

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_232126

UNIVERSAL
LIBRARY

الْمَلْعَبَاتُ الْصَفِيَّةُ

جامع الفاظ مفردہ و مرکبہ اصطلاحی و استعمالی و امثال فارسی زبان و مقولہ ہائے عجم
مترجم باسناد متقدمین و متاخرین مسلمۃ الاستناد و برآہنہ لفظ
ترجمہ با محاورہ زبان اردو و معنی اسناد کلام زبان دانان ہند

جلد اول

مولفہ نوابیہ زینب کبیراؤل تعلیقہ دار و طیفیہ یارب کر مجلی صفا فی طبیب

الف ممدودہ

جميع حقوق این تالیف بہند جہت سہری سرکار صنیہ

مولف راست غیر از مولف دیگرے مجاز نہا شد کہ این کتاب

جزا یا کلا چاپ نماید یا زبان دیگر ترجمہ کند الا با جازت مولف این کتاب

۳۲۵ ہجری

عزیز المطابع حیدر آباد دکن

تفصیح

۵۵۳

۱۹۱۹

بسم اللہ الرحمن الرحیم

آنانکہ بھرتو کشاوند زبان را ہر گہ بہ تلفظ نتوان حرف کشیدن	از قلت الفاظ بہ بستند دہان را حیف است کہ معناے حقیقت طلبیدن
قاصر ہے زبان حمد الہی کے بیان میں جب لفظ کے پانے میں مراد میں غبی ہے	الفاظ کی قلت ہے مولف کی زبان میں معناے حقیقت کی طلب بے ادبی ہے

نعت

اسے کثر حقیقت و در قاموس معانی برہان تو شد حامی اثبات رسالت فرہنگ تو گنجینہ اسرار رب آمد	وے منتخب فضل و صراح ہمہ دانی ذات تو چراغے شبستان ہدایت نعت تو ضیاء بخش لسان العرب آمد
--	---

صلو علیہ و علی آلہ الکرام و اصحابہ العظام - اجمعین -

اما بعد بر بخنوران ارجمند و دانشوران تحقیق پسند غنی مباد کہ دیرین روز ہا کتب نوات
زبان فارسی وارد و کجلیہ اشاعت آراستہ اند اکثرے از آہنا بحد زوائد مفروضہ پیراستہ خال

خال ازانند کفی الجملہ کوٹ جامعیت را در بر کشیدہ اند باقی حال ہر گلے رازنگ و بوسے دیگر است مولف گوید کہ اگرچہ اکثرے را ازین کتب من وجہ در معرض اعتراض آوردن آسان است ولیکن انصاف بالائے طاعت است نتیجہ جانکا ہی و عرق ریزی ہائے ہمین بزرگان است کہ الآن در فن لغت ذخیرہ ہائے کافی پیش پا افتادہ و حوصلہ گرین گو نہ کار ہاست بقلان را پیدا شود۔ و دولوہ کہ جاگزین خاطر مولف است حصہ ازان براتکا و اداد ہمین کار ہائے شان است و بس جزا ہم اللہ فی الدارین خیر اکثر آ۔

فہرستہ کہ باعتبار ردیف اسمائے کتب پیش میکشم کیفیت و کیت ہر یکے را شامل است تا ناظرین با تمکین را ملاحظہ اش مذاقے در ما بہ الامتیاز تا لیت محقر پیدا کند۔ بو کہ عرض حقیقت بخروہ گیری محمول نہ شود کہ هیچکدام مقصودم بدان سو سر نمی کشد خطائے بزرگان گرفتار خطاست۔ (۱) ارمنغان صفحہ ۱۔ مولوی محمد عبدالغنی خان غنی تخلص مولف این کتاب است این کتاب را مفید الشعرا توان گفت کہ فرزانہ مولف اکثر الفاظ بہار عجم را بلزوم صلد و مصا ورتماں بطرزے بیان کردہ است کہ ہر یک لفظ را سلسلہ حروف ہجائے مصا ورتماں بہین ہدایت پرین می کند و بسیارے از اسناد متاخرین در اسے بہار عجم۔ ازین شیرازہ بدست می آید۔ اما تحقیق مولفش وابستہ بہار است۔ بقول مولفش در سنہ ہزار و دوصد و نود و ہجری اتفاق بیاضش افتاد و سنہ ہزار و سہ صد و بست و دو در مطبع قادری اگرہ انطباعش صورت گرفت۔ کتابے است خیلہ مفید و قیمت معتدل بدست می آید۔

(۲) ارمنغان اجاب۔ شیرازہ مخقریست از تالیف لطیف منشی محمد قادر علی صفی پوری کہ

درسنہ ہزار و صد و شش بجری بہ تحقیق تانیث و تذکیر استعمال زبان اردو نوشتہ است و مطبع شاہ جهانی بہوپال چاپ شدہ حالاً کمیاب است۔

(۳) افسر اللغات۔ این لغتہ است مختصر جامع لغات عربی و فارسی و ترکی۔ راجہ راجیہ راو مولف است کہ درسنہ ہزار و صد و ہشت چار بجری تالیفش کردہ از سند و حوالہ کار نگرفتہ تعریف ہر یک لفظ را در اردو زبان بیان فرمایند نظام المطالع جید را با و طبع در برگزینہ است از مولف بقیت مستدل گیری آید۔

(۴) امیر اللغات۔ این لغتہ است جامع و مانع در زبان اردو۔ و مخصوص از برائے لغات محاورات و تمثالات این زبان کہ نتیجہ جانگاہی مولانا منشی امیر احمد مینائیت کہ ہمدین روزہ دار فانی را گذاشت۔ گویند کہ مسودہ اش مکمل است و لیکن دو تا جلدش کہ چاپ شدہ است۔ الف مددودہ و مقصورہ راست و بس رع۔ روسے گل سیر ندیدیم و بہار آخر شدہ خدائیش بیامزد کہ خوب کار سے کردہ است۔ حصہ مطبوعہ از مطبع مفید عام اگر ہدست می آید کہ خیدہ خوش خط و بر کاغذ کلان قدشش صد و چہل و دو صفحہ دارد۔ بعضے گویند کہ قیمتش بسیار گران است چرا شدہ کہ گران بہاست و آبش نیادودہ۔

(۵) بحر الجواہر فی لغتہ الطب۔ از تالیف محمد بن یوسف الطیب الہروی کہ زبان عربی و فارسی را شامل است الفاظ عربی را بزبان عربی تعریف می کند و فارسی را در فارسی زبان۔ کتابے است مختصر و لیکن بسیار متبر اگر چہ در کلکتہ چاپ شدہ است و لیکن کمیاب است۔

(۶) بحر عجم۔ این بحر است زخار و دریائے ناپیدا کنار کہ استاد می مولانا محمد حسین قادری مخمور راقم تخلص الخاطب بہ فضل الشعرا شیرین سخن خان میر مجلس مشاعرہ اعظم دربار کرناٹک تالیفش فرمودہ

ع- عجوبه ایست که دریا مگر بکوزه در است به مصاد و مفرد و اصطلاحات مرکبه زبان فارسی را در فارسی زبان بآئینه رقم کرده که دیدنی دارد- مولف محترم شالفاظ مفرد را در خور این شیرازه نپنداشت که طرز خاص مقصود و نیت در بعض اصطلاحات از نظر کلام متقدّمین هم سنده آورده است و در بیان استعمالات که حدّی و نهایتی ندارد- پے نبوده- طرز بیانش خیل و پسند و تحقیقش را پایه ایست بلند- جویندگان دریابند که این هندی نژاد با کمال- زبان دانان عجم را دست بردل گذارد- این ذخیره بے بها در سنه هزار و دوصد و هفتاد و هفت هجری بدار السلطنت کرناٹک حلیه انطباع پوشیده الآن نایاب است-

(۷) برهان جامع- زبان فارسی را لغت است جامع و اسم با اسمی- مفردات و مرکبات را شامل- مولوی محمد کریم تبریزی مصنف اوست- قدرے قلیل از کلام متقدّمین هم سندر گرفته مختصاً بیانش با اختصار الفاظ گیرنگی دارد- زبانش فارسی است و در سنه هزار و دوصد و شصت هجری بدار السلطنت تبریز چاپ شده کیاب است-

(۸) برهان قاطع- مستند لغت است و در زبان فارسی که از مولف محترم شالفاظ مولانا محمد حسین تبریزی خجسته یادگار است الفاظ مفرد و مرکبه را جامع- از اسناد و تمثیلات کناره کرده است زبان مادی دارد و اعتقاد بر دیگران نمی کند جامعیت مفرداتش بر مرکبات فائق- در عرض مطلب بسلاست کار می گیرد- در اکثر مطالب هند چاپ شده از زمان بدست می آید-

(۹) بهار عجم- نتیجه محنت شاقه لاله یتیم چند بهار است مفردات چند و مرکبات بسیار را شامل در اکثر الفاظ از نظر متعدّد و متقدّمین و متاخرین سندر گرفته که اکثر آن مرکبات تازه را نشان می دهد

طرفه ترتیبی دارد که اصطلاحات بسیار و شیرازه این کتاب مضمر باشند و بیان اکثر استعالمات بیرون از بیان و در خفاست نظائر پنهان است. اکثر تمثیلات بر خلاف اصطلاح بینه نظر آمده. من وجه جامعیتش پیدا است که بسیار از کلام اساتذ در یک شیرازه جمع فرموده است موقت حقیر در اکثر الفاظ مرکبه از تحقیقش بحث کرده. بیانش در فارسی است و از مطبع نو کشور لکهنو بقیمت ارزان بهم میرسد.

(۱۰) تحقیق الاصطلاحات. مختصریت مفید و خلیه دلچسپ. میرامیر حیدر حسینی واسطی بگرامی در یازده صد هشتاد و پنج مفردات مرکبات فارسی را خال خال جمع فرموده بعضی الفاظش فرو گذاشت با نکات قدیمه و جدیده را مخصوص است. بسیار خوب کار کرده است حیف است که چاپ نشد حالانایاب است. (۱۱) جامع اللغات. از تالیفات منشی غلام سرور لاهوریست در هر یک ردیف اول مفردات و مرکبات فارسی را بر زبان اردو ذکر میکند و پس از آن الفاظ زبان اردو را مینویسد. در اکثر الفاظ فارسی از اشعار اساتذ هم نظیر میدهد حصه فارسی. بهتر و بسط و تراجمه اردو دارد. در مطبع منشی نو کشور بقیمت ارزان گیسری آید.

(۱۲) جواهر المصا در مختصر تالیف است از مولوی محمد مهدی و اصف که مراد با کمال بود و مصا و مفرده فارسی را در یک شیرازه جمع کرده است اگر چه در اکثر مطالب مدراس طبع شده ولیکن کم یاب است. (۱۳) چراغ هدایت. مختصر رساله الیت و زربان فارسی. اصطلاحات را مخصوص. مؤلفش مولوی سراج الدین علی است که با خان آرزو شهرت دارد. سراج اللغات از تالیفات اوست. و این مختصر مفید و مفرد است خال خال از مفردات هم درین کتاب ذکر کرده و در دیباچه کتاب

می فرماید که لغات و اصطلاحات شعرا و متاخرین که داخل هیچ کتاب مثل فرهنگ جهانگیری و سروری و برهان قاطع و غیره نیست درین کتاب نوشته شده و این تخصیص و انتخاب اختصارش را منزله می بخشد. عجب است که بعضی از اصطلاحات و لغات این نسخه منتخب در کتب متذکره عنوان یا تذکره نویزان انسان مرکب من الخطاء والنسیان در اکثر بلاد هند چاپ شده به قیمت مناسب ممکن الحصول.

(۱۴) خزینة الامثال - مختصر رساله ایست از سید محسن علی محفوظ غلط الرشید مولانا سید حسین شاه حقیقت تخلص که اکثر امثال فارسی و عربی و اردو را شامل و درین فن خاص از سختمات است اگرچه هر یک مثل تعریف خاص بیان فرموده است ولیکن ذخیره خاص را در یک شیرازه جمع کردن هم خالی از افادت نیست به قیمت ارزان از مطبع نوکشور بدست می آید.

(۱۵) درمی کشا - اگرچه بسیار مختصر است ولیکن خیلی مفید و معتبر مولوی نجف علی خان بجمیری در سنه هزار و دویست و هشتاد و هجری تالیف فرموده اگرچه در اکل المطالع دہلی طبع شده ولیکن بسیار کم یاب است.

(۱۶) زبدۃ اللغات المعروف به لغات سروری - مؤلف مفتی غلام سرور لاہوری - این لغت و مرزبان فارسی و عربی را که سخنوران را بکار آید ترتیب طرز نوئی گرفته بتلاش توانائی ذخیره ایست جامع بیانش مختصر است و سند از کلام اساتذہ نمی جوید معنی هر یک لفظ را بر زبان اردو می بخارد و به طلباء اعراب لفظی و حواله لغات ماضیه سرے ندارد - اکثر مرکبات را گذاشته و در مفردات هم اختصار را مقصود داشته - از مطبع نوکشور از زان بدست می آید.

(۱۷) سراج اللغات - نتیجہ جگر کاوی خان آرزو مست که الفاظ مفردہ زبان فارسی اشغال

نسخه مطبوعه اش بنظر مولف نیا بد بسیار کیا ب است گویند که در زمانه نوابی کرناٹک چاپ شد حالا در کتب خانہ شمس العلماء قاضی عبید اللہ نایلی واقع رای پیٹہ مدراس و ہم مکتب خانہ نواب سرور الملک بہادر واقع حیدرآباد نسخہ قلمی یافتہ میشود۔

(۱۸) شمس اللغات - کتابے است متوسط۔ محتوی بر لغات عبریہ و فارسیہ و ترکیہ کہ جماعتی از علماء ہند برستی مترجوز و بسندہ دوازده مجلد و تالیفش فرمودہ الفاظ مفردہ و مرکبہ را شامل است و بمقابلہ دیگر لغات زبان فارسی مثل برہان قاطع و بحر عم و غیرہ حصہ فارسیش منفرتے ندارد کہ بسیارے از مفردات و مرکبات دین کتاب یافتہ نمیشود۔ و بعض الفاظ از کلام اساتذہ سندھ می گیرد۔ از مطالع بہی قیمت از ران بہم میرسد۔

(۱۹) غیاث اللغات - مؤلفہ مولوی محمد غیاث الدین رامپوری بازبان فارسی خصوصیتے ندارد۔ اکثر مرکبات فارسی را ترک کردہ و سندے کہ از اسماء لغات میدہد قابل غور است در ہماک ہند مقبولیتے خاص پیدا کردہ است۔ یکثیر الاشاعت و بقیمت نازل بدست می آید۔

(۲۰) فرہنگ اصفیہ - نئے است مبسوط و زبان اُردو را مخصوص۔ مولوی سید احمد دہلوی مؤلف اوست۔ اکثر الفاظ زبان عربی و فارسی کہ در اُردو مستعمل بہت اندرین مجموعہ یافتہ می شود۔ استعمالات و محاورات اُردو را کم ذکر می کند و از کلام زبان دانان اُردو خال خال سند گیرد۔ ہمین یک لغت است کہ حالا در ہندوستان زبان اُردو را جامع و مانع است باشتناے ردیف الف محدودہ و مقصورہ کہ تالیف امیر ازین ہم گوے سبقت ربودہ۔ طبع اولینش تازگی دارد و قیمت مناسب از بازار۔

(۲۱) فرهنگ پنجم آراء ناصری - از تالیف رضا قلیخان هدایت و خیله گران قیمت است مفرداتش از حیطه برهان بیرون نیست و مرکباتش مختصر از اکثر کتب اول الذکر. سنده که از کلام خود و بعض متقدمین می گیرد هم رنگ بهار خرم - کنایات و استعارات را در آخر کتاب جاداده و در حقه الهین که مخصوص از مفردات نیست - بعض مرکبات را هم ذکر کرده - اهتمام طبعش باعتبار خوش قلمی و کاغذ بهتر از همه لغات اول و آخر الذکر -

(۲۲) فرهنگ اندرراج - مؤلفه محمد بادشاه - شناختلخص جامع الفاظ مفرده و مرکبه زبان عربی - فارسی - ترکی - یونانی - هندی - رومی و سنسکرت - از همه لغات موجوده کثیر الحجم و در اکثر الفاظ پابند سند استعمال است. نقل عبارت را بر تحقیق ترجیح می دهد و در انتخاب سند تحقیق بکار نمی برد - از مطبع منشی نو کشور لکهنو بقیمت معتدل بدست می آید -

(۲۳) فرهنگ جهانگیری - مؤلفه جمال الدین حسین انجوا الملقب بعصه الدوله در سنه هزار و هفتده هجری بعد نور الدین جهانگیر شائع شده مفردات و مرکبات زبان فارسی را شامل مصارف مرکبه بسیار کم می نویسد - در اکثر الفاظ از کلام متاخرین سده گیرد - تعدد معانی یک لفظ را انحصار می کند که از بیان دیگر لغات باقی نمی ماند - بامی حال ذخیره کار آمد است و از مطبع منشی نو کشور از ان بدست می آید -

(۲۴) فرهنگ شیدی - این کتابیت جامع اکثر الفاظ مفرده و مرکبه زبان فارسی که نتیجه خون گرمی مولوی رشید الدین مغفور است از کلام اساتذہ تمثیل هم می دهد - طرز بیانش اگر چه مختصر است ولیکن مفید و آسان است و سالی کلکته در سنه هزار و هشت صد و هفت و دویست و سی چاپ شده

حالا کم یاب است۔

(۲۵) **فرہنگ فرخی**۔ نجمۃ یادگار شاہ فی الدین نایبلی پتور لقب کہ در سرکار ونگول گذشتہ است اکثر مفردات و بعض مرکبات زبان فارسی و عربی را بر سبیل اختصار می نویسد و سندے از کلام اساتذہ نمی آرد۔ سال تالیفش از دیباچہ کتاب سبند نہار و دودھ و چهل و پنج ہجری یافتہ میشود نو بت بطبعش نرسیدہ۔ نایاب است۔

(۲۶) **کشف اللغات و الاصطلاحات**۔ از مولوی عبدالرحیم ابن احمد سورا است کتابے است جامع لغات و اصطلاحات فارسی و عربی۔ ہر یکے را در زبان فارسی بر یک سند بسلاست می نگارد۔ و طرزیانش اعتبارے بدل نشاند۔ کثیر الاشاعت و مطبوع عام و از زبان است۔

(۲۷) **گلشن فیض** مختصر تالیف است از برائے لغات آرد۔ مولانا سید ضامن علی جلال در سنہ نہار و دودھ و نو ہجری بزبان آرد و تالیفش کردہ۔ ترجمہ فارسی و عربی را ہم مقابل ہر یک لفظ مینویسد مگر التزام ندارد۔ در اکثر مقامات از کلام زبان دانان ہند سند می گیرد۔ با وجود طبع کم یاب است۔

(۲۸) **لغات فیروزی**۔ لغتے است جامع الفاظ مفردہ و مرکبہ زبان فارسی و عربی و ترکی و یونانی و ہندی و سریانی و انگریزی و پرتگالی و فرانسیسی و عبرانی و غیرہ۔ مولوی محمد فیروز الدین مولف اوست کہ در آرد و زبان نوشتہ۔ خوب کارے کردہ است کہ دریا را بکوزہ آورده۔ از تمثیل و سند و اعراب لفظی کنارہ می کند۔ بقیمت نازل از مطبع نصیعیام اگرہ دست می آید۔

(۲۹) لغات کشوری - مختصر مفید و لغات فارسی و عربی و ترکی و یونانی را جامع مفردات و مرکبات چند را هم در زبان اردو ذکر می کند - طرز ترتیبش فهرستی در آمده - بغایت اجمال - مولوی سید تصدق حسین رضوی بیادگار نشی نو لکشتور تالیفش کرده و همدران مطبع بقیمت اززان بفروش می رود -

(۳۰) لغت دری و پهلوی - از علی یوسف شردانی است که در سنه هزار و پنجاه و هجری تالیفش فرموده - از دری و پهلوی خصوصیت دارد و از اشعار اکابر قدما سند هم می آورد - بسیار خوب ذخیره ایست که نادرالوجود است حیث است که چاپ نشد - و نایاب -

(۳۱) مجمع الفرس سروری - لغت است نهایت معتبره از حاجی محمد قاسم کاشانی که در مرتبه تخلص داشت - مفردات و مرکبات را جامع - طرز یافش خیلی دلپذیر در اکثر الفاظ از کلام قدما رسیده می گیرد - استعارات و کنایات را در آخر کتاب می نویسد - نسخه مطبوعه اش بنظر مولف زیاده قلمی نسخه اش نادرالوجود است -

(۳۲) محاورات هند - از خجسته یادگار مولوی سبحان بخش دهلویست که در زبان اردو و سبک قلم کشیده است و محاورات اردو را مخصوص و خال خال از امثال فارسی هم ذکر میکند که در محاوره اردو استعمال آید - اگرچه مختصر است ولیکن خیلی مفید - از مطبع مجتبی دلی اززان بدست می آید -

(۳۳) محیط اعظم - لغت است جامع و مانع - مخصوص بر فن طب - ناظم حیان محمد اعظم خان اسپوی مولف اوست در سنه هزار و سصد و سیزده هجری بآیین بهمن بمطبع نظامی چاپ شده اززان بدست می آید -

(۳۴) مخزن المحاورات - این کتابی است جامع محاورات زبان اردو منشی چرخ خیالی
 دهلوی مؤلف اوست - در سنه هزار و هشت صد و نود و هشت عیسوی بمقام دہلی چاپ گردیده -
 ارز بازار است - دماغ دهلوی که از مشاہیر متاخرین بود خیل پسندش میکرد - و الحق مختصر مفید است -
 (۳۵) مصطلحات الشعرا - از تصنیفات و ارستہ کہ ہمین قدر از دیباچہ اش می کشاید کتابی
 است مختصر و مفید - در تعریف مصطلحات فارسی پابند سند است و خال خال مفردات را ہم ذکر
 می کند - ترتیب الفاظش سلسل نیست کہ اکثر پیشینیان اعتبار باین نمی فرمودند - و ارستہ
 بہ تحقیق الفاظ مذاق خاص دارد - تالیفش اگر چه مختصر است ولیکن خیل معتبر - تو اثر طبعش
 قیمتش را بہ ارزی رسانده -

(۳۶) مویذ الفضل - کہنہ تالیف است و در فن لغت و بسیارے از اہل لغت سندش میگیرند
 لغات عبریہ و فارسیہ و ترکیہ را شامل است - مؤلف فاضل (مولوی محمد لاو) در تعریف الفاظ
 خیل مختصر نگار و از نہ استمال نہ و کارے ندارد - از مطبع منشی نو لکھنؤ لکھنؤ آسان و از زبان بہت
 می آید و کثرت اغلاط طبعش اسم ب اسمی میکند کہ غیر از فضلا دیگر کسے نتواند کہ اہمورت حاش بہرہ گیرد -
 (۳۷) نصیر اللغات - مولوی محمد نصیر الدین احمد خان مالومی غیاث اللغات را بہ ترجمہ
 اردو و آراستہ ہندیان کم فارسی دان را بسیار مفید است از مطبع منشی نو لکھنؤ از زبان بہت می آید -
 (۳۸) نفائس اللغات - زبان اردو را نغثی است کہ نظیر ندارد - در فارسی زبان مقابل
 ہر یک لفظ اردو بہ ترجمہ زبان فارسی و عربی را لزوماً نشان دہد و از کلام شعراے عجم سہ ہم
 پیش میکند - مولوی اوحا الدین بگرامی بنایت تدقیق و تحقیق تالیفش کردہ - اگر چه باعتبار

تعداد الفاظ بسیار مختصر است ولیکن پیش دانشوران با علم و کمال خیلی معتبره - در اکثر بلاد هندوستان
دارد و از زبان بهم میرسد -

(۳۹) نوادر المصا ویر مختصر رساله مخصوص از مصداق زبان فارسی است که از تالیف
لاله ثنیک چند بهار است بذیل هر یک مصدر بعضی الفاظ مفرد و مرکبه را بتعریف اشتقاق ذکر
می کند و از کلام شعرا هم سنجیده - اگر چه مطبوع است ولیکن کمیاب -

(۴۰) بهفت قلزم - نتیجه جانگاہی مولوی قبول محمد هندوست - فارسی زبان را مخصوص
تعریف الفاظ زبان فارسی میکند و در اعراب لغوی آنهایه احتیاط بکار می برد که نصف بیانش
بجمله اعراب در آمده - اجمال بیان را پس ندیده و از کلام قدما نظیر دندس پنجه - پای اعتبار
را تعریف لفظ آدینش کافی است - کثیر الحجم و قلیل القیمت است -

(۱) همین چهل کتابست که بنده ازان امداد درین تالیف گرفته ام و ترتیبی که درین کتاب
ملاحظه داشته ام باعتبار حروف تهجیت که هر یک لفظ را از اول حرف تا حرف آخرش
سلسله ترتیب لازم کرده ام -

(۲) الفاظی را که درین کتاب بیان کرده ام بر دو قسم است (۱) مفرد (۲) مرکبه مفرد
هم بر دو نوع است (۱) مصادر (۲) غیر مصادر - اما مرکبه نیز دو قسم دارد (۱) مصادر مرکبه -
(۲) غیر مصادر مرکبه - و این هر دو قسم مرکبه را باعتبار معنی چار قسم است (۱) اصطلاح که اتفاق
نمودن قوس براس معین داشتن معنی لفظ و راس معنی لغوی آن لفظ باشد - چون آب آتش
بودن بمعنی حلم و غضب آتش و آب برنده بمعنی آب گوارا که طعام را زود و مبهم کند - (۲) احتمال

کہ در معنی لغوی آن فرستے نیاید و در محاورہ مخصوص باشد۔ چنانکہ آب خوردن بہنی نوشیدن آب۔ اگرچہ خوردن و نوشیدن و آشامیدن مراد یکدیگر است و لیکن فارسیان لفظ آب بیشتر بامصدر خوردن میگویند و این استعمال است و علی ہذا القیاس۔ آرزو دارندہ را آرزو مند گفتن استعمال است کہ با وجود اتحاد معنی بالفظ خاص مخصوص نہند۔ (۳) مثل۔ یعنی قصہ و حکایت کہ براسے ایضاً مطالب آرنند چون۔ آب آمدیم بر خاست۔ (۴) مقولہ عجم کہ اگرچہ اشتقاق آن از مصداق مرکبہ باشد و لیکن بالفاظ معین مخصوص است چنانکہ آب دیگر ندارد۔ و آب جوئے است۔ پس این ہمہ اقسام الفاظ را باعتبار ترتیب بجائے خودش بیان کردہ ام۔ و ہما ممکن سندے از کلام متقدمین و متاخرین مسئلۃ الاستناد پیش کشیدہ ام۔

(۳) الفاظی کہ معانی متعددہ دارند ہر یک معنی آنرا بہ نشان سلسلہ آن بیان کردہ ام۔ و بر سند اشارہ ہم نشان سلسلہ قائم است تا تعلق سند با معانی متعلقہ ظاہر شود۔ دیگر اہل لغت این طریقہ را اختیار نکرده اند کہ خالی از وقت نبود۔

(۴) نظائر و اسناد پیش کشیدہ را بالفظ مبعوث عنہ اتحاد لفظی و رین کتاب ملحوظ است و چنانہا شد کہ دلیل غیر مطابق اثبات و عرے را نشاید۔ اکثرے از اہل لغت این را فرود گذشتہ اند مثلاً صاحب فرہنگ انجمن آراءے ناصری در سند مصدر مرکب "آسمان از ریسمان نہا نشین" کلام نظامی را نظیر ہد کہ گفتہ است سہ ملک ازستی آن ساعت چنان بود پد کہ چشم آسمان ریسمان بود پد و ظاہر است کہ این تمثیل در سند این مصدر مرکب بجائے خوردن کہ مطابقت لفظی ندارد۔

(۵) الفاظ کے کثرت بر معنی اصطلاحی و معنی لغوی بوده اند و استعمال آن بہر دو معنی آید اکثر اہل لغت معنی دوم را بیان نکرده اند۔ و مولف التزام آن درین کتاب دادہ۔ چون آہن سر و کوفتن کہ معنی اصطلاحی این کار بیفادہ کردن است و لیکن استعمالین در معنی لغوی ہم بنظر آئندہ۔ (۶) بسیارے از اہل لغت مصداق مرکبہ را در الفاظ مرکبہ شامل کرده اند مثلاً صاحب بہار عم گوید کہ آہن کہنہ را بہ جلوا دہند۔ اصطلاحی است و ظاہر است کہ این اصطلاح را بترکیب مضارع مخصوص کرده و این تخصیص تعمیم استعمال مانع میشود و تحقیق مولف این کتاب این مصداق مرکبہ اصطلاحی است۔ یعنی آہن کہنہ را جلوا داون۔ محاورہ فارسیان است و ازین تعمیم محاورہ۔ استعمال آن در ہر یک زمانہ و ہر یک صیغہ جائز باشد۔

(۷) در معانی الفاظ اختلافی کہ فیما بین صاحبان لغت واقع است طرفہ مذاقے دارد و بعضی از اہل لغت اینگونہ اختلاف را ذکر نمی کنند و اکثرے بر یک معنی قناعت کرده معنی مختلف فیہ را ترک کرده اند بندہ درین کتاب از اختلاف فیما بینی بچغے کافی کردہ ام و بالآخر نتیجہ از تحقیق خود بر آورده ام۔

(۸) از برائے ہر یک لفظ زبان فارسی پس از انکہ بیانش در زبان فارسی نوشتہ ام بتبدیل زبان ترجمہ اش را در محاورہ اُردو ہم عرضہ میدہم و سندے از کلام زبان دانان ہند ہم ماہا کن پیدا کردہ ام تا اہل ہند را بتحقیق زبان فارسی سہولتے بدست آید و فارسی دانان بیرون از ہند را از محاورہ اُردو و خبر شود۔

(۹) الفاظ اُردو را کہ بذیل ترجمہ فارسی در آئندہ بر ختم این کتاب فہرستے جدا گانہ ترتیب حروف

باشد تا اہل ہند را بخاط الفاظ اُردو محاورہ فارسی ملاحظہ کردن آسان شود۔

(۱۰) ناظرین تحقیق پسند از ملاحظہ این کتاب دریا بند کہ این تالیف محقر بر جامعیت الفاظ چہل تا کتب مندرجہ عنوان قناعت نمی کند بل بسیارے ارمغانی تازه اکثر الفاظ بدیہ ناظرین میشود کہ از استعمال متقدّمین سندان بدست رسیده و بسیارے از الفاظ جدیدہ کہ بیرون از چہل کتاب مذکور است از انتخاب دواوین و قصاید شعرا سلف درین شیرازہ بسکک بیان کشیدہ شدہ و باشد کہ بسیارے از الفاظ زبان فارسی ازین ذخیرہ ہم بیرون باشد کہ انحصار زبانی بسیار مشکل است۔ بالجلہ الفاظ جدیدہ را ہمین یک اشارہ کافی پنداشتم کہ حوالہ تالیف از تالیفات ماسبق با او نباشد۔ و نشان سلسلہ رجائیشہ این کتاب شمار الفاظ مجدّدہ را بنماید۔ من اللہ التوفیق و بیدہ از متہ تحقیق۔

(۱۱) این ذخیرہ عقیر زنی نتیجہ جانگاہی را (آصف اللغات) نام نہادہ ام کہ اشارہ خطاب و تخلص

آقاسے نعمت است

ازین مسکین درین مشکین سواد گر خطای رفتہ است آہو گیر

شکریہ ولی نعمت و دعاے دولتش

سر آمد متاخرین و یادگار متقدّمین۔ بخنور کلمتہ دان۔ آصف دوران قدر قدرت۔ قوی شوکت۔ گردون منزلت۔ علحضرت تاجدار گردون پناہ۔ نظام الدولہ نظام الملک آصفجاہ۔ فرمانرواے باہوش و ہنگ نواب میر محبوب علیخان بہادر فتح جنگ۔ جی۔ سی۔ یس۔ آئی۔ جی۔ سی۔ بی۔ ہنگ لغالی متعالی مظلہ العالی والی ریاست فرخندہ بنیاد حیدر آباد دکن صانہ اللہ الشہرہ

والفطن ادام اللہ اقبالہم رضا عن جلالہم را حلقہ بگوئیم و باداے شکر نعماتش چرا نکوئیم کہ نمک پروردہ
این دیباچہ وظیفہ خواجہ حسن خدمت این سرکار ابد قرارام و این تالیف محقر میا و گادش چیل سالہ عمر مبارک و

تالیف	نام لغت	تالیف	نام لغت	تالیف	نام لغت
۱	۲	۱	۲	۳	۲
۱	ارغان صفی	۱۴	آصفی	۱	خزینہ الاشغال
۲	ارغان احباب	۱۵	ارغان	۲	دری کشا
۳	افسر اللغات	۱۶	افسر	۳	زبدۃ اللغات
۴	امیر اللغات	۱۷	امیر	۴	سراج اللغات
۵	بحر الجواهر	۱۸	جواهر	۵	شمس اللغات
۶	بحر عجم	۱۹	بحر	۶	غیاث اللغات
۷	برہان جامع	۲۰	جامع	۷	فرہنگ آصفیہ
۸	برہان قاطع	۲۱	برہان	۸	فرہنگ انجمن آراء نادری
۹	بہار عجم	۲۲	بہار	۹	فرہنگ اندراج
۱۰	تحقیق الاصطلاحات	۲۳	تحقیق	۱۰	فرہنگ جہانگیری
۱۱	جامع اللغات	۲۴	مع	۱۱	فرہنگ رشیدی
۱۲	جواہر المصادر	۲۵	مصادر	۱۲	فرہنگ فرخی
۱۳	چراغ ہدایت	۲۶	چراغ	۱۳	کشف اللغات

۲۷	گلشن جعفری	جعفری	۳۴	مخزن المحاورات	مخزن
۲۸	لغات فیروزی	فیروزی	۳۵	مصطلحات الشعرا	وارثہ
۲۹	لغات کشوری	کشوری	۳۶	موید الفضلا -	موید
۳۰	لغت درسی و پہلوی	پہلوی	۳۷	نصیر اللغات	نصیر
۳۱	مجمع الفرس سردری	سردری	۳۸	نفاٹس اللغات	نفاٹس
۳۲	محاورات ہند	محاورات	۳۹	نوادیر المصادر	نوادیر
۳۳	محیط اعظم	محیط	۴۰	ہفت قلزم	قلزم

الف محدودہ بابا عربی

سلسلہ اول

آ امر از مصدر آمدن (برہان) (سلمان ساوجی رباعی) اے آنکہ تو طالبِ خدائی
 بخود آہ از خود بطلب کز تو جدائیت بخداہ اول بخود آچون بخود آئی بخداہ کا قرار نہائی
 بخدائی خداہ (ارو) آنا کا امر (ناسخ ۷) آجہ سے ہو سکنار قاصدہ کر لون میں نہجکو
 پیار قاصدہ تعظیماً آئیے بھی کہا جاتا ہے۔ (ذوق ع) آئیے اے بندہ پرور آئیے۔ بقول امیر
 آئین تحقیر ہے لیکن جب کبھی محبت اور پیار سے بلایا جاتا ہے تو آہی کا استعمال ہوتا ہے۔
 اگر مخاطب کی خاطر ملحوظ ہو تو صیغہ جمع سے بلاتے ہیں یعنی آؤ۔ (نسیم ۷) دیکھا تو کہا خضر
 ملے آؤ نہ کھو لو عدم کی راہ بتلاؤ کبھی داؤ پر عمرہ بڑھا کر آؤ بھی کہتے ہیں (اسیر ۷) کڑی
 یہ پکاری آؤ آؤ گھراپ کا ہے قدم بڑھاؤ۔

آب | بقول صاحب برہان قاطع بسکون باء ابجد۔

(۱) یکے از جملہ چار عنصر است کہ آب و آتش و باد و خاک باشد (میر مغزی)۔ (مشتبہ روز کنون بادہ کشد مالا مال)۔ آنکہ در شام و سحر آب کشیدے قدرے (اردو) پانی۔ (مذکر) آب بھی اردو میں مذکور مستعمل ہے (ناسخ) خاک پر جو لوٹتے ہیں اُنکو کم رتبہ نہ جان کی ہے ہر شے کی خدانے زندگانی آب سے ہے۔

(۲) آب بمعنی رونق (حکیم سوزنی)۔ اے ہمہ کار تو برواق و آب ہے ہمہ راے تو درست و صواب ہے (اردو) رونق (عربی) اردو میں مستعمل ہے (مونث) (غالب)۔ اُنکے دیکھے سے جو آجاتی ہے منہ پر رونق ہے وہ سمجھتے ہیں کہ بیمار کا حال اچھا ہے ہے۔ لفظ آب بھی چمک و مک کے معنوں میں مستعمل ہے (مونث) (وزیر) اٹھی جو موج دم خندہ آب دندان سے ہے بنی ہے چادر گل اُس رخ منور پر ہے۔

(۳) آب بمعنی عزت۔ آبرو۔ (مولوی معنوی بشنوی) چون بصحراے سلیمانی رسید ہے خاک آن رہ جملہ زر پختہ دید ہے بر سر زرتا چہل فرسنگ راند ہے تاکہ زر را در نظر آئے مانند (اردو) عزت (عربی) آبرو (فارسی) اردو میں یہ دونوں لفظ مستعمل ہیں۔ (مونث) (عارف)۔ سو بار جسے عشق میں ذلت نہیں ہوتی ہے ارباب و فامین اُسے عزت نہیں ہوتی ہے (غالب)۔ آبرو کیا خاک اُس گل کی جو گلشن میں نہیں ہے گریبان ننگ پیرا ہن جو دامن میں نہیں ہے۔

(۴) آب بمعنی رسم و رواج۔ طرز و روش۔ قاعدہ و قانون (خسرو) زعفرانیں تالب

دریا درین باب ۛ ہمہ اسلام بینی بریکے آب ۛ (اُردو) یہی الفاظ اُردو میں مستعمل
ہیں۔ رسم (عربی) مونث (رواج) (عربی) مذکر (طرز) (عربی) مذکر و مونث)۔ روش
(فارسی۔ مونث) قاعدہ (عربی۔ مذکر) قانون (عربی۔ مذکر) (ناسخ ۛ) ہے معطل
اب زبانِ خامہ اور اپنی زبان ۛ رسم کی موقوف اُستے نامہ و پیغام کی ۛ (اختر ۛ)
حکمرانی ہے حُسن کی اسے عشق ۛ سکھ داغ کار و اج نہیں ۛ (داغ ۛ) نہیں ملتا
کسی مضمون سے ہمارا مضمون ۛ طرز اپنا ہے جدا سب سے جدا کہتے ہیں ۛ (امیر ۛ)
زلف کے مانند لنگھی نے تری بیدا کی ۛ طرز ہے شاگرد میں بھی ٹھیک ٹھیک اُستاد
کی ۛ (نسیم دہلوی ۛ) مال کارِ جہان فانی کبھی نہیں ایک قاعدے پر ۛ جو چاردن
ہے و فوراً راحت تو بعد اُسکے غم و الم ہے ۛ (امیر ۛ) کسی کو حکم خدا و رسول یا نہیں ۛ
زبانِ خلق پہ قانون ہے فرنگی کا ۛ۔

(۵) آب بمعنی قدرت (سلمان ساوجی ۛ) اے چو دریا خشک لب لب تشنگانِ رحیم ۛ ابرو
وہ ہما کا کاب ہمہ عالم تراست ۛ (اُردو) قدرت (عربی) اُردو میں مستعمل ہے مونث (نصیر ۛ)
عالم ہے نصیر ایسا اپنے بُتِ کافر کا ۛ اللہ کی قدرت ہے اللہ کی قدرت ہے ۛ۔

(۶) آب بمعنی لطافت۔ طراوت (عبدالرزاق صفہائی ۛ) نہا ند قوتِ آذر ز صولتِ
آذر ۛ برفت آبِ ریاحینِ ز صدمتِ آبان ۛ (اُردو) لطافت۔ طراوت (عربی) اُردو
میں مستعمل ہے (مونث) (غالب ۛ) لطافت بے کثافت جلوہ پیدا کر نہیں سکتی ۛ
چمن ز نگار ہے آئینہ بادِ بہاری کا ۛ (عارف ۛ) سرے پانک ہو گیا ہون خشک لاغر

ہو کے مین : اشک سے آنکھوں مین باقی کچھ طراوت ہو تو ہو۔

(۷) آب بمعنی رحمت - فیض - عطا - (اُردو) رحمت (عربی) مونس (فیض) (عربی) عطا (عربی) مونس (اُردو) مین مستعمل ہے - (ذوق ۷) نام منظور ہے تو فیض کے اسباب بنا پُل بنا چاہنا مسجد و مآلا ب بنا : (آتش ۷) عفو ہو جائیں گے ہر چند کہ لاکھوں مین گناہ : یہ عطا ہے تری رحمت کے قرین تھوڑی سی پُ

(۸) آب بمعنی دولت (الوری ۷) گر براسے او بنا شد تو نخواستہ ہی صدر و قدر ہو براسے تو نہ باشد او نخواستہ ہر جاہ و آب : (اُردو) دولت (عربی) مونس (زندہ) مُہراب کو یلون پہ ہونے لگی : دولت حسن جب کُٹا بیٹھے۔

(۹) آب بمعنی ترقی جاہ و عزت (اُردو) مرتبہ اور عزت کی ترقی۔

(۱۰) آب بمعنی قدر و قیمت و منزلت (کمال اصفہانی ۷) در حضرت تو گرچہ بر آن

آب نیستم : بیگانہ چون شوم کہ دلم آشناست : (اُردو) قدر و قیمت (عربی) مونس (رتبہ) (عربی) مذکر (نصیر ۷) قدر اُس کی چشم اہل نظر مین زیادہ ہے :

جو آپ کو نصیر سمجھتا ہے سب سے کم : (آصفیہ ۷) اُن کے ہاتھوں کے مین جا کر مفت : اپنی قیمت کو دیکھتے مین ہم : (شرن ۷) ذکر میرا مجھے بہتر ہے کہ اُس محفل مین ہے : رُتبہ کینے کا مرے دیکھو کہ اُنکے دل مین ہے :

(۱۱) آب بمعنی دوش - (اُردو) کند یا - مذکر - (غالب ۷) پائیں مین گزرتے ہیں جو کوچہ سے ہمارے پُکندھا بھی کھا رو نکو بد لئے نہیں دیتے :

(۱۲) آب یکے از نام ہائے سیاب (اُردو) سیاب (فارسی - مذکر) اردو میں متبیل ہے (خفزنہ) دلیں ہے سیاب انکو بھیجدون نامہ کی جاہ حال دل اسے نامہ لائق نہیں تحریر کے -

(۱۳) آب کنایہ از عرق ندامت (تاثر ہے) شکر کہ برد دل ز جہانے بکلاوت ہے آب ار نشو و پیش لبست از سر خایست (اُردو) آب آب (ناسخ ہے) ز گس مست یار کے آگے ہوئی غیرت سے آب آب شراب ہے -

(۱۴) آب بمعنی تاب و درخشندگی و صفا چون آب گوہر و آب لولو (صائب ہے) باؤ در لعل لب یار نماید خود راہ آب در گوہر شوار نماید خود راہ (اُردو) چمک دمک مونث - لفظ آب بھی ان معنوں میں مونث مستعمل ہے - (رثک ہے) آب و تاب ایسی ہے تم میں کہ نہیں دوسرے میں آتش لعل ہو آب در یکتائی ہو -

(۱۵) کنایہ از تیر می شمیر (صائب ہے) مکن بے بہرہ یارب از قبول دل بیاغم را - بزہر چشم خوبان آب وہ تیغ ز باغم راہ (اُردو) آب - مونث (ذوق ہے) کیسے ہی جائیو اے دل شکایت تشنہ کامی کی پڑ رہے آب اُس کی جب تک تیغ میں نغیر میں پیکان میں -

(۱۶) آب بزبان روی نام ماہ یازدہم از سال ایشان و آن بودن آفتاب است در برج اسد (اسفنگی ہے) بسوزد شب خرمین ماہ را لعل سموم نمیب تو در ماہ آب (اُردو) رومیوں کے سال کا گیارہواں مہینہ جو بقول صاحب غیاث اللغات تھوڑے سے

فرق کے ساتھ ماہ بھادون سے مطابق ہوتا ہے۔

(۱۷) آبِ معنی ہوا رہ براہِ روندہ (بیل ۷) محلِ عاشقانِ بردوشِ نغزش
بتہ اندہ صد قدم زاید اگر پیدا کند لنگ است آب (اُرو) رات دن چلنے والا
زمین کا گزہ۔ مذکر (آصفیہ)

(۱۸) آبِ معنی نفس کا مل و عقل کل و اور نفسِ ملہمہ گویند و بقول صاحبِ فرہنگِ نذیر
روح۔ (اُرو) نفسِ ملہمہ (مذکر) وہ نفس جسکے ذریعہ سے الہام ہو۔ اور دل
میں مختلف ارادے پیدا ہوں (آصفیہ) جان۔ مونث

(۱۹) آبِ معنی شرابِ خالص (فرح اللہ شوستری ۷) مغان کہ دانہ انگور آبِ می سازد
ستارہ می شکند آفتابِ می سازد (اُرو) آب۔ شرابِ ناب (مونث)
(ناسخ ۷) آبِ حیات بگئی ناسخِ شرابِ ناب جو اُس نے جامِ آب سے
اپنے لگائے ہونٹھے۔

(۲۰) بقول صاحبِ فرہنگِ انجمنِ آراے ناصری آبِ معنی مطلق رود و جھون (اُرو)
سوا و نظم مرا گر بود بر آب گذر کنند فخرِ رشیدی و صابر و عمیق (اُرو) ندی
(مونث) (آصفیہ) ندی کنارے مورالوے میں جانوں پیا مورالوے۔

(۲۱) آبِ معنی لُفّہ و منی (سلمانِ سادجی ۷) تعالیٰ خالقے کز قطرہ آب و چنبن
صورت تو اند آفریدن۔ (اُرو) منی (عربی۔ مونث)۔ لُفّہ (عربی۔ مذکر) (سودا)
تاریخ تولد کی رہی آٹھ پہر فکرِ گر رحم میں بیگم کے سُنے لُفّہ خان ہے۔

(۲۲) بقول صاحب فرہنگ اندراج آب کلمہ نسبت است چون سرداب کہ بمعنی تہ خانہ باشد (اردو) نسبت کا کلمہ جیسے سرداب جسکو تہ خانہ بھی کہتے ہیں۔ اور اردو میں سرداب بھی مستعمل ہے (مذکر) (دیکھو فرہنگ آصفیہ کا لفظ تہ خانہ)

آب آبستنی (اصطلاح) بلا اضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم۔ زمین را حاصل نامیہ بقول صاحب شمس اللغات (۱) شگاثقا (گرداند)۔ (اردو) یہ مقولہ عجم ہے جس کا (۲) مے سرخ (۳) خون (اردو) (۱) مرادی ترجمہ یہ ہے کہ پانی زمین سے نباتات عاشقونکے آنسو۔ مذکر (۲) شراب سرخ کو اگاتا ہے۔

مونث (۳) خون۔ مذکر۔
آب آتش بودن (مصدر اصطلاحی)۔

آب آبستنی (اصطلاح) بلا اضافت ثالث بقول صاحب ناصری کنا یہ ازد و چیز و حرارت و برودت در مزاج (اردو) آگ است (۱) آب منی کہ زن بآن آبستنی شود پانی کا سنجوگ ہونا۔ بقول امیر جہاں اجتماع (۲) باران یا آبلے کہ سبب رویانیدن ضدین یا دو مخالف چیزوں کا میل ملاپ نباتات زمین شود۔ (اردو) (۱) نطفہ مذکر ہوتا ہے تو وہاں کہتے ہیں کہ آگ پانی کا (تثیل دیکھو آب کا ذیلی نمبر (۲۱) (۳) مینہ مذکر۔ بارش۔ مونث۔ یا وہ پانی جو نباتات و برودت کا مزاج میں جمع ہونا۔

کو اگاتا ہے۔
آب آتش رنگ (اصطلاح) باضافت

آب آبستنی وہاں (مقولہ) بلا اضافت ثالث۔ بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سرخ

(۲) اشک خونین و بقول بہار و ارستہ صرغ آب آتش رنگ ادن (استعمال)	
معنی اول راست۔ صاحبان برہان ناہری باضافت ثالث شراب سُرخ دادن چنانکہ گویند کہ کنایہ از نے لعل فام و اشک خفین باشد سلمان سادجی گوید (ع) آب آتش رنگ (صائب ۵) ز خاک افسردہ تہ از باد گرگزن دہ ساقی کہ می بخشد صفایہ (اُردو) آب آتش ترم صائب ۶ علاج و رومن از آب رنگ دنیا (دیکھو اصطلاح مافیہ میں یہی کلام آتش رنگ می آید ۶۔ (اُردو) (۱) آب آتش زلے (اصطلاح) باضافت	
آب آتش رنگ۔ بمعنی شراب سُرخ ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سُرخ اُردو میں مستعمل ہے (نکرت) (مومن ۵) سابقہ (۳) اشک گلگون (اُردو) بقول میر (۱) دسے چمک آب آتش رنگ ۶ گرم و سرد زمانہ آب سُرخ بمعنی شراب سُرخ اُردو میں لعل سے ہون تنگ ۶۔ (۲) اشک خونین ہی ہے (۲) اشک گلگون بھی اُردو میں کہا جاتا ہے اُردو میں بولا جاتا ہے۔ بعض شعرا نے اشک (ناسخ ۵۷) بھر لیے انکار سے میں نے عشق کے خون آلود بھی باندھا ہے (ذوق ۵) ذوق اعجاز سے ۶ داغماے اشک گلگون میر	
اس پائے نگارین کا جو ہے وصف ہنگامہ دامن میں نہیں ۶۔	
اشک خونین سے ہے کاغذ کو خالی کرتا ۶ آب آتش زدہ (اصطلاح) باضافت ثالث (امیر ۵) عجب کیا ہے جو نکلیں اشک بقول صاحب بحر عجم (۱) اشک چشم غمزدگان خون آلود ماتم میں ۶ کہ گلگون دانہ تبسّیح و بقول صاحب برہان قاطع مطلق اشک ہوتے ہیں محرم میں ۶۔	
صاحبان بہار عجم و ناصری گویند کہ کنایہ	

<p>از اشک گرم است و بقول صاحب نفیث ^۱ بقول صاحبان بحر عجم و ناصری آشوب بعد اشک چشم عاشقان و غمزہ دگان - احکیم خاقانی من لطف گوید کہ ادعا ہے بحر و ناصری بطور (۵) آب آتش زردہ کزدیدہ رود سوسہ دباغ تمثیل باشد نزول بعد عروج را ہم توان گفت تنگنا سے نفس از موج شرر بر بندیم (اردو) - و چون آب بسیار گرم شود فارسیان گویند کہ اشک مذکر - غزدون اور عاشقون کے آنسو - آب آتش شد (ظہوری ۵) آہم شدہ آتش مذکر - (آتش ۵) اُس ماء کی فرقت میں تارے از لطف داغ - خاکم برہ سراغ باد است - محل آئے بتارونے ہوا اشک ہمارے کھلنے (صائب ۵) اگر باید کہ آب آتش شود اول اشک گرم بھی اُردو میں مستعمل ہے (مذکر) ناسخ ہوا گردہ بہار این مصدر را ذکر نمی کند و بہ (۵) ایک اشک گرم ناسخ گرز آنے میں گرے آب آتش شد اکٹافی فرما ید بمعنی آشوب و غوغا برخاست بعد انیت و سندے برین تخصیص زمانی پیش نیکند (اُردو) امن اٹھ جانا (مصدر اصطلاحی) اشک گرم از دیدہ برآمدن آشوب اٹھنا - (میر ۵) اُس غصیلے کی سرخ و جاری شدن - سدا ین در اصطلاح ماضیہ انکسین دیکھ - اُسے آشوب خانقاہ کے گذشت (اُردو) آنکھوں سے گرم آنسو بہنا - بیچ (۲) پانی بہت گرم ہو جانا پانی آگ آب آتش سا (اصطلاح) باضافت ثالث ہو جانا بھی کہہ سکتے ہیں اسلئے کہ اُردو میں بقول صاحب ناصری مراد آب آتش نگ آگ ہو جانے سے نہایت گرم ہو جانا مراد ہے آب آتش شدن (مصدر اصطلاحی) بلانہا (ناسخ ۵) سوز غم سے ہو گیا ہے آگ ب</p>	<p>از اشک گرم است و بقول صاحب نفیث ^۱ بقول صاحبان بحر عجم و ناصری آشوب بعد اشک چشم عاشقان و غمزہ دگان - احکیم خاقانی من لطف گوید کہ ادعا ہے بحر و ناصری بطور (۵) آب آتش زردہ کزدیدہ رود سوسہ دباغ تمثیل باشد نزول بعد عروج را ہم توان گفت تنگنا سے نفس از موج شرر بر بندیم (اردو) - و چون آب بسیار گرم شود فارسیان گویند کہ اشک مذکر - غزدون اور عاشقون کے آنسو - آب آتش شد (ظہوری ۵) آہم شدہ آتش مذکر - (آتش ۵) اُس ماء کی فرقت میں تارے از لطف داغ - خاکم برہ سراغ باد است - محل آئے بتارونے ہوا اشک ہمارے کھلنے (صائب ۵) اگر باید کہ آب آتش شود اول اشک گرم بھی اُردو میں مستعمل ہے (مذکر) ناسخ ہوا گردہ بہار این مصدر را ذکر نمی کند و بہ (۵) ایک اشک گرم ناسخ گرز آنے میں گرے آب آتش شد اکٹافی فرما ید بمعنی آشوب و غوغا برخاست بعد انیت و سندے برین تخصیص زمانی پیش نیکند (اُردو) امن اٹھ جانا (مصدر اصطلاحی) اشک گرم از دیدہ برآمدن آشوب اٹھنا - (میر ۵) اُس غصیلے کی سرخ و جاری شدن - سدا ین در اصطلاح ماضیہ انکسین دیکھ - اُسے آشوب خانقاہ کے گذشت (اُردو) آنکھوں سے گرم آنسو بہنا - بیچ (۲) پانی بہت گرم ہو جانا پانی آگ آب آتش سا (اصطلاح) باضافت ثالث ہو جانا بھی کہہ سکتے ہیں اسلئے کہ اُردو میں بقول صاحب ناصری مراد آب آتش نگ آگ ہو جانے سے نہایت گرم ہو جانا مراد ہے آب آتش شدن (مصدر اصطلاحی) بلانہا (ناسخ ۵) سوز غم سے ہو گیا ہے آگ ب</p>
---	---

میرا بدن پھینک دی قاتل نے ایسی ہو گئی کنا یہ ازے سُرخ - (اُردو) بقول امیر
تلوار گرم :-
اُردو میں آب آتش مزاج شراب کے لیے

آب آتش فرو نشاند (مقبولہ عجم) کہا جاتا ہے -

بلا اضافت ثالث - آب غصہ و فدا و فرو (اصطلاح) باضافت

نشیند چنانکہ ظہوری گوید (۵) آب مرگ ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سُرخ

آتش فرو نشاند رفت خاکم اگر بباد (۲) اشک خونین و بقول وارستہ و بہار کنا

چغم :- (اُردو) پانی لگی ہوئی آگ کو بجھانا ہے یعنی از معنی اول (صائب ۱۷) دست و لب

غصہ اور فدا کو مٹاتا ہے - در چشمہ آتش بشو چون آفتاب :- بعد از

آب آتش گشتن (مصدر اصطلاحی) بلا

ثالث بقول صاحب ناصری مراد آب تیشل می کشاید کہ (قلب آب آتش ناکن) ازین

آتش شدن (ناصری ع) آب آتش گشت کنا یہ از شراب خوردن است (اُردو)

جار و ہم بسوخت :- اُردو میں شراب کو آب آتشاک کہتے ہیں

آب آتش لباس (اصطلاح) باضافت (دیکھو آب - امیر اللغات)

ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج آب آتش نما (اصطلاح) باضافت

مراد آب آتش رنگ (اُردو) بقول ثالث بقول صاحبان بحر عجم و بہار (۱) شراب لعل

امیر یہی لفظ اُردو میں شراب کے مستعمل (۲) اشک خونین - (رضا قلیخان ہریت ۵)

آب آتش مزاج (اصطلاح) باضافت آب آتش نماے خرمن سوزہ مخور آتش

بجز نم مفوزہ (اُرو) بقول میر شراب کے مستعمل ہے (آتش) کیا فکرانہ آب
لیے آب تش نکما جاتا ہے (مذکر) دیکھو آب بقا پیکر اُسے پہننے جو اس ظلمت سر امین
(امیر اللغات) لب تک آب آتشین آیا (۲) شراب

آب آتشین (اصطلاح) باضافت ثالث ارغوانی بھی اردو میں کہا جاتا ہے (مونث)
بقول وارستہ (۱) کنایہ از شراب تند (ناسخ) نظر آتا ہے شیشہ سر بریدہ ہجر
و بقول صاحب شمس (۲) شراب ارغوانی ساقی میں شراب ارغوانی کم نہیں ہے
(۳) اشک غمز دگان (۴) خون مرزا خون جاری سے (۳) اشک غمز دگان
جلال اللہ از عشق مرتبہ حُسن و لُشّین پیدا ہے
ز شیشہ جو ہر این آب آتشین پیدا است (مذکر) اردو میں مستعمل ہے۔

صاحب ناصر می گوید کہ کنایہ از اشک گرم آب آؤر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول
دو ہر شراب است کہ از عرق گویند و صاحبان بحر عجم و شمس مرادن آبِ حمرا (اُرو)
سند از کلام خودی دہ (۵) باب آتشین آب آؤر نما اور آب سُرُخ (فارسی - مذکر)
آن آتش چون آب ہمزانو و شگفتہ آب اردو میں مستعمل (دیکھو امیر اللغات میں لفظ
آتش رنگ و آتش آب رنگستی و موهن آب کے صفات)

گوید کہ از سند اول الذکر پیدا است کہ آب آب آؤر آسا (اصطلاح) باضافت ثالث
آتشین شراب است نہ جو ہر شراب (اُرو) بقول صاحب بحر عجم مرادن آب آتش نما
آب آتشین (مذکر) شراب کے معنوں میں صاحب برہان این را بہین معنی بحدوث

<p>الف سوم آب آذر سامی تولید صاحب فرہنگ اندراج بمعنی شراب سرخ و اشک غم واندوہ - (خاقانی قطعہ) گربادہ می نگیم ہرن مونت (آصفیہ)</p>	<p>بزور آب گرد (اردو) بقول جامع اللغات (۱) وہ پانی جس پر چکی چلتی ہو۔ (۲) پن چکی مونت (آصفیہ)</p>
<p>مگیر جانا نہ من خون خورم نہ بادہ من غم کشم نہ ساغر زان آب آذر آسا زانسان ہے</p>	<p>آب آمد تمیم برخواست این مثل است - صاحب خزینۃ الامثال ذکر این می کند وہا</p>
<p>ہراسم نہ کنز آب سک گزیدہ - شیر سیہ گوید کہ ہر کاہ صاحب دار و صاحب معاملہ ز آذر (اردو) بقول امیر شراب کے لیے متوجہ کارے شہسب گماشتہ و نائب او</p>	<p>آب آذرگون کہا جاتا ہے (دیکھو لفظ آب احتیاج نماند - (اردو) یہی مثل اردو میں بھی مستعمل ہے - امیر فرماتے ہیں کہ اصل</p>
<p>آب آسیا (اصطلاح) باضافت ثالث بقول بہار (۱) آبے کہ آسیا بزور آن بگڑ (ملاحظہ فرمائیے) کسے کرچرخ لطف دید</p>	<p>آیا تو فرع کی کیا حاجت رہی اعلیٰ آیا تو اونٹ بھی مستعمل ہے - امیر فرماتے ہیں کہ اصل</p>
<p>جورے در تھا دارد چو آن خوشہ کہ سر سبزی ز آب آسیا دارد (خاقانی)</p>	<p>آب آورد (اصطلاح) بلا اضافت ملوث ہے آب آوردہ (جامی) تنم ازیل اشک</p>
<p>چون آب آسیا سرمن در نشیب بادہ گرش کس وہاں شودم آسیاے نان بقول حسنا</p>	<p>آورد سویت چرخ و خاشاک آب آورد آب آوردن چشم (مصدر اصطلاحی) نزول</p>
<p>شس اللغات (۲) بلا اضافت آن آسیا کہ آب آوردن چشم (مصدر اصطلاحی) نزول</p>	<p>آب آوردن چشم (مصدر اصطلاحی) نزول</p>

<p>ما سے بد کہ از امراض معروفہ چشم است (بجرح) (صائب ۷) چشم پل از نظار شاہ آب آورد گوید کہ این را آب نیاورده است یعنی مفت بودہ شد منو رچو چشم پیر کنعان در زمان (ارو) بدست نیاورد صاحب بحر عجم و دارستہ همین آنکھ میں پانی اترنا (سینر ۷) چشم جو ہر چہ بیاضی معنی را بذیل آوردن آب چیزے رامی بسند نور دندان و کیکہ کہ پانی اتر آنکھ میں آئینہ نما (مخلص کاشی ۷) چون درین بحر پر آشوب ہو گیا کہ موتیا بند ہونا (معروت ۷) موتیا بند نظر باز کنم چشم من آب نیاورده بانہ اپنی جب سے ہو گیا اک آنکھ میں چون فتد (صائب ۷) (ارو) (۱) کسی چیز کا رونق پانا۔ روتے ہیں روز و شب گھر اک آنکھ سے کہ تروتازہ ہونا (۲) کسی چیز کا مفت ہاتھ آنا آب آوردن چیزے (مصدر اصطلاحی) (غالب ۷) میں نے مانا کہ کچھ نہیں غالب</p>	<p>بقول صاحب فرہنگ اندراج (۱) مراد آب رسیدن چیزے و آب رسیدن چیزے (استدلال بقول) بمعنی سیراب و تازہ شدن و رونق گرفتن بہار آب و غرضے آوردن۔ (ارو) کسی آن چیز باشد مولف گوید کہ این معنی در انوشیروانی میں پانی لانا۔ درست باشد کہ چیز را فاعل گیریم (۲) اگر آب آوردن متاع (مصدر اصطلاحی) چیز مفعول واقع شود۔ یعنی چیزے را آب باضافت نون۔ بقول بہار کنایہ از قیمت آوردن در نیجالت کنایہ از مفت بدست سہل و رایگان یافتن و کالا آب کردن آمدن آن چیز باشد چون کسے خواہد کہ بس نیز۔ کالا آب کردن بقولش قیمت زیادہ از</p>
--	--

ارزش گفتن مولف گوید کہ آب آوردن جو بچھاؤ سے لوہے پر آجاتی ہے (آتش ممتاع مراد معنی دوم آب آوردن	نعرہ زن گنج شہیدان مین ہوں بلبل کی طرح چیزے است کہ گذشت و این اصطلاح را
غیر از بہار دیگر کسے نہ نوشتہ در اسے	آب آہن تاب (اصطلاح) باضافت
مولف تخصیص این از متاع درست نباشد	ثالث بقول صاحب بحر عجم آبیکہ آہن را
آب آورده (استعمال) بلا اضافت بقول	تاب دادہ بار بار در ان غوطہ دہند تا بوش بہار کہ بذیل آوردن آب چیزے را می بوسد
چیز است کہ بر سر آب آمدہ یعنی آتش آوردن ظالم تسلی مظلوم بنزد خدا رگوار است آب	مولف گوید کہ این مشتق است از مصدر آہن تاب (غنی ع) کہ بچون آب آوردن چیزے سندش بضم ہاں ہصد آہن تاب خون من بچوش آمادہ (ارو)
گذشت (ارو) پانی کی بہا لائی ہوئی چیز بھی اصطلاح اردو مین مستعمل ہے (نذکر)	آب آہن (اصطلاح) باضافت ثالث بقول امیر وہ پانی جسے اصلاح کے لیے
بقول بہار آبے کہ چہر آہن است	لوہا گرم کر کے بچھاتے ہین۔ اطباء کی تحریر (ابوطالب کلیم) آب آہن ہمہ از دید اور تقریر مین آب آہن تاب زیادہ مستعمل
زنجیر جیکہ بیکہ چون سلسلہ در بند توشیون	آب آئینہ و آب آئینہ (اصطلاح) باضافت
کردم (ارو) ہی اصطلاح اردو مین	ثالث جلاے آئینہ باشد و صفای آن مستعمل ہے (نذکر) بقول امیر وہ آب کی چٹا نہ کہ بید (س) طلسم صریم و نفس

قرارم نیست ❖ باب آئینہ دل سرشت اندر	آب ارغوانی (اصطلاح) باضافت لیش
(صاب ۵) آب آئینہ ز عکس رخ من نیلی بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سرخ	شدہ اینقدر سیلی ایام بخوردوست کسے پندارو (۲) اشک خونین بقول صاحب فرہنگ
یہی اصطلاح اردو میں مستعمل ہے۔ (موتث)	اندراج معنی دوم راسر شک غم (اردو)
بقول امیر آئینہ کی جلا اور صفائی (امیر ۵)	بقول امیر آب ارغوان - آب ارغوان رنگ
مرگئے دیکھے قاتل ترے زخار کی آب ❖	آب ارغوان نام - آب ارغوان گون
آب آئینہ ہمیں ہو گئی تلوار کی آب ❖	بت ترکیب فارسی (مذکر) شراب کے سیئے
آب احمر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول	اردو میں مستعمل ہے (دیکھو امیر اللغات
صاحب بحر عجم (۱) شراب سرخ و بقول	بضم لفظ آب - صفات آب یعنی شراب
صاحب شمس اللغات (۲) نے انگور (۳)	(۲) اشک خونین (مذکر) (ذوق ۵) ذوق
سے فرما و بقول صاحب فرہنگ اندراج	اس پائے نگارین کا جو ہے وصف نگار
(۴) بحر احمر (اردو) امیر نے آب احمر کا	اشک خونین سے ہے کاغذ کو خانی کرتا ❖
استعمال زبان اردو میں یعنی شراب فرمایا	آب از آتش بر آوردن (مصدر)
(دیکھو لفظ آب کے صفات - امیر اللغات)	اصطلاحی امر غیر ممکن بظہور آوردن چنانکہ
(۴) انگور کی شراب شراب انگوری موتث (۳)	والہ ہر دمی گوید (۵) ز آتش آب بر آورد
خرمے کی شراب موتث (۴) بحر احمر (عربی)	عشق و آتش از آب ❖ زد دل بدینیاورد
مذکر	ایم غم بعثت ❖ (اردو) آسمان پھاڑ کے

<p>تھکی لگانا۔ یعنی دشوار کام کرنا۔ غیر ممکن</p>	<p>آب از آہن جدا کردن (اصطلاحی)</p>
<p>کام کرنا۔ محال کام کرنا۔ (امیر اللغات)</p>	<p>بِقَوْلِ بَہارِ مَرادِ آبِ از آتش بر آوردن</p>
<p>(زندہ) کیا آسمان پھاڑ کے تھکی لھاگی؟</p>	<p>(صائب) آب از آہن تو ان کردن</p>
<p>صاحب البحر چلی ہے بہت گات آپ کی؟</p>	<p>باسانی جدا ہ از دل خون گرم با پیکان</p>
<p>آسمان سے تارے اُتار لانا بھی کہا جاتا ہے۔</p>	<p>کشدن مشکل است؟ (اُردو) لوہے کے</p>
<p>(نسیم) وہ بولی جو تو کہے زبان سے؟</p>	<p>چنے چبانا یعنی نہایت سخت اور کٹھن کام کرنا۔</p>
<p>تارے تو اُتاروں آسمان سے؟</p>	<p>(اصفیہ) (آتش) یاس و حرمان نہو</p>
<p>آب از آتش بر کشیدن (اصطلاحی)</p>	<p>لوہے کے چنے بھی تو چباؤں؟ نعمت عشت</p>
<p>بِقَوْلِ صاحبِ بحرِ عجم مرادِ آبِ از آتش</p>	<p>کے قابل لب و دندان مانگوں؟۔</p>
<p>بر آوردن است (میر مغزی) من چو</p>	<p>آب از آہن کشیدن (اصطلاحی)</p>
<p>خواہم کرد فریاد آب ز آتش بر کشم؟ او چو</p>	<p>مرادِ آبِ از آہن جدا کردن (بحر عجم)</p>
<p>خواہد خورد تشویر آتش افرورد ز آب؟۔</p>	<p>(صائب) منشین فسرده کر پئے سامان</p>
<p>آب از آتش برون آوردن</p>	<p>اشک آہ؟ آتش ز سنگ آب از آہن</p>
<p>(مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم مراد</p>	<p>کشیدہ اند؟۔</p>
<p>آب از آتش بر آوردن (ملاحشی)</p>	<p>آب از آئینہ خوردن (اصطلاحی)</p>
<p>درختی گیر باد نیزنگ ساز یہاے ما پگر با فسون</p>	<p>بقول بہارِ زندگانی کردن باب آئینہ نہ بہ</p>
<p>آب از آتش برون آوردہ ایم؟</p>	<p>آب حیات مولف گوید کہ کنایہ از زندگانی</p>

<p>جاوید یافتن است چنانکہ صاحب گوید (ص) بر آد عاے بہار گرفتہ شود جو بزرگان باشند داغ است داغ خضر کہ در عہد او چرا بہ نام از اہل لغت دیگر کہے این مصدر اصطلاحی را سکندر آب از آیینہ می خورد (اردو) زندگی نہ نوشتہ است و معلوم میشود کہ بہار بندہ میں یک جاوید پانا۔ قیامت تک زندہ رہنا۔ شعر مصدر اعلامی پیدا کردہ است معنی شعر شاعر</p>	<p>آب از بالا بستن (مصدر اصطلاحی) آن بہتین مولف آب از پس خوردن در صاحب بحر عم سرشتہ بند کردن تا آب جاری حباب نیک نام بودن ہم باشد گویند کہ ستائش کہے نہ شود (طفا) تغیش کہ ہا سرے ندارد پیش او کردن اعتبارے ندارد ہر کہ از پس اوعنی آبی است کہ بستہ شد بالاد (اردو) سوت در قناسے او نامش بہ نیکی بر بندہاں بحق بزرگی است بند کرنا۔ پانی کو او پر سے روکنا۔ (اردو) بقول بہار مفعول بنا۔ گانڈ مرانا (تغنیہ)</p>
<p>آب از پس خوردن (مصدر اصطلاحی) و بقول مولف غیبت میں نیک نام رہنا۔ پیچھے بقول بہار کنایہ از گمان دادن (خاقانی ص) بھائی سے یاد کیا جانا۔ بعد از مرگ نیک نام رہنا۔ پیش بزرگان ما آب کہے روشن است ہجیا کہ چکی کی نیک نامی او کی غیبت میں ہے کاب ز پس می خورد بر صفت آسیا بہ صاحب یعنی چکی کی تعریف اسکے رد و واسطے نہیں لست سروری کہ از اہل زبان است ہم ہوتی کہ او کا فعل ظالمانہ ہے یعنی ہر چیز کو شعرا در سند آب روشن آوردہ وہاب و ثن با وہ پس ڈالتی ہے۔ لیکن جب دسترخوان کنایہ از رونق و رواج نوشتہ پس بنہمی مصحح پر روتی موجود ہوتی ہے تو اس وقت چکی ثانی قابل غور است اگر آب از پس خوردن کے اعمال قابل ستائش قرار پائے جن میں</p>	<p>آب از پس خوردن (مصدر اصطلاحی) و بقول مولف غیبت میں نیک نام رہنا۔ پیچھے بقول بہار کنایہ از گمان دادن (خاقانی ص) بھائی سے یاد کیا جانا۔ بعد از مرگ نیک نام رہنا۔ پیش بزرگان ما آب کہے روشن است ہجیا کہ چکی کی نیک نامی او کی غیبت میں ہے کاب ز پس می خورد بر صفت آسیا بہ صاحب یعنی چکی کی تعریف اسکے رد و واسطے نہیں لست سروری کہ از اہل زبان است ہم ہوتی کہ او کا فعل ظالمانہ ہے یعنی ہر چیز کو شعرا در سند آب روشن آوردہ وہاب و ثن با وہ پس ڈالتی ہے۔ لیکن جب دسترخوان کنایہ از رونق و رواج نوشتہ پس بنہمی مصحح پر روتی موجود ہوتی ہے تو اس وقت چکی ثانی قابل غور است اگر آب از پس خوردن کے اعمال قابل ستائش قرار پائے جن میں</p>

اسی کا صدقہ ہے کہ روٹی نصیب ہوئی۔ وہ خاص وہاں ہمیں سند را برائے آن ہم می آرد
 دانے کو پیکر آمانہ کرتی تو ہیکر روٹی کہاں سے
 نصیب ہوتی۔

آب از پنبہ ریختن (مصدر اصطلاحی)
 بحالت نزع یا بیہوشی آب در گلو ریختن از
 کلام غنی استعمال این نظر آمدہ (ص) بسکہ لب
 جانں از ریخ غارے رسیدہ در گلو سے شیشہ
 آب از پنبہ میریزیم ماہ (اردو) پانی چوانا (پنجاب)

آب از پے ریختن (مصدر اصطلاحی)
 بقول بہار در ایران رسم است کہ قفاسے
 کسے کہ بسفر می رود چند برگ سبز بر آئینہ
 گذاشتہ آب بر آن می ریزند و این را شگون
 زود رسیدن و سلامت آمدن می شمارند۔
 سند بہار از کلام ملاحظہ است (ص) کو سے تو
 منزل گاہ است در سفر آشنا بہ ریخ آئینہ
 آب از پے بگاہہ ریزہ مولف گوید کہ این
 سند آب بر آئینہ ریختن باشد کہ اصطلاحی است

کلام ملایحی کاشی گیر متعلق از اصطلاح
 آب در پے ریختن است کہ می آید الحاصل
 آب از پے ریختن بنظر مینامدہ عجب است
 کہ دارستہ ہم بعض آب بر آئینہ زدن ذکر
 این می کند و غور بر سند خود نمی فرماید (اردو)
 ایران میں رسم ہے کہ جب کوئی سفر کو جاتا ہے
 تو اسکی روانگی کے وقت ہر پتے آئینہ پر یکہر
 آن پر پانی چھڑکتے ہیں اور اسکو سلامت
 رومی و باز آئی کا مصداق خیال کرتے ہیں
 یہ رسم ہند میں جاری نہیں ہے بلکہ اسکی جگہ
 امام ضامن کو سوہنے کی رسم ہے بعض ممالک
 ہند میں امام ضامن کے نام سے ایک پیسہ
 یا روپیہ یا اشرفی مسافر کے بازو پر باندھنے کا
 عروج ہے جسکو وہ سفر سے واپس ہونے پر

نقرا کو بطور خیرات دیا کرتا ہے۔ (ذوق) گوید (س) برب جوے علی تا آب دلجوے
کہتی تھی روکے اک بت خوشخوین نے سوپنا فرات بہرے شذر از روز بازار افتادہ آب از
امام ضامن کو پڑے۔ چشمہات بہ (اردو) اشکون کا امڈنا۔

آب از جگر بخشیدن (مصدر صلاحي) (دلخ) اشک آمدے برس پڑیں آنکھیں بہ

بقول صاحب بحر عم عطا کردن و خیرے بھرم دیکھنے کو ترس گئیں آنکھیں بہ

دادن۔ صاحب فرہنگ اندراج گوید کہ اب از چشم برون گردیدن (مصدر)

کنایہ از بخشش کردن بطوع و رغبت (اردو) اب از چشم برون گشتن (مصدر صلاحي)

عطا کرنا۔ دینا بخشش کرنا۔ (اصفیہ) جاری شدن اشک و بر آمدن اشک از

آب از جگر گرفتن (مصدر صلاحي) گرہ چشم چنانکہ بیدل گوید (س) ہر کجا برویت از

وزاری کردن چنانکہ آقا ضعی الدن گوید (س) چشم برون می گردد آب بہ گرہمہ در پردہ

شہاے ہجر بے اوداد از سحر گرفتہ بہ آتش خاست خون می گردد آب بہ (اردو) آنسو

ز دل کشودم آب از جگر گرفتہ بہ (اردو) بہنا۔ آنسو روان ہونا۔ آنکھ سے آنسو ٹپک پٹنا

رونا۔ گریہ وزاری کرنا۔ (جرات) تری یادین منہ بہ آنسو روان (بحر) ہین بہ تچہ سجدہ کرنے کو ہر دم وضو ہے بہ

آستان یار پرہین جبہ سائی کو پد کھان تک (مسرور) اسکی نظر بڑی جو مرے حال

روین ہم طالع کی اپنے نارسائی کو پڑے۔ زار پر پڑے اختیار آنکھ سے آنسو ٹپک

آب از چشم باز افتادن (مصدر صلاحي) جوش زدن اشک از چشم چنانکہ سلمان ساوجی پڑے بہ۔

تو نے اچھا کر دیا :-

طراوت چکنا - تازگی ظاہر ہونا -

آب از چیزے بردن (مصدر اصطلاحی) آب از چیزے خوردن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب فرہنگ اندر لاج کنایہ از مرادف آب خوردن از چیزے -

خوارو بے اعتبار کردن آن (اُردو) آب آب از چیزے گرفتن (مصدر اصطلاحی)

شادینا - بقول امیر آب و تاب اور رونق بقول صاحب بحر عجم (۱) مرادف آب از

کھو دینا (بحر) مثالی موتیوں کی آب چیزے بستن (حسن تاثیر) رخ و عشاق

او کے دانتوں نے : : اڑا دیا لب لکھنے گرفتار گرفتن ستم است : : آب از تشنہ دیدن

رنگ لالو کا : : آبرو لینا بھی کہا جاتا ہے گرفتن ستم است : : (۲) تحقیق مولف

(ولہ ۵) جو آب آئینہ کی جاسے ہم مکدر - بمعنی میرا ب شدن ہم آمدہ (ابو طالب کلیم)

ہوں : : وہ کون ہیں جو کسی میں آبرو لیتا در باغ دھر جزیرہ پڑ مردگی نامدہ : : گوئی

آب از چیزے بستن (مصدر اصطلاحی) نہال بخت من آب از تر گرفتن : : (اُردو)

بقول صاحب بحر عجم بازداشتن آب (اُردو) (۱) پانی بند کرنا - پانی روکنا (۲) میرا ب ہونا

پانی روکنا پانی بند کرنا - آب از دریا می بخشد این شلے است

آب از چیزے چکیدن (مصدر اصطلاحی) کہ فارسیان می زنند بقول بہار از ماں گیر

بقول صاحب بحر عجم کمال لطافت و تازگی بے اجازت و بخش می کند (اُردو) حلاوتی

آن (نظامی) : : بجز بغش کا ب ازومی کی دکان اور داجی کی فاسخہ - پرے

چکیدہ : : آب معلق کہ دیدہ : : (اُردو) بروے آزاد کرتا ہے - غیر کے مال پر شہنی

<p>(د ا غ) خشک ہوتی ہے زبان ز اہمکی استغفار سے پڑھنے میں بھڑکتا ہے پانی میں ترو کھ کر پڑھنے میں آب آجانا (ظفر) لکھ</p>	<p>یا فیاضی کرتا ہے۔ صاحب فرہنگ آصفیہ نے اسکے مصدر اصطلاحی کا ذکر کیا ہے۔ آب از دستش نمی چکد (مقولہ عجم بقول حسنا)</p>
<p>دست ستم میں تیرے تیغ آبلہ میرے ہر زخم جگر کے ٹھنڈے میں آب آجائیگا نہ رال ٹپکے پڑنا</p>	<p>فرہنگ اندر ارج کنا یہ انکمال خست و فرومایگی و نہایت بخل و امساک (اردو) کجوس اور ککھی چوس ہے (نصیر) لیا</p>
<p>آب از دہن گل چکیدن (مصدر اصطلاحی) اس خال لب کا چون ہی بوسہ شیخ صاحب سخن کردن محبوب (۲) شبنم از گل بخن (اردو) محبوب کا باتین کرنا (۲) پھول سے شبنم ٹپکانا۔</p>	<p>اُس خال لب کا چون ہی بوسہ شیخ صاحب تو رندوں نے کہا حضرت بھی لکھی چوس میں گویا بے اہل دکن کہتے ہیں کہ وہ ایسا بخیل ہے کہ اس کے ہاتھ سے پانی بھی نہیں ملتا</p>
<p>آب از دیدہ آمدن (مصدر اصطلاحی) آب از دیدہ جاری شدن یعنی گریستن چنانکہ آب درین زمانہ کہ کشتی بختک</p>	<p>آب از دہان رفتن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم آب حسرت بدہان آمد (ظفر) قدح را در مقام لب چشے بہ</p>
<p>آیدہ (اردو) آنکھ سے آنسو ٹپکانا (مسرور) اسکی نظر پڑی جو میرے حال زار پر بے غما</p>	<p>زیادہ بوسہ ات آب از دہان رفت (بیدل) ہر کجا حرف شراب ارغوانی می رود از دہان زخرف آب زندگانی</p>
<p>آب از دیدہ یاریدن (مصدر اصطلاحی) (۱۶)</p>	<p>می رود (اردو) منہ میں پانی بھر آنا آنکھ سے آنسو ٹپک پڑے</p>

بسیار گرسیتن چنانکہ خسرو گوید **اسے** بچشم گرس مراد من معنای اول۔ آب از چشم رفتن داردید
اینک آب مرواریدی بنیم : زلس کز دیدہ **آب** پاشی کردن است چنانکہ جامی گوید **اسے**
از عشق گل بسیار می بارد : **اُرو** (اُرو) آنسو تاناشم گرد در ازش ہر طرف تا بدعان پیش پیش
بر سنا۔ برسانا زار زار رونا (اُرو) **اُرو** (اُرو) آنسو دوتاخیل ادبائیم نابز دیدہ آب : **اُرو** (اُرو) آنسو
ہے تجھ بغیر دل زار زار زار : او کھینچتا ہے سے پانی چھڑکنا۔

آہ شر بار بار بار : آنکھ سے طوفان **آب** از دیدہ پاک کردن (اصطلاحی)
ہونا۔ بقول امیر بہت رونے کے لیے کہا بقول صاحب بحر عجم اشک چین (سعدی)
جاتا ہے (وزیر **اسے**) آنکھوں سے طوفان برحمت بکن آتش از دیدہ پاک : ز شفقت
پا ہو گیا : دیکھتے ہی دیکھتے کیا ہو گیا : بیفتا نش از چہرہ خاک (اُرو) آنسو پونچنا

آب از دیدہ برون (اصطلاحی) (اسیر **اسے**) دامن کو موتیوں سے وہ بھر لگا
بہنی آب بر آرون و صاف و پاک کردن روز شہر : پونچکا آستین سے جو آنسو تیم کھ
دیدہ چنانکہ میرزا محمد اشرف گوید **اسے** آنسو پاک کرنا بھی محاورہ ہے (اختر **اسے**)
گر برم آب سیاہ از دیدہ می گرد سپید : صورت جان لیا بغل میں اسے چہرہ سے آنسو
کے توان کردن بلاے تیرہ روزان را اُسکے پاک کئے :

علاج **اُرو** (اُرو) آنکھوں سے پانی پونچنا **آب** از دیدہ رفتن (اصطلاحی)
دیدہ کو صاف و پاک کرنا۔ بفتح ر اسے مہم بیرون شدن آب از دیدہ

آب از دیدہ پاشیدن (اصطلاحی) چنانکہ جامی گوید **اسے** آن رُخ نازک چو آب

دیده رفت اما هنوز بہ نقش خالش چون سیاہی (۱) آب از دیدہ خورشید کشاید ضائب بہ ماندہ در چشم نمست (۲) (اُردو) آنکھ سے پانی در دل آئینہ عذارے کے نہاںست ترا بہ روان ہوتا۔ آنکھ سے پانی بہنا۔ آنکھ سے (۳) آب از سر جوئے عشوہ بستان (۴) (مصدر پانی جانا۔)

آب از دیدہ طلبیدن (۵) (مصدر اصطلاحی) ترک فریب کردن (۶) (النوری) از سر جوئے کنایہ از گریہ کردن چنانکہ بیدل گوید (۷) (۸) عشوہ آب بہ بند بہ پیش ازین گرد پایے خوش بر نفع کلفت ہر آفت است تدبیرے پگر (۹) (اُردو) فریب سے باز آنا۔

آتشے بدل افتد دیدہ آب طلب (۱۰) (اُردو) آب از سر گذشتن (۱۱) (مصدر اصطلاحی) (۱۲) (۱۳) رونما آنکھ سے آنسو نکالنا۔ غرق شدن (۱۴) بقول بہار کنایہ از کمال نوب

آب از دیدہ فرو ریختن (۱۵) (مصدر اصطلاحی) حوادث و آفات (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)

آب از دیدہ کشادن (۱۰۱) (مصدر اصطلاحی) (۱۰۲) (۱۰۳) (۱۰۴) (۱۰۵) (۱۰۶) (۱۰۷) (۱۰۸) (۱۰۹) (۱۱۰) (۱۱۱) (۱۱۲) (۱۱۳) (۱۱۴) (۱۱۵) (۱۱۶) (۱۱۷) (۱۱۸) (۱۱۹) (۱۲۰) (۱۲۱) (۱۲۲) (۱۲۳) (۱۲۴) (۱۲۵) (۱۲۶) (۱۲۷) (۱۲۸) (۱۲۹) (۱۳۰) (۱۳۱) (۱۳۲) (۱۳۳) (۱۳۴) (۱۳۵) (۱۳۶) (۱۳۷) (۱۳۸) (۱۳۹) (۱۴۰) (۱۴۱) (۱۴۲) (۱۴۳) (۱۴۴) (۱۴۵) (۱۴۶) (۱۴۷) (۱۴۸) (۱۴۹) (۱۵۰) (۱۵۱) (۱۵۲) (۱۵۳) (۱۵۴) (۱۵۵) (۱۵۶) (۱۵۷) (۱۵۸) (۱۵۹) (۱۶۰) (۱۶۱) (۱۶۲) (۱۶۳) (۱۶۴) (۱۶۵) (۱۶۶) (۱۶۷) (۱۶۸) (۱۶۹) (۱۷۰) (۱۷۱) (۱۷۲) (۱۷۳) (۱۷۴) (۱۷۵) (۱۷۶) (۱۷۷) (۱۷۸) (۱۷۹) (۱۸۰) (۱۸۱) (۱۸۲) (۱۸۳) (۱۸۴) (۱۸۵) (۱۸۶) (۱۸۷) (۱۸۸) (۱۸۹) (۱۹۰) (۱۹۱) (۱۹۲) (۱۹۳) (۱۹۴) (۱۹۵) (۱۹۶) (۱۹۷) (۱۹۸) (۱۹۹) (۲۰۰)

<p>(آتش) آتا شام و سحر کس طرح نطلع درست است (اُردو) خالی ٹھہی بھر پھر دیتا پست بند سر سے سرے آبدیدہ ہوتا تھا یہ دکن کا محاورہ ہے دلی میں سو گندوار (۳) سر سے پانی گد جانا۔ (عارف) ایک گز نہ پھاڑے کہتے ہیں (آصفیہ)</p>	<p>رو رو ہی کے مر جاؤ نکامین دیدہ ترستہ آب از قلم خورون (مصدر اصطلاحی) اک روز گد ز جاسے گا پانی ہرے سے</p>
<p>دہن آبلہ نہ بگورسانیدن (حسن تاثیر) سعی بلخ کردن در کارے چنانکہ بیدل گوید ز گس از چشم تو دم زبرد ہائش ز صبا پہنچ (۵) سعی آبلے از عرق می ریزم اما سود و دندان دارو اکنون بخور آب از قلم (اُردو) نیست چون نفس در سوختن یا آتش ٹوٹی دار ظرف سے پانی پینا منہ کی بیماریاں ماہم است (اُردو) عرق ریزی کر مین ٹوٹی دار ظرف سے پانی پیا جاتا ہے (آصفیہ) تاکہ پانی مقام مرض پر سے نہ گزر سکے اور</p>	<p>آب از غریبال بخش می کند (شل) سیدھا حلق میں اتر جائے۔ خزینۃ الاشمال ذکر این می کند و این مراد آب از کسے گرفتار (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>(۱) بقول صاحب بحر عجم ترسانیدن نشہ تحقیق مولف (۲) بمعنی حاصل کردن (۳) بازداشتن از آب ہم اعلی خراسانی (۵) ہر کس کہ سوز عشق ز افغان</p>	<p>نشہ است کہ بعد ازین می آید۔ آب از غریبال می بخشد (شل) بقول نفع از پہلوے او کسی می رسد۔ صاحب فہرست اندراج ہمین معنی را در نفی می نویسد و چون</p>

<p>من گرفت : آتش بجای آب در پشمان استقاسات : (اُردو) پانی منہ تک آنا من گرفت : در وادی فراق تو ہر کس کہ تلوار کا زخم کھانا : او فتادہ آب بقا ز دیدہ گریان من گرفت آب از گلو بریدن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>من گرفت : آتش بجای آب در پشمان استقاسات : (اُردو) پانی منہ تک آنا من گرفت : در وادی فراق تو ہر کس کہ تلوار کا زخم کھانا : او فتادہ آب بقا ز دیدہ گریان من گرفت آب از گلو بریدن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>(رومید قزوینی ۵۵) رُخ ز عشاق طلبگار گشت بقول بہار فردماندن از آب (محمد قلی سلیم ستم است : آب از شہ دیدار گرفتن ستم ۵) ہمین بریدن آب از گلو قناعت نیست است : (اُردو) ڈرانا (آصفیہ) (۲) کسی گلو بریدہ درین بحر چو ماہی باش (اُردو) سے پانی لینا (۳۴) پانی روکنا - پانی پی نہ سکنا -</p>	<p>(رومید قزوینی ۵۵) رُخ ز عشاق طلبگار گشت بقول بہار فردماندن از آب (محمد قلی سلیم ستم است : آب از شہ دیدار گرفتن ستم ۵) ہمین بریدن آب از گلو قناعت نیست است : (اُردو) ڈرانا (آصفیہ) (۲) کسی گلو بریدہ درین بحر چو ماہی باش (اُردو) سے پانی لینا (۳۴) پانی روکنا - پانی پی نہ سکنا -</p>
<p>آب از کون خوردن (مصدر اصطلاحی) آب از لب بستن (مصدر اصطلاحی) بند بقول بہار مراد آب از لب خوردن کردن آب و مزاحم شدن ازان چنانکہ مختتم (محمد سید اشرف ۵۵) ز احتلاط ابوالموس کاشی گوید (۵) گرا ز خمار و ہم جان غیب رغنائش گرد و زیاده چون نمان آن مدار انس دل : کہ ساقی از لب من آب سرو قناعت آب از کون می خورد زندگانی بستی : (اُردو) پانی روکنا - پانی آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا -</p>	<p>آب از کون خوردن (مصدر اصطلاحی) آب از لب بستن (مصدر اصطلاحی) بند بقول بہار مراد آب از لب خوردن کردن آب و مزاحم شدن ازان چنانکہ مختتم (محمد سید اشرف ۵۵) ز احتلاط ابوالموس کاشی گوید (۵) گرا ز خمار و ہم جان غیب رغنائش گرد و زیاده چون نمان آن مدار انس دل : کہ ساقی از لب من آب سرو قناعت آب از کون می خورد زندگانی بستی : (اُردو) پانی روکنا - پانی آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا -</p>
<p>آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا -</p>	<p>آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا - آب از گردن گذشتن (مصدر اصطلاحی) بند کرنا -</p>

آنسو آنا (نا سخ ۵) کس کے دانتوں کی	اند رین صورت این مصرع سند باشد برآ
چمک کا دھیان ہے جو رات دن متصل	سے از یک پیمانہ نوشیدن (اُردو) دیکھو آب
آتے ہیں آنسو سب سے بڑا میر اللغات	از یک چشمہ خوردن -
آب از منزل برون ریختن (استعمال)	آب از یک چشمہ خوردن (مصدر اصطلاحی)
بقول بہار خانہ از آب خالی کردن (کلیم ۵)	بقول بہار کنایہ از حکم مساوات داشتن در
شب کلیم از دیدہ می بارد سرشک ہر روز	کارے (محسن تاثیر ۵) کرم و نیہ و بخل
از منزل برون می ریزد آب (اُردو)	آب از یک چشمہ خوردند یک در بستہ ندیدیم
گھر سے پانی نکالنا -	کہ دیوار بنو د (اُردو) ایک گھاٹ پر پانی
آب از یک پیمانہ نوشیدن (مصدر اصطلاحی)	پینا - ایک ترکش کے تیر ہونا (ظفر ۵) چشم
حکم مساوات داشتن است چنانکہ صاحب گوید	کے دنبا لہ سے کہتے ہیں مرثکان و نگاہ ۵
(۵) خار و خواب و بیماری و شوخی و نیہ و	قتل کو عاشق کے تم و دونوں ہوا رک
مستی ۵ از یک پیمانہ می نوشند آب از چشم	ترکش کے تیر ۵
شہلایش ۵ صاحب فرہنگ اندراج ہیں	آب استادہ (استعمال) بقول صاحب
اصطلاح را آب از پیمانہ خوردن نوشہ و از	بحر عجم آب ساکن کہ ضد آب روان است
ہمین تمثیل سند گرفتہ محتاج غور است و در	دزد اطلبہ و در منافع و خوبی مرتبہ این بعد آب
بعض نسخ مصرع ثانی باختلاف جزئی یافتہ	نہر ہاے جاریست کذا فی المحیط الاعظم (مرزا
(ع) از یک پیمانہ می نوشند ۵ از چشم شہلایش	مغر فطرت ۵) شد عاجز از رفاقت مار ہونہ

اشادہ آب چرخ روانست خون مایہ صاحبی ہنگ **آب فمدودہ** (اصطلاح) بفتح الف ثانی مقصورہ

اندر لاج آب ستادن بمعنی ساکن شدن آب و اضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) پیالہ بلور
نوشتہ (اُردو) کھر آبانی - بند پانی - امیر نے (۲) آلات قتل مثل شمشیر و خنجر وغیرہ و بقول صاحب
آب بستہ کا ذکر فرمایا ہے و کیونکہ لفظ آب -
فرنگ نندرج (۳) شیشہ (۴) برن (اُردو) (۱)

آب اعتبار (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب
بلور کا پیالہ (مذکر) (۲) آلات قتل آلات حرب عربی ہند
فرنگ نندرج کہ مذیل آبرو سے می نویسد (اُردو) (۳) فارسی (مذکر) (۴) شیشہ فارسی (مذکر) (۵) برن (مذکر)

آب فتاون در چرخ (مصدر اصطلاحی) روشن
شان و رونق پذیرفتن و آخیر باشد چنانکہ ابوطالب
کلمہ گوید (۱) چون آفتاب سرزدہ آید بنجانہ
ماند فرش درجہ منزل فنادہ آب (اُردو) (۲) آگ بجھے جس جلد وہ شے لاء
مونث (۳) اصفیہ (۴) امیر (۵) ہمارے دور پہ ساتی
دست بستہ کہا کہ اب تو کچھ نہیں باقی جناب شیشہ میں
لگا کے برن میں ساتی صراحی سے لاد بگرگی

چکنہ - رونق دار ہونا کسی چیز کا (جرات) (اُردو) (۱) استعمال (اُردو) غبار نشان و (۲)
سے آئینہ پاتا ہے جلا دیکھ تو تم چسپ یہ آپکا مجھ
خاک بسیر سے چمکا

آب فروزون (مصدر اصطلاحی) مراد آب و افزودن
درونق و وبال کردن چنانکہ کلمہ ہندی گوید (۱)
آب فلندن بر چیز (مصدر اصطلاحی) بقول بہار

اسے گوشہ عزلت ز تو آب قمر افزودن نشا سم
اگر قدر ترا در بدر افتم

(۱) آب دادن سیراب کردن آن و بقول صاحب
فرنگ نندرج (۲) دلچشمین مخصوص بصلۃ از حیاتی

گیلانی (۵) برگ روی از عجت خوشه بند از دفاجہ بحر عجم (۱) شراب سرخ و بقول صاحب بنگ ندرج
جائے آب رخون مابرتاک نگوارا فکندہ مولف گوید (۳) کنایہ از شاکستین - نظامی (۵) از ان نارون
کہ آب فکندن از صرع ثانی پیدا نیست بہر دو صاحبنا تا بوقت بہار ہر گسے نار خواہد گسے آب مار (اردو)
لغت کہ سزارہین یک شعر آورده اند مقصود شان ویکھو آب آتش رنگ -

جزین نباشد کہ اگر بجائے آگھندن آب خون مایکندند (اصطلاح) آب نہار (بلا اضافت ثالث بفتح رابع
نتیجہ ظاہر شود کہ در صرع اول گذشت صاحب بنگ ندرج بقول صاحب بحر عجم (۱) حوض (۲) تالاب کلاسنہ
کلیہ این مخصوص بصلہ انکرودہ مت قابل غور است بیچارہ کہ برائے ذخیرہ آب رقلعہ سازند و آن آب باران
صرع ثانی لفظ از را از خواندہ است (اردو) سیراب کرنا پر شود (اثر ثن ۵) بسکمی گرم بعشق آتشین خصال
(۳) دین کرنا (نگین ۵) وہ جو آدے سیر گھرین تو مجھ کشتہ آتش خانہ ہا از شکم آب انبار ہا (اردو)
جائے لوٹ ہا جان گھر اسکے تودہ مجھے کسے پانچ حوض (عربی مذکر) (۲) تالاب - فارسی مذکر: آتش

آب فکندن در چرخ (اصطلاح) جلا دادن صیادے تلسی ٹیل کیواسطے بکچ نفیس مرغی
دروغ بخشیدن و لان چنانکہ - نظامی گوید (۵) بھڑسہ نگاہ کا (۵) تالاب کیلئے وکیو لفظ آب کا نیز

اگر سایہ بر آفتاب فکندہ در ان چشمہ آتش آب آب نہ افقن (اصطلاح) بقول صاحب بحر عجم
آفندہ (اردو) جلا دینا و لغت بخشنا - آب نیا (ظفر) بیرون دادن آب (اثر ثن ۵) شکم بدل
وانہ شک کو دمی عشق نے میرے وہ آب جو نمی گروید نہ این حوض شکستہ آب می
بجسے دیکھتا ہے صاف گہر پاتا ہے - اندازوہ (اردو) پانی بہا دینا -

(ع) زک (اصطلاح) باضافت ثالث بقول حنا آب نہام (اصطلاح) بے اضافت بقول صاحب

<p>بحر عجم (۱) آدم سفید پوست (۲) ترو تازہ اندام (۳) سر آمد مرا بہ بعضے این شعر را مال خسرو صاف اندام و باضافت (۴) روشنی و تازگی اندام گویند (اُردو) دفت برہنچنا بر وقت پہنچنا (انوری ۵) مجھے از خد رات درو بہ ہمہ آتش بیا (ظفر ۶) نہ پہنچا کوئی اپنے پاس پہنچا جب و آب نام بہ (اُردو) (۱) گور اچھا (نڈکر) (۲) کہ وقت اپنا بہ اجل کو آفرین ہے وقت پہنچی تومنہ (فاسی نڈکر) مونا تازہ (نڈکر) (۳) بیلغ بدن تویہ پہنچی ۷۔</p>	<p>نڈکر (۴) جسم کی تازگی اور فرہی تومنہ دی (نوٹ) آب اندر شیشہ (اصطلاح) بقول صاحب (نگین ۵) گورے چہرے پر نہین عرق خوبی حسن کئی بحر عجم رنگست نیم سبز بناتی۔ خان آرزو چاہتے اسکو نہین ہم حسین رعنائی نہو۔</p>
<p>آب اندر دھن گردیدن (مصادر اصطلاحی) ہم ذکر این می کند (اُردو) ہلکا دھانی رنگ۔</p>	<p>آب اندر دھن گشتن (مصادر اصطلاحی) مراد آب بیان</p>
<p>آب اندر سر آمدن (مصادر اصطلاحی) مراد کت گیا دل میں فرط غیرت سے بہ تر ہو جسم آب</p>	<p>آب اندر سر آمدن (مصادر اصطلاحی) مراد کت گیا دل میں فرط غیرت سے بہ تر ہو جسم آب</p>
<p>آب در سر آمدن یعنی سر وقت کسے رسیدن خجلت سے ۷۔</p>	<p>آب در سر آمدن یعنی سر وقت کسے رسیدن خجلت سے ۷۔</p>

نذکر، انگوری شراب (مونث) (آتش) آب اور ابرو (مقولہ) باضافت ثالث
نشہ سے مین کھلی دشمنی دوست مجھے بہ آب انگور مراد آب ابرو۔

آب ایا م (اصطلاح) باضافت بقول
نئے کی آتش نہان پیدا۔

آب ابرو (مقولہ عجم) باضافت ثالث بقول
صاحب جامع اللغات اور ابے ابرو کرد (۲) ماہتاب (اُرو) آفتاب اور ماہتاب

و ابرو سے اور نخت۔ مؤلف گوید کہ آب (فارسی۔ نذکر) اُردو مین متعل ہے (میر) کسے بُردن مصدر اصطلاحی است و این مشتق اک روز بے نقاب ہوا تھا وہ صبح کو جب تک

ازہان (صفر) برنگ و بے خود گل بود ہے آفتاب جہاں تاب پر زوال ہے (صبا) نازان ہو مگر حسن عذارت آب ابرو (اُرو) یہ وہ فلک ہے کہ جسکے سبب سے عالم مین ہر ایک عزت لے لی۔ بے ابرو کر دیا۔ ابرو اتاری شکست چال پر دور زماہتاب رہا۔

س (ہجرت مین برسات جب آئی تو مین نے لاکھ آب ایستادہ (استعمال) باضافت ثالث بارہ ابرو سے ابرو اتاری چشم دریا بار سے۔ آب ایستدہ بقول صاحب بحر عجم (ادف آب

آب اوبریز (مقولہ عجم) باضافت ثالث استاد۔ و آب ایستدہ مخفف آن (صائب) آیت کے بقول صاحب ہفت۔ رونق و جاہ او سبر و شہندہ بچہ شہنم فشان سد چوں آب ایستاد بآب و ان سد

و سہ رو و بے نور کُن۔ مؤلف گوید کہ آب بآب رساندن (مصدر اصطلاحی) آب کے ریختن مصدر اصطلاحی است و این بقول صاحب بحر عجم متصل اِدن آب (اُرو) پے و رپے پانی دینا۔ لگاتار پانی دینا۔

مشتق ازہان است۔

کرتا: (زندہ) یا دکر کے لب پان خوردہ	بافضل پانی دیتا
کی تیرے سُرخ خون دل آج پیاتے	آب باخشن (مصدر اصطلاحی) بقول
کئی پلو بھر کر:	صاحب فرہنگ جاگیر پیشاب کردن
آب باران (اصطلاح) بقول صاحب	(استاد رودکی) ز قلب آتچنان سو
بحر عجم - موقوف (۱) نام سیرگاہ ہے است	دشمن بتاخت: کہ از میتیش شیر ز آب
از مضافات کابل و باضافت (۲) مالطہ	بخت (اردو) موت لینا یعنی پیشاب
و بقول صاحب محیط اعظم آپے کہ لطافت	خطا ہونا۔
سرعیت نفوذ - صفا - خفت - باضافت	آب باورنگ (اصطلاح) باضافت
آب باران است (ناصری طہ) اگرچہ جا	ثالث بقول صاحب شمس اللغات مخفف
خوش کابل آب باران است بہشت	و مرادف آب بادہ رنگ۔
روئے زمین خواجہ سہ باران است (اردو)	آب بادہ رنگ (اصطلاح) باضافت
بقول صاحب جامع اللغات (۱) کابل کی	بقول صاحبان برہان و بحر عجم (۱) اشک
ایک سیرگاہ کا نام (۲) منہ کا پانی نڈکر۔	خونین و بقول صاحب فرہنگ اندراج (۳)
آب باری از مژگان کردن (مصدر)	کنایہ از خون (اردو) اشک خونین (فارسی)
(۱) کنایہ از گریستن چنانکہ ظہوری گوید	مذکر (۲) خون (فارسی - مذکر) (ذوق لہ)
(۳) عمر یا از خوے مژگان آب باری	ذوق اس پائے نگارین کا جو ہے وصف
کردہ ام: نگین نخل متناوبہ می بایزم (اردو)	نگار: اشک خونین سے ہے کاغذ کو خائی

رونا۔ آنکھوں سے اشک برسنابرسانا (واغ) ہتھم دانش زور یا بے نیاز آقاؤ است (ارو) آنکھوں سے برستے زین و اشک تینا سینہ (۱) کم پانی تھوڑا پانی (۲) تھوڑے پہ قناعت ہے میرا خزن آلام جدائی ہے۔ آب باز (اصطلاح) بلا اضافت بقول صاحب

آب باریدن (استعمال) بلا اضافت بقول بجر عجم شاور (طغراۃ) طفل اشک از بجر بہار باریدن باران باشد (مطالعہ غنی) چشم خود بخود گیر و فرار آب بازان تلاش بسکہ بارد بر سر خضم تو آب زندگی شد ز رہ دست و پاتا معجراست (ارو) تیراک پر پیکر او عاقبت چون آبشار (ارو) پیراک (مذکر - اصفیہ)

پانی برسنابرسنہ برسنہ بارش ہونا۔ پانی پڑنا (اصطلاح) بلا اضافت بقول منہ پڑنا۔ (اصفیہ) آج گلشن مین کیا فرنگ صاحب بجر عجم شاور می۔ (ارو) بقول صاحب لغات کشوری۔ پانی مین تیرنا۔ منہ برستا ہے گل کھلا ہو گا۔

آب باریک (اصطلاح) بلا اضافت ثالث آب بالائے سنگ (اصطلاح) بلا اضافت

بقول صاحب بجر عجم (۱) آب کم (۲) مجازاً بقول صاحب بجر عجم رنگے است سفید مائل بہ اندک مایہ توکل و قناعت نیز طلاق کنند صاحب سیاہی (ارو) سیاہی مائل سفید رنگ (مذکر) فرہنگ اندراج گوید کہ بجائے تازی آب کم عرق (مصدر اصطلاحی) آبرو (۳)

(سلیم) ہر خضم براہ وصل می گردنیا و آب بر باد کردن چنانکہ ظہور می گوید (۵) داد باریکم می آید بجوے تازہ (دانش) بباد آب خویش گو ہر تاجش بہ شہ کہ ز خاک ابرنسان مایہ واران آب باریک من است رست کلاہ ندارد (ارو) آبرو بگاڑنا۔ آبرو

<p>آب ہیر و زیر پیو دن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>بقول صاحب بحر عجم ارتکاب امہیوہ وہ بے فائدہ کروں (جمال الدین عبدالرزاق)</p>	<p>خاک میں ملانا (ر شک ۵) نظر سے</p> <p>کشان سے گر گر جاے آبر و خاک میں ملائے شراب :-</p>
<p>آب ہپاے چیزے بستن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>بقول وارستہ آب داؤن و سیراب کرو نش ام ہیر ویزن :- (اُردو) اوقات ضائع کرنا (قدسی ۵) آن نہاے کہ بود آب گہ لائق لغو حرکت کرنا (منیر ۵) منیر اوقات ضائع بست دھقان اجل آب ہپا از تبرش :- (اُردو) کی غبت غزلون کے کہنے میں :- اسے نادانہ سنیچنا - سیراب کرنا -</p>	<p>آب ہپاے کسے ریختن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>بقول بہار کنایہ از نو کرمی و خدمتگاری</p>
<p>آب ہپوست انگندن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>نزد اکثرے بالیدنست مطلقاً و ماخذ آن بالیدن دلو و مشک پر آب و بعضے گویند کہ چون میوہ بہ چنگلی رسد آب از جوہر میوہ ہپوست آید و پوست از خشکی بہ تری گراید و رباعی) در حاشی بطیب خاطر دیدم صد انہما اطلاق آن بر میوہ دانند و الاوّل ہو لطف نہان از نگش فہیدم :- چون طاس الا قومی طفلی کہ بالغ شود درندان گویند کہ زویدہ ریختم آب ہپاش :- چون فوطہ بگرد آب ہپوست انگندن (بحر عجم) (محمد قلی سلیم ۵) کمرش گردیم ہزار دو نو کرمی کرنا خدمتگاری کرنا - آب ہر کہ ہپوست انگندہ :- شدہ زمزم ز</p>	<p>کردن (مخلص کاشی ۵) باغبان انجامی</p> <p>ریزد ہپاے تاک آب :- دخترے دارد کہ غفل و ہوش اندہ سر مجاہد (باقو کاشی)</p> <p>رباعی) در حاشی بطیب خاطر دیدم صد انہما اطلاق آن بر میوہ دانند و الاوّل ہو لطف نہان از نگش فہیدم :- چون طاس الا قومی طفلی کہ بالغ شود درندان گویند کہ زویدہ ریختم آب ہپاش :- چون فوطہ بگرد آب ہپوست انگندن (بحر عجم) (محمد قلی سلیم ۵) کمرش گردیم ہزار دو نو کرمی کرنا خدمتگاری کرنا - آب ہر کہ ہپوست انگندہ :- شدہ زمزم ز</p>

دلو شرمندہ (ظہوری - رباعی) این انہ
 حلاوت آب در پوست نکلند خشک است
 ز تازہ مغزیش لذت قند در دفع گزند
 چنانکہ میر مغزی گوید (۵) بجوے تو ہمہ
 تلکامے حرزے از ریشہ او بازو ذائقہ
 آب روانست سز دگر من ہوا جوے
 بند (اردو) شکفتہ ہونا - پھولنا - رستن
 تو یاشم (اردو) آپ کے گھر لنگا بہتی ہے
 بقول صاحب آصفیہ منی پڑنا - بلوغ کو پہنچنا
 آپ با مراد ہیں -

آب پیوست انداختن (مصدر اصطلاحی) آب بچو داشتن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بحر عجم مراد آب پیوستا نکلنا
 مراد آب در جوے داشتن چنانکہ
 (اثر ۵) میوہ شیرین تر شود چون آب
 ظہوری گوید (۵) خوش تازہ شد آن
 اندازد پوست میزند خوش حلاوت آن
 نہال دلجوے آب مرثہ ام بجوے دارد
 لب تجالہ دارد -
 آب بچشم آمدن (مصدر اصطلاحی)

آب بجواز کوفتن (مصدر اصطلاحی) بقول بہار (۱) آمدن آب بچشم باشد - و

بقول صاحب فرہنگ اندراج (۲) ص

آب بچوبستن (مصدر اصطلاحی) بقول و طمع نمودن پچیرے (صاب ۵) تراز

صاحب بحر عجم آب در جو آوردن (اردو) گریہ ارباب در درنجہ نیست مگر بچشم

ندی من پانی لانا - (دیکھو پانی بھرنا) آصفیہ توارز در خندہ آب آیدہ مؤلف گوید کہ

آب بجوے تست (مقولہ عجم) بخت آب بچشم آمدن عامسطنبراے رنج و خوشی

هرود (اردو) (۱) عام معنوں میں آنکھ میں
 آنسو ڈبڈبانا۔ آنکھ میں آنسو ڈبڈبانا۔ آنکھیں
 بھر آنا۔ آنکھیں ڈبڈبانا۔ (خلق ۱) ہونٹ
 دانتوں تلے دبائے ہوئے۔ آنسو آنکھوں
 میں ڈبڈبائے ہوئے۔ (ولہ ۱) مطلب
 دل زبان پر لائے۔ آنسو آنکھوں میں
 ڈبڈبائے۔ (داع ۱) چوٹ دل کی
 دہین ابھرائی۔ جب ہنسی آئی آنکھ بھرائی۔
 (میر ۱) نظر اسے برابر است آبادانہ
 کھین میری بھی آنکھیں ڈبڈبائیں۔
 خاص معنوں میں آشک شادی سے چشم
 تر کرنا (مومن ۱) آبرورہ گئی مرنے کی
 کہ روتے تو ہین وہ۔ آشک شادی ہی بقول صاحب بحر عجم (۱) آب حسرت چشم آمدن
 سے گو چشم کو تر کرتے ہین (۲) حرص کرنا طمع نمودن پچیرے (غنی ۱) بے شکل بودل
 لالچ کرنا۔

(مصدر اصطلاحی بقول)
 آب چشم گردیدن
 (۲) حرص کرنا
 (۱) آب حسرت چشم آمدن
 (۲) حرص کرنا
 (۱) آب حسرت چشم آمدن
 (۲) حرص کرنا

آب چشم گردیدن (مصدر اصطلاحی)
 آب بیدہ شدن در وقت کردن چنانکہ سالان
 آب چشم گردیدن (مصدر اصطلاحی)
 آب بیدہ شدن در وقت کردن چنانکہ سالان

بسکہ نور نیست (۳) بہ تحقیق مؤلف۔	رخم مگرہ آب حیوان بدم خنجر قاتل بستند۔
این یعنی حقیقی ہم باشد یعنی آمدن آب و خنجر	(سلیم طهرانی ع) باگلزار معانی آب گوہر تہا
چنانکہ صائب گوید (۵) ز خطاشد دل سخت تو	آب بچیزے داوان (مصدر اصطلاحی بقول)
مہربان ورنہ بچشم آینه زین دو د آب می	صاحب بحر عجم (۱) سیراب کردن آبخیز (۲)
گرد و (۵) ز خیرہ چشمی من آفتاب می	آبگیری کردن چون آب بہ تیغ داوان (مواضع)
لرزد کنون دژہ بچشم من آب می گرد و	(۳) انزال کردن (طالب کلیم ۵) دہر است
(۵) آب می گرد و بچشم از خندہ بے	ندہر منت کہ امید گلاب بہ تانیا مد بیان آب
اختیار (۱) (ارو) (۱) دیکھو آب بچشم آمدن	باگلزارند آذ (ارو) (۱) سیراب کرنا آب نیا
(۲) حرص کرنا۔ لالچ کرنا (۳) آنکھ میں پانی	(۲) آب دنیا یعنی تیز کرنا (۳) منزل ہونا
آب بچیرہ ریختن (مصدر اصطلاحی بقول)	(آصفیہ) (ذوق ۵) دے گرچن کو گریدستان
صاحب فرہنگ اندر لالچ کنایہ از امید از کردن	میرا آب بہ بیضون سے بلبلون کے ہو پیدا
کسے (صائب ۵) از ہوش برد چمن را چنان	بط شراب (۵) غفر ۵) اگر دیتا ہے اپنی تیغ
نظارہ تو کہ شبنم آب مکر بچیرہ گل نخت (ارو)	کو دان آب وہ قاتل بہ تو جاننا ز محبت جاننا
دیکھو آب بر چہرہ ریختن۔	سے یان با حق و صورتے ہیں ۔
آب بچیزے بستن (مصدر اصطلاحی بقول)	آب بچیزے واشتن (مصدر اصطلاحی)
صاحب بحر عجم مرا وف آب داوان چیزے	بقول صاحبان بحر عجم و فرہنگ اندر لالچ مراد
(فطرت ۵) بوسے جان می شنوم از چمن	آب بہ چیزے داوان کہ گذشتہ دیگران

<p>آب بدست کسے ریختن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>ذکر این نہ کرده اند و استعمال</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم خدمت کسی کردن و</p>	<p>ہم نظر نیامد۔</p>
<p>آب بچیرے رفتن (استعمال) چنانکہ آب نوکرو ملازم شخصے بودن (صائب ۵)</p>	<p>آب بچیرے رفتن</p>
<p>بباغ یا بہ کشت یا بہ درخت رفتن کہ سیراب مرا انگین دے در پیچ و تاب تشگی دارد و</p>	<p>بباغ یا بہ کشت یا بہ درخت رفتن کہ سیراب مرا انگین دے در پیچ و تاب تشگی دارد و</p>
<p>کردن آب است آنکہ چنانکہ ظہوری گوید کہ آب زندگی زلفش بدست شامی</p>	<p>کردن آب است آنکہ چنانکہ ظہوری گوید کہ آب زندگی زلفش بدست شامی</p>
<p>آبے کہ رود بباغ آرزوے بہ از چشمہ ماہ ریزد و (اردو) نوکری کرنا۔ نوکر ہرنا۔</p>	<p>آبے کہ رود بباغ آرزوے بہ از چشمہ ماہ ریزد و (اردو) نوکری کرنا۔ نوکر ہرنا۔</p>
<p>آفتاب است (اردو) پانی بہنپنا۔ (آصفیہ غالب ۵) غالب وظیفہ نوار ہو</p>	<p>آفتاب است (اردو) پانی بہنپنا۔</p>
<p>آب بچیرے گرفتن (استعمال) گرفتن و شاہ کو دعا جا دہ دن گئے کہ کہتے تھے</p>	<p>آب بچیرے گرفتن (استعمال) گرفتن و شاہ کو دعا جا دہ دن گئے کہ کہتے تھے</p>
<p>آب در چیزے باشد بدہان یا با بخو چنانکہ نوکر نہیں ہون میں نہ۔</p>	<p>آب در چیزے باشد بدہان یا با بخو چنانکہ نوکر نہیں ہون میں نہ۔</p>
<p>مرا ظاہر و حید گوید (۵) نامش چو بر زبان آب بدست کسے کردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>مرا ظاہر و حید گوید (۵) نامش چو بر زبان آب بدست کسے کردن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم مراد آب بدست</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم مراد آب بدست</p>
<p>آب بدل میشود (مقولہ عجم) بلا اضافت</p>	<p>آب بدل میشود (مقولہ عجم) بلا اضافت</p>
<p>و بفتح باء موحده و کسر دال مملہ بقول</p>	<p>و بفتح باء موحده و کسر دال مملہ بقول</p>
<p>صاحب شمس سردی کہ در دل می افتد</p>	<p>صاحب شمس سردی کہ در دل می افتد</p>
<p>سیفے دل سردی شود (اردو) دل بھتا ہے</p>	<p>سیفے دل سردی شود (اردو) دل بھتا ہے</p>
<p>اسکا مصدر دل بھتا یعنی طبیعت افسردہ ہونا</p>	<p>اسکا مصدر دل بھتا یعنی طبیعت افسردہ ہونا</p>

دل پڑ مردہ ہونا (آصفیہ امیر) شام
کچھ کچھا سا رہتا ہے پڑ دل ہوا ہے چرخ
مفلس کا پڑ۔

آب بدہان آمدن (مصدر اصطلاحی)
بقول بہا کمال رغبت و شوق چون آدمی

بعض طعم ترش را می بیند آتش دردہان
می آید (ارو) رال شک پڑنا۔ رال شکے
پڑنا۔ جی بھر بھر آنا۔ جی لپا نا۔ (آصفیہ)

منہ میں پانی بھر آنا (مومن) منہ میں
کیا اس خم صہبا کے بھر آیا پانی پڑ تیرے

لب لب ست جوب لب ساغر سرشار ملا پڑ

آب بدہان آمدہ (مقولہ) بقول صاحب

بحر عجم کمال شائق و مشتاق جہیز مرغوب

مولف گوید کہ این مشتاق است از اصطلاح

ماضیہ (ارو) لپا یا ہوا۔ فی البدیہہ نظم طباطبائی

ساقیا خالی ز جگائے ابریہ آیا ہوا پڑ

آج تو کچھ میکشوں کا جی سے لپا یا ہوا پڑ

آب بدہان آرون (مصدر اصطلاحی)

بقول بہا رمتعدی آب بدہان آمدن۔

(کمال خجندہ) پار سا زلب ساغر بدہان

آرد آب پڑ دیگران راز سے و نقل چرا

توبہ دہد (ارو) منہ میں پانی بھر بھر لانا۔

(جرت قطعہ) سہے آئینہ بد نظر پریر و خوش

اس سے نہیں نظر ملانی پڑ رخ دیکھ ترایہ

صاف دیدہ پڑ بھر بھر لاتا ہے منہ میں پانی پڑ

آب بدہان گردیدن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بحر عجم (ارو) آب از

دہان رفتن و بقول صاحب فرشتگانند راج

(۴) حرص و طمع نمودن پیرے (اشرف)

از خرامیدن شیرین تو با مدعیان پڑ دیدہ را

آب زحمت بدہان می گردید (ارو)

منہ میں پانی بھر آنا (معروف) بھر آیا

منہ میں آئینے کے پانی پڑ سحر دیکھا جوین

سرکار کا منہ پڑ۔

آب بدمان گرفتن (۱) استعمال (۲) بدیدہ آب اگر آفتاب می گردد بد دل	آب بدمان و بقول صاحب فرہنگ اندراج
از نظارہ روئے تو آب می گردد (اُردو)	(۲) تجرع نمودن (۳) نوشیدن آب
آبدیدہ بغیر اضافت ثالثہ بقول امیر دہ	گوید کہ معنی سوم در استعمال عجم بنظر نیامدہ
شخص جبکی آنکہ دُڈ بانی ہوئی ہو۔ (بحرہ)	(طاهر و حیدر) نامش چو ہر زبان گذرانم
یہ ضعف ہے کہ آہ بلب نار سیدہ ہے :- یہ	بسان ابرہ شیرین شود اگر بدمان گیرم آب
رشدک ہے کہ آئینہ بھی آبدیدہ ہے :-	تلخ :- (اُردو) (۱) منہ میں پانی لینا (۲)
آب بر آتش ریختن (مصدر اصطلاحی)	کلی کرنا۔ (۳) پانی پینا۔
بقول بہار و ناصری (۱) کنا یہ از تسکین	آب بدہن کشیدن (مصدر اصطلاحی)
دادن (۲) غضب و نشان دادن و بقول فتا	بقول صاحب جرع عجم معضہ کردن (البوطاب
فرہنگ اندراج (۳) فرو نشان دادن آتش	کلیم) عاقبت نامہ سرد قدح باو نہاد نیز دین استعمال است (البوطاب کلیم)
بر آ	بسکہ عادت بدہن آب کشیدن و اردہ (اُردو)
سوختن آمادہ ام چنانکہ کہے :- اگر بر آتش من	کلی کرنا۔ (بحرہ) اُسکے دانتوں کا یہ عالم ہے
آب ریخت روغن شد :- (سعدی تلہ سانی	کہ گلی کی کھبی سو تیوں نے آب یہ پالی کہ
ستین چہ خسی خیز :- آب شادی بر آتش	دریا بڑھ گیا :-
غم ریز :- (اُردو) آگ بجھانا تینوں معنوں	آب بدیدہ (استعمال) بلا اضافت صفت
کما جاتا ہے۔ (۱) تسکین دینا (۲) غصہ	کے کہ چشمہ او نمناک باشد چنانکہ صاحب گید
فرو کرنا (۳) آگ بجھانا۔ (موسن رباعی)	

(۳۰) آتش دل زارین لگائی اُسے بہر ہون	آتش دل زارین لگائی اُسے بہر ہون
آب بر آتش می با فد این شلے است	آب بر آتش می با فد این شلے است
جان خزین جلای اُسے پھینکا مجھ پر کل	جان خزین جلای اُسے پھینکا مجھ پر کل
اختلاط پانی بہ بھر کی ہوئی آگ کیا بجھائی	اختلاط پانی بہ بھر کی ہوئی آگ کیا بجھائی
اُسے (فقہ امیر (۲) یہ آگ تھین بجھاؤ	اُسے (فقہ امیر (۲) یہ آگ تھین بجھاؤ
تو بجھے گی۔ دو نوں کے مزاج جھلے ہین	تو بجھے گی۔ دو نوں کے مزاج جھلے ہین
کر تا ہے۔ اتہام گتا ہے تہمت جوڑتا ہے۔	کر تا ہے۔ اتہام گتا ہے تہمت جوڑتا ہے۔
(قلق ۳۵) دوڑ دو لوگو بجھاؤ آگ لگی بھلہ	(قلق ۳۵) دوڑ دو لوگو بجھاؤ آگ لگی بھلہ
(درغ ۳۵) کمان وہ دہرہ جبین داغ پکبان	(درغ ۳۵) کمان وہ دہرہ جبین داغ پکبان
کمان بہ فرستہ پڑھی یہ لوگ اتہام کرتے ہین	کمان بہ فرستہ پڑھی یہ لوگ اتہام کرتے ہین
آب بر آتش زون (مصدر اصطلاحی)	آب بر آتش زون (مصدر اصطلاحی)
مراد آب بر آتش ریختن (بجر عجم) افغانی	مراد آب بر آتش ریختن (بجر عجم) افغانی
نے تو تمہارا نام بھی نہیں لیا۔۔	نے تو تمہارا نام بھی نہیں لیا۔۔
(۳۱) آگے آب بر آتش دل ماہیکس زندہ	(۳۱) آگے آب بر آتش دل ماہیکس زندہ
(مصدر اصطلاحی)	(مصدر اصطلاحی)
چندان کہ پیش محرم و بیگانہ سوتیم	چندان کہ پیش محرم و بیگانہ سوتیم
راجی ۳۵) سرو ساز آتش دوزخ نبوش	راجی ۳۵) سرو ساز آتش دوزخ نبوش
آنکہ او آب بر آتش می زندہ صاحب	آنکہ او آب بر آتش می زندہ صاحب
فرہنگ النجمن آرا سے ناصر می گوید کہ زین	فرہنگ النجمن آرا سے ناصر می گوید کہ زین
اصطلاح کنایہ از شراب خوردن ہم باشد	اصطلاح کنایہ از شراب خوردن ہم باشد
دیکھو آب بر آتش ریختن ترجمہ معنی آخر	دیکھو آب بر آتش ریختن ترجمہ معنی آخر
شراب پینا۔	شراب پینا۔

<p>دل بریان کردم آب بر آئینہ ریزند قفاس سفری :-</p>	<p>آب بر پائے چیز بستن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم آب دادن و سیراب کردنش (اُرو) سیراب کرنا - سینیٹا - (آصفیہ)</p>	<p>آب بر آئینہ زدن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>
<p>صاحب بحر عجم مراد آب از پہلے ریختن نظام دست غیب سے (ویدہ راتر کنم از آشک) آب بر پائے کسے کردن</p>	<p>صاحب بحر عجم مراد آب از پہلے ریختن نظام دست غیب سے (ویدہ راتر کنم از آشک) آب بر پائے کسے کردن</p>
<p>رفتگی زبرم در قفاس سفری آب بر آئینہ زنندہ (اُرو) صاحب امیر اللغات فرماتے</p>	<p>رفتگی زبرم در قفاس سفری آب بر آئینہ زنندہ (اُرو) صاحب امیر اللغات فرماتے</p>
<p>ہمین کہ بعض مسلمان عورتوں میں بھی یہ رسم تھی کہ جب کوئی عزیز سفر کو جانے لگتا تو اسکی پیٹھ</p>	<p>ہمین کہ بعض مسلمان عورتوں میں بھی یہ رسم تھی کہ جب کوئی عزیز سفر کو جانے لگتا تو اسکی پیٹھ</p>
<p>آئینہ دکھاتی تھیں اور یہ تو مٹکا تھا کہ سافرت سے پھر گھر آئے اسکو آئینہ دکھانا کہتے تھے۔</p>	<p>آئینہ دکھاتی تھیں اور یہ تو مٹکا تھا کہ سافرت سے پھر گھر آئے اسکو آئینہ دکھانا کہتے تھے۔</p>
<p>آب بر بنیاد بستن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم در صد دخرابی خانہ بودن تاثیر پانی جم جانا۔</p>	<p>آب بر بنیاد بستن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم در صد دخرابی خانہ بودن تاثیر پانی جم جانا۔</p>
<p>آب بر چہرہ ریختن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم بیدار دہوشیار</p>	<p>آب بر چہرہ ریختن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم بیدار دہوشیار</p>
<p>مکان کی بنیاد میں پانی بھرنالینی مکان کو در پہ ہونا :-</p>	<p>مکان کی بنیاد میں پانی بھرنالینی مکان کو در پہ ہونا :-</p>

بقول صاحب بحر عجم مراد آب برپایه بقول بهار کنایه از رونق رفقه باز آوردن -
 چیزے بستن (منویری ۵) منی و انم چه آست (حافظه) گریه آبے بُخِ سوختگان باز آورد -
 این که برکتِ جگر ستم که از آن جز خوشه های ناله فریاد رس عاشق مسکین آمد (ارو و گئی
 دانه افگر منی خیزد -
 هوئی رونق بچر لانی فی البیوتی دل غراغ گئی

آب بر چیزے گذشتن (استعمال سیراب) رونق کو بچر لانی بهار تازه گلشن مین -

و تر شدن آنچیز باشد چنانکه جامی گوید (۱) آب بُخِ نیکتن (مصادر اصطلاحی) بقول
 و برچمن چون بهواسے قد او گریه کنم آب (۲) آب بُخِ زون بهار مراد آب بر چهره
 چشم هم بر سر و صنوبر گذرد (ارو و) پانی نذر نیکتن (کلمه ۱۵) بعد عمرے که خوابِ من
 تر هونا - سیراب هونا -
 بیدل آمد که گریه آبے بر خم ریخت که بیدار

آب بر چیزے نشستن (مصادر اصطلاحی) شدم و اوله (۱۵) آبے ز آبله بُرخِ پائے

بقول صاحب بحر عجم قرار دادن آب بر آفتق زن باید ز پیش رفت مریمان خبر
 سیرابی آن و به تحقیق - مؤلف - قرار گرفتن گرفت -

آب و سیراب کردن چیزے (مخلص کاشی) آب چسار زون (مصادر اصطلاحی)

۵) نه همین از جوے شمشیرت گلویم تر نشد مراد ناضیه (صائب) خواب نازگل گلان
 آب پیکان تو هرگز بروم نه شسته است (ارو و) تر شد ز نخبِ بیکلان هر قدر شبنم بخسار
 پانی ٹھنا - سیراب کرنا -
 گلستان آب زده

آب بُخِ باز آوردن (مصادر اصطلاحی) آب بر دار (اصطلاح) بقول صاحب بحر عجم

سنخے کہ صدق و کذبش غیر معلوم باشد (ارو و) آب برداشتن آبلہ (اصطلاح) تازہ شدن

مشتبہ بات - آن یعنی از تعب پیاده روی آبلہ در پا افتد

آب برداشتن (استعمانی اصطلاح) (۱) اصل و پس ازان از آب پریشود و نیلے زحمت می

کردن آب (۲) همراه گرفتن آب چنانکہ

نظوری گوید (۳) ز اشک ناامیدی گر چه بدست می آید (ارو و) آبلہ بجزنا (دافع ۵)

و پیا کرده ام صحرا را ازان بر سے کہ بر میدارد اگر آبلہ ہے بجزا تو هر ایک داغ جلا ہو

آب امید می بارود (صائب ۵) مرا ز برغی جے ہنے سینہ میں وی بگہ غمہ دل سے خوش

شوق کہہ غافل کردہ مگر چو آبلہ در راء آب نہ جگر سے خوش -

بردارم (۵) (صائب ۵) دلا رہے چو بیان آب برداشتن از چیزے (مصدر اصطلاحی)

مرگت پیش است بگو بہ آبلہ پاک آج دارو ہمارو ذکر این ی کند و بحوالہ اصطلاح نظر داشتن

چون کسے بسفر می رود و در راه ہم رسیدن ہم چیزے می فرماید کہ کنایہ از تماشاکردن چیزے

و شواہمی نماید مسافران آب ہمراہ می گیرند است و تحقیق - مؤلف مقصود مثل زہن نشانی

فارسیان گویند کہ آب بردارید یعنی آب باشد چنانکہ صائب گوید (۵) خوشا چشمے کہ

با خود گیرید و این مقولہ عم از ہمین مصدر مشتق بر و سے عرق نا کے نظر داروہ خوشا برے

است چنانکہ سندش در کلام آخرین صائب کہ آب از چشمہ خورشید بردارد (ظہوری ۵)

گذشت - (ارو و) (۱) پانی حاصل کرنا - عجب کہ خضر ز شرم قنا نگرد آہ بہ بسو آب

(۲) پانی سے چلنا - پانی ساقہ لینا - ز سر چشمہ بقا برداشتہ در راسے مؤلف

<p>اگر آب برداشتن را با چشمه یا جوس یا چاه نمازہ شدن زخم چنانکہ محمد علی بیگ جو یا گوید مخصوص کرده شود چنانکہ در کلام ظہوری واقع (۱۵) اگر در گریہ خود داری کنم چشمم خور و از دست است معنی حقیقی آن گرفتن آب است سگاز ضبط اشک ترسم این جراحت بجای از دست و از آن معنی استفادہ ہم بتوان گرفت و معنی تاشا زخم ہر اہو جاننا - پانی جبرانار آصفیہ نکمت (۱۶) کردن را حاجت صلہ نیست چنانکہ خود و وقت جراحت خوردہ کس کی تیغ دزدیدہ گاہ کہ از کلام خود استعماش را نشان می دہد (۱۷) جو ضبط اشک سے زخم جگر پانی چراتا ہے آب و جاربے من از مرگان کشم در راہ تو آب برداشتن زخم (مصدر اصطلاحی) -</p>	<p>اگر بود چشمے کہ او از دور بر میدارد بقول صاحب بحر عجم - مراد فاضیہ (طائفہ) آب بہ (ارو) دیکھنا نظارہ کرنا استفادہ (۱۸) از بازنت اسان دریا ابرسیانی چکنہ متفیض ہوا (صابر) کون کر سکتا ہے گھر بیٹھے افغان چو مجر و سے کے زخمش آب بردارد (۱۹) نظارہ حسن کا ہے نظر بازون میں یہ ہم آب بردست کسے ریختن (مصدر اصطلاحی) بہتر آئینہ ہو (آصفیہ) حضور اصف چشم مراد فاضیہ آب بردست کسے ریختن چنانکہ صاحب (۲۰) مشتاق کو بس دیکھکے آنکھیں نہ کمال دے (۲۱) روزگار است کہ دردیر مغان نی ریزد تو کرتی ہے تیرے لہج کے نظارے پیا (۲۲) ندی یا کنوین یا حوض یا تالاب آب بردست کسے کردن (مصدر اصطلاحی) سے پانی لینا</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم مراد فاضیہ آب بردست کسے ریختن (طغرا) چون نہ پوش شد می مبت</p>	<p>آب برداشتن جراحت (مصدر اصطلاحی)</p>

قیصر کننی: آب چون آینه بردست سکندر
کننی: (بہار) میخ بسیار آب شدن گوید۔ و آن بقولش

آب برون چیزے (مصدر اصطلاحی) شے است کنایہ از کار بشت و تعب بسیار

(۱) آب گرفتن از چیزے۔ چاہا بشیاض صورت گرفتن (عبد الغفور نیرودی ۱۵) از
یا چشمے گویند کہ فلان کس آب از عوض برد گریہ کارخانہ دل کے شود تمام بہ تعمیر این

(۲) بے آب برد کردن آن را (خسرو نثر فیک خرابہ بے آب می برد) (سید حسین خالص

کوثر آب از و بردہ بلکہ آن عوض آب از (۱۵) پایمال خلق گشتن اندک آب بی بردہ

کوثر بردہ (واصف بخاری ۵) چشم بگیرہ اگر نداری طاقت این کار از پل فرض

آمدن از آب بردہ علت بنجندہ آمدن کن (اُردو) تعب خیز ہونا حیرت انگیز

قدر گیر شکست (اُردو) (۱) کنوین یا ندی ہونا (۲) بہت دشواری کے ساتھ کام ہونا

یا عوض سے پانی لیجانا (۴) کسی چیز کو بے صاحب لغات کشوری نے آب بردن کا

رونق کر دینا (دیکھو آب از چیزے بردن) ترجمہ بے رونق کرنا لکھا ہے۔ موقوف۔

آب برون چیزے (مصدر اصطلاحی) کی راے میں وہ اصطلاح ماضیہ سے متعلق ہے

بقول صاحب بحر عم (۱) نہایت اشکال و آب برون چیزے را (مصدر اصطلاحی)

استعجاب و استغراب آن۔ موقوف۔ غرق کردن آب آنرا و معدوم شدن آن

با مبالغہ اتفاق ندارد اشکال و استعجاب چنانکہ ظہوری گوید (۵) زود پندارم کہ

و استغراب محض از استعمال زبانه انان خدا ہر معذرت را آب بردہ کردہ طوفان

<p>نثر مساری گریه می آید مراد (اُرو) دُونا (س) غیر از براسے یا رنے تاب می برد فک مین ملانا - (جروت س) سمجھ کے دیکھا این ماجرا بین چه قدر آب می بردہ مؤلف تو بیجا تھا سب گلہ دلکا کہ چشم نم نے دُوبا گوید کہ ادعاس ہر سہ آب در میان دارد معاملہ دلکا (غالب س) کی ہم نفسوں نے کہ ماجرا از این اصطلاح نقلت نیست و بعض اثر گریہ مین تقریر اسچھے رہے آپ اس ماجرا را تعمیم اصطلاح (آب بردن چہرے) مگر چکا دُوبا آئے - باطل می گنہ (اُرو) دیکھو آب بردن چہرے</p>	<p>آب بردن زخم (مصدر اصطلاحی) بقول آب بر دیده زدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم مراد آب داشتن زخم صاحب بحر عجم بیدار و ہوشیار ساختن حافظ (سعید شرف س) همچو زخم کنہ کنز آب بردن (بخت خواب آلود یا بیدار خواہ شد مگر بہ واشو و بہ نچہ نشگفتہ شد از سوجہ انار گل زبان کہ زو بر دیده آبے روے نشان آب بردن ماجرا (مصدر اصطلاحی) بقول شاعر (اُرو) دیکھو آب بر چہرہ ریختن -</p>
<p>بہار کنایہ از عرض و طول عظیم داشتن ماجرا آب بر رخ آئینہ ریختن (مصدر اصطلاحی) و صوبت و سنتی داشتن آن است خان بقول بہار مراد آب بر آئینہ زدن (طفراس) آر و و چراغ ہدایت گوید کہ کنایت از نہایت کوسے تو منزل گہست و سفر آشناہ بر رخ اثر کمال و استعجاب و استغراب حاسے باشد آئینہ آب از پے بیگانہ ریز -</p>	<p>صاحب فرہنگ اندراج را بہر دو اتفاق آب بر رخ افشاندن (مصدر اصطلاحی) ہر سہ از کلام محسن تاثیر نہ گیرند و ہر سہ مراد آب بر دیده زدن باشند چنانکہ صاحب</p>

<p>(۵) می کند اشک ندامت خواب غفلت را آب بر رخ کار آوردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>علاج به گریه کردن بر رخ و پیش آفتاب نشاندن</p>
<p>بقول صاحبان بهار و فرہنگ اندراج کنایه</p>	<p>آب بر رخ باز آوردن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>از رونق رفته باز آوردن که مراد آب رخ</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم رونق رفته باز آوردن</p>
<p>باشد - مولف - گوید که این مراد</p>	<p>که مراد آب رخ باز آوردن باشد</p>
<p>آب بر رخ کار آوردن است یعنی رونق</p>	<p>آب بر رخ ریختن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>
<p>و خوبی در کار پیدا کردن - سند بهار - سند او</p>	<p>صاحب فرہنگ اندراج مراد آب بر</p>
<p>می کند گلگون ز خون کوکبش به عشق اگر خواهد که</p>	<p>دیدہ زدن -</p>
<p>آب بر رخ زدن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>	<p>صاحب بحر عجم مراد آب بردیدہ زدن -</p>
<p>آب بر رو بستن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>	<p>(با بافتنی) پیش خورشید رخت گل رفته</p>
<p>دار بسته (۱) آب دادن و سیراب کردن (۲)</p>	<p>بودا حال خویش به بر رخ ابر بهاران از</p>
<p>باز داشتن آب هم (درو) (۱) سنبلیله سیراب</p>	<p>ترجم آب زد -</p>
<p>کرنا (۲) پانی رو کرنا - پانی بند کرنا -</p>	<p>آب بر رخ سارہ زدن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>آب بر رو زدن (مصدر اصطلاحی) مراد</p>	<p>مراد آب بر رخ و دیدہ زدن چنانکه نوکی</p>
<p>گوید (۵) اگر غرقه گاه در خواب سر گریه شست</p>	<p>شب ز چشم کحل خواب عایت به</p>
<p>درد آب بر رخ سارہ از خون دماغ خود زنده</p>	<p>آب بر طفل را در عین خواب خوش زد م</p>

آب بر روے آب ویدن <small>(مصدر اصطلاحی)</small> زمین اصطلاح را پیدا می کند به تحقیق مولف -	آب بر روے آب ویدن <small>(مصدر اصطلاحی)</small> زمین اصطلاح را پیدا می کند به تحقیق مولف -
بقول بہار (۱) رونق بر رونق و بقول صاحب آب بر روے آب ویدن مصدر اصطلاحی است	بقول بہار (۱) رونق بر رونق و بقول صاحب آب بر روے آب ویدن مصدر اصطلاحی است
فرہنگ اندراج (۲) پیاسے آب دادن سچ وز بانمانان عجم تقدیق آن می کنند و سندے	فرہنگ اندراج (۲) پیاسے آب دادن سچ وز بانمانان عجم تقدیق آن می کنند و سندے
کہ بہار از کلام صاحب پیش می کند قابل غور است دیگر از جامع اللغات بدست می آید اتامنی کشام	کہ بہار از کلام صاحب پیش می کند قابل غور است دیگر از جامع اللغات بدست می آید اتامنی کشام
(۳) پیے شکستن دل قطرہ بنن چو جاب کہ بخور کہ مال کیست (۴) چو از نامہ بر این بشارت	(۳) پیے شکستن دل قطرہ بنن چو جاب کہ بخور کہ مال کیست (۴) چو از نامہ بر این بشارت
جوے توانی بروے آب ویدن از کلیات رسیدہ یکے آب بر روے آبش دویدہ (۱) و (۲)	جوے توانی بروے آب ویدن از کلیات رسیدہ یکے آب بر روے آبش دویدہ (۱) و (۲)
صاحب مصرع ثانی باختلاف جزئی بدست رونق دو بالا ہونا (۲) پیے در پیے پانی دینا	صاحب مصرع ثانی باختلاف جزئی بدست رونق دو بالا ہونا (۲) پیے در پیے پانی دینا
می آید س ع کہ بخور موج توانی بروے آب پیے در پیے سینچنا - لگا تا رپانی دینا -	می آید س ع کہ بخور موج توانی بروے آب پیے در پیے سینچنا - لگا تا رپانی دینا -
دویدہ - در بعض نسخ بجائے لفظ موج - آب بدوے چیزے بستن <small>(مصدر اصطلاحی)</small>	دویدہ - در بعض نسخ بجائے لفظ موج - آب بدوے چیزے بستن <small>(مصدر اصطلاحی)</small>
نوشتہ - دشای علیہ الرحمہ بر حاشیہ بہار عجم بقول صاحب بحر عجم مرادف آب بر روے بستن	نوشتہ - دشای علیہ الرحمہ بر حاشیہ بہار عجم بقول صاحب بحر عجم مرادف آب بر روے بستن
می نویسد کہ بہار سندے کہ از دا رستہ نوشتہ (ظہوری ۵) در چین از طراوت سننش بہ آب	می نویسد کہ بہار سندے کہ از دا رستہ نوشتہ (ظہوری ۵) در چین از طراوت سننش بہ آب
است سند بر روے آب دویدہ نست بر روے ارغوان تیم (ولہ ۵) ظہوری بستہ	است سند بر روے آب دویدہ نست بر روے ارغوان تیم (ولہ ۵) ظہوری بستہ
نہ سند آب بر روے آب دویدن قائل " بر روے دعا آب اثر آرس نہ لبسہ سبزی	نہ سند آب بر روے آب دویدن قائل " بر روے دعا آب اثر آرس نہ لبسہ سبزی
مولف - گوید کہ بہار این اصطلاح را از زمین بشارت با دشت مدعائے راہ -	مولف - گوید کہ بہار این اصطلاح را از زمین بشارت با دشت مدعائے راہ -
شعر بدست آورده و کاتب یواسنے کہ پیش نظر آب بدوے زدن <small>(مصدر اصطلاحی)</small> بقول	شعر بدست آورده و کاتب یواسنے کہ پیش نظر آب بدوے زدن <small>(مصدر اصطلاحی)</small> بقول
داشت لفظ توانی را تو آبے نوشتہ باشد - صاحب بحر عجم مرادف آب بر دیدہ زدن -	داشت لفظ توانی را تو آبے نوشتہ باشد - صاحب بحر عجم مرادف آب بر دیدہ زدن -
اندر نیصورت اگر بمعنی کار نہ گیریم الفاظ کتابت (صایب ۵) صبح بیداری ندارد و در پیے این	اندر نیصورت اگر بمعنی کار نہ گیریم الفاظ کتابت (صایب ۵) صبح بیداری ندارد و در پیے این

خواب گران : در نہ طوفان بار بار بروے میرزا سے ابر دیدہ آب حضرت بر سر راہمش پڑ
بختم آب زد چہ کہ دورا ولے سم اسپش آسیع چنیں گاہا : (اُردو)

آب بروے کار آمدن (مصدر اصطلاحی) آبپاشی کرنا۔

بقول بہار کنایہ از رونق رفته باز آمدن تحقیق آب بر کے بستن (بقول بہار ۱) باز
مولف درست شدن کار چنانکہ در مجتہاب داشتن آب (فغانی ۵) بھر رفتہ راضی باش
بروے کار آمدن می آید۔ ملک جاودان کم خواہ چہ کہ آب زندگانی بر

آب بروے کار آوریون (مصدر اصطلاحی) سکندر زین گنہ بستندہ و بہ تحقیق مولف

مراد آب بروے کار آوردن (مع ۵) (۲) مراد آب پر چنے بستن ہم چنانکہ موی
ہر کہ زین خاک جان سلامت بردہ آب گوید (۵) کسے گشتہ از محل جان بہرہ یاب
بروے کار خویش آوردہ کہ از جوے مہرت بروبتہ آب : (اُردو)

آب بروے کسے بستن (مصدر اصطلاحی) (۱) پانی روکنا۔ پانی بند کرنا۔ صاحب فرنگ

بقول بہار باز داشتن آب (شفع اثر ۵) اصفیہ پانی باندہ شعی کی تعریف میں فرماتے
آب بروے امام خویش بستند آن سپاہ بہین کہ پانی روکنا از راعت کیوا سے بستہ
پس تاب تیغ شستند از جنیش گرد پانی کو بند کرنا ہے۔

راہ : (اُردو) پانی روکنا۔ پانی بند کرنا۔ آب بر گرفتن (استعمال) حاصل کردن (۵)

آب بر سر راہ بختن (مصدر اصطلاحی) آب۔ چنانکہ خسر و گوید (نثر) کہ بے گفتہ

آب پاشیدن۔ باشد چنانکہ جامی گوید (۵) آہے از آب گنگت نتواند گرفت (فہرست)

<p>تر زبان گردید خضر ان لطفش گویان تست ز در راه تفتہ جانی آبجوان برگرفت (اُردو) آب بر لب ریختن (مصدر اصطلاحی) بقول بہار ملوٹ آب بر لب چکانیدن (علی خراسانی)</p>	<p>پانی حاصل کرنا۔</p>
<p>آب بر لب بستن (مصدر اصطلاحی) بقول آنقدر ہانا میدم کز تفت سوز بگریہ گریہ کس نیزد آب بر لب ہاے من و در بعض نسخ مصرع ثانی با اختلاف جزئی یافتہ شد و جوے فرات بہ بستہ شد از روز بازافا آب بر لب نہادن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>سغاے اول آب بر کئے بستن۔ چنانکہ سلمان ساوچی گوید (۱) آب بر لب جوے علی تا آب و جوے فرات بہ بستہ شد از روز بازافا آب از چشمہاست۔</p>
<p>آب بر لب چکانیدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب فرہنگ اندراج نوشیدن آب است (اُردو) پانی پینا۔ آب بزمہ (اصطلاح) باضافت ثالث کو بر لب آب چکاندن (علی خراسانی) کہ نعم ہاے عربی و بہ تشدید راسے ہما و بلا تشدید ہم بقول صاحب بحر عم (۱) آب گوارا کہ طعام رازد و ہمضم کند (۲) بقول بہار</p>	<p>بقول صاحب بہار بحالت نزع و بیوشی قطعاً آب بہان چکانیدن (علی خراسانی) کہ کو بر لب آب چکاندن جزویدہ و زنجبت بدو و آنهم بعد خون جگر حاصل (اُردو) و کہ آب از پنبہ ریختن۔</p>
<p>آب بر لب رسانیدن (مصدر اصطلاحی) کہ کنار ساحل و امثال آنرا مہر و اشرف سازند رانی (۱) از ان دل آرزو و غم ببرد دارد کہ آب بتغ برسد است کہ چہ دم دارد</p>	<p>کہ کنار ساحل و امثال آنرا مہر و اشرف سازند رانی (۱) از ان دل آرزو و غم ببرد دارد کہ آب بتغ برسد است کہ چہ دم دارد</p>

(طالب آملی سے احسن کردم اتع او بخورون آب) اگر بروہ و لحظہ رنگس متش بنج آب بہ عشوہ پڑو
برندہ بود و سہ آب اشتہاد رود (مسن تاثیر) زندان عرق قنہ آب ہے۔

تا دید یا ارشکم از من طمع بریدہ ہے آب برندہ تر آب بروہ کار آمدن (مصدر اصطلاحی)
ازین ہرگز کسے ندیدہ ہے (ارو و ۱۰) باضو پانی بقول صاحب بحر عجم درست شدن کار و قبول
نوشکار پانی (۱۰) وہ پانی جو ساحل کے کناروں کو بہا کر گناہ از رونق رفتہ باز آمدن بہ تحقیق
کاشے فقرہ امیر اکبر ہانعم پانی سہ پانی کیا مٹوٹ - ادا ماسے صاحب بحر عجم تہمت
پایا کو یا پوٹن کھالیا، (تسلیم) مے نہیں چنانکہ خواجه جمال الدین سلمان گوید (۵)
اسے نکار پانی ہے پانی تو کیا نوشکار پانی تھا آبے بروہ کار من آمد دیدہ باز دیدن
آب بروہ آوردن (مصدر اصطلاحی) یعنی اگر چہ باز نیامد بکار ماند (ارو و) کام بہن آنا
و تازگی بخشن و سرسبز کردن چنانکہ نگیم پانی کام بنتا۔

گوید (۵) اب آب اگر بروہ دینا آورد (۱) آب بروہ کار آوردن (مصدر اصطلاحی)
باید بیان ساز و مینا آورد (ارو و) رونق بقول صاحب بحر عجم (۱) رونق و خوبی دگر
و تازگی بخشنا۔ سرسبز کرنا۔

آب بروہ زون (مصدر اصطلاحی) و بقول بہار گناہ از رونق رفتہ باز آوردن
مراد آب بچہ ریختن چنانکہ نگیم گوید (۵) (مخلص کاشی) تا آورد و تہمت آبے بروہ
دنت کہ سبے سوز دست آبے برویش می زند کار و دار و زبان سبز لب جو بہار باد
ساختہ شیراہن فانوس را ہم تر کیند (غنی) (ظہوری) وصل آبے بروہ کار آوردن

سوخت ہجران در آتش تپ مادہ (صائب) و مقصودش از مصدر راضیہ ظاہر کہ مشتق از ہمان گرمی آورد آبے بروے کار ماورنہ بہاب است (ارو) ہوا کو مٹھنی میں بند کرتا ہے۔ زندگانی آسیاے مانی گرد دہ (ارو) کام کو امر محال کی کوشش کرتا ہے۔ مفت اوتقا رونق دینا۔ کام میں خوبی پیدا کرنا۔ غرت پانا ضائع کرتا ہے۔

بقول صاحب لغات کشوری رونق اولیٰ آب برین (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم کام میں پیدا کرنا (۲) گئی ہوئی رونق کو پھلانا برد زن پاک ترین۔ کنار جوے آب را رنی البدیہ داغ (ع) گئی رونق کو پھلانی گویند کہ زیرش بخوت باشد و ہر دم آبے انجا بہار تازہ گلشن میں ۵

آب بر لیسان بستن (مصدر اصطلاحی) کہ پوسہ از آب تراوش کند یا رخنہ کردہ پینا بقول صاحب بحر عم (۱) تلاش امر محال کن رود (ارو) ندی کا وہ کنارہ جو سطح زمین (۲) تغلب کردن (ارو) جو مٹھنی میں بند سے بلند ہوا و جب کو پانی نے کاٹا ہو جس میں کرنا۔ (۲) خیانت کرنا تصرف جیسا کرنا تغلب سے پانی ر سا کرے یا اوس میں رخنہ پیدا کرے

کرنا (معروف ۱۵) قید سے دہر کے آزاد آب بریر کسے آمدن (مصدر اصطلاحی) بقول دارستہ (۱) فریب خوردن و ازجا شدن لازم از فریب دادن و ازجا ربودن و بقول بند ہو مٹھنی میں ۵

آب بر لیسان می بندد (مثل) بقول صفا بہار (۲) کنایہ از سر اسیمہ شدن (باقراشی خزیفۃ الامثال مثلہ است کہ فاریان می بندد) کے نے نشینم آنجا کا یہ بریر آہم ۵

<p>جائے روم کہ آنجا بالائے باد باشد (ارو) جانائے بالے۔ بقول صاحب فرنگ آصف دھوکا کھانا۔ فریب میں (۲) پریشان ہونا ٹالا بالادینے سے فریب دینا مراد ہے۔ (غالب ۱۷) لاگ ہو تو اسکو ہم سمجھیں لگاؤ (مصدر اصطلاحی) آب بستن درجہ سے بقول خان آرزو آب درجہ سے آوردن جب نہ ہو کچھ بھی تو دھوکا کھائیں ہم۔ آب زیر کسے سرداؤن (مصدر اصطلاحی) کہ مراد آب بچ بستن است۔</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم۔ مراد ماضیہ (سایم) آب بستن درجہ ببار (مصدر اصطلاحی) درین چمن نہ چنان خفتہ ام کہ از غفلت چو بقول بہار آب دادن و سیراب کردن بقول سبزہ سرداؤن آب این چنین زیر مراد گوید کہ آب دادن مراد سیراب کردن است آب زیر کسے ہشتن (مصدر اصطلاحی) و آب درجہ ببار بستن مراد آب بستن درجہ سے بقول بہار مراد ماضیہ صاحب بحر عجم فرماید و آب بچ بستن یعنی آب درجہ سے آوردن باشد کہ آب زیر ہشتن حیلہ نمودن و فریب دادن و این کنایہ از رونق دادن است نہ آدابنا باشد۔ (نظامی ۷) بجائے نخسپ عقاب زیر کہ آب دادن مراد رونق دادن نیست دلیر کہ آہے تو ان ہشتن اورا زیر پرہ بعض (صائب ۷) اگر نہ روئے تو آہیہ را دہر نسخ مصرع ثانی باختلاف لفظی نظر آمدہ مع کثرت پرداؤں و گر کہ آب درین جو ببار می بندد توان ہشتن اورا زیر پرہ (ارو) فریب دینا۔ آب بستن درجہ سے (مصدر اصطلاحی) ٹالا بالا بتانا۔ ٹالا بالا دینا (آصفیہ) (شالو) بقول بہار آب دادن و سیراب کردن کبھی تو وصل کا وعدہ وفا ہو کہ کمان تک و صاحب فرنگ اندر ارج را بہار اتفاق دہا</p>
---	---

کہ ہا پیش می کند جهان است کہ در اصطلاح بلوری ساغر - شراب کا پیالہ - مذکر - (۸)
 ماضیہ گذشت بہ موقوف گوید کہ آب بچیرے تیغ و خنجر و غیرہ - (اسیرۃ) شوخ چشمی
 بستن اصطلاحی است کہ گذشت و آب بن آبنہ کی کب گوارا ہے اسے بچن دے
 راصلہ در پسند کلام صائب (مذکرہ اصطلاح) جسے سکندر بیکر دن دیوار میں - (مردارۃ)
 اصطلاح عام نتوان شمرد کہ سند کو مخصوص بہا تائین نہیں اس غوت سے اشک پڑین
 از اصطلاح خاص است (ارو) دیکھو آب اوے نہ کشت آرزو میں - (امانت ۷)
 سائل علی سے ہین سے کوثر کے اسے فلک
 بچرے بستن -

آب بستہ (اصطلاح) باضافت ثالث بقول ساغر ہمارے ہاتھ میں دے آفتاب کا -
 صاحب بحر عجم (۱) شیشہ (۲) آبگینہ (۳) آب بنگ سوون (مصدر اصطلاحی) بلور (۴) تیغ (۵) نزالہ (۶) شمشیر و غلات
 بلور (۴) تیغ (۵) نزالہ (۶) شمشیر و غلات صاحب بحر عجم مراد آب پیرویز پیوون -

بقول صاحب فرہنگ انذر لاج (۷) ساغر آب بغربال برآمدن (مصدر اصطلاحی) بلورین و پیالہ شراب و بقول ہار (۸) تیغ و
 خنجر و امثال آن (خواجہ عیدلوی کی ۷) آتش چنانکہ صائب گوید (۷) کاسے کہ برآید ز
 تراب بستہ فلک و یکوہ از باد خاک غم نشان (۷) خندان نظر تنگ ہے آجے است کہ از چاہ
 (۱) بوتل مذکر (۲) آبنہ - مذکر (۳) بلور مذکر بغربال برآید (۴) (ارو) ناممکن اور مشکل
 (۴) تیغ - مونث (۵) نزالہ - اولہ مذکر - (۶) وقوع میں آنا -

میان میں کہی ہوئی تلوار - مونث - (۷) آب بغربال پیوون (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بحر عجم - مراد آب بہر ویز اشک خونین - مذکر (ذوق ۷) ذوق اس
پیوون (میر معزی ۷) کان چارہ چوبندین پاسے نگارین کا جو ہے وصف نگار بہ اشک
کوہ است بسوزن و ان جیلہ چوپوون خونین سے ہے کاغذ کو خالی کرتا ہے۔

آبست بغربال -
آب بقم شدن (مصدر اصطلاحی) بلا انصاف

آب بقا (اصطلاح) باضافت ثالث بقول بضم ثانی بقول صاحب بحر عجم سُخ شدن
صاحب فرہنگ اندراج و بہار مراد آب (اُرو) پانی لال ہونا۔

جیات (کلیم ۷) آب حیوان نیست چون آب بلب چکانیدن (مصدر اصطلاحی) (۷)

خاک قناعت ساز کار بہ از خضر پر سیدہ مراد آب برب چکانیدن چنانکہ ظہوری گوید
آب بقا را دیدہ است (اُرو) بقول (۷) تشنہ تر میشود آہم بچکانیدن بلب و اسے خوشا
امیر آب بقا اُرو دین متعل ہے اس سے تشنہ کہ در چشمہ حیوان افتد۔

وہ پانی مراد ہے جگا اثر مشہور ہے یعنی اسکے آب بلب رساندن (استعمال) مراد (۷)

پینے سے قیامت تک موت نہیں آتی اور آب برب رسانیدن چنانکہ صاحب گوید (۷)
مردہ اُسکے اثر سے جی اٹھتا ہے۔ (ناسخ ۷) ہزار کاٹھ خوم بلب حوالہ کرو چوتیغ تا
خضر کی طرح کروں کیا طلب آب بقا بادہ تو بمن ایام یکدم آب رساند۔

سے ہون مثل سکند بہ ہوش -
آب بلکہ سودن (مصدر اصطلاحی) بقول

آب بقم (اصطلاح) بلا اضافت - بقول صاحب بحر عجم مراد آب بہر ویز پیوون۔

فرہنگ اندراج کنایہ از اشک خونین (اُرو) (انوری ۷) سیم گرامہ نداری بنرخ باد سنخہ

<p>نان یک روزہ نداری بلکہ آب مسائے :- آب اگر بے لجام ہے :-</p>	
<p>آب بے لجام خوردہ (اصطلاح) بکسر ثالث و ضم ہے</p>	<p>آب بے لجام خوردہ (اصطلاح) بقول</p>
<p>عربی بقول صاحب بردہ چیز است مانند صمغ و انار صاحب سروری کتابہ از غلطہ بالطبع بودن و سبغ درخت گردگان کہنہ شدہ و جوت گوند مولف - گوید کہ این از مصدر ماضیہ مفعول یا بند و کسر یانی ہمارا اور ان خوانند - (ارو) است عجب است کہ محقق کا شافی انرا بمتنا بقول صاحب جامع اللغات ایک رقیق مصدری ذکر می کند (ارو) مطلق الغان گوند جو زہندی کے پرانے درخت کی جوت میں پایا جاتا ہے -</p>	<p>عربی بقول صاحب بردہ چیز است مانند صمغ و انار صاحب سروری کتابہ از غلطہ بالطبع بودن و سبغ درخت گردگان کہنہ شدہ و جوت گوند مولف - گوید کہ این از مصدر ماضیہ مفعول یا بند و کسر یانی ہمارا اور ان خوانند - (ارو) است عجب است کہ محقق کا شافی انرا بمتنا بقول صاحب جامع اللغات ایک رقیق مصدری ذکر می کند (ارو) مطلق الغان گوند جو زہندی کے پرانے درخت کی جوت میں پایا جاتا ہے -</p>
<p>آب بے افسار خوردن (مصدر اصطلاحي)</p>	<p>شتر بے ہمار جاے :-</p>
<p>بقول صاحب بحر عمم مطلق الغان و خود سمری کر دن - (بدینی سمرقندی ۵) ہمیشہ تا فرنگ بقول ہمار مطلق الغان و خود سمری کر دن - (بدینی سمرقندی ۵) ہمیشہ تا فرنگ ابلق چرخ :- خورد و چشمہ خود شید آب فناء دار و خود سمری سے بکسر کرنا - شتر بے ہمار رہنا مطلق کہ کنایہ از خود سمر پیدا کردن است یعنی قصدا و قدر و آفرینش اور او خود سمر آفریدہ عجب الغان رہنا -</p>	<p>آب بے لجام خوردن (مصدر اصطلاحي) است کہ صاحب انذاین را مترادف آب بقول صاحب بحر عمم مراد ماضیہ میز لانا ہے بے افسار خوردن نوشتہ (ظہوری - رباعی ۵) باعث بود زندگانی حرام دل او خورد و خش تو کہ برق و باد نامش داوند و باد باخ</p>

نرمی گامش دادند چون اہل ارادت بگفت بقول صاحب شمس اللغات مراون آب
دادہ عنان ہر چند کہ آب بے لگامش بے لجام خوردن است۔

دادندہ (ارو) محاورہ میں بے لگام آب بینی (استعمال) باضافت ثالث
سے سرکش اور شریر گھوڑا مراد ہے پس بقول بہار آبے کہ از راہ بینی بر آید (ارو)
اس موقع پر کہا جاسکتا ہے کہ قضا و قدر نے بقول صاحب جامع اللغات ناک کا فضلہ
اس گھوڑے کو بے لگام پیدا کیا ہے یا فلان آب پاشان (اصطلاح) صاحب بحر عجیب
شخص کو خود سر پیدا کیا ہے۔

آب بے لجام رساندن (مصدر اصلاحي) مدتے باران بارید فارسیان از روز رایی گرفتند
بقول بہار مراد آب بے لجام دادن و ازان باز روز نکو جشن کنند و گلاب بر یکدیگر
بقول صاحب انند مراد آب بے لجام پاشند و آن روز باین نام موسوم شد (نیشاپوری)
خوردن ہم۔ مؤلف۔ گوید کہ آب بے لجام آب پاشان است در کوے پریر و یان یزدہ
رساندن کنایہ از بے دریغ و بافراط آب تاخانی پائے در گل حشیم بر وزن مکن (ارو)
دادن و سیراب کردن است (فغانی) عجیبوئی ایک خاص عید کا نام۔

روان زدن بفتح ریزے کہ مخمورم پکشت آب پاشیدن بر چہرے (استعمال) بقول
تشہ ما آب بے لجام رسان۔ (ارو) بہار کنایہ از گرد و غبار فرو نشاندن باشد بفتح
دریغ پانی دینا۔ بافراط آب رسانی کرنا۔ مؤلف۔ آب پاشیدن معنی مطلق آب ساری
آب بے لگام خوردن (مصدر اصلاحي) کردن ہم باشد چنانکہ از سند اصطلاح آئیدہ می

(ظہوری ۱۵) بنازم بآن قصر عالجیناب کہ کبر **آب پذیرفت** (اصطلاح) بلا اضافت کہسر
 و رکش خضر پاشیدہ آب (اُرو) پانی چھڑکنا۔ باسے فارسی و سکون ذال مجہد و ضم ر اسے مملہ
 آب پاشی کرنا۔ گرہ پھلانا۔ چھڑکاؤ کرنا (رند)
 آب پاشی کرتی تہین پر یان گذرتی ہو جہر ہو
 شدہ۔ (اُرو) سٹرا ہوا میوہ

جھاڑتی تہین حور بالونے تمہاری راہ کو۔ **آب پذیرفت** (اصطلاح) بلا اضافت۔
 (ایسر ۱۵) غم دور کئے شراب پاشی۔ بقول صاحب شمس مراد آجخت۔

بٹھلا دے یہ گرد آب پاشی ہوا آبیاری کرنا (ایسر)
آب پاشیدن بر زمین شور (مصدر اصطلاحی) و لضم باسے فارسی بقول بہار لفظہ مرد و خاتانی
 کار بے فائدہ کردن است چنانکہ صائب گوید (۱۵) از فرج آنکہ بہت بہت تونسل برو چھضم

(۱۵) قدر شربت را چمی دانند ناقص طینتان
 آب حیوان بر زمین شور پاشیدن چراہ (اُرو) چو آتش مشوزشت خوسے دورشت پکہ زاول
 اوقات ضائع کرنا سبے فائدہ کام کرنا۔ برمی قطرہ آب پشت پ (اُرو) منی۔ لطفہ۔
 اوقات کھونا۔ (امیر اللغات)۔
 (دیکھو لفظ آب کے اکیسویں معنی)

آب پختہ (اصطلاح) باضافت بقول صاب **آب بنیر** (اصطلاح) باضافت بقول صاب
 انند۔ (۱) آب گرم (۲) شور باسے گوشت (اُرو) محیط اعظم آب شیر است کہ حدت و کیفیت

(۱) گرم پانی۔ (۲) آب گوشت۔ بلا اضافت
 مرقتہ بر مسلمانہ کتاب نمودہ و قوت آن جلا
 غسالہ است بحر بی مارا بنجین (اُرو) اُردو بنجی

ماربھیں کہا جاتا ہے (مذکر) و بقول صاحب
فرہنگ آصفیہ وہ پانی جو دودھ کو چھڑا کر سفید
کرتا ہے اسے آتش کہتے ہیں۔ (آب می پید بر آتش مشک
آتش زاسے من چہ شعلہ در زنجیر دار و موجہ)

آب پیچیدین (مصدر اصطلاحی) بہار زکریا در یاسے من چہ (ارو) نامکن اور عجیب
می کند و نیش را جو الہ بردست و پای پیچیدین غریب کام کرنا۔

و ہد کہ برجائے خود نشانے ندارد و دیگران ازین **آب پیکان** (استعمال) باضافت ثالث
اصطلاح سکوت و رزیدہ اندہ تحقیق مؤلف بقول بہار و صاحب اندہ تیزی پیکان ہا
از آب پیچیدین گرداب مراد است کہ در آب (خسرو) چگونہ آب پیکان نشہ مغز و شمن آمیزد
می پیچد از کلام ملاطافہ رشتی تصدیق این می شود چگونہ ساز و آریخ آب باروغن در ارو
اگرچہ او آب پیچیدین را استعمال نکرده (س) آب پیکان - پیکان کی آب (س) ناخ (س)
ہر تہی کا سہ درین بحر بودہ سرگردان چہ حاصل ہون وہ باغیرت کہ قاتل آب پیکان گریو
این معنی پیچیدہ زگرداب شود۔ (ارو) پیکان تر کردن اپنے لہو سے ہونٹھ مین سونار کے
چکڑکھانا۔ اس کا لفظی ترجمہ ہے گرداب کو آندہ **آب پیکل** (اصطلاح) بلا اضافت بقول بہار

مین بنور کستہ مین صاحب فرہنگ آصفیہ و صاحب فرہنگ اندہ مراد آب اندام
فرماتے ہیں کہ بھنور پڑنا۔ پانی کا چکڑکھانا بہار گوید کہ اطلاق ان بر غیر ادستار گان یافتہ
گرداب پڑنا تینوں کی ایک معنی ہیں۔ نہ شدہ۔ و صاحب فرہنگ اندہ بذیل آب

آب پیچیدین بر آتش (مصدر اصطلاحی) اندام بر خلاف بہار بنی می کند۔

آبِ پیکران (اصطلاح) بلا اضافت بقول بقول صاحب بحر عجم پیشاب و شاش کردن صاحب بحر عجم تیارگان (خاقانی) صبح است (میکم رود کی) ز قلب آئینان سوسے گمان کش اختران را به آتش زده آبِ پیکان دشمن بناخت کہ از بهیشت شیر ز آبِ ناخت را به (ارو) تارے (جرات) شکو صاحب فرهنگ جاگیر بندہین شمراد کا تارے نین چھلکتے ہین آبِ ہین کہ آبِ باختن می کند (ارو) و دیکھو آبِ باختن یہ چھلکتے ہین ۔

آبِ تاریک (اصطلاح) باضافت ثالث

آبِ تابہ (اصطلاح) بلا اضافت بقول صاحب کنایہ از آبِ مخفی باشد چنانکہ از کلام بیدل اند۔ آفتاب یعنی ظریفکہ آبِ گرم و ران کردہ می کشاید در بعض نسخ در ہین سند کہ می آید آبِ براعضا و نذیاغرفے خاص کہ آبِ دران کنند باریک نوشتہ است (س) اعتباراتِ جهان اعم ازینکہ گرم بود یا سرد (ارو) آفتابہ نہ کر بہیے نسق افتادہ است کہ آبِ تاریکے بذوق تشنگان بقول امیر ایک وضع کا لوٹا ہے جسکے پیچھے دارِ عقیق بہ مخفی مباد کہ نسق لغتین یعنی روشن گرفت کے واسطے دنگی لگی ہوتی ہے اور نہ دستور و ترتیب دادن است پس نہایت پر سر پوش ہوتا ہے اُس سے اکثر نمد ہاتھ معنوی نشان می و ہ کہ مصنف مغفور و مصرع و موئے ہین (نسخ) ماہ کامل تیرے نسخ ثانی۔ آبِ تاریک را استعمال کردہ است و صونکی ہے سیلابی کہ آفتاب اے ماہِ تابہ تاریک و اختلاں نسخ از غلطی کتابت آفتابہ ہو گیا ۔

باشد۔ (ارو) مخفی پانی چہا ہوا پانی ۔

آبِ ناختن کے (مصدر اصطلاحی) آبِ تاک (استعمال) باضافت ثالث

<p>بقول صاحب بحر عجم شراب انگوری (علی خراسانی) آب ترارو (اصطلاح) بے اضافت بقول مشہورہ ریشہ طوبی بکوے مارضوان بہ کہ صاحب بحر عجم نام علمے مخصوص سماران بنیان صباح سو غلد آب تاک بردہ (اردو) بقول کہ بدان آب ز جابے بجائے توان بردہ۔ امیر انگوری شراب۔ انگور کی شراب (الش) (خان آرزو) پیودہ بحر شعر تمام آرزوے نا پھر خوشے اترین پھر کچھے انگور کی شراب پھر خوش درس علم آب ترارو گرفته است (اردو) شاخ تاک پیچ سر دار بست کھائے چ۔ آب تبرستان (اصطلاح) باضافت ثالث کی کیفیت دریافت ہوتی ہے۔</p>	<p>بقول صاحبان شمس و فرہنگ اند چشمہ است آب ترہ (اصطلاح) بلا اضافت بقول صاحب روان برکو ہے از تبرستان۔ گویند کہ اگر بانگ شمس کہ بذیل آب خیزی نوید مرادف تجریت بران زند آب بازالیند و بار دیگر روان گردد (اردو) آب تلخ (اصطلاح) باضافت بقول صاحب ایک خاص چشمہ کا نام جو تبرستان کے ایک پہاڑ پر بحر عجم (۱) شراب (۲) اشک عاشق مہجور واقع ہے۔ آب تبرہ (اصطلاح) باضافت ثالث بقول خاص می کند و بقول بہار (۱) مطلق شراب صاحب ناصری چشمہ است کہ ہفت سال دان (۲) شراب تند (۳) اشک شور و تلخ (۴) و ہفت سال خشک باشد و بقول صاحب فرہنگ آب شور۔ صاحب فرہنگ اند گوید کہ مراد اند مرادف آب تبرستان (اردو) ایک خاص از اشک تلخ۔ اشک عاشقان مہجور است چشمہ کا نام۔</p>
--	--

مارا لمرگویند (ظہوری ۱۵۲) و اعظافا نما سے
 تو شیریں بنی شود و تا ترغیشو لب خشک آب (نظیری ۵) تیر مژگان و کمان ابرو من پر
 تلخ و (صائب ۵۵) گرفت در عوض آب تلخ سنگ دل و باز سیرت کبک رفتار آب
 گوهر ناب و چه منت است برابر بہار دریا تن آتش زبان و -

راہ (ارو) (۱) شراب کے لئے آب تلخ آب تنگ (اصطلاح) باضافہ ثالث
 مذکور (۲) شراب تیز - شراب تند - شراب آتش و ضم تار قرشت و نون بقول صاحب بحر عم (۱)
 (مونث) (آصفیہ) (۳) اشک عاشقان مجبور آب کم و عرق (تائیر ۵) باندک مایہ از علم
 (مذکر) (۴) تلخ پانی آب شور (مذکر) (آتش ۵) نتوان رہتی بردن و چو آب افتد تنک بے
 اپنے کننے سے اک آب تلخ تم پیتے نہیں و دست و پاسا زو ثنا و راہ بہ تحقیق - مولف
 آگ میں ہم کو دتے ہیں آپ اگر بان کیجے (۲) آب تنک و تنک آب مراد تنک ظرف
 (نسیم ۵۵) قطرہ باران میں گرمی کس لئے و تنک حوصلہ صائب ۵ ہر آب تنک کے
 اشک چشم عاشق مجبور ہے و (فقہ امیر ۲) کس ہمت من آشنا گرد و دہ من و بحر کے کہ از یک
 قدر تلخ پانی کہ پیا نہیں جاتا - (صحفی ۵۵) آب موجش این نہ آسیا گرد و دہ (سعدی گوید ۵)
 شور اشک کا آنکھیں بھی مری لے دوڑیں و دریائے فراوان نشو و تیرہ بیل و عارف
 انکی نتھ کے جو کبھی ہو گئے گوہر میلے و - کہ برنجہ تنک آبت ہنوز و (ارو) (۱)
 آب تن (اصطلاح) بلا اضافت - بفتح تاء اُتار و پانی - پایاب - کم گہرا - (آصفیہ) (۲)
 فوقانی مراد آب اندام است صاحب تنک ظرف (فارسی) اُردو میں مستعمل ہے یعنی

او چها - کم حوصله - پست همت (آصفیه) - این خانه را می آید آب تیره از پیشان در

آب تنک افتادن (استعمال) بلا انشا آب تیز در خانه در آید به زانکه دولت تیز و روشن

ثالث - پایاب شدن و عمیق نبودن آب چنانکه بقول صاحب خزینة الامثال شته است که

در سنه اصطلاح ماضیه گذشت (اردو) پانی فارسیان می زنند مقصود آنیست که غرق شدن

گهرانه رهنما عمیق نه رهنما - پانی کم ہو جانما - دولت سراسر ابرازانست که دولت از خانه

آب تہ دار (اصطلاح باضافت ثالث بیرون رود (اردو) اسی موقع پر دکن میں

بقول صاحب فرهنگ اند بخوانہ مظهر العجائب کہتے ہیں کہ گھر ڈوبے پر دولت نہ ڈوبے

بحر عمیق - (اردو) گہرا دریا - دریائے عمیق (آب تیشہ) (استعمال) باضافت ثالث کنایہ

آب تیر (استعمال) باضافت ثالث بقول از تیزی و دم تیشہ از قبیل آب تیر و تیغ انشا

بہار کنایہ از تیزی و دم تیر (وحید) ملائمت (شرم می آید ز نزدیکان مرا ہر چند ساخت

چو دشتی بدل کند تاثیر کہ آب تیر چو سوزن آتش یا قوت را خاموش آب تیشہ نم (اردو)

بیرون رود ز حریر (اردو) آب تیر آب ٹانگی کی آب - تیشہ یا بسوسے کی آب -

پیکان (رشتک) تشہ آب حسام کہ قاتل ہو (آب تیغ) (استعمال) باضافت ثالث

آب تیغ و تبر و تیر سے کیا ہوتا ہے - بہار کنایہ از تیزی و دم تیغ است (صاحب

آب تیرہ (اصطلاح) باضافت ثالث مراد (بخون دل میسر نیست از دل آرزو

معنی دوم آب سیاہ باشد (جامی) زراہ شستن بہ آب تیغ نتوان محو کر از تیغ

دل رسد اشک جگر گون دیدہ مارا بہ بلے جوہر را (اردو) آب تیغ (فارسی) اردین

استعمل ہے۔ (ناخ ۵) جب سے کیا ہے بلا اضافت ثالث امر غیر ممکن خواستن چنانکہ
قتل دُر گوشت یار نے ہم آب تنج کتے ہیں وحشی یا فقی گوید (۵) ز آتش آب می جوم
مونی کی آب کو ۵۔

آب جامد (استعمال) باضافت ثالث از طبع جہا جویت ۵ (اُر و و) نامکن بات کی
بقول صاحب فرہنگ اندراج کہ بعض آب توقع کرنا۔ ظالم سے رحم کی توقع کرنا۔ بیوفا
استادہ گوید مراد آب استادہ۔

آب جامد (اصطلاح) بلا اضافت بقول آب جگر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول

صاحب بحر عجم جام آبخوری (حکیم سنائی ۵) صاحب بحر عجم (۱) خون (۲) گریہ غزدگان کہ
زمرم نطف آبجامہ اوست ۵ کعبہ اہل فضل مراد از اشک غزدگان باشد۔ و بقول بہار
خامہ اوست ۵ (اُر و و) آبخورہ (دُر) (۵) کتایہ از (۳) خواب (۴) رطوبت جگر (۵)
مین اُسکا تشہ دیدار ہون جبکہ یہ عالم ہے ۵ اسباب ماض و تحقیق۔ مؤلف۔ (۶) شرب
لمو پتیا ہے بھر بھر کے دلونکے آبخور و غیر ۵ ہم (نظامی ۵) شان کش یکے نیزہ سی

آب جاویدان (اصطلاح) باضافت ثالث ارش ۵ آب جگر یافتہ پرورش ۵ (۵) (۵)

بقول صاحب بحر عجم مراد آب بقا تا کثیر ۵ بیاسانی آن بادہ چون گلاب ۵ بر افشان
سر بضمون رنگین نعمت الوان ماست ۵ مین تا در آیم بخواب ۵ گلابے کہ آب جگر
تر و حقیقت آب جاویدان ماست ۵ ہا بدوست ۵ دو اسے ہمہ در دوسر ہا بدوست ۵

آب جستن از آتش (مصدر اصطلاحی) (صائب ۵) تسکین نمود خوردن سے ہونا

درون راہ آتش بود این آب جگر تشنه صاحب انند مراد آب روان باشد۔

خون را بہ (اُرو) (۱)، لہو نڈگر (۲)، غمزو نڈگر (۳) آب جگر (استعمال اصطلاح) باضافت ثالث (۴)

آنسو نڈگر (۳)، اشک خونین نڈگر (۴)، جگر (۱)، آب جو بُار و بلا اضافت (۲)، کتایہ از

رطوبت (مونث) (۵)، اسباب معاش نڈگر (۶)، مال و دولت (۳)، جویندہ آب کہ تشنہ ہاش

(۶)، شراب (مونث) (غالبا لے) رگون مین (سعدی لے) شد غلامے کہ آب جو آرد بہ

دوڑتے پھرنے کے ہم نھین قائل جب آب جو آمد و غلام بہر دیہ (سجری لے) زابجو

آنکھ ہی سے نہ ٹپکا تو پھر لہو کیا ہے (فوق) نہ بود آبروے ما بنجر بد فناے مال اگر شد

(لے) ذوق اُس پائے نگارین کا جو ہے صفت بقائے ہمت باد بہ (خسرو لے) جوے آبے

نگار بہ اشک خونین سے ہے کاغذ کو خانی کرتا آب جھوے داد چہ تشنہ کو زہ را سبویے (ادو لے)

(نفیر لے) ساقی بتا شراب کو آتش کمون کہ آبجو اردو مین بلا اضافت ندی یا نالہ کے مین

آب بہ حیران ہوں آفتاب کو آتش کمون مین مستعمل ہے اور اضافت کے ساتھ ندی

یا نہر کا پانی (۲) دولت (مونث) مال نڈگر

کہ آب بہ۔

آب جگر خون (اصطلاح) باضافت ثالث (۳) تشنہ پیا سا (نڈگر) (ناسخ لے) کیا پانی پانی

بقول صاحب شمس گر گئے غمناکان۔ مملوٹ ترے قد نے ایسا کہ سر و لب آبجو آب

گوید کہ مراد از اشک غمناکان باشد (اُرو) جو ہے (رند لے) مہراب کو یلون پہ ہونے

غمزو دن کے آنسو۔ نڈگر لگی بہ دولت حسن جب لٹا بیٹھے (۳) آتش لے

آب جنبش پذیر (اصطلاح) باضافت ثانی افسوس ہے انسان نہو علم کا جو یا بہ وہ مال

یہ صرف سے جو کم نہیں ہوتا۔

گرفتقن۔ صاحب انذین را آب چشم گرفتقن

آب چشم (اصطلاح) باضافت ثالث می نویسد و از کلام شفیع اثر سند ہم می آرد

بقول بہا کنایہ از اشک (سلمان سادجی) مردم گزیدہ گر رمد از خلق دور نیست چشم

ز آب چشم زار ان روضہ اش طوبی لہم۔ تو آب چشم ز آہو گرفتہ است۔ مؤلف۔

شاخ طوبی را بخت قوت نشو است ہارو گوید کہ (آب چشم گرفتقن) بنظم نیامدہ۔

آب چشم۔ آنسو (مذکر) (سودا) ہوسے ہین آب چشم تا باہی رفتقن (مصدر اصطلاحی)

غرق ہم جس طرح آب چشم میں اپنے بھلائے کنایہ از بسیار گریستن است چنانکہ جامی گوید

ابریون دریا میں تو تو دوب و دیکھیں ہم۔ (آب چشم تا باہی رفت و آہم تا باہ)

آب چشم از سر گذشتن (مصدر اصطلاحی) ہست برود دل من ماہ تا ماہی گواہ ہارو

از بسیار گریستن مراد است چنانکہ سلمان گوید آنکھوں سے دریا بہانا (معروف) ہنجا

(آب چشم از سر گذشتت باز گوید کو بکو) اس دل کا سینہ میں نہ رکھتے گریبا سا

آنکہ آب از سر گذشتش گوز باران غم خور ہارو تو کیون رو رو کے ہم دریا بہا تے اپنی

آنکہ سے طوفان بہا ہوتا بقول امیر بہت رونا آنکھوں سے۔

(وزیر) آنکہ سے طوفان بہا ہو گیا دیکھتے آب چشم کسے را گرفتقن (مصدر اصطلاحی)

باضافت ثالث و سادس بقول صاحب

آب چشم از کسے گرفتقن (مصدر اصطلاحی) بحر عجم مراد ان آب از چشم کسے گرفتقن مخلص

باضافت ثالث۔ مراد ان آب از چشم کسے کاشی (زہیم غویت از ہر دیدہ صدیل)

خون آید کہ ہرگز چین نہ گرفته آب چشم کشیدہ اند و در زیر تیغ آب شہادت مردم را بد - چشمیدہ اند - در راے - مؤلف - آب

(۶) آب چشم کے ریختن (استعمال) باضافت شہادت چشیدن اصطلاح خاص است

ثالث و سادس گریہ آورش چنانکہ سعدی گوید و از آب چشیدن معنی چشیدن گرفتن (۵) نریز د خدا آبروے کہ کہ ریزد قابل غور است - (اُرو) پانی پیا (۲)

گناہ آب چشم بے (اُرو) لانا چکھنا - چاشنی دیکھنا - ذائقہ دیکھنا -

(۷) آب چشمہ حیوان (اصطلاح) باضافت آب چکیدن از چیرے (مصدر اصطلاحی)

مراوت آب بقا و آبجاست (سعدی ع) بلاضافت بقول بہار کنایہ از کمال لطافت

کہ آب چشمہ حیوان درون تاریکی است و تازگی آن چیز باشد - (فاقانی ۵) ہر کجا

آب چشمی (اصطلاح) بلاضافت بقیعیم درخندیان مدریست و ز آتش فکر آب

عربی بقول صاحب اند - غذاے کہ اول می چکدش (جامی ۵) در وصف خست

بطفل ششماہ دہند (اُرو) کھیر چانی (اصف) نظم جامی و از بسکہ ترست می چکد

آب چشیدن (اصطلاح) بلاضافت بقول آب (اُرو) لطافت ٹپنا - تازگی ہرنا -

صاحب اند (۱) آب خوردن (۲) ذائقہ آب چیرے برون (مصدر اصطلاحی)

در یافتن (مولوی معنی ۵) آب دریا را باضافت ثالث بقول بہار کنایہ از خوارک

اگر نتوان کشید ہم بقدر تشنگی باید چشید - اعتبار گردانیدنش - (ماضی ۵) ہر چند بڑی

(صائب ۵) مردان اگر نفس بفرغت آہم رواز درت نتابم و جہ راز حبیب خوشتر

<p>کرم دہی رعایت پمؤلف گوید کہ این سند آب کسے بردن است پس آب چیرے بردن بے رونق کردن آبخیز باشد نہ خوار بے اعتبار کرد نش چنانکہ سعدی گوید (۵) ثالث بے رونق کردن چیزے است چنانکہ بست کرم آب دریا بہرہ بر نعت محل شیا غنی گوید (۵) اگر گریہ آب تیشہ فرہادیرنخم بہرہ (اردو) آب مٹانہ بے رونق چشمے کہ شد سپید کم از جوے شیر نیست (اردو) کرنا (بحر) مثالی موتیوں کی آب اسکے کسی چیز کو بے رونق کرنا۔</p>	<p>دانتون نے پڑاڑا دیال ب رنگین نے رنگ آب چین (اصطلاح) بلا اضافت بقول صلیب لالون کا پڑ۔ آب چو از مرگدشت چہ کینے چہ یک دست بدان شک کنند بقول صاحب فرہنگ (مثل) بقول صاحب خزینۃ الامثال۔ شلہ اندراج (۲) این را در حمام و غسلخانہ ہم است کہ فارسیان در وقتے می زند کہ کسے بکاری برند (فردوسی) بہ بیان کہ چیزے و صعوبت عظیم بنما شود و ہمدان حال فتنے نخواہی زمین پندارم ہر گ آہچین کفن تازہ رود و ہر (اردو) یہی فارسی مثل اردو سامانی گفتہ کہ قطیفہ کہ پس از تمام بدن بدن مین بھی شتمل ہے بقول امیر حبیب پانی پور شکانہ خصوصیت ہر دہ ندارد (ناصری) صفا گذر گیا تو چاہے اقصیٰ بھرا و پنچا ہو۔ چاہے جہانگیری اگر چہ با صاحب بحر اتفاق دارد بائس بھر۔ سب برابر ہے یعنی جب مصیبت لیکن سندش قابل غور است (حکیم اسد علی)</p>
--	--

<p>ہوشم بآئین بجامہ عجم بکفن ز کچین وہ ز کا فوجم اگر باشد طرف مردانہ می گوید سخن (ارو و) مُؤَلَّف - گوید کہ از ہر دو سند بالا ہم تخصیص کنی دنیوی دولت (مونث) (۲) آب حرام شراب بانفس مردہ متحقق نیست و قول ناصری موید کے لیے کہا جاتا ہے (مذکر) (۳) نطفہ -</p>	<p>آنست (ارو و) حام کی چادر (مونث) (مذکر) (۴) عشق مجازی (بحر) کیونل بقول صاحب جامع اللغات وہ کپڑا جسے مستیان میں تھیں اسے تو نگر و آب بعد غسل کے بدن خشک کیا جاتا ہے -</p>
<p>آب حرام (اصطلاح) باضافت ثالث کے لئے دیکھو لفظ آب کا نمبر ۲۱ - نطفہ بطور بقول صاحب بحر عجم (۱) دولت و دنیا (۲) شرابی اردو میں متعل ہے - لیکن اس سے (۳) منی (۴) عشق مجازی - مؤلف - گوید ولد الزنا مراد ہے اور اسی کو اردو میں کہ از کلام اساتذہ می کشاید کہ آب حرام نطفہ سے متعلق بھی کہتے ہیں - (۵) آئینہ آب است نہ منی و آب بمعنی منی متحقق است پس حرام کو ابن معنوں میں جن کو مؤلف نے زیر صفت - ام بے اثر نباشد - (مسح کاشی) پر بیان کیا ہے - دلی والے دھینڈا اور مفتی بجرم کے کشیم میکنہ ہلاک بہ خون حلال ہیں اہل دکن حرام کا پیٹ کہتے ہیں - اردو میں کہ باب حرام رفت بہ (فوقانی یزدی) پیٹ کا لفظ حمل کے لئے مستعمل ہے (دیکھو آئینہ)</p>	<p>ز چشم مردیش آب حیا رقت بے شہت آب حرام و شکم داشتن (مصدر اصطلاحی) ہر انکو مادرش آب حرام و شکم دار و صاحب باضافت ثالث - از نطفہ حرام حاملہ بودن ہر کہ از آب حرام رشوت آبتن نشد و تنہا</p>

<p>آبِ حُسام (استعمال) باضافت ثالث وضمّ ما واطی بقول صاحب فرہنگ نذیری شمشیر (سلمان سادجی) گذشتہ روز و شب و تَمَنّا - مُوَلَّف - گوید کہ حسرت بمعنی افسوس آبِ حُسامت بر سر دشمن پنشتہ سال و سہم و پشیمانی است۔ پس آبے کہ از افسوس خدنگت در دل اعدا (ارو) آبِ شمشیر و پشیمانی درویدہ یا بکلی یا بدہن در آید آب (وزیر) ٹہراے جوشش گریہ کہ کلا گھڑے حسرت است و تَمَنّا بمعنی آرزو و کردن و آرزو ما آبِ شمشیر نکلاے نہ اچھو ہو کرے۔</p>	<p>آبِ حُسام (استعمال) باضافت ثالث وضمّ ما واطی بقول صاحب فرہنگ نذیری شمشیر (سلمان سادجی) گذشتہ روز و شب و تَمَنّا - مُوَلَّف - گوید کہ حسرت بمعنی افسوس آبِ حُسامت بر سر دشمن پنشتہ سال و سہم و پشیمانی است۔ پس آبے کہ از افسوس خدنگت در دل اعدا (ارو) آبِ شمشیر و پشیمانی درویدہ یا بکلی یا بدہن در آید آب (وزیر) ٹہراے جوشش گریہ کہ کلا گھڑے حسرت است و تَمَنّا بمعنی آرزو و کردن و آرزو ما آبِ شمشیر نکلاے نہ اچھو ہو کرے۔</p>
<p>آبِ حُسام بر سر گذشتن (مصدر اصطلاحی) باضافت ثالث - کنایہ از قتل و کشن شدن سندش در اصطلاح ماضیہ گذشت - (ارو) قتل ہونا۔ آبِ شمشیر یا آبِ تیغ سر سے گزنا بھی کہہ سکتے ہیں۔ آبِ تیغ اور آبِ شمشیر اُردو سر چیزے و آبِ فرو بردن می آید استعمال میں مستعمل ہے (دیکھو اصطلاح ماضیہ) اور آبِ حسرت در مصداق مختلفہ از ہمان مصداق پانی سر سے گزر جانا بھی محاورہ میں داخل ہے پیدا است۔ (ارو) (۱) آبِ حسرت اُردو دیکھو (آب از سر گذشتن)۔ (فی البدیہہ نظم طالع) میں مستعمل ہے (مذکر) فی البدیہہ نظم طالع جو وار کرنا ہے سفاک کو تو کر گزرے کہ (۵) دیکھن عیسے جو یہ لبِ شیرین آبِ تیغ میرے سر سے ماٹھ بھر گزرے</p>	<p>آبِ حُسام بر سر گذشتن (مصدر اصطلاحی) باضافت ثالث - کنایہ از قتل و کشن شدن سندش در اصطلاح ماضیہ گذشت - (ارو) قتل ہونا۔ آبِ شمشیر یا آبِ تیغ سر سے گزنا بھی کہہ سکتے ہیں۔ آبِ تیغ اور آبِ شمشیر اُردو سر چیزے و آبِ فرو بردن می آید استعمال میں مستعمل ہے (دیکھو اصطلاح ماضیہ) اور آبِ حسرت در مصداق مختلفہ از ہمان مصداق پانی سر سے گزر جانا بھی محاورہ میں داخل ہے پیدا است۔ (ارو) (۱) آبِ حسرت اُردو دیکھو (آب از سر گذشتن)۔ (فی البدیہہ نظم طالع) میں مستعمل ہے (مذکر) فی البدیہہ نظم طالع جو وار کرنا ہے سفاک کو تو کر گزرے کہ (۵) دیکھن عیسے جو یہ لبِ شیرین آبِ حسرت دہن میں بھر آئے۔</p>

<p>آب حیات (اصطلاح) باضافت ثالث بقول چشمہ آب خوردہ ہرگز نہیں دازدینجاست کہ آبش صاحب مہیظا اعظم آب چشمہ گرم باشد کہ بورتی آب حیات گفتہ اند (۳) باصطلاح شعر اکنا یہ از وزاجی و شبی و کبری و نوشاد درمی است بعربی سخن و کلام صاف پاک (۴) دہان معشوق آنرا مار الحیات گویند کہ مائل بگرمی و خشکی است (۵) محکم معشوق (۵) باعتقاد سالکان اشارہ و محلل قوی و قابض (اُردو) معدنی پانی بعشق و محبت است کہ ہر کہ اذان بہ چشمہ مدوم یعنی اُس چشمہ کا پانی جو بعض دعا تون یا وفائی نکرود (اُردو) ہو دیکہ چشمہ آب معدنی اشیا کے قریب واقع ہونکی وجہ سے گرم ہوتیات و عکس ماہ نو بہ لب خندان یا روستہ زندان</p>	<p>آب حیات (اصطلاح) باضافت ثالث بقول اندرو پیداہ (اُردو) آب حیات اردو صاحب بحر عجم مراد آب انفعال باشد میں عمل ہے (مُذکر) (ذوق ۵) ذکر و نیاس و بقول بہار عرق شرم سندن آب حرام مردہ کو ہو آب حیات کہ مر کے یہ سیاب پھر گذشت (اُردو) آب ندامت آب بخت اُردو زندہ و دوبارہ ہو گیا بہ (۲) شمشہ کلام میں عمل ہے جو آب انفعال کا مترادف ہے بے عیب کلام (مُذکر) دہان معشوق (مُذکر) (آتش ۵) جلا دکی پنہی تلوار تا بگردن بہ (۴) معشوق کی باتین (مونث) (۵) عشق مُذکر آب ندامت آیا سو بار تا بگردن بہ</p>
<p>آب حیات (اصطلاح) باضافت ثالث و فتح حاسے حلی (۱) مراد آب بقا صاحب برہان گوید کہ چشمہ ایست و طلاست ہر کہ زن</p>	<p>آب حیات از دہان گلچن حکید (مقولہ) کلام محبوب (۲) شبنم کہ بر ورق گل باشد اُردو</p>

<p>آب حیوان گوار (اصطلاح) باضافت</p>	<p>منہ سے پھول جھڑے۔ (وزیر ۱۵) یہ کس کے</p>
<p>آب حیوان گہر ثالث بقول بہار آبے</p>	<p>منہ سے جھڑے پھول بات کر زمین چہین کے</p>
<p>کہ گوارائی آب حیات دارد از عالم شرب</p>	<p>غنیہ پاسب اشتباہ کرتے ہیں صاحب فرہنگ</p>
<p>خوشگوار پس در اول تشبیہ بود از جہت گوارائی</p>	<p>آصفیہ نے اسکے مصدر کا ذکر فرمایا ہے منہ سے</p>
<p>آب در دوم از جہت شرف نفس وے بجہت</p>	<p>پھول جھڑنا یا پھول سے جھڑنا۔ رنگین سخن سیر</p>
<p>نظامی ۱۵) بیاساقی آن آب حیوان گوار</p>	<p>کلام ہونا (نفس ۱۵) باتیں کرتا ہے جو ہنسن</p>
<p>بدولت سراے سکندر بیارہ کہ تاد ولتش</p>	<p>کے مرغنیہ دہن پھول سے جھڑتے ہیں</p>
<p>پو یہ بر سر دہر پیہیراٹ خوار سکندر دہر پٹنگتے</p>	<p>ہر بات میں گویا منہ سے ۲) پھول کی</p>
<p>نشد کاب حیوان گہر کند ماہی مردہ راجا نوٹ</p>	<p>پنکھڑیوں پر پڑی ہوئی شبنم۔</p>
<p>مؤلف گوید کہ نظامی رکلام خود آب حیوان گوار</p>	<p>آب حیوان (اصطلاح) باضافت ثالث</p>
<p>گہر نہ نوشتہ کہ برادعائے بہار گوارائی آب حیات</p>	<p>و فتح حائے عطی بقول صاحب بحر عجبر مراد</p>
<p>داشتن را تسلیم کردہ شود۔ نظامی آبے را</p>	<p>آب بقا (سلمان ۱۵) این منم باخضر بعد از بد</p>
<p>خواہ کہ حیوان گوار و حیوان گہر باشد و حیوان</p>	<p>را و درازہ در سواد رحمت تو آب حیوان</p>
<p>معنی آب حیات نیامہ بقول صاحب تہی لا لب</p>	<p>یافتہ ۱۵) اردو آب حیوان۔ اردو میں شامل</p>
<p>میوان آبے است در جنت و بقولش حیوان</p>	<p>نکر ۱۵) نہیں تیرے قدم کو قید کچھ اعلیٰ</p>
<p>معنی زندگی را ہم شامل پس آب حیوان گوار</p>	<p>واوٹے کی ۱۵) سکندر تشنہ رہ جائے پیہ خضر</p>
<p>و حیوان گہر آبے باشد کہ گوارائی حیوان ارد</p>	<p>آب حیوان کوہ۔ (امیر اللغات)</p>

و حیوان نژاد است کہ کنایہ از شراب است	ایرانیان این را میزور می خوانند سلیم و ججو
مجرد آب ہم یعنی شراب آمده مع بین تفاوت گوید	رود در آبے کہ شست بر لب بخو
ره از کجاست تا کجا - (اردو) شراب (نوش)	هر جا بے شد آبخانه او به (اردو) - پاخانہ
آبِ خاطر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول	جائے ضرور (مذکر) (آصفیہ)
صاحب بحر عجم (۱) رونق - روشنی خاطر ضیا	آبِ خجالت (اصطلاح) باضافت ثالث
فکرت - صفائے فکرت (۲) فکر صائب (اردو)	آبِ خجلت و بفتح فاء منقوطه بقول حسن
(۱) روشنی طبیعت کی - صفائی فکر کی (۲) فکر صاف	بحر عجم مراد آب لعل و بقول بہار عرق
(دیکھو آصفیہ لفظ صائب)	شرم (صائب) چند آب خجالت تازہ رو باشد
آبِ خاکستر (اصطلاح) باضافت ثالث	کسے گل بخون خود در ان چاک گریبان
بقول صاحب محیط ترجمہ مارا ماد است و	تشنہ است (طفراس) در کلاہ سلطنت پیشے
آن آبے است کہ چند مرتبہ خاکستر در ان غلا	ندیدم چون جاب بہ از سر شہ گرد آب خجلت
و جوش دہند و صاف نمایند - گرم و خشک و	افندہ بہتر است (اردو) آب خجالت اور
باصل چیزے کہ آن خاکستر است راجع - جالی	آبِ خجلت و نون الفاظ اردو و نیست عمل
و مجفقت و محرق و معفن و قانع چہرک	ہین (مذکر) (صباہ) وہ موتیوں کو ملائے
است (اردو) را کھ میں جوش دیا ہوا پانی	میں اپنے دانتوں سے بہ غریق آب خجلت
آبِ خانہ (اصطلاح) بلا اضافت بقول	صمانہ جوہری ہو جائے (بحر) میں سیہ رو
بحر عجم - ستراح یعنی پائے خانہ و بقول بہار قدم جا	اپنے خالق سے جو قسمت مانگتا ہے اپنا منہ دیکھو

پہلے آب ثبات مانگتا ہے

دفع یا جوج ہوا از آب خشک چ خاکپاشان

آب خرابات (اصطلاح) باضافت ثالث

بین کہ سد بر آتش تربتہ اند (فغانی ۳۵)

و بفتح رابع بقول صاحب بحر عجم شراب (فظا)

ساقیا ترد ماغ کن مارا آب آتش ترد ر آب

خرفقوز ہد مرا آب خرابات ببردہ خانہ

خشک اندازہ (ہایون ۵۵) چودر آتش

عقل مرا آتش خم خانہ بسوخت (اُردو)

لالہ اقاد خشک دم از آتش ترزد و آب

شراب - (مُذکر)

خشک (صائب ۳۵) تشنگان رami تسکین

آب خزان (اصطلاح) باضافت ثالث

باب خشک خود در مروت از عقیق سنگ

بقول صاحب بحر عجم باران خزان باشد (۱)

کتر مہاش (اُردو) (۱) شیشہ - (مُذکر ۲)

موسم خزان کی بارش (مُونث)

آینہ - (مُذکر ۳) پیالہ بلور - (مُذکر ۴) تیغ -

آب خشک (اصطلاح) باضافت ثالث

مُونث - (مُونث ۵) برن و بخ - مُونث

بقول صاحب بحر عجم (۱) شیشہ (۲) آگینہ

(۶) جواہر کی آب - آب جواہر - مُونث

(۳) پیالہ بلور (۴) بقول بہار کنایہ از تیغ

آب خشک گرویدن (استعمال بلا اشتراک)

خنجر و مانند آن (۵) بقول صاحب اند برن

منجد شدن آب و معدوم شدن آن چنانکہ

وتخ (۶) بہ تحقیق - مولف - آب جواہر ہم

صائب گوید (۵) سرد ہاگردند آب و آب

(شانی نکلا ۵) نویر چرخ کمن چیت بجز

گردند خشک در گلستانے کہ آن سرو

جامے بہ حاملہ از آب خشک - آتش

پیدا شود (اُردو) پانی جم جانا - پانی

ترد رشکم (محمی الدین بلیقانی ۳۵) اربلے

خشک ہو جانا - پانی سوکھ جانا -

<p>آب خضر (اصطلاح) باضافت ثالث صاحب بحر عجم مراد آب بستہ و بقول</p>	<p>آب خضر (اصطلاح) باضافت ثالث صاحب بحر عجم (۱) آب حیوان - بہار و صاحب ہنگ اند (۱) کتابہ از غفر</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم (۱) آب حیوان - بہار و صاحب ہنگ اند (۱) کتابہ از غفر</p>	<p>(۲) علم لدنی من اللہ تعالیٰ و بقول صاحب ہم و بقول صاحب ناصری - مراد شمس (۳) حیات ابدی نیز (حافظہ) آب مردہ کہ حرکت نکتہ و روانی شد (۱) اردو</p>
<p>شمس (۳) حیات ابدی نیز (حافظہ) آب مردہ کہ حرکت نکتہ و روانی شد (۱) اردو</p>	<p>ز آب خضر کہ ظلمات جائے اوست و تا آب دیکھو آب بستہ و آب مردہ (۱) موتی (مذکر)</p>
<p>ز آب خضر کہ ظلمات جائے اوست و تا آب دیکھو آب بستہ و آب مردہ (۱) موتی (مذکر)</p>	<p>کہنہ شمس اللہ اکبر است (کمال سپاہی) (۱) سیر (۲) لگائیں افسروں میں اپنے</p>
<p>کہنہ شمس اللہ اکبر است (کمال سپاہی) (۱) سیر (۲) لگائیں افسروں میں اپنے</p>	<p>در کلک تو ستر غیب مضمر و در لفظ تو آب خضر سلطان پر کمان پائیں کسی کے ہاتھ</p>
<p>در کلک تو ستر غیب مضمر و در لفظ تو آب خضر سلطان پر کمان پائیں کسی کے ہاتھ</p>	<p>میر غم (۱) ارسلان (۲) بردہ انت تہمتی لگتا ہے موتی میرے آنسو کا -</p>
<p>میر غم (۱) ارسلان (۲) بردہ انت تہمتی لگتا ہے موتی میرے آنسو کا -</p>	<p>نشانے بیش نیست و آب خضر از لعل جان آب حمار (استعمال) باضافت ثالث و</p>
<p>نشانے بیش نیست و آب خضر از لعل جان آب حمار (استعمال) باضافت ثالث و</p>	<p>بخشت نشانے بیش نیست و (اردو) (۱) قسم خائے نقطہ دار بقول بہار آبے کہ در خار</p>
<p>بخشت نشانے بیش نیست و (اردو) (۱) قسم خائے نقطہ دار بقول بہار آبے کہ در خار</p>	<p>آب خضر (مذکر) (۲) علم لدنی (مذکر) بقول خورند یعنی در بقیہ مستی کہ از خوردن شراب</p>
<p>آب خضر (مذکر) (۲) علم لدنی (مذکر) بقول خورند یعنی در بقیہ مستی کہ از خوردن شراب</p>	<p>صاحب آصفیہ وہ علم جو کسی کو خدا تعالیٰ کے و سرماندہ باشد (صائب) خضر گراہ ہیشمہ</p>
<p>صاحب آصفیہ وہ علم جو کسی کو خدا تعالیٰ کے و سرماندہ باشد (صائب) خضر گراہ ہیشمہ</p>	<p>پاس سے بغیر از محنت و استاد حاصل ہوا حیوان بردہ است و مست ہم و ردل</p>
<p>پاس سے بغیر از محنت و استاد حاصل ہوا حیوان بردہ است و مست ہم و ردل</p>	<p>(۳) عمر جاوداتی (ناسخ) منہ سے شب آب خارے دارد و (اردو) و چانی</p>
<p>(۳) عمر جاوداتی (ناسخ) منہ سے شب آب خارے دارد و (اردو) و چانی</p>	<p>گر لگے پنا آب خضر ہو پنا چیکے ایک دم جو حالت خار میں پایا جائے اردو میں آب</p>
<p>گر لگے پنا آب خضر ہو پنا چیکے ایک دم جو حالت خار میں پایا جائے اردو میں آب</p>	<p>جینا عمر جاوداتی ہے - خار کہہ سکتے ہیں لفظ آب اور لفظ خار</p>
<p>جینا عمر جاوداتی ہے - خار کہہ سکتے ہیں لفظ آب اور لفظ خار</p>	<p>آب خضر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول اردو میں مستعمل ہیں -</p>
<p>آب خضر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول اردو میں مستعمل ہیں -</p>	<p>آب خضر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول اردو میں مستعمل ہیں -</p>

<p>آبِ خمار و اشتن (استعمال) باضافت ثالث حور و ن سے جائین باہر جو بھر کے لائی نہیں موجود و اشتن و حاصل بودن آبِ خمار است آب کو شرب نہیں ہون پیا سا کہ آب سڈین در اصطلاح ماضیہ گذشت (اردو) خنجر ابھی ابھی تو پلا چکے ہیں :-</p> <p>آبِ خمار رکنا -</p> <p>آبِ خمار (اصطلاح) بلا اضافت ثالث</p>	<p>آبِ خمار و اشتن (استعمال) باضافت ثالث بقول صاحب ناصر می سبوس و ظرف</p> <p>بقول صاحب فرہنگ اندراج آبِ مسو سفالینہ آنجوری (قاسم الانوار تبریزی ۵) لکندہ بخوردن - مؤلف - گوید کہ کنایہ از ہمہ آبخوارہ بینی کہ زمانہ مستی بد اگر آبخوار شرب باشد یا آب یا عرق مرگب کہ خمار از سانداز خاک ماسبوسے :- (اردو) آبخوار</p> <p>سردور کند (اردو) وہ پانی یا عرق یا شرب (ذکر) بقول امیر می او جست و غیرہ کا جسکے پینے سے خمار باقی نہ رہے -</p>
<p>آبِ خنجر (استعمال) باضافت ثالث بقول بہار کنایہ از تیزی خنجر (فطرت شہیدی) زخم جانم از شکر خندی نمی بندد و ہان خنجر ساغر کا نہیں :-</p> <p>ماز ترا آبِ بستم داده اند :- (مع ۵) در آبِ خواستن (استعمال) خواہش آ</p> <p>بستم کردن و نداشت گہرا شمسار :- در نظر کردن و آب طلب کردن چنانکہ سلمان تیرنگا ہش آب از خنجر بہرہ برد (اردو) آب سادجی گوید (۵) بروزگار تو ابر محیط خنجر - خنجر کی آب (ضامن ۵) کہو یہ آبے خواست کہ گفت بہ لفظ چولہ</p>	<p>آبِ خواستن (استعمال) خواہش آ</p> <p>بستم کردن و نداشت گہرا شمسار :- در نظر کردن و آب طلب کردن چنانکہ سلمان تیرنگا ہش آب از خنجر بہرہ برد (اردو) آب سادجی گوید (۵) بروزگار تو ابر محیط خنجر - خنجر کی آب (ضامن ۵) کہو یہ آبے خواست کہ گفت بہ لفظ چولہ</p>

خوش آب بہ (ارو) پانی مانگنا۔ پانی پینا
 آب خور (اصطلاح و استعمال) بلا اضافت نوالا ہو کر (دولہ ۵) میں اسکا تشنہ دیر
 بقول صاحب بحر عجم (۱) نصیب و قسمت ہوں جبکہ یہ عالم ہے کہ ہو پیتا ہے جو پھر
 (۲) مشربہ آبخوری (۳) سرچشمنہ و کنار دلوں کے آبخو روں میں۔ (مثل ۳) باگھ
 دریا و امثال آن (۴) بقول صاحب بکری ایک گھاٹ پر پانی پیتے ہیں۔
 سرور سی اسم فاعل از آب خوردن و آب خور آتشین (اصطلاح) بہ اضافت
 بقول۔ مؤلف۔ صیفہ امر ہم حکیم قطران سادس بقول صاحب بحر عجم (۱) شرابخوار
 (۵) ترسم کہ برآید ز جهان آبخو من کہ (۲) خو خوار (۳) چشم غم زدگان (ارو)
 شہر بر آرد و جهان آبخو توہ (حکیم خاقانی ۵) (۱) شراب خوار (مذکر) خو خوار (مذکر) (صغیر
 در غمت اے زود سیر خون جگر می خورم (۳) غمزدونکی آئکھ جس سے اشک گرم نکلتے ہیں
 تشنہ بخور من کہ دید آبخو رش آتشین (لطیف) آب خور (اصطلاح و استعمال) بلا اضافت
 (۵) درین آبخو کس نشد آب خور کہ بقول صاحب بحر عجم مراد آبخو خاقانی
 آخر بیکش نشد دیدہ پرہ (ارو) (۱) آب (۵) جان شدہ اینجا چہ خاک بنیر تن بہ کاب
 خور (مذکر) (۲) آبخو (مذکر) (۳) پین گھٹ خوردش ازینجان بر خاست (۴) خسرو (۵)
 گھاٹ (مذکر) (۴) پانی پی۔ پانی پینے والا آب خور و آور و غم را سوے من کہ چشم
 پانی پینے کے مصدر سے صیفہ امر اور شدہ بر کوے کہ ہست (ترکی ہدائی ۵)
 اسم فاعل (۵) آب و خور تھا جو وہ چوٹی تا تو انی شکر نعمت کن فراموشی مکن آبخو را

<p>مزن برہم پیدا کرم شود (۲) مؤلف۔ گوید کہ فعل ماضی از آب خوردن ہم (اردو) آب خوردن (مصدر اصطلاحی و استعمال) دیکھو آب خور (۲) پانی پیا۔ آب خورد کردن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>	<p>ٹھہرنا (۲) زندہ رہنا۔ زندگانی بسر کرنا (آصفیہ) بقول صاحب بحر عم (۱) اندک توقف کرو آب خورد کردن (مصدر اصطلاحی) و مؤلف گوید کہ (۲) نوشیدن آب ہم۔</p>
<p>صاحب جہانگیری کہ بعضن آب خورد گوید (۱) (نظامی ۱۵۷) چو پرخون شد آن طشت وقف نمودن و مقام کردن باشد (نظامی ۱۵۸) زنگی چہ کردہ بخوردش چو آبے و آبے شہ عالم آہنج گیتی نور و دران خاک کیل بخوردہ بہار این مصدر را در نفی قرار دادہ کرو آب خوردہ صاحب فرہنگ اندراج است و گوید کہ آب خوردن کنایہ از کمال بذیل آب خورد می فرماید کہ آب خود کردن سرعت و اگر خیال کنند کہ از خوردن آب مصدر را بخور و آبش خورد است۔ مؤلف غصہ فرومی نشیند پس بخوردن آب کنایہ گوید کہ نہ چینن باشد زیرا کہ مصدر آب خورد از فرو خوردن غصہ خواہد بود۔ انتہی۔ مؤلف و آب خورد و آب خوردن است و مصدر اصطلاحی گوید کہ براد غاے بہار این مصدر را در نفی براسے آب خورد بمعناے اصطلاحی۔ آب خورد کردن (۲) قرار دادن درست نیست زیرا کہ آب خورد بہ تحقیق مؤلف۔ آب خورد کردن بمعنی نہ کاغذی از فرو خوردن غصہ خواہد بود۔ و ماخذ این کردن ہم (فقہ مہر فیروز) حضرت ادیس عادت است کہ چون مسافران بر سر آب بند حلیہ السلام ششصد و ہشت سال و آب خوردند وقفہ شان بسیار کم صورت آب خورد کردن (اردو) (۱) قیام کرنا۔ مقام کرنا گیر کہ محض آب خوردن را کفایت کند</p>	<p>ٹھہرنا (۲) زندہ رہنا۔ زندگانی بسر کرنا (آصفیہ) بقول صاحب بحر عم (۱) اندک توقف کرو آب خورد کردن (مصدر اصطلاحی) و مؤلف گوید کہ (۲) نوشیدن آب ہم۔ (نظامی ۱۵۷) چو پرخون شد آن طشت وقف نمودن و مقام کردن باشد (نظامی ۱۵۸) زنگی چہ کردہ بخوردش چو آبے و آبے شہ عالم آہنج گیتی نور و دران خاک کیل بخوردہ بہار این مصدر را در نفی قرار دادہ کرو آب خوردہ صاحب فرہنگ اندراج است و گوید کہ آب خوردن کنایہ از کمال بذیل آب خورد می فرماید کہ آب خود کردن سرعت و اگر خیال کنند کہ از خوردن آب مصدر را بخور و آبش خورد است۔ مؤلف غصہ فرومی نشیند پس بخوردن آب کنایہ گوید کہ نہ چینن باشد زیرا کہ مصدر آب خورد از فرو خوردن غصہ خواہد بود۔ انتہی۔ مؤلف و آب خورد و آب خوردن است و مصدر اصطلاحی گوید کہ براد غاے بہار این مصدر را در نفی براسے آب خورد بمعناے اصطلاحی۔ آب خورد کردن (۲) قرار دادن درست نیست زیرا کہ آب خورد بہ تحقیق مؤلف۔ آب خورد کردن بمعنی نہ کاغذی از فرو خوردن غصہ خواہد بود۔ و ماخذ این کردن ہم (فقہ مہر فیروز) حضرت ادیس عادت است کہ چون مسافران بر سر آب بند حلیہ السلام ششصد و ہشت سال و آب خوردند وقفہ شان بسیار کم صورت آب خورد کردن (اردو) (۱) قیام کرنا۔ مقام کرنا گیر کہ محض آب خوردن را کفایت کند</p>

از همین رسم و عادت فارسیان این مصداق آب خوردن از چیزے (مصدر اصطلاحی و اصطلاحی را پیدا کرده اند و کمال سرعت استعمال) بار بذیل (آب خوردن) ذکر این از نفی این خود بخود بدست (۳) و معنی دیگر که ذکر می کنند می فرماید که و راے معنی حقیقی آن بار هم می کنند هم از عادت مخلوق دغل کنایه از پرورش یافتن بهم تحقیق مؤلف معنی محاوره شد شک نیست که آب خشم را فرومی نشاند و دوم سیراب شدن و تمتع یافتن باشد (ملاحظا و همین معنی در کلام نظامی که مذکور شد چنانچه قاسم شندی ۱۰۰ هر کس که دلش تشنه لب تراست یعنی رنگی آن طشت پر از خون را بزم حضور است و از چشمه کوثر نورد آب بخورد و غصه اش فرو نشاند بهار از کلام عبید که دور است به (ظهوری ۱۰۰) آب خواهد استغنا هم سنگیر و دوهوذا (ع) گوشه ابرو خورد و غیر از وصل یار چشم تر خوش گریه را بسے دیدم و لم آبے بخورد و تعمق پندار در هم کشید (وله ۱۰۰) نهائے که بار آورد این سندر از آب خوردن دل متعلق میکنند چاک دل و خورد آب از خون شیر بیان ما (۱) تھوڑا سا توقف کرنا - ٹھیرنا دکن مین (صائب ۱۰۰) خار و گل آب از بهارستان کہا جاتا ہے کہ کیا جلدی پڑی ہے ذرا توقف و مدت میخوردند و من ز غفلت در تیز زشت کیجئے - پانی تو پی لیجئے - (۲) پانی پینا (۳) بد افتاده ام و محاوره چو بیان دریا بند که آگ بجفتا - غصه فرو هونا - بحر ۱۰۰ بجھی معنی پرورش یافتن یا سیراب شدن و تمتع نہ آگ لگائی ہوئی رقیو کنی و بہاے کرنے یافتن مخصوص است بصلک و آب خوردن و ریامین بار ہاتھو نید و غیر صله چیز دیگر است کہ گذشت مخفی مباد

کہ ہا یعنی پرورش یافتن از کلام صائب پیدا شدن آنچنین باشد کہ مقابل آفتاب خوردن کرده است ولیکن کلام ظہوری نمی چسب بخنی است چنانکہ اینا سے فرہانی گوید (رباعی) بیان کردہ مولف چہ اسناد را شامل معانی در راہ طلب زلف تو تا بے خور و چہ از چشم جو یان در غلط یافتند کہ استناد بہار از کلام عبدالمجید چاہ وقتن آبیے خور و بے گریہ و سوز دل استناد (کہ در اصطلاح ماضیہ گذشت) درین قلم بود طاعت ماہ این دانہ کہ آب آفتاب ہم علی محلہ نیست چنانکہ اومی کند: (ارو) خورد (ارو) نم دیدہ یا نم سیدہ یا نم خورہ ہونا (۱) پانی پینا چشمہ یا حوض وغیرہ سے (۲) آب خوردن دل (مصدر اصطلاحی)

سیراب ہونا۔ تمتع ہونا۔ کسی چیز سے۔

آب خوردن چشم (مصدر اصطلاحی) یافتن و بقول بہار کنایہ از قوت گرفتن چشم

باضافت نون۔ جلا گرفتن۔ دروشتن شدن آن (صائب ۵) صائب دلش از

چشم باشد چنانکہ صائب گوید (۵) از گوہر صحبت گلشن خورد آب پشیم کہ بخوریش چنان

ما گر چہ خورد چشم بہان آب از گرتیمی است نگران ست (عبدالرسول استغنا ۵) گوشہ

ہمان پیرہن ماہ (ارو) آنکھیں روشن ابرو سے دیدم دلم آبیے خور و چشمہ دیدار

ہونا (ناخ ۵) روشن آنکھیں راہ جان تیغ آبدار کیستم (۵) کلیم ہمانی (۵) دل آب

مین ہوئین در میل جو ہے سرمہ کا وہیل ز آہن نفس خورد و دیگر ز بہشت داجین

آب خوردن چیز سے (مصدر اصطلاحی) نیست بہ در راے مؤلف۔ انلاب

باضافت نون۔ باران دیدہ و باران خوردن دل سیراب شدن تسکین یافتن دل

<p>مراد است (اُردو) دل سیراب ہونا یا دل و نگاہ دوانہ وغیر ذالک متعلق از نمبر ۳</p>	<p>دل و نگاہ دوانہ وغیر ذالک متعلق از نمبر ۳</p>
<p>آب خوردن نگاہ (مصدر اصطلاحی) باشد۔ بدین وجہ کہ صاحبان لغت آب خوردن</p>	<p>آب خوردن نگاہ (مصدر اصطلاحی) باشد۔ بدین وجہ کہ صاحبان لغت آب خوردن</p>
<p>باضافت نون سیراب شدن نگاہ است دل را اصطلاح خاص قرار داده اند مولف</p>	<p>باضافت نون سیراب شدن نگاہ است دل را اصطلاح خاص قرار داده اند مولف</p>
<p>چنانکہ ظہوری گوید (س) دہر گمانے تر بر تا چیز ہم درین موقع آب خوردن نگاہ را</p>	<p>چنانکہ ظہوری گوید (س) دہر گمانے تر بر تا چیز ہم درین موقع آب خوردن نگاہ را</p>
<p>خارج خشک افتد اگر چشم ہم کہ خورد است آب اصطلاح خاص قرار داد (اُردو)۔ نگاہ کا</p>	<p>خارج خشک افتد اگر چشم ہم کہ خورد است آب اصطلاح خاص قرار داد (اُردو)۔ نگاہ کا</p>
<p>از روسے عرفا کے نگاہ من بہ عجب است سیراب ہونا۔</p>	<p>از روسے عرفا کے نگاہ من بہ عجب است سیراب ہونا۔</p>
<p>کہ صاحبان لغت آب خوردن دل را اصطلاح آب خوردہ (اصطلاح) بلا اضافت پیش</p>	<p>کہ صاحبان لغت آب خوردن دل را اصطلاح آب خوردہ (اصطلاح) بلا اضافت پیش</p>
<p>خاص قرار داده اند و آب خوردن نگاہ را بقول صاحب جگر عجم عموماً ہر چیز آب خوردہ</p>	<p>خاص قرار داده اند و آب خوردن نگاہ را بقول صاحب جگر عجم عموماً ہر چیز آب خوردہ</p>
<p>گذاشتہ اند و ممکن است کہ در کلام اساتذہ و خصوصاً ظہری نے کہ چند گاہ آب دران بودہ</p>	<p>گذاشتہ اند و ممکن است کہ در کلام اساتذہ و خصوصاً ظہری نے کہ چند گاہ آب دران بودہ</p>
<p>آب خوردن جگر ہم نظر آید۔ مولف۔ گوید کہ باشد۔ بہار گوید کہ (۱) آب خوردہ چیز ہے</p>	<p>آب خوردن جگر ہم نظر آید۔ مولف۔ گوید کہ باشد۔ بہار گوید کہ (۱) آب خوردہ چیز ہے</p>
<p>اگر آب خوردن چیز ہے را۔ اصطلاح عام را گویند کہ با و آب رسیدہ باشد و بدان سبب</p>	<p>اگر آب خوردن چیز ہے را۔ اصطلاح عام را گویند کہ با و آب رسیدہ باشد و بدان سبب</p>
<p>قرار دادہ شود آب خوردن دل و نگاہ جگر از آب و تاب اصلی برگردیدہ باشد و (۲) سبب</p>	<p>قرار دادہ شود آب خوردن دل و نگاہ جگر از آب و تاب اصلی برگردیدہ باشد و (۲) سبب</p>
<p>و غیرہ ہمہ را شامل شود اندرین صورت آب خوردہ و ظرف آب خوردہ و خستہ</p>	<p>و غیرہ ہمہ را شامل شود اندرین صورت آب خوردہ و ظرف آب خوردہ و خستہ</p>
<p>دو اصطلاح عام باشد (۱) آب خوردن آب ترکند تا چیز کے کہ در و نماز مذہب</p>	<p>دو اصطلاح عام باشد (۱) آب خوردن آب ترکند تا چیز کے کہ در و نماز مذہب</p>
<p>کے (۲) آب خوردن چیز ہے۔ پس آب نشود۔ مولف۔ گوید کہ اگرچہ این اسم فعلی</p>	<p>کے (۲) آب خوردن چیز ہے۔ پس آب نشود۔ مولف۔ گوید کہ اگرچہ این اسم فعلی</p>
<p>نخوردن زنگی کہ در اصطلاح (آب خوردن) از مصدر آب خوردن است کہ گذشت لیکن</p>	<p>نخوردن زنگی کہ در اصطلاح (آب خوردن) از مصدر آب خوردن است کہ گذشت لیکن</p>
<p>گذشت متعلق از نمبر (۱) شود و آب خوردن در محاورہ عجم استعمال این بطور خاص و اشیاء</p>	<p>گذشت متعلق از نمبر (۱) شود و آب خوردن در محاورہ عجم استعمال این بطور خاص و اشیاء</p>

(۱) گویند کہ میوہ آب خوردہ بدطعم شود (اصطلاح) سب اشجار کے تلے کسے مذا و میخانہ راہ زاهد خشک و خرم آب خوردہ (مصدر اصطلاحی)	
چو شد قابل شراب شود (اُرو) (۱) باضافت ثالث بقول صاحب فرہنگ آب رسیدہ (۲) ترکیا ہوا برتن۔	انذکنایہ از نہر فرات (۲) شراب (۳) آب
آب خورشید (اصطلاح) باضافت ثالث کہ رنگش سُرخِ زند (اُرو) (۱) فرات مذکور بقول صاحب بحر عجم۔ آب زندگی۔ صاحب (۲) شراب۔ مُوث (۳) سُرخِ مائل پانی۔	شمس گوید کہ این مجاز است از قبیل واردہ (مذکر) بقول صاحب آصفیہ لال پانی شیر
سبب زیرا کہ نزد کما حیات حیوانات و انما سُرخ اور اُس چشمہ کو کہا جاتا ہے جس کا پانی تجلی روح است و یا ظہور نفس (اُرو) شعلہ آفتاب یا زمین کی مٹی سُرخ ہونے یا	دیکھو آب زندگی۔
سُرخ کیڑوں کے سبب سے لال نظر آئے آب خوش خُردون (مصدر اصطلاحی) اس طرح کے اکثر چشمے پہاڑوں پر موجود ہیں	(ج)
بلاضافت بقول صاحبان شمس اللغات و آب خونین (اصطلاح) باضافت ثالث (ج) ہفت قلم و فرہنگ انذکنایہ از آسودن اشک خونین چنانکہ سلمان ساجی گوید	
و راحت یافتن و برخورداری گرفتار جوہر آب فرات از خون پاکان لعل گشت باشد۔ (اُرو) راحت پانا۔ آرام پانا۔ دین زمان آن آب خونین ہچنان در	تسع حاصل کرنا (ناسخہ) آرام خوقن سے چشمہ ہست (اُرو) اشک خونین مذکور
کوئی ماسے ہے محال ہے جز سر و بیٹھے ہیں (دیکھو آب آتش رنگ کا نمبر ۲)	

<p>آب خیر کروں (مصدر اصطلاحي) بلا اشتراک زمین جسکو ذرا سا کھوونے سے پانی اُبھنے بقول صاحب بحر عجم۔ صرف کردن آب۔ لگے۔ (۲) پانی کی طغیانی (موتث) (۳) راہ خدا و بقول بہار۔ وقت کردن آب طغایاں (مذکر) (۴) بقول صاحب طبع اللغات ۵) چو گل چند آئینہ از شوخ ویرنہ بشکرانہ بدرود۔ پرنالہ جسکے راستے کسی چھت کا آن کند آب خیر (ارو) سبیل پلانا۔ پانی گرتا ہے۔ (ناسخ ۷) میرے اشکو کا سبیل رکھنا۔ سبیل لگانا۔ (ناسخ ۷) بہر فلک تک موج زن سیلاب تھا پالہ مکہ کی مشکین آبلون کی اب پلا دیجے سبیل۔ جگہ شب حلقہ گرد آب تھا۔</p>	<p>آب خیر کروں (مصدر اصطلاحي) بلا اشتراک زمین جسکو ذرا سا کھوونے سے پانی اُبھنے بقول صاحب بحر عجم۔ صرف کردن آب۔ لگے۔ (۲) پانی کی طغیانی (موتث) (۳) راہ خدا و بقول بہار۔ وقت کردن آب طغایاں (مذکر) (۴) بقول صاحب طبع اللغات ۵) چو گل چند آئینہ از شوخ ویرنہ بشکرانہ بدرود۔ پرنالہ جسکے راستے کسی چھت کا آن کند آب خیر (ارو) سبیل پلانا۔ پانی گرتا ہے۔ (ناسخ ۷) میرے اشکو کا سبیل رکھنا۔ سبیل لگانا۔ (ناسخ ۷) بہر فلک تک موج زن سیلاب تھا پالہ مکہ کی مشکین آبلون کی اب پلا دیجے سبیل۔ جگہ شب حلقہ گرد آب تھا۔</p>
<p>پڑ گئے ہین پیاس سے کانٹے زبان خارین آب داخل کردن شیرا (مصدر اصطلاحي) (غور شد) ملک عدم کو اب کوئی پیاسا بقول خان آرزو مراد آب در شیرا نہ جائیگا قاتل نے آب تیغ کی رکھی سبیل کردن (۷) عشق مارا از فریش لگی بود آب خیر (اصطلاح) بلا اضافت بقول آرزو چشم فرہاد آب داخل کرد جو شیرا صاحب بحر عجم (۱) زینے باشد کہ ہر جا کہ آرا آب دادن (مصدر اصطلاحي) بقول بکنند آب بیرون آید (۲) طغیان آب۔ صاحب بحر عجم (۱) آب یاری کردن بیرون (۳) موج آب (۴) ناودان۔ بقول (اشرف مائند رانی ۷) رسیدہ خبر خوش صاحب ناصری این را خیز آب ہم گویند کنون نزدیک خشکیدن چہ بکنید اے ہوس (اوحدی ۷) اندرین آب خیز نوح توئی ناکان کہ وقت آب دادن شد (۲) مجاہد و اندرین دامگہ فوج توئی (ارو) (۱) وہ معنی انزال کردن (بہار) (زالائی ۷)</p>	<p>پڑ گئے ہین پیاس سے کانٹے زبان خارین آب داخل کردن شیرا (مصدر اصطلاحي) (غور شد) ملک عدم کو اب کوئی پیاسا بقول خان آرزو مراد آب در شیرا نہ جائیگا قاتل نے آب تیغ کی رکھی سبیل کردن (۷) عشق مارا از فریش لگی بود آب خیر (اصطلاح) بلا اضافت بقول آرزو چشم فرہاد آب داخل کرد جو شیرا صاحب بحر عجم (۱) زینے باشد کہ ہر جا کہ آرا آب دادن (مصدر اصطلاحي) بقول بکنند آب بیرون آید (۲) طغیان آب۔ صاحب بحر عجم (۱) آب یاری کردن بیرون (۳) موج آب (۴) ناودان۔ بقول (اشرف مائند رانی ۷) رسیدہ خبر خوش صاحب ناصری این را خیز آب ہم گویند کنون نزدیک خشکیدن چہ بکنید اے ہوس (اوحدی ۷) اندرین آب خیز نوح توئی ناکان کہ وقت آب دادن شد (۲) مجاہد و اندرین دامگہ فوج توئی (ارو) (۱) وہ معنی انزال کردن (بہار) (زالائی ۷)</p>

آب دینا۔ درخت یا باغ وغیرہ کے لئے مرغوب و تماشا کردن است۔ بہارا بن
 کہا جاتا ہے۔ (ذوق ۷) دے گرچہ کچھ (چشم آبدان) نوشتہ دیجھے نباشد کہ چشم
 گریہ مستانہ میرا آب بیضون سے بلبلیں آب دادن را (آب دادن چشم) نگیریں
 ہو پیدا بلہ شراب بہ (بحر ۷) جیسے پہنے فہوری گوید (۷) آب خواہ داد چشم
 ہین صنم بھو لون کے با لے تم نے بہ تماشا لیش جناب بہ این چنین باران گر
 ابر تر موتیے کو آب گھر دیتے ہین۔ بہ۔ از چشم جناب اورم بہ۔ مخفی مباد کہ۔
 (میر حسن ۷) عبادت سے اس کشت کو آب دادن چشم بذیل (آب دادن چیز)
 آب دہ کہ وان جا کے خرمن بھی تیار ہم می آید ولیکن تخصیص معنی تقاضا سے آید
 لویہ (۳) آب دینا۔ جلا دینا۔ چمکانا معنی نمی کند کہ این را اصطلاح خاص قرار دادہ
 یا لعل یا اور کسی جو اہر کے لیے۔ (نظر ۷) شود (اُرو) نظارہ کرنا (صابر ۷) کون کر
 دانہ اشک کو دی عشق نے میرے وہ ہے گہریٹھے نظارہ حسن کا بہ ہے نظر بازون
 آب جو اسے دیکھتا ہے صاف گہر میں یہ ہم سب سے بہتر آئینہ بہ (آصفیہ)
 پاتا ہے۔ آب دادن چیزے (مصدر اصطلاحی) آبفت

(۷)

آب دادن بہ کسے (استعمال) ملو
 آب دادن کسے راست کہ می آید۔
 یعنی (۱) آب دادن تیغ۔ و شمشیر اشمال

(۲) آب دادن چشم (مصدر اصطلاحی) آن (فہوری ۷) از تلخی نگاہ چہ شیرین
 کناہ از کتاب فیض و دیدار کردن شے شد است زخم بہ بڑندہ تیغ غزہ بزرہا بڑندہ

(۲) آب وادون نہال۔ یا باغ و مثلاً ۳ نہال یا باغ را و مثلاً (نظامی گنجوی ع)
 آب وادون چشم۔ وردے وغیر ذلک نبات روح را آب از جگر دادند (۳)
 بہار ذکر این نمی کند بلکہ آب وادون تیغ آب وادون چشم و دیدہ وغیر ذلک را
 و خنجر۔ بمعنی آبگیری کردن می نویسند در کتاب (صائب) چشم خود را داده بود از آب
 مؤلف تخصیصش از تیغ و خنجر در شیت حیوان خضر آب بہ تا غرور آئینہ را از دست
 و سندے کہ از کلام معر فطرت آورده است اسکندر گرفت (بیدل) گل بہرخت
 کشت و نقاب کشیدہ را بہ آئینہ آب وادون
 لفظاً غیر مطابق۔

آب وادون چیزے را (مصدر اصطلاحی) روے تو دیدہ را بہ (ظہوری) چشم
 مراد آب وادون بچہ است (۱) آب قرش داده آبے نوک شرکان را بہ ظہور
 وادون تیغ و خنجر و امثال آنرا (صائب) چون نہا شد محو لذت نیش نوش آمد مخفی
 کمن بے بہرہ یا رب از قبول دل بیانم لباب کہ ضمیر غائب کہ بشین معجمہ بیاید یعنی
 بزہر چشم خوبان آب وہ تیغ ز باغم را بہ۔ متعلق از ہمین اصطلاح است چنانکہ میر
 (میر معر فطرت) زخم جانم از شکوفندی معر فطرت گوید (۵) و دشمنی ز در یک
 نمی بندد ہاں و خنجر ناز ترا آب تبسم داده قبضہ ابروے سیہ تابش بہ کہ ہر دم می
 اند (ظہوری) بزہر چشم داد است آب آن تند خوان زہر چشم آبش بہ۔

نشر ہاے مرکان را بہ نشاندست لذت آب وادون کسے را (استعمال بمعنی)
 ہاے نیش غمزہ در نوشم (۲) آب وادون سیراب کردن آلت چنانکہ غنی گوید (۵)

ما زبان چون قلم از کام نیاید بیرون و یکم آبدار زره سازد او دسے وان هزاره
 این چنچہ سیہ کار نداد آب مراد (ارسلان) (ذوق ۵) ہمدارون مین ترے ایک
 درحمد گوید ۵) از سحابے تشنہ لب را ہے ناچیز عقیق ۵) آب دارون مین ترے
 آب داد ۵) ہم صدف را گوہر نایاب ایک ہے ادنی گوہر ۵) (۲) آبدار نام
 دادہ (ظہوری ۵) تشنگان وعدہ امرو گیا ہے کہ شبیہ باشد بہ لیفت خرم (اردو)
 راہ آب از سر چشمہ فردامہ ۵) ہم برقیاس ایک قسم کی گھانس کا نام جو برگ خرماسے
 اصطلاح ماضیہ باضمیر غائب (اہلی شیرازی) مشابہ ہوتی ہے۔ (۳) آبدار۔ ہر چیز باطراوت
 ۵) ہر کہ سہرست تو شد جام شربش نہ بندد ۵) و پر آبانیوہ و نباتات و جواہر و اسلحہ و
 بخدا اگر ہمہ خضر است کہ آبش نہ بندد ۵) شمع و سخن وغیرہ چون۔ انگور آبدار۔ ولولہ
 ۵) گل اندامے کہ میدادم بخون دیدہ و شمشیر آبدار۔ و شعر آبدار وغیرہ (جامی ۵)
 آبش را چہ چنان بینیم کہ گیر و گیرے آخر پیکان آبدار کہ آید ز دست دوست بہ برائت
 سوختہ باران رحمت است ۵) غنی ۵) شمار
 گلابش را ۵

آبدار (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم (۱) آبدارم تا شد محیط عالم ۵) اندامند و آب
 آنکہ آب از ہر مردم نگاہ دارد (عرفی ۵) یا ران سفینہ ما را (طالب کلیم ۵) صحرا
 مجلس راز ہرہ قوال و گس رانت نزل کنون خوشست کہ از فیض گریہ ام ۵) روید
 آبدار ت ابرنسیان و خواست آفتاب ۵) سبزہ چون مرثہ آبدار سن ۵) (ظہوری ۵) کہ
 آبدار (مذکر) (میر حسن ۵) خضر اسکی سہر کا کا دیدا نیچنین کشت غم تازہ کردہ کرم کردہ حق

گریہ آبدار سے (صائب) زخم گل آب دولت مند (۵) آبدار بقول صاحب ناصری
از نواے آبدارم می کشد شور بلبخنت کنایہ از تیغ و خنجر (فردوسی) چو باو افتد
از جوش بهارم می کشد (اردو) آبدار لطیف آنچہ جائے درنگ به جهان آبدار سے کہ
نفیس طراوت دار چکیلا - دھار والہ بودش بچنگ به نزد بر سر و تارک آن
تیز ہتھیار - (آتش) کمال شہرہ حسن نامدار به تو گفتی تنش سر نیا درودہ باز آرد
حبیب ستا ہوں به وصل ہوا کوئی مضمون ہتھیار - جیسے خنجر وغیرہ -

آبدار نمودہ (ناسخ) آبدار اشعار سے آب دار خانہ (استعمال) بقول صاحب
تیغ زبان ہے آبدار گوہر مضمون و لائق فرہنگ اندراج جائے کہ آب دران
ہین اس تلوار کے به (انیس) بتیس نگہدارند (اردو) بقول امیر وہ مکان حسین
درو و یعت محبوب کردگار به بر آق و ذوق امرا کے پانی پینے کا سامان رہتا ہے -
وضیاء و آبدار به (ناسخ) چین من یاد مولف - کی راے من یہ لفظ عام ہے
جو آیا وہ گلغذا مجھے به تو شاخ گل ہوئی امرا سے اسکو کچھ تخصیص نہیں ہے (سودا)
شمیر آبدار مجھے (۴) آبدار - بقول صاحب (۵) الغرض مطبع اُس گھرانے کا پوشاک
ناصری کنایہ از مردم صاحب جمیت و سامان ہے آبدار خانے کا به

(حکیم سنائی) ثقبۃ الملک ظاہر آنکہ چو آب دار و (اصطلاح) بے اضافت
ایزدش آبدار خواہد کرد (مصرع ناصری) بقول صاحب محیط اعظم موسیائی است و
ایزدت آبدار خواہد کرد (اردو) مالدار شخص رازی دواسے دیگر را باین اسم خواندہ (اردو)

مومیائی (مُوث)

آبِ اِشتنِ حیرے (مصدر اصطلاحی)

﴿

آبداری (استعمال)

(۱) رونق و صفا

باضافتِ نون بقول صاحب تحقیق اصطلاحی

صائب گوید (۵) سخن چو بال و پر طوطیان فریب داشتن چنانکہ کلام خالص صفہائی نہ آید

شود دوسر سبزہ زآبداری لعل لب شکرت کش (۵) ہر کہ گوید کہ مے زیان دارد و پنہش

آبداری (مُوث) (منیر) کنو اب کا تھان آب در میان دارد و مولف گوید کہ

بھی ہے بھاری و زربفت کی حسین آبادی صاحب تحقیق حقیقت سند پے نبرہ کہ

آبِ اِشتن (مصدر اصطلاحی) بقول (آب در میان داشتن) است آبِ اِشتن حیرے

بہار و صاحب فرہنگ اندراج - نیز اصطلاحی است عام (۱) اگر اضافتِ آن

و تازہ داشتن (سلمان ساوجی ۵) ہمہ روزہ اسلمہ کنند چنانکہ آبِ داشتن تیغ و شمشیر

تخم طرب کاشتنہ ز آبِ رش آبِ شستنہ و خنجر و امثال آن - مراد از تیز بودن و

مُولف - گوید کہ آبِ اِشتن سیراب کردن تیزی داشتن شمشیر و امثال آنست چنانکہ

است نہ سیراب داشتن - (ارو) سینیچنا - بیدل گوید (۵) فقر صاحب جو ہر آٹا کمال

آب دینا - سیراب کرنا - سیراب رکھنا - عبرت ست و تیغ در ہر جاتناک شب بیتی

ترو تازہ رکھنا - دارد آب و (ظہوری ۵) ندارد و غالباً

آبِ اِشتنِ حیرے (مصدر اصطلاحی)

آبِ مروت تیغ بیدادش و ظہوری بر

بقول صاحب بحر عجم مراد آبِ حیرے کشی تاکہ بحسرت گردن خود راہ (۲) اگر

دادن کہ سیراب کردن و انزال کردن است اضافت بسوے جو اہر و شے آبدار کنندہ

چنانکہ آب داشتن گوہر و عقیق و این کنند۔ و حید قزوینی گوید (۵) ویدم آن
 و شملہ مقصود از جاہ و صفاداشتن آن باشد چشمہ ہستی کہ جہانش خوانندہ انقدر آب
 (۳) اگر اضافت بخیر باے دیگر کردہ شود کہ دست توان شست نہ داشت (ظہوری
 رونق و آبرو داشتن آن چیز است چنانکہ (۵) نہایت جگر برون رفت و وین طرف
 آہی گوید (۵) نہ از دور و سہل پیش تو کہ گریہ دارد آبے (اردو) (۱) آب رکھنا
 آبے و پاپیت ریخت گونی آبرو (پیل) بقول امیر باڑعدار ہونا (رشمک) (۵)
 (۵) گردین بحر اعتبار سے از غریب یاد آید (۵) صفت ظلم میں کسان ہین ستمگر کم و بیش
 قطر بے قدر مابیش از گرمی دارد آب و آب رکھتی ہست بسان دم شمشیر چھری و
 (ولہ) (۵) فیض خاموشی بیاد لب کشو نہا (۲) آب رکھنا خوب صاف او رکھکھا ہونا
 اسے زخو و غافل تو بین در غنچہ دارد آب گل (۵) امیر اللغات (۵) رکھتے ہین آب
 (۴) در بعض مواقع آب داشتن چیزے ایسی موتی سے دانت تیرے و شتی بین
 بمعنی فریب داشتن ہم آمدہ چنانکہ از صفا (۵) ملکیا ہے جنکی چاک سے ہیرا (۳)
 تحقیق الاصطلاحات گذشت و سندش از رونق و آبرو رکھنا۔ بقول امیر آبرو رکھنا
 کلام سلیم بدست آمد (۵) زہار کہ از ذمی مرتبہ اور ذمی عزت ہونا۔ (۴) کسی
 دکان ایام و آتش خیزی کہ آب دارد و چیز کا فریب و آمیزش رکھنا۔ عیب رکھنا
 (۵) آب داشتن بمعنای حقیقی اوست نقص رکھنا۔ اردو میں اس کا استعمال ہر
 چون اضافت بسوے چشمہ یا جاہ و عوض غیر ایک موقع کے لئے خاص ہے۔

(۵) پانی رکھنا۔ (آصفیہ) یہ حوض اس قدر پانی متاع جعلی ہوتا۔ مال کھوٹا ہونا۔ مال نہیں رکھتا جس میں نہا سکین۔ (مولانا) کھرا نہ ہونا۔

آب داشتن متاع (مصدر اصطلاحی) آب داشتن مجلس (مصدر اصطلاحی)

باضافت نون بقول صاحب بحر عجم (غش باضافت نون۔ رونق داشتن مجلس۔ داشتن آن تا دیگرے راتوان فریفت بہار این مصدر اصطلاحی را در نفی ذکر

و بقول بہار (۲) متاع کہ قیمتش زیاد از ارزش کردہ باشند (محمد سعید اشرف) بر از رونق و وصف نداشتن آن می گوئد

کسی نیست فیض گردون را چہ آب دارد تلخ سندے کہ از خواجہ شیراز بہر سیدہ در نفی دولابی چہ مولف گوید کہ صاحبان بحر عجم است آن متلزم آن نیست کہ این مصدر

و بہار عجم (آب داشتن چیزے) را نہ نوشتہ اند را در نفی ذکر کردہ شود (۵) مخمور جام از نیجا ست کہ این مصدر اصطلاحی را بلباس عشقم ساقی بدہ شرابے چہ درودہ قدح

خاص گرفتہ اند۔ حقیقت آنست کہ این کہ بے مجلس ندارد آبے و در اسے مصدر خاص در (آب داشتن چیزے) مؤلف این مصدر خاص ہم از معنای

داخل است و اختلافے کہ در معنای (۳) (آب داشتن چیزے) متعلق است (اردو بحر و بہار واقع است تصفیہ آن از سند مجلس کا رونق رکھنا۔ مجلس میں رونق

پیش کردہ بہار بحق صاحب بحر عجم میشود اور ہونا۔ مجلس رونق دار ہونا۔ نفی میں متاع کا کھوٹ رکھنا۔ متاع کھوٹی ہونا مجلس بے رونق ہونا۔

<p>آبِ داغ (اصطلاح) بقول صاحب کندور آبدان (۱) صاحب (۲) آب باران بحر عجم باضافت ثالث (۱) آبیکہ بیا گرم باشد و آزا جوش داده باشد (۲) یا آنکہ آب از آبدان کس مخورہ (سعدی ۳۵) سنگے یا آہنے گرم کردہ و دران انداختہ باشند فند تثنہ در آبدان عمیق کہ داند کہ سیلاب (۳) و بدون اضافت دانے کہ از آب گرد و غریق (۴) (اُرو و) و نشیبی مقام حسین افتد (و جید ۵) چو آب داغ از آمیزش بارش کا پانی جمع ہو۔ (مذکر) (۲) پانی کا فز ماسوقست ہر کہ بعد از آشنائی با تو مارا (مذکر) (۳) آلاب (مذکر) (۴) آبادان مخفف دیدہ است (صاحب ۱) از سیاہی تازہ گرد اُرو و سین آبادان مستعمل ہے۔ دیکھو آبادان آبدان زندگی بہ شد خاطر چشم لیلی بیش انا ہو (۵) مشانہ (مذکر)۔</p>	<p>مراہ (اُرو و) (۱) کھولتا ہوا پانی (۲) تاو آب داند کہ آبادی کجاست (مثل) ریاء ہوا پانی (۳) پانی کا دھبہ۔ پانی کا داغ بقول صاحب خزینۃ الاسال این مثلہ آبدان (اصطلاح) بلا اضافت بقول صفا است کہ فارسیان زند مقصود این است بحر عجم (۱) زمین پستے کہ آب باران دران کہ آب را با آبادی تعلق است و آبادی جمع شود (۲) طرف آب (۳) آبگیر کہ تازی بے آب باقی نماند کسے کہ از حقیقت چیر آن خیر است (۴) مخفف آبادان (۵) آگاہ و تعلق بدان داشته باشد در موقع مشانہ آدمی و حیوانات (طالب آلی ۱) اظہار تعلق و آگاہی او این مثل ہی زند اُرو و از مے ناخورده از دست نسیم موج بدستی والی سے پیٹ چھپ نہیں سکتا۔ کونوال کا</p>
--	---

پاؤں شہر کا بھیدی۔ مردار کی حالت کُید عزت و آبرو مٹانا مراد ہے (نا سخ ۵) دے جانے۔ یہ تینوں نسل دکن میں متعل ہیں گھٹا کو نہ مرے دیدہ ترے نسبت آبرو صاحب محاورات ہند نے (والی ہے پٹ میری نہ ہم چشموں میں اسے یار گھٹا) فقرہ چھپانا۔ لکھا ہے جو اول الذکر نسل کا مصدر ہے امیر اللغات کسی کا کیا قصور تھا رہے چلے آبر و آبِ بختن (مصدر اصطلاحی) چلن نے تہا رہی آبر و کم کر دی۔

متعلق است از اصطلاح عام کہ آب و چیز آب و آتش افگندن (مصدر اصطلاحی) یا پھر ریختن و کردن باشد آب و آبر و سر کردن آتش است زبانا نمان حال ریختن آبر و را کم کردن است۔ چون آب تصدق این محاورہ می کنند و سندش از در شیر ریختن و آب و بادہ کردن کہ خاصیت کلام نظامی سن و چه توان گرفت کہ لغت شیر و بادہ را کم میکند و این کلیتہ باشد کہ در (۵) اگر سایہ بر آفتاب افگندہ در آن چشمہ چیز کہ آب داخل کنند اثر آن کم میشود و مجازاً آتش آب افگندہ ظاہر است کہ از چشمہ آتش یعنی دغلے بکار بردن ہم و این مخصوص است آفتاب مراد است۔ شاعر گوید کہ اگر مروج ما از مصداق خاص کہ می آید (بیدل ۵) سایہ بر آفتاب افگند آب تابش باقی نماند و آتش بتاراج جنون دادم چه ہستی و چه فتنش او سر و شود۔ اگر ہمین شعر در سند (آب و چیز) و آتش بختیم آجے کہ آہم می کنند گش (اُرو) افگندن (آوردہ شود در آخال کنایہ از آبر و گھٹانا۔ آبر و کم کرنا۔ محاورہ اردوین رونق دادن باشد کہ می آید۔ (اُرو) آبر و پر پانی پھر دینا بھی کہا جاتا ہے جسے آگ بجھانا۔ آگ ٹھنڈی کرنا۔ (کیف ۵)

آتش عشق کو رو رو کے کیا ہے ٹھنڈا ۛ بادہ کروں کنایہ باشد از کم کردن نشہ آن
 اب پری بھی جو جلسے تو بلا جلتی ہے ۛ (والہ ہروی ۛ) از گریہ ام زمانے شمش
 آب در آتش زدن (استعمال) سرد ز قنہ ماندہ بدست را تلافیست در بادہ
 کردن آتش است و کنایہ از تسکین دادن آب کردن ۛ (ارو و ۛ) (۱) و غا دینا ۛ
 ہم چنانکہ نور الدین ظہوری گوید (ۛ) آبے و غا کرنا ۛ وھو کا دینا (۲) شراب میں پانی
 زند ز باد ظہوری در آتش ۛ سرت ملا دینا ۛ نشہ کو کم کرنا ۛ

تر شود چو شربش نمی دہند ۛ (اردو) آگ آب در پوست افگندن (مصدر ۛ)

بجھانا ۛ دونوں معنوں میں (امیر اللغات) (اصطلاحی) مراد آب پوست افگندن
 آب در آتش کردن (استعمال) مراد است کہ گذشت (ظہوری رباعی) (۱) این
 ماضیہ چنانکہ ظہوری گوید (ۛ) چندانکہ انہ حلاوت آب و پوست نکلند ۛ خشک
 باد می بردم خاک سے شودہ در آتش افکندن است ز تازہ مغزیش لذت قندہ در دفع
 کہ توان آب می کنم ۛ گزند تلخ کامی حرز سے ۛ از ریشہ او بہار ۛ

آب و بادہ کروں (مصدر اصطلاحی) ذائقہ بند ۛ

بقول بہار (۱) کنایہ از دغلی بکار بردن آب در پے کسے ریختن (مصدر اصطلاحی ۛ)

مولف ۛ گوید کہ این اصطلاح خاص ہم تعلق مراد آب از پے ریختن است (یکمی کاشی
 است از اصطلاح عام) آب در پے کرنا (رباعی) آنا کہ بد امان حیات آویندہ مراد
 و ریختن (کہ می آید در مولف (۲) آب در سفریت چند از ان بگزیندہ ۛ شکے کہ بریندہ

عزیزان درمگ ہے است کہ در پہ قابل سند سے پیش نہ کردہ است و از انفر
مسا فریزندہ۔ مولف ہم نگذشت (اردو) پیشانی کننا

آب در پیمانہ کردن (مصدر اصطلاحی) آب در جگر (اصطلاح) بقول صاحب

کننا یہ از دور شراب کردن و شراب نوشیدن شمس اللغات کننا یہ از تو نگری چنانکہ سلمان
است چنانکہ غنی گوید (۵) دائم از مستی ساوجب گوید (۵) با آنکہ آب در جگر ہم

غنی در قص چون دولا ب باش ہر گرباشد ہر شبے ہا شد خیال روے تو امیہاں
می توان کرد آب در پیمانہ ہا (۲) بعض از چشم (۲) و در معنی حقیقی ہم استعمال این

زبند امان عجم گویند کہ از (آب در پیمانہ کردن) نظر آمد (ظہوری ۵) براے گریہ دیگر و
گریستن مراد است و تصور مقصود شاعر جگر آبے بنی بنیم ہا اگر بس نیست باید فکر دیگر

این باشد کہ اگر مستی نقص نباشد آب ر گریہ مارا ہا (۳) بیمارے کہ در استقائے
پیمانہ کن یعنی گریہ و زاری کن (اردو) ہزار ذوقی مبتلا باشد (بیدل ۵) از وصل گریہ

پینا (۲) رونا۔ نتوان کننا رعافیت جستن ہا کہ در آغوش

آب در جامہ کسے بختن (مصدر اصطلاحی) گل چون در جگر آبست شبنم راہ (اردو)

صاحب فرہنگ اندراج بحوالہ ہا گوید کہ (۱) تو نگری دولت مندی (مونث ۲) خون
کننا یہ از سر اسیمہ مضطرب گردانیدن باشد و (دیکھو آصفیہ مین خون جگر پینا) (۳) ہتھا

ہا زکرا این نمی کند بلکہ بہ ہمین معنی (آب در زوقی آصفیہ) (نذر)

زیر جامہ خواب کسے بختن می نویسد کہ می آید آب در جگر بودن (مصدر اصطلاحی)

<p>ماضیہ و منفی (آب در جگر دارد) صاحب نیشا پوری گوید (۱) ازاں سو گیت گربودت پیر بہن درستہ از خامی است گربودت آب در جگر (ارو) تو نگر ہونا۔ مالدار ہونا۔ آب در جگر دارد (مقولہ) بقول صاحب باب دیدہ شیت و شو کنند (ارو) مفلس ہے</p>	<p>ماضیہ و منفی (آب در جگر دارد) صاحب نیشا پوری گوید (۱) ازاں سو گیت گربودت پیر بہن درستہ از خامی است گربودت آب در جگر (ارو) تو نگر ہونا۔ مالدار ہونا۔ آب در جگر دارد (مقولہ) بقول صاحب باب دیدہ شیت و شو کنند (ارو) مفلس ہے</p>
<p>بربان جات۔ مست است و تو نگر موقت آب در جگر گذاشتن (استعمال) بقول بہار گوید کہ این مشتق است از آب در جگر گذاشتن کہ می آید (ارو) مدہوش ہے مست ہے۔ مادر ہے۔ تو نگر ہے۔ آب در جگر گذاشتن (مصدر اصطلاحی) (صائب) نگذاشت آب در جگر آہ آتش</p>	<p>بربان جات۔ مست است و تو نگر موقت آب در جگر گذاشتن (استعمال) بقول بہار گوید کہ این مشتق است از آب در جگر گذاشتن کہ می آید (ارو) مدہوش ہے مست ہے۔ مادر ہے۔ تو نگر ہے۔ آب در جگر گذاشتن (مصدر اصطلاحی) (صائب) نگذاشت آب در جگر آہ آتش</p>
<p>بقول بہار تو فکر گشتن و استطاعت و مایہ و ربرگ گل زندی آتش گلاب سوختہ واشتن (۲) بقول صاحب بحر عجم مست شد ہم (صائب) روزی خونین و لان نگذاشت کہ تو نگر و مستطیع باشم۔ استطاعت از غیب صائب می رسد بعل اگر در رنگ مرابرد و مرا مفلس کرد۔ (ارو) مالدار و باشد و جگر می دارد آب (ارو) مال تو نگر نہ رہنے دینا۔ دیکھو (ہنہ دینا) آصفیہ۔</p>	<p>بقول بہار تو فکر گشتن و استطاعت و مایہ و ربرگ گل زندی آتش گلاب سوختہ واشتن (۲) بقول صاحب بحر عجم مست شد ہم (صائب) روزی خونین و لان نگذاشت کہ تو نگر و مستطیع باشم۔ استطاعت از غیب صائب می رسد بعل اگر در رنگ مرابرد و مرا مفلس کرد۔ (ارو) مالدار و باشد و جگر می دارد آب (ارو) مال تو نگر نہ رہنے دینا۔ دیکھو (ہنہ دینا) آصفیہ۔</p>
<p>رکھنا۔ مالدار ہونا۔ آب در جگر ندارد (مقولہ) مشتق از اصطلاح رہنے دینا۔ دیکھو (ہنہ دینا) آصفیہ۔</p>	<p>رکھنا۔ مالدار ہونا۔ آب در جگر ندارد (مقولہ) مشتق از اصطلاح رہنے دینا۔ دیکھو (ہنہ دینا) آصفیہ۔</p>

<p>آب ورجہر نماندن (استعمال بقول) و بہار معنی کالا آب کروں را ہم - قیمت زیادہ</p>	<p>آب ورجہر نماندن (استعمال بقول) و بہار معنی کالا آب کروں را ہم - قیمت زیادہ</p>
<p>بہار مراد ماضیہ مؤلف گوید کہ لازم و از ارزش گفتن نوشتہ و مؤلف را با آن</p>	<p>بہار مراد ماضیہ مؤلف گوید کہ لازم و از ارزش گفتن نوشتہ و مؤلف را با آن</p>
<p>متعدی ہر دو یکسان نباشد - این لادوم است ہم اتفاق نیست و سندے کہ (براسیہ کالا</p>	<p>متعدی ہر دو یکسان نباشد - این لادوم است ہم اتفاق نیست و سندے کہ (براسیہ کالا</p>
<p>و مصدر ماضیہ متعدی - کنایہ است از مفلسی و آب کروں) بدست آمدہ تا بید را سے مؤلف</p>	<p>و مصدر ماضیہ متعدی - کنایہ است از مفلسی و آب کروں) بدست آمدہ تا بید را سے مؤلف</p>
<p>و تو نگری باقی نماندن چنانکہ با با فغانی گوید می کند و ہو ہذا (نام گیلانی ۵) بہا کم است</p>	<p>و تو نگری باقی نماندن چنانکہ با با فغانی گوید می کند و ہو ہذا (نام گیلانی ۵) بہا کم است</p>
<p>(۵) نماند در جگرم آب و این سیہ چنان بیٹو جگر گوشہ ہاے اشک مرا پے کہ گفتہ بود کہ</p>	<p>(۵) نماند در جگرم آب و این سیہ چنان بیٹو جگر گوشہ ہاے اشک مرا پے کہ گفتہ بود کہ</p>
<p>ازین وہ ویران خراج می طلبند (اُرو و) محتاج کالائے خویش آب کنم یعنی از ماست</p>	<p>ازین وہ ویران خراج می طلبند (اُرو و) محتاج کالائے خویش آب کنم یعنی از ماست</p>
<p>او و مفلس ہو جاتا - دولت باقی نہ رہنا - کہ بر ماست (اُرو و) (۱) مال سے زیادہ</p>	<p>او و مفلس ہو جاتا - دولت باقی نہ رہنا - کہ بر ماست (اُرو و) (۱) مال سے زیادہ</p>
<p>آب ورجہس کروں (مصدر اصطلاحی) مول کہنا - مالیت سے زیادہ دام کہنا - (۲)</p>	<p>آب ورجہس کروں (مصدر اصطلاحی) مول کہنا - مالیت سے زیادہ دام کہنا - (۲)</p>
<p>(۱) بقول بہار قیمت زیادہ از ارزش گفتن اردو میں آب رسیدہ شے سے وہ شے مراد</p>	<p>(۱) بقول بہار قیمت زیادہ از ارزش گفتن اردو میں آب رسیدہ شے سے وہ شے مراد</p>
<p>(۲) مار و لقی ہمدانی ۵) بگر گفتیش اے گل دلم ہے جو بھیگ کر خراب ہو جا سے (امیل اللغات</p>	<p>(۲) مار و لقی ہمدانی ۵) بگر گفتیش اے گل دلم ہے جو بھیگ کر خراب ہو جا سے (امیل اللغات</p>
<p>بہج بخرہ بچندہ گفت کہ درخس خویش آب اس کا مصدر می استعمال - کسی چیز کو بگاڑ</p>	<p>بہج بخرہ بچندہ گفت کہ درخس خویش آب اس کا مصدر می استعمال - کسی چیز کو بگاڑ</p>
<p>کمن ۲) مؤلف گوید کہ آب داشتن دینا - نقصان پہنچانا - ضائع کرنا -</p>	<p>کمن ۲) مؤلف گوید کہ آب داشتن دینا - نقصان پہنچانا - ضائع کرنا -</p>
<p>متاع کہ گذشت متقاضی آنست کہ آب ورجو (اصطلاح) بقول حساب</p>	<p>متاع کہ گذشت متقاضی آنست کہ آب ورجو (اصطلاح) بقول حساب</p>
<p>جنس کروں) کنایہ باشد از نقصان رساند آب ورجوے بحر عجم دولت و فرمان ہی</p>	<p>جنس کروں) کنایہ باشد از نقصان رساند آب ورجوے بحر عجم دولت و فرمان ہی</p>
<p>و کم قیمت کروں جنس نہ قیمت زیادہ از ارزش (۲) و بمعنی کامیاب نیز (امیر خسرو ۵)</p>	<p>و کم قیمت کروں جنس نہ قیمت زیادہ از ارزش (۲) و بمعنی کامیاب نیز (امیر خسرو ۵)</p>
<p>گفتن و این مراد (کالا آب کروں است) اے دیدہ بوز من بختاے پے کا مروز</p>	<p>گفتن و این مراد (کالا آب کروں است) اے دیدہ بوز من بختاے پے کا مروز</p>

<p>دولت ملنا نصیب جاگتا۔ نصیب پھرنا اقبال یا ورہونا (آصفیہ) (آتش ۵) ایک شب بلبل بے تاب کے جاگے نہ نصیب پہ ہلوے گل میں کبھی خار نے سونے نہ دیا پہ (نتھی ۵) ہین اپنے ہی زلف و رنج پہ مائل خیال انکو ہو کیا کسی کا بس اندون سر چڑھتا ہے شانہ نصیب جاگتا ہے آرسی کا (مومن ۵) اُسے نامہ لکھا نصیب پھرے نامہ بر کیا پھر نصیب پھرے نصیب لڑنا اور نصیب جاگتا نصیب چکنا بھی کہتے ہین (آصفیہ) اقبال بلند ہونا۔ اقبال چکنا بھی کہا جاتا ہے۔ (امیر اللغات) (غفر ۵) نے مال سے نہ زر سے نہ تدبیر سے چکے چکے اگر اقبال تو تقدیر سے چکے آب درجیو یا ربودن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>تراست آب درجہ (ارو) مالدار سی حکومت۔ کامیابی۔ (مُونٹ) آب درجہ آمدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب برہان کنایہ از آمدن دولت رفتہ باشد (۲) و بقول صاحب بحر عجم آمدن نخفی مباد کہ (آب رفتہ بجز و (آب رفتہ بجز از آمدن) بٹ صاحب و کلام متقدمین کنایہ باشد از آمدن دولت رفتہ بعد از فقر و فاقہ است کہ در اول الفاظ (آب رفتہ) و در دوم الفاظ (آب رفتہ) برین معنی مراد سے دلالت می کنند پس (آب درجہ آمدن) را کہ صاحب برہان مرادف ہر دو مصداق مابعد الذکر قرار داد است قابل تسلیم نیست۔ مُمولت۔ را با صاحب بحر عجم اتفاق کلی است (ارو) (۱) گئی ہوئی دولت ہاتھ آنا۔ سند کے لئے دیکھو آب درجہ نگذاشتن۔ (۲) دولت آنا بقول صاحب فرہنگ اندراج۔ صاحب</p>
---	--

دولت و اقبال بودن - سندش مطابق درین گلشن چو تاک آنکس که گرد آید
 نیست ولیکن از کلام خزین اصفا فی استعمال در جو یار او به مؤلف - گوید که درین سند
 این یافته میشود (۵) جان خزین سکین از مقصود از (آب در جو یار گردیدن) استغنا
 فقر زندگے یافت چ آب حیات باشد در جو یار از سیرابی است یعنی محتاج سیرابی نبودن چنانکه
 در ویش به مؤلف - گوید که اگر چه درین سند استعمال فطرۃ گردش آب شاخ و بن دارد - کنایه
 همین مصدر شده است ولیکن معنی حقیقی استغنا از دولت و مال هم توان گرفت -
 دارنده معنی اصطلاحی و غیر از صاحب نند دیگر آب در جوے باز در آمدن (مصدر)

کسے ذکر این مصدر نگرد (ارو) صاحب اصطلاحی) مراد آب بجو آمدن چنانکه
 اقبال ہونا - دولت مند ہونا -
 آب جو یار گردن (مصدر اصطلاحی) - باز در جوے سن در آمد آب -

بقول صاحب فرہنگ اندراج صاحب آب در جوے بودن (مصدر اصطلاحی)
 دولت و اقبال کردن - سندے کہ از کلام بقول صاحب عجم مراد آب جو یار گردیدن
 صائب پیش می فرماید آب در جو یار گردیدن بہار - سندے کہ پیش می کند ازین مصدر (اصطلاحی)
 راست - (ارو) دولت مند بنانا - مرتبہ عطا کرنا غیر متعلق کہ در آب جوے تست گذشت -

آب جو یار گردیدن (مصدر اصطلاحی) آب در جوے تست (مقوله) بقول
 بقول بہار مراد آب در جو یار بودن - صاحب برہان جامع - بخت و دولت و حکم
 (صائب ۵) علالش باد ہر آبے کہ نئے نشد بدست تست (ارو) و دیکھو آب بجوے تست

آب درجے داشتن (مصدر اصطلاحی) یا یہ فتح آپ ہی کے حصہ میں تھی۔

بقول صاحب نامری صاحب دولت و آب درجے نماندن (مصدر اصطلاحی) اقبال بخت و جوانی و جمال باشد۔ مولف بقول صاحب بحر عجم۔ رفتن دولت و زوال

گوید کہ مراد آب درجے بیار داشتن است اقبال باشد (جامی) چونکہ شمیم زخیال ر آب درجے کسے راندن (مصدر اصطلاحی) آبادان بودہ تا تو رفتی ز نظر آب درین

بہار این را (آب درجے راندن) گوید و جوے نماندہ (ارو) اقبال جاتا رہنا۔ اقبال بقولش مراد آب درجے بیار کردن است باقی نہ رہنا۔ اقبال سد ہارنا۔ (مقرر) دلا

مولف گوید کہ (آب درجے کسے راندن) موٹ گیا سنجہ دل آزار آیا نہ اُدھر اقبال مراد (آب درجے کسے راندن) سد ہارا اُدھر اُدھر بار آیا۔

وکنایہ از تخصیص کا رہے کسے است چنانکہ آب درجے نماندہ (مقولہ) بقول صاحبان مولوی معنوی فرمودہ (س) راندن حق این شمس اللغات و بہرہاں۔ دولت باقی نماندہ

آب را درجے توہ آفرین بردست و بر اگرچہ این مشتق از مصدر ماضیہ باشد لیکن باز وے توہ یعنی حق تعالی شانہ این کا مقولہ عجم است۔ چون کار بفلکت رسد۔

برائے تو خاص کردہ و این ناموری را بنویس استعمال این می کنند (ارو) اُدھر بار چھا گیا۔ گدازشہ آفرین مصرع ثانی مویہ بہین خناس (ارو) اُدھر بار گیا۔ (سنہ کسے دیکھو اصطلاح ماضیہ)

کوئی بات کسی کے حصہ میں ہونا جیسا کہ اردو آب و شمیم نبودن (مصدر اصطلاحی)۔ محاورہ ہے کہ ماشاء اللہ یہ شعر آپ ہی کے حصہ میں مراد آب درجے نہ بودن کہ کنایہ از شمیم

و بے حیا بودن است چنانکہ صاحبِ سرِ کیشا پوری گوید (۵) از سیہ چشمان ہندسہ
 بذیل (آب درویدہ نبودن) گوید (قطعہ) آب و چشمیت نامدہ آبریزان میشود و دیزد
 حکیمان جہان گویند یک رگ و زکون پستہ چشمے آبدہ (ارو) آنکھ کا بے نور اور بے
 باشد تا بدیدہ ہر آنکس را کہ نبود آب در رونق ہونا۔

چشم یقین میدان کہ آن رگش بریدہ (ارو) آب و چشمے آتش انگندن (مصدر اصطلاحی)

آنکھ میں پانی نہ ہونا۔ آنکھ میں حیا نہ ہونا (آفتاب) بقول صاحبِ بحرِ عجم بے رونق و بے صفا
 (۵) کرتے ہیں رندوں کو یہ منع شراب کہ گردانیدن و بقول بہار (۲) کنایہ از سرگردان
 زاہدون کی آنکھ میں پانی نہیں ہوا (۵) آن چشمہ را مولف گوید کہ چشمہ آتش کنایہ
 نہ محبت ہے و لون میں نہ حیا آنکھوں میں (۵) از آفتاب است صاحبِ بحرِ عجم بجائے خود
 یہ صنم تو نے بنائے ہیں خدا یا کیسے کہ ذکر این می فرماید فظا ہر است کہ رونق چشمہ

آب و چشمہ ندارد (مقولہ) بقول صاحب آب باشد پس آب و چشمہ آتش انگندن (۵)

بحرِ عجم۔ بے حیا ست (ارو) آنکھ کا پانی را رونق دادن است چنانکہ نظامی گوید
 مرگیا ہے بے شرم و بد لحاظ ہے (مترجم) اگر سایہ بر آفتاب انگندہ دران چشمہ آتش
 مچکو و یکھا تو بولے تو نہ موا مرگیا تیری آب انگندہ یعنی آفتاب را رونق می دہد
 پس راے مولف در عکس راے صاحب
 آنکھ کا پانی کہ۔

آب و چشمہ نامندن (مصدر اصطلاحی) بحرِ عجم است یعنی (آب و چشمہ آتش۔

نور و بے رونق شدن چشم است چنانکہ نظری انگندن) کنایہ از رونق دادن آن است

<p>و این در مصدر اصطلاح عام (آب در چیز) (۱) آب در ظرف آب افگندن معنی افگندن) داخل باشد (۲) اگر از چشمه قطع حقیقی راست چنانکه در عوض یا صراحی نظر کرده (آب در آتش افگندن) را مصدر افگندن - (۲) آب در چیز به بدین صورت اصطلاحی قرار داده شود معنی آن سرد کردن افگندن که مقدار آن چیز زیاد شود یا رقیق آتش است و همین معنی درین کتاب مفسر شود و اثر آن چیز کم گردد چون آب افگندن خاص بجای خود قائم و سندش از همین شعر در شیر یا در باد یا در شربت و غیر ذلک که گرفته شده - ولیکن این درست نیست نتیجه آن در بعض مواقع تا بدخل و ناراستی درین مصدر اصطلاحی لفظ چشمه را داخل کنیم میرسد - (۳) آب در چیز افگندن - رونق و از سر و کردن آن چشمه کنایه گیریم - چنانکه دادن آن چیز است چنانکه آب در چشمه بار می گیرد - (ارو) (۱) به رونق کرنا - آتش افگندن (ارو) (۱) پانی بھرنا بقول رونق مٹانا (۲) چشمه آتش کو سر و کرنا - صاحب فرهنگ آصفیه کسی چیز میں پانی ڈالنا مؤلف کی رائے کے مطابق (۱) آفتاب - (۲) پانی مٹانا (۳) رونق بڑھانا - رونق دینا - کی رونق بڑھانا (۲) آگ بجھانا -</p>	<p>آب در چیز افگندن (۱) آب در ظرف آب افگندن معنی افگندن) داخل باشد (۲) اگر از چشمه قطع حقیقی راست چنانکه در عوض یا صراحی نظر کرده (آب در آتش افگندن) را مصدر افگندن - (۲) آب در چیز به بدین صورت اصطلاحی قرار داده شود معنی آن سرد کردن افگندن که مقدار آن چیز زیاد شود یا رقیق آتش است و همین معنی درین کتاب مفسر شود و اثر آن چیز کم گردد چون آب افگندن خاص بجای خود قائم و سندش از همین شعر در شیر یا در باد یا در شربت و غیر ذلک که گرفته شده - ولیکن این درست نیست نتیجه آن در بعض مواقع تا بدخل و ناراستی درین مصدر اصطلاحی لفظ چشمه را داخل کنیم میرسد - (۳) آب در چیز افگندن - رونق و از سر و کردن آن چشمه کنایه گیریم - چنانکه دادن آن چیز است چنانکه آب در چشمه بار می گیرد - (ارو) (۱) به رونق کرنا - آتش افگندن (ارو) (۱) پانی بھرنا بقول رونق مٹانا (۲) چشمه آتش کو سر و کرنا - صاحب فرهنگ آصفیه کسی چیز میں پانی ڈالنا مؤلف کی رائے کے مطابق (۱) آفتاب - (۲) پانی مٹانا (۳) رونق بڑھانا - رونق دینا - کی رونق بڑھانا (۲) آگ بجھانا -</p>
<p>آب در چیز افگندن (۱) آب در ظرف آب افگندن معنی افگندن) داخل باشد (۲) اگر از چشمه قطع حقیقی راست چنانکه در عوض یا صراحی نظر کرده (آب در آتش افگندن) را مصدر افگندن - (۲) آب در چیز به بدین صورت اصطلاحی قرار داده شود معنی آن سرد کردن افگندن که مقدار آن چیز زیاد شود یا رقیق آتش است و همین معنی درین کتاب مفسر شود و اثر آن چیز کم گردد چون آب افگندن خاص بجای خود قائم و سندش از همین شعر در شیر یا در باد یا در شربت و غیر ذلک که گرفته شده - ولیکن این درست نیست نتیجه آن در بعض مواقع تا بدخل و ناراستی درین مصدر اصطلاحی لفظ چشمه را داخل کنیم میرسد - (۳) آب در چیز افگندن - رونق و از سر و کردن آن چشمه کنایه گیریم - چنانکه دادن آن چیز است چنانکه آب در چشمه بار می گیرد - (ارو) (۱) به رونق کرنا - آتش افگندن (ارو) (۱) پانی بھرنا بقول رونق مٹانا (۲) چشمه آتش کو سر و کرنا - صاحب فرهنگ آصفیه کسی چیز میں پانی ڈالنا مؤلف کی رائے کے مطابق (۱) آفتاب - (۲) پانی مٹانا (۳) رونق بڑھانا - رونق دینا - کی رونق بڑھانا (۲) آگ بجھانا -</p>	<p>آب در چیز افگندن (۱) آب در ظرف آب افگندن معنی افگندن) داخل باشد (۲) اگر از چشمه قطع حقیقی راست چنانکه در عوض یا صراحی نظر کرده (آب در آتش افگندن) را مصدر افگندن - (۲) آب در چیز به بدین صورت اصطلاحی قرار داده شود معنی آن سرد کردن افگندن که مقدار آن چیز زیاد شود یا رقیق آتش است و همین معنی درین کتاب مفسر شود و اثر آن چیز کم گردد چون آب افگندن خاص بجای خود قائم و سندش از همین شعر در شیر یا در باد یا در شربت و غیر ذلک که گرفته شده - ولیکن این درست نیست نتیجه آن در بعض مواقع تا بدخل و ناراستی درین مصدر اصطلاحی لفظ چشمه را داخل کنیم میرسد - (۳) آب در چیز افگندن - رونق و از سر و کردن آن چشمه کنایه گیریم - چنانکه دادن آن چیز است چنانکه آب در چشمه بار می گیرد - (ارو) (۱) به رونق کرنا - آتش افگندن (ارو) (۱) پانی بھرنا بقول رونق مٹانا (۲) چشمه آتش کو سر و کرنا - صاحب فرهنگ آصفیه کسی چیز میں پانی ڈالنا مؤلف کی رائے کے مطابق (۱) آفتاب - (۲) پانی مٹانا (۳) رونق بڑھانا - رونق دینا - کی رونق بڑھانا (۲) آگ بجھانا -</p>

عجب است کہ بہارین را از یک معنی و بقول بہار کنایہ از بند شدن آب در گلو مخصوص می کند۔
یعنی آب در مجرای نفس رود و نفس تنگی کند

آب در چیزے ریختن (مصدر اصطلاحی) (مرزا طاهر وحید) بیدہ گریہ من شد گرہ ز

مراد آب در چیزے افکندن است حسرت یارہ بدان طریق کہ در خلق تشوہ
آب در چیزے کردن (مصدر اصطلاحی) آب شکستہ (اردو) اچھو ہونا۔ گلے

بقول صاحب بحر عجم دغل و ناراستی بکار مین پھندا پڑنا۔ بقول آصفیہ سانس لینے
برون (۲) و بقول صاحب سرور سی کنایہ کی نلی مین پانی یا کسی اور چیز کا اٹکنا۔

از گران فروختن ہم مولف گوید کہ مراد جس سے ایک قسم کی کمانسی سی اُٹھے
آب در چیزے افکندن است کہ ادعا (صبا) بادہ نوشی مین جو زلف یار کا

صاحب بحر دران داخل است۔ و صاحب ذکر آگیا کہ خلق مین ایسا پڑ پھندا ہوا اچھو
سرور سی کہ معنی تازہ پیدا کردہ است تعہیم مجھے بقول امیر اچھو لگنا بھی کہتے مین

را شاید و عجب نیست کہ از اصطلاح خاص (فقیر امیر) دوا پیتے وقت ایسا اچھو لگا
(آب در ضیض کردن) (آب در کال کردن) کہ مین بے چین ہو گیا، دلی مین بقول امیر

این معنی را پیدا کردہ۔ مولف با و اتفاق اچھو آنا بھی کہا جاتا ہے۔ (نکبت ۵)
نذار دوا از سداکت۔ سخت جانی سے نہ دم لب پہ جفا جو آیا

آب در خلق شکستن (مصدر اصطلاحی) پیتے ہی آب دم تیغ کو اچھو آیا

بقول صاحب بحر عجم گرہ شدن آب در خلق (مصدر اصطلاحی) آب در خلق گرہ شدن

بقول بہار مراد ماضیہ۔ سندش متعلق آب و رول شدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم سرور و انعاش و رول پید شدن از اصطلاح آئندہ۔

آب و رول گرہ گشتن (مصدر اصطلاحی) مولف حقیر گوید (س) لب آتش نشان

بہ تحقیق مولف مراد آب رول گرہ از منع فریاد دم زند آبے بہ بجایے سوز مار شدن و شکستن چنانکہ ظہوری گوید (س) آب شد ضبط فغان در دل بہ مخفی مباد کلام در رول خضر گشتہ گرہ آب حسرتے بہ نسبت ہندیان سند استعمال نباشد ولیکن طرز است مردم از آرزوے کیست بہ

آب و رول شستن (مصدر اصطلاحی) نیست (اردو) خوش دل ہونا۔ دلین

بقول صاحب بحر عجم مراد آب رول سرور پیدا ہونا۔

شکستن۔ بہار ہم ذکر این میکند (کلمہ شغائی) آب و رول ہان آمدن (مصدر اصطلاحی)

(س) در بزم عیش جام طرب نوش کا خوش بقول بہار مراد آب بد ہان آمدن باشد و رول بد کمال تو چون استخوان نشست (قاضی نوری اصفہانی (س) مریض عشق تو را

آب و رول فریاد شدن (مصدر اصطلاحی) اہل چنان نوشد کہ از تصور آن آب در

کنایہ از آب رسیدن دفتر ضائع شدن آن دہان آید۔

چنانکہ ناصر علی گوید (س) علی شرم بایران می آب و رول ہان گردیدن (مصدر اصطلاحی)

برو شہرت ازان ترسم کہ صائب خون بگرید بقول صاحب بحر عجم مراد آب بد ہان آب و رول شود پیدا (اردو) دفتر کا آہنیہ گردیدن است (فغانی (س) چنان پیائے

در وی کشان لبالب شد که خاک راز گهر بارش و ز شبنم آب حسرت غنچه بارادر
هوس آب در دہان گردید و دہن گردود و
آب در دہان گشتن (مصدر اصطلاحی) آب در ویدہ داشتن (مصدر اصطلاحی)

مراد آب بدہان گردیدن باشد چنانکہ بقول صاحب بحر عجم حیا کردن - صاحب
غنی گوید (۵) دیدنا سرکشگی ہاے مراد فرهنگ انجمن آراے ناصری ہین مصدر
بحر عشق و آب می گردود ز خواہش در دہان اصطلاحی را در منفی (آب در ویدہ نداشتن)
گرداب را و (با قمرکاشی) ترا از تاب نوشته کہ کنایہ از بے شرم و بے حیا شدن
ہے ہر گہ بگرد لب زبان گردود و مراد لذت است (ارو) آنکھ جھکانا - حیا کرنا - شرمانا
آن آب حسرت در دہان گردود و - (بحر) ہم ہین خاموش ادھر آنکھ جھکے

آب در دہن آمدن (مصدر اصطلاحی) وہ ادھر ہاے سابعہ ہاے ملاقات
مراد آب بدہان آمدن باشد چنانکہ در نئی و آنکھ مین شرم ہونا - بھی کہتے ہین
کلام اوحی یافتہ شد (۵) چہ آب در (مثل) آنکھ مین شرم ہو تو جہاز سے بھاری
دہن آید نبات راز لب او و اگر بکام رسد ہے - (امیر اللغات) (میر) ہو شرم آنکھ
ذوق آن دہان چو قدش و - تو بھاری جہاز سے ہے چست کر کے شوخ

آب در دہن گردیدن (مصدر اصطلاحی) پشیمی آشوب سا اٹھا وہ

مراد آب بدہان گردیدن چنانکہ صاحب آب در ویدہ سوختن (مصدر اصطلاحی) (۱۱)
گوید (۵) در ان گشتن کہ آید در نین نعل خشک شدن اشک و بند شدن آن چنانکہ

<p>مختشم کاشی گوید (۵) خواستم پیش رخسار چہرہ بشویم بسترشک : آب در دیده ام از (۵) کامیاب از جام وصلت غیر من از گرمی آن طلعت سوخت : (ارو) آنسو رشک داغ : آب می گرددم را در دیده پی جانا - بقول امیر ایسا ضبط کرنا کہ آنسو نکلتا اور اور دوان : دہم برین قیاس است مین خشک ہو جاوین - آنسو سوکھ جانا - آب اندر دیدہ گردیدن چنانکہ صائب گوید آنسو خشک ہو جانا بھی کہتے ہیں - (فلق ۵) (۵) خیال رو سے تو تا در کد امین سینہ آنسو نکھوین گاہ بھر لانا : خوف کے مار میگرد و وہ کہ آب حسرت اندر دیدہ آئینہ گاہ پی جانا : (میر حسن ۵) زمین مین سما یا می گرد و : -</p>	<p>مختشم کاشی گوید (۵) خواستم پیش رخسار چہرہ بشویم بسترشک : آب در دیده ام از (۵) کامیاب از جام وصلت غیر من از گرمی آن طلعت سوخت : (ارو) آنسو رشک داغ : آب می گرددم را در دیده پی جانا - بقول امیر ایسا ضبط کرنا کہ آنسو نکلتا اور اور دوان : دہم برین قیاس است مین خشک ہو جاوین - آنسو سوکھ جانا - آب اندر دیدہ گردیدن چنانکہ صائب گوید آنسو خشک ہو جانا بھی کہتے ہیں - (فلق ۵) (۵) خیال رو سے تو تا در کد امین سینہ آنسو نکھوین گاہ بھر لانا : خوف کے مار میگرد و وہ کہ آب حسرت اندر دیدہ آئینہ گاہ پی جانا : (میر حسن ۵) زمین مین سما یا می گرد و : -</p>
<p>تخر سے آب : گئے سوکھ آنسو کنوین کے آب در دیدہ گذشتن (مصدر اصطلاحی) (۵)</p>	<p>تخر سے آب : گئے سوکھ آنسو کنوین کے آب در دیدہ گذشتن (مصدر اصطلاحی) (۵)</p>
<p>پیدا کردن قضا و قدر با چشم پر آب - و در دیدہ پیدا کردن (شیخ شیراز ۵) بگذشتند</p>	<p>آب در دیدہ گردانیدن (مصدر اصطلاحی) مراد آب بخشم گردانیدن است چنانکہ رو آملی گوید (۵) چون زور کو کہن در بشتن قیامت چشم گناہ گاران : (ارو) گردید سحاب : صورت شیرین بگردانیدن قضا و قدر کا - آبدیدہ پیدا کرنا -</p>
<p>در دیدہ آب : یعنی سہا و کہ در مصرع ثانی (مصدر اصطلاحی) مراد (۵)</p>	<p>در دیدہ آب : یعنی سہا و کہ در مصرع ثانی (مصدر اصطلاحی) مراد (۵)</p>
<p>آب در دیدہ گردیدن چنانکہ علوی مگوید (۵)</p>	<p>آب در دیدہ گردیدن (مصدر اصطلاحی) از مہر تو آتش بدل خام است : و ز شوق تو</p>

آب گشته درویدہ طاس ۴ نمودن (ظہوری ۵) آورد نہال بخودی

آب درویدہ ندارد (مقولہ بقول صاحب) بارہ صبر آمد آب در سبد کردہ این مراد

بحر عجم مراد آب دیشتم ندارد۔ بارہم کو (آب پیر و نیمپو دن) است

این می کند۔

آب در سرب خور دن (مصدر اصطلاحی)

آب در زیر جامہ کسے ریختن (مصدر ضبط تشکی کردن و آب نخوردن چنانکہ ظہوری

اصطلاحی) بقول صاحب فرہنگ اندراج گوید (۵) از ظہوری است تشکی سیراب

مضطرب و سرایمہ کردن۔ مؤلف گوید کہ سیر کہ چون در سرب آب خوردہ (اُرد و) بیاس

کردن کسے را۔ صاحب اندان مصدر (مارنا۔ بقول آصفیہ تشکی کی برداشت کرنا۔

را بجوالہ بہار می نویسد در بہار عجم آب و آب و سر آمدن (مصدر اصطلاحی) بقول

زیر جامہ خواب کسے ریختن) است مؤلف بہار سبوقت کسے رسیدن کہ مراد آب

را سندے بدست نیامد و صاحب اندندے اندر سر آمدن باشد سندے کہ بہایش ممکن

کہ پیش کردہ آب زیر کسے سردا و ن است (آب اندر سر آمدن) است کہ گذشت۔

کہ گذشت۔ (اُرد و پریشان کرنا بے قرار کردن) آب و سر دارد (مقولہ بقول صاحب

آب در زیر جامہ خواب کسے ریختن بحر عجم ضعیف و گداز است (۲) مؤلف۔

(مصدر اصطلاحی) بقول بہار مراد فاضیہ گوید کہ آب در سر مریضے است و مبتلا سے نظر

آب در سبد کردن (مصدر اصطلاحی) بقول ہمین مقولہ صادق می آید کہ بیمارین مریض خیل

صاحب بحر عجم از کباب امربہودہ سے فائدہ نا توان می باشد و عجب نیست کہ ماخذ این

<p>جہان مرض باشد (ارو) ضعف دماغ رکتابہ کہ می گدازد و شکر در آب دارو کنایہ از گداختن است۔ مؤلف این کتاب عرض</p>	<p>(۲) سرین پانی آگیا ہے</p>
<p>می کند کہ (می گدازد و شکر در آب دارو) معنی</p>	<p>آب و شراب کردن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>مصدری نیست (بیدل ۵) شرم بے روی</p>	<p>بقول بیمار مراد آب و باد کردن (ابوطالب)</p>
<p>پرسی در طبع ینا پرورد و تاتی از نالہ شدنے</p>	<p>کلیم ۵) با ہمہ در یکاشی مستی نمی دایم کہ چیست</p>
<p>در شکر می دارد آب و (ارو) گھلجی نا ناوان</p>	<p>آواز بس بے تو آیم و شراب ناب کرده مؤلف</p>
<p>از ہو جانا۔ مند کے لیے و دیکھو مقولہ ماضیہ۔</p>	<p>گوید کہ (آب و شراب کردن) متعلق است از</p>
<p>آب و شیر داخل کردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>مصدر عام (آب و چیزے کردن) کہ گذشت</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم فریب دادن کسے (ارو)</p>	<p>آب و شکر دارد (مقولہ) بقول صاحب</p>
<p>فریب دینا۔</p>	<p>بحر عجم گداز و ناتوان۔ مؤلف گوید کہ این شق</p>
<p>آب و شیر داشتن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>	<p>باشد از مصدر اصطلاحی کہ می آید (ارو)</p>
<p>صاحب ناصری کنایہ از اظهار موافقت نمود</p>	<p>گھل گیا ہے۔ مضاعف ہو گیا ہے (مصحفی ۵)</p>
<p>و در دل منافق بودن (ارو) منہ پر کچھ اور</p>	<p>غم میں تیرے راحت و آرام سے جاتے</p>
<p>منہ پر اور پیٹھ پر کچھ رہنا۔ منہ پر اور پیٹھ پر کچھ اور</p>	<p>سہے کچھ گئے ایسے کہ ہم ہر کام سے</p>
<p>ہونا۔ منہ کا پیٹھ کا کھوتا ہونا (نصیر ۵)</p>	<p>جاتے رہے۔</p>
<p>منہ پر تو اور بہن وہ اور پیٹھ پر کچھ مین اور</p>	<p>آب و شکر داشتن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>کون آئینہ رخاں کا</p>	<p>صاحب فرہنگ نجمین آراے ناصری گوید</p>

آب در شیر نخترن (مصدر اصطلاحی) بقول ہر قرار برکت آزادگان نگیرد مال چہ نہ ممبر	
مراد آب در شیر داخل کردن و مؤلف دل عاشق نہ آب در غربال بمولف	
گوید کہ از آب در چیزے رختن متعلق ابوطالب گوید کہ (۱) کار بنے نتیجہ و بے فائدہ را (آب) کلیم گوید (۲) از آموختن دل آئین ترویج غربال) توان گفت ولیکن شیخ شیر از استعمال	
کہ می ریزد ز شبنم آب در شیر	
این در معنی اصطلاحی نکرده است - (۳) شبنم	
آب در شیر کردن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب و منفعل را ہم کہ قطرہ ہاے عرق انفعال از و	
بحر عجم مراد آب در شیر داخل کردن می ریزد - سندش در آب در غربال کردن (۴)	
در شیر کشی چہ برین داشت در گوش ترا کہ آب می آید (أرو) (۱) بے فائدہ اور بے نتیجہ	
کام - (۲) آب آب شرمندہ منفعل -	
آب در شیشہ کردن (مصدر اصطلاحی) آب در غربال نخترن (مصدر اصطلاحی)	
بقول خان آرزو رنگست نیم سبز نباتی مراد بقول صاحب بحر عجم کار بے فائدہ کردن	
آب اندر شیشہ - در بعض نسخہ ہاے مطبوعہ است یعنی مراد آب بہر ویز پیودن -	
چراغ ہدایت بعض این (آب اندر شیشہ) آب در غربال کردن (مصدر اصطلاحی)	
نوشته و مؤلف گوید کہ آخر الذکر صحیح باشد - بقول صاحب بحر عجم مراد آب بہر ویز	
آب در غربال (اصطلاح) غربال بنسخت پیودن (محمد علی راجح) ناز چون بر زوز	
اول است - صاحب: رفیع این آتشین او نقاب شرم خوبان را بر تن	
اصطلاح بر کلام شیخ شیر از قناعت می کند - آب در غربال کردہ مؤلف - گوید کہ	

(آب بہر ویز پیو دن) بقولش - از نکاب امر در غربال کردن - عرق ریز کردن - یعنی
 بہودہ و بیفائدہ کردن است اگر آب غربال منقلل کردن ہم میتوان گرفت (ارو و آب
 کردن) را بہین معنی مخصوص کردہ شود چنانکہ آب کرنا - یعنی خفیف اور شرمندہ کرنا (بحر
 صاحب بحر عجمی) کند معنی شعر لطف خیز نباشد کیا ہے موتیوں کو آب آب دانتوں نے
 بعضے گوئید کہ درین شعر استعمال (آب) کرے گا سیم کو سیما پستمن کا رنگ
 غربال کردن) بمعنائے حقیقی باشد - یعنی آب در غربال نگاہداشتن (مصدر
 شاعر برقع را غربال قرار دادہ است کہ (اصطلاحی) بقول صاحب ناصری کنایہ از کار
 قطرہ ہائے آب نجالت از برقع بیرون محال و متنع و بے فائدہ بسیار عجیب است کہ
 چکیدہ و فاعل آن شرم است - در راسے او برین معنی از جهان کلام شیخ شیراز سندی کہ در
 مؤلف - این شعرند آب در غربال (آب در غربال) گذشت - مؤلف - گوید کہ
 کردن نباشد بلکہ سند (آب در غربال) است معنی حقیقی الفاظ این اصطلاح تقاضائے آن
 کہ گذشت اندر تصور جسم خوبان را غربال می کند کہ کنایہ از کار متنع و ناممکن کردن است
 قرار دادہ شود و از قطرہ ہائے عرق شرم یعنی مرادف (آب از آتش بر آوردن)
 کہ در برقع از بدن شان فرو ریخت - خوبان آب در کالاکردن (مصدر اصطلاحی)
 آب در غربال توان گفت و ہر کہ خوبان را بقول صاحب بحر عجم چیز زبون را خوب نمودن
 درین حالت آورد - شرم است - خلاصہ شیراز راہ فریب تا بہر خ گران فروخت شود
 بے پردگی خوبان را منقلل کرد پس آب و بقول بہار (۲) قیمت زیاد از ارزش گفتن

<p>(س) راستی را کرده ام سرایه با زانود کردن یعنی تبصع گریستن (ظهور می) شوق بعل کار آتش می کند آب که در کالاکتم در را نکر و محتبیه آب و در گریه می کنند بران هلق مؤلف - سند - مؤید معنی اول است (اردو) گوید که در گریه کردن استعمال است که صاحب بر می چیز کو اچھی ظاهر کرنا - بهار عجمیش اشک فخرین نوشته و از کلام صفا آب و در گریه زدن (مصدر اصطلاحی) سند هم آورده که ممدوست ولیکن - مؤلف</p>	<p>(۱) بقول صاحب بحر عجم کار متع را ممکن ساختن را از انحصار این معنی اتفاق نیست چرا که گریستن (۲) و بقول صاحب فرهنگ اندران کنایه معنی فریب دادن و حیل نمودن و چالپوسی از امر لغو کردن (۳) بهار این را قریب یعنی آب کردن هم آمده - کنایه بحر العجم - و صاحبان بر لیسان بستن گوید که بقولش تلاش امر محال کرد گوید که گریستن معنی مکر و حیل و فریب چالپوس است - (صائب) تا بکلمه پوشیده از هم صحتان باشد پس بنیال مؤلف - گریه کردن هم ساغر زدن و در گریه تا چند آب غلش چون با اشک نختن مخصوص نباشد بلکه بر به معانی گوهر زدن - مؤلف گوید که کنایه از از تکاب گریستن شامل باشد که ماده گریستن و گریه کردن امر پیوده و بے فائده باشد و نتیجه تلاش مر کیست است و (آب و در گریه کردن) کنایه باشد محال کردن هم - سند صائب - معنی اول از تمت کردن و همین معنی مقصود شاعر است را مؤید نیست - او میکند (اردو) دیکھو آب بر آتش می افند</p>
<p>آب و در گریه کردن (مصدر اصطلاحی) تمت کرنا و غلط مشهور کرنا و غلط شکایت بقول صاحب بحر عجم بهار کنایه از گریه خست کرنا - تینون قریب قریب ایک ہیں - اردو</p>	<p>آب و در گریه کردن (مصدر اصطلاحی) تمت کرنا و غلط مشهور کرنا و غلط شکایت بقول صاحب بحر عجم بهار کنایه از گریه خست کرنا - تینون قریب قریب ایک ہیں - اردو</p>

رونا شکایت کرنے کے لئے بھی کہا جاتا ہے سندے از کلام شاد پیش می کند (شادے) ساختگی اور بناوٹ کے معنی فارسی میں لفظ یکبارہ نبارہ و بار بار ان بحیات چنانکند آب کی شرکت سے پیدا ہوتے ہیں کچھ آب در گلوٹفل نہات و مؤلف گوید کہ نہیں کہ بہار نے محاورہ اردو کے مطابق ازین سدا استعمال ظاہر است اگر در آخر اگر یہ ساختہ کردن کہا ہو۔ لیکن یہ معنی اسی مصرع ثانی لفظ (را) محذوف گیریم اصطلاح حالت میں صحیح ہو سکتے ہیں جب کہ گریک (آب در گلوٹستن کسے) پیدا می شود۔

کے معنی فارسی میں بھی شل اردو کے شکار آب ورمیان (اصطلاح) باضافت لبتا کرنے کے ہوں۔

آب و گل (مصدر اصطلاحی) کنایہ از آباد و باشد چنانکہ شیخ شیراز گوید (۵) وقتے در خوش و طراوت در مرثشت و نہاد دارندہ (۶) آبے در میان دستے و پایے می زوم (۷) امید گنج گہر آب در گلم دارد و در کنار اکون ہان پنداشتم و ریاسے ناپایاب محبت اگر خراب شد (۸) (اردو)۔ آباد۔ را (۹) (اردو) وہ دریا جو بیچ میں داخل ہو خوش۔ تروتازہ۔

آب در گلوٹستن (مصدر اصطلاحی) حائل بودن دریا در میان دو کس یا دو بقول صاحب بحر عجم گرہ شدن آب و چیز چنانکہ خسرو گوید (۱۰) ہزار بار بکوسے تو گلو یعنی مراد آب در حلق شکستن حسب بگذرم روزے کہ اگر زاشک خودم آب فرہنگ اندراج بذیل (آب شکستن در گلو) در میان نبود (اردو) ندی یا دریا کا

<p>آب در میان داشتن (مصدر اصطلاحی) ہونا۔ راستی نہ رکھنا۔</p>	<p>آب در میان داشتن (مصدر اصطلاحی) ہونا۔ راستی نہ رکھنا۔</p>
<p>بقول بہار منشوش بودن آب و تحقیق موقوف آب در میں کردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>بقول بہار منشوش بودن آب و تحقیق موقوف آب در میں کردن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>متعدی از مصدر گذشتہ یعنی حالتی کہ آب در بارہ کردن (کلیہ) در میان۔ بسیار عجب است کہ بہار۔ ادعا ہے اشک میریزم بخون ہر گاہ شوق از گذشتہ خود را از کلام خالص سند گیر کہ متعلق بہ صدر چون شود بدست مہمان آب در میں انکم +</p>	<p>متعدی از مصدر گذشتہ یعنی حالتی کہ آب در بارہ کردن (کلیہ) در میان۔ بسیار عجب است کہ بہار۔ ادعا ہے اشک میریزم بخون ہر گاہ شوق از گذشتہ خود را از کلام خالص سند گیر کہ متعلق بہ صدر چون شود بدست مہمان آب در میں انکم +</p>
<p>(آب در میان داشتن خیر ہے) است کہ ملی آب در نالہ آمدن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>(آب در میان داشتن خیر ہے) است کہ ملی آب در نالہ آمدن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>خلاصہ اینست کہ۔ ادعا ہے بہار آب لینا (۱) بلند شدن صدای آب چون در دریا دارد (ارو) دریا یا ندی کا حائل رکھنا یا جوے یا نالہ سنگ ہا واقع شود ہرواں اُردو میں نہیں کہا جاتا بلکہ لازمی معنوں کی آب آواز سے پیدا شود چنانکہ بیل گوید۔ میں مطلب ادا کیا جاتا ہے۔ ہم نواسے کو کہ از ماوا کشد در دے۔</p>	<p>خلاصہ اینست کہ۔ ادعا ہے بہار آب لینا (۱) بلند شدن صدای آب چون در دریا دارد (ارو) دریا یا ندی کا حائل رکھنا یا جوے یا نالہ سنگ ہا واقع شود ہرواں اُردو میں نہیں کہا جاتا بلکہ لازمی معنوں کی آب آواز سے پیدا شود چنانکہ بیل گوید۔ میں مطلب ادا کیا جاتا ہے۔ ہم نواسے کو کہ از ماوا کشد در دے۔</p>
<p>آب در میان داشتن چیزے (مصدر آب ہم در نالہ می آید بذوق کو ہزارہ (۲))</p>	<p>آب در میان داشتن چیزے (مصدر آب ہم در نالہ می آید بذوق کو ہزارہ (۲))</p>
<p>(اصطلاحی)۔ بقول صاحب بحر عجم کنایہ از غش بمعناے تحقیق آمدن آب در نالہ (ارو) آلود بودن صاحب بحر عجم مہمان سد بہار پانی کی آواز بلند ہونا۔ (۲) نالہ میں پانی آنا کہ در اصطلاح ماضیہ ذکر شدہ اندین می</p>	<p>(اصطلاحی)۔ بقول صاحب بحر عجم کنایہ از غش بمعناے تحقیق آمدن آب در نالہ (ارو) آلود بودن صاحب بحر عجم مہمان سد بہار پانی کی آواز بلند ہونا۔ (۲) نالہ میں پانی آنا کہ در اصطلاح ماضیہ ذکر شدہ اندین می</p>
<p>آب در نظر داشتن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>آب در نظر داشتن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>گرداند و ہونہ (۳) ہر کہ گوید کہ نے زینا در مشاہدہ شکل آب نظر آمدن چنانکہ سرب دارد و سفش آب در میان دارد (ارو) (بیل ۴) انفعال از ہستی ما بر ندارد و مرگ غلط ہونا۔ جھوٹ ہونا۔ بے اصل ہونا۔ بنیاب ہم خاک اگر گردیم آبے در نظر داریم</p>	<p>گرداند و ہونہ (۳) ہر کہ گوید کہ نے زینا در مشاہدہ شکل آب نظر آمدن چنانکہ سرب دارد و سفش آب در میان دارد (ارو) (بیل ۴) انفعال از ہستی ما بر ندارد و مرگ غلط ہونا۔ جھوٹ ہونا۔ بے اصل ہونا۔ بنیاب ہم خاک اگر گردیم آبے در نظر داریم</p>

<p>آب در نظر زدن (مصدر اصطلاحی) مراد آنست که بگوید (قدسی) شکایت فلک آنگون آب بر چهره ریختن چنانکه بیدل گوید (س) از چه سود و هر چه تسوده و هیچ خردمند آب در بسکه ندخیال تو ام آب در نظر هر مژگان شکسته با و ن - ام زرگ خواب در نظر - آب در ها و ن کردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>آب در ها و ن کردن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم مراد آنست که بگوید (قدسی) شکایت فلک آنگون آب بر چهره ریختن چنانکه بیدل گوید (س) از چه سود و هر چه تسوده و هیچ خردمند آب در بسکه ندخیال تو ام آب در نظر هر مژگان شکسته با و ن - ام زرگ خواب در نظر - آب در ها و ن کردن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>آب در ها و ن کوفتن (مصدر اصطلاحی) مراد آنست که بگوید (قدسی) شکایت فلک آنگون آب بر چهره ریختن چنانکه بیدل گوید (س) از چه سود و هر چه تسوده و هیچ خردمند آب در بسکه ندخیال تو ام آب در نظر هر مژگان شکسته با و ن - ام زرگ خواب در نظر - آب در ها و ن کوفتن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>آب در ها و ن کوفتن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم مراد آنست که بگوید (قدسی) شکایت فلک آنگون آب بر چهره ریختن چنانکه بیدل گوید (س) از چه سود و هر چه تسوده و هیچ خردمند آب در بسکه ندخیال تو ام آب در نظر هر مژگان شکسته با و ن - ام زرگ خواب در نظر - آب در ها و ن کوفتن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>آب در ها و ن سیایدن (مصدر اصطلاحی) مراد آنست که بگوید (قدسی) شکایت فلک آنگون آب بر چهره ریختن چنانکه بیدل گوید (س) از چه سود و هر چه تسوده و هیچ خردمند آب در بسکه ندخیال تو ام آب در نظر هر مژگان شکسته با و ن - ام زرگ خواب در نظر - آب در ها و ن سیایدن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>آب در ها و ن سیایدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم مراد آنست که بگوید (قدسی) شکایت فلک آنگون آب بر چهره ریختن چنانکه بیدل گوید (س) از چه سود و هر چه تسوده و هیچ خردمند آب در بسکه ندخیال تو ام آب در نظر هر مژگان شکسته با و ن - ام زرگ خواب در نظر - آب در ها و ن سیایدن (مصدر اصطلاحی)</p>

صاحب فرہنگ اندراج۔ کنایہ از بارز بسیار عمیق باشد و باہستگی بگذرد (ظہوری ۵)
داشتن آب و صاحب بحر عجم دریغ داشتن فرورفتہ دریا بملقوم و سے کہ دید آب
را مضائقہ نمودن نوشتہ (اردو) پانی نہ پلے کڑا و زوے چو خرطوم و سے (اردو) عمیق کڑا
آب و زو (اصطلاح) بلا اضافت ثالث جسکا پانی باہستگی جذب ہوا سے۔ (م) جائے کہ آب
و ضم دال جملہ بقول صاحبان بحر عجم و بہا عجم و ران فرورود و گم شود و این در ایران
(۱) جائے کہ آب و ران نہان جاری باشد زمین اکثر در توے خانہا باشد (طغراۃ)
از عالم کاریز کہ ازان آب بجا نہا و باغیچہ ہاے بود چشمہ ساریہ و آفتاب چکیں آب و زو
غیر ہم میرسد (طغراۃ) شود گر آب و زوش محیط سراب بہ بہا رہم ہین سند را پیش
بستہ یکدم بہ ناید چشمہ آیینہ بے غم بہ (اردو) می کند کہ مطابق بیناید بہ (اردو) پنچہ
زمین و زو نہر۔ نہر مخفی (موتث) (۲) طرفے زمین (۵) ابر (اردو) بادل۔ ابر (مذکر)
است تنگ سہ کہ در افضل آن روز نہا آب و زویدن زخم (مصدر اصطلاحی)
تنگ باشد چون آب و ران کنند و سرش باضافت نون بقول صاحب بحر عجم تانہ کند
بند سازند آب از منہ فذش بر نیاید و چون زخم (صائب ۵) آشکارا سینہ بر تیغ شہادت
و ہانش بکشایند آب ریختن گیر (دفعات خان) می زندہ زخم عاشق آب و زویدن نمی اند
راضی ۵) چو آب و زو ہر آنکس بزور غیر کہ چیت بہ (اردو) زخم کا پانی چراتا نکستہ
جہدہ زبان و رازی او پر ز باد از بہت ازار ۵) جراحت خوردہ کسی تیغ و زویدہ نگہ کاہ
پنچر (مذکر) (۳) مناکے کہ آب و ران جو ضبط اشک سے زخم جگر پانی چراتا ہے بہ

<p>(۳) بے اضافت بقول بہار و صاحب برہان</p> <p>(۱) بانضافت۔ آبیے کہ بدان دست و رشتہ مجازاً بمعنی استنجا کردن۔ مَوْلَت گوید کہ باشند۔ بکثرت استعمال اضافت ساقط شد (۲) آبدست بمعنی استنجا ہم باشند۔ اگر گویم کہ آبی آملی (۳) چو آب دست او گوہر فشانہ شود سلیقہ آبدست ندارد، درین مقولہ معنی صاحب شستہ عرق دریا ز گوہر بہ (معزی) آبدست برہان درست می شود و اگر گرفتہ شود کہ، او ہمہ پر روست کشیدے چو گلاب چو خاکپایت آبدست می کند یا می گیرد، معنی آخر الذکر مقصود ہمہ در زلف و میدے چو غیر (۴) (ارو) ہاتھ باشد (ارو) طہارت (مونث) آبدست کرنا طہارت کرنا فقرہ امیر (۵) انکو تو ابھی آبدست کا مٹھ کا دھوون۔ (مذکر)</p> <p>(۲) بے اضافت بقول بہار آبیے کہ اذان بھی سلیقہ نہیں ہے، بقول امیر ہندی میں بت وضو کنند و مجازاً بمعنی وضو۔ صاحب بحر عجیم اس پانی کو بھی کہتے ہیں جس سے قضاے معنی آخرین را ذکر کند۔ و بقول صاحب برہان حاجت کے بعد طہارت کی گئی ہو۔ (رنگ) وضو ساقط۔ (مولوی معنوی) خیال بار کیفیت اور اور تیرے میکدے میں ہے۔ شد قبلہ نمازم۔ ز اشک رنگ اوشد آبدست آب غلب کو جاتے ہیں آبدست مست چو بقول (کمال خجندہ) نماز عید خواہم کرد ہاں ساقی امیر اس جگہ پر آبدست کا پانی زیادہ استعمال ہے بیار آبیے چو برائے آبدست ما بابر لبق قحج اور صرف آبدست۔ کم آبدست کرنا اور شویان۔ (ارو) وضو کا پانی۔ وضو (مذکر) آبدست لینا بھی اردو میں کہا جاتا ہے وضو کرنا۔ (دیکھو امیر اللغات)</p>	<p>آبدست (اصطلاح) بقول صاحب بہار عجم</p>
--	--

<p>(۴) باضافت ثالث بقول صاحبان بحر عجم و کسے را آمادہ کردن برین کہ او از دست خود بہار خوبی و لطافت و قوت دست (کمان) سامان وضو مینا کند و آبے کہ از دست (۵) کہ بست آن نقش عارض آفرین بادہ می چکد بگیرد و بخور و پس آبدست از کسے گرفتن کہ آب دست ازوے آشکار است۔ بمعنائے دیگرے را بر اعتراف بزرگی خود مؤلف۔ گوید کہ ہمین معنی بے اضافت ہم آید آمادہ کردنست و را ایران زعم کہنہ ایست کہ چنانکہ نظامی گوید (۶) چنان در کار بودش چون صوفیان بدر بار شاہ در آیند شاہ از آبدستے کہ بر آب از لطافت نقش بستہ صاحب ستر تعظیم و خلوص آفتابہ بدست خود می گیرد برہان گوید کہ بے اضافت معنی کار گیرے کہ دست تا صوفی را از وضو فارغ می کند و پس اذان او در کار ہا با طراوت و چالاک باشد (ارو) قطرہ ہاے آب کہ از دست صوفی چکد شاہ ہاتھ کی صفائی۔ وہ کار گیر جس کا ہاتھ صاف بدست گیرد و بر چشم و روے خود مال د و چیرے اور منجا ہوا ہو۔ مشاقی اور چالاک کار گیر بھی اذان بخور و داین طرز عمل علامت کمال کہتے ہین۔۔۔ تعظیم صوفی است فارسیان برین موقع گویند</p> <p>(۵) بے اضافت بقول صاحبان برہان و بحر عجم کہ فلان صوفی آبدست از شاہ گرفتہ یعنی کار زاہد۔ پاک دامن و بقول صاحب دیو کہ آبدست از شاہ گرفتہ محسن تاثیر ذکر این میکند زہد پاک (ارو) زاہد پاک دامن۔ خالص (۶) بحر تیغ نہا شد چارہ رنجور می عشقش یا سنجی پرہیز گاری۔ چو آن صوفی کز اخلاص آبدست از شاہ می آبدست از کسے گرفتن (مصدر اصطلاحی) گیرد بہار بند ہمین یک شعر مصدر (آب</p>	
--	--

دست کسے گرفتن) پدا کردہ است و گوید کہ کتا از کسے گرفتن) گذشت (میر غفری) آبد
از کمال اعتقاد و بزرگی آن شخص بود۔ قائل
کسی سے اپنے ہاتھ پاؤں دھلوانا یعنی نہت
لینا۔ تعظیم و بزرگی کرنا۔
آبدستان (اصطلاح) بدون اضافت لٹا لیکر منہ پر مل لینا۔

بقول صاحب بحر عجم (۱) آفتابہ و ابریق (۲) آبدست بودن (مصدر اصطلاحی) با آفتاب
بقول صاحب جہانگیری آفتابچی کہ آفتابہ دار ثالث قوت و قدرت بودن کسے را
باشد حکیم خاقانی (۳) آسمان آورد زین بر صنایع سندش در آبدست (بر نمبر چہارم)
آبدستان آفتاب چہشت خم پیش سران گذشت (اُردو) ہاتھ منجا ہوا ہونا۔

چون آبدستان آمدہ (اُردو) (۱) آفتابہ آبدست دان (اصطلاح) بدون اضافت
(۲) آفتابہ لیکر کھڑا رہنے والا۔ ہاتھ منہ بقول صاحب بحر عجم مراد فتنائے دل
دھلانے والا۔ خدمتی۔ آبدستان۔

آب دستان دار (اصطلاح) بدون اضافت آب دست شوا (اصطلاح) باضافت ثلث
ثالث بقول صاحب بحر عجم آفتابچی و آفتابہ بقول صاحب بحر عجم کہ بذیل آبدست میفرماید
دار (اُردو) دیکھو نمبر (۲) اصطلاح گذشتہ غسالہ دست و پا۔

آبدست بروے کشیدن (مصدر اصطلاحی) آب دست کسے (استعمال) باضافت ثلث
کمال بزرگی کردن۔ ذکر این لغبن (آبدست) آبے کہ از دست کسے حاصل شود چنانکہ۔

کمال نمجند گوید (۵) علاج در دول بازگشت کنارون پر بھی یہی عمل کیا جاتا ہے۔ جہاں اسے سانی کہ آب دست تو بوسے گلاب کیمین پانی کی سوت سطح زمین سے متصل ہوتی ہے می آید :- اور ریت کی وجہ سے زمین بالکل نرم اور بھری

آبدست کسے گرفتن (مصدر اصطلاحی بقول) ہوتی ہے وہاں کسی آلہ چوبی یا آہنی کے صاحب بحر عجم کمال بزرگی کسے کردن است استعمال کی ضرورت نہیں واقع ہوتی ضر صاحب فرہنگ انذراج ہم ذکر این می کند با حقون ہی سے کام نکل آتا ہے۔

وسندش ہماں است کہ در آبدست از کسے آبدست (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ گرفتن گذشت۔ قائل۔ (ارو و)۔ کسی کی کمال بزرگی کرنا۔ انذراج کہ بذیل آبدستان ذکر کردہ مراد آبدستان باشد۔

آب دست کن (اصطلاح) باضافت آبدستان (اصطلاح) بفتح وال مہملہ بقول ثالث و کاف تازی مفتوح بقول صاحب بحر عجم آبیکہ بکاوشل ز زمین برارند و آن در مراد آبدستان باشد۔

اراضی ریگستان معمول است (شفیع اثر در آب دل (اصطلاح) باضافت ثالث ہجو حاتم گوید (۵) بناخن طاس آبی از تہ کف و کسر دال مہملہ بقول صاحب فرہنگ انذراج آب دست کن باید بر آورد (ارو و) (۱) سوز دل (۲) محبت (۳) روش۔ بہار وہ پانی جو ریگستان میں با حقون سے ریت گوید کہ (۴) مراد آب چشم است (ارو و) ہٹا کر حاصل کیا جاتا ہے۔ اکثر دریاؤں کے (۱) سوز دل مذکور (۲) محبت و الف (منوف)

<p>(۳) روش (مُؤنث) چال چلن (مُذکر) (۴) (ابو طالب کلیم) آب دم تیغ چو بجا طرک زخم اشک (مُذکر) (آتش) فغان و آہ سے ہے خمیازہ کند باز ب زخم کن راہ (خبر کا شی) سوز دل عیان ہوتا ہے دلیل آگ کے ہونے کی این چہ آتش بود کز آب دم تیغ تو خاست ہے دھواں ہوتا ہے (ظفر) محبت چاہیے کز مزار کشنگان یک کمرہ بالا آتش است (اردو) باہم ہمیں بھی تھیں بھی ہو خوشی ہو اس میں دم تیغ کی آب۔ اور آب دم شمشیر بھی کہا جاتا یا ہونم ہمیں بھی ہو تھیں بھی ہو (آتش) (فی البدیہہ نظم طباطبائی) اُسے جب دیکھا الفت جو زلف سے ہے دل داغدار کو دکھا لگا کر دانت پر تلوار کو کہ آب گوہر ملگنی آب کو یہ عشق نوگاسحاب کا (آتش) اُس دم شمشیر میں ہے۔</p>	<p>ماہ کی فرقت میں جو تارے نکل آئے ہمارے آب دم دار (اصطلاح) باضافت ثالث سوا اشک ہمارے نکل آئے آب و ماغ (استعمال) باضافت ثالث و کسر وال مطبہ بقول صاحب بحر عجم مراد آب بنی باشد (اشرف) بر سر ہم بسکہ بندہ اندراج این را آب نفاخ گوید و بقولش شمع سان آب و ماغ ہر کر ابینی چو فیال کون (۲) آب خوش نیز۔ مؤلف۔ گوید کہ تمل بو و خرطوم دار آب دم تیغ (اصطلاح) باضافت ثالث و خاص بقول ہمارے کنایہ از تیزی دم تیغ آ</p>
<p>فتح دال اول بقول صاحب بحر عجم آبے کہ ہوا بان زسیدہ باشد و بقول ہمارے آفتاب ہم بران تتاب کہ دیر مضیم باشد صاحب فہرنگ اندرج این را آب نفاخ گوید و بقولش آب خوش نیز۔ مؤلف۔ گوید کہ تمل این یعنی دم نظر نیامدہ و صاحب افند کہ حوالہ ہمارے بحر عجم و ہر بجائے خود نیست (مزا سید اشرف) اذان دل آرزو زخم دمہم دار</p>	<p>آب دم تیغ (اصطلاح) باضافت ثالث و خاص بقول ہمارے کنایہ از تیزی دم تیغ آ</p>

کہ آب تیج جبرند است گرچہ دم دارد مہارو (۲) ضعیف و ناتوان و مغلوب (سلمان	وہ پانی جو سایہ میں ہوا و جس پر مہوار کا گزرو (۳) ساوجی (۴) دست زر نجشت ازان کان
امیر نے آب دیر ہضم کا ذکر فہم لفظ آب و رد ہاں انداخت خاک و بجر پر دل را	فرمایا ہے۔
حریف آبدندان یافتہ است (طالب ملی	آبدن (اصطلاح) بفتح و ال مہملہ بقول
۵ رہے ہنزد کمان تو زم شامہ پہرہ خجہ	صاحب فرہنگ اندراج بحوالہ فرہنگ
۶ ہمیش زبان تو آبدندان تیغ (۱) اردو	فرہنگ مخفف آبدان۔
ضعیف۔ ناتوان۔ مغلوب (۲ صفیہ ۵)	آب و دندان (اصطلاح) بدون اضافت چال ہے مجھے ناتوان کی مرغ بسمل کی تڑپ
بقول صاحبان بہار عجم شمس اللغات و فرہنگ ہر قدم پر ہے گمان یاں رہ گیا وان گاہ	اندر راج (۱) احمق و گول و با صطلاح قمار (۲) نوئے از علوا و مجازاً بمعنی شیرینی ہم۔
بازان حریف زبون و نادان (۱) انوری (۲) دو صال شیرازی (۳) مرا پیری جوان نجست	آبدندان حریف آردی و رایگان از تو
تواند جست۔ (۱) ولہ (۲) حاسد تہا تو اگر زد کہ نغز آید ز طفلانش و درست این نقل من	عداوت بازو آبدندان ترازد کس نتوان
یافت بازو (۱) احمق نادان (۲) کیف	یافت بازو (۱) احمق نادان (۲) کیف
ایکدم آپ میں آئیں تو بڑے احمق ہیں	کس پرستان میں رہا کرتے ہیں دیوانہ
دیکھ لا روفی حلوے کی ایک قسم (حلوۃ نمک)	

— شیرینی اور صفائی (مونت) (۴) نوے گل تو میوہ دار ہوا (۵) (ولہ) (۵) اسے دل و
از انار و امرو و مطلق میوہ لطیف نہ تصادم ہو کیا مرض اہل وید کی و بونی قبا کی گھاس
دندان نشود (صفائی) (۵) چون چقدر نوے نہیں ہے خود کی چ

مسکین نمی بیند خواب پستخت از وے آرزو (۸) آب دندان با ضافت ثالث - برق و
آبدندان منعک است (۵) (منیر در جو) (۵) و تیزی و صفائی دندان (حکیم نزاری ہستانی
در دلش ذوق میوہ چندان است پکڑ لقا (۵) یا و بوسہ بدہ زان دہان خذانت چ
آبدندان است (۵) (ارو) (۵) انار و امرو کہ در ولم زدہ آتش آب دندان (۵) (ارو)
کی ایک قسم از مطلق میوہ - گھلا ہوا میوہ (۵) و انتونکی صفائی - تیزی (مونت) - آب
(۵) مضبوط - (ظہوری) (۵) آبدندان حریف دندان بھی اردو میں کہا جاتا ہے (۵)
شدہ است پ عالم خوش رفتار تہ دار و (۵) صفاے آب دندان دیکھ کر کٹ کٹ گئے
قوی - زور آور - زور دار - موتی بنئے جو ہر دکھائے آپ نے تیغ

(۶) موافق (خاقانی) (۵) تو خود را از سر غرت تبسم سے چ -

تفاے خاکپاشان زن چہ ہوا از بن دندان (۹) آبدندان بلا اضافت نوے از نان -
حریف آبدندان شوہ (ارو) موافق - (مخلص کاشی) (۵) باشتہا خورش ناگو ار
(۷) شجر و گیاه (ارو) درخت - جہاڑ (۵) آسان است پ قسم بذائقہ حرص آبدندان
گھاس (مونت) - (ایسر) (۵) وہ کون ہے جسے است (۵) (ارو) (۵) روٹی کی ایک قسم (۵)
نعم البدل نہیں ملتا پ درخت میں نہ رہے (۱۰) چیز مفت را یگان (ارو) مفت کا مال (۵) (۱۰)

نکا لٹا۔ بہودہ طرح سے ہنٹا۔ (میر سوز)	(۱۱) گناہ (اُرو) گناہ (مذکر)
سُن سوز عبث دیکھ کے حیران ہوگا۔ حور نوکا	(۱۲) سحر (اُرو) جادو (مذکر) (آصفیہ)
سوئے ہیں فتنہ خوابیدہ کی صورت معشوق جمال دل زلف میں الجھیکا پریشان ہوگا۔	
جاگتے ہیں یہ جگائے ہوئے جاذب و کی طرح مت لے یہ وبال یہ چال بری ہے تجھ	
آبدندان شدن کسے (استعمال) قوی بند نبھنے کی نہیں۔ آمان کما ہنٹا ہے کیا بہت	
کسے است سندش از کلام ظہوری در آب پشیمان ہوگا۔ مت دانت نکال	
دندان بنبر (ہاگدشت) (اُرو) قوی ہونا لگی آب و دیدن بہ دل (مصدر اصطلاحی)	
آب دندان شکن (اصطلاح) باضافت ثالث بدون اضافت کنایہ از تقویت دادن	
بقول صاحب بحر عجم آب بسیار سرد و کچی کشتی و بہار محض آب و دیدن را ذکر می کند و از	
سگرت ہست در سردی آن سخن پیاشا تعریف آن ساکت سندے کہ از کلام ملا شانی	
این آب دندان شکن (اُرو) نہایت سرد پانی مٹکلو آ و در آب بدل و دیدن اساست و بر	
ہمین قیاس آب بگرو دیدن و بجان و دیدن (مذکر)۔	
آبدندان گشتن (مصدر اصطلاحی) بے انتہا ہم (۲) محض آب و دیدن معنی حقیقی را باشد	
خندیدن بوضع کہ دندان بنماید و این علت یعنی روان شدن آب بہ تیزی اگرچہ استعما	
احتمق است (بابا فغانی) تا بکے خندیدن این در کلام متقدمین نظر نیامدہ ولیکن از	
و دل گرمی افزودن چو شمع آبدندان گشتن متاخرین تصدیق این معنی میشود۔ (ملا شانی	
آتش زبانی بودن چو شمع (اُرو) دانت مٹکلو (۵) مے خیال تو غمخور وصل را بگرو چنان	

<p>دود کہ بل آب ناشتاب و دود (ارو) دل کو قوت دینا۔ قوت بخشنا۔</p>	<p>مولف مترادف آب وہاں خوردن باشد ضا بحر عجم بذیل (آب ہاں) می فرماید کہ استعمال آب ہاں</p>
<p>آب وہاں (استعمال) باضافت ثالث باللفظ فرو خوردن فرو بردن است بہار الضم بقول صاحب بحر عجم وہاں بخور کہ از وہاں بکنند (آب وہاں) گوید کہ ہر دو محاورہ ضعیف کمال بخندے) انچہ ضائع شود باز بست (خسرو) صفت تیج کہ با حسن پیش برین آب ہاں و دشنام است (ارو) آب گوید کہ زہر تو فرو چند خوردم آب ہاں دہن گلاب دہن (دندرک) تربت آب وہاں فگندن بر چیزے (استعمال) پیری آب دہن یا رسن پھینکا بہ بھولانے پس آب دہن فگندن بر چیزے باضافت</p>	<p>ثالث بمعنی تف زدن بر چیزے است چنانکہ آب وہاں خوردن (مصدر اصطلاحی) کاتبی نیشاپوری گوید (س) آب دہن فگندن</p>
<p>ثالث بقول صاحب فرہنگ اندکوالہ شرح بر خاک ما برفتن ہاں آرسے نبات مصری یزدن قرآن السعدین کنایہ از تحمل کردن باشد صاحب تو تیارانہ (ارو) کسی چیز پر تھکنا غیاث ہم ذکر این می کند (ارو) غصہ پینا۔ آب وہ دست (اصطلاح) باضافت ہاں (ظفر) ہم تو پی جاتے ہو دشمن کا پر کچھ ہو ز بقول صاحب بحر عجم (۱) اشارہ بحجاب سو چکر دہلین اپنے غصہ پینا اے تگر پی گئے۔ سرور کائنات علیہ الصلوٰۃ والسلام مخصوصاً</p>	<p>آب وہاں فرو بردن (مصدر اصطلاحی) (۲) بزرگ مجلس عموماً (ارو) (۱) پیر برین آب وہاں فرو خوردن باضافت ثالث تحقیق علیہ السلام (۲) ہر ایک مجلس کا وہ شخص جو العظیم</p>

اور بزرگ ہو۔ زخم) قناعت فرمودہ اند مولف گوید

آبِ ہن (اصطلاح) باضافت ثالث کہ (آب ویدن چیزے) برد و معنی باشد۔

بقول صاحب فرہنگ اندراج - (۱) (۱) تازہ و سرسبز شدن آنچه (۲) ضائع شدن

مراد آب دہان (۲) کنایہ از آرزو و نقصان کشیدن آن۔ پس آب ویدن

دلی (آرزو) (۲) دل کی آرزو (بحرے) خاک و آب ویدن زخم کہ می آید متعلق

دم نہ نکلا کسی کے زانو پر پڑ رہ گئی دل کی از معنی اول است و آب ویدن شمشیر و

آرزو دل میں ۔ آب ویدن متاع و جنس متعلق از بنبر (آرزو)

آبدید جام (اصطلاح) بدون اضافت بقول (۱) تازہ ہونا۔ ہرا ہونا۔ سرسبز ہونا۔ (دوغ

صاحب بحر عجم (۱) شراب (۲) جرئت شراب (۳) شجر خشک تو ہر سال ہرے ہوتے ہیں

صاحب اندہین اصطلاح را آبدیدہ جامی جا کر اے عروجانی تو نہیں آتی ہے۔ (۲)

نویسد و از فرہنگ فرنگ سند گیر (آرزو) (۱) آبرسیدہ ہونا۔ بقول امیر پانی سے بھیگ کر

شراب (موت) (۲) شراب کا گھونٹ (نکرا) خراب ہونا (فقہ امیر بذیل لفظ آبرسیدہ)

(مخیرے) خوش ہو کے پی شراب محبت کے کیا اچھی کتاب تھی مگر آب رسیدہ ہو کر

گھونٹ ہن ۔ اے دل کلام یا رکے شربت خراب ہو گئی۔

آب ویدن جنس (مصدر اصطلاحی) باضافت

باضافت نون صاحبان لغت بر (آب ویدن جنس) آبدیدہ از ہین مصدر اصطلاحی است

چنانکہ سالک قزوینی گوید (۱) متاعِ لخت
دل از چشم اعتبار افتاد و اگر کہ می خرواین
منس آبدیدہ ماہ (اُرو) دیکھو آبِ دین
پر کاسے ہوئے ہے۔

چیزے کا نمبر (۲) آبِ دیدنِ شمشیر (مصدر اصطلاحی)

آبِ دیدنِ خاک (مصدر اصطلاحی)

با ضافتِ نونِ ضائع شدن و نقصان کشیدن
شمشیر باشد و ہم برین قیاس است آبِ دیدنِ
چنانکہ بیدل گوید (۱) خاکِ ما چون گشت
خونِ آبِ نادیدنِ ہنوزہ عشقِ میدانی کہ بے آبِ دیدہ زنگِ ملاستم باشد درشت
رویت چہ با ما کرد نیست (اُرو) دیکھو
آلود یا زنگِ خورہ ہونا۔

آبِ دیدنِ زخم (مصدر اصطلاحی) آبِ دیدہ (اصطلاح) با ضافتِ ثالث

نون بقول صاحبِ بحرِ عمیم تازہ شدن زخم بقول بہار (۱) اشک (ارسلان) (۱) دم
(ابوطالب کلیم) آبِ دریا را بچو ستیخِ گردیدہ خون بے لعل سے گوشتِ دم گریہ چہ عجب
بیدادوت بندہ بے سیرابست شمشیر تو زخمِ نبود کہ آبِ دیدہ خونِ آمیز می آید (۲) و تحقیق
آبدیدہ (اُرو) زخم کا ہر اہو جانا۔ زخم کا موقوف۔ نور دیدہ ہم یعنی بنیائی شدن در
آلا ہونا (بحر) پھر کسی کان کے بنے سے (آبِ دیدہ فتن) می آید صاحبِ بحرِ عمیم و بہار
لڑی آنکہ اپنی چہ پھر ہر اہو گیا زخم جگر اچھا ہو (اصطلاح) را بدونِ اضا فت ثالث متاعِ لخت

<p>و آب رسیدہ گوید اگر زخم آب دیدہ را از مصدر (آب دیدن) گیرم یا خاک آب آبدیدہ جام (اصطلاح) بدون اضافت دیدہ را از مصدر (آب دیدن) خاک تخصیص ثالث بقول صاحب فرہنگ نذران جلد دوم مناسبت بار و صاحب بحر عجم باقی می ماند آبدیدہ جام کہ گذشت در راے مؤلف - لفظ آبدیدہ را کہ ام</p>	<p>اپنی آنکھوں سے ۔ آبدیدہ رفتن (مصدر اصطلاحی) بافتا</p>
<p>مفعول (آب دیدن) است مخصوص تناع ثالث نابینا شدن چنانکہ جامی گوید (۵) آبدیدہ کردن درست نباشد و این ہر دو چہ آب در جگر باشد یا خنچین کہ مراد ہم آب صاحبان لغت از ہمان شعر سالک قزوینی ند دیدہ ز جگرش ہم آبر و قوت (۱۰) (ار و و) گیرند کہ در آب دیدن جنس گذشت قائل آنکھوں کی بینائی جاتی رہنا۔</p>	<p>آب دیدہ از آسمان گذشتن (مصدر آب را از بالا بستن) (مصدر اصطلاحی) (۱۱)</p>
<p>اصطلاحی) باضافت ثالث - کنایہ از بسیار مراد آب ز بالا بستن است (شجاع الدین) گریستن و غرق گریہ شدن چنانکہ قدسی شہید اصفہانی رباعی) آزادہ روان کہ بصورت بستن گوید (۵) بآنکہ آب دیدہ ام از آسمان گذشت ہمرہ طلبان بار بفرود بستند اسے سبزہ طرف بختیم نہ شست دیدہ ز خواب گران ملہ (ار و و) جو سر از خاک برآرہ زان پیش کہ آب را آنکھوں سے دریا بہا نا یعنی بہت رونامہ و ز بالا بستند</p>	<p>آب را آب رساندن (مصدر اصطلاحی) (۱۲)</p>
<p>گر سحاب آسانہ تو کیوں ورد کے ہم دریا بہاتے</p>	<p>مراد آب آب رساندن است چنانکہ</p>

<p>نظام دست غیب گوید (۵) بان رسید صاحب فرهنگ اندراج تردد و تلاش کہ خاک اذ میان کناره کند ز بسکہ چشم بجد تمام نمودن و کنایہ از امر لغو کردن لغو ترم آب را آب رسانند بہار فکر کردن در امرے بتز ویر و خوشامد</p>	<p>آب را بر لیسان بستن (مصدر اصطلاحی) تمام و سرانجام دادن - مولف - گوید کہ</p>
<p>مراد آب بر لیسان بستن است چنانکہ مراد آب بر لیسان بستن است - فخلص کاشی گوید (۵) بطول فکر نتوان جمع آب را بر زمین زدن (مصدر اصطلاحی) کردن مال دینار و چربا پیوہ باید آب را کنایہ از بے آب و کردن باشد چنانکہ غنی گوید</p>	<p>آب را بر لیسان بستن (۵) صدائے گریہ ابر بہاری کرد معلوم نم</p>
<p>آب را بجواز کو فتن (مصدر اصطلاحی) کہ آب بحر را ز دبر زمین چشم گہر بارمہ (۵) مراد آب بجواز کو فتن چنانکہ شیر گوید (۵) آب و خاک مین ملا وینا (نفسہ) طائی خاک عدو کہ آب شدش خود مکوب چنانیش مین سب آب و آئینہ کی تم نے اور اسپر</p>	<p>کہ پیش ازان نتوان کو فت آب را بجواز فتن بھی تہارے رو برو یہ بے حیا آیا</p>
<p>آب را بجوے بستن (مصدر اصطلاحی) آب را بریدن (مصدر اصطلاحی) قطع (۵) مراد آب بجوے بستن چنانکہ کلیم گوید (۵) کردن روانی آب چنانکہ خرین اصفہانی گوید</p>	<p>آب دریا را بجوے تنجہ ایداد بندہ بسکہ (۵) برید آب سر چشمہ را آسمان ز گردش سیراب است شیر تو زخم آبدیدہ فتاد آسپاے دہان (۵) روانی آب کو آب را بر لیسان بستن (مصدر اصطلاحی) بطول روکدینا - قطع کردینا -</p>

<p>(۱) آب رابنگ سودن (مصدر اصطلاحی) (۲) بے غبارے بحر کعبہ روسے پی برودہ است مراد آب رابنگ سودن است (میر شیر کا ب راہ حرم از آئینہ پازده است پختنی مباد (۳) بگدا ختم چو آب و بسوزی دل مرا کہ زدن یعنی خوردن و نوشیدن ہم آمدہ چون کس آب رابنگ نساید مسائے آب چہ ساغوزدن کذا فی بحر العجم - (ارو و سفرین پختنی آب را در جوے کسے راندن (مصدر اصطلاحی) (۴) آب راحہ (اصطلاح) بروزن چار ماہ بقول</p>	<p>(۱) (اصطلاحی) مراد آب در جوے کسے راندن صاحبان بحر عجم و برمان و سرورمی (۱) رگنذر است (مولوی منوچ) راندن حق این آب را آب (۲) سیلاب (ارو و) (۱) پانی کارگنذر مذکور در جوے توہ آفرین بردست و بر بازو کتو (۲) سیلاب (مذکر) (ناسخ ۱۵) میرے اشکو نکا آب راہ (استعمال) بقول صاحب شمس فلک پر موج زن سیلاب تھا تا بالہ کنی گلہ و برمان قلب اضا فت راہ آب مراد آب شب حلقہ گرد آب تھا</p>
<p>(۱) آب راحہ - (سیف الدین اسفرنگی) (۲) آب ر بودن از چیزے (مصدر اصطلاحی) (۳) خاک خور کو پس ازین رفح طبعی تا من بہ بے آب و بے رونق کردن آن چنانکہ آب را ہش ز گذر گاہ جگر بر بندم بہ و باضا فت علومی موگوید (۴) رنجہ مشوگر سپہر گت ثالث مراد آب سفر باشد ندش در آب آبے ربودہ مصلحتے چرخ را بود ازین بخت (ارو و) راہ زدن) می آید - کسی چیز کو بے رونق کرنا -</p>	<p>(۱) آب ر راہ زون (مصدر اصطلاحی) (۲) آب رحمت (اصطلاح) باضا فت ثالث ثالث یعنی آب در سفر خوردن چنانکہ گوی آب بارانست چنانکہ جامی فرماید (۳)</p>

<p>سحابِ مکرم و آبِ رحمتی جانانِ ہوسے باضافتِ ثالثِ خاص پچا شدن و حیا و شرم چہ سود کہ بر کشت زار ما نگی (۱) (اردو) نداشتن چنانکہ ظہوری گوید (۲) (حرام باوکل آبِ رحمت بقول امیرارو و مین استعارہ عارضان نگاہِ نمان چہ بران گروہ کہ آب رحمت سے۔ بارانِ رحمت بارش کے رخِ حیا و زندگی (اردو) آنکھ میں پانی نہونہ بے شرم ہونا (آغا چو صاحب ۳) کرتے</p>	<p>آبِ رُخ (اصطلاح) بقول صاحب بحرِ عجم بدون اضافت (۱) مراد ابرو باشد کہ می آید و بقول صاحبِ فرہنگ ہندراج باضافت (۲) خوبیِ روسے وصفائی چہرہ (۳) مجازاً جاہ و اعتبارِ فکر کہ می آید (صائب ۴) نبرد آبِ گمرخی منت اضافہ (ظہوری ۵) آبِ رُخ زہد و عزم و مذاق چہ چون صدق آبِ رخ خویش با خاک کو آئینہ تمام در مجلسِستان کنون بنیسان مفروش چہ</p>
<p>جامِ بہار ان بر کفم (۱) (اردو) آبِ رخِ اردو آبِ رخِ کسے و چیزے برابر و ن مین متعل ہے یعنی چہرہ کی چمک۔ و مک روشنی (سوسن ۲) وہاں آبِ رُخ اور یا آتشِ دل چہ جہد و کھوار و معرہ جلوہ گر آہ خراسانی گوید (۳) ہم و اعظ نبرد آبِ رُخ آبِ رخِ حیا و زندگی (اصطلاح) مستازا در میخانہ بہتند ازین گفت و شنوہ</p>	<p>آبِ رُخ (اصطلاح) بقول صاحب بحرِ عجم بدون اضافت (۱) مراد ابرو باشد کہ می آید و بقول صاحبِ فرہنگ ہندراج باضافت (۲) خوبیِ روسے وصفائی چہرہ (۳) مجازاً جاہ و اعتبارِ فکر کہ می آید (صائب ۴) نبرد آبِ گمرخی منت اضافہ (ظہوری ۵) آبِ رُخ زہد و عزم و مذاق چہ چون صدق آبِ رخ خویش با خاک کو آئینہ تمام در مجلسِستان کنون بنیسان مفروش چہ</p>
<p>آبِ رُخ (اصطلاح) بقول صاحب بحرِ عجم بدون اضافت (۱) مراد ابرو باشد کہ می آید و بقول صاحبِ فرہنگ ہندراج باضافت (۲) خوبیِ روسے وصفائی چہرہ (۳) مجازاً جاہ و اعتبارِ فکر کہ می آید (صائب ۴) نبرد آبِ گمرخی منت اضافہ (ظہوری ۵) آبِ رُخ زہد و عزم و مذاق چہ چون صدق آبِ رخ خویش با خاک کو آئینہ تمام در مجلسِستان کنون بنیسان مفروش چہ</p>	<p>آبِ رُخ (اصطلاح) بقول صاحب بحرِ عجم بدون اضافت (۱) مراد ابرو باشد کہ می آید و بقول صاحبِ فرہنگ ہندراج باضافت (۲) خوبیِ روسے وصفائی چہرہ (۳) مجازاً جاہ و اعتبارِ فکر کہ می آید (صائب ۴) نبرد آبِ گمرخی منت اضافہ (ظہوری ۵) آبِ رُخ زہد و عزم و مذاق چہ چون صدق آبِ رخ خویش با خاک کو آئینہ تمام در مجلسِستان کنون بنیسان مفروش چہ</p>

<p>(۵) بر و کہ آب رُخ عاشقان شکست خاک بہر د آب رُخ معجزات عیسیٰ (۱) از توہ زکوے دوست ولا چند شمسائی آبر و لینا۔ بے عزت اور ذلیل کرنا (بہر) آب رزنا (اصطلاح) باضافت ثالث جو آب آئینہ کی جاسے ہم ٹکدر ہوں وہ کو (آب زان) بقول صاحب بحر عجم شراب</p>	<p>(انوری) نسیم باد را عجا ز زندہ کردن آبر و لینا۔ بے عزت اور ذلیل کرنا (بہر) آب رزنا (اصطلاح) باضافت ثالث جو آب آئینہ کی جاسے ہم ٹکدر ہوں وہ کو (آب زان) بقول صاحب بحر عجم شراب</p>
<p>ہیں جو کسی کی بین آبر و دیتے۔ آب رُخ کسے رختین (۱) (مصدر اصطلاحی) شرط مجلس باوقیلہ معدن این وتوزہ سکن باضافت ثالث وفاس بے آبر و شدن آن چہ یکے جو آب رزنا در میان جام قدح و کردن چنانکہ غنی گوید (۵) تا آب رُخ محتسب سیکے چو برگ گل اندر میان آتشدان (۵) صاحب شہر نریزد وہ بکشتی سے رانتو انیم وان کر دہ می شود آب رزنا چون برگ تاک شود آبر و ریزی ہونا۔ آبر و ریزی کرنا۔ آبر و لینا صرفہ در آپ است کہ در خاک شود (اردو) (امیر اللغات) (زندہ) ہونہ را ز عشق فشا آب انگور (مذکر) شراب انگوری (مؤنث)</p>	<p>ہیں جو کسی کی بین آبر و دیتے۔ آب رُخ کسے رختین (۱) (مصدر اصطلاحی) شرط مجلس باوقیلہ معدن این وتوزہ سکن باضافت ثالث وفاس بے آبر و شدن آن چہ یکے جو آب رزنا در میان جام قدح و کردن چنانکہ غنی گوید (۵) تا آب رُخ محتسب سیکے چو برگ گل اندر میان آتشدان (۵) صاحب شہر نریزد وہ بکشتی سے رانتو انیم وان کر دہ می شود آب رزنا چون برگ تاک شود آبر و ریزی ہونا۔ آبر و ریزی کرنا۔ آبر و لینا صرفہ در آپ است کہ در خاک شود (اردو) (امیر اللغات) (زندہ) ہونہ را ز عشق فشا آب انگور (مذکر) شراب انگوری (مؤنث)</p>
<p>آبر و ریزی نہو پھوٹ بہنا تو اگر اسے چشم گربان چھوڑ دے (۵) فقرہ امیر کسی آبر و حاصل کردن چنانکہ نظیری گوید (۵) آبلہ کی آبر و ریزی کرنے سے کیا فائدہ، آبلہ چہین راہ (اردو) سر فروئی حاصل کرنا باضافت ثالث وفاس مراد آب رُخ آبر و پیدا کرنا۔ (صبا) آبر و کی جو صفات کسے رختین است چنانکہ علی خراسانی گوید فقر سے پیدا ہونے کی صورت صول ہونی ذات خدا سے پیدا</p>	<p>آبر و ریزی نہو پھوٹ بہنا تو اگر اسے چشم گربان چھوڑ دے (۵) فقرہ امیر کسی آبر و حاصل کردن چنانکہ نظیری گوید (۵) آبلہ کی آبر و ریزی کرنے سے کیا فائدہ، آبلہ چہین راہ (اردو) سر فروئی حاصل کرنا باضافت ثالث وفاس مراد آب رُخ آبر و پیدا کرنا۔ (صبا) آبر و کی جو صفات کسے رختین است چنانکہ علی خراسانی گوید فقر سے پیدا ہونے کی صورت صول ہونی ذات خدا سے پیدا</p>

<p>آب رسیدن پچیزے (مصدر اصطلاحی) باشد۔ و قیمتش تازل شدہ باشد (۲) نیز تحقیق مؤلف۔ (۱) سیراب شدن و تاز شدن زخمی کہ آئین دیدہ باشد۔ مؤلف۔ گوید آن چنانکہ البوطالب کلیم گوید (۳) شانہ از کہ آب رسیدہ اسم مفعول است از مصدر۔ زلف تو خوش کام روا شد ستم است کہ دیگر (آب رسیدن پچیزے) و برہر دو معنی آن شامل آب درین باغ بہ شمشاد رسد (۲) نقصان لفظ آبرسیدہ صفت چیزے واقع شود در رسیدن بہ چیزے چون آب بہ متاع رسیدن سرسبزی و تازگی یا بہ نقصان آن پس (آبرسیدہ) و آب بکتاب رسیدن کہ متاع آبرسیدہ از را باجنس ضائع شدہ مخصوص کردن دست آب و تاب اصلی برمی گردد (ارو) (۱) میرزا پناہ۔ نباشد و زخم آب در دیدہ را۔ زخم آبرسیدہ تر و تازہ ہونا۔ (۲) آبرسیدہ ہونا۔ مترادف است۔ از بحر و لفظ آبرسیدہ زخم آب۔</p>	<p>آب رسیدن زخم (مصدر اصطلاحی)۔ در دیدہ ہرگز مرا نیست۔ سدا این در ہر دم باضافت نون۔ مراد آب دیدن زخم مصاد رگزشہ گذشت (ارو) آبرسیدہ چیز است چنانکہ غنی گوید (۳) بیا کہ در شب خبر تو چشم گر یا نغمہ چو زخم آب رسیدہ بہم نمی آید۔</p>
<p>آب رُفت (اصطلاح) بدون اضافت نش و لضم راے مہملہ بقول صاحب بحر عجم شکر را گویند کہ آب انرا تراشیدہ و مدو فرہنگ اندراج و ہار جسنے را گویند کہ بسبب ساختہ باشد (ارو) وہ گول پتھر جو نیل و افتادن دلغ از آب تاب اصلی برگردیدہ مین پائے جاتے ہین۔</p>	<p>آب رسیدہ (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ اندراج و ہار جسنے را گویند کہ بسبب ساختہ باشد (ارو) وہ گول پتھر جو نیل و افتادن دلغ از آب تاب اصلی برگردیدہ مین پائے جاتے ہین۔</p>

<p>(۱۰) آب رفتن از چشم استعمال، بفتح را مہملہ (بجر ۵) آبرو جاتی رہے گی آپ کی :- روان شدن اشک از چشم باشد چنانکہ آب جراب اس سے کنارہ خوب ہے :- گوید (۵) آب حسرت می رود ہر سوز چشم آب رفتن بر کشت زار استعمال (۱۱) رفتن</p>	<p>(۱۰) آب رفتن از چشم استعمال، بفتح را مہملہ (بجر ۵) آبرو جاتی رہے گی آپ کی :- روان شدن اشک از چشم باشد چنانکہ آب جراب اس سے کنارہ خوب ہے :- گوید (۵) آب حسرت می رود ہر سوز چشم آب رفتن بر کشت زار استعمال (۱۱) رفتن</p>
<p>جوے جوے دیکھ میخوام نگارفتہ جوے آب بران و سیراب کردن آن چنانکہ نظیر خویش را (ارو) آنکھوں سے آنسو بنانا پوری گوید (۵) ازان بحر موجزن چہ (سودا ۵) سمندر کردیا نام اس کا ہنق کم آید اگر شبے پر کشت زار سوختہ آب سب نے کہہ کہہ کر دے ہوئے تھے جمع کچھ بقارود (ارو) کھیت کو پانی پہنچنا۔</p>	<p>جوے جوے دیکھ میخوام نگارفتہ جوے آب بران و سیراب کردن آن چنانکہ نظیر خویش را (ارو) آنکھوں سے آنسو بنانا پوری گوید (۵) ازان بحر موجزن چہ (سودا ۵) سمندر کردیا نام اس کا ہنق کم آید اگر شبے پر کشت زار سوختہ آب سب نے کہہ کہہ کر دے ہوئے تھے جمع کچھ بقارود (ارو) کھیت کو پانی پہنچنا۔</p>
<p>آنسومری آنکھوں سے بہ بہ کر (۱۱) لفظات آب رفتہ بجو آمدن (مصدر اصطلاحی) رفت</p>	<p>آنسومری آنکھوں سے بہ بہ کر (۱۱) لفظات آب رفتہ بجو آمدن (مصدر اصطلاحی) رفت</p>
<p>(۱۱) آب رفتن از خیرے و از کس استعمال ثالث بقول صاحب ناصری آمدن دولت بفتح را مہملہ صاحب بحر عجم (آب رفتن) را و نعمت رفتہ بعد از فقر شدش از کلام ظہور ذکر می کند و می فرماید کہ بے عزت و خفیف بدست آمد (۵) شاید آب رفتہ ام دیگر شدن است مؤلف گوید کہ (۱) آب بجو آید بگوہ حرف سرو جو بیاری گریہ می آید رفتن از خیرے)۔ بے آب و بے رونق مرا (ارو) گئی ہوئی دولت کا ہاتھ آنا۔</p>	<p>(۱۱) آب رفتن از خیرے و از کس استعمال ثالث بقول صاحب ناصری آمدن دولت بفتح را مہملہ صاحب بحر عجم (آب رفتن) را و نعمت رفتہ بعد از فقر شدش از کلام ظہور ذکر می کند و می فرماید کہ بے عزت و خفیف بدست آمد (۵) شاید آب رفتہ ام دیگر شدن است مؤلف گوید کہ (۱) آب بجو آید بگوہ حرف سرو جو بیاری گریہ می آید رفتن از خیرے)۔ بے آب و بے رونق مرا (ارو) گئی ہوئی دولت کا ہاتھ آنا۔</p>
<p>شدن آنچیز است (۲) آب رفتن از کس آب رفتہ بجو آوردن (مصدر اصطلاحی) رفت بے عزت و خفیف شدن آن (ارو) باضافت ثالث کنایہ از دولت رفتہ را باز (۱) کسی خیر کا بے رونق ہونا (۲) کسی شخص حاصل کروں چنانکہ جامی گوید (۵) آورد کا بے عزت اور بے آبرو ہونا۔ آبرو جانا آب رفتہ بجو باغ حسن را و سرو بلند فاست</p>	<p>شدن آنچیز است (۲) آب رفتن از کس آب رفتہ بجو آوردن (مصدر اصطلاحی) رفت بے عزت و خفیف شدن آن (ارو) باضافت ثالث کنایہ از دولت رفتہ را باز (۱) کسی خیر کا بے رونق ہونا (۲) کسی شخص حاصل کروں چنانکہ جامی گوید (۵) آورد کا بے عزت اور بے آبرو ہونا۔ آبرو جانا آب رفتہ بجو باغ حسن را و سرو بلند فاست</p>

مطبوعے خرام ماہ (ارو) گئی ہوئی دولت کو رفتہ دید آخر بجوے خویشتن و حاصل کرنا۔
آب رفتہ درجہ آمدن (اصطلاحی) (مصدر)

آب رفتہ بجوے باز آمدن (اصطلاحی) باضافت ثالث مرادف آب رفتہ بجوے آمدن

باضافت ثالث۔ مرادف آب رفتہ بجوے آمدن **آب رفتہ درجہ آوردن** (اصطلاحی)

چنانکہ سعدی گوید (۵) تشہ ترسم کہ منقطع گرد (اصطلاحی) باضافت ثالث۔ مرادف آب

ورنہ باز آید آب رفتہ بجوے (صائب ۵) رفتہ بجوے آوردن چنانکہ فیضی گوید (۵) آورد

باز آید آب رفتہ بہستی بجوے ماہ روزے کلم بتانگی روسے و کاوردیم آب رفتہ

کہ خاک تربت مازاب ترکندہ۔
 درجہ و۔

آب رفتہ بجوے باز بخشیدن (اصطلاحی) **آب رفتہ وچیرے آمدن** (اصطلاحی)

مرادف آب رفتہ بجوے آوردن است چنانکہ باضافت ثالث مرادف آب رفتہ بجوے آمدن

خرین گوید (۵) تاہست بے شیشہ غم از چنانکہ شیخ العارفین نے فرماید (۵) کہ دوسے

عمر رفتہ نیست باین آب رفتہ باز باین خشک ز اہر ادا ماغ از بوسے ترشدہ

جو بیارکش۔
 بجد اندکہ آب رفتہ ماراد را یاغ آمغ ایاغ

آب رفتہ بجوے دیدن (اصطلاحی) بالفتح پیا کہ شراب خوری است داین لفظ

باضافت ثالث مرادف آب رفتہ بجوے آمدن ترکیست کذا فی البرہان۔ مؤلف گوید کہ زمین

چنانکہ طہوری گوید (۵) خویش را حجت سند پیدا است کہ آب رفتہ را باجوسے تخصیص است

رواخواہی مراد از شوق جوے و گریہ آب (آب رفتہ درجام یا حوض یا تالاب یا مراح)

یا شیشہ و مثله (آمدن یا آوردن) بیتوان گفت ترمی و تمازگی۔ (اُرو) آب و رنگ مذکر	آبِ رکتا و باد (اصطلاح) باضافت ثالث (آتش) مرغِ چمن کے نالوں سے ہے
و ضم رابع بقول صاحب فرہنگ انند۔ یہ صد بلند قابل ستہ و یکے پر طلسم ب	چشمہ الیت در رکتا باد کہ در شیراز واقع است رنگ کا
(حافظہ) بدہ ساتی سے باقی کہ درجست آب رنگین (اصطلاح) باضافت ثالث بفتح	نخواہی یافت بہ کنار آب رکتا باد و گشت
مصلّا راہ (اُرو) بقول صاحب جامع اللغات نسخ (۲) اشک پر خون (اُرو) دیکھو آب	رکن آباد ایک گائون ہے نواح شیراز میں آتش رنگ۔
اُسکے پاس ایک چشمہ جاری ہے جسکو آب آب رو (اصطلاح) بدون اضافت بفتح	رکتا باد کہتے ہیں۔
رکتا باد کہتے ہیں۔	آبِ رکتی (اصطلاح) باضافت ثالث و ضم بزرگان قدرے و اعتبار سے داشتہ باشد
رابع بقول صاحب ہفت قلزم مخفف (۲) باضافت ثالث۔ ترمی و تمازگی و	و مترادف ماضیہ (حافظہ) شیراز و آب روشنائی و بقول صاحب فرہنگ اندر راج
رکتی و آن باد خوش نسیم و عیش مکن کہ نفل بہ اضافت ہم معنی اول۔ بہار گوید کہ آب و	نخ ہفت کشور است۔
در اصل باضافت و معنی ترکیبے آن خوبی و	آبِ رنگ (اصطلاح) بدون اضافت و صفائی چہرہ۔ و معنی جاہ و اعتبار مجاز است
ثالث بفتح راہ مملہ بقول صاحب بحر عم	ثالث بفتح راہ مملہ بقول صاحب بحر عم

آبِ رَو باضافت و بدون اضافت۔ (۳) آبِ رَو بمعنی حیثیت عُرْفی (فقہ امیر) تنگ عُرْف
 بمعنی اشکِ ہم۔ (صائب ۱۵) زانقلاب کی نالاش مین آبِ رَو کا اندازہ کر کے سر کا جڑنا
 چرخ می لرزم آبِ رَو سے خولیش و جام کرتی ہے۔

لبسِ رزم بدستِ رعشہ دار افتاد ام (۱۵) آبِ رَو بمعنی ساکھ۔ اعتبار (فقہ امیر) روپیہ کا
 نئی افتخار چو اسکندر بدنبالِ خضر صائب چس آن مگر لالہ جی کی آبِ رَو بنی ہوئی ہے،

خضم کہ آبِ رَو سے باشد آبِ صوانم (۱۶) آبِ رَو بمعنی بی بی۔ زوجہ (فقہ امیر) یہ تہاری
 (۱۷) آبِ رَو راکہ دوران کو مرثہ ام بخت بچا آبِ رَو سے اسکا بہت خیال کرو۔

آبِ رَو سے بدل از خاکِ درش می دام (۱۸) آبِ رَو بمعنی شرم۔ لاج (داغ ۱۵) آلتی تنگ
 آبِ رَو (موت) بقول امیر بمعنی حرمت۔ قدر و ثناء مذمت کی آبِ رَو رکھنا یہ بیکسی مین بُرے
 (داغ ۱۵) حسرت جس آبِ رَو کی سلیمان کو وقت پر ضرور آیا (۲) چہرے کی رونق
 رہی شیرب مین ہے وہ مرتبہ مور ضعیف کا (موت) (۳) اشک۔ آنسو (مذکر)

آبِ رَو بمعنی ناموس و عصمت۔ (جان صاحب ۱۵) آبِ رَو (اصطلاح) بدون اضافت
 آبِ رَو لینے کا یہ رہتا ہے طالبِ رات دن ثالثِ نعیم رطل قبول صاحبِ فرہنگ جہانگیری
 نکٹا خواجہ سربیری مر مظلوب ہے۔ سنبل باشد و در بعضے لغات (۲) نیلو فر (۱۸)

آبِ رَو بمعنی امارت و جاہست (صبا ۱۵) بالچتر۔ سنبل (مذکر) (۲) نیلو فر (مذکر) وزیر
 چاہئے عقبی کی عزت کا خیال چہ منمو یہ آبِ رَو سنبل گلشن مین کہہ رہا ہے نہ کیلتا ہے وہ
 اچھی نہیں۔ زلف گو دوتا ہے (خضر ۱۵) خال شکن

آتشین رخسار پر پیدا ہوا، چشمہ خورشید
مین بھی نیلو فر پیدا ہوا۔ (صائب ۵)

(۱۱۹) **آبرو و افروdon** (استعمال) قدر و مرتبہ کردہ قیاس آب روان را بچاہ نتوان

زیاد شدن و کردن لازم و متعدی ہر دو کردہ (ارو) بہت پانی۔ آب جاری۔ آب
چنانکہ ابن جلال عراقی گوید (۵۵) اسے روان (نامخ ۵) دلیل اس پر ہے کیا جو
در جهان حسن تو خورشید خاک کوے پڑا حکم کرتا ہے نجاست کا کہ مے گردش
ز خاک کوے تو افرو دہ آبروے (ارو) مین زائد کم نہیں ہے آب جاری سے
آبرو بڑھنا۔ آبرو بڑھانا۔ (بحر ۵) بڑھی ہے (ولہ ۵) پڑ گیا عکس جو پلنے سے رہا آب
گریہ عاشق سے آبروے فراق و فلک سے روان بہ تیری صورت سے فقط آیت ہی
اپنی نظر میں جاب جوے فراق (۵) (سیر ۵) دنگ نہیں۔

فروغ پیر مغان ہے ہماری محنت سے آب روان از استادن سبز گردو

گٹھا کے خون بڑھائی ہے آبروے شرب (مقولہ عجم) باضافت ثالث۔ مقولہ الیت

آب روان (اصطلاح) باضافت ثالث چون کسے از کاہلی و سستی در اشغال

بفتح راے مملکہ قبول بہار آب جاری (غنی) خود تفرقہ انداز و فارسیان گویند کہ، بابا

(۵) داغم کہ دل صاف مکر ز جہان رفت و روان از استادن سبز شود، یعنی شغف و اشتغال

چون آب روان آمد و چون آب روان رفت استعمال می شود۔ مقصود آنست کہ اشتغال

(جامی ۵) موسم عید و بہار آنست و شاہ جاریہ را موقوف مکن کہ نقصان رسد

(۱۰۶)	صائب ہمین مقولہ را در کلام خود آورده است (استعمال) خوابان آبرو بود	(۱۰۷)	(۱۰۸)
(۱۰۹)	ز استان آب روان سبز گرده مجموع خض (استعمال) آبرو بیاستن	(۱۱۰)	(۱۱۱)
(۱۱۲)	هستی جاودانه (ارو و) پستی کا نام گازی نیست (استعمال) آبرو بیاستن	(۱۱۳)	(۱۱۴)
(۱۱۵)	آبرو اندوختن (استعمال) آبرو پیدا کردن قطره ام از تشنه جانی کوثرے می باید چ (ارو و)	(۱۱۶)	(۱۱۷)
(۱۱۸)	و آبرو حاصل کردن است چنانکه صیدی طهرانی آبرو در کار رہوتا۔	(۱۱۹)	(۱۲۰)
(۱۲۱)	گوید (آبرو) که بعد خون دل انداختن (استعمال) آبرو بیاستن	(۱۲۲)	(۱۲۳)
(۱۲۴)	آبرو در دست چنانکه ظهوری گوید (آبرو و) آبرو پیدا کرنا (صبا) آبرو کی جو صفات	(۱۲۵)	(۱۲۶)
(۱۲۷)	طلب بیا دمه و برق ریزی حیا سوگند (ارو و) فقرا سے پیدا پورت وصل ہوئی ذات	(۱۲۸)	(۱۲۹)
(۱۳۰)	آبرو و خاک میں ملانا۔ (رشد) نظر سے کشا خدا سے پیدا۔	(۱۳۱)	(۱۳۲)
(۱۳۳)	آبرو و باقتن (استعمال) بے آبرو شدن آبرو بیا دکر ناجی کہا جاتا ہے۔ (فی البدیہہ نظم	(۱۳۴)	(۱۳۵)
(۱۳۶)	و آبرو از دست دادن است چنانکه طبا طبائی (پھوٹ کر کتا ہے دریا میں چٹا	(۱۳۷)	(۱۳۸)
(۱۳۹)	گوید (آبرو و) در بر دریا دالان خاموش آبرو اے چشم تر بیا دکی	(۱۴۰)	(۱۴۱)
(۱۴۲)	چون حباب آبرو سے خولیش می بازی (استعمال) آبرو بیا دقتن	(۱۴۳)	(۱۴۴)
(۱۴۵)	نفس گرمی کشی (ارو و) آبرو و کھونا آبرو دست چنانکه ظهوری گوید (آبرو و)	(۱۴۶)	(۱۴۷)
(۱۴۸)	آبرو و کھوئی ہے خوش زیبا ہو کر می رود بیا د مباد و آتش باده و حیا سوزی (ارو و)	(۱۴۹)	(۱۵۰)
(۱۵۱)	بیربان پنی ہین اس زلف پہ شیدا ہو کر آبرو و خاک میں ملنا۔ (ایسر) پیکان تیرا	(۱۵۲)	(۱۵۳)

کرتا ہے ہمہ سہری چڑھتا ہوں خاک میں ملے آبرو سے ماکہ برداردورین درباہ (اُردو) آبرو
 آبرو سے دل چہ آبرو بر باد ہونا بھی کہا جاتا بڑھانا (اسیر) فروغ پیر معان ہے ہار کا
 ہے فی البدیہہ نظم طباطبائی (۱) نہیں ہو سکتا توبہ محنت سے چمکنا کے خون بڑھائی ہے
 ضبط اشک و آہ اسے نامح چہ بلانے آبرو آبرو سے شراب و

بربا ہو جائے تو ہو جائے چہ آبرو و پروں (استعمال) بے آبرو کردن (۲)

(۳) آبرو و بر باد دادن (استعمال) مراد آبرو است چنانکہ سعدی گوید (۱) بشب گر
 بباد دادن است (حافظ) خون دل در نبروے پر شمع سوزہ گناہ آبرویش نبروے
 جام دیدم از سرشک و آبرو بر باد و دم بروزہ (اُردو) آبرو لینا (بالصاحب)
 لی مفت چنی لعل نے موتی کی آبرو چہ پنہی
 از شراب ...

(۴) آبرو و بر باد و رفتن (استعمال) مراد خبر یہ لائی ہے گوہر ہمارے پاس ہے۔

(۵) آبرو و بباد رفتن است (ظہوری) (۱) آبرو و بر گرفت (استعمال) یا قن ابرو دست

بر باد ترسم آبروے اعتبار من چہ محتاج چنانکہ ظہوری گوید (۱) آبرو از خاک کماست
 بدشائے اثر ہاورد عالجیم چہ
 آجیوان برگرفت چہ رنگ و بوے کز تو

(۶) آبرو و برداشتن (مصدر اصطلاحی) آبرو بود افزون گشتان برگرفت (اُردو) آبرو

بلند کردن و مراد آبرو دادن است پانا۔ بقول امیر شرف اور غرت حاصل ہونا

کہ می آید چنانکہ بیدل گوید (۱) اگر مہر مرتبہ بڑھنا (رشد) سر تو جدا ہوا تھا
 قناعت باز کردہ پر تو احسان چہ خوشنم مگر پائی آبرو یہ مرتبہ جدا تری تو اسے ملا

<p>آبر و برون (استعمال) حاصل برون برون ضائع کرنا۔ (بحر) آبر و کھوئی ہے محو رخ زیا و جو د آبر و دست چنانکہ بیدل گوید (س) اگر آبر و ہو کر بیڑیاں ہنسی ہن اُس زلف پشیدہ ہو کر بود از حادثات کاشنیت و زیان نیر لکنا آبر و خریدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب</p>	<p>راز مود ہنسا (ارو) آبر و بنی ہونا۔ بقول بحر عجم چیزے براسے حفظ آبر و دادن و خود را امیر عزت سلامت رہنا۔ آبر و سلامت رہنا از شکستہ آبر و یختن رہانیدن (مخلص کاشی) (س) قدر و منزلت قائم رہنا۔</p>
<p>آبر و حاصل کردن (استعمال) آبر و پیدا کردن قیل آبر و سے غیش خریدم (ارو) آبر و است چنانکہ سلمان ساجی گوید (س) آبر و مول لینا کما جاتا ہے۔ (فی البدیہہ نظم بطائی ہر دو عالم آزمان حاصل کنی و کز سر افلاک (س) بات میزان خردین تول سے و جان کو گردی خاکہ سے بوا حسن (ارو) آبر و پیدا آبر و کو مول لے و</p>	<p>کرنا۔ بقول امیر ناموری اور شرف حاصل کرنا آبر و و (اصطلاح) برون اضافت برون (صبا) آبر و کی جو صفات فقر اسے پیدا و یاد بود بقول صاحب ان (سینیل و نیلو فراد صورت وصل ہوئی ذات خدا سے پیدا و آب رو کہ گذشت۔ مؤلف گوید کہ (۲) آبر و خرچ کردن (مصدر اصطلاحی) ضائع کردن باضافت۔ آب جوے باشد کہ بقول صاحب</p>
<p>و بافتن آبر و دست۔ (ظہوری) برہان رود۔ در فارسی جوے را گویند (ارو) قرار خاک یسی و ظہوری و خواہم کرد آب (سینیل۔ نیلو فر۔ انکر (۲) ندی کا پانی دیکر رو دگر خرچ و (ارو) آبر و کھونا۔ بقول امیر عزت آبر و دادن (استعمال) عزت بخشدن است</p>	<p>و بافتن آبر و دست۔ (ظہوری) برہان رود۔ در فارسی جوے را گویند (ارو) قرار خاک یسی و ظہوری و خواہم کرد آب (سینیل۔ نیلو فر۔ انکر (۲) ندی کا پانی دیکر رو دگر خرچ و (ارو) آبر و کھونا۔ بقول امیر عزت آبر و دادن (استعمال) عزت بخشدن است</p>

<p>چنانکہ شاپور طهرانی گوید (۵) شاپور خون نباشد گر جگر را جو ششے از داغ پنهانی (۱) (اردو) ز دیده روانست و خوشدلیم و زین آبرو کہ آبرو با نا غالب (۵) ہر بواہوس نے حسن دیدہ تر میدہد مرا (۱) (اردو) آبرو دینا۔ آبرو پرستی شمار کی ہے اب آبرو سے شیوہ اہل نظر گئی ہے نجشنا (نامنح) (۵) می ہے خالق نے از لہ آبرو روان گردیدن (۱) (استعمال) مراد</p>	<p>آبرو و تلوار کو کہ کیوں نہ آنکھوں پر جگہ ہوا برو ماضیہ چنانکہ بیدل گوید (۵) بے روا جیہاے خمدار کو (۵) غالب (۵) تم نے مجھ کو آبرو بخشی (۱) شکم احتیاج داغ کر دے آبرو چند آنکہ می ریزم ہوئی میری وہ گرمی باز آ رہے۔ آبرو داشتن (۱) استعمال) با توقیر و با آبرو (۱) (مصدر اصطلاحی) مراد آب</p>
<p>بودن است چنانکہ ہنر و اسی گوید (۵) کسے ریختن باشد (غنی) (۵) پر کن ز آب دیدہ بنا کام شاہے برفت از درت و کہ پیش تو ہیج گریان سبوسے خویش و اینی مزیر برب جو آبرو آبرو یے نداشت (۱) (اردو) آبرو رکھنا۔ (فہرہ خویش و ابو سلیک گر گانی) (۵) خون خود را امیر حضور ہم اگر چه غریب ہین مگر آبرو رکھتین گریزی بر زمین ہے کہ آب روے ریزی بر آبرو رفتن (۱) استعمال) بے آبرو شدن و کنار (۱) (آہی) (۵) ندارد روے گل پیش</p>	<p>باقی ماندن آبرو دست چنانکہ جامی گوید (۵) تو آبرو بپایت ریخت گوی آبرو را چہ آب در جگرم باشد انچنین کہ مرا ہم آیدہ در اصطلاح ماضیہ ہم سندان از کلام بیدل ز ہجرش ہم آبرو رفتست (۵) (ظہوری) (۵) پیدا است۔ رود از گریہ یا سے خام آب روے بیتابی (۱) آبرو و سنجیدن (۱) (مصدر اصطلاحی) موازنہ آبرو</p>

(ج۱)	کردن چنانکہ بیدل گوید (۵) بالکہ انی ذوق آب روشن جستن (استعمال) باضافت	
(ج۲)	سجتم آبرو سے اعتبار کہ آن قدر پیچیدہ کہ ان خود ثالث امید رونق و آبرو داشتن و طلب آن شرمسار مکرده اند (ارو) آبرو کا جانچنا۔ کردن چنانکہ صایب گوید (۵) چه آب روشن آبرو شدن (مصدر اصطلاحی) رفتن آبرو ازین چرخ نیلگون جویم کہ رخ بون شفق افتا	
	و بے آبرو شدن است چنانکہ حزین اصفہانی می شوید (ارو) آبرو چاہنا۔ عزت اور گوید (۵) بنو داؤل درین میخانه قدر سے خرقہ اور مرتبہ کی خواہش کرنا (آتش) پیش پوشا شراب آلودہ دلقم آبرو سے منعم نہیں کم مایہ کی عزت ہوتی ہے آبرو چاہنا پارسائی شد (ارو) آبرو جانا۔ جاتی رہنا۔ تو دریا سے کنواں دور ہے۔	
(۱۹۱)	(غالب ۵) ہر بوالہوس نے حسن پرستی شعلہ کی آبرو طلبیدن (استعمال) خواہش آبرو کرنا	
	اب آبرو سے شیوہ اہل نظر گئی ہے (ج۲) و آبرو خواستن چنانکہ صایب گوید (۵) آبرو جاتی رہیگی آپکی ہے بحراب اس سے از روشنان خیر سخاوت طمع مدار کہز شبنم آبرو و طلبد آفتاب خشک (بیدل) کنارہ خوب ہے۔	
	آبرو شکستن (مصدر اصطلاحی) بقول بہار (۵) آبرو می طلبی ترک طمع کن بیدل کہ بذیل آبرو می نویسد مراد آبرو بردن کاین دو مثال بیک خانہ نشست ہم آبرو آب روشن (اصطلاح) باضافت ثالث بقول آبرو چاہنا۔ (دیکھو اصطلاح ماضیہ)	
(۱۹۲)	صاحب بحر عجم رونق و رواج۔ شدن (آب) پس غلظت آبرو و فروختن (مصدر اصطلاحی) آبرو را بمعاوضہ	
	گذشت (ارو) رونق (موت) رواج (مکرر) از دست دادن است چنانکہ صیدی طہانی	

(۵) آبرو سے کہ بصد خون دل انداختہ بپایہ جمع کردن و حاصل کردن رونق و آبروت کرم نسیم بدر بان مفروش (اردو) آبر و بچینا۔ چنانکہ صاحب گوید (۵) از قناعت گرد اگر (بحر) دینے والے کا کب احسان گدالیتے می کرد آبرو سے غولیش پڑو می شد ہین پڑ آبرو بچیکے ٹکڑا فقر الیتے ہین پڑ۔

(۶) آبرو فروختن (مصدر اصطلاحی) مراد سیمٹا۔ (فی البدیہہ نظم طباطبائی) آتی ہے (آبرو بخشتن) باشد چنانکہ ارسلان گوید (۵) جب نسیم تو کہتی ہے معج بحر یون آبرو ز لعل جانفرایش ارسلان ہر گہ سخن گوید اگر ہون ہزار ہاتھ پڑ

ز خجالت آبرو سے چشمہ حیوان فرو ریزد۔ آبرو ماندن (استعمال) در بحث آبرو آبرو و کردن (مصدر اصطلاحی) لحاظ و احترام نماندن بیاید۔

(۷) کردن (بیدل) خاک گردیدیم اما آبرو سے گل آبرو و نگاه داشتن (استعمال) آبرو نکروہ ہچو دل بر آب گردیدن جگر داریم ماہ (ظہری) محفوظ داشتن است چنانکہ جامی گوید (۵) نیشاپوری (۵) تصدیق کم کشند گل و بادہ تابکے میدہم گفتم بہاے خاک کویت آبرو گفت در کار بید ماغی ما آبرو و کنند (ظہوری) (۵) روجا می نگہدار آبرو سے غولیش را (اردو) طراوت ہاے عمر خضر بہت از جرعه جا مت۔ آبرو بچانا (بحر) ہوے بے آبرو و ہم پیک سکندر کو کہ خاک رگہزار تیر و کردے (اردو) آگے گھڑی بھریں بچائی کیونکر آئینے نے اپنی آبرو برسوں پڑ۔

(۸) آبرو و گرد کردن (مصدر اصطلاحی) کنایہ از آبرو و نگہ داشتن (استعمال) بے آبرو کردن

و آبر و یفتن است اگرچہ این منفی آبر و گذشتن کہا جاتا ہے جو آبر و ماندن کا ترجمہ ہے
 است و لیکن استعمال این مثبت بنظر ملے (بحرہ) بلا سے جان نکل جائے آبر و بیجا
 نیامدہ (دشانی شہدی ۵) خاکستم بسر کہ کھلے کسی پہ نہ پردہ شکستہ حالونکا ۶۔

چہ بے آبر و شدم ۶ نگذاشت گریہ پیش کشا آبر و ہوس کروں (استعمال) بقول صاحب
 آبر و مراہ (ارو) آبر و لینا۔ بے عزت اور نفاس ہوس معنی آرزوے نفس است پس آبر و
 ذلیل کرنا (بحرہ) جو آب آئینہ کی جائے ہوس کردن خواہش آبر و کردن نفس باشد
 ہم مکدر ہوں ۶ وہ کون ہین جو کسی کی ہن (ظہوری ۵) کسے از عشق آب و ہوس
 کرد ۶ کہ خاک ۶ بفرق تفس کردن (ارو) آبر و لیتے ۶۔

آبر و نماندن (استعمال) بے آبر و شدن آبر و کی ہوس کرنا۔

است لازم استعمال ماضیہ۔ منفی آبر و ہند (استعمال) مراد آبر و اصل
 اگرچہ آبر و ماندن بمعنائے حقیقی است لیکن کردن (ظہوری ۵) یافت ظہوری غش
 استعمالش در مثبت بنظر نیامدہ قاسمی گو یا آبر و ۶ بر سر صد عیش و طرب خاک باد ۶
 گوید (۵) نامد آبر و یے و رین انجمن ۶ آب رہ (اصطلاح) بدون اضافت ثناء
 در و شستہ ام دست دل از سخن ۶ (ارو) بقول صاحب شمس اللغات شراب
 آبر و منجانا۔ بے آبر و ہونا (تلق ۵) گھر انگوری (ارو) انگوری شراب (نوش)
 سے باہر اگر نکلا قدم ۶ آبر و ساری آب ریخت (مقولہ) بدون اضافت ثناء
 ست گئی اُردم ۶۔ اردو میں آبر و بیجا (۱) بقول صاحب بحر معجم شرمندہ گردید کیا

مقولہ عجم است یعنی چون کسی نام نہ گونید مولف۔ (۴) آب ریختن عرق آلود و منفعل کہ آب ریخت و بقول صاحب برہان جامع شدن ہم۔ (ظہوری ۱۵) در گرفت آتش (۲) بے عزت و خیف ساخت۔ مولفستان پستی از روغن آب می ریزد و۔ گوید کہ این مشتق از مصدر اصطلاحی آب (ولہ ۱۵) برگل نم دیدہ آبے ریختن آسان ریختن است کہ بیاید (ارو ۱) آب تراست و سوز عشق خویش برد لہاے شیلہ ہوا۔ پانی پانی ہوا۔ (ناسخ ۵) زنگست عرض کن (بیدل ۱۵) مزین اے بے خبر یار کے آگے و ہولی غیرت سے آب لاف محبت و مبادا آب ریزد از حیا آتش باب ۱۵ (ولہ ۱۵) پانی پانی ہوا شرم سے دل و (ارو ۱) و (۲) پانی چھڑکنا (۳) تو محفل میں بہ بہا کے اشک ہوا کیا ہی آبرو لینا و دیکھو آب منج کے ریختن (۴) انفعال مجھے (۲) آبروی۔ ذلیل کیا۔ آب آب ہونا۔ پانی پانی ہونا۔ (دیکھو قول) آب ریختن (مصدر اصطلاحی) (۱) بقول آبریز (اصطلاح) بدون اضافت ثالث بقول بہار معروف کہ از افشاندن آب مراد باشد صاحب بحر عجم (۱) ادب خانہ و مستراح (۲) (۲) و بقول صاحب فرہنگ اندر گرد و نیا و لو آب کشی (۳) ظرفی کہ وقت غسل بدن فرو نشاندن۔ صاحب بحر عجم گوید کہ (۳) آب بر سر ریزند (۴) گو و ابیکہ از ہر اے ریختن بے عزت و خیف ساخت۔ مولف آہاے متعلیٰ چھو آب حمام و مطبخ و غیرہ کنند گوید کہ معنای آخر الذکر متعلق از آب کے باشد و بقول صاحب سرور می (۵) ہتھوڑا ریختن۔ یا آب پیزے ریختن) است و تحقیق یعنی حوس و غیرہ کہ در ان وضو کنند مولوی

معنوی (۱) اسے بدیدہ لونہاے چرب خیر مردم شادی و نشاط کردہ آب بر یکدیگر
 فصلہ آنرا بہین در آبریزہ (حکیم سنائی ۱۵) ریختند ازان با ز این رسم برجاست (ظہری)
 دوستی را بریز چرخ مبرہ زانکہ او کہ تہی بود نیشا پوری (۱۵) از سیہ چشمان ہندی آب در
 گہ پڑے (حکیم زجاجی ۱۵) کمر بستہ یکسر بر آے چشمت نماند آبریزان می شود در زیر چشم
 گریز نہ مطبخ بدانجانہ بد آبریزہ (حکیم سنائی ۱۵) آبدہ (ارو) عجیونکی ایک خاص عید کا
 شعر تو باید با بریز در انداختہ گر بود از نام جو ۱۳ ماہ تیر کو سنائی جاتی ہے۔
 مشک بر بنشتہ با بریزہ (ارو) (۱) پاخانہ آب ریزگان (اصطلاح) بقول صاحب

(مذکر) (۲) دُول (مذکر) (۳) وہ ظرف جس بحر عجم مراد ماضیہ۔

غسل کے وقت پانی سر پر ڈالین (۴) چوچ آب زون (مصدر اصطلاحی) بدون
 جس میں حمام یا باور چچانہ کا پانی جمع ہوتا ہے اضافت بقول صاحب بحر عجم (۱) گرو نشان
 (مذکر) (۵) حوض وغیرہ جس میں وضو کریں (مذکر) (۲) تسکین دادن (۳) اطفائے آتش
 آبریزان (اصطلاح) بدون اضافت ثالث کردن و بقول صاحب فرہنگ اندراج
 بقول صاحب برہان روز سیزدہم ماہ تیرا شد (۴) فرو نشاندن آتش خشم (۵) رام نشان
 گویند کہ در زمان یکے از ملوک عجم چند سال موقوف۔ گوید کہ اگر این مصدر عام را بہ صلہ
 باران بنارید در این روز حکما و بزرگان ہائے مختلفہ تخصیص مفعولش بیان نکرده شود
 خواص و عوام در جاییہ جمعیت نمودہ دعا تحقیق پسندان را خوش نہ نماید و اصطلاح
 کردند ہمان لحظہ باران شد بدان سبب جو یان را افادتے نہ بخشند۔ مخفی مبا و کہ شتھا

این مصدر اصطلاحی بصلہ ہائے متعدّدہ یافتہ این کتاب را ہم سندش بدست نیامد و بہار
 میشود مثلاً۔ (آب زدن بر چیزے) و (آب از (آب زدن) ساکت است و (آب زدن
 زدن بر چیزے) و (آب زدن چیزے را) و بر چیزے) را کہ کنایہ از گرد و غبار فرو نشان
 (آب زدن در چیزے) بہ تحقیق۔ مولف گیر و قابل غور است کہ تخصیص صلہ بر دو تعمیم
 از برای این مصدر اختلاف صلہ با فرقے لفظ چیزے معاملہ را برابر ہم می کند و را
 در معنی پیدا نکند ولیکن اختلاف مفعول موثر۔ آئین کنایہ از فرو نشان
 بر معنی است چنانکہ آب زدن براہ معنی دہمین است قول صاحب برہان و (آب
 اول است و آب زدن بدل مخصوص یعنی زدن بطرف مکانی) خواہ بصلہ بار باشد
 دوم و آب زدن بر آتش مثال معنی سوم یا بر آ و ر یا را کنایہ از گرد و غبار فرو نشان
 باشد۔ اما معنی چہارم متعلق است از معنی است چنانکہ بالا گذشت پس (آب زدن
 سوم مثلاً) (آب بر آتش خشم زدن) کنایہ بر چیزے) را بدین معنی مخصوص کردن و در
 از غصّہ فرو نشان دادن و اطفاء آتش غضب نباشد۔ خلاصہ اینست کہ معانی متعدّدہ آب
 است۔ عجب است کہ صاحب فرہنگ زدن پیدا می شود از مفعول و قرینہ آن
 اندراج این معنی را معنی تازہ قرار می دہد چنانکہ بذیل می آید۔ (اُر و) (ا) آب پاشی کرنا
 دہم چنین است معنی چہارم ہم کہ محض دعا (۲) تسکین دینا (۳) آگ بجھانا (۴) آگ
 صاحب فرہنگ اندراج است و دیگران بجھانا (۵) (مطیع کرنا۔ آصفیہ) (اسیر) (۶)
 از نیم معنی سکوت و رزیدہ اند۔ مولف غم و در کرے شراب پاشی و بٹھلا دے

<p>یہ گرد آب پاشی: (کیف ۱۵) ایک دنیا میں آب زدن بہ خانہ و درخانہ و میدان نہ ایسا کوئی صحرا یا پاد آگ و لگی جو بجھا و کہین دن بہر روکے: (قلق ۱۵) دوڑو نمی کند کہ کنایہ از گرد و فرو نشان دن باشد۔ لوگوں کو بجھا و آگ لگی: جلد پانی منگا و آگ لگی: (طہوری گوید) براہ گریہ آبے می زند فقرہ امیر ۴) دونوں مزاج کے جھلے ہیں یہ آگ تہیں بجھا و گے تو بجھگی: (امیر اللغات) (بیدل ۵) آب زد بیدل بر آتش عمر با آب زدن آتش را: (مصدر اصطلاحی) چشم ترم: آن سنگریب نگہ انعام تہا است</p>	<p>مراد آب بر آتش زدن۔ باشد کہ گذشت کرد: (ارو) آب پاشی کرنا۔ چھڑکا و کرنا۔ چنانکہ بیدل گوید: (۵) بد سیر و گرتوان راستے یا مکان یا میدان وغیرہ میں۔ (دیکھو) زدن غ کلفت آسودن: جگر آبے زند آب زدن کے پہلے منی) (شاہ نصیر) خاکستر آتش مارا: مخفی مہاو کہ (آب زدن) یہ ککے واسطے کرتی ہے چشم تر چھڑکا و بہ آتش) (آب زدن بر آتش) (آب زدن) کہ آئینے کا نہیں چاہتا ہے گھر چھڑکا و: در آتش) معنی فرقتے ندارد۔ اگرچہ نہ تھا (آب زدن بر چیزے) (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>آن بصلہ ہاے باد برو در الان ستیا: بقول بہار کنایہ از گرد و غبار فرو نشان دن (آب زدن براہ) (مصدر اصطلاحی) تخصیص و در راے مؤلف۔ چنانکہ در مصدر مفعول درین اصطلاح بر طریق تخیل است (آب زدن) گذشت تعمیم خبر بہر گرد و دست و این عام باشد و بر اے ظرف مکان یعنی نیست و انقدر درست باشد کہ بجائے</p>	<p>مراد آب بر آتش زدن۔ باشد کہ گذشت کرد: (ارو) آب پاشی کرنا۔ چھڑکا و کرنا۔ چنانکہ بیدل گوید: (۵) بد سیر و گرتوان راستے یا مکان یا میدان وغیرہ میں۔ (دیکھو) زدن غ کلفت آسودن: جگر آبے زند آب زدن کے پہلے منی) (شاہ نصیر) خاکستر آتش مارا: مخفی مہاو کہ (آب زدن) یہ ککے واسطے کرتی ہے چشم تر چھڑکا و بہ آتش) (آب زدن بر آتش) (آب زدن) کہ آئینے کا نہیں چاہتا ہے گھر چھڑکا و: در آتش) معنی فرقتے ندارد۔ اگرچہ نہ تھا (آب زدن بر چیزے) (مصدر اصطلاحی)</p>

<p>نہ زمرہ می باشند۔ براسے طراوت و تازگی نقرہ حل کردہ باشند آنہم آب زر راست۔ انہا و خیال ضعیف است کہ معنی لوث و آلودہ (سجڑ کا شیشی ۱۷) از آب زر بنجہ شیر و یہ نقش آب باشد و مقابلہ پاکدامنی ہمین را می خواہد بود کہین را نسب بہ تیشہ فرہادی رسد (انتہی) مولف۔ گوید کہ آب زودہ راس (نظامی ۱۸) آب زر این نکتہ باید نوشتہ آب زودہ گرفتہ درست نباشد و در کلام شتر بان درود انچہ فرہندہ کشتہ سلمان ساوی نام گیلانی استعمال گل آب زودہ می باشد (۱۹) ہمہ روز تخم طرب کاشتند بہ آب زرش پس آب زودہ صفت چیزے است کہ نقصان آب میداشتند (علی خراسانی ۲۰) و مجلس آب باور سیدہ باشد اعم از نیکہ داغدار غارت زدگان طرب و عیش و ساقی زخبات شود یا تغیر مقصود نیست کہ اثر آب آنرا از معان آب زر آرد (۲۱) بقول ہر آب و تاب اصلی برگردانند و این۔ (مراوت آب زرسے وہ پانی مراد ہے حسین سونایا چاند آب رسیدہ) و مفعول (آب زدن) و نیز صورت حل ہو (آتش ۲۲) گفتا جو نامہ شوق اس آب زدن متاع مراد آب رسیدن متاع سیمبر کو آتش و تحریر اسکو خامہ بے آب زر نہ کرتا (۲۳) زعفرانی شراب (موت ۲۴)۔</p>	<p>نہ زمرہ می باشند۔ براسے طراوت و تازگی نقرہ حل کردہ باشند آنہم آب زر راست۔ انہا و خیال ضعیف است کہ معنی لوث و آلودہ (سجڑ کا شیشی ۱۷) از آب زر بنجہ شیر و یہ نقش آب باشد و مقابلہ پاکدامنی ہمین را می خواہد بود کہین را نسب بہ تیشہ فرہادی رسد (انتہی) مولف۔ گوید کہ آب زودہ راس (نظامی ۱۸) آب زر این نکتہ باید نوشتہ آب زودہ گرفتہ درست نباشد و در کلام شتر بان درود انچہ فرہندہ کشتہ سلمان ساوی نام گیلانی استعمال گل آب زودہ می باشد (۱۹) ہمہ روز تخم طرب کاشتند بہ آب زرش پس آب زودہ صفت چیزے است کہ نقصان آب میداشتند (علی خراسانی ۲۰) و مجلس آب باور سیدہ باشد اعم از نیکہ داغدار غارت زدگان طرب و عیش و ساقی زخبات شود یا تغیر مقصود نیست کہ اثر آب آنرا از معان آب زر آرد (۲۱) بقول ہر آب و تاب اصلی برگردانند و این۔ (مراوت آب زرسے وہ پانی مراد ہے حسین سونایا چاند آب رسیدہ) و مفعول (آب زدن) و نیز صورت حل ہو (آتش ۲۲) گفتا جو نامہ شوق اس آب زدن متاع مراد آب رسیدن متاع سیمبر کو آتش و تحریر اسکو خامہ بے آب زر نہ کرتا (۲۳) زعفرانی شراب (موت ۲۴)۔</p>
<p>آب زر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) طلایے حل کردہ نقاشان (۲) مے زعفرانی و بقول صاحب ناصری بقول صاحب بحر عجم از قبیل آب آہن تاب (۳) آب زعفران ہم بہار گوید کہ آبے کہ است یعنی آبیکہ زر را تاب دادہ دران</p>	<p>آب زر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) طلایے حل کردہ نقاشان (۲) مے زعفرانی و بقول صاحب ناصری بقول صاحب بحر عجم از قبیل آب آہن تاب (۳) آب زعفران ہم بہار گوید کہ آبے کہ است یعنی آبیکہ زر را تاب دادہ دران</p>

خوشہ دہند تا گرم شود پس سرودہ بہ بہیار کردہ مَوَلَف - گوید کہ از آب زرد اشک
خوراند (اُرو) وہ پانی جسے اصلاح کے لیے خونین مراد است چنانکہ گذشت و (آب از
سونا گرم کر کے بچھاتے ہیں - اگر چہ لوہے کی دیرہ فرو ریختن) ہم مصدر اصطلاحی است
ہوے پانی کو اردو میں آب آہن تاب کہتے کہ گذشت پس آب زرد از دیرہ ریختن
ہیں لیکن آب زرد تاب مستعمل نہیں ہے۔ اصطلاح خاص نباشد چرا کہ اشک یا آب
سے بچھا ہوا پانی کہہ سکتے ہیں -

آبِ رَو (اصطلاح) باضافت ثالث کثرت است - آب زرد ہم بامصادر مذکورہ مستعمل
از اشک خونین باشد چنانکہ صاحب گوید کہ باشد - مخفی مباد کہ در کلام فردوسی استعمال
بذیل آب از دیرہ فرو ریختن گذشت (اُرو) (آب زرد از دیرہ فرو ریختن) است (اُرو)
اشک رنگین (اسیر) تفوق ہے کل شاد آ نکھون سے خون بہانا - (فی البدیہہ مطابقتی
ہر اشک رنگین کو چہ گریبان داغ رہتا ہے) روتے روتے نہیں رہتے جیسے شکر
مراد امان کلچین کوہ -

آب زرد از دیرہ ریختن (مصدر اصطلاحی) آب زردہ بر زردہ (اصطلاح) باضافت
باضافت ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج کہ
کنایہ از اشک خونین ریختن باشد چہ صغرا بحوالہ منظر العجائب می نویسد آب بیج زنی اُرو
گفت خون است (فردوسی) فرو ریختن از لہراتا پانی - موج زن سمندر

دیدگان آب زرد بہ آب دودیدہ ہیں چارہ آب زلال (استعمال) باضافت ثالث

و قسم زائے منقوطہ۔ بقول صاحب برہان زاید شہرہ چہ سودا ازان چوندار و طہارت
لفظ زلال بروزن جوال کرے را گویند کہ ذیلی ذی (ارو) آب زمزم (مذکر) بقول ہر
در میان برف بہم میرسد و او پرندہ باشد مکہ معظمہ میں ایک کنواں ہے اسکا پانی۔
پران آب صاف و آنرا آب زلال خوانند (کیفۃ) کیسکے بوسہ لب سے مجھے تو
و آن کرم اندک حیاتی و حرکت مذہبی بہت رغبت ہے پین آب کوثر و زمزم کی
و زلال لفظ عربی است معنی صاف استعمال چاہ کیا کرتا ہے۔

آب زلال در کلام اساتذہ یافتہ میشود جامی آبرن (اصطلاح) باباے موقوف بقول
(۱) تشنگان را بدے آب تفقہ می کن صاحبان برہان و بحر عجم (۱) کنایہ از آرام
ایک منزل بلب آب زلاست تراہ (حافظہ) و تسکین دہندہ یعنی شخصے کہ مردم را بیان
در سینہ دلش زانگی بتوان دیدہ مانند سنگ خوش تسلی کند (۲) مرہ معنی اول ہم یعنی
ریزہ در آب زلال (ارو) آب زلال۔ تسلی کن و تسکین بدہ (۳) حوض کوچک
(مذکر) بحر (۴) اسے بحر آب و تاب ہے (۵) ظریفے باشد از مس و امثال
کیا تیری بات میں ہر شعر معنی چشمہ آب آن بمقدار قامت آدمی یا کمتر ازان با سہر
زلال ہے ۔ سوراخ دار کہ اطبا رہیا ران را دسان خوانند

آب زمزم (استعمال) باضافت ثالث یا بنشاند و سہر ہا را ازان سوراخ میرود ن
آپ چاہے معروف کہ در مکہ معظمہ واقع است آرنند و آب گرم با او دیدہ جو شانیدہ در آن
(جامی) باب زمزم اگر شست خرقہ کنند (ارو) (۱) آرام اور تسکین دینے والا

<p>(۲) تسلی و لاسا دینے کا صیغہ اسمی تسلی دے ولا سا دے۔ (۳) چھوٹا سا حوض (مُذکر) بزرگ گردیدہ۔ زندہ بمعنی بزرگ و کلان است و زند محقق زندہ پس آب زند رود رودے است کہ آب او زندہ است صاحب برہان بذیل لفظ زندہ ذکر میکند وحی فرماید کہ (زندہ رود) نام دریائے است در صفایان۔ مؤلف۔ گوید کہ آب بمعنی</p>	<p>(۴) بقول امیر وہ ظرف حسین و واولن کا جوش کیا ہوا پانی اس انداز سے بھر کر کہ لفظ کی گردن تک رہے مریض کو بھاتے ہیں اسی کا مصدر آبرن کرنا اور اسکا لازم آبرن ہونا اردو میں مستعمل ہے۔</p>
<p>دریا گذشت۔ (زندہ رود) را (زندہ آب) گفتن ہم درست نباشد کہ علم است عجبت کہ صاحب زند (زندہ رود) را (آب زند رود) نوشتہ (أرو) اصفہان کے ایک بڑے دریا کا نام زندہ رود ہے۔</p>	<p>آبرن واون (استعمال) بیمار را در آبرن خواباندن و نشانیدن است زبانان حال ہم تصدیق این می کنند (فی البدیہ) مرزا محمد یحسان کوکب (۵) ناید تازرخ جلدش آزاد و پذیر شک کار دانش آبرن</p>
<p>آب زندگانی (اصطلاح) باضافت ثبات بقول صاحب فرهنگ اندراج (۱) مراد آب حیات (۲) کنایہ از طراوت و رونق جوانی و تحقیق مؤلف (۳) مجازاً بمعنی شراب ہم (ارسلان ۱۵) در زمین لطف انداز و نظریات</p>	<p>داود (أرو) آبرن کرنا (امیر اللغات) آب زند رود (استعمال) بقول صاحب فرهنگ اندراج کہ بجا الہ فرهنگ فرنگ می فرماید نام دریائے اصفہان کہ از غرب جانب شرق جاریست گویند کہ</p>

<p>خضر یا ہر ذوق آب زندگانی از سراب: عالم ساغر منور کا (۲) مشوق۔</p>	<p>خضر یا ہر ذوق آب زندگانی از سراب: عالم ساغر منور کا (۲) مشوق۔</p>
<p>(مختم ۵) گرا از خمار و ہم جان عجب مدار آب زندہ رود (استعمال) بدون افتاد اسے دل کہ ساقی از لب من آب زندگانی ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج مراد ہست (۱) (ارود) (۱) آب زندگانی (مذکر) (آب زندہ رود) باشد۔</p>	<p>(مختم ۵) گرا از خمار و ہم جان عجب مدار آب زندہ رود (استعمال) بدون افتاد اسے دل کہ ساقی از لب من آب زندگانی ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج مراد ہست (۱) (ارود) (۱) آب زندگانی (مذکر) (آب زندہ رود) باشد۔</p>
<p>(وزیر ۵) ابو سائب و لکودیکا اک حسین بنہ آب زہ (اصطلاح) باضافت ثالث و کسر رنگ: خضر آب زندگانی سے بھر گیا جام رابع بقول صاحبان بحر عجم و سروری آبیکہ از روح (۳) رنگ و رونق جوانی (مؤنث) کنایہ تالاب و رودخانه و امثال آن تراوش کنہ (ارود) ندی یا تالاب وغیرہ کے کنایہ</p>	<p>(وزیر ۵) ابو سائب و لکودیکا اک حسین بنہ آب زہ (اصطلاح) باضافت ثالث و کسر رنگ: خضر آب زندگانی سے بھر گیا جام رابع بقول صاحبان بحر عجم و سروری آبیکہ از روح (۳) رنگ و رونق جوانی (مؤنث) کنایہ تالاب و رودخانه و امثال آن تراوش کنہ (ارود) ندی یا تالاب وغیرہ کے کنایہ</p>
<p>آب زندگی (اصطلاح) باضافت ثالث سے رہتا ہوا پانی (مذکر)</p>	<p>آب زندگی (اصطلاح) باضافت ثالث سے رہتا ہوا پانی (مذکر)</p>
<p>بقول بہار (۱) مراد آب زندگانی (۲) آب زہرہ (اصطلاح) باضافت ثالث شفع و بہ تحقیق مؤلف: کنایہ از مشوق ہم (ارود) رابع بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب (۲) ہست گویا در دم تیغ تو آب زندگی تابش (۳) شفق بعد از صبح و بقول صاحب ورنہ از ہر چہ جان بخشہ دم سہل سراپا صاحب فرہنگ اندراج مطلق شفق (ارود) (۱) شراب مستانہ جلوه ہائے آب زندگی پر گردش (مؤنث) (۲) تابش (مؤنث) (۳) شفق (مؤنث) دیا و حلقہ گرداب می برد (ارود) بقول ہم (ذوق ۵) ہے آج جو یون خوشنما نور (۱) آب زندگی (مذکر) (بحر ۵) کیا عجب چھلکے سحر رنگ شفق پر تو ہے کس نور شید کا ضیفونکا جو آب زندگی کا سہ سرین ہے نور سحر رنگ شفق ۔</p>	<p>بقول بہار (۱) مراد آب زندگانی (۲) آب زہرہ (اصطلاح) باضافت ثالث شفع و بہ تحقیق مؤلف: کنایہ از مشوق ہم (ارود) رابع بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب (۲) ہست گویا در دم تیغ تو آب زندگی تابش (۳) شفق بعد از صبح و بقول صاحب ورنہ از ہر چہ جان بخشہ دم سہل سراپا صاحب فرہنگ اندراج مطلق شفق (ارود) (۱) شراب مستانہ جلوه ہائے آب زندگی پر گردش (مؤنث) (۲) تابش (مؤنث) (۳) شفق (مؤنث) دیا و حلقہ گرداب می برد (ارود) بقول ہم (ذوق ۵) ہے آج جو یون خوشنما نور (۱) آب زندگی (مذکر) (بحر ۵) کیا عجب چھلکے سحر رنگ شفق پر تو ہے کس نور شید کا ضیفونکا جو آب زندگی کا سہ سرین ہے نور سحر رنگ شفق ۔</p>

<p>آب زیر کاہ (اصطلاح) باضافت ثالث آب پنہان است نیز پنہان و مجازاً (۲) و سادس بقول صاحب بحر عجم کسے کہ بظاہر مکر و میل را ہم توان گفت کہ در ظاہر دوست خوب و در باطن فتنہ انگیز باشد و خوبی و نیکی و قابلیت و کمال معنی و بقول ہزار مطلق و نیکی و قابلیت و کمال مخفی کہ بظاہر معلوم چیز پنہان و مخفی ہم۔ مؤلف۔ گوید کہ از نہ شود و این عکس معنی دوم است (۳) استعمال زبانہ انان عجم می کشاید کہ آب کہ در باطن با صفات حسنہ موصوف باشد و بظاہر زیر کاہ (۱) آبے است کہ زیر کاہ پنہان باشد ننماید صاحب برہان ہم معنی سوم را ذکر میکند و این خیلے خطرناک است چرا کہ در بادی النظر صائب (۵) باخس و فاشاک صائب موجب وجود و مقدارش معلوم نشود و در روان دریا نکرودہ انچہ با ماسادہ لوحان آب زیر کاہ بے خبر را غرق کند اکثر سے از شعرا ر عجم در کردہ (سالک یزدی ۵) می دہم بر باد معنی حقیقی استعمال این کردہ اند و مجازاً بمعانی آب زیر کاہ خوشن و زعفرانی کہ با را کاہ مکر و مکار و نیکی و نیک۔ صائب در معنی حقیقی کہ خرمن می کنم و خاقانی (۵) با جہان آب (۵) کرد و مارا عاقبت جواری دشمن خراب و زیر کاہ مباحش پتات بے آب تر ز کہ سیل کار آب زیر کاہ نتوانست کردہ (ولیم) نکندہ (ارو) (۱) آب زیر کاہ (مکر) و ہ پانی آب زیر کاہ را باشد خطر از جبر پیش و صائب جو سبزہ کے نیچے چھپا ہوا ہو (۲) آب زیر کاہ از ہواری اہل زمان فافل مباحش و قلم مکر اور وہ شخص جو دل میں فریبی ہو (۳) نیکی (۴) نیست کہ آب زیر کاہ بمعنای حقیقی (۱) جو باطن میں نیک بخت ہو۔ اسکو زبانہ انان</p>	<p>آب زیر کاہ (اصطلاح) باضافت ثالث آب پنہان است نیز پنہان و مجازاً (۲) و سادس بقول صاحب بحر عجم کسے کہ بظاہر مکر و میل را ہم توان گفت کہ در ظاہر دوست خوب و در باطن فتنہ انگیز باشد و خوبی و نیکی و قابلیت و کمال معنی و بقول ہزار مطلق و نیکی و قابلیت و کمال مخفی کہ بظاہر معلوم چیز پنہان و مخفی ہم۔ مؤلف۔ گوید کہ از نہ شود و این عکس معنی دوم است (۳) استعمال زبانہ انان عجم می کشاید کہ آب کہ در باطن با صفات حسنہ موصوف باشد و بظاہر زیر کاہ (۱) آبے است کہ زیر کاہ پنہان باشد ننماید صاحب برہان ہم معنی سوم را ذکر میکند و این خیلے خطرناک است چرا کہ در بادی النظر صائب (۵) باخس و فاشاک صائب موجب وجود و مقدارش معلوم نشود و در روان دریا نکرودہ انچہ با ماسادہ لوحان آب زیر کاہ بے خبر را غرق کند اکثر سے از شعرا ر عجم در کردہ (سالک یزدی ۵) می دہم بر باد معنی حقیقی استعمال این کردہ اند و مجازاً بمعانی آب زیر کاہ خوشن و زعفرانی کہ با را کاہ مکر و مکار و نیکی و نیک۔ صائب در معنی حقیقی کہ خرمن می کنم و خاقانی (۵) با جہان آب (۵) کرد و مارا عاقبت جواری دشمن خراب و زیر کاہ مباحش پتات بے آب تر ز کہ سیل کار آب زیر کاہ نتوانست کردہ (ولیم) نکندہ (ارو) (۱) آب زیر کاہ (مکر) و ہ پانی آب زیر کاہ را باشد خطر از جبر پیش و صائب جو سبزہ کے نیچے چھپا ہوا ہو (۲) آب زیر کاہ از ہواری اہل زمان فافل مباحش و قلم مکر اور وہ شخص جو دل میں فریبی ہو (۳) نیکی (۴) نیست کہ آب زیر کاہ بمعنای حقیقی (۱) جو باطن میں نیک بخت ہو۔ اسکو زبانہ انان</p>
---	---

اُردو نے آب زیر کاہ نہیں کہا ہے تشر زطر شراب عشاق سیر بے نوا کی کن شکست
 (۱) فریب کو دل اہل صفائیں راہ نہیں رنگ کس آبے ندارد زیر کاہ آنجاہ۔

وہ دشت ہے یہ جان آب زیر کاہ نہیں: **آب ساختن** (مصدر اصطلاحی) (۱) موافق (۲)

(بحر ۱) آب زیر کاہ ہے صبادا سے مرفان شدن آب و ہواست چنانکہ دانش گوید
 باغ چاہیے سبز سے بھی خوف و خطر پست (۲) گل بدست گل فروشان رنگ بیاران
 مین (۳) مومن (۴) تھا آب جو زیر کاہ نہاں گرفت بد آب غربت ناز پروردگستان را
 غم عین سرورین ہوا دان ۵

آب زیر کاہ انداختن (مصدر اصطلاحی) چنانکہ صاحب گوید (۱) مگر تاثیر و رافغان

بقول صاحب بحر عجم مکاری و حیاتی کردن سنگین دل نمی باشد چکا دل آب سازد
 و بقول صاحب فرنگ اندراج حیلہ و نامہ کز آسایا خرو (۳) شراب ساختن کہ

در پردہ داشتن (قدسی - رباعی) چرخ آب یعنی شراب ہم آمدہ (غنی ۵) مغان
 آب ہمیشہ زیر کاہ اندازد ذیک کار بعد حلیہ کہ دائہ انگور آب می سازد ستارہ می کند

براہ اندازد مہراست کہ عیب چرخ را آفتاب می سازد (ارو و ۱) پانی موافق
 پوشیدہ ہر سواست چو گل ز سر کاہ آتا۔ آب و ہوا موافق ہونا۔ آب و ہوا

اندازد (ارو و ۱) مکاری کرنا۔ حیلہ بازی کی ساز گاری بھی کہتے ہیں (کیف ۵)

آب زیر کاہ داشتن (مصدر اصطلاحی) خائنہ غیر کا اسے حور لقا قصد کر پناہ موافق

(۱) مراد ماضیہ چنانکہ بیدل گوید (۲) ہے بہت آب و ہوا سے دو رخ (۳)

نرم کرنا آب کر دینا۔ بقول امیر گھلا دینا۔ پانی کرنا مصدر اصطلاحی از لفظ چیزے تقسیم کے وقوع
 (آتش) عتاب یا رسے رنگ رخ مرتخ است مقصود ازان چیز ہائے سخت است
 اڑتا ہے پتنگا خشکیں کرتی ہے زہرہ آب و بس۔ چون آب ساختن دل و جگر و آہن
 رستم کا پ (۳) شراب بنانا۔ و سنگ و امثال آن (اردو) آب کر دینا
آب ساختن آیینہ (مصدر اصطلاحی) دیکھو (آب ساختن)

باضافت نون جلا وادن آیینہ باشد چنانکہ آب ساختن خون (مصدر اصطلاحی)
 صائب گوید (۵) از دم آتش نشان آیینہ باضافت نون بیا رشقت کشیدن و گزشتن
 تاریک خود چہ گرسازی آب بارے ہم چنانکہ ظہوری گوید (۵) نفسہا دستہ
 پیش آہنگر گذار (۵) (اردو) آیینہ کو آب پنا می بندم شکیب از سینہ می گیرم پت زغم خون
 کہہ سکتے ہیں اسلئے کہ آب آیینہ جلا و صفا آب می سازم ز دل آرام می شویم (۵) (اردو)
 آیینہ کے لیے اردو میں مستعمل ہے۔ (دیکھو آیینہ) لہو پانی کرنا۔ بقول صاحب آصفیہ کثرت
آب ساختن چیزے (استعمال) اول اشکبار می سے خون کو خونا بہ پنا وینا (آتش)

آب ساختن چیزے را باضافت نون (۵) شوق و صلت میں ہے شغل اشک
 (۱) گداختن و آب کردن چیزے است افشانی مجھے پت ہجر میں کرنا پڑا آخر لہو
 سندے کہ در (آب ساختن) از کلام صاحب پانی مجھے پت (ولہ ۵) راتا ہے وصال
 گذشت سند این ہم باشد کہ آب ساختن دل یار کا شوق پت فراق اپنا لہو کرتا ہے پت
 و دل را آب ساختن نوشتہ منفی مبا کہ دین مؤلف۔ کی راے میں (لہو پانی کرنا)

<p>بیا رشتت کشیدن و گریستن کا کامل ترجمہ ہے (فخر گزگانی ۵) همان شیوہ بر صدر آید</p>	<p>آبِ ساوہ (اصطلاح) باضافت ثالث بان بلبس اندر آبِ سالان (دارو) باغات</p>
<p>بقول صاحب مؤید الفضل کنایہ از شراب آبِ ساسے (اصطلاح) بدون اضافت</p>	<p>زبون کم کیفیت (دارو) بگڑی ہوئی اور بقول صاحب شمس اللغات مراد آبِ برفی</p>
<p>کم نشہ شراب۔ ہلکی شراب۔ آبِ سیمہ (استعمال) باضافت ثالث</p>	<p>آبِ سازگار آمدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم رواج و رونق پہنچ</p>
<p>مراد معنائے اول آبِ سافتن است تسبیح کی آب و تاب (مؤنث)</p>	<p>چنانکہ مرزا ملک مشرقی گوید (۵) دل ہمارا آبِ سبز (استعمال) بہ اضافت</p>
<p>مارا آبِ غربت سازگار آمدن قفس شد ثالث آبے کہ جاری نہا شد و از رنگ</p>	<p>آشیاں از مہربانیاں صیاد م پڑ اصلی برگزیدہ باشد در کلام بید استعمال</p>
<p>آبِ ساکن (استعمال) باضافت ثالث این با مصدر گردیدن بنظر آمدہ (۵)</p>	<p>بقول بہار مراد آبِ ستادہ کہ گذشت رنگ می بند دولت چندان بوزلت</p>
<p>آبِ سال (اصطلاح) بدون اضافت ثالث خاکمن آب ہم می گردد از آسودن بسیار</p>	<p>بقول صاحب فرهنگ جہانگیری۔ باغ سبز (دارو) متغیر اور بگڑا ہوا پانی۔ صفا</p>
<p>سندش در آبِ سالان بیاید (دارو) باغ (دارو) امیر اللغات نے ضمن صفات لفظ آبِ برف</p>	<p>آبِ سالان (اصطلاح) بدون اضافت اور بودار پانی کا ذکر کیا ہے۔</p>
<p>بقول صاحب ناصری جمع آبِ سال باشد آبِ سبک (استعمال) باضافت ثالث</p>	

<p>بِقَوْل صاحب بحر عجم آب گوارا و گوارندہ اضافت ثالث بقول بہار وقت کردن آب و ہاضم (ارو) بقول صاحب جامع اللغات است کہ مراد آب خیر کردن باشد۔ کم وزن اور ہاضم پانی امیر نے بعض صفات (صائب ۵) برعل و عقیق کند آب خود پیش لفظ آب ہاضم پانی کا ذکر کیا ہے۔ ہلکا پانی بریب اوسیل کند خون خود طلال پڑ۔ اور بیک پانی بھی کہہ سکتے ہیں۔</p>	<p>آبِ سِیْل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم شراب (نظامی ۵) من و آب بقول بہار و صاحب فرهنگ اندراج سیخ و سر سبز شاہ پد جان گو فرد شو با آب وقت کہ بے عوض اذان ارتفاع سیاہ پد (ارو) امیر نے بعض لفظ آب کنند (بابا فانی ۵) ہر جا کہ بر کشید روے آب سیخ کا ذکر فرمایا ہے بمعنی شراب (مذکر) دلیل تیغ پد بر روے خصم ریخت جو آب آبِ سیل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم آبیکہ در اثنائے سفر امیر و پانی جو پیاسوں کے پلانے کو سڑا خورد مولف گوید کہ آب سفر آئے لگفتہ رکھتے ہیں اور ثواب کے لیے مفت پلاتے اندکہ در منازل بے آب مسافران با خود ہیں (ذوق ۵) سبیل آکے اگر خلعت محفوظ کنند۔ خلاصہ۔ آئے کہ مسافران در اسحا ہو آب سبیل پد کہے مے نوش کہ بھتی ہے سفر با خود دارند۔ آب سفر است۔ (سالک یزدی ۵) گل کند در دشت و در عمان گہ کہین اس سے پیاس پڑ۔ ساز و مرا پد قطرہ بارانم و آب سفر ساز و مرا پد (ارو)</p>
<p>آبِ سِیْل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم شراب (نظامی ۵) من و آب بقول بہار و صاحب فرهنگ اندراج سیخ و سر سبز شاہ پد جان گو فرد شو با آب وقت کہ بے عوض اذان ارتفاع سیاہ پد (ارو) امیر نے بعض لفظ آب کنند (بابا فانی ۵) ہر جا کہ بر کشید روے آب سیخ کا ذکر فرمایا ہے بمعنی شراب (مذکر) دلیل تیغ پد بر روے خصم ریخت جو آب آبِ سیل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم آبیکہ در اثنائے سفر امیر و پانی جو پیاسوں کے پلانے کو سڑا خورد مولف گوید کہ آب سفر آئے لگفتہ رکھتے ہیں اور ثواب کے لیے مفت پلاتے اندکہ در منازل بے آب مسافران با خود ہیں (ذوق ۵) سبیل آکے اگر خلعت محفوظ کنند۔ خلاصہ۔ آئے کہ مسافران در اسحا ہو آب سبیل پد کہے مے نوش کہ بھتی ہے سفر با خود دارند۔ آب سفر است۔ (سالک یزدی ۵) گل کند در دشت و در عمان گہ کہین اس سے پیاس پڑ۔ ساز و مرا پد قطرہ بارانم و آب سفر ساز و مرا پد (ارو)</p>	<p>آبِ سِیْل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم شراب (نظامی ۵) من و آب بقول بہار و صاحب فرهنگ اندراج سیخ و سر سبز شاہ پد جان گو فرد شو با آب وقت کہ بے عوض اذان ارتفاع سیاہ پد (ارو) امیر نے بعض لفظ آب کنند (بابا فانی ۵) ہر جا کہ بر کشید روے آب سیخ کا ذکر فرمایا ہے بمعنی شراب (مذکر) دلیل تیغ پد بر روے خصم ریخت جو آب آبِ سیل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم آبیکہ در اثنائے سفر امیر و پانی جو پیاسوں کے پلانے کو سڑا خورد مولف گوید کہ آب سفر آئے لگفتہ رکھتے ہیں اور ثواب کے لیے مفت پلاتے اندکہ در منازل بے آب مسافران با خود ہیں (ذوق ۵) سبیل آکے اگر خلعت محفوظ کنند۔ خلاصہ۔ آئے کہ مسافران در اسحا ہو آب سبیل پد کہے مے نوش کہ بھتی ہے سفر با خود دارند۔ آب سفر است۔ (سالک یزدی ۵) گل کند در دشت و در عمان گہ کہین اس سے پیاس پڑ۔ ساز و مرا پد قطرہ بارانم و آب سفر ساز و مرا پد (ارو)</p>

<p>وہ پانی جو سفر میں ساتھ رکھا جاتا ہے۔ (۱) موتیا بند (۲) ایک رنگ کا نام (۳) بھنگ</p>	<p>آب سپید (اصطلاح) باضافت ثالث</p>
<p>سیسے کی بنگ (محیط لضمین لفظ آبار) (۴) سپید</p>	<p>آب سفید بقول صاحب شمس اللغات</p>
<p>روشنائی۔ جو شیرہ پیاز یا اور کسی مرکب سے بنائی جائے جسکے حروف کا خذ پراست</p>	<p>(۱) علتے کہ در چشم پدید آید مراد آب</p>
<p>گوہر مولف۔ گوید کہ آب سفید و سپید آب ظاہر ہوتے ہیں جب کہ آگ پر سنیکا جاسے</p>	<p>ہر دو یک است۔ سپید آب بقول بہار (۲) آب سکندر (اصطلاح) باضافت ثالث</p>
<p>نام رنگیت و بقول صاحب بحر عجم سفید</p>	<p>بقول صاحب فرہنگ اندراج مراد</p>
<p>(۳) سرب سوختہ باشد۔ (۴) مولف گوئے آب حیات باشد (سعدی) بخشید حیات</p>	<p>کہ خطاطان شعبہ ہند منقطعاً را از شیر کشنیز تن اگر آب سکندر دل زندگی چشمہ حیوان</p>
<p>بر کاغذ سپید می طراز ملک ہند حروف آن پنهان تو دار و پے۔</p>	<p>باشد و چون آن را گرمی آتش دہند حرثا آب سنان (استعمال) باضافت ثالث</p>
<p>رنگ گیر و پیدا شود این قسم مداد را فارسیا بقول بہار کنایہ از تیزی و دم سنان (خضر)</p>	<p>آب سپید و سفید آب ہم گویند مگر آب سفید</p>
<p>یا سفید آب ہما نوقت مداد مراد گیرند کہ ذکر عالم و زنجیرہ گرندہ جا جائے بر آب سنان</p>	<p>کتابت ہم بیان آید چنانکہ غنی گوید (۵) باشد (خان آرزو) ز شوخی نیست خالی</p>
<p>چون نامہ کہ مردم بسپید آب نویسنہ در آرزو آن سرو با تمکین کہ چون آب سنان</p>	<p>کاغذ این چشم سفیدم رقی نیست (۱) (ارو) استاد است و در گذر باشد (۱) (ارو)</p>

آب سنان (مؤنث)	کہ چشم بدان نابینا شود و مخفف آن آب سیہ
آب سنج (اصطلاح) بدون اضافت	باشد (۲) شراب کمنہ (۳) رگل و لاسے
بقول صاحب ناصری مراد آب آبرن۔	(۴) آب عظیم و عمیق و آب طوفان نوح (۵)
آب سندر (استعمال) باضافت ثالث	نکبت و خواری و حوادث زمانی (۶) علتے
و کسر رابع و سکون نون بقول صاحب	است کہ دستم اسپ پیدا شود (۷) مدا کہ بدل
جامع اللغات دریائے سند (اردو) دریائے	کتابت کنند (مرزا محمد سعید اشرف لہ) گرم
اٹک۔ (مذکر)	آب سیاہ از دیدہ میگردد و سپیدہ کے توان
(۱) آب سوار (اصطلاح) بدون اضافت	کردن بلا سے تیرہ روزان با علان (۸) خسر لہ
(۲) آب سواران اول بقول صاحب بحر عجم	آب سیہ خوردہ چنان گشت مست و کش چ
جباب و بقول صاحب برہان شیشہ مانند	نگیرند بیفتد ز دست (۹) الہی ہدانی ۱۰۔
باشد کہ بیشتر بوقت باریدن باران در رو	ویدم ز بسکہ روز سیاہ و گریتم (۱۱) آب سیاہ
آب ہم رسد و دوم جمع آن (اردو) بلبلہ	تا سر زانو گرفتہ است (۱۲) شرف الدین علی زوی
جباب (مذکر)۔ بلبلے۔ جمع (ظفرہ) ٹیک	ظفر نامہ (۱۳) برب آب سیاہے کہ در میان
آنکھوں میں اب تھم رہے نہ رہے	فاصلہ بود و فرد آمدند (۱۴) ابن جلال عراقی ۱۵۔
جباب بحرین کوئی دم رہے نہ رہے	بہان اگر ہمہ آب سیہ گرفت چہ پاک (۱۶) چورضم
آب سیاہ (اصطلاح) باضافت ثالث	یکے نان و آبک انگور (۱۷) اشرف لہ کند
بقول صاحب بحر عجم (۱) مرضیہ است	در رہ نوشتن با چو اصرار پڑ سمش آب سیہ آہ

قلم دار پد کمال اسمیل ۷۰ پے کوہ سریند (آب آوردن چشم) ملاحظہ ہو۔	
آب سیاہ رفت چون خامہ ہر کہ باتو بود آب سیاہ آوردن دیدہ (اصطلاحی)	
یک زبان پد (ارو) (۱) موتیا بند (مذکر) باضافت ثالث و لون مراد مافیدہ مرزا	
دیکھو آب آوردن چشم (۲) پرانی شراب زماماے شہور شیرازی ۷۰ دیدہ تن پروردن	
شراب کہنہ (مونث) (۳) کیچہر (مونث) اختر آب سیاہ آوردہ است پد ورنہ شیشہاوت	
۷۰ تیراے کہ خم خاۃ عالم بنا ساتی موجہ آب بقاست پد	
ارے خمار کیچہر بھی یہاں تلچٹ کی پھرتی بنی آب سیاہ آوردن سُم (استعمال) باہفت	
(۴) گھرا پانی۔ (مذکر) طوفان فوج کاپانی۔ ثالث و لون فرو د آمدن آب و رستم سون	
(مذکر) (۵) نکبت و خواری (مونث) (آصفیہ) (مرزا اشرف ۷۰) کند در رہ نوشتن باچو اطر	
(۶) سُم مین اُتر آیا ہوا پانی (مونث) رس سمش آب سیاہ آورد قلم وار پد (ارو) سُم مین	
(مذکر) (دع) (۷) روشنی (مونث) (آصفیہ) پانی اُتر آنا۔ دکن مین رس اُترنا کہتے ہیں۔	
آب سیاہ آوردن چشم (اصطلاحی) آب سیاہ از چشمہ خورشید بر آمدن (اصطلاحی)	
باضافت ثالث بقول بہار۔ عبارت از اصطلاحی) باضافت ثالث نکبت و خواری	
بتلاشدن چشم بعلت نزول المار۔ (قدسی) بسر رسیدن و زوال پذیر شدن چیزے	
سوا شعر مرا خامہ چون بردہ بیاض پد (فصیحی یزدی ۷۰) زہریت خط و دست	
ز شک آورد آب سیاہ چشم حدودہ (ارو) کہ چون وقت سر آید پد آب سیاہ از چشمہ خورشید	
آنکھ مین پانی اُتر آنا۔ موتیا بند ہو جانا۔ بر آید پد (ارو) بد اقبالی۔ بد بختی آبا نا نکبت	

<p>و غواری میں مبتلا ہونا۔ ہر چیز کا زوال آبِ سیاہ از دیدہ بردن (مصدر لفظی) بروز پیدہ در آید چشمِ خور آبِ سیاہ پڑے۔</p>	<p>باضافت ثالث۔ دیدہ را از مار بدصاف کردن یعنی آبِ سیاہ از دیدہ بر آوردن ثالث و نون بقول صاحب فرہنگ انند</p>
<p>سند این در معنائے اول آبِ سیاہ گذشت بہار مراد و ت ماضیہ موتیا بند۔ اچھا کر ناد و کھو آب از چشم</p>	<p>ثالث و نون بقول صاحب فرہنگ انند مراد و ت ماضیہ آبِ سیاہ بردن چشم را (استعمال) باضافت</p>
<p>کشدن۔ آبِ سیاہ از زمین بر آمدن (مصدر ماضیہ و دانش) نی نهم زن بنون رو بدشت</p>	<p>اصطلاحی) باضافت ثالث۔ بقول صاحب و پندارم کہ بے تو آبِ سیاہ بردہ چشمِ ہولہ تا صری کنایہ از حادثہ بزرگ و امر خطرناک آبِ سیاہ خوردن (استعمال) باضافت</p>
<p>واقع شدن چنانکہ زلزلہ شدید (نظامی) ثالث (۱) شراب خوردن (سند این در آب آبِ سیاہ از زمین بر آمدہ مرگ از در آہنیں سیاہ بر نمبر ۲۔ گذشت) (اردو) (۱) شراب پینا</p>	<p>در آمدہ ہارید باغ مانگر گے پڑ و گلین آبِ سیاہ گرفتار (استعمال) باضافت ثالث مانند بر گے پڑ (اردو) خطرناک حادثہ (۱) مبتلا سے حوادث و آفات شدن (۲) بگل</p>
<p>واقع ہونا۔ آبِ سیاہ بچشم و آئین (استعمال) باضافت</p>	<p>ثالث بقول صاحب ہار مراد۔ (آبِ آوروں ثانی از کلام میرا آئی ہمدانی ایضا بر نمبر ۱۳ (اردو)</p>

(۱) بتلا سے جوا دث ہونا۔ آف من آبشار سے ۔

گرقق رہونا (۲) کیچڑ میں پھنسنا۔

آب شاہواری برداشتن (مصدر اصطلاحی)

آب سیر (اصطلاح) بدون اضافت و باضافت ثالث حاصل کردن آب و تاب

بفتح راء بقول صاحب بحر عجم چار پائے ویتیم است شاہوار بقول صاحب برہان معنی

خوش رفتار (اردو) بقول صاحب جالیناق ویتیم آمدہ صاحبان لغت در مصدر آب و تاب

تیز رفتار گھوڑا و بقول صاحب صفیہ کتب تیار این معنی را بہ تقسیم ذکر نہ کردہ اند بنا علیہ مولف

نہانک خرام۔ ہم این را تخصیص شاہوار عرض میکند مخفی میاؤ کہ

آبشار (اصطلاح) بدون اضافت بقول تخصیص لفظ شاہوار باعتبار نداشت وجہ

صاحب بحر عجم چادر آب کہ از بالا بپائین نہاشد کہ آب دُر یا آب گوہر برداشتن نگفتہ

ریزد (طغرائی) امشب بچن ساغوسہ شود (ظہوری) قیمتہ می خواستم خود را

می باید کہ آن تازہ گل خستہ پے می باید چہ حاصل برداشت داشت آب شاہواری

وارولب آبشار قانون سرودہ قرار نہ نمہ گریہ می آید مراہ (اردو) جواہر کی سی آب

جوش نے می باید کہ (اردو) آبشار (منش) حاصل کرنا۔

بقول امیر مرکب ہے آب اور شار سے۔ آتش بگوفرونی رود (مقولہ عجم) بقول

شار کہ معنی اونچی بنیاد گھلی ہوئی راہ کے ہمار کنا یہ از نہایت بخل واساک است

ہین (ناخ) عریانی من ہے چادر آب این را برائے مسک و بخیل استعمال می

اپنے جسم پر نہ کھینے ہین طرز رونے کی ہم کنند (اردو) بخل سے اس کا خلق بد ہے

اس پر نعمت حرام ہے۔

بخت بد تا بکجائی برو آبخشور ما پد کمال اسمعیل ۵۴

آب شبنم (استعمال) باضافت ثالث

ہر کجا باز سر رایت تو سایہ فگندہ کبک و شبان

شبنم باشد چنانکہ غنی گوید (۵) در جهان نوا

بہم آید سو آبخشور پد (حکیم اسدی ۵۵) بتوان

نشان از شیر چینی یافتن چشمہ خورشید ہم محل

زمین زاوی از ما درت پد ہما بخا بد آرام د

آب شبنم است پد (ار دو) شبنم (مؤث) (۱) آب و خور مذکر آب

روے رنگین عرق نشان ہے پد شبنم خورش (مؤث) (۲) پن گہٹ گھاٹ (مذکر)

گل سے پک رہی ہے پد

(۳) آب خور (مذکر) (۴) محل اقامت (مذکر)

آبخشور (اصطلاح) باغائے نقطہ دار واد (دیکھو آب خور)

معدولہ بروزن دانشور بقول صاحب ہان آبخشور و آبکسر بار عربی بقول صاحب فرہنگ

(۱) نصیب و قسمت (۲) سرچشمہ و کنار و طبع ناصری مراد اصطلاح آبخور و آبخوردو

ورد و خانہ و تالاب و استخر و امثال آن کہ آبخشور۔ صاحب فرہنگ اندہم ذکر این کند

مردمان و جانوران از بجا آب خورند (۳) آب شدن (مصدر اصطلاحی) بدون قضا

طرف آب خور می (۴) توقف نمودن و مقام ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) گداقتن (۲)

کردن و بقول صاحب بحر عجم مراد آبخورد شمرندہ شدن (۳) بر طرف شدن عزت

و محل اقامت مولف گوید کہ مقصود مکان و رونق و رواج و رفتن عزت و آبرو

برمان از منی چارم محل اقامت باشد۔ (صائب ۵۶) درین ریاض چو شبنم اگر چہ آب

ناظر گوید (۵۶) مابقیتم و تودانی و دل غم خور شدم پد خوشم کہ محو تاشائے آفتاب شدم پد

(خسر و ۱۵) عدو کہ آب شود خود کو خشنون کنایہ از باقی نماندن آرزو یعنی حاصل شدن
 کہ بیش ازین نتوان کوفت آب را بجا آورد و بر آمدن آرزو باشد چنانکہ صائب گوید (۱۵)
 مؤلف گوید کہ درین مصدر باعتبار نقل تا پھرہ تو در عرق شرم غوطہ زدہ ہر آرزو کہ در
 معانی مختلفہ پیدای شود کہ می آید مخفی بباد دل من بود آب شدہ (ارو و) بقول امیر
 کہ گداختن بعضی نرم شدن ہم آمدہ و این آرزو بر آنا - مراد پوری ہونا - (اسیر و) بر
 معنی از نمبر (۱) تعلق دارد و در معنی (۲) آئین آرزو مین سب پر آب ہے آرزو اتنی
 عرق آلود شدن ہم مقصود باشد کہ نتیجہ خداوندانہ تازیت کوئی آرزو دہکودہ -

(۳۵)

انفعال است - (ارو و) بقول امیر (۱) آب آب شدن چیزے (استعمال) باضافت
 ہونا یعنی پانی ہونا گچھل جانا (۲) آب ہونا فون گداختن آن وبے رونق شدن ہم تاثیر
 یعنی شرمندہ ہونا (۳) آب ہونا بمعنی فاعل شکر کہ برد دل ز جانے بجلاوت آب ار
 و بر باد ہونا (۴) تاثیر دار لوگ مین نشود پیش رخس از سر خامی است چ مخفی بباد
 اند کے فقیر و سنگ صنم ہو آب جو ہم ذکر کہ تعمیم لفظ چیزے بر جمہ اشیا انحصار بہین معنی
 ہو کرین (۵) مومن (۶) دیکھ اس لب کی نباشد چنانکہ آب شدن شمع و آب شدن
 گوہر افشانی ہو گیا آب ابر نیسانی (۷) طاقت - کہ اگرچہ در آب شدن چیزے
 ہوا بگرمی دعا مائے سحر کی ہوئی آب آہو داخل است ولیکن در معنی فرتنے نازک و
 مرگان ترکی -
 جہین سبب است کہ مؤلف - از اسد

آب شدن آرزو (مصدر اصطلاحی) باضافت خاص قرار دادہ (ارو و) دیکھو آب شدن

(۳۶)

<p>شدن و کمال بیناک گشن (ارو و) زہرہ آب ہونا بقول صاحب آصفیہ جو صلہ پست ہونا۔ کہ نرم دل را در عربی رقیب القلب گویند۔ و بہت ماننا رعب طاری ہونا (غالب ۵) (مختم ۵) خاموش مختم کہ دل ننگ آب گھر سے بازار میں نکلتے ہوئے پڑ زہرہ ہوتا شدہ بنیاد صبر و خاندان طاقت خراب شدہ ہے آب انسان کا پڑ۔</p>	<p>(۱) آب شدن دل (مصدر اصطلاحی) باضافت نون (ا) کنایہ از نرم شدن دل مثل آب ازجا کہ نرم دل را در عربی رقیب القلب گویند۔ (مختم ۵) خاموش مختم کہ دل ننگ آب گھر سے بازار میں نکلتے ہوئے پڑ زہرہ ہوتا شدہ بنیاد صبر و خاندان طاقت خراب شدہ ہے آب انسان کا پڑ۔</p>
<p>(۲) فارسیان آب شدن دل را بمعنی عرق آلود شدن دل ہم گرفتہ اند کہ نتیجہ افعال است چنانکہ بیدل گوید (۵) و لم زخمت بے ظنی آب شد بیدل ۱۰ بیا دباوہ تریا برین سفال گذشت پڑ (ارو و) (ا) دل پگھل جانا۔</p>	<p>(۲) فارسیان آب شدن دل را بمعنی عرق آلود شدن دل ہم گرفتہ اند کہ نتیجہ افعال است چنانکہ بیدل گوید (۵) و لم زخمت بے ظنی آب شد بیدل ۱۰ بیا دباوہ تریا برین سفال گذشت پڑ (ارو و) (ا) دل پگھل جانا۔</p>
<p>(۳) نرم ہونا (۲) دل آب آب ہونا۔ اردو میں آب آب ہونا بمعنی عرق آلود و منفعل ہونا آیا ہے ادریہ دل ہی سے مخصوص نہیں ہے بلکہ ہر منفعل کے لیے کہا جاسکتا ہے (دیکھو امیر اللغات)</p>	<p>(۳) نرم ہونا (۲) دل آب آب ہونا۔ اردو میں آب آب ہونا بمعنی عرق آلود و منفعل ہونا آیا ہے ادریہ دل ہی سے مخصوص نہیں ہے بلکہ ہر منفعل کے لیے کہا جاسکتا ہے (دیکھو امیر اللغات)</p>
<p>آب شدن زہرہ (مصدر اصطلاحی) باضافت نون بقول صاحب بحر عجم</p>	<p>آب شدن زہرہ (مصدر اصطلاحی) باضافت نون بقول صاحب بحر عجم</p>

تری طاقت ہو۔

شود غرق روضہ مینو۔

آب شدن کے

(مصدر اصطلاحی)

آبش روشن است (مقولہ عجم) بقول عسکری

اگر از دہشت است بے طاقت و ہیناک شدن بحر عجم - عزت و آبرو دارد (ملاحال الدین)

آنکس (۲) اگر از انفعال است عرق آلود افضل (۳) بر در مخلوق بودن عمر ضائع

شدنش (ظہوری (۴) نمیشوند ز بس دہشت کردن است خاک آن در شو کہ آب

آب می ترسم: از ان کسان کہ نرا در خیال بند گانش روشن است (ارو) اسکی

می گیرند (عالی شیرازی (۵) بحر تم کمال ساکھ بنی ہوئی ہے - اسکی ہوا بندھی ہوئی

ز شرم آب نشد: نجم شست فلاطون شدو ہے - (حضور آصف (۶) ہزارون حسن کی

شراب نشد: (ارو) (۱) سہم جانا (۲) آب شہرت سے ہو گئے بر باد دہ بندھی ہوئی

ہونا یعنی عرق آلود ہونا (دیکھو سنا شدن) ز مانین کیا ہوا انکی۔

آب شراب (استعمال) مراد آب

آب شستن گاہ (استعمال) بدون اضافت

سے باشد کہ شراب است (سلمان ساوجی) بقول صاحب ناصری طہارت خانہ یعنی

(۷) تو ابر تشہ لب تیرہ روز را بگر: کہ آب محل نیزین باشد - (ارو) پیشاب خانہ

می طلبد با وجود آب شراب

آب شفق گون (اصطلاح) با غنایت ثاب

(۸)

آب شرم (اصطلاح) بقول بہار مراد کنا یہ از شراب سرخ باشد چنانکہ جامی گوید

آب انفعال باشد (مہدی ہگر (۹) فلک جناب (۱۰) شد مہ عید از شفق چون جام در با سہم

از رشک خاک در گہ توہ در آب شرم یعنی از آب شفق گون جام زرقالی مدار (ارو)

آب سرخ۔ (مذکر)۔ (امیر اللغات بضم فظ آب) شمشیر نکل جائے نہ اُچھو ہو کر پڑے۔	
آبِ شقائق (اصطلاح) باضافتِ ثلث آبِ شکر فی (اصطلاح) باضافتِ ثلث	
بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سرخ (۲) بقول صاحب رشیدی مراد آبِ غوانی خون (اُرو) (۱) شراب سرخ (مؤنث) باشد۔	
(۲) خون (مذکر) بقول صاحب جامع الفا آبِ شہادتِ چشیدن (مصدر اصطلاحی)	
آبِ شقائق سے لالہ کا پانی اور سرخ شہید شدن چنانکہ صائب گوید (۵) مروا اگر نفس بفرغت کشیدہ اندہ و زیر تیغ آب شراب مراد ہے۔	
آبِ شکستن از چنیز (مصدر اصطلاحی) شہادتِ چشیدہ اندہ (اُرو) شہید ہونا۔	
بیرونق شدن و کردن آن چنانکہ فضی (ناسخ ۵) دکھلا گیا کبھی نہ وہ چشم سیاہ کو بد گوید (۵) در باغ شکستہ از سمن آب آن کمکین مری شہید ہوئین انتقار میں بد۔	
چون کر خسوف روے متاب (اُرو) آب شناس (اصطلاح) بدون اضافت	
کسی چیز کا بے رونق ہونا یا کسی چیز کو بے رونق آب شناسان (بکسر شین بمعجم بقول صاحب کرنا۔	
بحر عجم آب شناس (۱) حقیقت شناس قاعدہ	
آبِ شمشیر (استعمال) باضافتِ ثالث دان و صاحب مہارت در علوم (۲) کے	
بقول بہار مراد آبِ تیغ است (اُرو) کہ بالائے تیر کشتی برآمدہ از صلاح و فلاح	
آبِ شمشیر۔ (مؤنث) (وزیر ۵) ٹہرے دریا خرد ہد و آب شناسان جمع آنست	
جوشش گریہ کہ گلا کٹ جائے آب (اسفرنگی ۵) زیر کاب تواند کار گزارانین	

پیش عنان تو اند آب شناسان مطیع و **آب شکر رنگ** (اصطلاح) باضافت

آب، پیش آب شناس آن کس است **آب شکر فی** ثالث و فتح شین معجم

طعمه موج چکر آب علم تو دارد و گذر طمع بقول صاحبان بحر عجم و فرهنگ اندر مراد

بشاه (ارو) (۱) قاعده دان - صاحب آب آشاک - صاحب ناصری هم بضم

مبارت - جوهر شناس (مع) (۲) ناخدا آب آتش رنگ ذکر این می کند ناصری

معلم کشتی (مذکر) (زکی) (۳) دوتا ہے سفینه (۴) راغ زنگارگون چو کرد لباس

امید ناخدا کون ہے خدا کے سوا **آب شکر رنگ** ریز بکاس -

آب شناسان کار (اصطلاح) بدون **آب شور** (استعمال) باضافت ثالث

اضافت بقول صاحب سروری - مراد آب بقول صاحبان بحر عجم و اند (۱) آبے کہ شور

شناسان - باشد بحر عربی آنرا مار الملح گویند کذا فی محیط الاظم

آب شنگ (اصطلاح) بدون اضافت (۲) اشک گرم داشتک غمز دگان (جاسی)

بر وزن آبرنگ بقول صاحب بحر عجم (۱) اشک ریزان می روم اما کجا یا بدرواج

مراد آب آبرن یعنی دوم و بقول صاحب پیش آن دریاے شیرین قطره چند آب شرف

فرهنگ اندر راج (۲) خون (۳) مے (۴) خریدن از ملکینان بروزگار تو ناژ

سُخ که مراد آب شتائق باشد (ارو) همان معامله آب شور و اعرا بیت (ارو)

دیکھو آبرن (۲) خون مذکر (۳) دیکھو آب (۱) آب شور (مذکر) (۲) اشک گرم (مذکر)

شتائق - (معنی) آب شور اشک کا آنکھیں بھی می

لے دوڑین چانکی تھہ کے کبھی ہو گئے و (۴) فاسیان آب شیراز را بمعنا مقلی
گوهر میلے چ (ناخ ۵۲) ایک اشک گرم ہم استعمال کردہ اند (مرزا طاہر وحید ۵۳)
ناخ گر خرا نیے مین گرے چ طعنه زن فوارہ ہواے اشرفست و آب شیرازہ اگر آب و
ہوایئے درجاست چ (ارو و) (۱) شیراز
ہو متعار موسیقار پر چ۔

آب شیب | (اصطلاح) بدون اضافت کی ایک نہر کا نام (موتث) (۲) شراب۔
کبشرین معجمہ بقول صاحب بحر عجم راہ گز آب (موتث) (۳) شیراز کی شراب (۴) شیراز کا
کہ از بالا بزیار آورده باشد (ارو و) آبشار پانی (مذکر)

بقول امیر کھلی راہ پانی بہنے کی جو اوپر سے آب شیرازی | (اصطلاح) باضافت ثالث
نیچے آتا ہے (صبا ۵) موسم گل ہے دن بقول وارثہ شراب باشد (شفیع اثر ۵)
خوشی کے تین چ قعقہ زن ہے آبشار چ سر و برگ شگفتن نیست گلزار طبعیت را اگر
آب شیراز | (اصطلاح) باضافت ثالث و رخاک اصفاہان نباشد آب شیرازی نہاں
بقول خان آرزو (۱) نہریت و صفایان شراب (موتث)۔

و بعضے بر آئند کہ (۲) مراد از شراب است آب شیرین | (اصطلاح) بدون اضافت
عموماً بقول بعض (۳) شراب شیراز خصوصاً بقول ہمار نہریت و روحالی کشیر موتث
وارثہ می طراز کہ آب شیرازی و آب شیراز گوید کہ (۴) بمعناے حقیقی آبے کہ شیرین باشد
شراب شیراز است در را صاحب بحر عجم (صائب ۵) دل بے غم نصیب از نقطہ
آب شیراز را نہر گشتن آب در میان ارد سودا ہنی دارد کہ ہرگز آب شیرین غبارا

<p>نمی دارد و (غنیمت) شکر فروشی لعل از یار روشن دل چه باک نیست میباید تو تا بدل چه کنده شد آب شیرین آیینہ آب صافی را که خاشاک آورد (ارو) و را تبسم (ارو) بقول صاحب اللغات آب صاف و شفاف (مؤکّر) (مکارش) (ع) کشمیر میں ایک نہر کا نام (۲) آب شیرین وہ شفاف و صاف آب آیینہ رنگ چمکند میٹھا پانی (مؤکّر) (مباطله) خاکسار کی طرف بھی دیکھے تو ہو عقل دنگ چ۔</p>	<p>نمی دارد و (غنیمت) شکر فروشی لعل از یار روشن دل چه باک نیست میباید تو تا بدل چه کنده شد آب شیرین آیینہ آب صافی را که خاشاک آورد (ارو) و را تبسم (ارو) بقول صاحب اللغات آب صاف و شفاف (مؤکّر) (مکارش) (ع) کشمیر میں ایک نہر کا نام (۲) آب شیرین وہ شفاف و صاف آب آیینہ رنگ چمکند میٹھا پانی (مؤکّر) (مباطله) خاکسار کی طرف بھی دیکھے تو ہو عقل دنگ چ۔</p>
<p>ہوتا جو اسے خسرو تجھے آب شیرین (اصطلاح) باضافت ثالث بقول و مصلحتا کو کہن کے ہاتھ پاؤں (اللفظ) بہار آبے کہ نہار خورد و این مورث بہار آب شیرین و مشکب گندہ (مثل) (میر می شیرازی) اے گشتہ سرد مہر ترا باضافت ثالث و کات عربی۔ صاحب آفتاب صبح و اسے خصم جان تشنہ خود میجو خزینۃ الامثال ذکر این می کند فارسیات آب صبح (ارو) وہ پانی جو نہار میجو پایا این مثل را بجا سے زندہ کہ چیز خوب را با بقول صاحب (مع) وہ پانی جو صبح صبح پایا غیر متناسب تزاج باشد (ارو) پاپوش آب صفت پاش (مقولہ) بقول صاحب مین لگائی کرن آفتاب کی۔ (تاش کی فنی) شمس و ہفت مقولہ عجم است کہ ناصحان گوشت مین کتل کا جوڑ۔ و کن) تاش پر موعج کا یعنی متواضع و نفع رسان باش (ارو) بخیمہ طلسم پر موعج کا بخیمہ۔ دے دلا۔ کھا کھلا (و کن) فیض رسانی کر۔</p>	<p>ہوتا جو اسے خسرو تجھے آب شیرین (اصطلاح) باضافت ثالث بقول و مصلحتا کو کہن کے ہاتھ پاؤں (اللفظ) بہار آبے کہ نہار خورد و این مورث بہار آب شیرین و مشکب گندہ (مثل) (میر می شیرازی) اے گشتہ سرد مہر ترا باضافت ثالث و کات عربی۔ صاحب آفتاب صبح و اسے خصم جان تشنہ خود میجو خزینۃ الامثال ذکر این می کند فارسیات آب صبح (ارو) وہ پانی جو نہار میجو پایا این مثل را بجا سے زندہ کہ چیز خوب را با بقول صاحب (مع) وہ پانی جو صبح صبح پایا غیر متناسب تزاج باشد (ارو) پاپوش آب صفت پاش (مقولہ) بقول صاحب مین لگائی کرن آفتاب کی۔ (تاش کی فنی) شمس و ہفت مقولہ عجم است کہ ناصحان گوشت مین کتل کا جوڑ۔ و کن) تاش پر موعج کا یعنی متواضع و نفع رسان باش (ارو) بخیمہ طلسم پر موعج کا بخیمہ۔ دے دلا۔ کھا کھلا (و کن) فیض رسانی کر۔</p>
<p>آب صافی (استعمال) آب شفاف آب صفت ہودن (مصدر اصطلاحی) باشد چنانکہ جامی گوید (ع) ناپسندی گردد بقول صاحب بحر عجم بسیار نفع و فائدہ رسان</p>	<p>آب صافی (استعمال) آب شفاف آب صفت ہودن (مصدر اصطلاحی) باشد چنانکہ جامی گوید (ع) ناپسندی گردد بقول صاحب بحر عجم بسیار نفع و فائدہ رسان</p>

و با تواضع بودن مؤلف گوید که مقوله ماضیه منی ازین **آب طریق** (اصطلاح) بدون اضافت بقول

مصدر است (ارو) نفع پہنچانا - دریا دل ہونا صاحب شمس اللغات راہ بزرگ (ارو) بڑا
مجاورہ اردو میں سخی کو دریا دل کہتے ہیں - راستہ - کشادہ راستہ (مکر) شاہ راہ (مونث) آصفیہ -

آب طبرستان (استعمال) باضافت ثالث **آب طلا** (استعمال) باضافت ثالث و کس طار (مردہ)

بقول صاحبان بحر عجم و اند - چشمہ ایست مملکہ مراد آب زر باشد (غنی) ہلال است
روان در کوہ ہے کہ اگر انگشت بران زنند کہ ناخن زدہ است بر دل چرخہ نوشتہ مصرع
بایستہ و چون فریاد کنند نہان شود و چون ابرو سے او بآب طلا (قدسی) چو حرف
طلب نمایند و ان گرد دین حال در ہر ساعت زینت این روضہ بر کشم اول چو کلک ہو
از ان چشمہ مکر بفعل آید (ارو) ایک خاص بشویم زبان بآب طلا

چشمہ کا نام (مذکر) **آب طلیہ دن** (استعمال) آب خواستن (مردہ)

آب طبریہ (استعمال) باضافت ثالث چنانکہ سلمان ساجی گوید (تو) بر تشنہ لبت

بقول صاحب بحر عجم چشمہ ایست کہ مدت روز را بنگرہ کہ آب می طلبد با وجود آب
ہفت سال پیوستہ روان باشد و ہفت سال شراب (ارو) پانی مانگنا - پانی طلب کرنا
دیگر تشنگ (ارو) ایک خاص چشمہ کا نام (مذکر) **آب طینست** (استعمال) بدون اضافت

آب طرب (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم آبے کہ خاک ابلن

بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب (۲) (مذکر) بدان سرشتہ اند (ابو طالب کلیم) مارا پید
(۱) شراب - مونث (۲) منی (مونث) از غم روز می شاعر نیست صد شکر کا ب

طینت ماموحد ارنیت (ارو و) وہ پانی (خاقانی) جہد با خاکان کنندامروزہ آب
جس سے جسم خاکی کی سرشت ہوئی اور بقول عشرت روان کنند امروزہ -

صاحب جامع اللغات انسان کی اصلیت آب عصار (استعمال) باضافت ثالث و
فتح عین مہملہ و کسر ما و مہملہ بقول بہار کنایہ
اور فصلت -

آب عرق (اصطلاح) باضافت ثالث از شراب باشد (علی خراسانی) تاکسانی
(۱) خوسے کہ از مسامات برمی آید (۲) بہرستان گشت چون ابر میطرہ آتش دل
گلاب (تائیر) در آب عرق بسکہ فاد شعلہ زن گردید چون آب عصار (ارو و) شراب
از قد شوقت و فوارہ شد آن شمع کہ در (مؤنث) -

انہن تست (سیر میدی طهرانی) شتاب آب عمو (اصطلاح) باضافت ثالث و
باز از ہرم کہ می آئی بدین گرمی کہ از آب فتح عین مہملہ بقول صاحب اند نام دریا
عرق پر کردہ چاہ زخندان راہ بہار گوید کہ جیخون کہ نہر بلخ است بخوار زم نہی میشود (ارو و)
آب عرق از عالم اضافت عام الی الخاص و ریاسے جیخون کا نام -

باضافت مشبہ بہ الی المشبہ است (ارو و) آب غنّب (استعمال) باضافت ثالث
(۱) پسینہ (فدکر) اسیر (مغل یار میں) و کسر عین مہملہ و فتح نون بقول بہار شراب

کا آماکیساہ آگیا جکو پسینا جو ہوا بھی آئی و انگور و بدیر چارچی (از حریم یا دحق خواہ
آب عشرت (اصطلاح) باضافت ثالث اگر عاشقی و برکش آواز چنگ و ربکش

بقول صاحب بحر عجم مراد آب طرب آب غنّب و مکیم رو و کی (بنشین خرم

خندان و جهان را بنشان در بتان از لب عیسوی کیش صفت آب است و آب عیسوی
 عتّاب لبان آب غنّب (ارو و) آب کیش (۱) مطلق آب باشد که احیای موات
 غنّب شراب کے لئے مستعمل ہے (مذکر) کند یعنی زمین غیر فرو و عہ را سبز گرداند و بزمین
 (شک ۵) کیفیت اور اور ترے میکدے کہ احیای موتی یعنی زندہ کردن مردہ عجاظ
 میں ہے ۴ آب غنّب کو جانتے ہیں آب عیسوی است من و چه با تصرف عیسیٰ علیہ السلام
 مشابہ است و نداین از کلام زلالی گذشت
 مست ۴ -

آب غنّب تاندر (استعمال) باضافت (۲) آب عیسوی کیش آب بقا و آب حیات
 آب غنّب کشیدن (ثالث شراب) باشد کہ اثرش مردہ را زندہ کند و زنده

خوردن است چنانکہ در اسناد ماضیہ از خوردن آن ہرگز نہیرو - فارسیان از صفا
 گذشت (ارو و) شراب پینا - آب حیات بر صفت آخر الذکر قناعت کردہ

آب عیسوی کیش (استعمال) باضافت اند و لیکن صاحب میر اللغات بر صفت اول الذکر
 ثالث صاحب بہار عجم گوید کیش بمعنی ملت از صحیح بخاری شرح آن (قطبانی) سند گیر و

و دین و عادت و خو و تصرف و قدرت باشد پس بہ تشبیہ تمام آب عیسوی کیش آب حیات است
 پس برین تقدیر مراد از خوے عیسوی عجاظ و معنی اولین مجاز آن - (ارو و) (۱) پانی

او باشد کہ احیای موتی است (زلالی ۵) (۲) آب حیات -
 بباغ و راغ آب عیسوی کیش ۴ نفوذ آب غنّب (اصطلاح) باضافت ثالث

بود در خاکستر خویش ۴ مؤلف گوید کہ بقول صاحب بحر عجم آبے کہ در اشنای راہ

خیزند۔ ورنہ صورت مراد آب سفر باشد	فتح غین مجبہ بقول صاحب بحر عجم (۱) بالان
(غہوری) (۵) زطن خولش و پند دشمنان	(۲) رونق ابرہا و بقول صاحب شمس اللغات
جان در بدن کا ہر دم موافق ساز با طبعم	(۳) ہوا سے ابر (ارو) (۱) بارش (موت)
خدا یا آب غربت را بہار ہم بر جان معنی	(۲) ابر کی رونق (موت) (۳) ابر کی ہوا (موت)
اتفا کند کہ گذشت و از کلام ملک شرتی سند	آب غورہ (اصطلاح) بدون اضافت
گیر و (۵) دل بیمار را آب غربت ساز	بقول صاحبان انند و ہمت (۱) عصا رہیو
کا را آمدہ قفس شد آشیان از مہربانی ہاے	خام و ترش (۲) آب انگو ترش (ارو)
صیاد دم دہدانش ہم در کلام خود آورده	(۱) ہر میوہ خام کا ترش شیرہ (۲) بقول
(۵) گل بدست گفروشان رنگ بیا لان	صاحب جامع اللغات انگوری سرکہ اور شیرہ
اگر فتنہ آب غربت ناز پروردگستان	آب فاقتر (اصطلاح) باضافت ثالث بقول
را نداشتہ مولف گوید کہ از ہر ستہ	صاحب محیط اعظم آبے کہ معتدل باشد در
اسناد متذکرہ بالاستقامی شود کہ آب غربت	سرد می و گرمی (ارو) گنگنا پانی جو نہ زیاد و
آب و ہوا سے غریب الوطنی است نہ آبے	گرم ہوا ورنہ سرد (مذکر) (اصفیہ)
کہ در اثنا سے سفر خورند پس آب غربت را	آب فتنہ (اصطلاح) باضافت ثالث
آب سفر نباشد قائل (ارو) غیر وطن	بقول صاحب بحر عجم رواج و رونق فتنہ
پر دیس کی آب و ہوا	وبیاری آشوب (ارو) فتنہ کی نیائی
آب غمام (اصطلاح) باضافت ثالث	آب فتنہ تیرہ شدن (مصدر اصطلاحی)

بقول صاحب بحر عجم فروختن فتنہ (ارو) بقول صاحب بحر عجم شمشیر و خنجر و نیشہ و زانی جگر ارفع دفع ہونا۔ فتنہ و فساد مٹنا۔ بلور و آئینہ۔ مولف گوید کہ مراد آب آگ بجھنا (بحر) بجھی نہ آگ لگائی ہوئی افسردہ باشد۔

رقیبوں کی یہ ہاسے جرنے دیا میں بار بار (استعمال) آبِ فشاندن بر چیزے پاشیدن بر چیزے باشد چنانکہ ظہوری صفت تعویذ ہے۔

آبِ فراخ (استعمال) باضافت ثالث قوارہ گوید بہار (آبِ فشاندن) را ذکری کن فتح بقول صاحب اند آبِ بسیار (ارو) دس (۵) فشانند چو بر تارک خویش آب پھیلا ہو پانی۔ گریانی۔

آبِ فرو بردن (مصدر اصطلاحی) فرو آب بر حسن گلو سوزن فشاندن ستم است۔ خلق کردن آب کہ مقصود از جرعه کشیدن باشد ورنہ لب تشنه ما آب لالے دارد (ارو) (ظہوری ۵) بر تشنگان زخم خدنگ جفا با پانی چھڑکنا۔

تا چند آب حسرت پیمان فرو برم (ارو) آبِ فشاندن بروے کسے (مصدر) پانی کے گھونٹ بھرنا۔ گھونٹ پینا (تحفہ اصطلاحی) مراد آب بر چہرہ ریختن است (نصیر ۵) غیر پاؤں میں لگائے ترے چنانکہ ظہوری گوید (۵) دست بیداری مندی ہیسات ہم پین دیکھ کے خون بروے بخت شان افشانده آب بہ دیدہ دل بتیاب کے گھونٹ ہے۔

آبِ فسرده (اصطلاح) باضافت ثالث آبِ فلان روشن است (مقولہ) باضافت

ثالث بقول صاحب بحر عجم کنایہ از غرت ہر چیز (مع) (ظفر ۵) دل میں ہے سیاب
 و آبر و رواج و رونق و طراوت باشد انکو بھیدون نامہ کی جا چہ حال دل اسے
 مؤلف گوید کہ مراد (آتش روشن) نامہ بر لائق نہیں تحریر کے (۵) (ناسخ ۵) آبل
 است) باشد (خاقانی ۵) پیش بزرگان چپک کے جب نکلے عذاریا پر پہلبلیون کو برگ
 ما آپ کسے روشن است بد کا ب ز پس گل پر شبہ شبنم ہوا۔

می خورد بر صفت آسیا۔ آب کار (استعمال) بے اضافت بقول

آبق | بکسر بای موصدہ بقول صاحب صاحب بحر عجم (۱) سقا (۲) شراب خوار (۳)
 محیط اعظم مراد آبک۔ فارسیان استعمال شراب فروش (۴) حکاک (۵) باضافت
 این کم کنند۔ ثالث رونق و رواج و آبر و و بقول صاحب

آبک | بفتح ثالث بروزن ناوک بقول ناصری (۶) منی (خسر و ۵) و رقی باکوش
 صاحب برہان (۱) یکہ از نام ہاے شہ گاہ کار۔ مائدہ کش عیسی و خضر آب کار۔

و آنرا آبق نیز گویند (۲) آبلہ کہ طفلان برمی آند (خاقانی ۵) بانگ آمد از قینہ کا باد بزرانی
 (۳) بضم ثالث ہر چیز پر آب و آبکی (خجستہ) ان آب کار عشرت گرد کار آبی (۴) حکیم سنائی
 مس وجود من شود از منے بسان زرہ گویند (۵) آب کار تمبر گردی پیر کار این
 مے چو آبک از اجزائے کیماست۔ (اردو) آب را تو سہل گیر صاحب فرہنگ انجمن

(۱) پارسیاب (نڈگر) (۲) چپک کا آبل جو آراے ناصری گوید کہ حکیم سنائی این شعر را
 ایک بیماری ہے (۳) پانی سے بھری ہوئی در منع کثرت شہوت رانی و مباشرت با سوا

<p>گفتہ است۔ (۱) (ارو) (۱) سقا۔ ابدال (مذکر) غور است کارو بار شراب و دیگر مالعات کثر (۲) شراب خوار۔ شرابی۔ (مذکر) (۳) آبکار۔ آبکاری توان گفت کہ منسوب آبکار است شراب فروش (مذکر) (۴) حکاک۔ مہرکن۔ آب بمعنی شراب آمدہ و آبکار بمعنی شراب خوار (مذکر) (۵) رونق (مؤنث) رواج (مذکر) آبرو و شراب فروش ہم گذشتہ است پس بوجہ (مؤنث) (۶) منی (مؤنث) (برق) (۷) لکے یا لے نسبت ادعاے معافی تازہ بلا وجود بند وہ ہاتھ میں شمشیر آبدار آیا۔ ہمارے پیاس استعمال درست نہا شد زباندانان فارس بجھانے وہ آبدار آیا۔ ہم بارے مؤلف اتفاق دارند (ارو) آبکاری</p>	<p>آب کار بردن (استعمال) باضافت (مؤنث) بقول میردہ کارخانہ حسین شراب ثالث کنایہ از شہوت رانی و مباشرت کرد کھچے اور سبکے اور وہ کچری حسین مسکرات باشد چنانکہ حکیم سنائی گوید کہ در اصطلاح ماضیہ کا محصول لیا جائے۔ (جبر) آبکاری کی ہتھ گذشت (ارو) جماع کرنا۔ مباشرت کرنا۔ خدمت بجر کوچہ ناخدا ہے کشتی میخوار کا۔</p>
<p>آب کان (استعمال) بقول صاحب بند مجامعت کرنا (آصفیہ)</p>	<p>آب کاری (استعمال) بدون اضافت بقول صاحب انند (۱) خراج و محصول کہ از شراب و آبگیر۔</p>
<p>آبکاہ (استعمال) بقول صاحبان برہان (۲) کارخانہ شراب مؤلف گوید کہ تخصیص و ناصری بدون اضافت (۱) ہتی گاہ (۲) محصول و تعلیم دیگر مسکرات بلا وجود سن قابل تالاب (ارو) (۱) کوکھ یعنی پہلو کے نیچے</p>	<p>فروشان و فروشندگان دیگر مسکرات می گیر آبکاہ (۲) کارخانہ شراب مؤلف گوید کہ تخصیص و ناصری بدون اضافت (۱) ہتی گاہ (۲) محصول و تعلیم دیگر مسکرات بلا وجود سن قابل تالاب (ارو) (۱) کوکھ یعنی پہلو کے نیچے</p>

<p>وہ جگہ جان بڑی نہیں ہوتی۔ (مؤنث) (اصفیہ) وفتح کاف عربی بقول صاحب محیط آجے کہ ناصا باشد کہ آزا آب فاسد و آب غلیظ ہم گویند (ارو)۔</p>	<p>(۲) تالاب (مؤنث)۔</p>
<p>آب کیرتی (اصطلاح) باضافت ثالث بقول گدلا پانی (مؤنث) (امیر اللغات نصیر صفات لفظ آب)</p>	<p>آب کیرتی (اصطلاح) باضافت ثالث بقول</p>
<p>صاحب محیطا عظم آجے کہ از معدن و زمین آب گرو (اصطلاح) بدون اضافت بقیم کہ گروی برآید مزاجا گرم و خشک (ارو) کاف تاوی بقول صاحب اند آجے را گویند</p>	<p>آب گرو (اصطلاح) باضافت ثالث بقول</p>
<p>گندہ کی کان کا پانی (مؤنث) جو مزاجا گرم کہ رنگ و بوی مزہ و طعم آن گشتہ باشد۔ صاحب فرہنگ ناصری گوید کہ این لغت از دساتینہ آب</p>	<p>گندہ کی کان کا پانی (مؤنث) جو مزاجا گرم کہ رنگ و بوی مزہ و طعم آن گشتہ باشد۔ صاحب</p>
<p>آب کیو (اصطلاح) باضافت ثالث۔ بدست آمد (ارو) وہ پانی جس کا رنگ او پڑ بقول صاحب بحر عجم (۱) دریا سے چین گویند اور مزہ نہ بدلا ہو۔</p>	<p>آب کیو (اصطلاح) باضافت ثالث۔ بدست آمد (ارو) وہ پانی جس کا رنگ او پڑ</p>
<p>کہ ہر شب زمان خوب و رت ازان برمی آید آب کرو (مصدر اصطلاحی) بدون اضافت و بردامن کو ہے کہ کنار آنت بازی کنند بقول صاحب بحر عجم (۱) خجل کردن (۲) گشتہ</p>	<p>کہ ہر شب زمان خوب و رت ازان برمی آید آب کرو (مصدر اصطلاحی) بدون اضافت</p>
<p>چون روز شود باز بدریاروند (۲) کنایہ از کردن بہار بر معنی دوم قناعت کند۔ (صاحب آسمان) حکیم منوچہر (۱) گشت نگارین تذکرے و اسے گرم انکند آب انفعال و زمین</p>	<p>چون روز شود باز بدریاروند (۲) کنایہ از کردن بہار بر معنی دوم قناعت کند۔ (صاحب</p>
<p>پیشان در گشت زار و ہچ عروس غریب و نیم ختم ہاکہ کاشتہ ام در زمین خویش (۱) (۲) (۳) آب کیو (ارو) چین کے سمندر کا نام نظر برات رخ چون آفتاب نتوان کردہ بیک</p>	<p>پیشان در گشت زار و ہچ عروس غریب و نیم ختم ہاکہ کاشتہ ام در زمین خویش (۱) (۲) (۳)</p>
<p>نگاہ دل خویش آب نتوان کردہ اکثر سے اند صاحبان لغت برہین و معانی الکفار مودہ</p>	<p>نگاہ دل خویش آب نتوان کردہ اکثر سے اند</p>

مُؤَلَّف گوید کہ آب کردن مصدر است یعنی پانی کردینا (امیر اللغات) (آتش) (۵)
و معانی متعدده دارد و اختلاف مفعول در معنی عتاب یا رسته رنگ رخ میخ اڑتا رہے ہے۔
اثر کند چنانکہ در آب شدن فاعل را داخل نگاه خشکین کرتی ہے زہرہ آب در ستم کا ہے۔
است پس۔ (۳) آب کردن۔ یعنی آبدون دایرہ منی مضمون
(۱) آب کردن۔ گداختن بر آتش باشد باشد از اسلم چنانکہ آب کردن تیغ (ظہوری) (۵)
چنانکہ ظہوری گوید (۵) تا پیکرے ز روح ہر خشک است کشت نالہ فغان آب می کنم پختہ
بر اسے خویش چہ قالب تہی شدہ است (۱) است زخم سینہ شان آب می کنم (ارو) (۵)
آب می کنم (۵) (ارو) پگلا نایا گلا نایا (عارف) آبدینا۔ (دیکھو آبدادن بہ چہ سیرے کا نشان) (۵)
گلا یا انجم و خورشید و مہ کو تاب فرقت سے (۴) آب کردن۔ یعنی آبپاری کردن و
بدن اللہ نے تیرا یہ جب سانچے میں ڈھالا سیراب کردن و در راسے۔ مؤلف
(۲) آب کردن۔ گداختن ہجو آب و این سند این مصرع اول کلام ظہوری است کہ در
عمل را خصوصیت از آتش نباشد چنانکہ ظہوری (۵) ضمیمہ گذشت برین تقدیر مقصود شاعر این
گوید (۵) از پائے سرو آب را دایم گزینیش کہ کشت نالہ سن خشک است اورا فغان آ
در پائے سرو خویش روان آب می کنم (۵) می کنم یعنی آفتاب می دہم و از فغان آب می کنم
خشک است کشت نالہ فغان آب می کنم و ہم برین قیاس معنی مصرع ثانی ہم۔ زبانہ فغان
یعنی روان و فغان را ہجو آب رقیق کنم تا عجم را ازین معنی انکار نیست (۵) سیر (۵) اگر
سرو و کشت سیراب شود۔ (ارو) آب کردینا از شہم سیاہی چہ قدر ناز آموخت و پیشانی بہ شہ

کہ چمن آب کند (ارو) آب دینا۔ آبیاری کرنا۔ خجالت و امثال آن شود مغیش عرق آلود کرد (دیکھو آب دادن)۔

(۵) آب کروں۔ قرار دادن آب چنانکہ انتخاب راجہ اتنا بخلت آئینہ سان آب می کنم ہارو ظہوری گوید (۵) رسوا ایم عیار نداد و در آب آب کرنا بقول امیر شیرمندہ کرنا کیفیت (۵) آتشم چہ دل کوزہ گشت رازنہان آب می کنم بت ہین تیرے سانسے خوشرو انھیں کرا آب یعنی دلم کوزہ شدہ است و رازنہان را آب آتش رخسار سے عطری گل تصویر کھینچ چہ۔

قراری دہم تاکہ رسوائی سوختہ را بہ آب فرو (۸) آب کروں۔ یعنی آب پاشیدن چنانکہ و غوطہ دہم تا عیارش پیدا شود (ارو) پانی ظہوری گوید (۵) در شاہراہ شبندستان ہما کر دہ آدینہ را بکوسے مغان آب می کنم چہ۔

(۶) آب کروں۔ رقیق کردن چنانکہ ظہوری مخفی مباد کہ انیمغنی مخصوص باشد بجائے کہ فعل گوید (۵) تا ناگوار لیش نلکند گوش را گران آن ظرن مکانی باشد۔ (ارو) آب پاشی کرنا بقول شہد سخن بلطف بیان آب می کنم (ارو) امیر چہڑ کا کرنا۔ (رند) آب پاشی کرتی ہین رقیق کرنا۔

(۷) آب کروں۔ یعنی منفعلی شمرندہ کرنا سے تمہاری راہ کو چہ۔

چنانکہ ظہوری گوید (۵) رنگے لگد ماندم از رخ (۹) آب کروں۔ یعنی محو کردن و شستن بہار و روہ در سرزمین چہرہ خزان آب می کنم چنانکہ ظہوری گوید (۵) شد کہنہ زخم نادکش مخفی مباد کہ ہر گاہ استعمال آب کردن بالفظ تا بلغ نوہ از ہم چشم زخم نشان آب می کنم

(دولہ ۵) تانا لہ را بُک بکند بے طراوتی: (آب ۲) کم کردن اثر چیزے (ظہوری ۵)
 در سینہ درد ہائے گران آب می کنم: (ارو) دریا دیدہ فریب کریم: از گریہ سراب زائے
 محو کرنا۔ مٹانا۔ دھونا۔ آبلے: (دولہ ۵) میراندم در آب ظہوری: (۵)

(۵) آب کردن خون | (استعمال) باضافت حال: در تاب و شرم کام و زبان آب
 خون را مبدل بہ آب کردن چنانکہ ظہوری می کنم: (ارو) (۱) کسی چیز میں پانی بھرنا
 گوید (۵) در گریخت فرصت خون آب (۲) پانی ملا دینا۔

(۵) کردغم: اینک جگر ز دیدہ بہ پر کالہ | آب کردن دل | (مصدر اصطلاحی) نرم
 می رود: (ارو) خون کو پانی کرنا۔ کردن دل کہ ترجمہ ترفیق القلب است (بیل)

(۵) آب کردن در آتش | (مصدر اصطلاحی) (۵) در محبت خود گدازی ہم با لیل بودہ است:
 سر و کردن آتش باشد چنانکہ ظہوری گوید ہر قدر دل آب کردم یا دم از متاب: (ارو)
 (۵) چندانکہ بادی بر دم خاک میشود: دل نرم کرنا۔ دل پسینے کا معنی۔

(۵) در آتش آنقدر کہ توان آب می کنم: (ارو) آب کردن دل را | (مصدر اصطلاحی) محفوظ
 آگ ٹھنڈی کرنا۔ بقول امیر آگ بجھانا۔ کردن دل است صاحبان لغت (دل آب دان)
 (کیف ۵) آتش عشق کو رو بھوکے کیا ہے را بہین معنی نوشتہ اند و مؤلف نہ آب کردن

ٹھنڈا: اب پری بھی جو جلاے تو بلا طبی: دل را پیدا کردہ است چنانکہ ظہوری گوید
 آب کردن در چیزے | (مصدر اصطلاحی) (۵) دل اکہ نہر گوشہ ابرو نہ چیدہ است: (ازوق)

(۱) انداختن آب در چیزے و پر کردن چیز: شہنچہ دہان آب می کنم: (ارو) محفوظ کرنا۔

(۱۱۱) **آب کردن زور** (مصدر اصطلاحی) بانفتا کہ نگ فسان آب می کنم (ارو و تھیر پانی نون زائل و کم کردن طاقت باشد چنانکہ ظہوری گوید (۱) بر غیر تیرے کشد و در کشا کشم از زور (۲) فرہنگ آصفیہ نے اسی کے لازم تھیر پانی غنجہ زد کرمان آب می کنم (ارو و قوت ہو جائیگا ذکر کیا ہے۔
 زائل کرنا۔ طاقت گھٹانا۔ **آب کردن شعله را** (مصدر اصطلاحی) کتا (۱۱۲)

(۱۱۱) **آب کردن زہرہ** (مصدر اصطلاحی) بانفتا از نشان دادن شعلہ باشد عادت است کہ چون نون گداختن زہرہ باشد کہ نتیجہ کمال میناکی آتش روشن شود و دخان کم گردد و شعلہ کمر است چنانکہ ظہوری گوید (۱) طعنہ دزن کہ چون آب زند دخان پیدا شود و شعلہ بنشیند و زخم نمایان نہان خوشست (۲) از بیم زہرہ گوید (۳) اشکم کہ ابر را جگر از رشک سفہ نامہ و گران آب می کنم (ارو و دل و صلا نا۔ آہم کہ شعلہ را بدخان آب می کنم (ارو و خوف دانا۔ (۴) و لکو تھیر ادینا آصفیہ زہرہ آب کتا شعلہ کو ٹھانا۔ (۵) ند کیلے دیکھو آب کردن زہرہ۔ اسی کا لازم زہرہ آب ہونا۔ (۶) آصفیہ فی البیۃ **آب کسے یا چیرے افزودن** (مصدر اصطلاحی) (۱۱۲)

(۱۱۱) **آب کردن سنگ** (مصدر اصطلاحی) کتا باضافت ثالث آبرو و رونق افزودن است نظم طباطبائی (۱) غم نے زہرہ جو کیا آب تنہا نہا یہ دہ چھٹے ہین جو شعلہ کو ٹھادیتے ہرٹ چنانکہ کلیم ہدائی گوید (۲) اسے گوشہ عزت **آب کردن سنگ** (مصدر اصطلاحی) کتا زلو آب قمر افزودہ نشاسم اگر قدر ترا در بر از نرم کردن آن چنانکہ ظہوری گوید (۳) افعم (ارو و رونق اور آبرو بڑھانا۔ بقو لغتی نہیں دہم از گریہ تو نرم پنبشین سبب امیر عزت و توقیر زیادہ کرنا مرتبہ بڑھانا۔

<p>مُولف گویہ کہ صاحب اند معنی نمبر (۲) درگریہ آوردن چشم۔ مُولف را با معنی را کہ بجوالہ بہار آوردہ است بہار از آن دو م اختلاف کلی است و سند بہار معنی ساکت و برائے این اصطلاح خاص تکبش ادعا ہے دوست کہ در آب از دیدہ و برگ است کہ می آید فائل (خسرو ۱۵) چشم کشادن گذشت بیا رعب است کہ مباحث از سفال کہن آب کش پکہ از کوزه و راستہ ذکر این می کند و می فرماید کہ نزد نوخوند آب خوش بہ (طغرا ۱۵) چون آب بعضی کنایہ از ضائع شدن وقت است و کشان چاہ زمزم بہ یا اشک نیاز از بروز جمعے برانند کہ مراد آب زوہان رفتن است (ساکک یزدی ۱۵) گر گوش تو آہنگ شناس و ندے کہ از کلام مفید بلخی می آورد آب کشادن است و رین باغ بہ ہر آبکش برگ گلے رشتہ و بن راست۔ فائل۔ (ارو) پانی جاری کرنا سازے است بہ (طغرا ۱۵) بران آبکش (۲) آنکھہ کو نمناک کرنا۔</p>	<p>مُولف گویہ کہ صاحب اند معنی نمبر (۲) درگریہ آوردن چشم۔ مُولف را با معنی را کہ بجوالہ بہار آوردہ است بہار از آن دو م اختلاف کلی است و سند بہار معنی ساکت و برائے این اصطلاح خاص تکبش ادعا ہے دوست کہ در آب از دیدہ و برگ است کہ می آید فائل (خسرو ۱۵) چشم کشادن گذشت بیا رعب است کہ مباحث از سفال کہن آب کش پکہ از کوزه و راستہ ذکر این می کند و می فرماید کہ نزد نوخوند آب خوش بہ (طغرا ۱۵) چون آب بعضی کنایہ از ضائع شدن وقت است و کشان چاہ زمزم بہ یا اشک نیاز از بروز جمعے برانند کہ مراد آب زوہان رفتن است (ساکک یزدی ۱۵) گر گوش تو آہنگ شناس و ندے کہ از کلام مفید بلخی می آورد آب کشادن است و رین باغ بہ ہر آبکش برگ گلے رشتہ و بن راست۔ فائل۔ (ارو) پانی جاری کرنا سازے است بہ (طغرا ۱۵) بران آبکش (۲) آنکھہ کو نمناک کرنا۔</p>
<p>میتوان برادرشک پکہ غم را بدوش آورد آب کشادن چشم (مصدر اصطلاحی) باضافت جاسے شک بہ (ارو) (۱) پانی پینے والا (۲) پانی کھینچنے والا (۳) شک (مونث ۴) بہار گریستن و بہار ازین اصطلاح ساکت نباتات کے رگ و ریشے (۵) سقا (مذکر) و ندے ہم پیش نشد و از نظر۔ مُولف ہم آب کشادن (مصدر اصطلاحی) بقول حسن گذشت (ارو) رونا</p>	<p>میتوان برادرشک پکہ غم را بدوش آورد آب کشادن چشم (مصدر اصطلاحی) باضافت جاسے شک بہ (ارو) (۱) پانی پینے والا (۲) پانی کھینچنے والا (۳) شک (مونث ۴) بہار گریستن و بہار ازین اصطلاح ساکت نباتات کے رگ و ریشے (۵) سقا (مذکر) و ندے ہم پیش نشد و از نظر۔ مُولف ہم آب کشادن (مصدر اصطلاحی) بقول حسن گذشت (ارو) رونا</p>
<p>فرہنگ نندراج (۱) مقابل آب بستن و آب کشادن و ہان (مصدر اصطلاحی) بقول بہار آب بر آوردن و جاری کردن باضافت نون اول بقول بہار مراد آب</p>	<p>فرہنگ نندراج (۱) مقابل آب بستن و آب کشادن و ہان (مصدر اصطلاحی) بقول بہار آب بر آوردن و جاری کردن باضافت نون اول بقول بہار مراد آب</p>

بدان آمدن (مفید لجنی ۵) زغینہ و ہنت خلد مؤلف گوید کہ (۴) آب را بخود کشیدن کہ
تا نقاب کشا و بدان شیشہ ز شوق لب و را سے آب خوردن است (۵) سیراب شدن
تو آب کشا و - (میر معزی ۵) آب کے شتری کشا از چشمہ جیات

آب کشا و (اصطلاح) باضافت ثالث بقول روے موافق تو از ان آب شسته بادہ (۵) صاحب بحر عجم شراب زبون و کم کیفیت و قبول شب و روز کنون بادہ کشا مال مالہ آنکہ در
صاحب رشیدی مطلق شراب (خاقانی ۵) شام و سحر آب کشیدے قدر سے بد (طاشانی
زربہ ہلے سے چو سیم کن کم یہ آتش بستہ محکو ۵) ثانی کیم کہ یار سے از جام من کشیدے
مدہ بہ آب کشا و (ارو) کم نشہ شرب سے کہ آب خضر ز جام منی کشد (قدسی ۵)
شراب (مؤت) - دل را ز خیال سے خضر آب کشیدم یہ تا عشق

آب کش برگ (اصطلاح) باضافت چشاند بن لذت غم را (سیح کاشی ۵) شین
شین معجمہ بقول صاحب بحر عجم رگ و راق تا ابر ز جوے دل من آب کشا است و چون
بناتات (سیح کاشی ۵) تا ابر ز جوے دل ہمہ از آبکش برگ گیا خون بد (صائب ۵)
من آب کشیدہ است و چون ہمہ از آبکش ماسک روحان ہوے سیب غنغب زندہ ایم
برگ گیا خون (ارو) و کھوا کش کا نمبر (۴) سبز ما آب از چاہ ز خندان می کشد (ارو)
آب کشیدن (مصدر اصطلاحی) بقول بہار (۱) پانی کھینچنا (۲) پانی پینا (۳) دھونا (۴)
(۱) آب بر آوردن از چاہ و مانند آن و قبول پانی جذب کرنا - (۵) سیراب ہونا -

صاحب انند (۲) آب خوردن (۳) شستن آب کشیدن چشم (مصدر اصطلاحی) باضافت

نون کنایه از گریستن باشد چنانکه حافظ گوید (۵) چیز (قناعت بیک معنی کردن هرگز درست نیست - چشم من از پنهان این قافله بر آب کشیده تا بگوش آب کشیدن چیز را (مصدر اصطلاحی) و لم آواز در آید (ارو و رونا - بقول صاحب بحر عجم شستن آنست و ندان

آب کشیدن چیز (مصدر اصطلاحی) همان شعر قدسی است که در شش ماهیه گذشت

باضاف نون بقول و ار شستن آنست صاحب بحر عجم بر همین یک مصدر و همین یک معنی

مؤلف گوید که چنین باشد بسیار عجیب است که در کتاف فرماید و در آب کشیدن (یعنی نویسنده قائل

از کلام قدسی ندگیرد که در آب کشیدن) بر غیر آب کشیدن زخم (مصدر اصطلاحی) باضاف

گذشت - هرگاه آب کشیدن معنی شستن آمده است نون بقول صاحب بحر عجم مراد از آب کشیدن

چنانکه از کلام قدسی می کشاید نشاید که انرا با لفظ صاحب زخم گل آب زلواسه آب زرم می کشد

چیز اضافت کرده شود و معانی دیگر را گذاشته بکلی خجالت از جوش بهارم می کشد -

آید یعنی در مصدر (چیز) مفعول هم واقع شود آب گفته من (مقوله) بقول صاحب بحر عجم

و فاعل هم ند قدسی صورت اول راست کلام و جاه و نشاط من - از اهل لغت دیگری که ذکر این

صائب که در آب کشیدن بر غیر گذشت ند صورت نیکند (ارو و میری ترومانگی او ترقی او رنگ

ثانی است اندرین صورت (آب کشیدن کس) آسکین (اصطلاح) باضاف ثالث بقول

هم مصدر اصطلاحی باشد که ند آن در مصدر آسکین صاحب بحر عجم زور کان باشد (امیر خسرو و تاج

بر غیر (۲۰) از کلام میر مغزی گذشته است خلاصه است خرپره ساخته در آب کمانش کین چاشنی

که مصدر عام (آب کشیدن) را گذاشتن بر آب کشیدن آب کمانش بین (ارو و کمان کاز و کمان

<p>آب کلمہ (اصطلاح) بسکون ثالث و فتح کان صاحبان بحر عجم و اندراج (۱) زینے عربی و فتح میم بقول صاحبان بحر عجم و بران کہ آب آنرا کندہ باشد (۲) نام شہرے آبے است خاکستری رنگ و بغایت گندہ (۳) مراد آب کبیر و آب انبار (مروری و بدبو سے و آنرا از شکم نوسے ازماہی گزیر) (۴) آب کندہ و رآن تاریک جاسے کہ در بحر چین می باشد ہر عضو کیہ بشکند تقدیر لغز لغزان چون دوران بنند پاسے ہر فخری و مشقال ازان بخورند چنانکہ بدنہا (۵) از سیل خیز حادثہ اعداے شاہ راہ نشد نرسد آن عضو شکستہ را درست کند و آن خانمان خراب بگردار آکندہ (ارو) (۱) ماہی در ریاسے ہر موز نیز ہر سد (ارو) دریا برو بقول صاحب آصفیہ وہ زمین جو دریا ایک خاص قسم کی پھلی کے پیٹ کا پانی جو طفیانی سے کٹ گئی ہو (۲) ایک شہر کا نام شعفرین اور خاکی ہوتا ہے جسکو تقدرو و مشقال (۳) دیکھو آب انبار۔</p>	<p>آب کلمہ (اصطلاح) بسکون ثالث و فتح کان صاحبان بحر عجم و اندراج (۱) زینے عربی و فتح میم بقول صاحبان بحر عجم و بران کہ آب آنرا کندہ باشد (۲) نام شہرے آبے است خاکستری رنگ و بغایت گندہ (۳) مراد آب کبیر و آب انبار (مروری و بدبو سے و آنرا از شکم نوسے ازماہی گزیر) (۴) آب کندہ و رآن تاریک جاسے کہ در بحر چین می باشد ہر عضو کیہ بشکند تقدیر لغز لغزان چون دوران بنند پاسے ہر فخری و مشقال ازان بخورند چنانکہ بدنہا (۵) از سیل خیز حادثہ اعداے شاہ راہ نشد نرسد آن عضو شکستہ را درست کند و آن خانمان خراب بگردار آکندہ (ارو) (۱) ماہی در ریاسے ہر موز نیز ہر سد (ارو) دریا برو بقول صاحب آصفیہ وہ زمین جو دریا ایک خاص قسم کی پھلی کے پیٹ کا پانی جو طفیانی سے کٹ گئی ہو (۲) ایک شہر کا نام شعفرین اور خاکی ہوتا ہے جسکو تقدرو و مشقال (۳) دیکھو آب انبار۔</p>
<p>آب کوثر (استعمال) باضافت ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج جو ہے است (مثل) صاحب خزینۃ الاثقال ذکر این ہی کند معروف و در بہشت و حوض کوثر۔ حوض مقصود این است کہ محنت سے نتیجہ ضائع بیرون بہشت در موقعی کہ منبع آن کوثر است میشود (ارو) بے نتیجہ محنت ضائع ہوتی ہے جامی (۵) کنایت زان لب آدمیش را لکٹ آب کلمہ (اصطلاح) بدو ان اضافت یعنی شرب میل و آب کوثر (۶) (ارو) کوثر قبول آب کلمہ (اصطلاح) بدو ان اضافت یعنی شرب میل و آب کوثر (۶) (ارو) کوثر قبول آب کلمہ (اصطلاح) بدو ان اضافت یعنی شرب میل و آب کوثر (۶) (ارو) کوثر قبول</p>	<p>آب کوثر (استعمال) باضافت ثالث بقول صاحب فرہنگ اندراج جو ہے است (مثل) صاحب خزینۃ الاثقال ذکر این ہی کند معروف و در بہشت و حوض کوثر۔ حوض مقصود این است کہ محنت سے نتیجہ ضائع بیرون بہشت در موقعی کہ منبع آن کوثر است میشود (ارو) بے نتیجہ محنت ضائع ہوتی ہے جامی (۵) کنایت زان لب آدمیش را لکٹ آب کلمہ (اصطلاح) بدو ان اضافت یعنی شرب میل و آب کوثر (۶) (ارو) کوثر قبول آب کلمہ (اصطلاح) بدو ان اضافت یعنی شرب میل و آب کوثر (۶) (ارو) کوثر قبول</p>

ایک نمر کا نام جو اسکے اندر جاری ہے (مثل) صاحب خزینۃ الامثال ذکر این میکنہ
جنت کے اس حوض کا نام جو بہشت کے مقصود این است کہ حرکت بر سکون اولے
باہر موقف میں واقع چونکہ اس کا منبع است کسانے کہ از سعی و ترقی و بازماند
کوثر ہے اس وجہ سے ہی نام رکھا گیا۔ و فکر معاش نمی کنند بخت انہا این مثل صادق
کوثر کے پانی کو اردو میں آب کوثر کہا جاتا ہے (اُرو) چلتی کا نام گاڑی نہیں تو
(دُنڈگر) دیکھو آب خنجر حسین آب کوثر کی سند (ایندھن) (رکا ہوا پانی۔ کیرٹھونکی راجدھانی
آب کور (اصطلاح) بدون اضافت - (حیدر آباد) -

بقول صاحب بحر عجم شخصے کہ مردم را آب آب گاہ (استعمال) بدون اضافت بر
وزن مُنفع نہ گرداند۔ (مولوی معنوی ۵) وزن خواگاہ بقول صاحب برہان (۱) تہی گاہ
ناقہ صالح بصورت بدستہ سر بریدندش (۲) پہلو (۳) تالاب (ارو) (۱) گوگھ (مونث)
بجہل آن قوم مردہ از برائے آب چون بقول صاحب صفیہ پہلو کے نیچے کی وہ جگہ بہا
خشمش شدند نہ نامکورو آبکورا ایشان بدند (ارو) (۲) پہلو (دُنڈگر) (ناسخ ۵)
بے فیض۔ (آصفیہ) - ہو گیا تھا سر دین تو تیرے اٹھ جانے کے ساتھ

آب کوہ (اصطلاح) بدون اضافت داغ حسرت سے مگر کچھ گرم پہلو ہو گیا (۳)
بقول صاحب شمس کہ بھیں آب خیزی تالاب (دُنڈگر) -

لوسید مراد آب خیز است - آب گذار (استعمال) بدون اضافت -
آب کہ چاہے بسیار میماند گندہ میشود بضم کاف فارسی بقول صاحب اندک گاہ آب

<p>دور یا وجہ (ارو) پانی یا دریائی آب گردانی (اصطلاح) بدون اضافت کی گزرگاہ (موتث) بقول آصفیہ گزرگاہ یا لفتح کات فاسی۔ بقول صاحب بحر عجم متعدی وہ زمین جس پر دریا کپانی بہتا ہے۔ دریا کا رتہ آبگردش کہ معنی تاثیر زبونی آب و ہوا باشد۔ آب گذشتن (استعمال) بدون اضافت مؤلف گوید کہ حاصل بالمصدر آب گردانیدن جاری و روان شدن آب باشد چنانکہ نفقور است (شانی تکلوس) ہر زانم بعالے فگندہ۔ لاجبی گوید (۵) زان طرہ بہ اشتغلیہ عم گذشت خاکساری و آب گردانی (اردو) تبدیل آب و ہوا چون آب کہ در سایہ سنبل گذرود (ارو) بقول صاحب فرهنگ آصفیہ تابع فعل - پانی اور ہوا کا اثر بدینے کے واسطے دوسری جگہ پانی بننا۔</p>	<p>آب گردانی (۱۰۹۱)</p>
<p>آب گرد (استعمال) بے اضافت۔ کبیر آب گردانیدن (مصدر اصطلاحی) بدون راجع بقول صاحب ناصری گرد آب (الفتح) اضافت بقول خان آرزو معنی آب گردش رود کی (۵) مگر گرد آب گرد مینش کہ در واد سندے از کلام اشرف پیش می گذرے کشت ترا بدام چو از دریاہ (ارو) بنور مذکور جوش صبا شربت بیمار جوشانیدن است۔ بقول صاحب آصفیہ۔ جب دریا میں گڑھے دور ساغر خستگان را آب گردانیدن است کے باعث پانی چکر کھاتا ہے تو اسے ہنول و ارستہ گوید کہ آب گردانیدن متعدی آب کہتے ہیں۔ گرد آب (مذکر) (ظفر) ہرے گردش است و سندہ ارستہ ہم ہاں۔ کہ گذشت کیا ہجر میں رونے کہ ہم اب آپ حیران ہیں بہار گوید کہ آب گردانیدن تغیر دادن آب یہ دو آئین یا رب ہے یا گرد آب پانی کا۔ و مکان بیمار را حاصل آئینست کہ بہار را با و آ</p>	<p>آب گرد (۱۰۹۲)</p>

<p>اتفاق است و سند ہم مطابق آن نمی کشاید که خان آرزو از همین سند معنی لازمی را چطور پیدا می کند (اردو) بیمار کا مقام بدلنا۔ آب گردش (اصطلاح) بدون اضافت۔ بنفع کاف فارسی بقول وارسته (۱) تاثیر زبونی پس نہ تاثیر زبونی آب و ہوا را ازین اصطلاح آب و ہوا۔ و ہا را گوید کہ بیماریہ باشد کہ تعلق است و نہ بیماری را (اردو) پانی خوردن آبہائے مختلفہ خصوصاً در سفر ہم سرد کا اختلاف جس سے نزلہ کے عارض ہونے کا صاحب بحر عجم ذکر ہر دو معنی می فرماید و اندیشہ ہوتا ہے۔</p>	<p>وارستہ و ہا را از یک شعر ملاحظہ فرمائی نگین (۲) آب گردش بقول وارستہ نقل مقام کردن و ہوندا (۳) در محفل کہ دارد جام شرب بیمار از جامے بجای دیگر برائے تغیر آب ہوا گردش و زاید آید آنجا از بیم آب گردش بہا ازین معنی ساکت صاحب بحر عجم ذکر این سی مؤلف گوید کہ شک نیست کہ ادعائے ہر دو فرماید مؤلف گوید کہ آب گردش نقل مقام باہم اختلافی دار کہ از طریقیان ہر دو پہل بیمار است نہ نقل مقام کردن (شفیع اثر ۱۵) شدہ و نہ چنین باشد کہ ادعائے ہر یک بجا کشتی اش را شور بختی با بگرداب افگندہ آرزو خود بمعنی متقل باشد چہ کہ استناد ہر دو از آب گردش گر کند بیمار ماہ (اردو) آب و ہوا کا یک شعراست صاحب رشیدی گوید کہ آب تغیر نقل مقام بیمار۔</p>
<p>گردش بیماریہ کہ سبب خوردن آبہائے</p>	<p>(۳) آب گردش بقول صاحب بحر عجم و ہا را</p>

قسمت و روزی کہ مراد آب و خوراک حکیم از رقی مرکب را ذکر نہ فرمودے قتال را در و	قسمت و روزی کہ مراد آب و خوراک حکیم از رقی مرکب را ذکر نہ فرمودے قتال را در و
و گردش زمانہ (شہرت ۵) و دپیر چرخ نازک خرام - تیز رو - سبک رفتار - خوش خرام	و گردش زمانہ (شہرت ۵) و دپیر چرخ نازک خرام - تیز رو - سبک رفتار - خوش خرام
فرزند از پدر و امی کند: آب گردش طفل (دیکھو آصفیہ بغض لفظ خوش رفتار)	فرزند از پدر و امی کند: آب گردش طفل (دیکھو آصفیہ بغض لفظ خوش رفتار)
را از چشم تر و امی کند: (ارو و) قسمت آب گردش کردن (مصدر اصطلاحی)	را از چشم تر و امی کند: (ارو و) قسمت آب گردش کردن (مصدر اصطلاحی)
و روزی (موت) آب و خور (مذکر زمانہ کی نقل مقام بیمار کردن از جائے پناہ	و روزی (موت) آب و خور (مذکر زمانہ کی نقل مقام بیمار کردن از جائے پناہ
گردش (موت) انقلاب زمانہ (مذکر قدسی گوید (۵) از دیرت تا دم تسلیم پناہ	گردش (موت) انقلاب زمانہ (مذکر قدسی گوید (۵) از دیرت تا دم تسلیم پناہ
(۴) آب گردش بقول بہار مرکب خوش قرار زوم: آب گردش نمکذختہ کو چون بیاض (ارو و)	(۴) آب گردش بقول بہار مرکب خوش قرار زوم: آب گردش نمکذختہ کو چون بیاض (ارو و)
و بقول صاحب رشیدی چاروای تیز رو بیمار کا نقل مقام کرنا - تبدیل آب ہوا کرنا -	و بقول صاحب رشیدی چاروای تیز رو بیمار کا نقل مقام کرنا - تبدیل آب ہوا کرنا -
و خوش رفتار - ہر دو از کلام حکیم از رقی آب گردش (اصطلاح) باضافت ثالث	و خوش رفتار - ہر دو از کلام حکیم از رقی آب گردش (اصطلاح) باضافت ثالث
سنگینند (۵) آب گردش مرکبے کر چاکی بقول صاحب بحر عجم آسمان (نظامی ۵)	سنگینند (۵) آب گردش مرکبے کر چاکی بقول صاحب بحر عجم آسمان (نظامی ۵)
ہنگام تک پہنل سخت او ز خاک نرم نگیرد پیر بران خلی رہ نور و پیر بر آ و درین آب	ہنگام تک پہنل سخت او ز خاک نرم نگیرد پیر بران خلی رہ نور و پیر بر آ و درین آب
غبار پہ مولف - گوید کہ تحقیق پندان ز گردندہ گرد: (ارو و) آسمان - (مذکر) غبار	غبار پہ مولف - گوید کہ تحقیق پندان ز گردندہ گرد: (ارو و) آسمان - (مذکر) غبار
سندور یا نند کہ آب گردش صفت مرکب طبع (۵) رات دن گردش مین ہین سات آسمان	سندور یا نند کہ آب گردش صفت مرکب طبع (۵) رات دن گردش مین ہین سات آسمان
شدہ کہ بمعنی تیز رو و خوش خرام باشد توین ہو رہے گا کچھ نہ کچھ گھبرائیں کیا -	شدہ کہ بمعنی تیز رو و خوش خرام باشد توین ہو رہے گا کچھ نہ کچھ گھبرائیں کیا -
صفت را و راے مرکب ہم استعمال آب گردش (مصدر اصطلاحی) مراد آب و خوراک	صفت را و راے مرکب ہم استعمال آب گردش (مصدر اصطلاحی) مراد آب و خوراک
توان کرد از آب گردش مرکب تیز رو یا چارو است کہ گردش معنی شدن باشد و فارسی	توان کرد از آب گردش مرکب تیز رو یا چارو است کہ گردش معنی شدن باشد و فارسی
تیز رو ہرگز مراد نیست اگر چنین ہو دے مصدر گردش را بمعنی شدن پیشتر و کلام خود	تیز رو ہرگز مراد نیست اگر چنین ہو دے مصدر گردش را بمعنی شدن پیشتر و کلام خود

استعمال کردہ اند (۲) بدینوجہ کہ گردیدن کرده اند قابل غور است و فرستے نازک باخلاق
 بعضی چرخ زدن ہم آمده - فارسیان آب گردیدن فاعل رینصد رپیدا می شود بذیل می آید (ارو)
 را بمعنی گردش آب ہم استعمال کرده اند و کھو آب شدن (۲) پانی کا گردش کرنا - (۳)
 چنانکہ بیدل گوید (۵) بسکہ سرتاپایم از پانی بدنا - جو بعض وقت سبب مرض زکام ہوتا
 در تمنایت گذاشت و چھو موجم در گریے آب گردیدن آتش (مصدر اصطلاحی باضافت)
 جاسے خون می گردد آب (۳) آب گردیدن خون سرد شدن آتش است (صائب ۵)
 تبدل شدن آب است و آب گردش کہ ام زہر و حین بے نقاب گردیدہ است کہ
 کہ گذشت محل بہین مصدر باشد بہار در آتش از عرق شرم آب گردیدہ است (ارو)
 بحث گردش گوید کہ گردش - حاصل بالمصدر آگ بجہنا (ناخ ۵) اڑائی خاک کو کیونکر
 گردیدن است پس آب گردش را حاصل ہوا تیری حکومت میں نہ نہیں بختی ہے اب
 بالمصدر آب گردیدن ہم توان گرفت - اسے عدل گتر آگ پانی میں -
 وجہ نباشد کہ مصدر آب گردیدن را کہ آب گردیدن خون (استعمال) باضافت
 کنیم و از بمعنی سکوت و رزیم خلاصانیت خون مبتدل شدن خون بہ آب چنانکہ بیدل گوید
 کہ آب گردیدن لازم آب گردانیدن است (۵) ہر کجا برویت از چشم برون مگرد آب
 ولیکن استعمال این نظر نیامدہ - صاحبان کہ ہمہ در پردہ غار است خون می گردد آب
 لغت از مصدر آب گردیدن کنارہ می کنند کیست از مرکز جدا گردیدنش رنگے بناخت
 و انحصار معانی کہ بر اسے مصدر آب شدن خون ل از دیدہ می گردد برون می گردد آب (ارو)

لہو پانی ہو جانا۔

پیدائش شدہ شیشہ ام ازور و نو میدی کنون

آب گردیدن و ریزے (استعمال) می گردد آب ۵ (دولہ ۵) عرض حاجت می

پرسیدن آب در ان چنانکہ غنی گوید (۵) گذارد جو ہر ناموس فقرہ آہ کین گو ہر زوت

چنان از ان شک بلبل در گلستان آب می گرد و طبع دون می گردد آب ۶۔

کہ بر آب ایشان صورت گرد آب آب گردیدن ہلال (مصدر اصطلاحی)

می گردد ۵ (اروق پانی بھر جانا۔ باضافت لون گذاختن غائب شدن آن

(۱) آب گردیدن دل۔ (استعمال) بیدل ۵) ہلال غیب جانان لطافتی دارد

(۲) آب گردیدن سنگ گذاختن است کہ از اشارہ انگشت آب می گردد مؤلف گویت

(۳) آب گردیدن شیشہ چنانکہ بیدل گویت کہ عادت است کہ کی غیب دارد و بخیال خود نشیند

(۴) آب گردیدن گوہر (۵) دل زرخدان بر غیب بار اندازد و چین نازک

بسے آب گردیدن طرب پیمانہ است خود در غیب پیدا شود کہ شکل ہلال دارد و چون

گذازی تردماغی ہاے این دیوانہ است آنکس با اشارہ انگشت کسے خبردار شود

(صائب ۵) بدیدہ آب اگر آفتاب میگردد سر بالا کند چین غیب غائب شود حضرت

دل از نظارہ رے تو آب می گردد و بیدل بیدل چہ نازک تشبیہ با ہلال آورده است

(۵) دل چہ باشد تا نگردد گم بیاد طرہ اش کہ ہلال چون از نزاکت باریک تر باشد

گر ہمہ سنگست بیدل زین فسون می گردد مردمان یکدیگر را بواسطہ انگشت نشان می بند

آب ۵ (دولہ ۵) زین خار آبا و حسرت باوہ و بیشتر اتفاق افتد کہ در بہین سعی مشاہدہ ہلال

<p>بزرگ و دوازده نفر پنهان گردو- پس در آن شدن لال معنی گداختن آن لطافت ندارد آب گرفتن طراوت حاصل کردن مراد است بلکه غائب شدن آن کیفیت دارد (اردو) آب معنی طراوت آمده و گرفتن معنی حاصل کردن و معنی شعر هم همین صورت درست باشد</p>	<p>لال کا پانی ہو کر غائب ہو جانا - آب گرفتن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>
<p>صاحب بحر عجم (۱) آب دادن و بقول و چون گلزار سبز شود و بہقان را سرور حاصل بہار (۲) آب خوردن و شراب خوردن میشود و او طراوت گیرد و بر همین دلیل شاعر و بقول صاحب فرہنگ اند- بیاریے گوید کہ نگیان را بہ ہنگام جوش خط با کہ کہ از فساد آب پیدامی شود بسیار عجب نیست باید کہ اینہا از مے کشی طراوت حاصل است کہ سہ بہار بر خلاف او و متعلق از کنند کہ وقت آن ہین باشد تحقیق پسندان در بند مصادر (آب از چیزے گرفتن) و (آب کہ مصدر گرفتن معانی متعددہ دارد کہ صاحب بدمان گرفتن) است و صاحب انداز لغت ذکر آن فرمودہ اند اما بحر صاحب بحر عجم سند ساکت دیگر کہے این مصدر اصطلاحی و بہار دیگر کہے گرفتن را معنی دادن نہ گرفتہ نہ نوشتہ و صاحب بحر عجم بر ادعائے خود و بر معنی سندے دیگر از نظر مولف ہم نگذشت از کلام مخلص کاشی سنگ گیر (۳) چہ باک فانی (اردو) تازگی حاصل کرنا- لطف اٹھانا از مے کشی ہنگام جوش خط نگیان را کہ چون آب گرفتن تیغ (مصدر اصطلاحی) در</p>	<p>گلزار گرد و بنو بہقان آب می گیر و ہمو</p>
<p>بحث آب گیری می آید -</p>	

<p>آب گرفتن چشم (۱) بقول صاحب بحر عجم آب آوردن بہا را این مصدر اصطلاحی را (آب گرفتن خانہ) چشم باشد کہ گذشت (۲) بہار گوید کہ نمی لویید و زبانا نمان عجم در کلام خود اضافت کنایہ از گریستن است - سندے کہ بہار از آب گرفتن بہین معنی بسوے خانہ و شہر کردہ کلام کمال اسماعیل اصفہانی پیش می کند تقاضی اند پس اضافت آن بسوے خانہ کردن تعمیم است کہ آب گرفتن چشم را بمعنی (۳) حیا و را باطل می کند (کمال فخرند) از گریہ مراقبت شرم داشتن چشم گیریم (رباعی) اسے غنچہ چشم آب گرفته است بہ اضافتہ چشم تو ز من کہ خندہ ہر دم از سرگیری چو دل می دہد خواب گرفته است (۴) (محمد اسلم سالم) کہ لب زہم برگیری بہ اسے زگس شوخ دیدہ ہستی کہ مرگ خانہ خرابش گرفته است (۵) بے چہرہ او چشم آب نہ گیر و ت کہ ساغر گیری و مولف گوید کہ اگر دیدہ زگس شوخ نمیبود گریستن بہا را روا (۶) اسے جان دلو میرے نہ ویران کر کے جا می داشتیم (ارو) (۱) دیکھو آب آورنا (۲) رونا (۳) آنکھ میں پانی ہونا (۴) رولجے کی کیفیت نہ پوچھو دور ساقی میں ہچو صاحب (۵) کرتے ہیں رندوں کو مینغ اجڑنا مدرسہ تھا میکدہ آباد ہونا تھا۔ (۶) شراب بہا ہون کی آنکھ میں پانی نہیں (۷) آب گرم (استعمال) باضافت ثالث آب بہ آب گرفتن مکان (مصدر اصطلاحی) کہ بر آتش گرم شدہ باشد۔ (ارو) بقول</p>	<p>آب گرفتن چشم (۱) بقول صاحب بحر عجم آب آوردن بہا را این مصدر اصطلاحی را (آب گرفتن خانہ) چشم باشد کہ گذشت (۲) بہار گوید کہ نمی لویید و زبانا نمان عجم در کلام خود اضافت کنایہ از گریستن است - سندے کہ بہار از آب گرفتن بہین معنی بسوے خانہ و شہر کردہ کلام کمال اسماعیل اصفہانی پیش می کند تقاضی اند پس اضافت آن بسوے خانہ کردن تعمیم است کہ آب گرفتن چشم را بمعنی (۳) حیا و را باطل می کند (کمال فخرند) از گریہ مراقبت شرم داشتن چشم گیریم (رباعی) اسے غنچہ چشم آب گرفته است بہ اضافتہ چشم تو ز من کہ خندہ ہر دم از سرگیری چو دل می دہد خواب گرفته است (۴) (محمد اسلم سالم) کہ لب زہم برگیری بہ اسے زگس شوخ دیدہ ہستی کہ مرگ خانہ خرابش گرفته است (۵) بے چہرہ او چشم آب نہ گیر و ت کہ ساغر گیری و مولف گوید کہ اگر دیدہ زگس شوخ نمیبود گریستن بہا را روا (۶) اسے جان دلو میرے نہ ویران کر کے جا می داشتیم (ارو) (۱) دیکھو آب آورنا (۲) رونا (۳) آنکھ میں پانی ہونا (۴) رولجے کی کیفیت نہ پوچھو دور ساقی میں ہچو صاحب (۵) کرتے ہیں رندوں کو مینغ اجڑنا مدرسہ تھا میکدہ آباد ہونا تھا۔ (۶) شراب بہا ہون کی آنکھ میں پانی نہیں (۷) آب گرم (استعمال) باضافت ثالث آب بہ آب گرفتن مکان (مصدر اصطلاحی) کہ بر آتش گرم شدہ باشد۔ (ارو) بقول</p>
--	--

<p>(۱۱۱۱) آب گرم اردو میں مستعمل ہے (دیکھو لفظ آب) آب گریہ (استعمال) باضافت ثالث شک (۱۱۱۱)</p> <p>(مسرور) دیباچے کے واسطے آب گریہ چنانکہ ظہوری گوید (۱۱۱۱) خود را بہ آب گریہ نہ آئی تجھے میمان کر کے شرم</p> <p>دھم یا باد آہ چہ ہستیم غبار ضمیر نیز (۱۱۱۱)</p> <p>آب گری (اصطلاح) بدون اضافت بکسر شک - آنسو (مذکر)</p>	<p>کاف فارسی بقول بہار آب دادن تیغ و خنجر آب گشادہ (اصطلاح) باضافت ثالث</p> <p>وامثال آن مولف - گوید کہ آب گری وضعہ کاف فارسی بقول صاحب ہفت قلم</p> <p>تیزی باشد حاصل بالمصدر آب گری غنی بلکنایہ از شراب زبون و کم کیت (مراد)</p> <p>کہ گری مخفف گیری از مصدر گرفتن کنانی ایران (آب گشادہ)</p>
<p>(۱۱۱۱) و صراحت این در بحث گیری می آید (اردو) آب گشتن (اصطلاح) بفتح کاف فارسی</p> <p>باڑ بقول آصفیہ اسم (مؤنث) و ہار تیزی - مراد آب گردیدن باشد کہ گشتن مراد</p> <p>آب گری کردن (مصدر اصطلاحی) آب گردیدن و شدن آمدہ ظہوری (۱۱۱۱) لب</p>	<p>دادن تیغ - وامثال آن چنانکہ اثر گوید (۱۱۱۱) کتم مہر عرض حال بلاست</p> <p>آب گشتن</p> <p>کردی از گریہ و ذاری کہ زن قطع نظر</p> <p>کرد آیا کہ در تیغ ترا آبگری (۱۱۱۱) اسناد آب گردیدن کہ گذشت ہم سند آب</p>
<p>باڑ رکھنا بقول صاحب آصفیہ ہار رکھنا - گشتن است -</p> <p>آب گفتن (مصدر اصطلاحی) بدون ثمت</p>	<p>تیز کرنا - سان چڑھانا - پھر چٹانا - بقول میر</p> <p>آبدینا (دیکھو آبدادن تیغ) -</p>
<p>بقول بہار اشارہ باب طلب کردن باشد</p>	<p></p>

<p>(خزنی اصفہانی ۵) دل کہ لب تشنگی از چشمہ حیوان تو داشت چہ آب می گفت و گاہ غیرہ وغیرہ -</p>	<p>اور چاہتا ہے - جیسی پانی - کتاب - اُکال دُن غیرہ وغیرہ -</p>
<p>برزخندان تو داشت چہ مَوَلَف - گوید کہ آبِ گل لفظ آب از زبان برآمدن اشارہ است</p>	<p>(استعمال) باضافت ثالث و ضم کاف فارسی بقول بہار گلاب باشد چنانکہ</p>
<p>کہ قائل طلب آب می کند و در محاورہ زبان عجم این اشارہ خصوصیت آب ندارد بلکہ از برگل عارض چہ می آری چہ کسے زخم شہیدان</p>	<p>(حاجی مظفر تبریزی گوید ۵) ز شرم کشتنم خوسے ہر یک شے مطلوب پیش مخاطب بہ آب گل نمی شود یدہ (اردو) گلاب ہندکن</p>
<p>نامش بر زبان گرفتن اشارہ طلب است آبِ گل را آلتنی دہد (مقولہ) بدون و ہمچنین است محاورہ زبان اردو و دیگر</p>	<p>اضافت ثالث و کسر کاف فارسی بقول حنا موید الفضلا - زمین را حامل نامیہ کند (مراوت)</p>
<p>اسنہ پس گراین اشارہ کلیہ را بر بسیل تمثیل براسے آب بیان کنیم موقع تحقیق آن لفظ آب آلتنی دہد کہ گذشت -</p>	<p>است کہ گذشت و این درست نیست کہ در الفاظ محاورہ لفظ گفتن را ہم شریک کنیم کذل</p>
<p>محاورہ نیست بلکہ جزو بیان مؤلف کتاب خونین (مراوف آب آتش رنگ) است قاتل (اردو) جب کوئی شخص پانی آبِ گلزار رنگ (اصطلاح) باضافت ثالث</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سرخ (۲) شک محاورہ نیست بلکہ جزو بیان مؤلف کتاب خونین (مراوف آب آتش رنگ)</p>
<p>مطلوب شے کا نام لے تو اسکا مخاطب لمخاط محاورہ ہی سمجھیکا کہ وہ اُس چیز کو مانگتا ہے آن آبِ گلزار رنگ کہ کہ صلح زان گل کند گاہ چنگ</p>	<p>بقول بہار شراب سرخ (یکجلی کاشی ۵) بیانی محاورہ ہی سمجھیکا کہ وہ اُس چیز کو مانگتا ہے آن آبِ گلزار رنگ کہ کہ صلح زان گل کند گاہ چنگ</p>

صاحب بحر عجم این را مراد آب گل رنگ	از آبگون شیشه (۱) (ارود) بقول صاحب اللغات
می فرماید۔	(۱) دریا کا نام جو خوارزم میں جاری ہے (۲)
آب گور (اصطلاح) بدون اضافت	نشاستہ گیہون کا (مذکر) (۳) آسمان (مذکر) (۴)
بقول صاحب فرہنگ اند (۱) ظرف کے	کبود (مذکر) بقول صاحب آصفیہ نیلا رنگ
دران اسپ را آب میدہند (۲) آب ان اردو	آسمانی رنگ۔
(۱) بالٹی موٹ، بقول صاحب آصفیہ یہ	آب گون بے آب (اصطلاح) باضافت
انگریزی کا بگڑا ہوا لفظ ہے (۲) دیکھو بد	نون۔ بقول صاحب ناصری کنایہ از آسمان
آب گوشت (استعمال) بدون اضافت	کبود باشد (مسود مسعود) ز ماہیہ کہ درین
بقول صاحب بحر عجم شور با گوشت (ارود)	آب گون بے آب است بہ بترس و او را پونین
بقول امیر آبگوشت۔ یعنی۔ (موٹ)	یکے ننگ شمر (ارود) آسمان (مذکر)
آب گون (اصطلاح) بدون اضافت	آب گون پل (اصطلاح) بدون اضافت
بقول صاحب بحر عجم (۱) نام رودخانه خوارزم	بقول صاحب بحر عجم مراد ماضیہ۔
(۲) نشاستہ دگندم (۳) آسمان (۴) بقول	آب گون صدف (اصطلاح) بدون اضافت
صاحب سروری۔ کبود رنگ۔ صاحب بہان	بقول صاحب بحر عجم (۱) آسمان (۲) آفتاب
ہم ذکر این می کند و معنی چارم را آب مانند	(۳) ماہ (جامی) (۴) بناس قد خویش کیا کینہ
گویہ۔ (جامی) (۵) خوش آن دو یار کندل	تر تو چہ درے نہاد پرورش آبگون صد (ارود)
کردہ صاف چون شیشہ چہ ہم خوردے لعل	(۱) آسمان (مذکر) (۲) آفتاب (مذکر) (۳) چاند (مذکر)

<p>فت (مذکر)۔ آب مروارید (مذکر) بقول امیر مویا بند</p>	<p>آب گون طارم (اصطلاح) بدون افت</p>
<p>(۲) آب گوہر حقیقی معنون مین (موت) (تیسرے)</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم مراد ماضیہ و معنی</p>
<p>سرت و زنجب مین بلکہ گریان ہے ماضیہ</p>	<p>اول -</p>
<p>ہے مرض چشم صدف مین آب مروارید کا۔</p>	<p>آب گون قفس (اصطلاح) بدون افت</p>
<p>(مصطفیٰ) دانت تیرے سوا چکتے ہیں</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم مراد ماضیہ -</p>
<p>آب الماس آب گوہر ہے</p>	<p>آب گون قفس (اصطلاح) بدون افت</p>
<p>آب گوہر بر آوردن چشم (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>بقول صاحبان ہفت قلزم و مویدا الفضلاء</p>
<p>باضافت ثالث و لون۔ بتلاشدن چشم در مرض</p>	<p>آسمان -</p>
<p>نزول مار بد سند و اصطلاح ماضیہ گذشت (اردو)</p>	<p>آب گوہر (استعمال) باضافت ثالث</p>
<p>موتیا بند ہونا (معروف) موتیا بند اپنی</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم بیماری نزول آب</p>
<p>جب سے ہو گیا اک آنکھ مین چون صدف</p>	<p>در پردہ چشم کہ نابینا می گرداند آب گہر مراد</p>
<p>رو تے ہیں روز و شب گہراک آنکھ سے</p>	<p>آن مؤلف گوید کہ آب گوہر و آب گہر یک</p>
<p>آب گوہر را بنجاک ریختن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>حقیقی مراد آب دہم (صائب) ہچو چشم</p>
<p>باضافت ثالث کنایہ از بے قدری آب گوہر</p>	<p>از خود بر آرد آب گوہر خانہ ام و این صند</p>
<p>است چنانکہ صائب گوید (س) خاک اہند</p>	<p>از انتظار بر نیسان فارغ است (دولہ) (س)</p>
<p>این خیسان آبر و آب گہر چند ریزی</p>	<p>و لم بفقر و غنا از قرار خویش نگشت بخشکی</p>
<p>آب گوہر را بنجاک (اردو)</p>	<p>تری آب گہر نشد کم و بیش (اردو) (۱) مویا</p>

آب گوہر کو خاک میں ملانا۔	و آن مانند جاروبے باشد و با آن آب
آبگہ (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب اندر مراد آب دان۔	بر تانہ جامہ کہ بہجت بافتن ترتیب می دہد بیفتانند (حکیم اسدی ۱۷) درو آبگیرے
آب گھر (اصطلاح) باضافت ثالث مراد آب گوہر۔ سندش در آب گوہر گشت۔	بہ پناسے راغہ شاور درو آب شکن گیر باغ (عمارہ ۷) باد بہاری آبگیر برآمد
آب گھر آوردن چشم (مصدر اصطلاحی) باضافت ثالث و لون بقول و ارستہ (۱۷) بدقتہ جد و ماسورہ و کلاوہ و چرخ۔	چون رخ من گشت آبگیر پر انچین (خاقانی مراد آب گوہر آوردن چشم۔
آب گھر را بکاوشن یا دہ ساختن (مصدر (۱) تالاب یا دہ مقام جہان پانی جمع ہو	آبگیر و بشتوت و میخ کو بطناب بہا گیری (۱۸) صاحب آصفیہ جو لاہون کا برش جس سے
اصطلاحی) باضافت ثالث کنایہ از کاربے کا (مذکر (۲) کوچ یا کوچ (مؤنث) بقول	صاحب آصفیہ جو لاہون کا برش جس سے
ساختن کہ مراد آب سپردن و نیمودن باشد (صائب ۷) بقسمت ازلی ہر کہ خواہد از دنیا تانیہ کو صاف کرتے ہیں یہ خس کے ٹکون کا	بنا ہوا ہوتا ہے۔
بکاوش آب گہرا زیادہ می سازد۔	آب گیری (اصطلاح) بدون اضافت
آب گیری (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحبان برہان و بحر عجم و سروری	بکسر کاف فارسی بقول بہار آب دادن
تغ و خنجر و امثال ان را مؤلف گوید (۱) تالاب و کوے کہ آب در انجا اتادہ	باشد (۲) نام افرازے است شومالان کہ آبگیری آب داری یعنی تیزی است چنانکہ میز

<p>شریف خازن گوید (ه) شد تازه آگیری آب لار (استعمال) باضافت ثالث تیغ جفا و پمنون شدم زگری بے اختیار بقول بهار نام رودی که در کشمیر و از خلیش (محسن تاثیر ه) باشد سفله را است (قدسی ه) سوادش سرجه چشم و زور نوازش به نخواستن چوبین آگیری بهار است بهشت و جو شیرش آب مخفی مباد که آگیری و آگیری باعتبار معنی لار است (دارود) بقول صاحب طبع لطف مراد یکدیگر است گری با لکسر بقول صاحب کشمیرین یک نمر کا نام -</p>	<p>برهان مخفف گیری است و گیری حاصل آب لطف (اصطلاح) باضافت ثالث بالمصدر گرفتن پس آب گرفتن تیغ و خنجر و امثال آن آبدار شدن و نیز شدن آن و کین لفظ آب کا ممبر (ه) باشد و آب گیری و آگیری حاصل بالمصدر آب لعل (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بجر غم (ا) شراب سخی (ب) اسباب آب گرفتن یعنی تیغری و آبداری -</p>
<p>آگیری کردن (اصطلاح) مراد خونین (ارود) و کین آب سخی و آب لعل (ب) اسباب آگیری کردن است بمعنی آب دادن تیغ آب لولو (استعمال) باضافت ثالث و خنجر و امثال آن چنانکه ملاطفر گوید (ه) بقول بهار مراد آب گوهرندش در توان از خاک کولش آگیری کردنش را (اصطلاح) آینه می آید</p>	<p>آگیری کردن (اصطلاح) مراد خونین (ارود) و کین آب سخی و آب لعل (ب) اسباب آگیری کردن است بمعنی آب دادن تیغ آب لولو (استعمال) باضافت ثالث و خنجر و امثال آن چنانکه ملاطفر گوید (ه) بقول بهار مراد آب گوهرندش در توان از خاک کولش آگیری کردنش را (اصطلاح) آینه می آید</p>
<p>تم از بکه هر سو جو یا زخم پیکان شده (ارود) آب لولو آورو چشم (مصدر اصطلاحی) آب دنیا - و کین آب دادن تیغ و خنجر -</p>	<p>آگیری کردن (اصطلاح) مراد خونین (ارود) و کین آب سخی و آب لعل (ب) اسباب آگیری کردن است بمعنی آب دادن تیغ آب لولو (استعمال) باضافت ثالث و خنجر و امثال آن چنانکه ملاطفر گوید (ه) بقول بهار مراد آب گوهرندش در توان از خاک کولش آگیری کردنش را (اصطلاح) آینه می آید</p>

<p>مرکب تیار کنند (ارو) وہ پانی جو کرب ادویہ کے ساتھ جوش دیکر تیار کیا جاتا ہے (مذکر)۔</p>	<p>مرادف آب آوردن چشم است۔ آب لولو از چشم بخن (مصدر اصطلاحی) باضافت ثالث بر آوردن مار بردار چشم</p>
<p>کہ مرادف آب از چشم کشادن باشد (فانی) آب مُردہ (اصطلاح باضافت ثالث در تعریف شمشیر گوید) (۱) الحق ہنگ ہندی (۱) بقول بہار مقابل آب روان بقول حق دریانا از نیکوئی چصفش چو آب لولوی از بحر عجم آب غیر جاری و افسردہ۔ (صائب) چشم شہلا ریختہ۔</p>	<p>کہ مرادف آب از چشم کشادن باشد (فانی) آب مُردہ (اصطلاح باضافت ثالث در تعریف شمشیر گوید) (۱) الحق ہنگ ہندی (۱) بقول بہار مقابل آب روان بقول حق دریانا از نیکوئی چصفش چو آب لولوی از بحر عجم آب غیر جاری و افسردہ۔ (صائب) چشم شہلا ریختہ۔</p>
<p>آبِ ماہ (اصطلاح) باضافت ثالث مردہ بدر یا نمیر سندہ (۲) حسب تحقیق اصطلاحات بقول صاحب بحر عجم روشنی ماہ (ارو) گوید کہ آب مردہ آبے است کہ در زمین فنا چاندنی یا چانتی (آصفیہ) چاندکی روشنی۔ شود و از کلام صائب سنگیر د (۳) آبہا (ذوق) افسردہ دل کے واسطے کیا مردہ می گردد نصیب جو بیارہ در گلو گردد چاندنی کا لطف پلٹا پڑا ہے مردہ سا گویا اگرہ شکے کہ بے تاثیر شدہ (ارو) (۱) کفن کے ساتھ۔</p>	<p>آبِ ماہ (اصطلاح) باضافت ثالث مردہ بدر یا نمیر سندہ (۲) حسب تحقیق اصطلاحات بقول صاحب بحر عجم روشنی ماہ (ارو) گوید کہ آب مردہ آبے است کہ در زمین فنا چاندنی یا چانتی (آصفیہ) چاندکی روشنی۔ شود و از کلام صائب سنگیر د (۳) آبہا (ذوق) افسردہ دل کے واسطے کیا مردہ می گردد نصیب جو بیارہ در گلو گردد چاندنی کا لطف پلٹا پڑا ہے مردہ سا گویا اگرہ شکے کہ بے تاثیر شدہ (ارو) (۱) کفن کے ساتھ۔</p>
<p>آبِ مدبر (اصطلاح) باضافت ثالث جذب ہو جاتا ہے۔ صاحب جامع اللغات وضعمیم وقع دال مہملہ و تشدید فتح باے آب مردہ کا ترجمہ خراب پانی اور کچھ لکھا ہے موحہ بقول صاحب محیط اعظم آبے است آبِ مرغان (اصطلاح) باضافت ثالث کہ با دیات مخصوصہ جوش دادہ بطریق بقول صاحب برہان (۱) نام سیر گاہے است</p>	<p>آبِ مدبر (اصطلاح) باضافت ثالث جذب ہو جاتا ہے۔ صاحب جامع اللغات وضعمیم وقع دال مہملہ و تشدید فتح باے آب مردہ کا ترجمہ خراب پانی اور کچھ لکھا ہے موحہ بقول صاحب محیط اعظم آبے است آبِ مرغان (اصطلاح) باضافت ثالث کہ با دیات مخصوصہ جوش دادہ بطریق بقول صاحب برہان (۱) نام سیر گاہے است</p>

در نواحی شیراز کہ مردمان روز ہا سے شنبہ قستان کے ایک چشمہ کا نام۔ صاحب
 ماہ رجب در آنجا بيسرى روند و آنروز را جامع اللغات فرماتے ہيں کہ قستان کی ولایت
 ہم آب مرغان گویند (۲) نیز نام چشمہ الیت میں ایک چشمہ اس نام کا ہے وجہ تسمیہ
 در قستان کہ آب آنرا چون بردارند و بر بند ہے کہ سار ایک پرندے کا نام ہے سیاہ
 ہر قدر سار ہا کہ در ان نواحی باشند و دنیا رنگ جسکے پروں پر سفید نقطے ہوتے ہيں
 شخصے کہ آب بردارد و میرد و ان شوند یہ پرندے اُس جنگل میں بکثرت ملتے ہيں
 تا ہر جا کہ ملخ آمدہ باشند آن سار ہا تمام آن گویا وہ اس چشمہ کے محافظ ہيں اور ان
 ملخ را بکشند و پراگندہ سازند۔ آن چشمہ را کے نام سے وہ چشمہ چشمہ سار کہلاتا ہے
 چشمہ سار ہم می گویند۔ صاحب فرنگ نند اگر کوئی شخص اس چشمہ سے پانی لے تو
 گوید کہ این چشمہ در حوالی شیرم و قمشہ قرب وہ جانور اس کا تعاقب کرتے ہيں جب
 بعراق است و شرط تاثیر است کہ آن وہ پانی ڈال نہ دیوے پیچھا نہین چھوڑتے
 آب را بر زمین نگذارند و بر سہ پایہ آونگ پس اس علاقہ میں جب ٹڈی دل آتا ہے
 کنند و گاہ برداشتن از چشمہ بقفا نگرند (اردو) تو لوگ ایک آدمی کو اس چشمہ پھینکتے
 (۱) ایک سیر گاہ کا نام جو نواح شیراز میں ہيں جب وہ کوزہ پانی کا بھر کر روانہ
 واقع ہے جہاں رجب کے ہر سہ شنبہ کو ہوتا ہے تو ہزاروں جانور اُس کا تعاقب
 لوگ بطور تفریح جمع ہوتے ہيں فارسیوں نے کرتے ہيں اور وہ دوڑتا ہوا اس موقع
 اُس دن کو بھی آب مرغان کہا ہے۔ (۳) پر آجاتا ہے جہاں ٹڈی دل اترتا ہوا ہے

<p>جب سار کی فوج ٹڈیوں کے مارنے آب دُر (مُونٹ) (د امیر اللغات) (۲) سے فارغ ہو جاتی ہے تو وہ شخص پانی کا آب دُر یعنی موتیا بند۔ (مُنڈکر) رشک کو زہ زمین پر دے مارتا ہے پانی کے (۱۵) آب و تاب ایسی ہے تم میں کہہ رہے گرتے ہی سارا لشکر واپس چلا جاتا ہے دوسرے میں آتش لعل ہو آب دُر آب مروارید (اصطلاح) باضافت یکتائی ہو (نیر ۱۵) حسرت و رنج ثلث بقول صاحب بحر عجم (۱) روشنی میں بسکہ گریان ہے مدام ہے مرض و رونق مروارید (۲) نام ملتے کہ چشم چشم صدف میں آب مروارید کا ہے۔</p>	<p>آدمی پیدا می شود و بینائی را دور گرداند آب مروارید آوردن چشم (مصدر)</p>
<p>(اضی ۱۵) اینسکہ می ریزم بیاد آن (اصطلاحی) باضافت ثالث۔ و لون مراد در گوش اشک نیست چون صدف آب آوردن چشم است چنانکہ صاحب از آب مروارید چشم پر خم است (۱۵) آب مروارید آورد است (اشرف ماژند رانی ۱۵) دیدن اشعا چشم جوہری گوہر بے قیمت اما با بار من شد عی را با چشم آب مروارید آمد است (۱۵) گوہرم را چون باشد باعث آزار چشم (خسرو ۱۵) بنگ بے تمیزی بشکند آب مروارید بچشم زگس اینک آب مرواریدی نیم در چشم سود آورده ام۔</p>	<p>ز بس کز دیدہ آب از عشق گل بیار آب مُروق (استعمال) باضافت می بار دہ (ارو ۱۵) آب مروارید ثالث و ضم میم و تشدید واو بقول صاحب</p>

(۱) آب صاف (۲) شراب پا لوده کہ اصلاً آنسو - (مذکر)۔	
(۱) صاف پانی - آبِ مَرِہ (اصطلاح) با ضافت ثالث (مذکر) (۲) صاف شراب - (مؤنث)۔	و کسریم بقول بہار مراد ما ضیہ (نظامی)
آبِ مریم (استعمال) با ضافت ثالث جہاں جوے را ترک پد رو د کردہ آبِ مَرِہ و فتح سیم بقول صاحب بحر عجم (۱) جاہ روے را رو د کردہ (سلمان ساوجی)۔	
و صلاح حضرت مریم علیہا السلام (۲) شراب مگذار ہواے دل د آبِ مَرِہ ام را بہ ضائع انگوری بہار گوید کہ از آبِ مریم کنایہ باشد از کہ تو پروردہ این آب و ہوائی د۔	
عفت و صلاح و نیز شیرہ انگور صاحب بان آبِ مغان (اصطلاح) با ضافت ثالث و ضم در معنی اول ہمزبان صاحب بحر عجم دورا	
(۳) شیرہ انگور (اردو) (۱) کاشی (۲) خراب آبِ مغان شوگرہ بیا د حضرت مریم کی عصمت اور پاکہ اسنی (۳) مزین کہ گرم و سرد جہاں را اعتدال می (۲) انگور سی شراب (۳) انگور کا شیرہ (۴) گزردہ (اردو) شراب (مؤنث)	
آبِ مَرِگان (اصطلاح) با ضافت ثالث	آبِ مُقَطَّر (اصطلاح) با ضافت ثالث
و کسریم بقول بہار کنایہ از اشک باشد و فتح سیم و فتح قاف و تشدید طارحی بقول (سلمان ساوجی) رہروان اوز زاد صاحب محیط آب لے کہ در قرق انہیق بطریق عرف	
آزاد فارغ راندہ اندہ تکیہ بر خون دل و دیا بعنوان ترشح از خم و سب و کوزہ بتخلل لسان بر آبِ مَرِگان کردہ اندہ (اردو) اشک و یا از ظرف ننگ گرفتہ باشند۔ مزاجا قریب	

یہ آب بارانست (ارو) ٹپکایا ہوا یا فلفل و سنج (موت) (م) تیج (موت) خنجر (مذکر)
 کیا ہوا پانی جو مزاج آب باران کے قریب (امیر ۵۷) غمخور آنکھیں یہ نہیں ساتی کی
 قریب ہے۔ میکشہ بلور کی پیالیوں میں ہے شراب

آب منجمد (اصطلاح) باضافت ثالث سرخ :-

وضم سیم سکون نون و فتح جیم و کسیر ثانی آب مشد (استعمال) سکون با و فتح سیم
 بقول صاحب بحر عم (۱) شیشہ (۲) پیالہ بلور وزن آرنست بقول صاحب نامری یعنی
 وز جاجی (۳) برف و سنج (۴) تیج و خنجر و ثانی صاحب عزت و آبرو و براس ہر یک معنی
 ان (حکیم ثانی ۵۷) در آب منجمدے آتش لفظ آب مؤلف گوید کہ این تعمیم قابل خور
 مثال ریزہ در پاسے بندما صنم غنیہ و ثانی کہ اگر آب بمعنی رودخانه گیریم استعمال آہند
 (النوری ۵۷) آتش سیال دیدستی در آب چگونہ درست باشد علی هذا القیاس آب بمعنی
 منجمد و زندیدستی بخواہ از ساقیانش ساغر ہموارہ براہ رونده ہم باللفظ مندبے معنی باشد
 (شانی تکلوس ۵۷) چون آب منجمد بگذازد زتاب و خلاف محاورہ (ارو) آبرو دار (دلع
 مہر) خورشید اگر جمال تو بیند و آئینہ نظیر (غیر کا خون بہا نامری تربت پرفروہ
 غاریابی ۵۷) آن آب منجمد کہ سانس آبرو دار کی مٹی کین بر باد ہنو :-

نام اوہ ذات حملہ در رگ جان ہاشود آب منجمد (اصطلاح) باضافت ثالث
 روان :- (ارو) (۱) شیشہ (مذکر) (۲) وضم سیم و سکون نون و فتح عین مہملہ کسر
 بلور کا پیالہ (مذکر) پیالی موت (۳) برف ثانی بقول صاحب بحر عم مراد فاضیہ :-

صاحب رشیدی ہم ذکر این می کند و صفا آب سے تا ہم نماندہ ساقیا جانے کہ بس نمود	مودید الفضل بعض این آب منقذ می نویسد بے آب تاب (ارو) آب (مذکر) بمعنی شرب
در راس مؤلف غلطی کتابت باشد	(صباح) آبی میں عکس رک و ساقی پر زور ہے جام
آبِ من و جمالِ من (مقولہ) باضافہ	آب سے نظر آئینہ تصویر صبح (۲) ایک ندی کا نام
بار عربی و لام بقول صاحب مود الفضل	آب سے بجام خوردہ است (مثل)
من و جمالِ من - دیگر کسے از اہل لغت	این مثلے است کہ فارسیان بر شخصے می نند
مطلحات ذکر این نکرده (ارو) میری آبرو کہ بالکلیہ مد ہوش نباشد صاحب نرینہ الاشفاق	بلا تعریف ذکر این می کند (ارو) مد ہوش
میرا جمال -	نہیں ہے - تھوڑی سی پی پی سہ - (مذکر)
آبِ مہِ من (مقولہ) باضافہ ثالث و	کچھ پیئے ہوئے ہے -
خامس بقول صاحب مود الفضل - آب	آب سے گون (اصطلاح) باضافہ ثالث
معشوق من و دیگر کسے از اہل لغت ذکر	این نکرده (ارو) میرے معشوق کی
این نکرده (ارو) میرے معشوق کی	رودنق -
رودنق -	صاحب انند (۲) اشک غم زدگان و بقول
آبِ مے (استعمال) باضافہ ثالث	صاحب شمس (۳) خون (ارو) (۱) شمش
دفع مہم بقول صاحب عجم (۱) شراب بھو	آب سے (مذکر) (ناخن) فصل گل ہے کیون
بہار (۲) نام رود - کہ در عراق عجم	نہ ہو ہم پر بہار - سنج آنسو ہین تو چہ زرد و
خارج است (آہی سلہ) چون خار از قنار	(۴) غمزدون کے آنسو (مذکر) (۳) خون آنسو

<p>آبِ نار (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب وبقول صاحبان بحر عجم دہرمان مخفف و مرادف آبِ نار (۱) صاحب برہان (۲) شراب انگوری لارو و شربِ سرخ (۲) اشکِ حنین (ظاہری گنجوی ۵) ازان (۱) شراب (۲) انگوری شراب (موت) نارِ قلیق بہار گئے نارِ خواہ گئے آبِ نار (اردو) آبِ ناسے (اصطلاح) بدون اضافت بقول</p>	<p>آبِ نار (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب بحر عجم مرادف آبِ نار۔ چون آبِ ناسے باب المندب کہ در میان بحر آبِ ناشتا (اصطلاح) باضافت ثالث قلزم عرب و افریقہ واقع است اکثر اہل بقول بہار مرادف آبِ صبح (صائب) ازیں اصطلاح خاموش اند صاحب افسر ہر کہ دارد جوہرے نالش بخون افتادہ است اللغات ذکر این می کند و گوید کہ آبِ ناسے قسمت شمشیر آبِ ناشتا کے پیش نسبت جدا شیرازی ۵) در گلشن زمانہ ز قطع و طیفہ بزرگ باشد (اردو) بقول صاحب امیر اللغات با و سادات ہجو سبزہ خورند آبِ ناشتا۔ پانی کی راہ اور جغرافیہ کی اصطلاح میں پانی</p>
<p>آبِ نار (اصطلاح) باضافت ثالث بقول صاحب امیر اللغات راہ آب و باصطلاح جغرافیہ راہ مختصر کہ دو دریا را اصل دہر</p>	<p>آبِ نار (اصطلاح) باضافت ثالث قلزم عرب و افریقہ واقع است اکثر اہل بقول بہار مرادف آبِ صبح (صائب) ازیں اصطلاح خاموش اند صاحب افسر ہر کہ دارد جوہرے نالش بخون افتادہ است اللغات ذکر این می کند و گوید کہ آبِ ناسے قسمت شمشیر آبِ ناشتا کے پیش نسبت جدا شیرازی ۵) در گلشن زمانہ ز قطع و طیفہ بزرگ باشد (اردو) بقول صاحب امیر اللغات با و سادات ہجو سبزہ خورند آبِ ناشتا۔ پانی کی راہ اور جغرافیہ کی اصطلاح میں پانی</p>
<p>آبِ ناسے (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب امیر اللغات راہ آب و باصطلاح جغرافیہ راہ مختصر کہ دو دریا را اصل دہر</p>	<p>آبِ ناسے (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب امیر اللغات راہ آب و باصطلاح جغرافیہ راہ مختصر کہ دو دریا را اصل دہر</p>
<p>آبِ ناسے (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب امیر اللغات راہ آب و باصطلاح جغرافیہ راہ مختصر کہ دو دریا را اصل دہر</p>	<p>آبِ ناسے (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب امیر اللغات راہ آب و باصطلاح جغرافیہ راہ مختصر کہ دو دریا را اصل دہر</p>

<p>آبِ نداشتن مجلس (مصدر اصطلاحی) مصداق</p>	<p>مین داخل ہوتی ہے جو عرب اور افریقہ کے</p>
<p>آبِ داشتن مجلس گذشت و اعادہ آن در</p>	<p>درمیان ہے۔</p>
<p>آبِ نبات (اصطلاح) باضافت ناشننی چنانکہ بہار می کند تحصیل حاصل است</p>	<p>آبِ نبات (اصطلاح) باضافت ناشننی چنانکہ بہار می کند تحصیل حاصل است</p>
<p>آبِ ندیدہ موزہ از پاکشیدہ (شل)</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم (۱) نوعی از حلوا (۲) شربت (۳) شراب (۴) تازگی رستہ ہا و</p>
<p>آبِ ندیدہ موزہ کشیدہ (صاحب)</p>	<p>بقول صاحب اند (۵) شیرہ رستنی (۶) خزینه الا مثال بلا تعریف ذکر این می کند ہمو</p>
<p>میزند بر شیشہ سنگ از شوق ما آبِ نبات گوید کہ این شیشہ است و فارسیان بر کے</p>	<p>تا نال خویش را چون بیدے بر ساق می زند کہ بے آثار مصیبت در اندیشہ آن</p>
<p>چ (اردو) (۱) حلوسے کی ایک قسم۔ حلوا</p>	<p>چ (اردو) (۱) حلوسے کی ایک قسم۔ حلوا</p>
<p>د (مذکر) (۲) مصری کا شربت (مذکر) (۳) این در دیوان خود کردہ است (۵) چشمہ</p>	<p>د (مذکر) (۲) مصری کا شربت (مذکر) (۳) این در دیوان خود کردہ است (۵) چشمہ</p>
<p>شراب (مؤنث) (۴) نباتات کی تازگی کہ ریخت آب بود ہم تغافلش چ از پاکشیدہ</p>	<p>شراب (مؤنث) (۴) نباتات کی تازگی کہ ریخت آب بود ہم تغافلش چ از پاکشیدہ</p>
<p>(مؤنث) (۵) نباتات کا رس۔ (مذکر) موزہ ولیکن ندیدہ آب چ (اردو) یہی شل</p>	<p>(مؤنث) (۵) نباتات کا رس۔ (مذکر) موزہ ولیکن ندیدہ آب چ (اردو) یہی شل</p>
<p>آبِ نخوردن (مصدر اصطلاحی) اگرچہ اردو میں بھی مستعمل ہے بقول امیر بانی</p>	<p>آبِ نخوردن (مصدر اصطلاحی) اگرچہ اردو میں بھی مستعمل ہے بقول امیر بانی</p>
<p>صاحبان بحر عجم و اندو بہار عجم ذکر این میکنند یا کیچڑ کا نام نہیں لگے موزہ اتارنے۔</p>	<p>صاحبان بحر عجم و اندو بہار عجم ذکر این میکنند یا کیچڑ کا نام نہیں لگے موزہ اتارنے۔</p>
<p>ولیکن چون مصدر آب خوردن بجائے خود کسی آفت یا مشکل سے پہلے اسکی تدبیر</p>	<p>ولیکن چون مصدر آب خوردن بجائے خود کسی آفت یا مشکل سے پہلے اسکی تدبیر</p>
<p>گذشتہ است وجہ خاص نیست کہ ذکر اور اندیشہ میں پڑنے کی جگہ بولتے ہیں۔</p>	<p>گذشتہ است وجہ خاص نیست کہ ذکر اور اندیشہ میں پڑنے کی جگہ بولتے ہیں۔</p>
<p>آبِ نشاط (اصطلاح) باضافت ثالث</p>	<p>این در نفی ہم کردہ شود۔</p>

بقول صاحب انند مراد ف آب نان کہ بار ہا در ان غوطہ دہند تا آنکہ گرم شود پس کنایہ از منی و نطفہ باشد۔	سرد کردہ بہ بیمار بخورائند (اردو) وہ پانی
آب نشیب (استعمال) باضافت ثانی	جسے اصلاح کے لئے فقرہ گرم کر کے بھاتے
بقول صاحب جامع اللغات آبے کہ از بلندی سے پستی	بریزد (اردو) وہ پانی جو بلندی سے پستی
کو آوے۔	سہ آب فقرہ تاب بھی کہہ سکتے ہیں۔
آب نمک (استعمال) باضافت ثالث	بقول بہار آب شور (نخف قلی بیگ) کی تلخ
آب نظر (استعمال) باضافت ثالث	بقول بہار کنایہ از اشک (اردو) آب
بقول بہار کنایہ از اشک (اردو) آب	ہر بوسہ و نشہ بوس و گرم کر دہ فریاد کہ
دیدہ آب چشم۔ اشک۔ آنسو (مذکر) و کیو این آب نمک نشہ نرم کر دہ (اردو) آب چشم	آب تلخ (مذکر) اردو میں مستعمل ہے (دیکھو)
آب چشم اور آب دیدہ	آب فقرہ (اصطلاح) باضافت ثالث امیر اللغات بفسن لفظ آب
بقول صاحب بحر عجم آبیکہ ورق فقرہ در آن	آب نمودن (مصدر اصطلاحی) (۱) نمودن
حل کردہ باشند و بکار نقاشی و کتابت جمال (۲) ظاہر شدن آب چنانکہ فغائی فی	آید (اردو) چاندی کا حل کیا ہوا پانی گوید (۳) بکشاے پر دہ از گل رخسار
(دیکھو آب زر)	آبے نمایہ نشہ دیدار اند کے (۴) صائب
آب فقرہ تاب (استعمال) باضافت چون آب کہ از پردہ یا قوت نماید پید آ	ثالث بقول بہار آبیکہ فقرہ را تاب دادہ تن ناز کش از پردہ گلزارہ (اردو) (۱)

جمال دکھلانا (۲) ظاہر ہونا۔ نظر آنا۔ نمودا۔ ہمین مصدر نوشیدن در بعض جا بمعنی کثرت
ہونا۔ (ناخ ۵) نظر آتا ہی نہیں اسکے گردن بخوشدلی ہم آمدہ و سندش بجائے
سوا کچھ مجکو کیون نظر آئے نہ بے یار خود می آید (اردو) پانی پینا (۲) مثل پانی
مر اگھر خالی ہے (دراغ ۵) شب وصال کے پی جانا گوارا کر لینا (آبرو ۵) سخن و نیکو
قیامت تھی جب کسی نے کہا وہ دیکھ نشہ ہو کے سنا اور سب کہنا مگر جب آپر کا
صبح نمودار ہوتی آتی ہے۔ بات کو سنا تو پی جانا بدجرت ۵ کس
آب نوشیدن (استعمال) بدون اضافت لئے مجھے خفا رہتے ہو کیا باعث ہے؟
(۱) بقول صاحب فرہنگ اندراج مراد جو کما تم نے سوکب میں نے گوارا نہ کیا
آب خوردن (صائب ۵) حلاش باد آب نے (استعمال) بدون اضافت
ہر آبے کہ می نوشدورین گلشن چوتکا بقول بہار معروف مؤلف گوید کہ نے
آنکس کہ گرد آب مے در جو بیار اوہ قلیان باشد کہ بر سر آن چلم می گذارند
بہار ذکر این می کند و سندے کہ از کلام و سر دیگرش در آب زباندانان حال
صائب پیش می کند قابل غور است۔ آبنے قلیان گویند و بقول بہار (۲) رود
(و ہوندا ۵) چو آب زہدگی می نوشد و است و بر عراق عجم مابین ترک و شیراز (اردو)
لب تر نمی سادہ اگر تیغ دو عالم بر گلو بقول امیر آب نے (نوٹ) ترکیب مقلوب یعنی
عشق می یزد (۲) مؤلف گوید کہ نوشیدن آب۔ نیچے کا وہ حصہ جسکے ایک سرے پر چلم
درین شعر گوارائی بر غبت قبول کردہ رکھتے ہیں اور دوسرا پانی میں ڈوبا رہتا ہے۔

<p>نہا شد۔ در راسے مؤلف۔ اصطلاحی کہ در لفظی آن معنی تازہ پیدا شود البتہ در خور بیان باشد بر خلاف این۔</p>	<p>آب نیا و ردن چشم (مصدر اصطلاحی) باضافت نون بقول بہار استفاضہ ویدار و تماشاے عجائب مصنوعات کردن مؤلف</p>
<p>آب نیا و ردہ است (مقولہ) بقول بہار یعنی ارزان و مفت نیست و این مقولہ فرو شدہ جنس است در مقامے گوید کہ شخصے آن جنس بخواد کہ بقیمت نازل بخرد (ارو) مفت کا مال نہیں ہے بہم نہیں آیا ہے۔</p>	<p>گوید کہ آب و ردن چشم کہ گذشت کنایہ باشد از نزول ما ربہ و سلب بصارت و آب نیا و ردن چشم لفظی آنست بہار کہ معنی تازہ پیدامی کند ایجا د بندہ باشد و بس ہمہ لغات ازین مصدر منفی ساکت و استعمال آب</p>
<p>آب نیم خورہ (استعمال) باضافت ثانیہ آب پس خورہ باشد چنانکہ جامی گوید (س) ازان زلال بقا کا آب نیم خورہ تست و چو خضر ہر کہ خور و این از مات شود (ارو) جھوٹا پانی (نذر)</p>	<p>آوردن چشم یعنی استفاضہ دیدار و تماشا عجائب مصنوعات کردن ہم نظر نیامدہ است بہار از کلام صائب است و ہونہ (س) پیش چشم ہر کہ از غفلت نیاورد است جلوہ خشک جہان موج سرا بے بیش</p>
<p>آب نیگرم (استعمال) باضافت ثالثہ بقول صاحب محیط آبے کہ شیر گرم باشد یعنی بیا گرم نباشد (ارو) شیر گرم پانی (نذر) بلا اضافت (آصفیہ)</p>	<p>نیست بہ مقصود شاعر جزین نباشد کہ پیش کسے کہ چشم از غفلت آب نیاوردہ است یعنی غفلت باعث ازالہ بصارت او نشہ جلوہ خشک دنیا از موج سرا بے بیش</p>

<p>آب و آتش (اصطلاح) بقول صاحب کج عجم ضدین جمع کردن چنانکہ صائب گوید (۱) صلح واداست (۱) حلم و غضب (۲) مرد حلیم و غضوب و لغت آب آتش را بن آتش آبدار خسار شد (ارو) گوید کہ (۳) بمناسبت حقیقی (مختصر ۳۵) اصل تو آگ پانی کا بنجوگ ہے۔ بقول امیر و لغت نقل و بادہ رفت تو تلخ و شیرین بد روے تو چیزوں کا میل ملاپ۔ جہاں دو مخالفوں آب و آتش چشم تو ترک ہندو (ارو) (۱) میں موافقت ہوتی ہے وہاں کہتے ہیں کہ یہ حلم اور غضب (نکر) (۲) حلیم اور تند مزاج تو آگ پانی کا بنجوگ ہے آگ پانی کا بنجوگ غصیل (آصفیہ) (۳) آب و آتش صاحب ہونا کہہ سکتے ہیں۔ باگھ بکری کو ایک گھاٹ جامع اللغات نے آب و آتش کا ترجمہ بلور سے پانی پلانا۔ یہی کہا جاتا ہے</p>	<p>آب و آتش (اصطلاح) بقول صاحب کج عجم ضدین جمع کردن چنانکہ صائب گوید (۱) صلح واداست (۱) حلم و غضب (۲) مرد حلیم و غضوب و لغت آب آتش را بن آتش آبدار خسار شد (ارو) گوید کہ (۳) بمناسبت حقیقی (مختصر ۳۵) اصل تو آگ پانی کا بنجوگ ہے۔ بقول امیر و لغت نقل و بادہ رفت تو تلخ و شیرین بد روے تو چیزوں کا میل ملاپ۔ جہاں دو مخالفوں آب و آتش چشم تو ترک ہندو (ارو) (۱) میں موافقت ہوتی ہے وہاں کہتے ہیں کہ یہ حلم اور غضب (نکر) (۲) حلیم اور تند مزاج تو آگ پانی کا بنجوگ ہے آگ پانی کا بنجوگ غصیل (آصفیہ) (۳) آب و آتش صاحب ہونا کہہ سکتے ہیں۔ باگھ بکری کو ایک گھاٹ جامع اللغات نے آب و آتش کا ترجمہ بلور سے پانی پلانا۔ یہی کہا جاتا ہے</p>
<p>آب و تاب (اصطلاح) صاحب غیاث (۱) اور بلوری پیالہ شراب کا لکھا ہے۔ آب و آتش را چہ آشنائی (مثل) بذیل لفظ تاب مثلاً ذکر این می کند و می فرماید خزینۃ الامثال ذکر این می کند و از تعریف کتاب کہ تاب بمعنی طاقت و توانائی و بمعنی رونق و مولف گوید کہ فارسیان این مثل را در پیچیدگی و روشنی و گرمی و این لفظ اکثر بقرینہ مقامے و موقعے زند کہ جمع اضداد باشد (ارو) مراد افادہ معنی می کند چنانچہ تاب طاقت آگ پانی کا ہیر۔ بقول امیر اجتماع ضدین فیج و تاب۔ آفتاب (الخ) پس آب تاب بقرینہ یون بھی بولتے ہیں کہ آگ پانی ایک جگہ مراد بمعنی (۱) رونق و صفا (۲) تاب طاقت نہیں رہ سکتے۔ (۳) طراوت باشد در کلام اساتذہ استعمال</p>	<p>آب و تاب (اصطلاح) صاحب غیاث (۱) اور بلوری پیالہ شراب کا لکھا ہے۔ آب و آتش را چہ آشنائی (مثل) بذیل لفظ تاب مثلاً ذکر این می کند و می فرماید خزینۃ الامثال ذکر این می کند و از تعریف کتاب کہ تاب بمعنی طاقت و توانائی و بمعنی رونق و مولف گوید کہ فارسیان این مثل را در پیچیدگی و روشنی و گرمی و این لفظ اکثر بقرینہ مقامے و موقعے زند کہ جمع اضداد باشد (ارو) مراد افادہ معنی می کند چنانچہ تاب طاقت آگ پانی کا ہیر۔ بقول امیر اجتماع ضدین فیج و تاب۔ آفتاب (الخ) پس آب تاب بقرینہ یون بھی بولتے ہیں کہ آگ پانی ایک جگہ مراد بمعنی (۱) رونق و صفا (۲) تاب طاقت نہیں رہ سکتے۔ (۳) طراوت باشد در کلام اساتذہ استعمال</p>
<p>آب و آتش را صلح وادان (اصطلاح) این یافته شد (صائب ۱۵) از نزاکت بکہ</p>	<p>آب و آتش را صلح وادان (اصطلاح) این یافته شد (صائب ۱۵) از نزاکت بکہ</p>

<p>دار و چہرہ و آب و تاب و آفتابی میشود کش نظم طباطبائی (۵) گیا شباب کے ہمراہ حسن زیر ماہتاب (۶) آصی (۷) چون خمار از منتظار رعنالی نہ تآب و رنگ باوہ نہ آت تآب ہی آب مے تا بم نماندہ ساقیا جانے کہ بس مخمورم (۸) آب و تاب چیدن (۹) (مصدر اصطلاحی) حاصل</p>	<p>در آفتابی میشود کش نظم طباطبائی (۵) گیا شباب کے ہمراہ حسن زیر ماہتاب (۶) آصی (۷) چون خمار از منتظار رعنالی نہ تآب و رنگ باوہ نہ آت تآب ہی آب مے تا بم نماندہ ساقیا جانے کہ بس مخمورم (۸) آب و تاب چیدن (۹) (مصدر اصطلاحی) حاصل</p>
<p>بلے آب و تاب و سند و گیر اینی را آت تآب کردن آب و تاب باشد چنانکہ ظہوری گوید گرفتن بیاید و سند معنی سوم نیز و آب و تاب (۱۰) بنگام پیام آب و تابے از افکار شک گرفتن دارو (۱۱) آت تآب قبل میچکد کلمات حسن و خبر چین (اردو) آب و تاب حاصل کرنا۔</p>	<p>بلے آب و تاب و سند و گیر اینی را آت تآب کردن آب و تاب باشد چنانکہ ظہوری گوید گرفتن بیاید و سند معنی سوم نیز و آب و تاب (۱۰) بنگام پیام آب و تابے از افکار شک گرفتن دارو (۱۱) آت تآب قبل میچکد کلمات حسن و خبر چین (اردو) آب و تاب حاصل کرنا۔</p>
<p>عروست و تازگی (موتش) (۱۲) آصفیہ) صبا (۱۳) آب و تاب بودن آن و حاصل بودن آب عیان جو بار کے دانتون کی آب و تاب ہوئی تآب است نداین از کلام صاب و در آب غریق یل فاموتیون کی آب ہوئی (۱۴) تآب گذشت (اردو) آب و تاب رکھنا۔</p>	<p>عروست و تازگی (موتش) (۱۲) آصفیہ) صبا (۱۳) آب و تاب بودن آن و حاصل بودن آب عیان جو بار کے دانتون کی آب و تاب ہوئی تآب است نداین از کلام صاب و در آب غریق یل فاموتیون کی آب ہوئی (۱۴) تآب گذشت (اردو) آب و تاب رکھنا۔</p>
<p>ساقیا کے مجھے شراب سن (۱۵) نخل تھے دانتون سے موتی دکلوان آب و تاب سخن آب و تاب برجاماندن (۱۶) (مصدر اصطلاحی) کون آب و تاب رکھتا تھا۔</p>	<p>ساقیا کے مجھے شراب سن (۱۵) نخل تھے دانتون سے موتی دکلوان آب و تاب سخن آب و تاب برجاماندن (۱۶) (مصدر اصطلاحی) کون آب و تاب رکھتا تھا۔</p>
<p>قائم بودن آب و تاب (ظہوری) اپنا آب و تاب کشیدن و در چیز (۱۷) (مصدر)</p>	<p>قائم بودن آب و تاب (ظہوری) اپنا آب و تاب کشیدن و در چیز (۱۷) (مصدر)</p>

کشد (اُرو) آب و تاب پیدا کرنا (فی البدیہ) گرو و غبار صحیح نیست بلکه آب زدن میگویند
 نظم طباطبائی (۵) و یکد غزلت گزینی گوهر (۶) لیکن درین ترکیب چون لفظ آب با معطوف
 اس طرح آب و تاب پیدا کره خود اعنی جار و ب مفعول کشیدن واقع شده

آب و تاب گرفتن (مصدر اصطلاحی) صل بنا بران بمعنی مذکور صحیح باشد مولف گوید که بها
 کردن آب و تاب که مراد ف آب و تاب در بیان مقصود تخصیص راه را بر خلاف تملیم النک
 چیدن است چنانکه عربی گوید (۵) اسکان آورده است در راه منولف استعمال

سیر افتابا عالم آرا نیزه ایکه باغ جنت از این از برای ظرف مکان است خواه راه باشد
 فیض تو گیرد آب و تاب (۶) (ظهوری) یا نماند یا شمر و شله زن تاثیر (۷) تا نگردد منصب
 دل به تاب آب و تاب گرفت (۸) ذره خود دیدار جانان دیده ام آب و جار دمی کشان
 را در آفتاب گرفت اشک و مژگان دیده ام (۹) (ارو) بانی چرخنا

آب و جار و کشیدن (مصدر اصطلاحی) جھاڑ و دینا آب پاشی کرنا - بھاڑنا -

بقول بہار آب پاشیدن بر جاے و بالاے آب و جار و ب کش (اصطلاح) اسم فاعل (۱۰)
 آن جار و ب کشیدن و این را در محلک استمال از مصدر اصطلاحی آب و جار و ب کشیدن کہ
 می کنند کہ دران دو چیز مقصود بود یکے پاک می آید یعنی کسی کہ در ظرف مکانی آب زند
 کردن راه از خار و خلاشہ و دیگر فرو نشانیدن جار و ب کش چنانکہ ثانی تھلو گوید (۱۱) مشہد
 گرد و غبار تا بچیکے از لفظ آب و جار و ب آن کعبہ کہ روح الشمس (چشمہ مہر) آب و جار و
 بیکار نماند ہر چند آب کشیدن بمعنی فرو نشانیدن کش کو چہ و بازار آمدہ (اُرو) چھر کا و کرینا

اور جھاڑو دینے والا۔

آب و ہواست چنانکہ جامی فرمودہ است

آب جاروب کشیدن (مصدر اصطلاحی) کہ در آب و خاک گذشت۔ (ارو) دیکھو

بقول بہار و صاحب بحر عجم مراد آب جار آب ساختن۔

کشدن است کہ گذشت (خواجہ آصفی) آب و خور (اصطلاح) مراد معنی اول

بے مژگان تر سودم در ان کو شام نویسی آب خور باشد چنانکہ جامی گوید (۵) اگر نشو

کشیم آب جاروبے زہر جلوہ میدانراہ پر دین دہندہ اند مراہ و گرز شمشہ خورشید باشد

آب و خاک (اصطلاح) (۱) مراد آب و خورم (ارو) آب و خور دندکت

آب و ہواست کہ می آید چنانکہ جامی گوید۔ (بحر) آب و خور تھا جو وہ چوئی مرے

(۵) خواہم اندر عالم دیگر ز ہجرت خانہ آگے نہ کھلی بیجگیا آج مین اثر در کانونہ ہونے

ساخت دیگر آب و خاک این عالم بنی آب و دانہ (اصطلاح) روزی۔ قسمت

سازد مراہ (۲) ترجمہ بروبحر است چنانکہ ظہوری غنی خلق سرگردان ہمہ از قوط آب دانہ

گوید (۵) شد تا بہ آب و خاک رہ جتوے اند ہر کرا و دیدیم غیر از آب یا در گوش

گل و در سعی بسکہ آبلہ در پاشگانتم (ارو) است (ارو) آب و دانہ دندکت (ظفر

(۱) دیکھو آب ہوا (۲) بحر و بر ملاحظہ ہو آب مے پین گے روز اور کھائیں گے ہم

رنگ افتادن۔ نقل و گزک جب تلک قسمت مین آب

آب و خاک ساختن (استعمال) از قبیل آب دانہ میخانہ کا ہے

ساختن است کہ گذشت یعنی موافق شدن آب و رز (اصطلاح) بفتح وا و بقول صاحب

بجر عجم شاکندہ (اردو) تیراک - پیراک (مذکر) (۳) آب و رنگ (مذکر) (۴) سفید (مذکر) (آصفیہ) بقول صاحب جامع اللغات (مذکر) (۵) شکر - شہر (مذکر) (۶) آب و رنگ ترجمہ اردو پانی کی پیدائش - غارہ گلگونہ اٹین (مذکر) بقول صاحب آصفیہ پانی کے اندر غوطہ لگانے والا - غواص ایک قسم کا خوشبودار سرخ پودہ جو فارس کی عورتیں اکثر سرخی کی واسطے رخسار پر لٹا تیراک -

آب و رنگ (اصطلاح) بفتح رے کرتی ہیں (آتش) (۵) وہ آب و رنگ مملہ بقول صاحب بجر عجم (۱) شراب (۲) - کمان رو سے یار کا گل پر ہزار آنکھوں پر اشک خونین (۳) طراوت و تازگی (۴) زگس کی وہ نگاہیں پ

سفیدہ (۵) شکر (۶) روغنے کے برائے **آب و رنگ آوردن** (استعمال) رونق (۷) صفا سے رنگ برچہرہ مانند و آنا گلگونہ و غارہ و صفا پیدا کردن چنانکہ عرفی گوید (۸) بایں گویند و بقول بہار کنایہ از رونق و صفا کہ تعلق بے رنگی و بے قسمی آنظر فہ یا تو تم پ - بمعنی سوم است (جامی ۵) مے چنیں گنگن کہ لعل آفتاب این آب و رنگ آوردن

گلبویست یا گل پیش تو پشت در آب کانش پ (اردو) آب و رنگ پیدا کرنا - خجالت آب و رنگ خویش را (حافظہ) (فی البدیہ نظم طباطبائی ۵) چشم پر غم ہو ز عشق ناتمام با جمال یا مستغنی بہ بہ آب گشت زرد ہو رخسار پ عشق میں آب و رنگ پیدا کرنا

خال و خط چہ حاجت رو سے زیبا (اردو) **آب و رنگ افتادن** (استعمال) (۱) شراب (مونث) (۲) اشک خونین رونق و صفا پیدا شدن - بہار بذر آب و رنگ

<p>ذکر این می کند (علی خراسانی) آب رنگ (مرزادانش مشہدی) آب و رنگ دیگر از فیض تو در دہر افتادہ خرم از خلق تازہ دانش سخن را وادہ ایم بہ سبزہ غلظہ تو شد مزروع این سبز حصار (ارو) بخون لالہ در گلزار ماہ (ارو) آب و رنگ آب و رنگ کا پیدا ہونا فی البدیہہ نظم طبعی دینا۔ رونق دینا۔</p>	<p>بہار کرتی ہے صورت گرمی عجب آب و رنگ دشتن (استعمال) رونق</p>
<p>کیا ہے کہ بحر و بر میں نیا آب و رنگ و صفاداشت چنانکہ شوکت بخاری گوید گلشن عیش آب و رنگے دارد از موج جنون پیدا ہو +</p>	<p>آب و رنگ پر دن (استعمال) بے رونق غنچہ مینا چو گل زیادہ شکم بشگفہ (ارو) آب و</p>
<p>کردن بہار بضمین آب و رنگ ذکر این یکبار رنگ رکھنا۔ رونق دار ہونا۔ طالب آملی (شاہد ان خیال تو آب و رنگ گرفتن (استعمال) حاصل</p>	<p>آب و رنگ بردہ عروس خاطر مشاطہ کردن رونق و صفا۔ بہار بضمین آب و رنگ صفائی (ارو) آب و رنگ مٹانا ذکر این میکند (صائب) ز نو سیدی گل</p>
<p>بے رونق کرنا فی البدیہہ نظم طہا بلائی اتید آب و رنگ می گیرد کہ از لب تشنگی (رستی تو جل گئی ہے مگر بل نہیں گیا) بتخالہ با سیراب می گردد (ارو) آب</p>	<p>گردون نے آب و رنگ مٹایا تو کیا ہوا رنگ حاصل کرنا۔ رونق حاصل کرنا۔</p>
<p>آب و رنگ دادن (استعمال) رونق آب و رنگ نامدن (استعمال) بہار</p>	<p>دادن بہار بضمین آب و رنگ ذکر این میکند (گل رفتہ)</p>

<p>آب و رنگ و رین بوستان مانند یک چشم غیر دیدہ بلبل روان مانند (ارو) آب و رنگ نہ رہنا بلے رونق ہونا۔</p>	<p>علف تست :- آب گروش (اصطلاح) بقول صاحب جامع اللغات مراد آب آبگروش باشد۔</p>
<p>آب و روغن (اصطلاح) بقول صاحب (۱) تکلف کردن در سخن آرائی و بقول ہا (۲) کنایہ از اختلاط و (۳) مکرو تزیین و بکار بردن (۴) معنوی :- آب و روغن نیست مردل تو نیست :- رنجم چرا ازا نچہ در آب و گل رہد پوش را چہ راہ میل نیست عقل و ہوش تو نیست :- (جامی) :- پیش آن روز کہ راہ دل نیار آمد ز گفتار و روغ چہ آب و روغن گرو دل خاک آدم را سرشت چہ عشق در آب ہیچ نفروز و فروغ چہ مولف - گوید کہ آب و گلم تخم تمنائے تو کشت :- (ارو) آب و گل روغن تصنع است سخن سازی (ارو) بنا (مونث) (آتش) قید ہستی سے ہنوز (مونث) تصنع (مذکر) (آصفیہ) حاصل کمان چہ روح سے چھوٹائی زندانی</p>	<p>آب و علف (اصطلاح) بقول ہار آب و دانہ (عرفی قطعہ) در خواب شب آلود آب و دانہ (ارو) آب و دانہ کمانا پانی بخوان دیدہ ننگت چہ تبسیر جزین نیست کہ (مذکر) (کیف) پیت کے خاطر نہ دھو ہر قست :- این خواب نہ کہ زب است آبرو سے ہا تکلیف چہ منہ کی کھلوائے نہ بھکا کجا دیدہ و شناسد :- آن چہ کہ پردہ آب آب و دانہ کی احتیاج چہ اردوین آب و طعام</p>

مستعمل ہے۔ (ایسر) آب و طعام کرتا
 اُس نے میرے بعد بڑے میلے پین غیر سے
 کہ یہ روزے قضا کے ہیں۔
 مرثہ ام راہ سلمان کہ تو پروردہ این آب

آب و نمل (اصطلاح) بدون اضافت ہوائی (اردو) آب و ہوا (مونت)
 بفتح و ابقول صاحب اندجوالہ رسالہ بقول امیر پانی اور ہوا۔ ان معنوں میں
 عبد الواسع طرف آج و ند یعنی طرف است اسکا استعمال ہوتا ہے وہاں اسکی تاثیر اور
 و آوند مخفف آب و ند۔ (اردو) پانی کا کیفیت مراد ہوتی ہے مثلاً جب کہتے ہیں کہ
 طرف (مؤکر)۔
 آب و ہوا کیسی ہے تو مقصود یہ ہوتا ہے کہ

آب و ہوا (استعمال) فارسیان استعمال آب و ہوا کی تاثیر اچھی ہے یا برسی کیفیت
 این بجائے کنند کہ بیان کیفیت اسباب (جنت کو چہ جانان سے جو باہر نکلوں
 صحت مقصود باشد چنانکہ مرزا طاہر وجیہ پابز بخیر کرے آب و ہوا سے و زخ (۲)
 (۵) ہوا سے اشرف است و آب شیراز محاورہ اردو میں آب و ہوا مقام کو نیک بیان
 اگر آب و ہوا کے درجہ ان است (۲) مگر دکن میں مستعمل ہے جیسے کہتے ہیں کہ یہ تو
 از مجرد آب و ہوا مقام و ملک ہم مراد است اسی آب و ہوا کا اثر ہے کہ وہ ہم سے کو
 چنانکہ جامی گوید (۵) جان جامی حقیقت ہو گئے ہیں یعنی اسی ملک کی سکونت کا اثر
 زمین آب و ہوا است پھر لہجہ و رنگش (۳) جہاں صرف لفظی معنوں میں استعمال
 از خاک خراسان بود است (۳) بعض مقصود ہو تو یہ کہتے ہیں کہ بیان کا پانی بھی

اچھا ہے اور ہوا بھی اچھی ہے یا پانی بھی چھا
 نہیں ہے اور ہوا بھی خراب ہے۔
 (۳) آبی نام رنگ است مشہور و ارثہ گوید
 آلوے | بضم واد معروف بقول صاحب کہ کبود نیم رنگ است (منظر جانان ۵)
 ہفت قلم نام رودخانہ کہ آنرا رودخانہ آبوم
 گویند (ارو) ایک خاص ندی کا نام۔
 آبی | بکسر ثالث سکون تحتانی بقول صاحب
 (۱) انچہ در آب معیشت کند (ظہوری ۵)
 و بنا بہ چشم را چون سرمہ کند آبی ۵ از شرم
 برون ناید ہرگز دم مرغابی ۵ (ارو) آبی
 بقول امیر ہانی بن رہنے والا (صبا ۵) شل
 دیوانہ بہت شاہد آبی کف لاسے ۵ وہ پری
 سیر کو بدن لب دریا نہ گیا ۵
 (۲) آبی۔ انچہ منسوب بہ آب باشد (حکیم لوی)
 (۵) اے قبلہ ہرچہ خاکی و آبی ۵ دے فخر مہ
 قبیلہ آبی ۵ (ارو) بقول امیر آبی زمین حسین (۵) آبی۔ نوے ازانگور ہم ہست (حکیم نائی)
 آبپاشی ہوتی ہے یا بقول مولف۔ وہ فصل (۵) چرا بر یک زمین چندین نبات مختلف
 جبین تری کی کاشت ہوتی ہے (فقہ امیر) روید ۵ ز نخل و نار و سیب و بید و چون

<p>آبی و چون زیتون (۱) اردو انگور کی ایک قسم۔</p> <p>آبی بے بی موحده و یا سے مجهول قلم</p>	<p>آبی و چون زیتون (۱) اردو انگور کی ایک قسم۔</p>
<p>(۶) آبی بقول صاحب فرهنگ ناصری آب باشد و آنرا آبیارد خدا باشد که در کشتی نوح پست خاک کے کہ</p> <p>دو میر آب ہم خوانند۔ مؤلف۔ گوید کہ تمام آبے خرد طوفان را در دو پانی کا قطرہ ذکر</p>	<p>(۶) آبی بقول صاحب فرهنگ ناصری آب باشد و آنرا آبیارد خدا باشد که در کشتی نوح پست خاک کے کہ</p>
<p>آبی بلدی را آبیارتوان گفت البته میر آب (استعمال) بقول بہار آنکہ باغات را</p> <p>گفتن درست باشد (اردو) افسر آبرسانی آب رسانہ (خاقانی) تاکشت تخم مهر تو یکدم</p> <p>(۷) آبی بقول بہار و صاحب انند نام قبیلہ جدا نشدہ از چشمہ سار خون جگر آبیار چشمہ</p> <p>سندش بر نمبر (۲) گذشت (اردو) ایک قبیلہ (دانش) بر برگ گل زگریہ بلبل نشان</p> <p>نبودنہ روزے کہ بود دیدہ ما آبیار گل (اردو)</p>	<p>آبی بلدی را آبیارتوان گفت البته میر آب (استعمال) بقول بہار آنکہ باغات را</p> <p>گفتن درست باشد (اردو) افسر آبرسانی آب رسانہ (خاقانی) تاکشت تخم مهر تو یکدم</p> <p>(۷) آبی بقول بہار و صاحب انند نام قبیلہ جدا نشدہ از چشمہ سار خون جگر آبیار چشمہ</p> <p>سندش بر نمبر (۲) گذشت (اردو) ایک قبیلہ (دانش) بر برگ گل زگریہ بلبل نشان</p> <p>نبودنہ روزے کہ بود دیدہ ما آبیار گل (اردو)</p>
<p>(۸) آبی۔ بقول صاحب نیاث ہر چیز بقول امیر کھیتون اور در خون کو پانی دینے</p> <p>کہ آب تر شدہ باشد بمعنی خراب چنانکہ در (۱) البحر بہت شباب رہا آبیار سبز کا خطہ</p> <p>قیل در چار شربت آبی شدن معاملہ بمعنی ہوا ہے آب سے اپ چشمہ ذقن خالی د</p>	<p>(۸) آبی۔ بقول صاحب نیاث ہر چیز بقول امیر کھیتون اور در خون کو پانی دینے</p> <p>کہ آب تر شدہ باشد بمعنی خراب چنانکہ در (۱) البحر بہت شباب رہا آبیار سبز کا خطہ</p> <p>قیل در چار شربت آبی شدن معاملہ بمعنی ہوا ہے آب سے اپ چشمہ ذقن خالی د</p>
<p>بر ہم خوردن آن نوشتہ مؤلف۔ گوید کہ آبیاری (استعمال) بقول صاحب بحر عجم</p> <p>آبی بمعنی آبدار ہم توان گرفت و از کلام ہوا آب رسانیدن بیخ درختان را (اردو) آبیاری</p> <p>کہ بر نمبر (۱) گذشت من وجہ نہ ہم بدست (مونث) بقول امیر باغون اور کھیتون مین</p> <p>می آید و لیکن آبی بمعنی خراب و آبدار چنان پانی دینا (ناسخ) رلا یا مجھ کو جب برسوں</p>	<p>بر ہم خوردن آن نوشتہ مؤلف۔ گوید کہ آبیاری (استعمال) بقول صاحب بحر عجم</p> <p>آبی بمعنی آبدار ہم توان گرفت و از کلام ہوا آب رسانیدن بیخ درختان را (اردو) آبیاری</p> <p>کہ بر نمبر (۱) گذشت من وجہ نہ ہم بدست (مونث) بقول امیر باغون اور کھیتون مین</p> <p>می آید و لیکن آبی بمعنی خراب و آبدار چنان پانی دینا (ناسخ) رلا یا مجھ کو جب برسوں</p>

تب آیا وہ سہی فاست * ہوا ہے سر و پیدا
باغبان کی آبہاری سے *

آب یا فتن (استعمال) عزت و آبرو یافتن
کہ مراد آب و یافتن است چنانکہ انوری گوید
(۵) بے آبرو سے دست تو ہر کس کہ آب
یافت * از دست چرخ بود چنان کالش از
چنار *

آبے بر آمدن (مصدر اصطلاحی) بیاسے

آب یا قوت (اصطلاح) باضافت ثالث
آب یا قوت وار بقول صاحب بحر عجم شراب
سیخ (اردو) شراب سُرخ (موتش)
ناصری می کشاید کہ این محض آو عاے اوست

آبِ سِخ (اصطلاح) باضافت ثالث بھول
صاحب بحر عجم شربت سِخ (اردو) سِخ کا شربت
(مذکر)
ناصری لبند این شعر آبے بر آمدن ناماوار

آبے در میان است (مقولہ) بیاسے بھول
بقول بہار رودخانه در میان است (۲) نیز مراد آن نکرہ - دیگر کسے از اہل لغت
بمعنی فاصلہ کم - اسناد بہار بر اصطلاح (آب لینا) ذکر این نکرہ اگر ہر یک مصرع نہ اشک
و (آب در میان بودن) گذشت کہ متعلق این کفۃ شود جاو ارد کہ متقابل (آب کن) ہی اصل

یکسر بر یا میرود) شود (ارو) نفع حاصل ہونا	میکند و از د قائل نعمت خان عالی سیکندر
آبی دین نامری شد (شل) باضافت الی	کہ در بیان محاصرہ حیدر آباد فرمودہ، طالب
شے است کہ فارسیان بجائے می زنند کہ	را بمقتضای فاغر قناہم فی الیم معاملہ چند
انکار از حق درست نماید صاحب خزینۃ الاشیا	آبی شد کہ دست از حیات مستعار شدند
ذکر این کردہ است و از تعریف ساکت۔ آبی	صاحب بہار عجم (آبی شدن آب) را ہم می
بزربان عربی اسم فاعل است از ابا مقصود	نویسد و می فرماید کہ کنایہ از منجم شدن آب
این است کہ ہر کہ از دین ابا کرد و دوزخی شد	شدش از کلام النور سی است (س) ہر کجا
دکنین اسی کے ہم معنی کئی شل ہین حق کا	شیخ صفایے تو دہندہ آب آبی شود از
منکرو دوزخ کا کندہ۔ حق سے انکار فی النار۔	حیرانی یہ و صاحب کشوری مجرد آبی شدن
بقول صاحب محاورات ہند جتتی لا اُستی۔ کار	را اصطلاح قرار داد و از ہمان نشر و قائل
(۱) آبی شدن آب	(مصادر اصطلاحی) باضافت نعمت خان عالی سندر گرفت کہ بالا گذشت
(۲) آبی شدن کار	نون این ہر سہ مصداق بہار کہ آبی شدن آب را منجم شدن آن
(۳) آبی شدن معاملہ	اصطلاحی متعلق باشد مولف۔ را با و اتفاق نیست بتحقیق مو
مصدر عام۔ آبی شدن چیزے۔ کہ کنایہ	آبی شدن آب مگر شدن آن باشد چنانکہ
از برہم شدن و نقص پیدا کردن چیزے	آبی شدن کار و معاملہ برہم شدن آن (ارو)
باشد اہل لغت و مصطلحات این را فرگشتہ	(۱) پانی کا مکر رہونا۔ گد لا ہونا (۲ و ۳) معاملہ
اندوارستہ بر مجرد (آبی شدن معاملہ) عنایت	یا کام کا برہم ہونا۔ گد جانا۔

آبیو | بوا و معروف بقول صاحب نند نیلے رنگا (۲) آبی (سیلمان ۵) زیب و تحریک
 (۱) نیلگون (۲) رنگ آبی راگنید (اروی) سرمہ کیونچ شم یار کو نیلگون گنڈا پنہا یا مردم کا
 (۱) نیلگون بقول صاحب آصفیہ (صفت) آبی کی سند لفظ آبی پر گزری۔

سلسلہ دوم الف ممدودہ باباے عربی

آباد | بروزن آزاد بقول صاحب برہان (۱) بمعنی معمور کہ خند ویران ست (منظر طربان)
 ۵ خداوند پس از ماحال این وادی چه خواہد شد نمید آباد کس از بعد مجنون ملک صحرا
 راہ (ناصری ع) خانہ اش آباد باد کرد و خراہم ۵ (ارو و) یہی لفظ اردو ہی میں مستعمل ہے
 (ناسخ ۵) ہے جو دل آہون سے خالی جان لو ویرا نہ ہے کام رہتا ہے دھوین
 خانہ آباد کو ۵۔

(۲) آباد بمعنی درو و ثنا کہ در مقام دعا و تحسین گویند ہیچو آفرین و جزاک اللہ نظامی ۵
 در جلوہ آن عروس نو شاہ آباد دہان کہ گوید آباد ۵ (ولہ ۵) کہ آباد بر چون تو شاہ دیخ
 کہ پیغام خود خود گذارد چو شیرہ (ارو و) یہی لفظ اردو میں مستعمل ہے (امیر ۵) عالم
 میں کہان یہ شان و شوکت بہ آباد یہ خانہ تاقیامت ۵۔

(۳) آباد۔ نام خانہ کعبہ (حکیم سدی ۵) فرستاد پس کردگار بہشت ۵ بدست شش
 خجستہ سرشت ۵ زیا قوت یک پارہ لعل قلم ۵ درخشان بدان خاک آباد نام نہ (ارو و)
 کعبہ (عربی۔ مذکر) (امیر ۵) تیرے کو چہ کے رہنے والوں نے ۵ ہمیں سے کعبہ کو سلام

صاحب جامع اللغات فرماتے ہیں کہ آباد اُس کعبہ کا نام ہے جو پیغمبر آباد کا کعبہ تھا جسکی اُمت کو آبادیان کہتے ہیں۔

(۴) آباد نام اولین پیغمبر کے درعجم مبعوث شد کہ کتابش دساتیر نام داشت (ارو) ایک پیغمبر کا نام جو کہ عجم میں مبعوث ہوا۔

(۵) آباد بمعنی خوش و خرم و خوب و نیک (فردوسی) بآبان دولت از غم آزاد باد ہمیشہ تن و بخت آباد باد (ارو) اردو میں یہی لفظ مستعمل ہے (انشاء) لوفیقہ کی دعا ہر طرح آباد رہو، خوش رہو، موصین کرو تا زہر ہو شاد رہو۔

(۶) آباد۔ بقول صاحب فرہنگ اندراج بجل خیر مقدم نیز مستعمل چنانکہ آباد آمدی۔ (مولوی معنوی) اکنون بیا شاد آمدی خندان و آباد آمدی چون سرد آزاد آمدی میگوبزیر لب صلا (ارو) بسم اللہ (آصفیہ) آئیے تشریف لائے۔ آپ کا گھر ہے (ایسر) دیوانہ ہوں ایسا جو گیا جانب زندان، زنجیر نے غل کر کے کہا آپ کا گھر ہے، آباد۔ مرکب است از آب و آو کہ کلمہ نسبت است چنانکہ پاسا کہ مراد است با بیان باشد و بمعنی دوم مشتق از آبایدن کہ بمعنی ستودن و آفرین کردن است مولف۔ گوید کہ آبایدن در فارسی مصدر نیست و بقول صاحب اند آباد بمعنی آفرین شتن از آبادانیدن۔

آبادان بقول صاحب جامع اللغات	شادان کنم، از قد دست خائے ویرانه آبادان
(فوقانی) خواہم از وصلت دال نہ دین (مومن رباعی) تھا لائق گیر گرجہ گلزار جہان	کنم، (ارو) یہی لفظ اردو میں مستعمل ہے

جان بخش و طرب خیز و خوش و آبادان : اسے کوئی کیا جی چلائے۔

پر سکھو بزرگ داغ لالہ کیا خط : سودے میں آباد پودن (استعمال) معمور بودن مانند
گئی بہار صرست میں خزان : (امیر) برہنہ (لفظ آباد گزشت) (نسر و) حضرت

آبادانی بقول بہار معمورہ و منفعت آل بانی کنت عدل و داد : جنت عدن است کہ آباد
است : (ارو و) لفظ اردو میں استعمال ہے بقول باد : (ارو و) آباد رہنا (قلق) تاریت

امیر آبادانی و ایرانی کی ضد (نقرہ) شہر کی ہو یہ نہو بہا : دم سے دونوں گھر ہے آباد
آبادانی دیکھ آہ سرد کھینچی غریب الوطنی پر جست آباد برآمدن (مصدر اصطلاحی) خوش بودن

کی (نساء عجائب) چنانکہ ظہوری گوید : (س) ویران تو گردیدم و

آبادانید و آبادانید : (ا) ستائش کرد آباد برآیم : در بند نو افادہ ام آزاد برآیم (ارو و)

ستودن - ستودہ آمدن و صف کردن (سالم) آباد رہنا - خوش رہنا (انشاع) لوفیقرون کی
التصرف (بحر عجم) و بقول صاحب ناصری : عا ہر طرح آباد رہو۔

و وصف تحسین و آفرین و بقول نواد آبادانید آباد چہ (استعمال) لفتح جیم فارسی بقول

بالم و ہر دو تھانی بمعنی ستودہ آمدن - صاحبان بہار - وہ باشند کہ ترجمہ قریہ است (ارو و) گانون

برہان و رشید : وہاں گیری بتائید صاحب (آتش) لاشون کو عاشقون کے نہ اٹھوا

بحر عجم ہفتین حرت رانون گرفتہ اند (ارو و) گلی سے پار : بنے کا پھر یہ گانون نہیں جیب

سراہنا - تعریف کرنا - ستائش کرنا : (اصفیہ) اچھا گیا : بقول صاحب فرہنگ آصفیہ

(س) بنایا یہ سب جسے ہووے بھلائے سر ہے اردو میں وہ اور دیہ بھی گانون کے معنی

یادہ مہرتیان بیچ مسلمانے راہ	مستعمل ہے (مذکر)
(۱۶۹) آباد خواستن (استعمال) خیر خواہ و طیب آباد شدن (استعمال) لازم آباد کردن	(۱۷۰)
بودن چنانکہ علوی فرخ آبادی گوید (۱) (ظہوری ۵) آبادکنج شو ظہوری ۵ بگذار علوی خیر طلب قابل بیداد نہوہ آتکہ آباد کہ دل خراب باشد (۲) (خسرو ۵) عالم ز تو تومی خواست خراش کردی (۳) (ارو ۵) خیر خوا شد بکمت آبادی حکمت ذتویافت آدمی زاد (۴) (ارو ۵) آباد ہونا (بحر ۵) خانہ ویرانی خیر طلب ہوتا۔	(۱۷۱)
آبادداشتن (استعمال) معمورداشتن چنانکہ حزین اصفہانی گوید (۵) قدر سخن بلند است بکلی سڑک پناہدھر کو گھر بنے۔	(۱۷۲)
زیر کہ دارد آبادی تا حشر سروان را قصر آباد کردن (استعمال) معمور کردن رفیع ثانی (۶) (ارو ۵) آباد رکھنا۔ (۷) (تقی ۵) عراق عرب را چو آباد کردہ دیا ہے عجب شہر مصطفیٰ آبادی اسکو رکھنا میر حسن کیف رایا کرد (ارو ۵) آباد کرنا (طلق (۸) دیکھئے چلکے تربت فرما دی مسکن خدا آبادی۔	(۱۷۳)
آباد دیدن (استعمال) معمور دیدن قیس کیجئے آبادی	(۱۷۴)
این در نمبر (لفظ آباد گذشت (ارو ۵) آباد آباد کردن خزانہ (استعمال) پر کردن دیکھنا، ہر موسم میں اُس کو آباد دیکھنا ہوا خزانہ اذمال و دولت (ظہوری ۵) نے	(۱۷۵)
آباد ساختن (استعمال) مراد آباد کردن خزانہ کند آباد و نہ کشور معمورہ بادشاہ (خسرو ۵) ساز آباد خدا یا دل دیر نے را کہ بتا راج گدائے نرسد (ارو ۵) خزانہ کو	(۱۷۶)

<p>(ظہوری ۵) گشت آہا دظہوری کہ</p>	<p>معمور کرنا۔ بھرتا۔</p>
<p>آباد گردیدن (استعمال) مراد آباد شدن</p>	<p>آباد گردیدن (استعمال) مراد آباد شدن</p>
<p>آبادون بقول صاحب فرنگ تندرلج</p>	<p>(ظہوری ۵) بکج آباد چون گرد و ظہوری بہ خرابے نزنند بہ</p>
<p>آبادون بقول صاحب فرنگ تندرلج</p>	<p>بویرانیش تعمیرے نکردم (۳) شمال و رونق پذیر گردیدن ہم چنانکہ نظامی خدیوہ نام شاعر معروف در عرب (ارو) عرب کے درین عالم آباد گردو بہ گنج بہ دران عالم آزاد ایک مشہور شاعر کا نام۔</p>
<p>آبادہ بروزن آمادہ بقول صاحب ناصری</p>	<p>گرد و زنج (ارو) (دیکھو آباد شدن)</p>
<p>بلوکے از فارس و بلوک بضم اول بقول صاحب</p>	<p>ارودین آباد ہونے کا استعمال بھرے</p>
<p>غیاث قصبہ و دہ باشد (ارو) توابع فارس</p>	<p>پڑے ہونے اور رونق پر مہونیکے معنوں</p>
<p>سے ایک قصبہ کا نام۔ (ح)</p>	<p>بھی پایا گیا ہے (صبا ۵) فصل گل</p>
<p>آبادی بقول بہار مسموہی کہ مقصودش</p>	<p>ہے زاہدون کو غم ہے میکش شادین</p>
<p>از فند ویرانی باشد (ظہوری ۵) نمی</p>	<p>مسجدین سوتی پڑی ہین بھٹیان آبادین</p>
<p>باشد بہ از اندوہ گنجے و دلم آبادی ویرانہ</p>	<p>آباد و گرفت (استعمال) آباد فرض کردن</p>
<p>داروہ (ارو) یہی لفظ اردو میں مستعمل ہے</p>	<p>(ظہوری ۵) چون ظہوری از غمے گشتم</p>
<p>(سُونٹ) (آتش ۵) کوئی ویرانہ آتش</p>	<p>خراب و خویش را آبادی باید گرفت (ارو)</p>
<p>کوئی آبادی نہیں باقی بہ تلاش گوہر مقصود</p>	<p>آباد فرض کرنا۔ خوش جاننا۔</p>
<p>مین کیا خاک چھانی ہے بہ</p>	<p>آباد گشتن (استعمال) مراد آباد شدن</p>

(۵۱)	<p>آبادیان بروزن ناقابلان بقول آبادی ذخیرہ نہا دن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>صاحب برہان استان مہ آباد لگوئید حاصل کردن و ہمسایند آبادی چنانکہ واو اولین پیغمبر بود کہ بعجم مبعوث شد و ظہوری گوید (۵) دل خراب چہ آبادیے کتابش دستاویز نام داشت - (ارو) ذخیرہ نہا دست نکند گنج بویرانہ انچہ پیغمبر آبادی اُست (مُوث) آباد کے عشوہ باد کردہ (ارو) آبادی (مذکر) حاصل کرنا۔</p>	<p>آبار بروزن قاجار بقول صاحب برہان (۱) سرب سوخته کہ زخم و ریش ہارا نافع باشد و طریقہ ساختن آن چنان است کہ تانبہ آہنی را بگیرند و قدرے سرب لگوگرد و ان کنند و بن کاسہ سفالین را سوراخ کردہ بروے آن بپوشند و بر سر آتش بند و بدمند تا سوخته گردد۔ آبار را عربی آنکس حرق خوانند (ارو) جلا یا ہناسیہ (مذکر)</p> <p>(۲) بقول صاحب ناصری بalf ممدودہ و مقصورہ ہر دو مخفف آبارہ کہ بمعنی حساب دفتر حساب است (ارو) حساب اور حساب کا دفتر (مذکر) (ذوق ۵) حساب اصلاً نہ پوچھے مجھ سے میرے دل کے زخموں کا حساب و ستان در دل اگر وہ دلبر با سمجھے آبارا نیدن بقول صاحب مویدا الفضل مراد آبادانیدن۔</p>
(۵۲)	<p>آبارہ بقول صاحب فرہنگ سخن آرا نامی کہ آبارہ گیر (اصطلاح) بقول صاحب ناصری کہ بذیل حساب دفتر حساب مراد معنی دوم لفظ آبار</p> <p>لفظ آبار نوشتہ بمعنی حساب (ارو) اردو میں لفظ حساب (عربی) مذکر مستعمل ہے جانچ پڑا کر نوالا (اصفیہ) کہ گذشت بalf مقصورہ ہم آمدہ۔</p>	

آباریدن | بقول صاحب جامع اللغات مراد ف آبادانیدن۔

آبافت | بروزن نیافت بقول صاحب برہان نوعی از پارچہ گندہ وسفت و مطہر
باشد (انوری ۵) چون لباس فاخر عریان تنی پوشیدہ ام یہ شوق اطلس نے بدل نے
خواہش آبافت است یہ (ارو) بقول صاحب جامع اللغات ایک قسم کا موٹا کپڑا۔
آبام | بقول صاحب فرہنگ اندراج مبتدل آوام بمعنی (۱) وام (ارو) قرض
(عربی۔ بُذکر وام (فارسی۔ بُذکر) (نصیر ۵) اُسے بوسے لب میگون کے ویسے وعدہ پڑ
مزدہ اسے بادہ کشان پہننے لگی وام شراب یہ (۲) برج کبوتران (ارو) کبوتر و نکاوڑ با
(بُذکر) کابک (موتشا) یعنی وہ گہر جو ایک ستون کی شکل میں بنایا جاتا ہے جس میں متعدد
خانے ہوتے ہیں۔ صاحب فرہنگ آصفیہ نے لفظ کابک کے معنوں میں برج کبوتر
کا ذکر بھی فرمایا ہے۔

(۳) منار (ارو) اردو میں بھی لفظ منار متعمل ہے (عربی۔ بُذکر)

(۴) قُبۃ (ارو) اردو میں بھی لفظ قُبۃ متعمل ہے (عربی۔ بُذکر)

(۵) قلعہ (ارو) قلعہ عربی۔ اردو میں بُذکر متعمل ہے۔

آبان | بروزن تابان بقول صاحب برہان نام ماہ ہشتم از سال شمسی و آن بودن خورشید
بود در برج عقرب و نام فرشتہ ایست کہ موکل بر آہن۔ و تدابیر امور و مصالح ماہ آبان باد
متعلق و نام روز و ہم باشد از ہر ماہ شمسی و فارسیان بموجب قاعدہ کلیہ کہ نزد ایشان مقرر است
چون نام روز با نام ماہ موافق آید از روز اُمبارک دانند و درین روز عید کنند و جشن زند

دینر بسبب آنکہ یکے ادب و دشا بان ایران درین روز با افراسیاب جنگ کرده اورا شکست داده تعاقب نموده از ملک خویش بیرون کرد۔ این روز را عید کنند و دیگر آنکہ چون مدت ہشت سال در ایران باران نبارید و قحط شد و مردم بسیار تلف گردیدند و بمالک دیگر گریختند و درین روز باران شروع در باریدن کرد بنا بران فارسیان این روز را مبارک دانند و عید کنند و گویند کہ درین روز ہا از خداوند عالم و سلاطین و بزرگان حاجت خواستن نیکوست (یکم چہر و امغانی) آب انگور بیا رید کہ آب ان ماہ است ۶ وقت منظر شد و وقت نظر خراگاست ۶ (اردو) آب ان ایک ششی مینہ کا نام ہے ۳۰ دن کا مینہ ہے دکن میں سال فصلی کا اختتام اسی مینہ پر ہوتا ہے۔

آبانگاہ | بروزن آبانگاہ بقول صاحب برہان (۱) نام روز دہم فروردین باشد (۲) نام فرشتہ کہ موکل آب است گویند کہ اگر باران ببارد آبانگاہ مردانست و مردان آب و آید و این عمل را بر خود شگون نیک و مبارک دانند و اگر نبارد آبانگاہ زنان باشد و ایشان آب و آید (اردو) بقول صاحب جامع اللغات (۱) ماہ فروردی کی دسویں تاریخ کا نام (۲) ایک فرشتہ کا نام جو پانی پرتے ہیں۔

آبایانی | بقول صاحب فرہنگ اندراج نام کوہی است کہ بلندی آن چل فرنگ است (اردو) ایک خاص پہاڑ کا نام جسکی بلندی چالیس کوس کی کمی گئی ہے۔

آبائے علوی | (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم سبعہ ستارہ و نہ فلک اگرچہ ہر دو لفظ عربی است و لیکن تہر کیب فارسی داخل محاورہ فارس گردیدہ و بقول صنف رنگ ندرج

ترجمہ پدران عالم بالاست (جامی ۵) سلام علیک اے زآباے علومی پاجو
 موخر یعنی مقدم (اروو) بقول امیری اصطلاح اردو میں بھی مستعمل ہے (مذکر جس
 نو آسمان یا سات ستارے مراد ہیں۔

آباے عنصری (اصطلاح) ہر دو	آباے گلو بر (اصطلاح) بقول صاحب
لفظ زبان عربی و ترکیب فارسی اصطلاح	آباے گلو بر بند مویذ الفضل مراد آئندہ
است۔ بقول صاحب فرہنگ نندراج	آباے گلو گیر (اصطلاح) بقول صاحب
اربعہ عناصر (اروو) چار عنصر (مذکر)	بجر عجم (۱) سرور و عیش جہان۔ نعیم دنیا۔
(آصفیہ)۔	(۲) شادی کہ برگ دشمن کنند (اروو)
آباے فطرت (اصطلاح) جزو لفظ عربی	(۱) عیش عربی۔ مذکر عشرت (عربی منش
ترکیب فارسی۔ کارپردازان قضا و قدر	دنیا کی نعمتیں (موتث) (۲) دشمن کی موت پر
گویند چنانکہ جامی در لغت گوید۔ (۵)	خوشی۔ شادی برگ دشمن (سالک سلہ)
سلام علیک اے زآباے فطرت طفیل	یون ہی دل غم سے اگر ہجر میں خوگر
وجود تو ایجا دعالم (اروو) کارپردازان	ہو گا کہ وصل میں عیش مجھے خاک
قضا و قدر (مذکر)	میسر ہو گا۔

آب پرگ (اصطلاح) بلا اضافت بفتح و بکسر باے فارسی بقول صاحب شمس
 (۱) رنگ معروف کہ آنرا از زیر ہم گویند و در ادات جزیرہ ایست (الو) ایک خاص
 قسم کا سبز رنگ (۲) ایک جزیرہ کا نام۔

آبتین کسر ثالث و راجع بروزن عابدین بقول صاحب برہان (۱) نام پدر فریدون است و بسکون ثالث ہم گفته اند و بتقدیم راجع بر ثالث نیز بنظر آمده و بقول صاحب ناصری نام بادشاہی کہ نبش مجشید جم میرسد تا پسرزادہ جمشید نخواہد بود۔ حماد مستوفی ورتاریخ گزیدہ می نویسد کہ فیما بین فریدون و جمشید ہفت پشت فاصلہ باشد و نام ہر یک از انہا برنگنامہ گداوان ہووہ۔ ابوریحان احمد خوارزمی صاحب آثار الباقیہ کہ از معارف فضل ابو دقول صاحب گزیدہ برہان را گرفته و بعضی گویند کہ آبتین در پاری (ژندبغی) پیدا شدہ پس آب تین پیدا شدہ از آب باشد۔ صاحب فرهنگ و سائر گوید کہ آبتین بروزن کا تین نام پدر فریدون (۲) بمعنی کاہل النفس و (۳) نیکو کار (خاقانی شروانی) غاصہ سمرغ کیست جز پدر روستم و قاتل ضحاک کیست جز پسر آبتین (ارو و) (۱) صاحب جامع اللغات فرماتے ہیں کہ آبتین فریدون کے باپ کا نام ہے جسکو ضحاک نے قتل کیا اور فریدون نے کاوہ لوہار کی امداد سے ضحاک کو مار ڈالا اور خود بادشاہ ہوا۔ (مع ۵) از مکافات عمل غافل مشو کا انجام کارہ چہرہ ضحاک رنگین کرد خون آبتین بہ مؤلف۔ کہتا ہے کہ صاحب جامع اللغات نے اس شعر فارسی کے معنوں کہ کم تو جہ فرمائی ہے۔ مصرع ثانی میں آپکو دھوکا ہوا ہے غالباً آپ نے اُس کا ترجمہ یوں کیا کہ آبتین کے خون نے ضحاک کو سرخ کر دیا لیکن ضحاک نے آبتین کو قتل کیا۔ صاحبان لغات فارسی نے اس کے عکس میں بیان کیا ہے لیکن آبتین کا لڑکا ضحاک کا قاتل ہے جس مصرع کے معنی سے صاحب جامع اللغات نے سہلی ہے۔ اسی سے لغات فارس کے

قول کی تصدیق ہوتی ہے۔ (ع) چہرہ ضحاک رنگین کرد خون آبتین د خون آبتین سے
آبتین کا لڑکا مراد ہے چہرہ ضحاک رنگین کرنے سے قتل ضحاک مقصود ہے۔ واللہ اعلم
بحقیقۃ الحال (۲) کاہل وجود۔ یعنی مجہول اور ست آدمی (آصفیہ) (۳) نیک مرد۔
نیک نداد۔ نیک چلن۔ نیک خصلت۔ (آصفیہ)

آنچ | بفتح باء عربی و سکون جیم فارسی بقول صاحب شمس (۱) نشانہ دتو دہ خاک
کہ برائے نشانہ ماند (۲) آلہ مزارعان (حکیم سورنی ال۱۵) پر کند روے زمین تیر تو در
آماج گاہ د بزر اگر آنچ نہ پنداری تو باتاج و کندہ (ارو) (۱) چاند ماری کا چاند۔
نشانہ (۲) کسانوں کا آلہ۔ (دکی ۱۵) مدد شوق سے پہنچتا ہوں د تیر سے پہلے میں
نشانے پر د

آبچرا | بفتح جیم فارسی بقول صاحب بحر عجم (۱) غذائے اندکے کہ آزار ناری گویند
و بخت آبخوردن بخورند (۲) خوراک آدمی و جن و پری و وحوش و طیور صاحب
رشیدی این را آب چرنوشہ است (مع ۵) علی الصباح صبوحی اگر نصیبم نیست
بوقت چاشت چرامی دہی تو آب چرا د (ارو) نہاری مونث (آصفیہ) (۲) جانور کی
غذا (مونث)

آنچ | بفتح ثالث بقول صاحب محیط اعظم اسم زعور و زعور نوے از فواکہ گویند کہ
آن قسمی است از آلو و معج ترانست کہ سیب صحرائی است (ارو) جنگلی سیب کہ
آب نمست | بقول صاحب برہان بروزن آبدست (۱) ہندو (۲) خربوزہ

(۳) همه میوه که درون آن ترش و ضائع شده باشد (۴) مردم بد اندرون و بقول صاحب
بحرجم (۵) نام جزیره - صاحب ناصری گوید که جزیره گلایش خواسته و کوفته - خواجہ علی زعفری
گوید (۶) روستا ترکان هست نازیبا و گسست و زرد و پر چین چون ترنج آبخوست (۷) اردو
(۱) تربوز (۲) خربزه (۳) هر ایک میوه جو اندر بگرا بود (۴) بد باطن شخص (۵) دوبا هو اما پلو

آبخوست | بلاضافت ثالث بروزن نازو بقول صاحب ناصری شده باشد - شمس فخری (۵) زور یا
صاحب برهان جزیره عقیق میان دریا را تقسیم شاه کریم بود هفت گردون کین آبخوست
گویند یعنی درختان و نباتات او ظاهر بود لیکن مؤلف گوید که آبخوست مُخفف آبخوست
آب داشته باشد و تعیش در آن نتواند کرد باشد چنانکه از وجه تسمیه متذکره لفظ آبخوست
بنیال مؤلف - این مُخفف آبخوست باشد پیدا است اندر تصور است آبخوست مراد
و بقول صاحب ناصری نشکی میان ریاضت آبخوست - است

بنامری (۵) کوئی که هست مردم چشم چرخه آبخوست | بقول صاحب شمس فخری دَف آبخوست
یا همچو مائه است که دارد آب خود (۷) اردو | دو راس مؤلف مُخفف آن هم -

آبخوست | بقول صاحب برهان بروزن پانی من دوبا هو جزیره یا مایا پلو (۷) مذکر

آبخوست | بقول صاحب شمس (۱) جزیره نار پوست نشکی و جزیره میان دریا و بعضی
که در میان دریا هاء بزرگ باشد (۲) زمین یا یعنی بفتح خا و سکون واد معدله گفته اند
جزیره که آب آن خواسته یعنی کوفته باشد (۳) بروزن خار بست باشد و جزیره را خواسته اند
خربزه و هند و اند که آب بد و بیشتر رسیده و آب در آن متعفن و گندیده باشد بحر تبه که در آن

<p>تقیس نتوان کرد (۲) محفلے را نیز گویند کہ آب آن جزیرہ کہ آب آنرا خواستہ یعنی کوفتہ و هموار گندیدہ باشد و آنرا آب گندہ ہم گویند (۳) بقول و نرزش کرده باشد کہ مخفف آنجواست صاحب ناصر سی خرپڑہ دہندوانہ کہ آب بسیار است (اُرو) و کچھو آنجواست جس خرچہ یا جس قلم کا پان رسیدہ نرزش و پرچین گردیدہ۔ (عصری) پانی متعفن ہو گیا ہوا اسکو بھی فارسیوں نے آنجوت کہا ہے ہرطن باد تند و فوج بلند و تابیک آنجوت شان آنجون بروزن و ازگون بقول مستابران افگندہ صفت فرنگ اندراج بجا الہ شیدی گوید کہ آنجوت مراد آن آنجوت کہ جزیرہ و خشکی میان دریا باشد</p>	<p>آبدان بروزن کاروان بقول صاحب بحر عم مخفف آبادان کہ گذشت</p>
<p>آبدانی بروزن کا مرانی بقول آرسنہ مخفف عالم کنارہ کردہ چندان کہ درجہاں خرابش کسے نہیخ آبادانی کہ گذشت (شانی بھکوت) شانی زابدانی آبدان بروزن نارون بقول مستانہ مخفف آبدان</p>	<p>آبرون بروزن و ازگون بقول صاحب برہان بمعنی ہمیشہ زندہ باشد و آن نوسے از ریاضین بود کہ پیوستہ سہری باشد و برگ آن ہرگز نیفتد و رتہ بریزد و آذر با بجان بسیار است و ریخماے دیوار و جاے سایہ و ارمی روید و بعضے گویند بتان افروز است۔ خود ان</p>
<p>آمن با شراب۔ کرم ہاے دراز معدہ را بر آورد (اُرو) بقول صاحب جامع اللغات ایک پھول کا نام جسکے پتے کبھی نہیں گرتے۔ مؤلف کہتا ہے کہ غالباً سدا بہار سے مراد ہے۔ بقول صاحب فرہنگ اصفیہ ایک نبات کا نام جو ہمیشہ سہریا و رتازہ ہتی ہے جسے گل ہمیشہ بار بھی کتے ہیں۔</p>	<p>آہز رفت بقول صاحب جہانگیری بابا، موقوف و زائے منقوط و زائے مضموم بقائز</p>

مراد آنحضرت باشد (۱) (کیم طبری) چون آبرفت روی زشتش چند عین
ترش چاشندہ

آبیس | بروزن ناکس بقول صاحب برہان شہرے و مدینہ است نامعلوم (اردو)
ایک شتر کا نام - (مع)

آبست | بروزن پابست بقول صاحب برہان و نامری (۱) گوشت ترخ را گویند
و المرأیہ پالنگ نیز خوانند - معده را زیان دارد (۲) و کسر ثالث مخفف آبستن باشد
(فغانی) (۳) از کتبہ بخوابی جو تو عجب نیست کہ کزلای ستر دن بود آبست نعم لہ (اردو)
(۱) ترخ کا گودہ (محیط) صاحب جامع اللغات نے آبست کا ترجمہ ترخ کا پوست کہا ہے
آبتما | کسر بار عربی بقول صاحب شمس اللغات شرح کتاب زندکہ بزعم جوس برزشت
فرد آمدہ (۳) چوانجا معنی قرآن نہ انم بہ روم آنجا کہ آبتما بخوانم بہ بعضے گویند کہ
آبتما تن است بلغت نفس ترجمہ چون کسے نفہید آنرا شرح کرو مسمی بہ زندہ اردو کتاب
زندگی شرح جو بقول مجوسیان زردشت پر نازل ہوئی -

آبتان | بروزن تابان بقول صاحب برہان (۱) بمعنی آبستن بود یعنی ہر حیوان
کہ بچہ در شکم داشتہ باشد (۲) بمعنی پیمان داشتن نیز بقول صاحب نامری بار و بار
(مولوی معنوی) (۳) در زہر گریخ آبتان بود بہر جنین شکستن زندان بود (اردو)
بقول صاحب جامع اللغات (۱) حاملہ (۲) کسی چیز کا چھپا رکھنا - مؤلف کتاب
کہ حاملہ سے وہ عورت مراد ہے جسکے پیٹ میں بچہ ہو - چار پایوں کے لئے گاہن (اصنیہ)

<p>درین شعر اگر لفظ آبتن را ماضی از آبتن فرهنگ اندراج حمل (۱) (اردو و حمل فکر آصفیه) گیریم (اردو) (۱) حامله و رگابن - (۲) مصدر است ولیکن معنی مصدری ندارد چھپا ہوا - مخفی - (۳) حاملہ ہونا -</p>	<p>آبتنی بروزن شایستگی بقول صاحب فرہنگ اندراج حمل (۱) (اردو و حمل فکر آصفیه) آبتن بروزن دانستن اگر چه بصورت مصدر است ولیکن معنی مصدری ندارد چھپا ہوا - مخفی - (۳) حاملہ ہونا -</p>
<p>بقول صاحب بر مان (۱) بر حیوان حاملہ فرہنگ اندراج حمل (۱) (اردو و حمل فکر آصفیه) گیریم (اردو) (۱) حاملہ و رگابن - (۲) مصدر است ولیکن معنی مصدری ندارد چھپا ہوا - مخفی - (۳) حاملہ ہونا -</p>	<p>بقول صاحب بر مان (۱) بر حیوان حاملہ (۲) نہفتہ و پنهان - مراد آبتنی بقول صاحب فرہنگ ناصری (۳) بار و بود و زن مولف گوید کہ دیگر کہے از اہل آبتن را بمعنی مصدر سے نہ نوشته چنانکہ صاحب فرہنگ ناصری گوید شفیح اثر ہے - عدوس</p>
<p>نون و ضم کان عربی بقول صاحب ناصری (۱) کنایہ از دنیا و روزگار است (۲) زمین (۳) آبتنی کہ این ہمہ فرزند زاد و کشت و دیگر کہ چشم دارد از و مراد سی - مولف گوید کہ ظاہر است کہ این شعر سند آبتن فرزند کش نباشد - (اردو)</p>	<p>طبع شاعران ذاتش از مبداء شود بنگ صدت زاب گوہر آبتن (مولوئی نموی) بر بیان بے شوسے آبتن از مسیح پناہ بے لاف و گفتار فصیح (کلام مولوئی نموی) سند و عامے صاحب ناصری بدست نی ولیکن صاحب بر مان در لفظ آبتن کہ گذشت - انرا مختلف آبتن نوشته است</p>
<p>(۱) دنیا - (۲) زمین - (۳) زمین -</p>	<p>(۱) دنیا - (۲) زمین - (۳) زمین -</p>

<p>آبستنی فریاد (اصطلاح) باصافت نون مادہ خرمین زکاسفوف پنبانہ -</p>	<p>آبستنی فریاد (اصطلاح) باصافت نون مادہ خرمین زکاسفوف پنبانہ -</p>
<p>آبستنی (استعمال) بقول صاحب فرہنگ بقول صاحب بحر عجم ربط و آن سازیت (۱)</p>	<p>آبستنی (استعمال) بقول صاحب فرہنگ بقول صاحب بحر عجم ربط و آن سازیت (۱)</p>
<p>اندرج لقلب اخافت روزے کہ درن درودہ گیر (نظامی) چنن آمازہ پشیا</p>	<p>بربط بندگ بقول صاحب جامع اللغات بطریق ایک سادہ بقول صاحب نصیر اللغات ایک</p>
<p>روم بد کہ زاهد زنی بود زان مرزبوم آبستنی رودیچارہ گشت ہ زشہر وزشہ</p>	<p>سازکا نام جوشل طنزہ کے ہوتا ہے مگر تونبا بڑا اور دستہ چھوٹا ہوتا ہے -</p>
<p>خود آوارہ گشت ہ (ارو) جنے کا دن -</p>	<p>آبستنی فریاد خوان (اصطلاح) باصافت نون بقول صاحب بحر عجم مراد فاضیہ -</p>
<p>آبستہ (۱) بروزن وارسہ بفتح ثالث بقول صاحب برہان (۱) زینے را گویند کہ</p>	<p>آبستہ (۱) بروزن وارسہ بفتح ثالث بقول صاحب برہان (۱) زینے را گویند کہ</p>
<p>بکشت زراعت میا کردہ باشند (۲) چو کہ خبر گیرندہ باشد (۳) مردم چا پلوس کبر</p>	<p>آبستنی (۲) چا پلوس (ارو) (۱) حاملہ عورت (۲) خوشامدی -</p>
<p>ثالث (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>انجمن آراے ناصری گوید کہ آبستہ مخفف آبستہ باشد کہ بر آکاشتن ہر چیز غالباً آو</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>زمین را آب باید بست (ارو) بقول صاحب جامع اللغات (۱) دہ زمین جو ہل جو تکر کھیتی</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>
<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>	<p>آبستنی (۴) مراد آبستان - (۵) دہ دان کہ بعرلی انرا رحم خوانند - صاحب فرہنگ</p>

کے لئے درست کیجائے (۲) جاسوس - گھر گھر ادھر دھر ہمارے اُدھر تمہارے (۳) جابلو (مذکر) (عالم) اگر چہ دل ہے کمال مُضطرب و بقول صنادید چربے بان (۴) حاملہ (دیکھو کتاب) تو کیوں کر طبع کہ دلبرہ پھر ہے ہیں جاسوسین (۵) رحم بچہ دان - (مذکر) (آصفیہ) -

آبگون ایکسٹرا لٹ و سکون راج و ضم کاف فارسی سکون باقی بقول صاحب برہان (۱) نام جزیرہ یا قریۃ البست از قریبے طرستان نزدیک با ستراباد - میان آن و جرجان سہ روزہ راست (۲) و نام دریا ہے آنجا نیز بہت حد تسمیہ آن باب سکون آنست کہ روزنامہ کہ آنرا آبگون خوانند از جانب خوارزم آمدہ بدریا سے خزرکہ آنرا آب سکون می گویند داخل میشود و چون نزدیک بدریا میرسد بہ آبشگی و سکون تمام میرد بدان سبب آب سکون خوانندہ بعضے علی بیستن آن رودخانہ را بادریا آبگون نامند و جزیرہ نیز بوزہ است نزدیک بدانجا آنرا آب سکون می نامند گویند و قتی کہ سلطان محمد خوارزم شاہ از لشکر تاتار گریخت بآن جزیرہ آمدہ روز عرش باختر رسید الحال آن جزیرہ را آب گرفتہ است (رود کی ۱۵) گرفتہ رودے دریا جملہ کشتی ہاے بر تودہ زہر مدح خوانان ز شر و ان تا بہ آبگون (حکیم فرخی ۱۵) توداری از ان ر گنگ تادریاے آبگون توداری از در کا کچ تا قصدار و تا کران (۱) (ارو ۱) ایک قریہ یا خیرے (۲) اور دریا کا نام -

آبشست آب و تن یا بست بقول صاحب برہان (۱) نہفتہ و نہان - و بقول صاحب تاصری (۲) جاسوس کہ پنهانی رفتار کند (ارو ۱) چھپا ہوا - مخفی - (آصفیہ) (۲)

جاسوس - (مذکر)۔

آبشت گاہ (استعمال) مفتوح با عربی و سکون برہان (۲) نفقہ شدن (۳) خلوت خانہ
شین بمعجمہ بقول صاحب برہان (۱) خلوت خانہ (۴) متوہنا - (اردو) (۱) چھپانا - پوشیدہ
جائے نفقہ و پنهان شدن (۲) ادبجانہ و رکھنا (۲) چھپنا - چھپ جانا - (۳) خلوت
مستراح (اردو) خلوت - خلوت سرا - خلوت سرا (نوش) (۴) طہارت خانہ (مذکر) (اصفیہ)
(مؤنث) (۲) پاخانہ (مذکر) (داغ) (۵) چھپو (داغ) (ع) چھپاے سے چھپتا نہیں راز
یا خوب ہی ملنے کے ڈھنگ میں بہ خلوت میں الفت :-

کیا خیال میں کیا انجن میں کیا یہ (دولہ) آبتن گاہ (استعمال) بقول صاحب
انکو خلوت سرا میں بے پردہ نہ صاف میدان
پاکے دیکھ لیا :-

آبتنگ (استعمال) بقول صاحب برہان نہ گلستان بٹا سند نہ آبتن گاہ :-
مخفف و مرادف ماضیہ - آبتن گاہ (استعمال) بقول صاحب

آبتن بروزن پابتن و کسر باے نو اور مخفف و مرادف ماضیہ -
عربی نیز بروزن دانستن بقول صاحب عجم آبتنگاہ و آبتنگ (استعمال) بقول

پوشیدہ دانستن - (سالم التقریف) و بقول صاحبان ہفت قلزم و سروری مراد
صاحب نو اور بہین معنی بلا ہم و بقول صاحب آبتنگاہ -

آب شم (استعمال) بقول صاحب فرنگ اندراج بحالہ فرنگ فرنگ -

بدون اضافت بفتح شین معجمہ (۱) خانہ کرم پیلہ (۲) فضلہ ابرشم (اردو) پیلہ۔ کوئلا برشم
(مذکر) (آصفیہ) (۲) ریشیم کا فضلہ (مذکر)

آبشن | بکسر باء موحّدہ بقول صاحب فرہنگ اندراج پیراہن زیر جامہ کہ ہنگام
عروسی داماد را پہوشانند (اردو) تہ پوشی (مونث) (آصفیہ)

آبفت | بفتح ثالث بروزن وارف بقول متاخران مخفف و مراد آبفت باشد
(حکیم ناصر خسرو) تن همان خاک کران سیہ است ارچہ بہ شاردہ و آبفت کنی قوطہ
و شلوارش ۔۔ (ناصری)

آبکامہ | (اصطلاح) بدون اضافت بروزن کا زمانہ بقول صاحب بحر عم چیزست کہ از
حموضات متعدّدہ مثل ماست و خمیر و سرکہ درست کنند و آنرا نانوخرش سازند (مونث)
استرا با دی ۔ ہزار شکر کہ از تلخ و شور خود اسے چرخ نہ ایم منتظر از شد و آبکامہ
تو ۔ (اردو) ایک نانوخرش جسکو عراق فارس میں بناتے ہیں بقول صاحب عظم کا بخی

آبکشین | (اصطلاح) بفتح کاف عربی و کسر شین معجمہ بقول صاحب اند برنجن و
دستند (اردو) پنہی۔ گنگن۔ دونوں زیورات کے اقسام سے ہیں جنکو عورتیں
کلائی میں پہنتی ہیں گنگن کو چوہے و تیان بھی کہتے ہیں۔ (آصفیہ)

آبکم | بفتح کاف عربی بقول صاحب اند نوے از مار (اردو) سانپ کی یک قسم
آبگانہ | بقول صاحب برہان جامع مراد آبگانہ

آبگورکش | (اصطلاح) بفتح کاف عربی بقول صاحب اند فردایہ و مکینہ (اردو)

آگینہ - ارذل (میر حسن سے) پیر بن پہنہ اگر کہتے ہی ارذل تو بھی یہ گفتگو سے نہ چھپے
اُسکی تو بویا زکیر طرح ۵

آگین خانہ (اصطلاح) بدون اضافت - بقول صاحب شمس اللغات زنبور خانہ (اردو)

چھٹا - بقول صاحب فرنگ آصفیہ - زنبور خانہ (مذکر)

آگینہ | بسکون با سے عربی و کسر کاف فارسی و فتح نون بقول صاحب برمان -

(۱) شیشہ و بلور (نظیری نیشاپوری سے) سواد دل زئے سال خوردہ روشن کُش

کہ عینک بصرش ز آگینہ حللی است ۵ (اردو) شیشہ و بتور (مذکر) (آصفیہ) (۵)

ز اہد تہجہ قسم ہے خدا کی ادھر تو آج کیا نور سا جھلکتا ہے شیشہ کے جام میں ۵ (اردو)

میں آگینہ بھی متمم ہے (مذکر) آتش ۵ آگینہ سے ہے نازک دل بیار آتش

بد مزاجی سے میری رکھتے ہیں غم خوار لحاظ ۵ (رشد) ہو گیا یاد مرے دل سے

شکستہ خاطر ۵ آگینے سے تعجب ہے کہ خارا ٹوٹا ۵

(۲) آگینہ (معنی الماس) و آن جو ہرست مشہور (اردو) الماس بہیرا (مذکر) (امیر اللغات)

(۳) آگینہ (معنی شراب) انگوری و بقول بہار این مجاز است (خواجہ نظامی سے)

جو آن جام کیخسروانی نماند ۵ بجام آگینہ چہ باید فشانند ۵ بقول صاحب رشیدی مصرع

ثانی در بعض نسخ چہرین یافتہ شد ۵ ز جام آگینہ چہ باید فشانند ۵ صاحب رشیدی

گوید کہ بر تقدیر سخت مصرع ثانی اول الذکر آگینہ (معنی صراحی) باشد ۵ مؤلف ۵ راجا

صاحب برمان اتفاق است - (اردو) انگور کی شراب (رندہ) ۵ چھٹنگی چھٹنگی

مے سے ہے میرا خمیرہ مجھ کو گھٹی بین پلائی ہے شراب انکوری ۛ

(۴) آگینہ کنایہ ازدل عاشق (اردو) عاشق کا دل (مذکر)

(۵) آگینہ کنایہ از اشک چشم عاشق (اردو) عاشق کی آنکھوں کے آنسو (مذکر) میر نے

شیشہ کو اشک سے استعارہ کیا ہے (۵) شیشہ بازی تو تنک دیکھنے آنکھوں کی ۛ

ہر پلک سے مری آنکھوں کی روان ہے شیشہ ۛ

(۶) آگینہ بقول صاحب ناصری۔ شیشہ شراب (از رقی قطعہ) زان شرابے خورد

باید جرم آن یا قوت رنگ ۛ کز فروغش سیگون ساغر شود یا قوت سان ۛ آگینہ عکس

آن چون نور بردست افگندہ دست بیرون کرد پنداری کلیم از بادبان ۛ (اردو)

شیشہ (مذکر) بوتل۔ (مؤنث)

(۷) آگینہ بقول صاحب ناصری۔ بخ حکیم از رقی (۵) بگداخت آگینہ شامی در ابدان

وز آب چشم ابر بخندید بوستان ۛ مخفی باد کہ بعض از اہل لغت آگینہ شامی را با شیشہ

صافی مخصوص کردہ اند و صاحب فرهنگ ناصری آگینہ شامی را بچ گرفتہ و بچ را منسوب

بلک شام کردہ است (اردو) بخ (مؤنث) (آصفیہ)

(۸) آگینہ بقول صاحب شمس عرش و کرسی (اردو) عرش (مذکر) کرسی (مؤنث) زما بخ

(۵) کیا بیان ہو رفعت قہر جلال مرتضیٰ ۛ عرش اعظم بھی براے سائبان پیدا ہوا ۛ (اسیر

(۵) کرسی یہ پکاری آؤ آؤ دگھر آپ کا ہے قدم بڑھاؤ ۛ

(۹) آگینہ بمعنی افلاک (اردو) افلاک (مذکر) (بحرہ) آج دنیا میں گلہ کرتے ہیں جو

افلاک کا: کل وہی زیر زمین شکوہ کرین گے خاک کا:

(۱۰) آگینہ بمعنی شیشہ خانہ (ارو) آئینہ خانہ (مذکر) (آتش) نظر آتی ہیں سو صورتیں
صورتیں محکومہ کوئی آئینہ خانہ کا رخا نہ ہے خدائی کا:

(۱۱) آگینہ بمعنی تاب خانہ کہ بقول صاحب برہان درانجا بنجارے و تنورے باشد و
خانہ کہ زمین آن را ماند زمین حاتم مجتوف کردہ باشد و آتش دران فروزند تا گرم شود
و ایام زمستان درانجا بسر برند و خانہ بزرگ تا بتانی و خانہ کہ دیوار آن از آئینہ -
باشد (ارو) بقول صاحب جامع اللغات وہ مکان حسین گرمی زیادہ ہو یا آگ جلتی
رہے و بقول صاحب نصیر اللغات حاتم اور وہ مکان حسین تنور روشن ہو یا دھواں
رہے۔ (وہ مکان جسکی دیواریں آئینہ کی ہوں) (مولف)

(۱۲) آگینہ بقول صاحب اند - مشربہ (ارو) پیالہ (مذکر)

(۱۳) آگینہ بقول بہار آئینہ (صائب) از آگینہ پشت بدیوار دادہ است و سیاب از
مشادہ اضطراب مادہ (ولہ) گناہ زشتی خود را با آگینہ منہ و کمن چون گدازان شکوہ از
زمانہ خویش (ارو) آئینہ (مذکر) (ذوق) خاک آئینہ سے ہے نام سکندر روشن
روشنی دیکھتا گردل کی صفائی کرتا ہے

آگینہ خانہ (استعمال) بدون اضافت (۲) آسمان (مذکر)

بقول صاحب بحر عمج (۱) آئینہ خانہ - (۲) آگینہ در چکر شکستن (مصدر اصطلاحی)

آسمان (ارو) آئینہ خانہ - و کیوں آگینہ کا نذر بقول صاحب فرہنگ اندلس اسیمہ بقیر

شدن (اردو) بے قرار ہونا پریشان ہونا۔ چون شبنم حجرہ بر روی برگ گل شکند آگینہ
 آگینہ شامی (اصطلاح) باضافت ہے حضرت بیدل مضمون نازکے پیدا کردہ است
 ہوز بقول صاحب شمس و فرہنگ اندآئینہ و گوید کہ نازک لان زبرگ گل کا رنگی گینہ
 کہ درغایت صفا باشد (اردو) بقول صاحب و جام را بر برگ گل می شکند یعنی از تنہا
 جامع اللغات وہ شیشہ جو عمدہ ہوتا ہے نزاکت برگ گل را کہ خود دعواے
 آگینہ شکستن (مصدر اصطلاحی) مخفی بباد نزاکت دارد شرمندہ می کنند (اردو)
 کہ آگینہ یعنی شیشہ و جام آمدہ و شیشہ شکستن شرمندہ کرنا۔

بقول صاحب بحر عجم پر خوردن شراب است آگینہ طارم (اصطلاح) بقول صاحب
 و جام شکستن بقولش رسوا کردن پیران آگینہ بحر عجم آسمان (اردو) آسمان (نڈر)
 شکستن رسوا کردن یا باشد کہ بصلہ برآید آگینہ گون طارم (اصطلاح) بقول صاحب
 چنانکہ بیدل گوید (س) نازک و لان باغ تو بحر عجم مرادف آگینہ طارم۔

آبلوچ | بسکون ثالث و ضم لام و واو معروف ساکن بقول صاحب برہان
 کلمہ قند و بقول صاحب بحر عجم مطلق قند (جامی قطعہ) تا آبلوچ ہیچو تہر ز دانش بطعمہ
 تا چون نبات نیست پیش نظر شکرچہ بادانادہ و ردہن دولت مقیم دست نشا
 عیش لہج و خضر شکرچہ (اردو) بقول صاحب آصفیہ کد قند کو اردو میں مصری
 کوزہ کہتے ہیں۔ قند بھی اردو میں مستعمل ہے (اسیر) اب وہ مزہ نہیں ب
 شیمون کے قند میں چوکا ہوا ہے یہ کسی خدمت رسیدہ کا ہے۔

آبلوک | بکون ثالث وضم لام بقول صاحب فرہنگ انجمن آراے ناصری
مرادف ماضیہ -

آبلہ | بکسر بائے عربی وفتح لام (۱) بقول بہار گنبد آب کہ ترجمہ جاب است بقول
صاحب برہان جامع - (۲) علت ورم و جوشش معروف صاحب فرہنگ اند
گوید کہ آبلہ معنی آبلہ دار ہم آمدہ اکثرے از صاحبان لغت آبلہ را ترک کردہ اند
بہار گوید کہ (خاریدہ) صفت آبلہ باشد و از تشبہاتش (۱) تنور (۲) جوے (۳) جویا
(۴) جرس (۵) چشمہ کوثر (۶) خیمہ (۷) دیدہ بیا (۸) دیدہ ور (۹) سیوے (۱۰) صدق (۱۱)
عقدہ (۱۲) غنچہ (۱۳) قدح (۱۴) کفش (۱۵) گوش - (خان آرزو) چگونہ قطع شود
راہ غم کہ در ہر گام بہ تنور آبلہ آرد جوش طوفان را بہ بیدل (۱۶) خاکسار تو پسند
کند آغا چرا بہ جرس آبلہ بیرون دہد و از چرا بہ (صائب ۱۷) چہ شکایت کنم از گرمی
صحراے طلب بہ منکہ ہر آبلہ ام چشمہ کوثر شدہ است بہ (غنی ۱۸) خبر آمدن لشکر
خار است اینجا بہ خیمہ آبلہ گردست دہد بر پاکن بہ (صائب ۱۹) بے دیدہ بیا چہ
گل از خار توان چید بہ زخم است بپایکہ درو آبلہ نیست (صائب ۲۰) خار را نشنہ
جگر مہربہ بیا بان نہد بہ ہر کہ چون آبلہ در راہ طلب دیدہ و راست بہ (صائب ۲۱)
اسید و در بنا شم چرا نبو میدی بہ سبوسے آبلہ پراز شراب می گردونہ (ابوطالب کلیم
۲۲) در بیا بان طلب از اثر گرم روی بہ صدق آبلہ را پیر ز شر ریافتہ ام بہ (صائب ۲۳)
غنچہ آبلہ ام برگ قناعت دارم بہ روزی من زد و عالم ہر خارے باشد بہ (صائب ۲۴)

قدم از صدق درین مرحلہ می باید زد و بے لعل از قبح آبلہ می باید زد و ب (البوطالب کلیم ۵۴) بسیار کفش آبلہ با پارہ میشود و تا کس سراج آن گہرے بہا کند (سید حسین خالص ۵۴) از ضعف تن بکوسے تو چون پاے میرسد بہ شکل بگوش آبلہ آواز پارسد و مؤلف گوید کہ در کلام صائب نمبر (۸) دیدہ در صفت آبلہ باشد نہ تشبیہ آن و در کلام خالص نمبر (۱۵) گوش تشبیہ آبلہ باشد و چشمہ کوثر را در تشبیہ آبلہ مخصوص کردن درست نیست بلکہ مطلق چشمہ تشبیہ آبلہ باشد (اردو) بقول میر آبلہ مرکب ہے آب اور لہ سے۔ لہ کلمہ تصغیر ہے جیسے چراغہ جگنو کو کہتے ہیں۔ (۱) بلبلہ جاب (مذکر) (۲) آصفیہ (۲) چھالا۔ پھپولا۔ (مذکر) (امیر) (ناسخ ۵) ناسخ اپنے دن پھنگی دشت غربت میں اگر ہر آبلہ ہر ایک تلوے کا گہر ہو جائے گا۔ صاحب جامع اللغات فرماتے ہیں کہ آبلہ وہ چھالا ہے جو زیادہ کام کرنے سے ہاتھ اور زیادہ چلنے سے پانوں میں پڑ جاتا ہے اور بیماری چھیک میں بھی بدن پر آبلے نکل آتے ہیں

آبلہ از ہم شستن (استعمال) بہار ذکر ایک دوسرے کے دباؤ کی وجہ سے۔
 این می کند و از معنی ساکت۔ مؤلف (نسیم ۵) کی گہر ریزی ہمارے آبلوں
 گوید کہ شستن آبلہ باشد از کثرت اتصال ٹوٹ کر تھا متاع عمر جو وقت بیا بان ہو گیا
 یکدیگر چنانکہ صائب گوید (۵) زبکہ آبلہ آبلہ برپاے ریختن (مصدر اصطلاحی)
 دل ز ہم نی گسد ہ نفس برشتہ گوہر کشیدہ بقول بہار عبارت از گریز انیدن و گشتہ
 می ماندہ (اردو) آبلے ٹوٹنا۔ کثرت اور دآوارہ کردن و عاجز و درماندہ گوانیدن

(انظامی ۵۵) زپیکان ترکان آن مرحلہ :۔
 توان ریخت برپاے شان آبلہ :۔ بعض
 نسخہ این شعرچنین بنظرآمده (۵۵) زپیکان
 ترکان این مرحلہ :۔ توان ریخت و رپاے
 روس آبلہ :۔ ازینجاست کہ بعض صاحبان
 لغت این را برپاے مصدر اصطلاحی (آبلہ
 درپاے ریختن) سنگیرند (اردو) بہگادینا
 آوارہ کرنا بقول امیرسرگردان اورپریشا
 کرنا (نسخہ ۵۵) خاک اڑادی کردیا جنگل
 میں آوارہ مجھے :۔ چرخ سمجھا گردباد دامن
 بھی بیان فرمایا ہے۔

آبلہ بیرون دادن (مصدر اصطلاحی)

صحرا مجھے :۔

آبلہ بروش کردن (مصدر اصطلاحی)
 بارگران برسرندادن (بیدل ۵) چہ بار
 کلفتی اے زندگی کہ ہجو حباب :۔ تمام آبلہ
 بروش کردہ مارا :۔ (اردو) بارگران میں
 بتلا کرنا۔ بھاری بوجھ سرپرلاو دینا۔
 کہ صاحب فرہنگ اندراج این را مترادف

آبلہ بستن (مصدر اصطلاحی) آبلہ پیکردن
 آبلہ ازہم گستن۔ گوید (اردو) آبلے کھانا

<p>آبلہ پا (استعمال) بدون اضافت بقول است از مصدر اصطلاحی (آبلہ پروردن) بہار کے کہ پاسے او آبلہ بر آوردہ باشد کہ می آید (کلیمہ) خضر این بادیر را باضافت ثالث آبلہ کہ در پابر آید (سیح کشی) چند نشان است کلیمہ: اول ان کو قدم (۱) سرسبر راہ تناسے تو دشت نمک است آبلہ پروردار د (اردو) آبلہ دار۔</p>	<p>آن نمک ساز باین آبلہ پا ارزانی (ظہوری) (مصدر اصطلاحی) آبلہ (۲) در رہ کعبہ زرقیم بارایش فرق: در پاپیدا کردن و سختی کشیدن (اسیر) گل خارش بہنم آبلہ پا بشگفت (اردو) کے میشود شکنجہ کش دامن وطن: پاسے طلب (۱) آبلہ پا اردو میں استعمال ہے (بحر) سیر کہ آبلہ پرورد غیر نیست: در بعض نسخ مصحح اس سبزہ عارض کی ہے دشوار بہت ہے ثانی چنین است ع پاسے طلب کہ آبلہ پرورد دل آبلہ پا راہ مین مین خار بہت (۲) غربت است (اردو) آبلہ پیدا کرنا سختی پاؤں کا آبلہ (نڈکر) کھینچنا۔ سختی اٹھانا۔ سختی جھیلنا۔</p>
<p>آبلہ پایان جستجو (اصطلاح) باضافت وزن بقول صاحب بحر عجم سالکان راہ طلب (اردو) پستان و سر پستان باشد (سنجر) نیم آبلہ پرورد (اصطلاح) بہار گوید کہ در صفا پرورش مادر گیتی راضی: زانکہ خون خود پاسے استعمال پاسے آبلہ دار را آبلہ پرورد گنند ام از آبلہ پستانش (اردو) بھنی (آصفیہ) کہ او آبلہ را نگہ داردومی پرورد اسم فاعل دیکھ جو عورت کے پستان پر ہوتا ہے (د)</p>	<p>آبلہ پایان جستجو (اصطلاح) باضافت وزن بقول صاحب بحر عجم سالکان راہ طلب (اردو) پستان و سر پستان باشد (سنجر) نیم آبلہ پرورد (اصطلاح) بہار گوید کہ در صفا پرورش مادر گیتی راضی: زانکہ خون خود پاسے استعمال پاسے آبلہ دار را آبلہ پرورد گنند ام از آبلہ پستانش (اردو) بھنی (آصفیہ) کہ او آبلہ را نگہ داردومی پرورد اسم فاعل دیکھ جو عورت کے پستان پر ہوتا ہے (د)</p>

(۱۶۱)	آبلہ تن رزان (اصطلاح) باضافت	آبلہ خاستن (مصدر اصطلاحی) آبلہ
	پیدا شدن باشد چنانکہ خسرو گوید (۵)	ہاے ہوزون اول بقول صاحب نامی کنایہ ازدانہ ہاے آبدار انگور است کہ از بزیہر کف پاسے دُر رنمود چنان کہ گوئی جسم رزیرون تراویدہ (اُردو) دانہ ہاے آبلہ ہا خاست است در کف پایہ (اُردو) انگور جو تروتازہ ہوں۔
	آبلہ جام (اصطلاح) باضافت خاس	آبلہ جام (اصطلاح) باضافت خاس بقول صاحب فرہنگ اندجبا باشد (اُردو) چپک کے جب نکلے غذا ریا پر پُبلو نکو برگ گل پر شبہ شبنم ہوا (۶) (غفرہ) آبلہ پیدا ہوا داغ دل مضطر کے پاس چاہیے تھا
	آبلہ چشم (اصطلاح) باضافت خاس	آبلہ چشم (اصطلاح) باضافت خاس بقول صاحب اند لقطہ سپید کہ چشم باشد (اُردو) واقعی شیشہ بھی ہاں ساغر کے پاس (۷) (استعمال) آبلہ دار ہون
(۱۶۲)	آبلہ واشتن (۸)	چنانکہ محمد سعید اشرف گوید (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)
	آبلہ چیدن (مصدر اصطلاحی) شکستن	آبلہ چیدن (مصدر اصطلاحی) شکستن آبلہ باشد (ظہیری نیشاپوری ۱۵) آبلہ از نقش پایش روے ہا مون آبلہ (اُردو) برخ از آبلہ لغتم بر سامع ہوا دی بر ہم آبلہ رکھنا۔ (فی البدیہۃ نظم طباطبائی ۱۶) ریخت آبلہ چین را (اُردو) آبلہ پائون مین رکھتی ہے جو تاک انگور۔ لایسہ (۱۷) بھنس کے بھنس نین در پے انداد توے نہ کبھی خار غرہ آبلہ اشک (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)

بقول صاحب بحر عجم مراد آبلہ بر پاس
پائی ہے عمر ابد قطع تعلق کر کے نہ چسبک
ریختن۔

آبلہ در پاس کا قتن (مصدر اصطلاحی) بکا
آبلہ در مرگان قتن (مصدر اصطلاحی) کنایہ زکریا

عربی کنایہ ادبیا رنگا پو کر دست۔ (ظہوری)
است چنانکہ بیدل گوید (۵) آخرا نجر چو
(۵) شد تا بہ آب و خاک رہ جستوے گل
گل اشک دوا ندیم بخشیم نہ پاسے خواہید
در سعی بسکہ آبلہ در پاس کا قتن (۵) (ارو) تہا
ما آبلہ در مرگان داشت (۵) (ارو) رونا

تک و دو کرنا۔ (دو و دو صوب کرنا صنفیہ)
آبلہ ول (۵) استعمال آبلہ کہ در دل فتنہ

آبلہ در زیر پاشکستن (مصدر اصطلاحی)
و پیدا شود (صاب ۵) ز نوک ہر شہ

بقول صاحب بحر عجم کنایہ از کمال سبکدلی
امروزی چکد آتش (۵) مگر آبلہ دل رسید
و کم آزاری صاحبان بہار عجم و فرہنگ
نیشتش (۵) (ارو) دل کا آبلہ دُنگ

اندر راجع ہیں اصطلاح را با ثبات می گیرند
آبلہ ول شکستن (۵) استعمال باضافہ

و ہمین معنی از و پیدا می کنند مولف گوید
خامس و کات عربی چاک زدن آبلہ دل

کہ کمال سبکدلی آبلہ نون نفی را معفوظ دارد
باشد (شانی مشہدی ۵) شانی شکستن

و کلام صائب سند است (۵) از باغ
آبلہ دل شب و دارعہ اورفتار و

اگرچہ دو تا گشت قاسم شکستہ است
این غزل عاشقانہ ماندہ (ارو) آبلے

آبلہ در زیر پاس (۵) (ارو) سبکدلی اور
توڑنا۔ (دیکھو آبلہ چیدن)

سبک ہا رہوتا فی البدیہہ ناظم طباطبائی (۵)
آبلہ ول شکستن (مصدر اصطلاحی)

<p>باضافت فاس بقول صاحب بحر عجم فرو آبلے :-</p>	<p>باضافت فاس بقول صاحب بحر عجم فرو آبلے :-</p>
<p>نشتن آتش دل و تسکین یافتن آن آبلہ دولابی (اصطلاح) باضافت فاس</p>	<p>نشتن آتش دل و تسکین یافتن آن آبلہ دولابی (اصطلاح) باضافت فاس</p>
<p>(صائب ۵) دید چو خونین دلم لالہ تان بقول صاحب بحر عجم آبلہ کہ بہ شدنش قاب</p>	<p>(صائب ۵) دید چو خونین دلم لالہ تان بقول صاحب بحر عجم آبلہ کہ بہ شدنش قاب</p>
<p>خاک راہ آبلہ دل شکست شیشہ افلاک برداشتش دور درو یعنی بہ شود و باز آب</p>	<p>خاک راہ آبلہ دل شکست شیشہ افلاک برداشتش دور درو یعنی بہ شود و باز آب</p>
<p>راہ (ارو) دل کی آگ بجھنا۔ جی ٹھنڈا بردار و پس اذان پگردد و باز تازہ شود۔</p>	<p>راہ (ارو) دل کی آگ بجھنا۔ جی ٹھنڈا بردار و پس اذان پگردد و باز تازہ شود۔</p>
<p>ہونا (ذوق ۵) ہم آپ جل بجھے گل اس بلغم جزا از دنیاست کہ این را آبلہ دولابی</p>	<p>ہونا (ذوق ۵) ہم آپ جل بجھے گل اس بلغم جزا از دنیاست کہ این را آبلہ دولابی</p>
<p>دل کی آگ کو: سینے میں اپنے ذوق نیلایا نام نہادہ اند کہ سلسلہ آب برداشتش یعنی</p>	<p>دل کی آگ کو: سینے میں اپنے ذوق نیلایا نام نہادہ اند کہ سلسلہ آب برداشتش یعنی</p>
<p>بجھا ہوا (تسلیم ۵) وصل کے دن شربت تازہ شدنش جاری یا شد (ساکت ۵) دی</p>	<p>بجھا ہوا (تسلیم ۵) وصل کے دن شربت تازہ شدنش جاری یا شد (ساکت ۵) دی</p>
<p>دیدار سے: آگ بھی طالب دیدار کی: (۵) خار خشک کہ درین بادیہ از بے آبی: (۵)</p>	<p>دیدار سے: آگ بھی طالب دیدار کی: (۵) خار خشک کہ درین بادیہ از بے آبی: (۵)</p>
<p>آبلہ و میدن (استعمال) بقول بہار آبلہ مید ہر آب مرا آبلہ دولابی: (ارو)</p>	<p>آبلہ و میدن (استعمال) بقول بہار آبلہ مید ہر آب مرا آبلہ دولابی: (ارو)</p>
<p>بر آمدن و ظاہر شدن آبلہ و جوشن دن آن بھرا پھوٹا صرف نواح سہارن پور میں</p>	<p>بر آمدن و ظاہر شدن آبلہ و جوشن دن آن بھرا پھوٹا صرف نواح سہارن پور میں</p>
<p>باشد (خسر و در تعریف شراب گوید ۵) کہا جاتا ہے (مذکر) وہ آبلہ جو الیام پاک پھر</p>	<p>باشد (خسر و در تعریف شراب گوید ۵) کہا جاتا ہے (مذکر) وہ آبلہ جو الیام پاک پھر</p>
<p>پو دبر آتش قدش دیر پائے: زانش ہو جاتا ہے اور یہ سلسلہ مدت تک جاری</p>	<p>پو دبر آتش قدش دیر پائے: زانش ہو جاتا ہے اور یہ سلسلہ مدت تک جاری</p>
<p>و مید آبلہ سر تا پائے: (ارو) آبلے رہتا ہے۔</p>	<p>و مید آبلہ سر تا پائے: (ارو) آبلے رہتا ہے۔</p>
<p>نکلنا۔ آبلے پڑ جانا۔ (دیکھو آبلہ جاتن) آبلہ رخ فلک (اصطلاح) باضافت فاس</p>	<p>نکلنا۔ آبلے پڑ جانا۔ (دیکھو آبلہ جاتن) آبلہ رخ فلک (اصطلاح) باضافت فاس</p>
<p>(۵) کون سرگردان نہیں ہے جستجو بقول صاحب بحر عجم تا رگان۔ (ارو)</p>	<p>(۵) کون سرگردان نہیں ہے جستجو بقول صاحب بحر عجم تا رگان۔ (ارو)</p>
<p>یا زمین: پڑ گئے مین پاسے شیخ و بہمن مین تارے۔ تارے۔ (مذکر) (ناسخ ۵)</p>	<p>یا زمین: پڑ گئے مین پاسے شیخ و بہمن مین تارے۔ تارے۔ (مذکر) (ناسخ ۵)</p>

تھا فلک حیرت میں یہ ثابت ہیں یا تیار سے آوردہ است (صائب ۵) پاپے آبلہ زیر
ہین ۵ تیری جوتی کے جو کل چکے تار سے آنقد رتر جتم ۵ کہ غوطہ زد بہ گھر رشتہ ہاے
رات کوہ - موج سہراب ۵ (عرفی ۵) ماوست و دہن

آبلہ رو (استعمال) بدون اضافت صفت سوختہ نغمہ عشقیم ۵ و دوزخ جگر آبلہ ریز انفس
کے است کہ برو نشان آبلہ دارد غنی ۵ ماست ۵ خلاصہ نیست کہ استعمال آبلہ با

ہر کر اچشم بر خسار نکومی باشد شمع پیش مصدر ریختن آمدہ و از آبلہ ریز عضوے
نظرش آبلہ رومی باشد (ارو) چپکٹ ۵ اصفیہ مراد است کہ ریزش آبلہ از آن جاری باشد ۵

آبلہ روز (اصطلاح) باضافت خاص آبلہ پکنا محاورہ اردو میں متعل ہے بقول امیر
بقول صاحب بحر عجم آفتاب (ارو) آفتاب چھالے میں مادہ آجانے سے جلن ہونا آبلہ

(مذکر) (میر ۵) اگر دوزب نقاب ہوا تھا آبلہ پھوٹا - آبلہ پھوٹ بھی کہا جاتا ہے -
وہ صحیح کوہ ۵ اب تک ہے آفتاب جانتا ہے دیکھو امیر اللغات - پس عضو آبلہ زیر کا ترجمہ -

زوال ۵ - بہتا ہوا آبلہ کہنیو لا عضو ہو سکتا ہے (علق ۵)

آبلہ ریختن (استعمال) بدون اضافت (۲) آبلہ ریختن آج رنگ بیڈہب ہے ۵
آبلہ ریز بقول بہار صفت پاست موٹک رہا ہے کئی دن سے آبلہ دل کلہ

گوید کہ درین شک نیست کہ آبلہ ریختن (رند ۵) دل مرا شیشہ نہ تھا ویتا صدا جو
است ولیکن تخصیص این با پانا قابل تسلیم ٹوٹ کر ۵ ہنگیا ہمراہ اشک اک آبلہ سا

است کہ عرفی در کلام خود جگر آبلہ زیر ہم پھوٹ کر ۵ (آتش ۵) پھوٹ کر آبلہ

<p>خشک زبانین ترکین ہتے شرمندہ میں مراد آبلہ کردن باشد - (طفراس) اے خار مغیلان نہ گیا (وزیر) آبلے زاد از ہر شعلہ بلبلہ زودہ پردہ گوش پھوٹ ہیے دل کے بھرائیں آنکھیں پسپا جام آبلہ (خالص صفائی سے) حق القضا میں آب گہرا تو ہے گوہر کے عوض - گرفت گہرا ہے نیرو و پاسے کسے کہ آبلہ آبلہ زار (استعمال) بدون اضافت بقول زود و سراغ ماہ دار و آبلہ دار ہونا چھا</p>	<p>بہار از عالم گلزار است (والہ ہروی) نکالنا - آبلے پیدا کرنا (امیر ویکو آبلے پٹان ہرموے من از رخ سفر پائے نگار بست آبلہ شکستن (استعمال) شکستن آبلہ باشد</p>
<p>چون رشتہ تسبیح تمام آبلہ زار بست فخلاصہ لازم و متعدی ہر دو چنانکہ بیدل گوید (س) انست کہ آبلہ زار جاے باشد کہ در فلک مانند نقش پا بگل عجز فقتہ ایم ہر ما ہزار آبلہ بادم - بہار گوید کہ زار عرفت کہ در محل باران شکست و رخت ہ (ارو) آبلہ تو شدا کثرت اشیاء استعماش کنند چنانکہ گلزار و لالہ تو شدا - (امیر اللغات)</p>	<p>و بقول صاحب برہان زار مکان رویدن آبلہ قناتون (استعمال) پیدا شدن آبلہ باشد چھو لالہ زار و معنی ابنو ہی و بیاری باشد مراد آبلہ خاستن - (قاسمی گونا ہم (ارو) وہ عضو صمیم آبلے پر گئے ہوں بادی - جبین شان پر انہ صین چرخسار چھا لے پیدا ہوے ہوں - آپ ہ قناتہ ہر دو آبلہ چون جاب ہ</p>
<p>آبلہ زون (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب آبلہ فرسا (استعمال) بقول بہار و صفات تحقیق آبلہ پیدا کردن و آبلہ دار شدن آبلہ فرسودہ پاسے مستعمل و سندے کہ از کلام</p>	<p></p>

صائب پیش می کند در بحث آبلہ فرسود و ورتنا و صوپنا۔ تک و دو کرتا۔ و ورتو ورتو
کردن می آید حاصل اینست کہ آبلہ فرسود کرتا۔ (آصفیہ)۔

صفت پاسبان باشد کہ بسیار تک و دو کند چنانکہ **آبلہ فرنگ** (اصطلاح) باضافت فاس
آبلہ او فرساید فرسودن بمعنی بغایت کمنہ مرضی است مشہور کہ آتشک نام دارد۔
شدن و پایال گردیدن و از ہم ریختہ شدن صاحب برہان بضمن آتشک می فرماید کہ
و محو گردیدن آمدہ کذافی بحر العجم۔ (اردو) آبلہ فرنگ ہمین مرض است۔ (اردو)
اردو میں فرسودہ سال خوردہ۔ پرانی بقول امیر آبلہ فرنگ دہ بیمار می ہنہ جکو
اور بوسیدہ خیر کو کہتے ہین۔ فرسودہ حال با و فرنگ اور آتشک بھی کہتے ہین۔
معنی خستہ حال مستعمل ہے لیکن پاؤں کی یہ مرض قدیم زمانہ میں نہ تھا ہندوستان
صفت میں پاسبان آبلہ فرسود آبلہ فرسود میں اہل ہند و اہل فرنگ کے اختلاط
کا ترجمہ یوں ہو سکتا ہے کہ وہ پاؤں جبکہ سے بسبب اختلاف طبائع پیدا ہوا طب کی
آبلے پس گئے ہوں۔

آبلہ فرسود کردن پا (مصدر اصطلاحی) **آبلہ کردن** (مصدر اصطلاحی) مراوت
باضافت نون تکا پوسے بسیار و تک ورتنا آبلہ کردن باشد (ابو البرکات نیر) پاکڑ
کردن باشد چنانکہ صائب گوید (سب) ایم از مرہ در راہ تو و لے پا ادا شکستیدہ
چہ کنی پاسے طلب آبلہ فرسود نہ ہر کس آبلہ کرد است پاسے ماہ (اشرف مازندرانی
بقلمے کہ رسید است رسید است (اردو) نے ہین دار و براہت پاک مجنون آبلہ

کر دہ است از نقش پائت روے ہائو و دہن داخل ہمین اصطلاح عام است
 آبلہ بہ بہار ذکر این می کند و از معنی کست سند آبلہ کردن پا دروے مذکور شد
 صاحب بحر عجم آبلہ کردن دہن تخصیصاً و آبلہ کردن دہن از کلام لا یعلم پیداست
 ذکر می فرماید کہ بجا لہ بر آوردن دہان است کہ صاحب بحر ذکر آن می کند (۵) نک
 مؤلف - را باین تخصیص اختلاف است ماسوختگان آتش دیگر دارد و دہن ہون
 کہ ضرورتی ندارد - آبلہ کردن پا دروے کند آبلہ دانہ ماہ -

آبنوس | بروزن خاکبوس بقول صاحب برہان درختہ باشد سیاہ و مشہور است
 کہ چوب آنرا اگر بر آتش نهند مانند عود بگدازد و بوی خوش دہد اگر با آب بسایند و چشم
 کشند شبکوری را بہر دو خوردن آن سنگ شانہ را بریزند (۲) نوے از ماہی ہم بہت
 بسیار لذیذ (ارو) آبنوس (مذکر) بقول امیر ایک درخت ہے جسکی لکڑی سخت
 اور نہایت سیاہ ہوتی ہے (۲) مچھلی کی ایک قسم جو نہایت ذائقہ دار ہوتی ہے -

آبنوسی شاخ | (اصطلاح) بقول صاحب افسوگر گستاخ بین لب بر لب یا آمدہ ہارو
 بحر عجم سورنای یعنی شہنای - نای کہ شہنائی (مؤنث) (بحر ۵) جام نقارہ شادی
 از چوب آبنوس ساختہ باشند (خاقانی ۵) ہے مجھے اے ساقی بہ قفل شیشہ سے
 آن آبنوسی شاخ بین مار شکم سورن جہن نعمتہ شہنائی ہے -

آبو | بروزن قابو بقول صاحب برہان گل نیلو فراست و بقول صاحب ناصری
 خال کہ برادر مادر باشد (خواجہ عمید لویکی ۵) صغش ز سر کوہ بریاندہ شقائق -

در باغ و ماندہ لطفش سوری و آلودہ (اردو) بقول صاحب جامع اللغات - (۱)
 وہ پھول اور پھل جو پانی میں پیدا ہو جیسے نیلو فروغیرہ و بقول صاحب آصفیہ
 گل نیلو فروغ و طرح بولتے ہیں (الف) کنول گٹھ کا پھول یہ سورج نکلنے کے وقت
 کھلتا ہے (ب) کنول - پدم - پدما - کودنی کا پھول جس کا استعمال اکثر دواؤں میں
 ہوتا ہے -

آبوس | بروزن قاموس بقول صاحب محیط اعظم طویاے سبزا ست (اردو)
 نیلا حقوتا (مذکر) -

آپوق | بروزن فاروق بقول صاحب برہان جامع مرادف (آپوق بیابے
 فارسی) باشد -

آبون | بروزن قانون بقول صاحب جامع اللغات آواز سے کہ دہان بند کردہ
 اذلب یا برآزند - کسے اذابل لغت ذکر این نکرده (اردو) وہ آواز جو منہ بند کر کے
 ہونٹوں سے نکالی جاوے -

آبہ - | بروزن تاجہ بفتح باے عربی بقول صاحبان برہان و سرور سی (نام
 قریہ ایت اذ قرأے سادہ و آنرا آوہ نیز گویند و بقول بہار (۲) کلمہ نسبت است چون
 سرداب یعنی سردخانہ و گورابہ بکات فارسی یعنی گنبدے کہ سرمقابر سازند (اردو) ایک
 قریہ کا نام جو حوالی عراق میں واقع ہے (۲) نسبت کا کلمہ اردو میں ترکیب فارسی
 الفاظ کے ساتھ مستعمل ہے جیسے سردابہ یعنی تہ خانہ - (آصفیہ)

آبی | بکثر ثالث بروزن والہی بقول صاحب برہان نام رودخانه ایست کہ
اور رودخانه آہونیزگویند و بقول ناصر می جیون (زرتشت بہرام ۷) ہانگاہ نزدیک
دریارسیدہ یکے ژرف دریاسے بن ناپدید ہو تا درون نام آن لہی نہ کہ قعرش نہ
ہرگز تہی نہ (اُرو) ایک خاص ندی کا نام جسکو فارسیوں نے رودخانہ آہوا و جیون
بھی کہا ہے

آبید | بروزن ناپید بقول صاحب برہان (۱) شرارہ آتش و (۲) سرشک لاگویند
و در مویذ الفضلا بجائے حرف آخرین راے قرشت و در جائے دیگر حرف زائے
فارسی نوشتہ و بجائے حرف ثالث یاے حطی صاحب ہفت قلزم گوید کہ بجائے
ممدودہ مقصورہ ہم نظر آمدہ (اُرو) بقول صاحب جامع اللغات پہلوی زبان کا لفظ
(۱) شرارہ آگ کا و بقول صاحب آصفیہ شرارہ (مذکر) (۲) سرشک (مذکر) نسیم
اٹھنے شعلے درون سینہ سے تعظیم فرقت میں بہ سرشک دیدہ استقبال کوتا آستین آیات
آئین | بروزن کاہن بقول صاحب برہان نام قریہ ایست نزدیک بغارے کہ موسیائی
کانی و رانجاہم سد (اُرو) بقول صاحب جامع اللغات ایک موضع کا نام جس سے
کانی موسیائی نکلتی ہے۔

الف ممدودہ باباے فارسی

آپگانہ | بکون باباے فارسی بقول صاحب انند و نوادر بچہ ناتمام کہ از شکم ما و تھقتہ

چہ از آدمی و چہ از جانور مشتق از مصدر آگندن کہ می آید (مسعود سعدی) شکم نداشت
 آبتن از نیب تو آچکانہ فگندہ (ارو) ساقط شدہ حل کا نا کامل بچہ صاحب
 نفاس اللغات نے بھی اس کا ذکر کیا ہے۔ بقول صاحب جامع اللغات کچا حل جو
 عورت یا گائے یا بکری کا گرجاے اور وہ بچہ جو مدہ پیدا ہوو بقول صاحب صفیہ کچہ بچہ۔
 آگندن | سکون باے فارسی و فتح کات فارسی بقول صاحب نوادر المصادر
 مصدر است بمعنی افگندن (ارو) گرانا پٹننا۔ دے مارنا (آصفیہ)

آپوق | بضم باے فارسی و سکون واو بقول صاحب برہان آنت کہ کسے
 وہاں خود را پر باد کند و دیگرے چنان دست بردمان دے زند کہ صدا از وہاں
 او بر آید (ارو) وہ آواز جو منحنہ میں ہوا بھر کر خسار و ن پر مارنے سے بے ختم
 نکلتی ہے۔

الف محدودہ باتاؤ فوقانی

آبتین | بکسر ثالت و راجع بروزن عابدین بقول صاحب برہان (انفس
 کاہل (۲) نیکو کار (۳) صاحب گفتار و کردار نیک و اسعد السعدا (۴) نام پدر
 فریدیون (ارو) (دیکھو لفظ آبتین)۔

آتش | بقول صاحب برہان بفتح ثالت یکے از عناصر اربعہ و او بذیل تحقیق لفظ آدیش می فرماتے
 کہ در ہمہ فرہنگ ہا بکسر تاء قرشت آمدہ و با دانش قافیہ شدہ صاحب راحتہ الاغلاط کوید

کہ در کلام پارسیان قافیہ آتش باغش و دلش ہم آمدہ اگرچہ ظاہراً بھری خراسانی فرمایہ کہ (۱) پیوند شگفتگی است با عشق چون کہ و حرف تاء آتش و لیکن حق تحقیق آنست کہ کسرہ تا از عالم شاذ است با بجلد آتش بقول برکن آچند معنی آید۔

(۱) ضد آب کہ بعربی نار خوانند (توحید) کہ از آتش ناید چہرہ خویش کہ از آب و گہ از خاک و گہ از باد و (مع) (ارو) آتش بقول امیر اسکی اصل ژند کا لفظ آتس ہے آتس سے قدیم فارسی مین آتیش اور اس سے آتش ہو گیا اردو مین (مونث) مستعمل بمعنی آگ۔ اربع عناصر سے ایک عنصر کا نام (نفیر) کیونکہ مہین بشر کو ہم آتش و آب و باد و خاک و قدرت حق سے مین ہم آتش و آب و باد و خاک و اردو مین سرکش اور شش کا قافیہ آتش سے باندھا گیا ہے۔

(۲) آتش بمعنی نور (ارو) نور (مذکر) بمعنی جوت (ارشد) ہوتا ہے نور ماہ کا یکسان جہان مین بہ تو خوب چاند ہے کہ وہاں تھا بیان نہ تھا بہ صاحب امیر اللغات نے بذیل تلمیح و تشبیہات لفظ آتش۔ فرمایا ہے کہ آتش بمعنی بجلی و نور اردو مین مستعمل ہے جیسے آتش طور۔

(۳) آتش بمعنی رواج (ارو) رواج (مذکر) دیکھو لفظ آب کی چوتھی معنی۔

(۴) آتش بمعنی رونق (ارو) رونق (مونث) آگ بمعنی چمک دمک تشبیہاً اردو مین مستعمل ہے (امیر) (موسن) وہاں آب رخ اور یان آتش دل بہ جہم دیکھو ادھر بہ جلوہ گزشتہ

(۵) آتش بمعنی غضب (ارو) غضب (مذکر) (ذوق) اس بت کا سمجھ حسن خدا داد نہ اسکو یہ تجھ پہ خدا کا دل نا شا و غضب ہے و اردو مین آگ غصہ کے معنوں مین بھی

متعل ہے (ایسر) نسیم ۵) تھوڑے خلات حکم سے ہوتا ہے شملین ۶) کیسی بھری ہوئی
مزان بشرین آگ ۷)۔

(۶) آتش معنی سکروجی کہ کنایہ ازبے تکلفی و شگفتگی و ظرافت باشد مخفی بباد کہ فارسیان استعمال سکروج معنی سک پر و از کردہ اند چنانکہ صاحب گوید ۵) معنی لفظ سکروج سک پر و از
است ۶) لفظ پردانتہ بال و پر این شہباز است ۷) پس سکروجی مراد ف سک پر و از می باشد
(ارو)

سک پر وازی - سک روجی - سک باری - (موت) ہکا پن (موت)

(۷) آتش معنی قدر و مرتبہ (ارو) قدر و مرتبہ (دیکھو لفظ آب کے دسویں معنی)۔

(۸) آتش معنی گرانی نچ (ارو) نچ کی گرانی (موت)

(۹) آتش کنایہ از شیطان (ارو) شیطان (موت) (ذوق ۵) ہونا عاشق سو نچ کر
اس دشمن ایمان کا ۶) دل نہ کر جلدی کہ جلدی کام ہے شیطان کا ۶

(۱۰) آتش کنایہ باشد از مردم شجاع و دلیر (ارو) جو اعدا و دلیر (آصفیہ)

(۱۱) آتش کنایہ از شخص عاشق (ارو) عاشق (موت) (شہیدی ۵) جب تک بنی بنی
نہ بنی گھر کی راہ لی ۶) عاشق ہین یا شہیدی کسی کے غلام ہین ۶

(۱۲) آتش کنایہ از گرمی - وحدت عشق ہم و بقول صاحب اند کنایہ از گرمی آفتاب (ظہیری
۵) چشمش برآہنے ی رو و مرکان مناکش نگرہ در سینہ دارد آتشے پیراہن چاکش نگرہ (ارو)

گرمی (موت) سوز عشق (موت) آفتاب کی گرمی لفظ آگ - سوز و گداز کے معنوں میں بھی متعل ہے
(ناخ ۵) مری چشم دریا بہانی تہی ۶ مری آگ عالم جلالتی رہی ۶۔

(۱۳) آتش نزد اہل صنعت کیمیا است (اُرو) کیمیا (مُوتث) (مسدس حالی) ۵ کرو کچھ کہ کرنا
ہی کچھ کیمیا ہے پشمل ہے کہ کرتے کی سب بدیا ہے ۵۔

(۱۴) آتش بمعنی گوگرد (اُرو) سرخ گندہک (مُوتث) (آصفیہ)۔

(۱۵) آتش کنایہ از قوت باضمہ (اُرو) قوت باضمہ (مُوتث) (آصفیہ)

(۱۶) آتش بمعنی اشتہا (اُرو) اشتہا۔ بھوک (مُوتث) (مصحفی) ۵ کھاگئی مروت ہزار

ہی زمین ۵ اشتہا لیکن نہ اسکی کم ہوئی ۵ اردو میں بھوک پیاس کی شدت کو آگ کہتے ہیں
(امیر) (موسن) ۵ آب خجرت سے کہیں پیاس مری بھجتی ہے ۵ اور بھی آگ لگاتا ہے
یہ پانی بجھو ۵۔

(۱۷) بقول صاحب فرہنگ اندراج آتش کنایہ باشد از آفتاب (اُرو) آفتاب۔
سورج (مذکر)

(۱۸) آتش کنایہ باشد از برق (اُرو) برق۔ بجلی (مُوتث) (آصفیہ)

(۱۹) آتش کنایہ از شراب سرخ (اُرو) سرخ شراب (مُوتث)

(۲۰) آتش کنایہ از شراب گرم (اُرو) گرم شراب (مُوتث)

(۲۱) آتش کنایہ از لب سرخ معشوق (اُرو) معشوق کے سرخ لب (مذکر)

(۲۲) مؤلف گوید کہ آتش کنایہ از دوزخ ہم باشد (مسلمان ساجی) ۵ بہرہ جزا آتش

چہ یا بدہر کہ بدسر بہ تیغ ۵ خاصہ شمعے را کہ او چشم چرخ انبیاست ۵ (اُرو) دوزخ (مُوتث)

(موسن) ۵ ہو مسلمان میں اور دوسرے نہ درس واعظا کو سن کے موسن ۵ بنی تھی دوزخ

بل سے بنتی عذاب ہجر صنم نہ ہوتا بقول صاحب فرہنگ اندراج تش مخفف آتش
است چنانکہ مولوی معومی می فرماید (ع) موسیٰ اندر ورخت ہم تش ویدہ

آتش آب پرور (اصطلاح) باضافت رابع سیر از معدن و بر و بمعادہ کا نذرین خاک

بقول صاحبان برہان جامع و سروری کنایہ تودہ بے آب آتش آب پیکرست سراب (اردو)
از تیغ آبدار است عجب است کہ صاحبی (۱) شراب (موت) (۲) سراب (مذکر) بقول

از کلام خاقانی سنگیر کہ متعلق بہ آتش تیغ صاحب آصفیہ وہ چیز جو موسم گرما میں عینِ پیر
است و ہونہا (۳) کوہ البرز را کند آہنگ کیوقت زمین شور میں پانی کا دھوکا دیتی ہے۔

آتش آب پرور تیغش مولف گوید کہ اردو میں سراب مستعمل ہے (۴) شمشیر آتش
سند آتش آب پرور بمعنی تیغ از کلام رضا (۴) لب معشوق (مذکر)

قلیخان ہدایت دست آمدہ (۵) یکے آتش آتش آبدار (اصطلاح) باضافت رابع (مذکر)
آب پرور بدتش کہ باخوے مرغ و بارو فارسیان این را بہ تشبہ سرخی رخسار تمل

کیوان (۶) (اردو) شمشیر آب دار۔ و تیغ آبدار کردہ اند چنانکہ صاحب گوید (۷) صلح و دوست
جسکی سند لفظ آب دار پر گز رہی ہے۔ آب و آتش را آتش آب دار رخسار شق

آتش آب پیکر (اصطلاح) باضافت رابع مخفی مباد کہ آتش بمعنی نور و رونق و غضب
بقول صاحب ناصری کنایہ از (۱) شراب (۲) آمدہ چنانکہ در لفظ آتش بر معنی نمبر ۲ و ۳ وہم

سراب (۳) شمشیر آب دار (۴) لب معشوق گذشت پس سرخی رخسار را آتش آبدار
(حکیم سنائی ۵) در گذر زین سرے کون فانی رخسار میتوان گفت (۶) (اردو) بقول امیر

آتش رخ بلاضافت القاب محبوب کیلئے آتش آب رنگ (اصطلاح) باضافت رابع
 مستعمل ہے اور آتشین رخسار بھی کہا جاتا ہے بقول صاحب ناصری کنایہ از شراب صاف
 اور آتش رنگ رخ معشوق کے صفات سے باشد (رضا قلیخان ہدایت ۵) بہ آب آتشین
 ہے۔ (نامح ۵) کھینچے گرفتہ تر رخسار آن آتش چون آب ہمزائوہ شکفا آب آتش
 آتش رنگ کہ کیا عجب یک رنگ ہو کر خامہ رنگ و آتش آب رنگتے (اردو شراب
 ارژنگ و شمع بہ - صاف (نوٹ)

آتش آب اسوختن (استعمال) خشک کن آتش آب گرویدن (استعمال) سرودن
 آتش آب را است چنانکہ ظہوری گوید چنانکہ صائب گوید (۵) کدام زہرہ جبین نقا
 (۵) باد خاکم را بہر دو آتش آہم را بسوخت گردیدست کہ آتش از عرق شرم آب گردید
 مخورہ بر ہم پیٹیم از اعتدال افتادہ ام بہ مخفی ہا است (اردو) آگ بجھنا۔ (امیر اللغات)
 کہ آب بمعنی آبرو و آتش کنایہ از حدت عشق آتش آہ (اصطلاح) بدون اضافت رابع
 آمدہ چنانکہ در لفظ آب و لفظ آتش گذشت و بعد الف ثانی بقول صاحب شمس اللغات بدقت
 پس آتش آب را سوختن بمعنی سوختن شد و رواج دیگر کہ از اہل لغت ذکر این نکرد
 عشق آبرو را میتوان گرفت کہ کنایہ از یہ آبرو و بد بمعنی مراد آتش است کہ بر نمبر آبرو گذشت
 است و مصداق از ماست کہ ہر است (اردو) آتش آرمیدہ (اصطلاح) باضافت رابع
 آگ کا پانی کو خشک کر دینا۔ حدت عشق و الف محدودہ ثانی کنایہ از آتش غیر مشعل است
 آبرو مل جانا۔ کہ در خاکستر محفوظ باشد و آرمیدہ صفت آتش است

بہار لغت لفظ آتش ذکر این می کند و از معنی آسمان جولان * (اردو) آتش بلند اچھول
 ساکت حقیقت نیست کہ این مفعول مصدر امیر جس میں شعلے زیادہ اٹھتے ہوں (تاکڑ
 (آرمیدن آتش) است۔ آرمیدن بمعنی سنا جلا کر بھاڑون کو کر دے جو خاک * بلند
 شدن و قرار گرفتن و بنجیدن آمدہ (والہ ہروی) اور تیز آتش مہولناک *۔

۵) دوران زلف والہ نگہ کن دل خود * آتش آتش آمیدن (مصدر اصطلاحی) *
 ندیدی اگر آتش آرمیدہ * (اردو) دلی بقول بہار مراد آتش خوردن است کہ
 ہوئی آگ جس کا مصدر بقول امیر آگ می آید (امیر خسرو) * نگشت سیر مطونان
 دلی ہونا یا (آگ دہنا) ہے (میر) * پادینا آتش عشق * دلم کہ باد گواراش آتش
 پڑ گئے ہین بھپو لے مرے تمام * ہر گام آشامی * (اردو) دیکھو آتش خوردن بقول
 صاحب جامع اللغات آگ پھانکنا غضب
 راہ عشق میں گویا دلی ہے آگ *۔

آتش آسمان (اصطلاح) باضافت بالغ میں آتما عاشق ہونا غم کھانا مصیبت بھگت
 بقول صاحب انذبحوالہ فرہنگ فرنگت آتش آلود (استعمال) بقول بہار معر
 ورد عدد تندر (اردو) بجلی۔ گرج (مونث) آہنی چٹانکہ ملاوشتی گوید (سلہ) جاسے خود و بر زم

آتش آسمان جولان (اصطلاح) باضافت خوبان شمع سان ہرگز نکر دہ آتکہ شک گرم
 راج آتش شعلہ باشد (جمال الدین علی بن ابراہیم) آہ آتش آلودہ داشت * (محمد سید اشرف سلہ
 در تعریف آتش گوید) زمانہ سیرت و گردون تانقاب انگندہ آن رخسار محسوس چراغ *
 نیب و دریا جوش * زمین گزار و زمان فعل ورفانوس حسن آتش آلود چراغ * (موسیقی)

کہ آتش آلود صفت چیز ہے است کہ (۱) (نامخ ۵) اس قدر آتش قدم دیکھا نہیں آ
پر از آتش (۲) و نورانی و روشن و پر رونق شہر یار کہ کیا عجب گر نعل ہو جائے سم تو بن
باشد۔ ملا وحشی در کلام خود آہ آتش آلود میں آگ ۵۔

مبغنی آہ آتشین آورده و از حسن آتش آلود آتش ارزن فشان (اصطلاح) یا ضافت
کہ در کلام اشرف است حسن روشن مراد رابع بقول صاحب ناصری کنایہ از آتشی است
باشد (ارو) بقول صاحب جامع اللغات کہ شہرہ ہائے بیار و دار و (افاقانی ۵) ہست
نہایت گرم چیز اور بقول امیر آتشاک اردو روے ہو اکو تر فام آہ آتش ارزن فشان
میں متعل ہے یعنی آگ سے بھرا ہوا۔ آگ کیند امر وزہ (ارو) وہ آگ جس سے شہرہ
کی طرح نرغ (۲) نورانی۔ چمکیلا۔ روشن اور چنگاریاں نکلیں۔

رواق دار۔

آتش آہنگ (اصطلاح) بقول بہار آتش را تیز کردن بجدے کہ شہرہ را انگیزد۔ سند

کنایہ از جلد و تیز رو باشد (مولانا مظہر در این در اصطلاح ماضیہ گذشت (ارو) آگ
تعریف اسپ گوید ۵) سناک باد یہ پروہ بھڑکانا بقول امیر آگ کو ہوا دیکر مشتعل کرنا
آتش آہنگہ کہ آہ و کاہ کفایت کند (رشد ۵) آگ بھڑکا کے دکھانا اسے
بآہ و سراب ۵ مولف گوید کہ از قبیل گرم ۱۰ سے نامہ بروہ حال جانسوز زبانی نہ کہا جائیگا

و گرم رو گرم رفتار (ارو) آتش قدم اردو آتش از آب فروختن (مصدر اصطلاحی)
میں متعل ہے بقول امیر تیز قدم گرم رو مراد آب از آتش بر آوردنست صاحب

<p>فرہنگ اندوکارین کردہ است (میز مخزی) کام وقوع بین آنا کرنا۔ من چو خواہم کرد فریاد آب ز آتش بر کشم (مصدر اصطلاحی) آتش از آب بر آوردن</p>	<p>فرہنگ اندوکارین کردہ است (میز مخزی) کام وقوع بین آنا کرنا۔ من چو خواہم کرد فریاد آب ز آتش بر کشم (مصدر اصطلاحی) آتش از آب بر آوردن</p>
<p>او چو خواہد خورد تشویر آتش افروز ز آب بقول صاحب بحر عجم مراد آب از آتش بر آتش از آب نگیختن (مصدر اصطلاحی) ام غیر ممکن آوردن و در یک معنی مراد فاضیہ ہم (والہ)</p>	<p>او چو خواہد خورد تشویر آتش افروز ز آب بقول صاحب بحر عجم مراد آب از آتش بر آتش از آب نگیختن (مصدر اصطلاحی) ام غیر ممکن آوردن و در یک معنی مراد فاضیہ ہم (والہ)</p>
<p>و غریب بطور آمدن و آوردن - مخفی سہا کہ ہر وی (۵) ز آتش آب بر آوردہ عشق و آتش مصدر انگیختن را اہل لغت بالاتفاق متعدی از آب ۴ ز دل بدیدہ نیا و ر وہ ایم نیم لبث ۴</p>	<p>و غریب بطور آمدن و آوردن - مخفی سہا کہ ہر وی (۵) ز آتش آب بر آوردہ عشق و آتش مصدر انگیختن را اہل لغت بالاتفاق متعدی از آب ۴ ز دل بدیدہ نیا و ر وہ ایم نیم لبث ۴</p>
<p>قرار دادہ اند و بدین لحاظ و معنی اول الذکر آتش از آتش نیسوزد (مثل) (این شے اعترض پیدا میشود و لیکن از استعمال فارسی است و فارسیان در جائے زندگہ و مقابل</p>	<p>قرار دادہ اند و بدین لحاظ و معنی اول الذکر آتش از آتش نیسوزد (مثل) (این شے اعترض پیدا میشود و لیکن از استعمال فارسی است و فارسیان در جائے زندگہ و مقابل</p>
<p>انگیختن بمعنی لازم ہم نظر آمدہ چنانکہ نظامی گوید عدیل یکدیگر باشد - صاحبان لغت ذکر این (ع) میان نازک و سینہ انگیختہ و توضیح نکرودہ اند اما در کلام ظہوری استعمال این یاتہ</p>	<p>انگیختن بمعنی لازم ہم نظر آمدہ چنانکہ نظامی گوید عدیل یکدیگر باشد - صاحبان لغت ذکر این (ع) میان نازک و سینہ انگیختہ و توضیح نکرودہ اند اما در کلام ظہوری استعمال این یاتہ</p>
<p>لفظ انگیختہ بمعنی بلند و برآمدہ باشد کذا فی نوادرا (۵) میشود (۵) غیر گو در دفع گریہ ہوس عندل و از کلام ابن جلال عراقی ہم کہ این مصدر ہال ۴ آتش از آتش نیسوزد - دل ما آتش</p>	<p>لفظ انگیختہ بمعنی بلند و برآمدہ باشد کذا فی نوادرا (۵) میشود (۵) غیر گو در دفع گریہ ہوس عندل و از کلام ابن جلال عراقی ہم کہ این مصدر ہال ۴ آتش از آتش نیسوزد - دل ما آتش</p>
<p>اصطلاحی را نوشتہ است بمعنی لازم پیدا است است ۴ (اردو) ٹھیرے ٹھیرے بدلائی (ع) انگیخت است آتش حسنت ز آب نہیں ہوتی - جیسے کوتیا - لوہے کو لوہا ہی</p>	<p>اصطلاحی را نوشتہ است بمعنی لازم پیدا است است ۴ (اردو) ٹھیرے ٹھیرے بدلائی (ع) انگیخت است آتش حسنت ز آب نہیں ہوتی - جیسے کوتیا - لوہے کو لوہا ہی</p>
<p>حسن یعنی امر عجیب و غریب از حسنت بوق کا ٹیا ہے - سوتے کو سوتا نہیں جگاتا - برابر آمدہ سند معنی متعدی بدست نیامدہ و لیکن مصدر کی ٹکڑے -</p>	<p>حسن یعنی امر عجیب و غریب از حسنت بوق کا ٹیا ہے - سوتے کو سوتا نہیں جگاتا - برابر آمدہ سند معنی متعدی بدست نیامدہ و لیکن مصدر کی ٹکڑے -</p>
<p>انگیختن خود سدا آن باشد (اردو) عجیب بے آتش از پاشتین (مصدر اصطلاحی) سرد شد (۱۲۱)</p>	<p>انگیختن خود سدا آن باشد (اردو) عجیب بے آتش از پاشتین (مصدر اصطلاحی) سرد شد (۱۲۱)</p>

<p>آتش است چنانکہ بیدل گوید (۵) زیادہ</p> <p>آتش تانندہ اکثر اجزائش بیسی نیستی ہم</p> <p>عبرت کار اینچنین باید (ارو) آگ بجھنا۔</p> <p>آتش از چشم پریدن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>روزنش بہ ہار ہم ذکر این می کند مؤلف</p> <p>گوید کہ آتش از چشم جبین ہم باتندانین</p> <p>شعر صاب مراد اول باشد۔</p> <p>آتش از چشم کسے گرفتن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم کنایہ از حالتی است کہ</p> <p>از رسیدن صدمہ سخت بر سر و روی و</p> <p>وہود و چشم مثل لعلہ برق متخیل شود و ہار</p> <p>گوید کہ این را چرخ از چشم جستن نیز گویند۔</p> <p>است۔ (تائیر ۵) اذان آتش چرخ دودمانی</p> <p>می شود روشن کہ در خردی پدر از چشم</p> <p>گوشش رسیدہ اذان سیلی آتش ز چشمش</p> <p>پریدہ (ارو) آنکھوں میں تر مرے پھرنا۔</p> <p>بقول امیر دماغی صدمہ۔ سے آنکھوں کے</p> <p>آگے ذرے ذرے سے نظر آنا۔</p>	<p>بقول صاحب بحر عجم کنایہ از حالتی است کہ</p> <p>از رسیدن صدمہ سخت بر سر و روی و</p> <p>وہود و چشم مثل لعلہ برق متخیل شود و ہار</p> <p>گوید کہ این را چرخ از چشم جستن نیز گویند۔</p> <p>است۔ (تائیر ۵) اذان آتش چرخ دودمانی</p> <p>می شود روشن کہ در خردی پدر از چشم</p> <p>گوشش رسیدہ اذان سیلی آتش ز چشمش</p> <p>پریدہ (ارو) آنکھوں میں تر مرے پھرنا۔</p> <p>بقول امیر دماغی صدمہ۔ سے آنکھوں کے</p> <p>آگے ذرے ذرے سے نظر آنا۔</p>
<p>آتش از چشم جستن (مصدر اصطلاحی) اول بقول</p> <p>آتش از چشم جستن (مصدر اصطلاحی) صاحب بحر عجم مراد مانیتہ (۲) کسی کی آنکھوں سے بعض اشک شریکینا</p> <p>(صاب ۵) خائے کز روی آتشک و کیف لہ) سگ لیلی کو سکھا دے ادبانا</p> <p>روشن نشدہ تا قیامت می جہد آتش چشم کوئی بدیکھر قیس کو بھاگے نہ ہرن کی صورت</p>	<p>آتش از چشم جستن (مصدر اصطلاحی) اول بقول</p> <p>آتش از چشم جستن (مصدر اصطلاحی) صاحب بحر عجم مراد مانیتہ (۲) کسی کی آنکھوں سے بعض اشک شریکینا</p> <p>(صاب ۵) خائے کز روی آتشک و کیف لہ) سگ لیلی کو سکھا دے ادبانا</p> <p>روشن نشدہ تا قیامت می جہد آتش چشم کوئی بدیکھر قیس کو بھاگے نہ ہرن کی صورت</p>

(۱) آتش از چنار جبت	(مقولہ) ہلاک نفس غمے زشت نفس است بہ
(۲) آتش از چنار جستن	(مصدر) نکوزد این مثل را ہوشیارے کہن بر تن بند
اصطلاحی) بہار ذکر نمبر (۲) می کند و ہر کرم پیلہ بہ بر آرد آتش از خود ہر چنار	
بضمن آن مقولہ (۱) را ہم بقولش نمبر (۲) (رضا قلیخان ہدایت ۵) چنار را سالخورد آید	
امرے در نہایت غرابت واقع شدن است بسوزد چنار خورد کے آتش فروزد پس	
می فرماید کہ چون امرے در نہایت غرابت مستحق شد کہ آتش از چنار بعد از مدت دراز	
واقع شود فارسیان گویند کہ آتش از چنار پیدا شود و بعضے از اہل لغت این مدت	
جست خلاصہ انیست کہ مقولہ (۱) مشتق از مصدر را ہزار سالہ گفتمہ اندر نیصورت آتش	
اصطلاحی است۔ (انوری ۵) بے آبروے از چنار جستن امریست کہ در ہزار سال عمر	
دست تو ہر کس کہ آب یافت بہ از دست سرزند باقی حال در راے مؤلف آتش	
چرخ جست چنان کہ آتش از چنار مولف از چنار جستن وقوع امرے باشد کہ آسان	
گوید کہ آتش از درخت چنار جستن در باوی مؤلف را با نہایت غرابت البتہ اتفاق نیست	
عجوبہ نہ باشد صاحب غیاث گوید کہ چنار بفتح چیزے کہ کم بوقوع آید و در حکم الشاف	
درختے باشد در ولایت بسیار کلان برگش کا معدوم باشد آتش از چنار جستن است	
ثقل پنچہ انسان بشبہ از او انگر بار و عمر و بس (اردو) (۱) مشکل کام ہو گیا (۲)	
بہزار سال رسد و بقول صاحب فرہنگ مشکل کام کا ہو جاتا۔	
انجمن آراے نامری شیخ عطار گوید (۵) آتش از چیزے زبانہ زدن (مصدر اصطلاحی)	

<p>آتش ازخیا رنجست و نچند (مثل) شلے است</p>	<p>شعلہ شیدن آتش است ازخیزے (جای ۵)</p>
<p>آن کج کلچو کاکل گلبوے شان زوزہ از رشک شانه</p>	<p>که فارسیان در مقام اظهار امر محال و متمنع</p>
<p>آتش از دل زبانه زده (ارو) آگ بھڑک اٹھنا</p>	<p>زند صاحب ناصری بضمن لفظ چنا زکراین</p>
<p>آگ بھڑکنا (امیر) آتش ۵ نالہ عاشق</p>	<p>می کند (ادیب صابر ۵) نکر دو ہم کنند حاسد</p>
<p>دل سوخته ہے آفت جان بھڑکی خوب آگ</p>	<p>تو کار صواب بھنجست و ہم نہ ہند ہرگز ازخیا</p>
<p>آتش ۵ (ارو) پانی میں آگ نہ لگی ہے اب</p>	<p>جان ڈھیر ہے خاکسرا کا</p>
<p>آتش ازخیا برون جستن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>نہ لگے گی۔ ہوا اٹھی میں بند نہیں ہو سکتی۔</p>
<p>آتش ازخیا رجتن (معروف ۵) کر سکے کون بھلا بند ہو اٹھتی</p>	<p>بہار۔ دوم را</p>
<p>آتش از دل افروختن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>بضمن (آتش ازخیا جستن ذکر کناد) اکنایہ</p>
<p>آتش از دل کشودن باشد (اصطلاحی)</p>	<p>باشد از برون امرے نامکون و متمنع (۳) امر</p>
<p>آتش از دل افروختن می آورد۔ قاتل</p>	<p>متمنع و نامکون بوقوع آمدن (میر خسرو ۵)</p>
<p>آتش از دل برآوردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>سن از فسرودہ ولان سوز عشق چون جویم</p>
<p>آتش از دل برآوردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>زہے محال کہ آتش برون جہد زخیا (کمال)</p>
<p>دل را روشن کردن است کہ صفای قلب</p>	<p>اسمعیل ۵ (لطیف کرم تست) نیکہ نرگس را</p>
<p>آتش از دل برآوردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>بسم باد بہار آتش جہد زخیا (ارو)</p>
<p>آتش از دل برآوردن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>کسی کام کا نامکون ہونا (۴) نامکون کام کا وقوع میں آنا۔</p>

چشم از چراغ مردم: (اردو) دل روشن کرنا۔ بجانب تو کشد شعلہ از زبان من: آتش و (اردو) قلب کی صفائی کرنا۔ آہ گرم کرنا۔

آتش زول سنگ کشیدن (مصدر اصطلاحی) آتش از سنگ بر آمدن (مصدر اصطلاحی)

مراد آتش از سنگ کشیدن است (مظهر لازم آتش از سنگ بر آوردن است کہ جانجان ۵) از دل سنگے تو آخر آتشی خواہی طاہر شدن آتش چہماق از سنگ باشد مس کشید: آہن سردے کہ می کوہیم بے تاثیر نشد کاشی ۵) از تاب میت چہرہ گلزنک آید آتش از دل کشودن (مصدر اصطلاحی) آتش تماشاے تو از سنگ بر آید (اردو)

کنایہ از آہ کردن است سدا ین از کلام پتھر سے آگ نکلنا۔ چہماق سے آگ جھڑنا رضی دانش در مصدر (آب از جگر رفتن) آتش از سنگ بر آوردن (مصدر اصطلاحی)

گذشت (اردو) آہ کرنا۔ آہ کھینچنا (سیر ۵) متعدی ماضیہ کہ بقول بار (۱) چہماق زون ہنستے تھے جو قاہ قاہ شیشے ۵) اب کرتے ہیں (۲) کار مشکل کردن است و او سدا بر آہ آہ شیشے ۵) ناسخ ۵) ہجر ساقی مین ابے اصطلاح۔ آتش منزل۔ حوالہ دہو آن نہا ہو گئی جگر کباب ۵) جاے قلقل اے صراحی کہ در اصطلاح آئندہ می آید (اردو) آگ آہ آتشبار کھینچ ۵) جھاڑنا بقول امیر چہماق سے آگ نکالنا۔

آتش از زبان شعلہ کشیدن (مصدر اصطلاحی) آتش از سنگ برون آمدن (مصدر اصطلاحی)

کنایہ از آہ گرم کردن است (مقسم کاشی ۵) آتش از سنگ برون آمدن (مصدر اصطلاحی) بہترس از آنکہ دہو سرد از دہان من آتش مراد آتش از سنگ بر آمدن باشد

<p>محمد اسحاق شوکت (۵) کے دلیل منزل جانان تو اندشتنت چہ آتش منزل کجا از آن رنگ سرخ برنگ کشد و اند علم (ارو) سنگ راہ آید برون ۵</p>	<p>ہین سپند باشد کہ سنار پیدا کند و بسا بقول صاحب جامع اللغات مشکل کام کرنا۔ صاحب</p>
<p>آتش از رنگ رویانیدن (مصدر اصطلاحی) بقول بہار کنایہ از ایجاد کردن آتش از رنگ است و این استعارہ باشد (ارغ) چنانکہ صفا</p>	<p>بہار عجم کے قول کا ترجمہ۔ پتھر سے آگ نکالنا و بقول مؤلف پتھر سے آگ اگانا یعنی پتھر خنا کی سرخی پیدا کرنا۔</p>
<p>گوید (۵) نیم پروانہ تا برگرد شمع دیگران گرد سپند شوخ من از سنگ می رویاند آتش را مؤلف گوید کہ آتش از سنگ بر آوردن ایجاد نیست کہ نتیجہ چقاق زدن است انچہ از پئے سامان اشک و آہ ۵ آتش و سنگ شاعر آتش رویانیدن نوشتہ بخمال مؤلف آب ز آہن کشیدہ اندو اغنی (۵) آتش و سرخی سنگ باشد کہ از ساییدن ہا بر سنگ جنون از سنگ طفلان می کشد بہ یک نفس پیدا گردد و وہاں سرخی استعارہ باشد از غافل نینداز کار خود دیوانہ ہا ۵ (ارو) آتش بعضی برانند کہ سپند تخم خاست کہ آہ و کھو آب از آہن کشیدن و آتش از سنگ بر اسے دفع چشم زخم بر آتش سوزند و آہن بر آوردن۔</p>	<p>آتش از سنگ کشیدن (مصدر اصطلاحی) مراد آب از آہن کشیدن باشد۔ (۲) (صاحب ۵) منشین منسودہ آتش از سنگ کشیدن (مصدر اصطلاحی) آہن کشیدہ اندو اغنی (۵) آتش و آہن کشیدن و آتش از سنگ</p>
<p>تیز کے ارد پیدا شود اگر فی الحقیقت چنین باشد فاعل (آتش از سنگ رویانیدن) کنایہ از آہ کردن (صاحب ۵) بزرگان فا</p>	<p>آتش از سینہ رویانیدن (مصدر اصطلاحی) آہن کشیدن و آتش از سنگ</p>

از سینہ می رو یا ند آتش را به بیا قوت لبانہ انھیں کے دم قدم کی برکت ہے۔

رخ رنگ می گرداند آتش را به (اردو) سینا آتش افتادون (مصدر اصطلاحی) اثر کردن (اثر کرنا)

آہ بکنا (آتش) نکالین گے ترے لقمہ آتش چنانکہ غنی گوید (۵) چو سرکش بر سر

جگر جو آہ سینہ سے پتو کر کے اسکو آلودہ افتادگی آید مشو امین کہ کار خویش خواہد کرد

شرارون میں نکالین گے آتش بہر کجا افتد (اردو) آگ لگنا (امیل اللغات)

آتش از غاوشو جانیدن (مصدر اصطلاحی) آتش افتادون بچیزے (مصدر اصطلاحی)

کنایہ از کار نامہ ممکن و ممتنع را ممکن ساختن (۱) اثر کردن آتش بچیزے (صاحب ۵) اثر

است صاحب ناصری بضم ن لفظ چنار ذکر شکر خندہ ات آتش بجان افتاد است

این می کند گوید کہ غاوشو مراد چنار است این چه شور است کہ در عالم جان افتاد

(شمس فخری ۵) پذیرا شد شمنت کہ بہ اندیشہ محال است (۲) بے قرار شدن (ایمان ۵)

تا ند کہ آتش بجان زفا شود (اردو) آسمان مرا کیرہ گذر سوے گل و گلشن نمی افتد

تارے اتار لانا۔ آسمان پھاڑ کے تنگی کہ از ہر گلے آتش بجان من نمی افتد (اردو)

لگنا۔ بقول امیر دشوار یا محال اور نامکن آگ لگنا و دونوں معنوں میں (امیل اللغات)

کام کرنا۔ (۱) آتش افتادون در چیزے (مصدر اصطلاحی)

آتش از ویافتند (مقولہ) بقول صاحب شمس و مؤید الفضلا۔ یعنی رونق و گرمی

از ویافتند (اردو) ساری رونق نہیں ہے اثر کردن آتش و روشن شدن آن چنانکہ

<p>(ظفر ۷) اثر دیکھا ترا اسے گریہ وہ بیدار حال خویش نویسم ہزار بار فتہ در زبان کتاب ہے کہ مجھ کو آگ لگتی ہے ترے آنسو قلم آتش ۷ (ارسلان ۷) آہ آتشین دل بہانے پر ۷ مئی سوز در قیابان را کہ آتش ہیچہ درنگ آتش افراہ (اصطلاح) بقول صاحب در آہن مئی افتد ۷ (۲) مؤلف گوید کہ بحر عجم تیرے بود از آتش بازی کہ بر مہارود (ارود) آتش افتاد و در کسے کنا یزغم شدن و ہوائی (مونث) (صاحب آصفیہ ۷) وغیگا باشد خواہ از غصہ یا بغض حسد چنانکہ پٹا خانہ وہ دلدار ہوائی ۷ چھوڑون کا جوین گوید (۷) آتشے در و اعظ افتد گر نایم تو گوز کی یکبار ہوائی ۷ -</p>	<p>معتشم گوید (۷) ز سوز دل چو باد شرح حال خویش نویسم ہزار بار فتہ در زبان کتاب ہے کہ مجھ کو آگ لگتی ہے ترے آنسو قلم آتش ۷ (ارسلان ۷) آہ آتشین دل بہانے پر ۷ مئی سوز در قیابان را کہ آتش ہیچہ درنگ آتش افراہ (اصطلاح) بقول صاحب در آہن مئی افتد ۷ (۲) مؤلف گوید کہ بحر عجم تیرے بود از آتش بازی کہ بر مہارود (ارود) آتش افتاد و در کسے کنا یزغم شدن و ہوائی (مونث) (صاحب آصفیہ ۷) وغیگا باشد خواہ از غصہ یا بغض حسد چنانکہ پٹا خانہ وہ دلدار ہوائی ۷ چھوڑون کا جوین گوید (۷) آتشے در و اعظ افتد گر نایم تو گوز کی یکبار ہوائی ۷ -</p>
<p>عمر بگذشت و گذار شرم استغفار نیست ۷ (۱) آتش افروختن (مصدر اصطلاحی) بقول و نون منون مین آگ لگنا (۱) کسی چیز صاحب بحر عجم (۱) روشن کردن آتش (۲) مین آگ لگنا یعنی جلنے لگنا (۲) کسی شخص فتنہ خوابیدہ را بیدار کردن و بقول بہار آگ لگنا اس کا غصہ ہونا جلنا بھن جانا فتنہ و آشوب برانگیختن و بہ تحقیق مؤلف غصہ سے یا حسد سے (نامخ ۷) ذکر کیا (۳) مجازاً سوز پیدا کردن (شیخ شیراز ۷) شب ہاے فرقت مین چراغ و شمع کا ۷ اگر صد سال گبر آتش فروزد و چو یکدم اندر آگ لگنے سے کبھی روشن سیہ خانہ ہو ۷ افتد بسوزد (۷) میان و تن آتش (داغ ۷) ذکر مینون سے مجھے آگ لگی افروختن ۷ نہ عقل ست خود در میان خفتن جاتی ہے ۷ گر چہ ظاہر ہے تمہارا وہ طلبگار ۷ (معتشم کا شی ۷) افروخت آتش زنگہ گر</p>	<p>عمر بگذشت و گذار شرم استغفار نیست ۷ (۱) آتش افروختن (مصدر اصطلاحی) بقول و نون منون مین آگ لگنا (۱) کسی چیز صاحب بحر عجم (۱) روشن کردن آتش (۲) مین آگ لگنا یعنی جلنے لگنا (۲) کسی شخص فتنہ خوابیدہ را بیدار کردن و بقول بہار آگ لگنا اس کا غصہ ہونا جلنا بھن جانا فتنہ و آشوب برانگیختن و بہ تحقیق مؤلف غصہ سے یا حسد سے (نامخ ۷) ذکر کیا (۳) مجازاً سوز پیدا کردن (شیخ شیراز ۷) شب ہاے فرقت مین چراغ و شمع کا ۷ اگر صد سال گبر آتش فروزد و چو یکدم اندر آگ لگنے سے کبھی روشن سیہ خانہ ہو ۷ افتد بسوزد (۷) میان و تن آتش (داغ ۷) ذکر مینون سے مجھے آگ لگی افروختن ۷ نہ عقل ست خود در میان خفتن جاتی ہے ۷ گر چہ ظاہر ہے تمہارا وہ طلبگار ۷ (معتشم کا شی ۷) افروخت آتش زنگہ گر</p>

آتش ہے درخشتم ہفتہ برآورد و رفت۔ آتش بیفروزند اندکے آب دران کنند و بر
(اُردو) آگ روشن کرنا۔ آگ سلگنا (۱) آتش نہند تا گرم شود و بخار آب برآتش وزد
آگ لگانا۔ (آتش ۱) خس و خاشاک کا آتش افروختہ گردد۔ (اُردو) ایک طرف
رتبہ ہے مجھے عالم میں ہے پہلے پھکتا ہوں میں کا نام جبکو جالینوس نے ایجاد کیا تھا جس سے
جو آگ کو سلگاتا ہوں۔ (برق ۱) آگ روشن کیجاتی ہے۔

جل جائیں گے سب آگ لگانے والے (۲) آتش افروز بقول صاحب برہان مختہ
دو گھڑی میں وہی تم ہو وہی جانان میں ہو ہر چیز کے بدن آتش افروزند۔ (اُردو)
آتش افروز (اصطلاح) بقول صاحب ہاں بقول صاحب جامع اللغات آگ جلانے کا
(۱) طرف سے باشد بہیت کلا آدمی۔ دو سوراخ ایندھن۔

تنگے دارد۔ چون آزا گرم کند و میان آب فرو (۳) آتش افروز بقول صاحب برہان نام
برند آب را بخود کشد و چون بکنا آتش ناخوشہ ماہ یازدہم است از سال ہاے ملکی یزدجری۔
گذارد چون گرم شود بخار سے ازان برآتش (اُردو) سال یزدجری کے گیارہویں مہینہ
وزد و آتش را فروزد و این از مختصرات کا نام۔

جالینوس است (الخ) بعضے گویند کہ طرف میان (۴) آتش افروز نام مرغی ہے کہ آزا
ہتی است از مس و غیر آن کہ بہیت کلا جانور برومی تقفس خوانند۔ ہزار سال زندگانی کند۔
دو چشم و بینی و دہان داشتہ باشد۔ در موضع پس ریزہ ہاے ہمیرم جمع آورده دران بنشیند
دہان و سے سوراخ باریکے کنند ہر گاہ خواهند و بال و پر زند تا آتش افروختہ گردد و دو بزد

(بربان) (الو نصر نصیر الی) بے توائے آفتاب کرتا ہے۔

بر دلِ ما پاشبِ مہتاب آتش افروز راست : (۶) آتش افروز فاعل ہر یک معنی مصدر آتش (اُردو) ایک پرندہ کا نام جس کو زبان اُردُ افروز ختن و مجازاً فتنہ پرداز (اُردو) اُردو میں بھی تقصس ہی کہتے ہیں۔ بقول صاحب جلع میں آتش افروز مجازاً مفسد اور فتنہ پرداز اللغات ہزار برس سے کم اسکی عمر نہیں ہوتی۔ کو بھی کہتے ہیں۔ (بحرۃ) آتش افروزون نے آخری وقت خس و خاشاک جمع کر کے خود اس میں یارب سر اٹھایا ہے بہت : شمع کے مانند کھینچ بیٹھ جاتا ہے اور پر جھپٹاتا ہے پروں سے آگ انکی زبان بالاسے سر۔

تکڑے کانٹے جل اُٹھتے ہیں خود بھی انہیں میں جل آتش افروز : (اصطلاح) بفتح نون ہر چیز کے بدن آتش افروزندہ جو خس و خاشاک جاتا ہے۔

(۵) آتش افروز۔ مطبخی و مددگارِ مطبخی نیز سرسج (۲) چھماق۔ (موکد الفضل)۔ (اُردو) (۱) ایندین (حکیم سنائی) کا کتابِ سپہر باہمہ قدر پائش (۲) چھماق (موش) (۳) ایندین

افروز دیگدان من است۔ (اُردو) آتش افروزہ۔ (اصطلاح) بقول صاحب آتش افروز آگ بھڑکانے والے کے معنوں میں مستعمل ہے۔ (مومن) ملاجب یہ جواب ہوائی تیر جو آتش باز بناتے ہیں۔ آگ دینے پر سامعہ سوز : ہوا سرگرم آہ آتش افروز : آتش

افروز کا ترجمہ اُردو میں باورچی اور اسکا مددگار آتش افسرون (مصدر اصطلاحی) بدو جسکو دکن میں سوختہ کہتے ہیں جو آگ کی نگاہانی اضافت راجع۔ سرشدن : شوق چنانکہ

<p>جائی گوید (۵) گرمی جو مجلس واعظ رستم پہ آب بارے پیش روشن گر گذار: (نظامی ۵)</p> <p>گراشد آتش از دم سر دوش ہمسر د: (اردو) آگ از بس آتش کہ طبعیت نشانند: در جگر عمر تو</p> <p>سر دھونا۔ شوق باقی نہ رہنا۔ (امیر اللغات) گرمی نماںد۔ (اردو) (۱) اردو میں آتش</p> <p>آتش افسردہ (استمال) باضانت غین نشان کنی معنوں میں مستعمل ہے۔ بقول امیر</p> <p>مجمہ آتش سر دہار بذیل لفظ آتش ذکر این صفت میں آتا ہے (۱) شعلے اور چھکاریاں دینے</p> <p>کردہ است (ظہوری ۵) آتش افسردہ دل والا۔ (ناسخ ۵) ایسے ہین میرے نالہ آتش</p> <p>بر سر کویت حرام پہ شعلہ پرورد است باو گوشتہ نشان بلند: ہے آگ کے کرے سے بھی جسکا</p> <p>دامان ماہ: (اردو) بجھی ہوئی آگ۔ اہل دھوان بلند: (۲) دل میں تاثیر کرنے</p> <p>زبان نے آتش افسردہ کو بھی اردو میں باندا والی چیز جیسے دم آتش نشان (ناسخ ۵)</p> <p>ہے (ناسخ ۵) تو ہی بھر کا سے گی اے باد بہا چلتی ہے اُس بُت کی فرقت میں دلا باد بہا</p> <p>دل ہمارا آتش افسردہ ہے۔ باغ میں تو ہی دم آتش نشان دو چار کینچ</p> <p>آتش افشاندن (مصدر اصطلاحی) (۱) (۳) روشن نورانی (مومن ۵) اے سونے</p> <p>بر آوردن و روشن کردن آتش صاحب بن کر یہ آگے تری آب و تاب کے پہ پانی بھرے</p> <p>آصفی ذکر این می کند وی فرماید کہ آتش افشاندن ہے جلوہ آتش نشان شمع پہ آتش افشاندن</p> <p>معروف و پیرانندن آتش است و سند از کلام کا ترجمہ اردو میں (۱) آگ نکالنا۔ (۲) آگ</p> <p>نظامی گیر و کہ می آید قتال (صائب ۵) از دم برسانا۔ دیکھو امیر اللغات۔</p> <p>آتش نشان آئینہ تاریک خود پہ گرنساز (۱) آتش افکندن پھیرے (مصدر اصطلاحی)</p>	
--	--

(۲) آتش افکندن کہے بہار بر ذکر نہر میں لگائے کوئی آگ جھلجھکتے ہی عشق	
(۳) آتش افکندن در چرخ قناعت کردہ دل ز با اختیار میں۔ (میر ۷۷) مشوق تو نکلی	
است وہی فرماید کہ کنایہ از سوختن است۔ گرمی بھی اسے تیر قیامت ہے بہ چہاتی میں مولف گوید کہ نمبر ۲ کنایہ از بقرار کردن ہم	
بہار نمبر ۲ ہم بحالت خاص کہ باعتبار (۱) آتش انداختن بہ چیزے (مصادر)	
(۲) آتش انداختن کہے۔ (اصطلاحی)	
(۳) آتش انداختن در چرخے بہار نمبر ۲	
رامرادف ماضیہ می گرداند و بہ تحقیق مولف (مختصم ۷) برترس از انکہ ز سوزندہ شعر ہا گد	
ہر سہ مرادف ماضیہ باشند۔ (قاسم اردستانی بیگہ ۲) بہ مجلس فکند مختصم لسان من آتش	
(۷) از خانہ برون آمد و آتش بن انداخت۔ (جامی ۷) میدہی یاد م از ان لالہ رخ آ	
(نغانی شیرازی ۷۷) یارب این نغمہ کہ پردخت با دہبار بہ چند آتش بن سوختہ جان می فکنی۔	
کہ ابریشم عود بہ آتش انداختہ و خرقة پشمینہ ما۔ (سلیم ۷) بر ضعیفان رحم کردن رحم بر خود کردن	
آتش اندود (اصطلاح) بقول بہار است بہ واسطہ بر شیرے کہ آتش در نیستان	
مرادف آتش آلود یعنی پُر از آتش (صائب افکندہ) (ارسلان ۷۷) شر ہا گرد و دوزخیں	
نشد روشن چراغ م ران غدار آتش اندود (۷) صبر افکند آتش بہ مرآن قطرہ ہا سے خون کہ	
مگر چشم دہد در موسم خط آب ازد و دوش (اردو) از مرغکان فروریزد (اردو) آگ لگانا۔	
آتشاک اور آتشیں انہیں معنوں میں اردو دونوں معنوں کے لئے (ناسخ ۷) باروت	

<p>مین مستمل ہے (امیر) نام ہے طور اُس پری (لطف نیشا پوری گوید) در مرو پریر۔ کے روے آتشبار کا: ہے چراغ طور شعلہ روے لالہ آتش انگینت: دی نیلو فر بہ بلخ در آب آتشبار کا۔ اگر بخت: (اردو) آگ لگا دینا۔ بقول امیر</p>	<p>آتش انگینت (مصدر اصطلاحی) بقول باغ میں گل ولالہ کھلنے۔ جنگل میں ڈھاک پھونے</p>
<p>صاحب بحر عجم بقیرا گردانیدن (حافظ) کثرت چراغان اور سرخی شفق وغیرہ کی جگہ غلام ان کلام کہ آتش انگیز: نہ آب سرد زند تہیہا کہتے ہیں۔ (رند) گلشن میں آگ لگا درخشاں آتش تیز: (اردو) بے قرار کرنا۔ لگا دی بہارنے: انگارے کی طرح سے ہر اک بے چین کر دینا۔ تڑپا دینا بقول صاحب گل دہک گیا: (سودا) لالہ خود در نہین جامع اللغات بے قرار دے آرام کرنا۔ بقول ہے خون نے فرہاد کے: جوش میں اگر لگا دی امیر آگ لگانا۔ (ناسخ) گرمی بازار یوسف کوہ کے دامن میں آگ:</p>	<p>آگے اُس یوسف کے کیا: منہ دکھاتے ہی لگا آتش انگیز (اصطلاح) بقول بہار و دے آگ جو بازار میں: صاحب اند (۱) یعنی آتش انگینت است۔</p>
<p>آتش انگینت لالہ (مصدر اصطلاحی) کنا مولف گوید کہ آتش انگیز (۲) امر و (۳) باشد از شگفتن لالہ و اضافت بر غیر لالہ ہم فاعل مصدر آتش انگینت و (۴) مخفف آتش بہمن منی درست باشد مثلاً آتش انگینت خا۔ انگیزی کہ حاصل بالمصدر آتش انگینت باشد برائے سرخی رنگ خا۔ و آتش انگینت شفق چنانکہ نظامی گوید (۵) فرو پڑ مرید آتش انگیز برائے بر آمدن شفق وغیرہ الک علی محلہ۔ شان باز گرمی نشست آتش تیز نشان:</p>	<p>آتش انگینت لالہ (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)</p>

(۵) بقول بہارِ منیٰ فرزندِ نہ کہ عبارت از ان چو بہاے باریک و خرد است کہ در وقتِ فروختن سے (موت)	آتش بادہ و حیا سوزی : (اُردو) آتش
آتش ابتداء بدان کنند چہ در گرفتن آتش آتشبار (اصطلاح) بقول بہارِ ام نال	ضعیف چو بہاے قوی متغذی باشد (اُردو) از مصدر آتش باریدن۔ فارسیان وصف
(۱) صاحب بہارِ عجم کے معنی کے لحاظ سے بقرا کرنا۔ (۲) آگ لگا۔ آگ لگانے کا امر (۳) آگ لگوانے کا مصدر	(۱) صاحب بہارِ عجم کے معنی کے لحاظ سے بقرا کرنا۔ (۲) آگ لگا۔ آگ لگانے کا امر (۳) آگ لگوانے کا مصدر
کافاعل آگ لگانے والا (۴) آتش افروزی۔ استعمالے تازہ ہم بنظر آید پسند استعمال کہ بذیل	(۴) آتش افروزی۔ استعمالے تازہ ہم بنظر آید پسند استعمال کہ بذیل
(۵) بقول صاحب جامع اللغات خس و خاشاک مردوم بر بیل تمبل است (معرفت قطعہ باز از شوق تماشاے پری ز سارمن : دست نذر)	(۵) بقول صاحب جامع اللغات خس و خاشاک مردوم بر بیل تمبل است (معرفت قطعہ باز از شوق تماشاے پری ز سارمن : دست نذر)
آتش بآب غوطہ زدن (مصدر اصطلاحی) بر ہم می زند و مرگان آتشبار من : صوت میوہا	آتش بآب غوطہ زدن (مصدر اصطلاحی) بر ہم می زند و مرگان آتشبار من : صوت میوہا
مرد شدن آتش باشد چنانکہ بیل گوید۔ (۵) دل آنقدر گدخت کہ غم ہم بیل رفت : حریف آہ آتشبار من۔ (صاحب ۵) آسمان	مرد شدن آتش باشد چنانکہ بیل گوید۔ (۵) دل آنقدر گدخت کہ غم ہم بیل رفت : حریف آہ آتشبار من۔ (صاحب ۵) آسمان
آتش بآب غوطہ زد از رشک این کتاب : چون خانہ زنبور آتش دیدہ است : در بر این سقف آتشبار چون خوابد کہے۔ (غنی ۵)	آتش بآب غوطہ زد از رشک این کتاب : چون خانہ زنبور آتش دیدہ است : در بر این سقف آتشبار چون خوابد کہے۔ (غنی ۵)
آتش بادہ (اصطلاح) باضافت رابع مکرر دل خیال تیغ آتشبار او بگذشت : شراب یعنی شرابے کہ چون آتش است چنانکہ طہوری گوید (۵) آبرومی رود بباد بباد : آمدہ (اُردو) آتشبار کا استعمال اُردو میں	آتش بادہ (اصطلاح) باضافت رابع مکرر دل خیال تیغ آتشبار او بگذشت : شراب یعنی شرابے کہ چون آتش است چنانکہ طہوری گوید (۵) آبرومی رود بباد بباد : آمدہ (اُردو) آتشبار کا استعمال اُردو میں

<p>ہوتا ہے۔ (ناخ ۵) پھلجھڑی کی طرح خط اپنا غبار افشان ہوا: گر کبھی کبھی حقیقت آہ آتشبار کی: (ذیر ۵) روتے میں اشکوں کے بدے خون گرم: ابرہین ہم لیکن آتشبار ہیں:</p>	<p>پوچھتے ہو عشق نے کیا آگ لگا دی؟ آتشبار (اصطلاح) بقول بہار (۱) آنکھ مہتاب و ہوائی و گلریز و مانند آن بسازد و بقول صاحب اند (۲) توپ انداز (۳) برق و صاعقہ و بتحقق مولف (۴) آن کبا آتش بازی کند علی خراسانی گوید (۵)</p>
<p>کناہیہ از مبتلائے آفات و حوادث کردن است چنانکہ فغانی شہزادی گوید (۵) در جان ز عشق سوزے در دل ز طغیہ داغی: یاران حد کہ بار دین روزگار آتش: (ارو ۱) آگ برسانا بقول امیر اردو میں مستعمل ہے (شک) (۵) آگ برساتی ہیں آہن جب و فور گیر ہو: یون تو ہوتی ہے رطوبت زاہوا برسات میں: آگ برسانے کا غارہ گولہ باری۔ اور معرکہ کا زار کے گرم ہونے کیلئے بھی ہے اور آگ لگانا بقول امیر تباہ اور برباد کرنے کے موقع پر بھی کہا جاتا ہے۔ (میرع) کیا</p>	<p>آتش باریدن (مصدر اصطلاحی) زرد شد رخسار خورتا عارض خود پر فروخت: حسن او خاصیت مہتاب آتشبار داشت: (بیدل ۱۵) نو بہار الفت داغ جنت مہتمم: طفل اشکم چون شرر درنگ آتشبار بود: (ارو ۱) آتشبار نہ کر اردو میں مستعمل ہے۔ بقول صاحب اصفیہ و امیر آتشباری بنانے والا۔ (۲) گولنداز۔ توپچی۔ (فکر۔ اصفیہ)۔ (۳) بجلی۔ مونٹ۔ کرگ (مونٹ) اصفیہ (۴) والا۔ (رنگ ۱۵) چوڑ جاسیکا جہن وہ طفل آتشبار اگر پھلجھڑی کا کام لیں گے آہ آتشبار</p>

(مصدر)

آتش بالا گرفتن (مصدر اصطلاحی)

آتش بازی (اصطلاح) بقول صاحب

آفسر اللغات (۱) بازی از آتش (۲) اقام
 آن کہ آتش بازی بسازند چون گلیر آتش بازی
 وغیر ذلک۔ بہار بذیل مرغ آتش بازی گوید کہ
 قسمی است از آتش بازی۔ طرز بیانش مویذنی
 اول است و کلام طعرا کہ بدست آمد سند ہر دو
 معنی باشد (طعرا ۱) چو موشک واکند
 آہم از آتش بازی شوق ہے بود در دست
 مزگان ہر طرف مہتابی اشکم (اردو) (۱)
 آگ کا کھیل۔ (۲) بقول امیر آتش بازی (نٹو)
 انار۔ پھل بھڑی۔ مہتاب اور اسکے امثال جو
 بارود اور گندک۔ کوئلے وغیرہ سے بنتے ہیں

آتش بان (اصطلاح) بقول صاحبان

آتش بان (اصطلاح) بقول صاحبان

مصحفی (۱) گرم ہے آہ سے ہنگامہ آتش بازی
 کوئی رات فلک تک یہ ہوائی نہ گئی۔ (۲) شگ
 (۳) اسی شبان میں گلیر زبان روشن ہون
 آہوں کی ہے جو اگلے شوق آتش بازی اسکو
 ہوتا تھا ہمو

میں مجھ سے پچھڑ گیا ؛

آتش بجان

(اصطلاح) بقول صاحبان

بحرغم ورشیدی و موید الفضلا غم و سوزش و

شوق و محبت دارندہ (بیدل) دلدارفت

و من بہ تہ داغ سوختم ؛ یارب چہ برق بر من

آتش بجان گذشت ؛ (اردو) نگین بقرار

سوز و گداز و شوق و محبت میں گرفتار بقول میر

آتش نفس مہنی تفتہ دل سوختہ جگر صاحب

و گداز مستعل ہے۔

آتش بجان فداون

(مصدر اصطلاحی)

بے قرار شدن و غم و سوز پیدا شدن چنانکہ

صائب گوید (س) سیل در دنیا و تقوی از بہار

افقادہ است ؛ تو بہ را آتش بجان از لالہ زار

افقادہ است ؛ (اردو) بے قرار ہونا نگین

ہونا سوز پیدا ہونا۔

آتش بجان زردون

(مصدر اصطلاحی)

آتش بجان زردون

بے قرار کردن

چنانکہ جامی گوید (س) کیست می آید بآپوشیدہ

دامن برزہ ؛ نخل شہر آشوب و آتش بجانم

دزدہ ؛ (ولہ) ہر سوے آن سرور و ان

زودہر گلے آتش بجان ؛ کاشم ندادی باغبان

رہ جانب گلزار خود (اردو) کلیجہ میں آگ

لگا دینا تڑپا دینا بے قرار کر دینا (خلیل)

داغ دیجائی ہے برسات میں بے یار گھٹا ؛ ابر

تراگ کلیجہ میں لگا دیتا ہے ؛ بقول امیر مرث

آگ لگانا بے قرار کرنے کے معنوں میں مستعمل ہے۔

(نامح) گرمی بازار یوسف آگے اس یوسف

کے کیا ؛ منہ دکھاتے ہی لگا دے آگ جو بازار

میں ؛

آتش بدامن گرفتن

(مصدر اصطلاحی)

اثر کردن آتش و سوختن چنانکہ محشم کاشی

گوید (س) بترس از آنکہ چو سگ دامن تو

اگیرم و گیر و بدانت ز زبان شرر نشان من

آتش ؛ (اردو) دامن میں آگ لگانا۔

(۵۵۱)

(۵۵۲)

(۵۵۱)

آتش بدستار بستن (مصدر اصطلاحی) بدست خود زود (اُردو) آپ اپنے حق میں بہار گوید کہ پچھن لالہ بدستار بستن عبارت تازہ کاٹے ہويا۔ اپنے پاؤں میں آپ کھڑی ماری است مولف گوید کہ آتش بدستار بستن کنایہ از سوختہ شدن و فدا شدن است چنانکہ شیخ شیراز گوید (۵) از بس مرا بشرب پروانہ الفت است بہ آتش بجائے لالہ بدستار بستہ ام بہ مخنی مباد کہ لالہ بدستار بستن خود را آستن است اہل فارس لالہ را بدستاری زنند همچو اہل ترک شیر سے بہ

آتش بدل قنادن (مصدر اصطلاحی) کہ گل را بالاسے سینہ بر لباس زنند۔ اگرچہ آتش بدستار بستن از قبیل لالہ بدستار بستن است۔ لیکن در معنی فرقہ دارد بین کہ آن پروا سے جان خود نکردن است و این آستن خود۔

(اُردو) جل جانا۔ فدا ہو جانا۔ بقول صاحب جامع اللغات اپنے او پر آپ مصیبت لینا۔ آتش بدست خود زود (مثل) صاحب غزنیہ

آتش بدو آوردن (مصدر اصطلاحی) الا مثال ذکر این میکند۔ یعنی کہے کہ از دست خویش گرفتار بلا شود و روح آن گویند کہ آتش شعلہ را بنشاندن و کنایہ از کم کردن سوختن

و تسکین حاصل کردن چنانکہ بطہوری گوید (۵) گوید (۵) چنین کہ نال ز دل جوشد و نفس نرم نہ
بیاد آہ سردش آتش باید بدود آورد کہے بٹم عجب بدار کہ آتش بر آورم چو چنار (اردو)
اگر همچون بطہوری گرم خون باشد (اردو) مون از خود آگ نکالنا - جلجانا - محاورہ اردو میں لفظ
و گداز کو گھٹانا - تسکین دینا - جی ٹھنڈا کرنا - از خود مستعمل ہے اور آگ نکالنا بھی کہا جاتا ہے
بقول امیر آگ بجھانا - (مومن ۵) آتش دل زار میر نے دونوں کا ذکر کیا ہے -

مین لگائی اُسنے بہ رسون جان حزن جلای آتش بر افروختن (استعمال)
اُسنے بہ بھینکا مجھ پر کل احتلاط پانی بہ بھڑکی ہو مراد آتش افروختن باشد چنانکہ بطہوری گوید
آگ کیا بجھائی اُسنے (۵) آتش کینہ چون بر افروزمیم بہ گرمی ٹنکر

آتش بر آب (اصطلاح) بقول صاحب موید الفضلا (۱) مراد آب طرب (کذا فی القیۃ
والادات) و نیز کنایہ از شراب تیز و س انگوری و شراب مایم بہ (صیدی طہرانی ۵) برو بختم چرا
آتشے بر افروزی بہ کہ بایدش بر قہاے الفعال آتشے بر افروزی بہ کہ بایدش بر قہاے الفعال
نشان دے -

آتش بر جاماندن (استعمال) باقی مابین بر پیالہ بتوری مولف گوید کہ مقصود صاحب
موید جزین نباشد کہ شرابے کہ در پیالہ بتوری باشد آن را آتش بر آب گویند - (اردو) دہ شراب
تیز اور انگوری جو پیالہ بتور میں ہو -

آتش بر آوردن (مصدر اصطلاحی) آتش از خود پیدا کردن و سوختن چنانکہ عرفی
آگ رہ جانا - آتش بر خاستن از چیزے (مصدر اصطلاحی)

بقول بہار معروف مولف گوید کہ بند شدن	مجموعہ بقول بہار مراد آذر برزین است۔
آتش مراد باشد (حافظ ۵) حافظ این خرقہ	کہ آتش گاہ ہے معروف ہاشر و آرائیکے از
بہند از گرجان ہری بہ کاتش از خرقہ سالوس	الہ دین ابراہیم زردشت کہ برزین نام داشت
و کرامت بر خاست بہ (مختتم ۵) ناوکے نشست	بنکر دہ و بقول صاحب فرہنگ اندراج۔
ازد بر سینہ پر آتشم بہ کاتشم یک نیزہ از چاک	(۲) آتش خلیل باشد (سلمان ساجی ۵)
گرمیان بر خاست بہ (شاہ کبود جامہ ۵) از دل	کسے کہ آتش برزین ندیدہ بود بدیدہ رخس چو
من گر نہ ہر دم آتشی بر خاستہ پز اب چشم من چہا	آتش در آتش دمیدہ ریجانش (اردو)
سر سرور دیاستہ (اردو) آگ بھڑکنا۔ بقول	آتش برزین۔ مذکر۔ ایک قدیم آتشکدہ کا
امیر شیط بند ہونا۔ (آتش ۵) نالہ عاشق	نام جسکو ابراہیم زردشت نے قائم کیا تھا۔
دل سوختہ ہے آفت جان بہ بھڑکی خوب آگ	آتش بر فروختن (استعمال)
جہان ڈھیر ہے خاکستر کا بقول امیر آگ بھڑک	مراد آتش بر فروختن است (شعاعی صغیر)
اٹھنا بھی کہا جاتا ہے۔	(۵) ساتی یا آتش سید و دبر فروز بہ از نو
آتش بر دل زدن (مصدر اصطلاحی)	بادہ مجلس مقصود بر فروزہ (ظہوری ۵) نختین
بے تاب کروں چنانکہ شیخ عطار گوید (۵) گر	بر فروزم در دم آتش بخاشاکے پھوس دارم
بر آتش نمی زنی آجے پز آتشم بر دل خراب	کہ دل پخیر شیر خنکین باشد۔
فرن (اردو) بیتاب کرنا۔	آتش بر کردن (مصدر اصطلاحی) بقول
آتش برزین (اصطلاح) باضافہ نشین	بہار آتش روشن کردن (البوطالب کلیم ۵)

پنجه گل بین که از سرانمی آید بهم پزیر بر گلبن
 زمینای آتش برکنید (اُرو) بقول امیر
 آگ سلگانا آگ روشن کرنا۔ (آتش ۵)
 خس و خاشاک کا رتبہ ہے مجھے عالم میں پہلے
 پہکتا ہوں جو میں آگ کو سلگاتا ہوں پ۔
آتش برکشیدن (مصدر اصطلاحی) برآورد
 آتش کشیدن است۔ در بعض نسخہ ہائے دیوانہ
 ابوطالب حکیم در آخر شعرے کہ در آتش بر کردن
 گذشت برکنید را برکشید نوشته است۔
آتش برگ (اصطلاح) بفتح با و سکون
 را و کاف فارسی بقول صاحب برہان بخنی
 آتش زنہ است کہ چھماق باشد صاحب بحر
 عجم می فرماید کہ خنہ باشد کہ بگوگرد تر کہ دھشک
 سازند و بہندی دیا سلائی گویند (۲) چھماق
 نیز (شہیدی قی ۱۵) بیاساقی شب عید است
 فکر عیدی من کن پ آتش برگ ماہ نو چراغ
 بادہ روشن کن پ (غزالی شہیدی ۱۵) درست
 خاک وجودم چون نگر و دسوختہ پ شعلہ می ریزد
 ز آتش برگ نعل آن سمنہ بہار گوید کہ آتش
 برگ عبارت از مجموع سنگ چھماق و دسوختہ۔
 اسد اللہ خان غالب در قاطع برہان گوید کہ
 آتش برگ اسم سنگ پارہ ایست کہ پر از شرار
 باشد و آتش زنہ در فارسی و چھماق در ترکی
 افزار آہنین را گویند کہ چون آزا بر آتش برگ
 زنند شرارہ ازان سنگ پارہ بیرون جہد۔
 خان آرزو کلام شہیدی را کہ گذشت سند معنی
 دوم می گیرد و صاحب مصطلحات ہم مویدا لست
 اما صاحب سروری آتش زنہ را با افزار آہنین
 مخصوص می کند اندرین صورت آتش برگ را
 مراد آتش زنہ گفتن درست نباشد در را
 مؤلف کلام شہیدی قی سنداعاے اول
 صاحب بحر عجم باشد اہل زبان زمانہ حال ہم
 در آتش برگ و آتش زنہ فرق کنند مؤلف را
 ہم بارے غالب دہلوی اتفاق است (اُرو)

(۱) دیا سلائی (مونٹ) (۲) چھپاق۔ مونٹ۔ می آید: (اردو) منہ سے کھجائے کل پڑنا منہ سے اردو میں بقول صاحب فرہنگ آصفیہ چھپاق شرارے کھلنا۔ سوز عشق کے بیان میں یہ دونوں آگ نکالنے کی پتھری کو کہتے ہیں اور یہ استعمال فارسیوں کے برعکس ہے فارسیوں نے چھپاق اور آتش زنہ کو اُس لوہے سے مخصوص کیا ہے۔ کھجائے کل پڑے۔

جسکو سنگ آتشیں سے ٹکرا کر آگ جھاری جاتی آتش زمستان گل سوئی بہ (رشل) آتش برون جستن (مصدر اصطلاحی)

خود بخود آتش پیدا شدن است چنانکہ میخسرو تقریباً ساکت مولا علیؑ گوید کہ مقصود از انفجار گوید (۵) من از فرودہ دلاں سوز عشق چون ضرورت آتش در موسم زمستان است کہ از گل جویم پڑے محال کہ آتش برون جہد زخیارہ سوری ہم تقویٰ دارد زیرا کہ مناسب وقت است کہ ضرورت تقاضاے آن می کند حاصل (اردو) آگ کھلنا۔ آگ نکل پڑنا۔ (نظر ۵) وھوان آگ سے آگ پتھر سے نکلی پڑ محبت کا سبب بن اتر دیکھتے ہیں۔

آتش بزبان آمدن (مصدر اصطلاحی) میں گولری پکوان۔ اسی موقع پر دکن میں کہا جاتا ہے کہ۔ بھوکے کو دلیا پیٹ بہر و نکا قلیا۔

آتش زیر پا دشتن (مصدر اصطلاحی) نفیری نیشا پوری گوید (۵) تو کہ آسودہ ملی از نفسم سوز خواہ پڑ منکھ شوریدہ ام آتش بزبان بقول صاحب بحر عجم بقول اردو (ملا قاسم

مشہدی ۵) دلم آتش زیر پرپے دارد کے
توان دیدن پز نقش پان نشان خارپاسے
رہروان توہ (ارو) بے قرار ہونا۔ بیتاب
ہونا۔ اسد اللہ خان غالب دہلوی نے آتش
زیر پا کو اردو میں بھی باندھا ہے (دیکھو آتش
زیر پا داشتن) بقول امیر آگ پر لوٹنا بھی
انہیں معنوں میں مستعمل ہے (میر ۵) سوز
درون سے کیونکر میں آگ پر نہ لوٹوں بچوں
شیشہ جابی سب دل پر آئے ہیں۔

آتش زیر پرپہلو گستر اندن (مصدر صلاحي)
ہونا۔ (۲) بے قرار و پریشان ہونا۔

آتش بستن در چیزے (مصدر صلاحي)
بقول صاحب بحر عجم مظلوم بودن و بقول

صاحب جامع اللغات (۲) بقرار و پریشان
شدن (کمال اسمیل ۵) سخت زلف تو

آتش زیر پرپہلو خویش پگستر اند پس انگہ
چنین شکر شد بہار و صاحب فرہنگ اند

ہردوہین اصطلاح را با مصدر گستر دن می
نویسد کہ ماضی آن گستر و باشد و ازہین کلام

بقول بہار کنایہ از سوختن چیزے راست بہا
کہ یکہ اشتمال این بصل را ہم آمدہ مؤلف

گوید کہ آتش بستن بچیزے ہم آمدہ چنانکہ در
(آتش بدستار بستن) گذشت (ارو) جلانا

سی چیز میں آگ لگانا (آتش ۵) سنا ہے
عاشقوں سے برق و ش بھی نام ہوا پناہ تماشا

دیکھتے ہیں وہ لگا کر آگ خرمن میں۔

نمک امثال آن پیدامی شود (صاب ۵)

آتش بستہ (اصطلاح) باضافت راج

صحبت نابخس آتش را بفریاد آورد: آب

بقول صاحب برہان کنایہ از زرسخ و طلاے
احمر (حکیم خاقانی ۵) آتش بستہ کشاید ہمکارے

در روغن چوباشد میکند شیون چراغ (ارو)
آگ سے آواز کھانا۔

آتش بلند (اصطلاح) باضافت راج

آتش کے زبانہ کشند۔ بلند صفت آتش است۔

سے زربہاے می جو سیم کن کم پ آتش بستہ بد
باب کشادہ صاحبان فرہنگ اندو بہار عجم

بہار بھمن لفظ آتش ذکر این میکند (جلی ۵)
عشق او گرفت بالا تادل و جانم سوخت پ

از آتش بستہ زرقہ مراد گیرند مولف گوید کہ
خاص را عام کردہ اند (ارو) سونا۔ مذکر۔

آریے این آتش بلند از خار و خشاک میں است پ
(ارو) اردو میں بھی آتش بلند کا استعمال

اشرفی۔ مونث۔

ہے۔ (ناصر ۵) جلا کر پہاڑوں کو کر دے جو خاک پ

آتش بنگ بودن (مصدر اصطلاحی)

بلند اور تیز آتش ہونا کہ۔

معنی دہنان بودن آتش است چنانکہ خزین
اصنافی گوید (۵) پیش از ظہور جلوہ جانہ

آتش را تیز کردن و شعلہ پیدا کردن باشد۔
(مصدر اصطلاحی) آتش بلند کردن

سوختیم پ آتش بنگ بود کہ ماخانہ سوختیم پ
(ارو) آگ چہی رہنا۔ آگ پتھر میں رہنا۔

چنانکہ ظہوری گوید (۵) آتش بلند کردہ ظہوری
بیاد آہ پ روشن دلان چراغ بطوفان سپردہ

آتش بفریاد آوردن (مصدر اصطلاحی)

اند پ (ارو) آگ بھرگانا بقول امیر آگ

آواز در آتش پیدا کردن چنانکہ از سوختن

(۵۷۱)

(۵۷۲)

(۵۷۳)

کو ہوا دیکر شعل کرنا۔ (رنگ ۵) آگ بھڑکا	آتش بند (اصلاح) بقول صاحب بحریم
کے دکھانا اُسے نامہ بروہ حال جانسوز بانی غریمت و افسون کہ بخواندن یا نوشتن آن آتش کا خود نتواند کرد۔ (میر خسرو ۵) نسو نہ کہا جائے گا۔	آتش بلند گردیدن (۱) (مصدر اصطلاحی) کر خطاقت اندر دل سوزان من پے سحر آتش
سر کشیدن آتش بند یا تو یذیب می خوانش پے (ارو) وہ منتر	آتش بلند کشتن (۲) است (صائب ۵) بہر عبرت مردم آزاران یا تو یذیب جسکے پڑنے یا لکھنے سے آگ کا اثر جاتا رہتا ہے یعنی آگ نہیں جلا سکتی۔
آتش بنشانند (مقولہ) بقول صاحب رنگ	آتش بلند گردیدن (۱) (مصدر اصطلاحی) کر خطاقت اندر دل سوزان من پے سحر آتش
آتش بنشانند (۳) اشتہار بد مولف گوید کہ اگرچہ این مشتق از	آتش بلند کشتن (۲) است (صائب ۵) بہر عبرت مردم آزاران یا تو یذیب جسکے پڑنے یا لکھنے سے آگ کا اثر جاتا رہتا ہے یعنی آگ نہیں جلا سکتی۔
آتش بنشانند (۳) اشتہار بد مولف گوید کہ اگرچہ این مشتق از	آتش بلند کشتن (۲) است (صائب ۵) بہر عبرت مردم آزاران یا تو یذیب جسکے پڑنے یا لکھنے سے آگ کا اثر جاتا رہتا ہے یعنی آگ نہیں جلا سکتی۔
آتش بنشانند (۳) اشتہار بد مولف گوید کہ اگرچہ این مشتق از	آتش بلند کشتن (۲) است (صائب ۵) بہر عبرت مردم آزاران یا تو یذیب جسکے پڑنے یا لکھنے سے آگ کا اثر جاتا رہتا ہے یعنی آگ نہیں جلا سکتی۔
آتش بنشانند (۳) اشتہار بد مولف گوید کہ اگرچہ این مشتق از	آتش بلند کشتن (۲) است (صائب ۵) بہر عبرت مردم آزاران یا تو یذیب جسکے پڑنے یا لکھنے سے آگ کا اثر جاتا رہتا ہے یعنی آگ نہیں جلا سکتی۔
آتش بنشانند (۳) اشتہار بد مولف گوید کہ اگرچہ این مشتق از	آتش بلند کشتن (۲) است (صائب ۵) بہر عبرت مردم آزاران یا تو یذیب جسکے پڑنے یا لکھنے سے آگ کا اثر جاتا رہتا ہے یعنی آگ نہیں جلا سکتی۔

<p>(۲) کنایہ از سہ۔ (اُردو) آتش طور۔ مونث</p>	<p>(۲) کنایہ از سہ۔ (اُردو) آتش طور۔ مونث</p>
<p>بحرجم باضافت رابع (۱) شراب (۲) ظلم و تعدی</p>	<p>(۲) شراب۔ مونث۔</p>
<p>و بقول صاحب فرہنگ اند (۳) گرمی بازار</p>	<p>آتش بہار (اصطلاح) بقول صاحب</p>
<p>بحرجم (۱) گل سخ دلالہ۔ (۲) رونق بہار۔ صبا</p>	<p>فرہنگ اند لفظ آتش زر گوید کہ (۳) آتش</p>
<p>گرم بازاری یعنی خرید و فروخت کی کثرت۔</p>	<p>بہار مراد آتش زر راست۔ (اُردو) (۱)</p>
<p>بازار کی رونق (مونث) (واقف ۵) سردی</p>	<p>گلاب۔ لالہ۔ مذکر۔ (۲) بقول صاحب جامع</p>
<p>بازار خوبان گرم بازاری نہیں؛ کتنے پوٹ</p>	<p>اللغات پھولوں کا موسم۔ بہار کی رونق</p>
<p>دیکھتا ہوں کچھ خریداری نہیں؛</p>	<p>آتش بیان (اصطلاح) بقول بہار کنا</p>
<p>آتش بے بار (اصطلاح) باضافت</p>	<p>از تیز زبان و کسے کہ تقریر او در گیر د۔ (صائب</p>
<p>رابع در بعض نسخ برہان قاطع آتش بے بار</p>	<p>(۵) برب آتش بیان صائب از دل بستگی؛</p>
<p>را بمعنی شراب و ظلم و تعدی نوشتہ بخیاں</p>	<p>گفتگوئے عشق چون تخیال می گرد گرہ؛</p>
<p>مولف غلطی کتابت باشد کہ آتش بے باد</p>	<p>صاحب فرہنگ اند این را مراد تیر طبع</p>
<p>را بے بار نوشت۔</p>	<p>و سحر بیان می نویسد۔ (اُردو) آتش بیان</p>
<p>آتش بے بال و پر (اصطلاح) باضافت</p>	<p>(داع ۵) تری آتش بیانی داع روشن ہے</p>
<p>رابع فارسیان۔ بے بال و پر۔ راصفت آتش</p>	<p>زمانے پر بہ گھل جاتا ہے مثل شمع دل ہر اک</p>
<p>گرفتہ اند۔ پس آتش بے بال و پر مراد</p>	<p>آتش خاموش است چنانکہ صائب گوید؛</p>
<p>آتش خاموش است چنانکہ صائب گوید؛</p>	<p>سخندان کا؛۔</p>

در سر بے نوز دولت راعی بے دیگر است بزمینا آتش بے بال و پر رعنانشوید	مقصود بر فروزیہ (اُردو) شرابِ مونث (۲) آفتاب - مذکر (۳) قہر و غضب - مذکر (۴)
آتش بیدار (اصطلاح) باضافتِ رابع بقول صاحب بحرِ عجم (۱) رواج و رونقِ ظلم - صاحب فرہنگ اندراج گوید کہ از آتش ظلم مراد است و از بیدار ظالم و (۲) بمعنی نے نیز (اُردو) ظلم کی آگ - مونث (۲) شراب - (مونث) -	لعل - یا قوتِ عقیق - مذکر (ذوق ۵) است کا بھجڑ حسنِ خدا داد نہ اسکو یہ تجھ پر خدا کا دل ناشا و غضب ہے - (رند ۵) زیادہ ہوئی یا جانی تمھاری بے غرض قہر ہے ہر بانی تمھاری (میر ۵) یا قوتِ لعل یا رے بہتر نہیں ہے ہر جوہری کو اسکی پرکھ کی نظر نہیں بے آتش
آتش بیدار و فروختن (استعمال) باضافتِ رابع بقول صاحب بحرِ عجم رواج و ادنِ ظلم و تتم (اُردو) ظلم کی آگ بھڑکانا -	آویزہ تیرے گوش کا ہوا اس امید پر کیا کیا عقیق کانِ مین سے نکل گیا آتش بے دود و فروختن (مصدقہ)
آتش بے دود (اصطلاح) بقول صاحب بحرِ عجم باضافتِ رابع - (۱) شراب (۲) آفتاب (۳) قہر و غضب - بہار بر معنی نمبر (۱) قناعت	اصطلاحی) باضافتِ رابع شراب و ادن چنانکہ در اصطلاح ماضیہ در کلام حکیم سنائی گذشت - (اُردو) شراب پلانا -
می کند و بقول صاحب فرہنگ اند (۴) لعل و یا قوت و عقیق سرخ (حکیم سنائی ۵) ساقی بیا و آتش بے دود بر فروزیہ از نور بادہ مجلس	آتش بے زربانہ باضافتِ رابع بقول صاحب بحرِ عجم (۱) شراب - (۲) لعل و یا قوت و عقیق - (خاقانی ۵) بسنانے

<p>اور کسی کے اختیار میں نہ ہو۔ بہتر کی ہوئی آتش۔ (اصطلاح) بقول صاحب آتش پا آتش پائے (مصدر صلائی) بحر عجم (۱) بقیار (۲) اسپے</p>	<p>زخائے قمار: آتش بے زبانہ بتانیم: (اردو) (۱) شراب۔ مونث۔ (۲) لعل۔ یا قوت عقیقہ نکر آتش بے زبانہ ستانیدن (مصدر صلائی)</p>
<p>باضافت۔ اربع شراب گرفتن و حاصل کردن شراب کہ از تندی بر یک جانہ استند و بقول صاحب باشد چنانکہ در سند اصطلاح ماضیہ گذشت (اردو) تحقیق الاصطلاحات (۳) تیز رو (خسرو) جنبت بسکہ آتشیائے گشتہ: ہلال نعل پروین سائے گشتہ۔ (صائب ۵) عنان سیر و دور</p>	<p>باضافت۔ اربع شراب گرفتن و حاصل کردن شراب کہ از تندی بر یک جانہ استند و بقول صاحب باشد چنانکہ در سند اصطلاح ماضیہ گذشت (اردو) شرب لینا۔ حاصل کرنا۔ آتش بے زہار (استمال) باضافت</p>
<p>آسمانہا: بدست شوق آتش پائے عشق است: (اردو) (۱) بے قرار (۲) آتش قدم آگرم رو۔ تیز قدم (امیر) (ناسخ ۵) اسقد آتش قدم دیکھا نہیں اسے شہسوار:۔</p>	<p>رابع آتھے کہ ازوپناہ و امان نباشد بے زہار صفت آتش است بہار ذکر این بذیل لفظ آتش می کند۔ (اردو) وہ آگ جس سے بچا نہ ہو۔ آتش بے فرمان (استمال) باضافت</p>
<p>کیا عجب گر نعل ہو جاسے سم توسن میں آگ۔ آتش پارسی (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب بحر عجم (۱) مرضے است غیر آتشک و آزا بحر علی نار فارسی خوانند۔ و بقول بہار (۲) آتھے کہ در وقت زردشت در فارس افروختہ بودند و ازا پرستش میکردند</p>	<p>رابع۔ بے فرمان۔ صفت آتش است۔ آتش بے فرمان آتھے است سرکشیدہ کہ خود سر و حکم کسے نباشد چنانکہ جمال الدین عبدالرزاق در تہریر آتش گوید (۵) چو آفتاب جہاں سوز ہچو اختر شوق: چو روزگار بوج و چو چرخ بے فرمان۔ (اردو) وہ آگ جو پھیل گئی ہو</p>

(۱۰۰)

(۱۰۱)

و نار فارسی را بجہت شدت سوزش تشبیہ بآن (اشرف ۱۷) سرکش آتش پارہ ام آسان نہ
 دادہ اند۔ (خاقانی ۱۷) دیدم اگر گفتم لب آتش گرد درام تو نہ ز اضطرابم شعلہ جو الہ گرد و دم
 پارسی ز تب نہ نطق من آب تازبان برده بہ (توہ ۱۷) طفل بسیار است کہ شوخی دود
 نکستہ پروری پڑ استادے گوید کہ صاحب فرہنگ بر روی شمع نہ بیچ طفلے همچو طفل شعلہ آتش پارہ
 جہانگیری ذکرش کردہ (رباعی ۱۷) دل بین کہ مرا نیست پڑ (ظہوری ۱۷) ز آتش پارہ دارم چنان
 در غم مہمان آورد پڑ و عشق کہ بر سرم چہ طوفان ہنگامہ گرمی پڑ کہ در لب ہلے ناصح می گدازد
 آورد پڑ از آتش پارسی روان سوز تراست پڑ خوش نصیحت را پڑ (جامی ۱۷) بے زحمت دہ باغ
 این عشق کہ از خاک خراسان آورد (سودی صحرا بہر داغ جان من پڑ ہر گل آتش پارہ و
 ۱۷) نہ ترسم ز خصمان اگر بر بند پڑ کزین آتش ہر لالہ سوزان اگلے پڑ (اردو) شوخ۔ آگ
 پارسی در تب اند۔ (اردو) بقول امیر اردو کا پر کالہ۔ (۲) فیتلہ (مذکر) موٹی بتی۔ مونٹ۔
 مین اسی کو آتشک کہتے ہیں (مونٹ) (جانب) (۳) جگنو۔ (مذکر) (۴) چاند (مذکر) (۵) آگ
 ۱۷) آتشک باد کے گھوڑے پہ ہے ان روزوں کا پر کالہ۔ (داغ ۱۷) اے داغ اسی شوخ کے
 سوار پڑ لونہیں چلتی ہے معلوم ہوا گرمی ہے پڑ مضمون بھرے ہیں پڑ جسے مرے اشار کو دیکھا
 آتش پارہ | (اصطلاح) بقول بہار (۱) اے دیکھا پڑ (مومن ۱۷) آگ کیونکر نہ ٹھیلن جا
 شوخ و شنگ۔ (۲) و بقول صاحب اندکناہ اشک آنکھوں سے آہ پڑ میرے پہلو میں ابھی
 از فیتلہ چراغ۔ (۳) کرک شب تاب۔ (۴) وہ آگ کا پر کالہ تھا پڑ (ذوق ۱۷) پھر دلیں
 ماہ۔ (۵) پارہ از آتش کہ معروف است (سید) آہ سرو ہوئی میرے شعلہ زن پڑ لو پھر بھرک اٹھا

یہ فکیلہ بچھا ہوا ہے (ناسخ ۵۵) شرم سے اڑ جائے
 شعلہ کیوں نہ جگنو کی طرح ہے دیکھے مصل میں جو لو
 فندق جانان شمع ہے (آتش ۵۵) چاند کے اوپر
 نہیں پڑتی کسی صورت سے خاک ہے منہ تو دیکھیں
 لیکے یوسف کے برادر آئینہ ہے (بحر ۵۵) داغ میں
 آگ کے پرکالے بڑک اٹھیں گے ہے دیکھ ان فصل

آتش پاشدن (مصدر اصطلاحی) بقول
 صاحب بحر عجم بے قرار شدن۔ (اُردو) بے
 قرار ہونا۔

آتش پارہ را خپوش میازد (مثل)
 شے است کہ فارسیان بجائے می زند کہ کسے

آتش پاشیدن (مصدر اصطلاحی) بقول
 صاحب بحر عجم (۱) شباب کردن (۲) بقرار
 شدن (۳) ظلم نمودن۔ (اُردو) جلدی کرنا
 (۲) بے قرار ہونا۔ (۳) ظلم کرنا۔

خواہد کہ امر روشن را خفا کند۔ خس پوش یعنی
 پنہان کردن چیز سے دکار سے مشہور بطریق
 احتیاط و مکر و حیلہ باشد (کذا فی البحر) و ظاہر

آتش پرآب (اصطلاح) باضافت راجع
 بقول صاحب بحر عجم (۱) شراب سنج (۲) اشک
 خونین۔ (۳) پیالہ طلا و پیالہ نعل و یا قوت
 پر از شراب۔ (اُردو) (۱) سرخ شراب۔ (۲) شراب
 (۲) اشک خونین۔ مذکر۔ (۳) شراب بہرا ہوا۔

است کہ آتش پارہ را بچیزے نہفتن آتش در
 آن چیز نہفتن است و آتش پارہ در غلات
 چیزے ہنان نشود تا آن را بسوزد و عیان گرد
 صاحب خزینۃ الامثال ذکر این کردہ است۔
 (اُردو) دکن میں کہا جاتا ہے کہ آگ کو پھوس

<p>طلایا یا قوت کا پیالہ و بقول صاحب جامع اللغات مطلوب شراب بہرا ہوا پیالہ (ذوق ۵) ذوق اُس پائے نگارین کا جو ہو وصف نگار: اشک خونین سے ہے کاغذ کو خنائی کرتا؛</p>	<p>شذر آتش پرستی: بہان رخسار خوبان می ستریم (اُردو) (۱) آگ کی پوجا۔ (۲) آگ کو چوہا اردو میں آتش پرستی بھی متعل ہے۔ (مونث) آتش پرور (اصطلاح) بقول صاحب</p>
<p>آتش پرست (استعمال) بقول صاحب بحر عجم۔ (۱) تیغ آبدار (۲) آلات جنگ (اُردو) تلوار۔ مونث۔ (۲) آلات حرب۔ بقول صاحب (۲) پروانہ و بقول بہار مرادف گہر (جہاں ۵) جامع اللغات جنگ کے ہتھیار جنہیں تلوار خنجر آتشکد است سینہ چلویم کہ دل دروہ از بخت تیرہ ہندو آتش پرست کیست: (اُردو) یہی لفظ اُردو میں متعل ہے۔ ہندوستان میں اسی قوم کو پارسی کہتے ہیں جو آگ کو پوجتی ہے (پیر) (سودا ۵) کفر کی مے سے مت ہے جو ہے: (اُردو) جنگلو۔ دیکھو آتش پارہ کا نمبر (۳)۔</p>	<p>آتش پرست (اصطلاح) بقول صاحب جامع اللغات کرم شب تاب۔ (اُردو) جنگلو۔ دیکھو آتش پارہ کا نمبر (۳)۔</p>
<p>آتش پریدن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب ارمان معروف۔ اگرچہ صاحب ارمان حوالہ بہار و چراغ ہدایت می دہد اما این مصدر اصطلاحی در هیچ یک لغت یافتہ نشد۔ صاحب ارمان از کلام واضح دہلوی سندھی آثار و</p>	<p>غرض آتش پرست ہے جو ہے: (اُردو) جنگلو۔ آتش پرستی: (استعمال) آتش پرست کہ گذشتہ مشفق است از مصدر آتش پرستیدن و آتش پرستی حاصل بالمصدر۔ (خرین ۵) برہمن سرد</p>

(۵) طبع من چون برق جست از مضطرب طلائع
اہل زبان سداستمال این بہر سیدہ (فی البیہ)
دہرہ آتش مای پرواز دیدن سیاب ہا مولف
سخر اصغہانی (۵) سخر از سوز دل و کینہ چہ قہق
گوید کہ آتش پریدن تیر شدن و شدہ کشیدن آتش
بگیر ہر گرج خاطر ہوس آتش پنهان داری ہ
باشد۔ (ارو) آگ بھڑک اٹھنا۔ آگ بھڑکنا۔
سند دیگر در مصدر آتش خموشی داشتن می آید
(ارو) (۱) دبی ہوی آگ۔ (۲) سوز دل
شعلہ بلند ہونا۔

آتش پنہ (اصطلاح) باضافت راج۔ (مذکر) ۳ و ۴۔ آتش پنهان۔ (آتش ۵)
آتشے باشند کہ در پنہ چہ قہق روشن شود۔ (بیدل)
نشے میں کھلی شہنی دست مجھے ہ آب انگور نے
(۵) اے شرمفت نگاہت جلوہ راعایت ہ کی آتش پنهان پیدا ہ (ناسخ ۵) صدر دل
آتش این پنہ چشم شیر روشن می کند ہ (ارو) کو جو ہوا نالہ سوزان نکلا ہ جھجھ سنگ سے
وہ آگ جو چہ قہق کی روشنی میں روشن ہو۔
ہو آتش پنهان پیدا ہ

آتش پنہ (اصطلاح) بقول بہار کنایہ (مصدر)
از کار یگر و استاد و ماہر دہنستے و تیز در کار سے۔
(ارو) چاکہ دست (اصغہ)

آتش پنهان (اصطلاح) باضافت الج۔ دلم چون چاک کردی سینہ اش ہ عاقبت شد
شدن چنانکہ جامی گوید (۵) آہ جامی زو
(ارو) چاکہ دست (اصغہ)

(۱) بمعنای حقیقی آتشے کہ در خاکستر پنهان باشد۔ آسکار آتش پنهان کہ بوز۔ (ارو) دبی
(۲) سوز دل۔ (۳) کینہ۔ (۴) آتش چہ قہق۔ آگ کا بھڑک اٹھنا۔ (ناسخ ۵) دبی تہی آگ
کسے از اہل لغت ذکر این نہ کردہ ولیکن از کلام جو سینہ میں پھر بھڑک اٹھی ہ کل اس بہیو کے

<p>آتش تاب (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>نے دکھائی جو بڑک ہلکو:</p>
<p>آتش پچیدن در چیزے (اصطلاحی) فرہنگ اند (۱) کلغن (۲) آتشدان (۳)</p>	<p>آتش پچیدن در چیزے (اصطلاحی) بقول بہار معروف مولف گوید کہ پچیدن</p>
<p>مطبعی (ارو) (۱) بھار۔ مذکر۔ (۲) انگیشی</p>	<p>آتش در چیزے سرایت کردن آتش باشد در</p>
<p>(مونث) (۳) باورچی۔ مذکر۔ (وزیرے) مثل</p>	<p>(نحمد زمان راسخ) شرار شعلہ زود در خرمن</p>
<p>بنم عرق آجائے رخ گلگون پر پد غنچہ گل جو</p>	<p>چوخون پچید آتش در تن او: (ارو) اگل</p>
<p>انگیشی میں ہوں مجھ کے عوض ہے۔</p>	<p>پہلنا۔ آگ لگنا۔ آگ لپٹ جانا۔</p>
<p>آتش تابندہ (اصطلاح) باضافت الی</p>	<p>آتش پیکر (اصطلاح) بقول صاحب</p>
<p>بقول صاحب بحر عم (۱) آفتاب (۲) طبیعت</p>	<p>بحر عم (۱) آفتاب (۲) شیطاں جن۔</p>
<p>تیز و بقول صاحب شمس اللغات (۳) محو کردہ</p>	<p>(ارو) (۱) آفتاب۔ سورج۔ مذکر۔ (۲)</p>
<p>وترک دادہ و سوختہ۔ معنی سوم را دیگر کسے از</p>	<p>شیطان جن (مذکر) (ذوق ع ۲) سر</p>
<p>اہل لغت نہ نوشتہ۔ (ارو) (۱) آفتاب۔</p>	<p>شیطان کے اک اور بھی شیطان چڑھا۔</p>
<p>سورج (مذکر) (۲) تیز طبیعت۔ (۳) مٹایا</p>	<p>آتش پیمانہ (اصطلاح) باضافت الی</p>
<p>ہوا۔ چھوڑا ہوا۔ جھلسا ہوا۔ سوختہ۔ (میر درد</p>	<p>بقول بہار مطلق شراب و بقول صاحب فرہنگ</p>
<p>جلد مجھ سوختہ کے پاس سے جانا کیا ہوتا ہے</p>	<p>اندے انگوری (ظہوری) گردیدست عجز</p>
<p>آگ لینے مگر آئے تھے یہ آنا کیا ہوتا ہے</p>	<p>ظہوری زساقیان پد عجب وریع باتش پیمانہ</p>
<p>آتش تاک (اصطلاح) باضافت رابع</p>	<p>سوختہ: (ارو) شراب۔ انگوری شراب۔ نیش</p>
<p>بقول صاحب بحر عم شراب و بقول صاحب</p>	

فرہنگ اند شراب انگوری (مراد آتش پیمانہ) سرخ - آتش تر بھی اردو میں مستعمل ہے (۲) لب
(مفید بنی ۵) از انتظار بادہ ہلاکم چہ می کنی ۶ یار - لعل یار معشوق کابل (نذر) (۳) لعل و
ساتی کباب آتش تاکم چہ می کنی ۷ یا قوت (نذر) (ایسر ۵) مخمور اکہین یہنین
آتش تاو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ ساتی کی میکش ۶ بقور کی پیالیون میں ہے
اندراج - مراد آتش دان و آتش تاب - شراب سرخ ۶ (دلغ ۵) آتش دوزخ بہ ہوگا
آتش تب (اصطلاح) باضافت البج آتش تر کا گمان ۶ گر کسی میکش نے اپنا دامن
حرارت و گرمی تب باشد چنانکہ غنی گوید (ع) تر رکب یا ۶ (میر سوز ۵) یا قوت لعل یار سے
ہمنوز از مشت خاکم می تراود آتش تب ما ۶ بہتر نہیں ملے ۶ ہر جوہری کو اسکی پرکھ کی نظر
(اردو) بخار کی گرمی اور حرارت - نہیں ہے -

آتش تر (اصطلاح) باضافت رالج آتش تراویدن از چیرے (اصطلاح)
بقول صاحب ہجر عجم (۱) شراب سرخ (۲) لب کم کم ریختن و تراویدن آتش از چیرے چنانکہ
معشوق (۳) لعل و یا قوت و راستہ معنی اول صائب گوید (۵) آب می گردد دل سنگین
را شراب تند می نویسد (طہر اسے مشہدی ۵) خضم از عجز من ۶ می تراود آتش از انگشت
از خشک سال ز بد قدح نوش را چغم ۶ بلغ ز بہارم چو شمع ۶ بہار ز کراہین میکند و از معنی
طرب ز آتش تر آب می خورد ۶ (علی خراسانی ساکت - (اردو) آگ جہننا - (ہلال ۵) آگ
(۵) شاید ز بادہ باز بیاید طراوتے ۶ آتش خشک فلک تارے نظر آتے ہیں سب چنگاریاں ۶ کیا
لب با آتش تر بردہ ایم ما ۶ (اردو) (۱) شراب شب فرقت میں جھڑتی ہے مہر کامل سے آگ ۶

<p>(استعمال) بمعنی زیر کرد</p>	<p>(زندہ) آہ آتش فشان جو کرتا ہوں: آگ</p>
<p>آتش است چنانکہ ملائید اگوید (۵) شیدا</p>	<p>جہڑتی ہے آشیائے سے:</p>
<p>ز دل بلند کن نالہ ہائے گرم: آتش کسے نہ کردہ</p>	<p>(استعمال) باضافت الی آتش</p>
<p>ز بہر کباب تندہ: (اردو) آگ بہڑکانا (شک</p>	<p>کہ تیز باشد چنانکہ صاب گوید (۵) نگذاشت</p>
<p>(۵) آگ بہڑکا کے دکھانا اے اے نامبرو:</p>	<p>آب در جگر آہ آتین: در برگ گل ز تندی</p>
<p>حال جانسوز زبانی نہ کہا جا سکا:</p>	<p>آتش گلاب سوخت: (اردو) اردو میں آتش</p>
<p>(اصطلاح) بدون اضافت</p>	<p>تیز مستعل ہے۔ دیکھو آتش بلند۔</p>
<p>رابع بقول صاحب فرہنگ اندراج مراد</p>	<p>(مصدر اصطلاحی) آتش تند افتاؤن</p>
<p>آتش تاو کہ گذشت۔</p>	<p>تیز شدن آتش است۔ چنانکہ ابو طالب کلیم</p>
<p>(اصطلاح) باضافت</p>	<p>گوید (۵) سباد آتش سوئے کس اینگو نہ</p>
<p>رابع بقول صاحب بحر عجم۔ شراب۔ (اردو)</p>	<p>تند افتد: ز جوش گر یہ ام چشمست چون دیگے</p>
<p>شراب (موش)</p>	<p>بسر رفتہ: بہار ذکر این میکند و از منی ساکت۔</p>
<p>(استعمال) باضافت رابع</p>	<p>(اردو) آگ بہڑکانا۔ بہڑک اٹھنا۔ (زندہ)</p>
<p>آتش تیز</p>	<p>بعد از کلیم بہڑکی نہ بہر آگ طور میں: کیا کیا ہو</p>
<p>دکر این می کند۔ (نہوہری ۱) تیز است</p>	<p>در نہ جہان میں چلین نہیں: (جرات ۵) گل</p>
<p>آتش دل دیوانہ دور تر: بہت دار خام سوز</p>	<p>دیکھے جو یار بن چمن میں: بس آگ بہڑکا ہنچی</p>
<p>سنازی کباب را بہ۔ (اردو) آتش تیز اردو</p>	<p>بدن میں:</p>

مین مستعمل ہے بقول امیر بہتر کی ہوی آگ
دیکھو آتش بلند۔

آتش تیز برون (استعمال) لازم آتش بہتر کا گئے: (امیر اللغات)

تیز کردن است (ظہوری) کم شعلہ آشت
بہند و زبانا است: آتش چہ تیز بود چہ روانہ ختم

(اردو) آتش تیز رہنا۔ آگ بہتر کی ہوی ہونا
آگ دہکتی ہوی ہونا۔

آتش تیز ساختن (استعمال) بقول صاحب فرہنگ اند (۱) کنایہ از مے

(۲) آتش تیز کردن ماضیہ و مرادف انگوری و بقول بہار (۲) مطلق شراب (اردو)

آتش تند کردن۔ (مقتشم کاشی) (۱) زعفران بخورد (۲) شراب (مونث)

آنکہ قصد خمرن ما: ز تیز ساختن آتش نفاق
تو کردی بہار ذکر نمبر ۲ کردہ است و بر سرود

اکتفا نمودہ (شیخ شیراز) دیدار می نمائی و پیر
می کنی: بازار خویش و آتش مایہ میکی پلوت

گوید کہ آتش تیز کردن کنایہ باشد از زیادتی شوق
ہم کہ آتش ہمینی حدت عشق آمدہ است۔ (اردو)

گوید کہ آتش تیز کردن کنایہ باشد از زیادتی شوق
ہم کہ آتش ہمینی حدت عشق آمدہ است۔ (اردو)

گوید کہ آتش تیز کردن کنایہ باشد از زیادتی شوق
ہم کہ آتش ہمینی حدت عشق آمدہ است۔ (اردو)

گوید کہ آتش تیز کردن کنایہ باشد از زیادتی شوق
ہم کہ آتش ہمینی حدت عشق آمدہ است۔ (اردو)

گوید کہ آتش تیز کردن کنایہ باشد از زیادتی شوق
ہم کہ آتش ہمینی حدت عشق آمدہ است۔ (اردو)

(۱۰۵)

(۱۰۶)

(۱۰۷)

(۱۰۰)

بسم بقول صاحب شمس اللغات مراد مافیدہ۔
آتش جان سوز (اصطلاح) باضافت
 راجح۔ سوز و گداز عشق۔ اگرچہ صاحبان لغت
 ذکر این نکرده اند ولیکن زباندانان عجم استعمال
 این می کنند (داسوخت وحشی) شرح این آتش
 جان سوز نگفتن تاکہ: سوختم سوختم این را نہ بختن
 تاکہ: (ارو) بقول امیر ہی اصطلاح اردو
 میں مستعمل ہے (رشک) آتش جان سوز جب
 تک مشتعل تن میں نہیں: درونالے میں نہیں
 تاثیر شیون میں نہیں:

آتش جبین (اصطلاح) بقول بہاراز
 اسماء محبوب است مولف گوید کہ مراد
 نورانی سیاست کہ صفت محبوب باشد۔ آتش
 بمعنی نور آید۔ (ثابت) دلم از وصل آن
 آتش جبین گم میکند خود را: چو شد پروانہ با
 شمع قرین گم میکند خود را: (ارو) این ہا
 نے آتش رخ کا استعمال اردو میں کیا ہے (ہر)

آتش جبین (اصطلاح) بقول بہاراز
 اسماء محبوب است مولف گوید کہ مراد
 نورانی سیاست کہ صفت محبوب باشد۔ آتش
 بمعنی نور آید۔ (ثابت) دلم از وصل آن
 آتش جبین گم میکند خود را: چو شد پروانہ با
 شمع قرین گم میکند خود را: (ارو) این ہا
 نے آتش رخ کا استعمال اردو میں کیا ہے (ہر)

(۱۰۰)

اور روشن زندہ : نا قیامت می جہد آتش خیم
روشنش : (مظہری ۵) آتش بجائے خون جہد
از زخم ناحق کشنگان : یارب بدامانش مباد
از خون شان آلودگی : (اردو) آگ جھڑنا۔
آگ نکلنا : (ظفر ۵) دھواں آگ سے آگ پتھر سے
کھلی : محبت کا سبب میں اتر دیکھتے ہیں : (طال)
۵) اے فلک تارے نظر آتی ہیں سب چکاریاں
کیا شب فرقت میں جھڑتی ہے مہکال سے آگ : آتش : (بحر ۵) یہ سیر سے شہر نہ کیونکر بھلا ہوں
آتش جنت و طاق : (اصطلاح) باضا : اگر ماکرم : سکتے ہو سے یہ مری آتش جگر کے ہیں :
رابع آتش کہ ہم طاق است و ہم جنت یعنی چون
ربانہ کشد گاہے یک ربانہ او بلند شود و گاہے
دو۔ و گاہے تہہ بند می نماید و گاہے بہشت
مجموعی یک جسم۔ بہار ذکر این میکند و از منی ست
(محمد سعید اشرف تبرین تنباکو گوید ۵) ندیدہ
کس چنین دودے در آفاق : کہ باشد آتشش
ہم جنت و ہم طاق : (اردو) وہ آتش جو
تہ بہہ موحیہ کہ چرٹ کی آگ اور وہ آتش
جسکی لو اکبری ہی ہوتی ہے اور دہری بھی۔
آتش جگر : (اصطلاح) بقول صاحب
از زخم ناحق کشنگان : یارب بدامانش مباد
از خون شان آلودگی : (اردو) آگ جھڑنا۔
آگ نکلنا : (ظفر ۵) دھواں آگ سے آگ پتھر سے
کھلی : محبت کا سبب میں اتر دیکھتے ہیں : (طال)
۵) اے فلک تارے نظر آتی ہیں سب چکاریاں
کیا شب فرقت میں جھڑتی ہے مہکال سے آگ : آتش : (بحر ۵) یہ سیر سے شہر نہ کیونکر بھلا ہوں
آتش جنت و طاق : (اصطلاح) باضا : اگر ماکرم : سکتے ہو سے یہ مری آتش جگر کے ہیں :
رابع آتش کہ ہم طاق است و ہم جنت یعنی چون
ربانہ کشد گاہے یک ربانہ او بلند شود و گاہے
دو۔ و گاہے تہہ بند می نماید و گاہے بہشت
مجموعی یک جسم۔ بہار ذکر این میکند و از منی ست
(محمد سعید اشرف تبرین تنباکو گوید ۵) ندیدہ
کس چنین دودے در آفاق : کہ باشد آتشش
ہم جنت و ہم طاق : (اردو) وہ آتش جو
تہ بہہ موحیہ کہ چرٹ کی آگ اور وہ آتش

آتش جہان سوز (استعمال) باضافت (رباعی) بے عارض تو شمع زبان کرد دراز بہ
 رابع آتشی کہ جہان را بسوزد و این مبالغہ باشد
 افروخت رخ از طوق قد افروخت بہ ناز بہ خورشید
 در اظہار گرمیش چنانکہ جمال الدین عبدالرزاق
 رخاسر ز گریبان بدر آید تا آتش چشم شمع را
 در صفت آتش گوید (س) چو آفتاب جہان سوز
 گیری بازی بہار بذیل (آتش از چشم کے گزشتن)
 و مجموعہ آخر شمع بہ چوروزگار لہجہ چو چرخ بے
 ہمین کلام سید اشرف را در سند گرفتہ است
 فرمان (اردو) وہ آتش جو شل آفتاب کے
 جہان یعنی جہانوں کو گرم رکھتی ہے۔
 جہان یعنی جہانوں کو گرم رکھتی ہے۔

آتش جکیدن (استعمال) بقول صاحب
 ارغمان آصفی بحوالہ بہار معروف در بہار عجم
 ندارد مولف گوید کہ مراد آتش جکیدن است
 از چیرے) کہ گذشت (صائب) ز لوک ہر
 کہ گذشت (مستم کاشی) ترس از آنکہ چو من
 مرہ امروزنی چکد آتش پگر با بد دل رسید
 تیراہ آگزم از دل بہ بجائے تیر جہاز دم کمان
 نیست رش (ظاہر وحید) چندین عبت نہ
 سوخت دل لخت لخت ما بہ چون شمع سرنگون
 چکد آتش ز بخت ما بہ مولف گوید کہ (آتش
 جکیدن از چیرے) را مصدر عام گرفتن و بر سنی
 حقیقی قناعت کردن تحقیق پسندان را خوش
 نماید از ہمین دو سند کہ بہار پیش کردہ است

آتش چشم کسے باز گرفتن (مصدر اصطلاحی)
 باضافت تین مجرہ و سیم مصدر تازہ نظر آمدہ
 و اہل لغت این را فرو گذاشتہ اند بہ تحقیق مولف
 خجلی و بے رونق کردن است چنانکہ سید اشرف گوید

ساکت (اُردو) ایسے ہی محل پر دکن میں کہا	و مصدر اصطلاحی خاص پیدا می شود۔
جاتا ہے کہ باروت کی آگ پانی سے نہیں بجتی۔ دلی والے کہتے ہیں کہ آگ کے آگے سب ہم میں	(۱) (آتش چکیدن از مرہ) کہ استعارہ از خون چکیدن باشد۔
(۳) آتش چون آب (اصطلاح) باضافت	(۲) (آتش چکیدن از بخت) کہ کنایہ از بد بختی
رابع کنایہ باشد از شراب صاف (نامی ۵)	و ناساعت طلوع باشد۔ پس آتش چکیدن بلحاظ
باب آتین آن آتش چون آب ہمزائے ٹنگنا	ظرف خود معنی ہائے تازہ پیدا می کند۔ و این ہر
آب آتش رنگ و آتش آب رنگست: (اُردو)	دو شعر کہ گذشت سدا دعائے مولف است
خالص شراب۔ پاک صاف شراب (ضعیف)	(اُردو) آگ جھڑنا۔ دیکھو آتش ترا دیدن از
شراب بطور)۔	چیزے (۱) آتش چکیدن از مرہ کا ترجمہ خون
(اصطلاح) باضافت رابع۔	کے آنسو ٹپکنا۔ اشک آتین ٹپکنا۔ (۲) آتش
بقول صاحب بحر عم (۱) کنایہ از لعل و یاقوت۔	چکیدن از بخت کا ترجمہ قسمت الننا۔ (ضعیف)
(۲) آتش کہ از چشما ق خیزد۔ صاحب فرہنگ اند	(زندہ) برگشتہ یار ہو گیا مجھ راست باز سے:
گوید کہ کنایہ از جوابہ است مولف گوید کہ جوابہ	قسمت کسی کی جائے زیون ہفتین الت:
عام است تفسیر لعل و یاقوت را با تفسیر بدل	آتش چود پنبہ افتد تر و خشک اند (مثل)
کردن قابل غور است زیرا چہ طلوع جوابہ را	این مثل را فارسیان در محلی می زند کہ تندی
کہ در سنگ پیدا شود آتش جگر توان گفت مولف	و تیزی چیزے را ظاہر کردن مقصود باشد۔ صاحب
را با صاحب بحر عم اتفاق است۔ (اُردو) (۱)	خریفۃ الامثال ذکر این میکند دے از محل استمال

<p>لعل و یا قوت (مذکر) (۲) چھماق کی آگ بیفت، شہیدی کسی کے غلام ہیں (۳) (مرزا شوق سہ)</p> <p>آتش جیاسور (اصطلاح) باضافت الج ہوئے آتش کے ہیں یہ پرکالے یا تار جاتے ہیں</p>	<p>شراب (ظہوری) (۵) آبرومی رود بہا و بہاد پ تارنے والے پ</p>
<p>آتش بادہ و جیاسور (۵) (آردو) شراب نیٹ</p> <p>آتش خاموش (اصطلاح) باضافت الج</p>	<p>آتش بادہ و جیاسور (۵) (آردو) شراب نیٹ</p>
<p>آتش خاستن (مصدر اصطلاحی) بلند شدن بقول بہار آتش کے شعلہ نہا شتہ باشد (۵)</p> <p>آتش باشد (فردوسی) (۵) بمنز اندرش آتش تنگ یا قوت لبش کہ آتش خاموش است چہن برگ خاست ہا یوان کند اندر انگند راست (آردو) بغیر آتش زبان رو پوش است (۳) (آردو) آتش</p> <p>آتش بہر کہ آہنا۔ (امیر اللغات)</p>	<p>آتش خاستن (مصدر اصطلاحی) بلند شدن بقول بہار آتش کے شعلہ نہا شتہ باشد (۵)</p> <p>آتش باشد (فردوسی) (۵) بمنز اندرش آتش تنگ یا قوت لبش کہ آتش خاموش است چہن برگ خاست ہا یوان کند اندر انگند راست (آردو) بغیر آتش زبان رو پوش است (۳) (آردو) آتش</p>
<p>آتش خاطر (اصطلاح) بدون اضافت۔ جمین شعلہ نہ ہو۔ (غالب) (۵) دل مرا سونہان</p> <p>بقول صاحب بحر عم (۱) عاشق (۲) تیز فہم (۳) سے بے محابا جل گیا پ آتش خاموش کی مانند روشن راے و باضافت راج (۴) روشنائی خاطر گویا جل گیا پ</p>	<p>آتش خاطر (اصطلاح) بدون اضافت۔ جمین شعلہ نہ ہو۔ (غالب) (۵) دل مرا سونہان</p> <p>بقول صاحب بحر عم (۱) عاشق (۲) تیز فہم (۳) سے بے محابا جل گیا پ آتش خاموش کی مانند روشن راے و باضافت راج (۴) روشنائی خاطر گویا جل گیا پ</p>
<p>صاحب رشیدی و سدید الفضلا ہم ذکر این میکنند (اصطلاحی) (۱) (آردو) عاشق۔ (۲) ذکر۔ (۳) آتش کا پرکالہ بدون اضافت راج۔ مراد آتش خاموش</p> <p>تیز طبع۔ تیز مزاج۔ بقول امیر آتش مزاج۔ (۳) کردن باشد۔ (صائب) (۵) شرم می آید تر و دستان روشن راے (اصغیہ لغبین روشن ضمیر) (۴) مرا ہر خند ساخت پ آتش یا قوت را خاموش</p>	<p>صاحب رشیدی و سدید الفضلا ہم ذکر این میکنند (اصطلاحی) (۱) (آردو) عاشق۔ (۲) ذکر۔ (۳) آتش کا پرکالہ بدون اضافت راج۔ مراد آتش خاموش</p> <p>تیز طبع۔ تیز مزاج۔ بقول امیر آتش مزاج۔ (۳) کردن باشد۔ (صائب) (۵) شرم می آید تر و دستان روشن راے (اصغیہ لغبین روشن ضمیر) (۴) مرا ہر خند ساخت پ آتش یا قوت را خاموش</p>
<p>طبیعت کی روشنی۔ (شہیدی) (۵) جب تک آب تیشہ ام پ</p> <p>بنی بنی نہ بنی گھر کی راہ لی پ عاشق ہیں یا</p>	<p>طبیعت کی روشنی۔ (شہیدی) (۵) جب تک آب تیشہ ام پ</p> <p>بنی بنی نہ بنی گھر کی راہ لی پ عاشق ہیں یا</p>

(۱۹۲)

(۱۹۳)

(۱۹۴)

<p>بقول بہار مردن آتش است۔ (اردو) آگ وہ مکان ہے جہاں آتش پرست آگ روشن بجھنا۔ وبقول صاحب جان اللغات محبت دور رکھتے ہیں اور تشبیہاً مکان گرم اور وہ جگہ جو ہونا۔ شوق جاتا رہنا۔ (ناخ ۵) اڑاے خاک کو کیونکر ہوا تیری حکومت میں؟ نہیں کہی ہے اب اسے عدل گستر آگ پانی میں؟</p>	<p>بقول بہار مردن آتش۔ (اردو) آگ بجھنا۔ وبقول صاحب جان اللغات محبت دور رکھتے ہیں اور تشبیہاً مکان گرم اور وہ جگہ جو ہونا۔ شوق جاتا رہنا۔ (ناخ ۵) اڑاے خاک کو کیونکر ہوا تیری حکومت میں؟ نہیں کہی ہے اب اسے عدل گستر آگ پانی میں؟</p>
<p>آتش خاموش کروں (مصدر اصطلاحی) اس میں آگ روشن کرتے ہیں۔ (ناخ ۵) کیا نزاکت ہے کہ جیجلا کر لگا کہنے وہ رات پہ محض عنبر کو کر دیتی ہے آتشخانہ شمع؟ (ناخ ۵) یہ تب غم ہے کہ ناسخ میں جو لگے بیٹھوں کہی؟ مثل آتشخانہ ہو جائے وہیں دیوار گرم؟</p>	<p>آتش خاموش کروں (مصدر اصطلاحی) اس میں آگ روشن کرتے ہیں۔ (ناخ ۵) کیا نزاکت ہے کہ جیجلا کر لگا کہنے وہ رات پہ محض عنبر کو کر دیتی ہے آتشخانہ شمع؟ (ناخ ۵) یہ تب غم ہے کہ ناسخ میں جو لگے بیٹھوں کہی؟ مثل آتشخانہ ہو جائے وہیں دیوار گرم؟</p>
<p>آتش خس پوش (اصطلاح) باضافت</p>	<p>آتش خاموش گشت آتش گل در بہار ما؟</p>
<p>آتش خانہ (اصطلاح) بدون اضافت راجع بقول صاحب بحر عمرب لب فو خط (عربی ۵) چند زین آتش خس پوش بر انگیزی دود؟ اسے بخوش جوہری آئینہ حسن تو مثل؟ (اردو) مشوق کالب جس پر بنہ کا آغا ہو اہو (ذکر) آتش خس پوش (احتمال) بدون</p>	<p>آتش خانہ (اصطلاح) بدون اضافت راجع بقول صاحب فرہنگ اندراج آتشکدہ یعنی جاسے کہ آتش افروزند و نگہدارند این سترش گاہ جو سیان است (بیدل ۵) ادب پروردہ تسلیم دیرستان انصاف؟ دل آتش خانہ دارم کہ</p>
<p>اضافت راجع۔ بدون آتش در غلاف خس۔</p>	<p>مباہر پرستیدن؟ (اردو) بقول امیر آتشخانہ</p>

(۳۹)

مخفی مباد کہ چپے را کہ بخس پوشند فارسیان
آن را خس پوش گفته اند چون آب خس پوش
و آمیزه خس پوش و آتش خس پوش (ظہوری)
(۵) اندر کوے جلوه او باد و امنے پخس پوش
بود آتش دل از شرر نگفت (اردو) گھاس
مین دلی ہوی آگ۔

آتش خس نواز (استمال) باضافت

(۳۹)

رابع۔ آتشی کہ خس اور انوارختہ است یعنی ظہور
و ترقی آتش از خس است چنانکہ ظہوری گوید
(۵) غیر نبود وید او باز خود بجالتے پ آتش
خس نواز را باز گس رہاے را پ (اردو) وہ
آگ جبکو خس و خاشاک نے روشن کیا ہے۔

آتش خفتن (مصدر اصطلاحی) بدون

اضافت رابع۔ بقول بہار مراد خاموش
شدن آتش۔

آتش خم خانہ (اصطلاح) باضافت رابع

(۳۹)

کنایہ از شراب باشد چنانکہ حافظ گوید (۵)
یعنی نالہ گرم۔ (آتش ۵) موم دونوں کو کیا

خرقہ زہد را آب خرابات بر دہ خانہ عقل مرا
آتش خم خانہ بسوخت (اردو) شراب۔ مونث
آتش خموشی و آتش

بودن آتش در تہ خاکستر کہ ہم زبانہ نمی کشد و
ہم نمید۔ (بیدل ۵) مدعا از دل بلب نگذشتہ
یسوز نفس پ اینقدر دارد خموشی آتش پنهان با پ
(اردو) آگ دلی ہونا (امیر اللغات)

آتش خو (اصطلاح) بدون اضافت

رابع۔ بقول صاحب فرہنگ اندیکہ از اسما
مستوق است و از محاورہ دانان عجم معتقین
ہیوستہ کہند مزاج و خشمناک را نیز آتش خو
گویند۔ (اردو) آتش خو۔ بقول امیر تند

مزاج اور غصہ ور۔ (ذوق ۵) لطف بوسہ
زبا ہمپہ ہوا جب تو گرم پ شربت تند ویا کر کے
پر آتش خو گرم پ محاورہ اردو میں آتش خو مجھ

گرم کے معنوں میں بھی مستعمل ہے جیسے نالہ آتشخو
یعنی نالہ گرم۔ (آتش ۵) موم دونوں کو کیا

نال آتش خونی پد سنگ کو سنگ نہ آہن کو بر آسمان پد ہر ہر شر دار دہان صد داغ آتش
یہ آہن سمجھا پد خوار را پد (ارو) (۱) چکور۔ مذکر و مؤنث۔

آتش خوابیدن (مصدر اصطلاحی) بدون پہاڑی تیر۔ مذکر۔ (آصفیہ) (۲) ظالم۔ مذکر۔

افلاقت رالج۔ مراد آتش خاموش شدن (۳) حرام خور۔ مذکر۔ رشوت خوار۔ مذکر۔ (صفیہ)

چنانکہ صاحب گوید (۴) آتش سوداے من (۴) عاشق۔ مذکر۔ (ناخ ۵) جو کہ ظالم ہے

خوابد بافون اجل پد مرغ نتواند منور از تربت وہ ہرگز پھولتا پھلتا نہیں پد سہر ہوتے حکیت

مومن گذشت پد دیکھا ہے کہیں شمشیر کا پد

آتش خوار (اصطلاح) بقول صاحب بحر آتش خوارہ (اصطلاح) بقول صاحبان

بحر عم (۱) نام مرغی است کہ آتش می خورد (۲) بحر عم ورشیدی مراد آتش خوار۔

مردم بد نفس و ظالم (۳) حرام خوار در رشوت آتش خوشستن (استعمال) طلب کردن

خوار۔ صاحب رشیدی ہم ذکر این میکنند و تحقیق آتش باشد بہار ذکر این میکند و از منی پاکت۔

مولف (۴) عاشق۔ فاعل آتش خوردن (ارو) آگ مانگنا۔

کہ منی رنج و الم بسیار کشیدن است (میں صبر و ۵) آتش خود بخود گرفتار کسے (استعمال)

خسرو است از سوز دل و زودوق عالم بے خبر پد آتش از خود افتادن در کسے چنانکہ ظہوری گوید

مرغ آتش خوار کے لذت شناسد دانہ را پد (حکیم) (۵) در ظہوری خود بخود آتش گرفت پد بیج

سنائی ۵) برد آب عالم ابرار پد مدحت بادشاہ آتش از خودے تو منت دار نیست پد (ارو) خود بخود

خوار پد (ظہوری ۵) این شکلہ کز کانون جان میکشد آگ لگ جانا۔

آتش خوردن

(مصدر اصطلاحی) (۱) خوردن

نے بیان کیا ہے لیکن سند نمبر (۳) سے جو معنی

پیدا ہوئے ہیں ان کا ترجمہ محاورہ اردو میں

آگ لگنا ہے۔ گبک آتش خوردن داغ خراے

آز آتش و فزخ چہ باک پڑ غلہ شاخ گل شود مرغ

خوش خرامی کے داغ سے بکب کو آگ لگتی ہے

یا بکب جلتا ہے۔ بقول امیر آگ لگنے کے معنی

تر پنا۔ بے قرار ہونا۔ رشک و حسد ہونا۔ ناگوار

گزرنا۔ بہت رنج و غم ہونا۔ (۴) جلتا۔

آتش خورشید

(اصطلاح) بانافت رابع

بقول صاحب بحر عم (۱) نور آفتاب (۲) سوز

عشق و سوز دل۔ (۳) شراب۔ (۴) زر طلا۔

(۵) غضب۔ (۶) ظہور نور الہی۔ صاحب بیہ الفضلا

ہم ذکر این می کند۔ (اردو) (۱) آفتاب کا

نور۔ مذکر۔ (۲) سوز عشق۔ سوز دل۔ (مذکر)

(۳) شراب۔ سوخت۔ (۴) سونا۔ مذکر۔ (۵)

غضب بغصہ۔ مذکر۔ (۶) نور الہی کا ظہور و ذکر

(آتش) (۵) نغان و آہ سے بے سوز دل میان

آتش۔ استعمال این براسے جانوران آتش خوار

باشد چنانکہ غنی گوید (۵) بادہ نوحان رغنی

آز آتش و فزخ چہ باک پڑ غلہ شاخ گل شود مرغ

آتشخوار را (۲) شراب خوردن کہ آتش بسنی

شراب ہم آمدہ۔ (۳) بقول صاحب بحر عم رنج

والہم بسیار کشیدن چنانکہ محمد علی راج گفتمہ است

(۵) آب گرد و شکر از شرم کھائے کہ تراست

گبک آتش خوردن داغ خراے کہ تراست (۴)

بہ تحقیق مولف سوزن ہم۔ (۱) میر خسرو (۵)

عاشق کہ می سوزد دلش از طعن باکش کے

بود پڑ شمع کہ آتش میخورد راحت شمار و گاز را

(اردو) (۱) آگ کھانا۔ (مثل) آگ کھائے

منہ جلے اُد ہار کھائے پیٹ۔ (امیر اللغات) (۲)

شراب پینا۔ (۳) آگ میں جھونک دیا جانا۔

یعنی سخت ایذا پانا۔ مصیبت میں گرفتار ہونا۔

یہ ترجمہ ان معنوں کا ہے جنکو صاحب بحر عم

<p>ہوتا ہے دلیل آگ کے ہونے کی ہے دھواں ہوتا ہے : ترک اسلام کیا ہے : (۳ و ۴) بقول امیر آگ آتش دادن (مصدر اصطلاحی) بقول لگانا۔ برافروختہ کرنا۔ بے قرار کرنا۔ (برق سے) صاحب بحر جم (۱) سوزن (۲) ترک دادن و ترک کردن باشد مطلقاً (۳) کسے برابر سر قہر آوردن (۴) بے قرار ساختن (خرین ۵) آموختن بہ مرغ سحر گرم نالہ : تا آتشی بخار و خس آشیان و ہدیہ : (ظہوری ۶) از ظہوری خرقہ شوی یا دیگرہ آتش نے لگائی آگ کیا کیا ہے :-</p>	<p>آتش داشتن (مصدر اصطلاحی) نیدنم آتیش دریا مدہ : صاحب رشیدی ہم ذکر این کہ صاحبان لغت چرا ذکر این نہ کردہ اند تحقیق می کند بہار (آتش دادن چیزے را) و (آتش مولف آتش داشتن (۱) بمعنای حقیقی۔ دادن در چیزے) کنایہ از سوزن چیزے می گیرند داشتن آتش۔ (۲) سوز عشق داشتن (مہدی مولف گوید کہ مفعول این نہ صرف (چیزے) بیات ہر جاروی از برق فنا جانتوان یافت ہے بلکہ (کسے) ہم تخصیص صلہ در ہم از کلام خرین عمریت کہ آتش پے این قافلہ دارد ہے : شغائی باقی نمی ماند۔ (اردو) آگ دینا۔ جلانا (نسخ اصغہانی ۵) آتشی دارم کہ گر بر خاک افتد ۶) غم نے ہمارے خانہ دل کو جو آگ دی پرشون اشک من : بھجو خون گرم خاک مردہ می آید بزرگ خانہ زبور ہو گیا ہے : (۲) ترک کرنا۔ چھوڑ بجوش : (اردو) (۱) آگ رکھنا۔ ہمارا مطبخ دینا۔ (میر ۵) میر کے دین و مذہب کو کیا چھوڑ نہ آگ رکھتا ہے اور نہ چولھا۔ (۲) سوز دل ہو تم اسنے تو : قشقہ کھینچا دیرین بیٹھا کب کا رکھنا۔</p>
--	--

آتش داغ

(استعمال) بقلب اضافت بقول

است بدین وقت شرط مجلس ماہ فقیہ معدن این

صاحب فرسنگ اندراج۔ داغ آتش است یعنی و تنور مسکن آن پیکے چو آب از اندریان جام
و افیکہ از آتش بہر سد۔ (اردو) آتش کا داغ۔ مذکر و قدح پیکے چو برگ گل اندریان آتش دان پ:

آتش دامن زدن

(مصدر اصطلاحی) بدون

(اردو) بقول صاحب جامع اللغات۔ چولھا۔

اضافت رابع۔ دامن زدن بر آتش است و آتش

رادامن زدن و تیز کردنش (والہ ہدی ۷)

آتش در آب انداختن (مصدر اصطلاحی)

ریشک بے قیدی کھر آتش ما دامن زدن پوزین ہمہ کار نامکن و فتنہ

آتش در آب زدن

قید کہ در کار مسلمانی شدہ مولف گوید کہ این بر پا کردن است۔ (نظامی ۷) همان رومی

سند آتش کسے رادامن زدن است و کنایہ از شوق رایت افراختہ پوزینندی در آب آتش انداختہ پ:

او تیز کردن۔ (اردو) آگ بھڑکانا۔ بقول امیر (نامر علی ۷) تازدی آتش در آب از عکس

دونون معنون مین (ریشک ۷) آگ بھڑکا کے آن رخسار پ: شمع روشن کرد در اندام ماہی خار پ:

دکھانا اُسے اُسے نامہ برو پ: حال جانسوز بانی (اردو) آگ پانی مین لگانا بقول امیر فتنہ

نہ کہا جائے گا پ: (جرات ۷) آہ اس دلکی لگی اٹھانا۔ (خلیل ۷) کچھ شرارت سے نہیں دل

پر چشم گر یاں کیوں نہو پ: یہ اسی کجخت کی جو آگ ہی جلانے والے پ: آپ تو پانی مین مین آگ

بھڑکائی ہوئی پ: لگانے والے پ: بقول صاحب فرسنگ آصفیہ پانی

آتش دان

(اصطلاح) بقول صاحب

مین آگ لگانا نامکن ہانتہ کرنا۔

ریشدی مخمن و منقل (یہ معری قطعہ) دو گوہر آتش در استخوان زدن (مصدر اصطلاحی)

حرارت در جسم پیدا کردن است چنانکہ ظہوری گوید
(۵) بستر بیمارے اندام جسم با آتش در ستوان
می شود چشم عبا رخویش میسوزم : (ولد ۵۷)
تب زیم : (اردو) بڈیوں میں آگ لگانا۔
چون حباب اینجا متاع برق حسرت خانه است :
یعنی سوزش اور حرارت پیدا کرنا۔ (دیکھو اہر اللغات)
آہ نتوان گفت آتش در جگر داریم ما : (اردو)
جگر میں آگ رکھنا۔ آتش رکھنا۔ آتش جگر ہونا۔
میں آگ لگانے کے معنی نمبر ۲)۔

آتش در چین دشتن

(مصدر اصطلاحی)

آتش در دل ہونا۔

غضبناک کردن است یعنی مباد کہ آتش بھنی
غضب آمد پس آتش در چین غضبناک باشد
و یا مصدر داشتن افتادہ معنی متعدی کن بصلہ
ظہوری گوید (۵) نکر دم بیچ تقصیر سے جو عود
آتش مزین درمن پیکر مشک و عود آتش در چین
دارند سودائی : (اردو) آگ لگانا بقول میر
برافر و فتنہ کرنا۔ و بقول صاحب آصفیہ شہر کانا۔
سوختن زبان و از کلمہ معذور شدن چنانکہ جامی
گوید (۵) شمع رخسار ترا گیر و بدعو می در زبان :
(مصدر اصطلاحی)

آتش در زبان افتادن

(مصدر اصطلاحی)

اگر فاعل این (چیز) باشد حرارت پنهان
داشتن و اگر (کس) را فاعل گیریم در اسے معنی
اول الذکر سوز زبان عشق و دشتن ہم (بیدل ۵)
صاحب آصفیہ زبان بند ہونا۔

(۱۰۱)

آتش در زون پخیرے (اصطلاحی) آتش در سراپا رسیدن (استمال) گرفتن

مراد آتش زون پخیرے باشد (مفہوم ۵) آتش از سراپا (ظہوری ۵) من وکیل و ابق
حرف عشقت مگر امشب زیکے سرزدہ است ہ کہ آتش در سراپایش رسد ہ گرباد و امن عذرا
صبا این ہمہ آتش بگلست در زوہ است ہ۔ رو و خاکش رش ہ (ارو) تمام جسم میں آگ

(۱۰۲)

آتش در زیر پا (اصطلاح) باضافت لگھانا۔ سر سے پاؤں تک جلنا۔

راے دوم کنایہ از بے قرار چنانکہ صاب گوید (اصطلاحی) آتش در سر و داشتن (مفہوم ۵) آتشے کہ ز شوق او صاب مراد زیر پاست ہ غصہ و نفرت داشتن است چنانکہ صاب گوید

خار صحرائے علامت فرشت سبحاب من است ہ۔ (۵) ز شوق پاے بوس بحر در آتشے دارم ہ کہ سیل من غبار آلود از صحرائی گرد ہ (ارو)

(غالب ۵) ہوں اسیری میں بھی غالب بسکہ آگ لگنا۔ بقول امیر غصہ آنا۔ ناگوار گزرناد بحر آتش زیر پا ہ موعے آتش دیدہ ہے حلقہ مری (۵) ہمارے رہنے سے تجھ کو جو آگ لگتی ہے ہ
ز بخیر کا ہ۔ جلاے دیتے ہیں ہم آشیان بہت اچھا ہ

(۱۰۳)

آتش در زیر پا بودن (اصطلاحی) آتش در شمع در گرفتن (اصطلاحی)

کنایہ از بے قرار بودن کہ مراد آتش زیر پا روشن شدن شمع باشد چنانکہ غنی گوید (۵) بودن است (غنی ۵) ز دل سوزی بریزاے خرمین عمرش تلف شد ہ کہ از کس زر گرفت ہ داد
آبلہ از چشم خود آبی ہ براہ شوق تاکے آتش در زیر سر بر باد چون در شمع آتش در گرفت ہ (ارو) چراغ جلنا۔ بقول صاحب تصنیف چراغ روشن ہونا ہ

(۱۰۱)

(۱۰۲)

(۱۰۳)

آتش در تھائے و دو است (دش) رابع آتش کہ ہجو دریا جوش می زند۔ دریا جوش

ناریان این مثل را بجائے زند کہ آثار کبک را صفت آتش است بہ تشبیہ زبانہ کہ مثل موج

تھا ہر کون مقصود باشد۔ (بیدل ۵) آہ بے تاشہ جذر و مد دارد (جمال الدین عبدالرزاق صفت

ماراکم گیر ہر کجا و دویت آتش در تھاست آتش میگوید (۵) زمانہ سیرت و گردون نہیب

(اُردو) دکن میں ایسے مواقع پر کہتے ہیں کہ غبار دریا جوش پڑ زمین گداز زمان فعل آسمان

کے پیچھے طوفان لگا ہوا ہے۔ آثار کے بدبختی ٹپکتی ہے جولان پڑ (اُردو) وہ آتش جوش دریا کے

آتش در گرفتن (مصدر اصطلاحی) مراد جوش مارتی ہے یعنی اپنے شعلوں کے ذریعہ جڑ

آتش گرفتن است (ظہوری ۵) در گرفت است و در کہتی ہے۔ آتش دست (اصطلاح) بدون اضافت

آتش درون (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب فرہنگ اندراج کنایہ از کاگیر

بقول صاحب فرہنگ اندراج۔ (۱) عاشق و استاد ماہر در ہر صنعت و بقول صاحب تحقیق

مراد (آتش خاطر نبر ۱) و باضافت الی تحقیق الاصطلاحات تیز دست (صائب ۵) لالہ

مولف (۲) سوز دل مراد آتش دل۔ اہل درنگ بہان بود کہ آتش دستان پے سکہ داغ

زبان تصدیق مسمیٰ و می کنند (اُردو) دیکھو بنام من دیوانہ زندہ (دلہ ۵) ہر چہ ہر کس

آتش خاطر (درنگ ۵) بجا نہیں جلاتی مجھے آتش را بود و دل مصور میکند پڑ این چنین نقاش

درون پڑ تقدیر نے دست بنایا چنار کا پڑ آتش دست در عالم کجاست پڑ (اُردو) کاگیر

آتش دریا جوش (استعمال) باضافت تیز دست۔ ہا جا بہ است (مذکر) آصفیہ۔

<p>مستعمل ہے جسکا ترجمہ یہ ہے کہ آگ دوست دشمن کو نہیں پہچانتی۔ بدطینت آدمی سے کنایہ ہے طلب یہ ہے کہ جس طرح آگ ہر چیز کو جلاتی پہنکی ہے اسی طرح جسکی فطرت میں ایذا رسانی ہے اسکے ضرر سے دوست دشمن کوئی نہیں بچتا۔</p>	<p>آندہ شعلہ صبر و مدار اگر ختم ہے (دولہ) آتش عشق کرد و دوامشہد سوخت از غم دل سود امشب ہے (اردو) بقول امیر آگ سلگنا۔ (۱) آتش و وزخ تلف (اصطلاح) باضات (۲) آتش و وزخ تلف رابع اول بقول صاحب مویذ الفضلا و ثانی بقول صاحب بحر عجم شمشیر آبدار و بقول صاحب فرہنگ اندراج تیغ (اردو) شمشیر آبدار۔ مونث۔ (اصفیہ) (نخ) ۵ چمن میں یاد جو آیا وہ گلزار مجھے تو شاخ گل مہوئی شمشیر آبدار مجھے ہے۔ آتش دوست دشمن نداند (مثل) این شنے است کہ فاریان زنند مقصود آنت کہ از آتش چیرے کہ چھو آتش مضرت رسان است ہمیشہ پر حذر باید بود کہ دوست و دشمن پیش او یکسان است۔ صاحب خزینۃ الامثال ذکر این کردہ است و از منی ساکت۔ (اردو) صاب امیر اللغات فرماتے ہیں کہ یہ مثل اردو میں بھی زمینی کیرے جل جائیں۔</p>
<p>آتش و ہمتان (اصطلاح) باضافت رابع۔ بقول صاحب بحر عجم در شید می آتھے کہ دہقان بعد از درو کردن و برو دشمن غلہ بر بقیہ آن زنند تا زمین قوت گیرد (خاقانی ۵) فلک چون آتش و ہمتان سناہا بر کشد بر من ہے کہ بر ملک میسلم ہست مساجی و دہقانی ہے (اردو) وہ آگ جو کسان اپنے کھیتوں میں درو غلہ کے بعد کوٹے میں لگا دیتے ہیں تاکہ کہیت پاک و صاف ہو جائے۔ اور زمین اسکی حرارت سے زوردار ہو۔ اور جب پانی برے تو او میں قوت جاؤ بہ زیادہ رہے۔ اور گذشتہ فصل کا اثر کہیت میں باقی نہ رہے۔ زمینی کیرے جل جائیں۔</p>	<p>صاحب مویذ الفضلا و ثانی بقول صاحب بحر عجم شمشیر آبدار و بقول صاحب فرہنگ اندراج تیغ (اردو) شمشیر آبدار۔ مونث۔ (اصفیہ) (نخ) ۵ چمن میں یاد جو آیا وہ گلزار مجھے تو شاخ گل مہوئی شمشیر آبدار مجھے ہے۔ آتش دوست دشمن نداند (مثل) این شنے است کہ فاریان زنند مقصود آنت کہ از آتش چیرے کہ چھو آتش مضرت رسان است ہمیشہ پر حذر باید بود کہ دوست و دشمن پیش او یکسان است۔ صاحب خزینۃ الامثال ذکر این کردہ است و از منی ساکت۔ (اردو) صاب امیر اللغات فرماتے ہیں کہ یہ مثل اردو میں بھی زمینی کیرے جل جائیں۔</p>

آتش و ہنگان

(اصطلاح) باضافت

یہاں گرم کرنا۔ (ب) فیتلہ وغیرہ سے جلانا۔ آگ لگانا۔ اسی استعمال کا لازم آگ لگنا ہے۔ آگ دیکنا نہیں کہا جاتا۔ بلکہ اسکی جگہ بھاپ لگنا گرم ہونا کہتے ہیں (۲) آگ لگا ہوا جیسے آگ لگا ہوا گھر

رایج مراد آتش و ہنگان است۔ صاحب فہرنگ انجمن آراء صری گوید کہ این آتش است کہ ہنگان در گاہ زند تا چون باران بارو گاہ نوبر آید۔

(۱) آتش دیدن

اول مصدریت مصطلحی

آتش از پانداختن (مصدر اصطلاحی)

(۲) آتش دیدن

و ثانی مفعول (ثانی)

کنایہ از سرد کردن آتش است چنانکہ غنی گوید (۵) چہ بابک از زاهدان خشک مے خواران سرکش را بہ کہ موج بویا از پانمی اندازد آتش را بہ (اردو) آگ بجھانا۔ (امیر اللغات) دکن میں آگ کو بجھانا کہتے ہیں۔

اصنافی (۵) ز تقلید و قیاس کے فروغ معرفت خیزو بہ من از آتش دغان بنیم تو آتش از دغان بینی پس آتش دیدن چیزے چیزے است کہ گرمی آتش بآن رسیدہ۔ و آتش دیدن از چیزے بمعنائے حقیقی مشاہدہ آتش است از چیزے آتش دیدہ چیزے باشد کہ آتش آنرا گرفتہ و اثر آتش بآن رسیدہ باشد همچو باران دیدہ بہار و صاب اندھم ذکر این میکنند (صاب ۵) آسمان چون خانہ زنبور آتش دیدہ است بہ درتہ این سفت آتشبار چون خوابد کہ بہ (اردو) (۱) اردو میں آگ دکھانا بقول امیر (الف) آگ کے قریب

(۳) آتش ایجاد کردن

آتش ایجاد کردن

پیدا کردن و بر آوردن آتش باشد چنانکہ صاب گوید (۵) گنہ گار ترا از رنگ آتش ہم نمیوزدہ اندھم ذکر این میکنند (صاب ۵) آسمان چون خانہ زنبور آتش دیدہ است بہ درتہ این سفت آتشبار چون خوابد کہ بہ (اردو) (۱) اردو میں آگ دکھانا بقول امیر (الف) آگ کے قریب

دیدہ چیزے باشد کہ آتش آنرا گرفتہ و اثر آتش بآن رسیدہ باشد همچو باران دیدہ بہار و صاب اندھم ذکر این میکنند (صاب ۵) آسمان چون خانہ زنبور آتش دیدہ است بہ درتہ این سفت آتشبار چون خوابد کہ بہ (اردو) (۱) اردو میں آگ دکھانا بقول امیر (الف) آگ کے قریب

ہم نے دشمن کا گھر جلانے کو بڑا۔

آگ کی رونق مٹانا۔

آتش اتازہ کردن (مصدر اصطلاحی)

آتش را زیر دست گردانیدن (مصدر)

سوزش و زخم پیدا کردن و زخم را تازہ کردن چنانکہ

اصطلاحی) نہفتن آتش در خاکستر است چنانکہ

معروف بلخی گوید (۵) چون نگر و سوز دل فرو

صائب گوید (۵) بہموی ادب کن خصم کمرش

کہ دست لطف او پند از دامن گرفت و آتش را

را کہ خاکستر بہ نبری زیر دست خویش می گرداند آتش

تازہ کرد پد مخفی مباد کہ مفعول این (کسے و چیزے)

را بہ (اردو) آگ داب دینا (امیر اللغات۔)

ہر دو باشد۔ (اردو) زخم کو ہر کرنا۔ (آصفیہ)

(ذوق ۵) خاک دلون کی اگر مشت خاک و فخر

آتش را تیر کر کردن (مصدر اصطلاحی)

مین بڑے تو واقعی اکبار آگ داب تو دے پد

مشعل کردن آتش باشد چنانکہ طہوی گوید (۵)

آتش رخسار (اصطلاح) بدون اضافت

آتش مارا مکن در گلشن غم تیر پد بلبلان از گل

بقول صاحب فرہنگ اندراج از اسماء مشوق

و گلزاری بری پیرس پد (اردو) آگ بھرکانا۔

است (۲) و باضافت سمرخی رخسار چنانکہ صائب

آتش از رنگ گروانیدن (مصدر)

گوید (۵) یا خطا عنبر فشان یا زلف مشکین میشود پد

اصطلاحی) کنایہ از سرد کردن آتش است و

پاسے رفتن نیست و دو آتش رخسار را بہ (اردو)

بے رونق کردن آن کہ چون آتش سرد شود رنگ

اردو میں - رخ بمعنی رو اور رخسار متعل ہے آتش

سرخش باقی نمازد (صائب ۵) بھرگان خا خار

بقول امیر القاب مشوق مین سے ہے۔ اسکی جمع

از سینہ می رویاند آتش را بہ سیا فوٹ لب از رخ

زیادہ متعل ہے۔ آتشین رخسار بھی کہا جاتا ہے۔

رنگ می گرداند آتش را بہ (اردو) آگ بھانا۔

(ناخ ۵) آتش رخان دہر اگر تجھ کو دیکھ لیں پد

(اردو)

(اردو)

(اردو)

(اردو)

اُڑ جائے عارضوں سے ہرنگ شرار رنگ پد (۲) قزوینی (۵) زمین چوکا غذا آتش رسیدہ خواہد
آتش رخسار۔ رخسار کی سرخی۔ موت۔ (آتش ۵) شد پد رسد زلالہ اگر موج بر کنار امر فر پد

دہو کا جو تیس آتش رخسار کا نہ کھائے پیما۔ **آتش رفتن** (مصدر اصطلاحی) مردن
آگ میں نہ کہی بے قرار ہو پد و سرودن آتش است (بیدل ۵) گرمی در

آتش خشنده (اصطلاح) باضافت الج مجمر بھگامہ آفاق نیت پد آتش این کار و اپنا
آفتاب باشد چنانکہ جامی گوید (۵) ۱۷ رفت پیش از کاروان پد (اُردو) آگ بجھنا۔

خوش آن آتش خشنده کہ آئینہ صبح پد میرد **آتش رفتن بفلک** (مصدر اصطلاحی)
شعلہ آن رنگ شب پیدا پد (اُردو) آفتاب بلند شدن و شعلہ کشیدن آتش است۔ چنانکہ
(مذکر)۔

آتش لذر (اصطلاح) باضافت رابع۔ آتش پد زاہ من بفلک میرود علم علم آتش پد
بقول صاحب بحر عم شراب انگوری۔ (اُردو) شعلہ بھڑک اٹھنا۔ آگ بھڑک اٹھنا۔
انگوری شراب (موت) امیر اللغات۔

(۱) **آتش رسیدن** اول مصدر اصطلاحی۔ (۵) کسی نے پاسے خانی جو ناز سے رکنا پد بھڑک
(۲) **آتش رسیدہ** و ثانی مفعول آن۔ کے شعلہ ہمارے مزار سے اُٹھا پد

آتش رسیدن مراد آتش دیدن باشد و **آتش رنگ** (اصطلاح) بقول صاحب
آتش رسیدہ مراد آتش دیدہ (الوالفج روئے) موبد الفضلا و جامع اللغات سرخ رنگ و سند
(ع) کا آتش ہمیش رسیدہ ہو پد ہر فر پد (میرا طہار) در آب آتش رنگ گذشت۔ (اُردو) آتش

رنگ بمعنی سرخ بہیو کا بقول امیر لب اور رخ خضوب (اُردو) آگ میں چلنے والا۔	رنگ بمعنی سرخ بہیو کا بقول امیر لب اور رخ خضوب
اور لعل اور لالہ کی صفت میں مستعمل ہے (ناسخ) آتش روحانیان (اصطلاح) باضافت	اور لعل اور لالہ کی صفت میں مستعمل ہے (ناسخ)
۵) کچھ بچے گرفتہ ترے رخسار آتش رنگ کا بنا	۵) کچھ بچے گرفتہ ترے رخسار آتش رنگ کا بنا
کیا عجب یک رنگ ہو کر خامہ ارژنگ و شمع پند (۱) فرشتگان و بقول صاحب فرہنگ اندراج۔	کیا عجب یک رنگ ہو کر خامہ ارژنگ و شمع پند (۱) فرشتگان و بقول صاحب فرہنگ اندراج۔
۵) مسی آلودہ نہیں تیرے لب آتش رنگ پند (اُردو) ملائکہ کا جسم فرشتوں	۵) مسی آلودہ نہیں تیرے لب آتش رنگ پند (اُردو) ملائکہ کا جسم فرشتوں
ابنی نظروں میں دہوان دہاریہ انکار سے ہیں کا جسم۔	ابنی نظروں میں دہوان دہاریہ انکار سے ہیں کا جسم۔
۵) آتش روز (اصطلاح) باضافت راج	۵) آتش روز (اصطلاح) باضافت راج
تنبیہ دی ہے لالہ آتش رنگ و آتش خون نظر آیا بقول صاحبان رشیدی و بحر عجم و مویذ الفضلا۔	تنبیہ دی ہے لالہ آتش رنگ و آتش خون نظر آیا بقول صاحبان رشیدی و بحر عجم و مویذ الفضلا۔
۱) آفتاب۔ (۲) گرمی۔ (۳) روشنی روز۔	۱) آفتاب۔ (۲) گرمی۔ (۳) روشنی روز۔
۵) (نظامی) کہ چون آتش روز روشن گشت پند	۵) (نظامی) کہ چون آتش روز روشن گشت پند
سرخ شدن۔ (بیدل) جو ہر خطا آواز آئینہ	سرخ شدن۔ (بیدل) جو ہر خطا آواز آئینہ
۱) پراز دود و دند گنبد تیز گشت پند (اُردو)	۱) پراز دود و دند گنبد تیز گشت پند (اُردو)
۲) آفتاب۔ (۳) گرمی۔ (۴) موت۔ (۵) دن	۲) آفتاب۔ (۳) گرمی۔ (۴) موت۔ (۵) دن
رنگ شدہ (اُردو) آتش رنگ ہونا۔ لال ہونا کی روشنی۔ (موت)	رنگ شدہ (اُردو) آتش رنگ ہونا۔ لال ہونا کی روشنی۔ (موت)
۵) (اصطلاح) بدون اضافت آتش روشن شدن (استعمال) افزون	۵) (اصطلاح) بدون اضافت آتش روشن شدن (استعمال) افزون
۵) (اصطلاح) بدون اضافت	۵) (اصطلاح) بدون اضافت
۵) (اصطلاح) بدون اضافت	۵) (اصطلاح) بدون اضافت
۵) (اصطلاح) بدون اضافت	۵) (اصطلاح) بدون اضافت

آگ روشن ہونا۔ (اسیر) تیرے فروغِ حسن نے
 آتشِ ریختن برچیرے (مصدر اصطلاحی)
 کہو یا غبارِ خطبہ روشن ہوئی جو آگ تو غائب ہوا
 افتادِ برق باشد برچیرے چنانکہ طہوری گوید
 (۵) آتش پر شعلہ بر سینہ افسردہ ریخت نہ دجلہ
 دھوان نہ۔

آتش روشن کردن (استعمال) افروختن
 آتش باشد چنانکہ بیدل گوید (۵) انتظارین
 پر مایہ از چشم بے نم جوش زد نہ صاحبِ ارغوان
 بحوالہ بہار این رامرادن ماضیہ سیفر ماید و عجب
 عشق از خامی خود می کشم نہ خوبتر از سعی آتش
 است کہ بہار ازین ساکت و سست در ارغوان
 دیر روشن میکند (اردو) بقول امیر آگ
 پیش نشد قتال۔ (اردو) بجلی گرنا۔ بجلی
 روشن کرنا۔ پڑنا۔ (اصفیہ)۔

آتش رو (اصطلاح) بقول بہار کی
 آتش ریختن درچیرے (استعمال) بقول
 از اسماء محبوب مراد آتش رخسار۔

آتش رویانیدن ازچیرے (مصدر)
 از عشق شعلہ خوب رخاست و دواز خرمن عالم نہ
 (اصطلاحی) بر آوردن آتش و پیدا کردن آن
 تب این شیر آتش ریخت بیدل در نیستانہا نہ
 از چیرے است بند در (آتش از سنگ رویانیدن)
 (دولہ) شوخ بے باک کہ رنگ عیش در کاشانہ
 ریخت نہ خواست شمع بر فروزد آتش در خانہ ریخت نہ
 گذشت)

آتش ریختن بچیرے (استعمال) بقول
 صاحبِ ارغوان مراد آتش ریختن درچیرے
 (اردو) آگ لگانا۔ (ناسخ) تب فرقت
 نے آگ ایسی لگائی میرے اعضا میں نہ عرن
 باشد (الہی ہمدانی ع) آتش بفرق ریختن بچیرے
 کے بدلے ہوتے ہیں مساموں سے شرر پیدا نہ

صاحب جامع اللغات نے بھی جلانا اور آگ
زند (۲) شاعر فصیح الکلام و بقول بہار کنایہ از
تیز زبان و کے کہ تقریر او در گید و بقول صاحب

آتش ریز | (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ
اندکنایہ از فتنہ انگیز زبان دانان را چال
ازین اتفاق نداشتند و کے از اہل لغت و کراہین
کرده۔ (اردو) اردو میں فتنہ انگیز کہا جاتا ہے
مگر یہ ترجمہ آتش انگیز کا ہے۔

آتش زار | (اصطلاح) از عالم گلزار و بہرہ
زار است یعنی جاے کہ در آن آتش باشد (اردو)
خان فطرت (۵) شب بیاد ت اے بہارستان
شوخی تاحرہ بستان سبہ باغ فہ آتش از بود
صاحب فرہنگ اند بخمن آتشنا نہ ذکر این
می کند و بہار نیز از مجرد اصطلاح خبر می دہد۔
(اردو) صاحب جامع اللغات نے فرمایا ہے
کہ آتش زار سے آگ لگا ہوا مقام مراد ہے۔

آتش زبان | (اصطلاح) بقول صاحب
بحر عجم (۱) تیز و تند زبان یعنی شخصے کہ تند و جلد
اعتبار سے شمع اور شعلہ اور لالہ کی صفت میں

بھی آتا ہے (۱) تیز زبان (مذکر) فر فر باتیں کرنے
والا۔ (۲) آتش زبان خوش بیان۔ مذکر۔ (۳) بس کن این آتش زبانی بس کہ در پایان چو
آتش زبان۔ مذکر۔ لالہ یا شمع کی صفت (ناخ شمع) شمع کا خواہت برباد سردادن زبانت بے سخن ہے
کوچہ و بازار میں کہتے ہیں مجھ کو دیکھ کر ہے یہی آتش (اُردو) آتش زبانی (موت) (داغ) تری
زبان ناخ اسی کا نام ہے: (مومن) نکلے آتش زبانی داغ روشن ہے زمانہ پر پڑ پگھل جاتا
باتوں میں اگر مڑے دھواں پڑ شعلہ رخسار ہو ہے مثل شمع دل ہر یک سخذان کا ہے

آتش زبان: (آتش) روشنی ہووے جو (مصدر اصطلاحی) بقول
آگہوں میں تو سیر باغ کر بلا آتش زبان ہے صاحب بحر عجم مراد آتش دادن است بہا
شمع ایوان بہار ہے۔ (آتش زدن در چیرے) را ذکر می کند و گوید کہ

آتش زبانہ بر آوردن (استعمال) بلند
شدن آتش و شعلہ کشیدن آتش چنانکہ جانی و بس مولف گوید کہ (۱) آتش زدن بر چیرے
گوید (۲) سوز زبان خامہ کن شرح اشتیاق: و بر کے (۲) آتش زدن بر چیرے و بر کے (۳)
گر آتش غم تو بر آرد زبانہ: (اُردو) بقول ای (۴) آتش زدن چیرے
آگ کے لو کے اٹھنا۔ آگ کے شعلے بلند ہونا (۵) را و کسے را (۵) آتش زدن در چیرے و در کسے
(۶) دل سے نالے نہیں نکلتے ہیں: اٹھ رہے مراد یکدیگر است۔ مخفی مباد کہ بقول صاحب
ہیں یہ آگ کے لو کے ہے۔ بحر عجم آتش زدن حقیقتہ و کنایہ چار معنی دارد

آتش زبانی (اصطلاح) تیزی و تند (الف) سوختن کہ معنی حقیقی است (ب) کنایہ از

ترک وادون و ترک کردن (ج) دبر سر قہر آوردن	آن چیز (بیدل ۵) بیج کس آتش نزد بر صغہ
(د) دبے قرار کردن - الخ - تعیم صاحب بحر عم و بے حاصلی ۶ ورنہ من ہم می کنم بیدل چراغان	تخصیص بہا ر قاضا میکند کہ ذکر ہر یک معنی باعتبار زیر پوست ۶
مسئلہ کردہ شود پس -	آتش زدن بر کسے - (الف) سوختن آنکس
(۱) آتش زدن بخیرے - (الف) سوختن	(فردوسی ع) زده شاہ آتش بے بر سر مر ۶ -
آن خیر است چون آتش بخرم زدن و آتش	(۳) آتش زدن خیرے - باضافت نون
بخانہ زدن (فغانی ع) آتش زخم بخرمم از	(الف) سوختن آن - چنانکہ بیدل گوید (۵)
دود آہ خویش ۶ (بیدل ۵) بکارہ سازی	و الخ بے طاقتی کا غذا آتش زدہ ایم ۶ رفیق از
و ہم تعلیم بخرد ۶ مگر جنون زند آتش بخانہ کہ ندارم ۶	خود چہ قدر سیر خیابان گشت ۶ (ب) ترک
(د) دبے قرار کردن آنت چون آتش بجان دن	وادون خیرے -
(مختصم کاشی ۵) صد شہہ کرد چشم تو ضلح برائے	آتش زدن کسے - باضافت نون - (الف)
غیر ۶ کا آتش بجان من زد و دروے اثر نکرد ۶	سوختن کسے - (ب) ترک وادون کسے (ج) بختم
آتش زدن بکسے - (الف) بمعنائے حقیقی	آوردن کسے - (د) دبے قرار کردن کسے -
سوختن (بیدل ۵) نانخے در پنج طاقت نمی یابم	معنی مباد کہ درین ہر دو مصدر کہ بر نمبر ۳ گذشت
چونخ ۶ نیز غم آتش بخو و تارغ خار پاکنم ۶ (ج)	خیرے و کسے مفعول و فاعل ہر دو می آید -
بر سر قہر آوردن کسے - (د) دبے قرار کردن کسے -	(۴) آتش زدن خیرے را - (الف) سوختن
(۲) آتش زدن بر خیرے - (الف) سوختن	آن خیرے - (ب) ترک وادون آن خیرے چنانکہ جامی

<p>گود (ع- الف) عشق یکرنگی تقاضای کند این صله مطابق نمی شود - پس تعلیم صاحب بحر عم من روشن است و در زشتی آتش چرا زود بچو خود پروان در آب و چه چندان قابل گرفت نیست که از صله های آتش زدن کس را - این مراد آتش زدن این مصدر بحثی نفرمود و لیکن تخصیص بهار با کس است که گذشت - (ملا قاسم مشهدی - الف ع) صله (در) و (را) بسیار قابل غور است - الف بمن عشق آخر بر می بغیش زدم خود را به ازان کار صحر با وجودی که این مصدر را باعتبار معانی که در اول دهم آتش زدم خود را به</p> <p>(ه) آتش زدن در حیرت - مراد مصدر معانی اختلاف دارد - زیرا که فارسیان در اول نمبر ۱، است که گذشت - (جامی ع- الف) اکثر مصادر با اختلاف فاعل یا مفعول معنی از دود و دل ما حذر است شعله شوق است آتش زده تازه پیدای کند چنانکه در همین یک مصدر در ضمن خاشاک و خس ما به استعمالی تازه بنظر موقوف آمده یعنی بابا فغانی شیرازی (آتش بافتاب زدن) را که تابع آتش بچیر زدن - است بمعنی روشن کردن -</p> <p>هیچ تقصیر چه عود آتش مزین در سن به که و نور دادن آفتاب گرفته است و این معنی مشک دعوی آتش در جبین دارند سودائی به تازه و را به هر چهار معانی (آتش زدن) است بر ناظرین تحسین پس در روشن باد که این تقصیر بچکانه که گذشت و ممکن است که جویندگان استعمالی که باعتبار صله های مختلفه گذشت می کشاید که تازه ترحم دریا بند - (فغانی ع) سخن چین ز هر چهار معنی مصدر (آتش زدن) لزوماً با هم یک کجا میری شراب زده به که تابع صفت آتش بافتاب</p>	<p>گود (ع- الف) عشق یکرنگی تقاضای کند این صله مطابق نمی شود - پس تعلیم صاحب بحر عم من روشن است و در زشتی آتش چرا زود بچو خود پروان در آب و چه چندان قابل گرفت نیست که از صله های آتش زدن کس را - این مراد آتش زدن این مصدر بحثی نفرمود و لیکن تخصیص بهار با کس است که گذشت - (ملا قاسم مشهدی - الف ع) صله (در) و (را) بسیار قابل غور است - الف بمن عشق آخر بر می بغیش زدم خود را به ازان کار صحر با وجودی که این مصدر را باعتبار معانی که در اول دهم آتش زدم خود را به</p> <p>(ه) آتش زدن در حیرت - مراد مصدر معانی اختلاف دارد - زیرا که فارسیان در اول نمبر ۱، است که گذشت - (جامی ع- الف) اکثر مصادر با اختلاف فاعل یا مفعول معنی از دود و دل ما حذر است شعله شوق است آتش زده تازه پیدای کند چنانکه در همین یک مصدر در ضمن خاشاک و خس ما به استعمالی تازه بنظر موقوف آمده یعنی بابا فغانی شیرازی (آتش بافتاب زدن) را که تابع آتش بچیر زدن - است بمعنی روشن کردن -</p> <p>هیچ تقصیر چه عود آتش مزین در سن به که و نور دادن آفتاب گرفته است و این معنی مشک دعوی آتش در جبین دارند سودائی به تازه و را به هر چهار معانی (آتش زدن) است بر ناظرین تحسین پس در روشن باد که این تقصیر بچکانه که گذشت و ممکن است که جویندگان استعمالی که باعتبار صله های مختلفه گذشت می کشاید که تازه ترحم دریا بند - (فغانی ع) سخن چین ز هر چهار معنی مصدر (آتش زدن) لزوماً با هم یک کجا میری شراب زده به که تابع صفت آتش بافتاب</p>
---	---

<p>زودہ پ خلاصہ اینست کہ (آتش زدن) یعنی روشن کون ہم باشد چنانکہ از اصطلاح (آتش زن) کہ می آید روشن است۔ (اُردو) (۱) آگ لگانا بقول امیر کسی چیز کو آگ دینا۔ جلانا۔ (۲) بقول صاحب آصفیہ چھوڑنا۔ چھوڑ دینا۔ ترک کرنا کسی چیز کو۔ (۳) آگ لگانا۔ برافروختہ کرنا کسی کو۔ (۴) بلکہ قرار کرنا کسی کو۔ (۵) ہلانا معنی تازہ۔ بقول صاحب آصفیہ کسی چیز کو چکانا۔ آب دینا۔ رونق دینا۔</p>	<p>شمالی و شرقی و غربی را محو کردہ بختیقین مولف فارسیان این مثل را بجای می زنند کہ انظار انتہائے خوبی حسن و آب و تاب مدوح مقصود باشد۔ از آب پیکران سیارگان فلک مراد است یعنی مدوح ما آن مایہ آب و تاب دارد کہ سیارگان فلک را آتش میزند یعنی میسوزد بیتاب میگردد اندہ (اُردو) سیارون کو ماند کر دیا۔</p>
<p>آتش زر (اصطلاح) باضافت راجع بقول صاحب بحر عجم رواج و رونق زر۔ و صاحب رشیدی گوید کہ آتش زر رواج و رونق است کہ آتش بہار نیز گویند۔ قتال۔ آتش زر کشتن) بہ معنی رونق و رواج زر کم کردن آمدہ (نظامی) سیم کشان کا تش زر کشتہ اند و دشمن خود را بشکر کشتہ اند (اُردو) مال و دولت کی رونق۔ سکہ کا رواج۔</p>	<p>صاحب آصفیہ کسی چیز کو چکانا۔ آب دینا۔ رونق دینا۔</p>
<p>آتش زودہ (اصطلاح) بقول صاحب مؤید الفضل و اند مراد آتش دیدہ مولف گوید کہ مفعول آتش زدن است و صفت واقع میشود۔ (مرزا طاہر و حیدر) داغ پر سبز زبے طاہریم می گردد پ شام ہجران تو چون کاغذ آتش زدہ پ آتش زودہ آب پیکران را (مثل) صاحب شمس اللغات گوید کہ رونق سخی و شوش پیکر جنوبی و</p>	<p>آتش زودہ (اصطلاح) بقول صاحب مؤید الفضل و اند مراد آتش دیدہ مولف گوید کہ مفعول آتش زدن است و صفت واقع میشود۔ (مرزا طاہر و حیدر) داغ پر سبز زبے طاہریم می گردد پ شام ہجران تو چون کاغذ آتش زدہ پ آتش زودہ آب پیکران را (مثل) صاحب شمس اللغات گوید کہ رونق سخی و شوش پیکر جنوبی و</p>
<p>آتش زرکار (اصطلاح) باضافت راجع</p>	<p>شمس اللغات گوید کہ رونق سخی و شوش پیکر جنوبی و</p>

<p>بقول صاحب شمس اللغات مرادف آتش زر و است۔ (اُردو) آفتاب و مہر عالم تاب و آتش بہار است۔</p>	<p>آفتاب جہان تاب۔ (غالب) صبح دم دروازہ</p>
<p>آفتاب و کھلا نہ مہر عالم تاب کا منظر کھلا نہ (میر)</p>	<p>آتش زمان فعل (استعمال) باضفت</p>
<p>اک روز بے نقاب ہوا ہتا و صبح کو بے اب تک</p>	<p>آتش زمانہ سیرت راج۔ آتش است</p>
<p>ہے آفتاب جہان تاب پر زوال نہ</p>	<p>وزمان فعل و زمانہ سیرت صفت آنت۔ یعنی</p>
<p>آتش زمین گداز (استعمال) باضفت</p>	<p>فصل او ہجو زمان و سیرت او مثل زمانہ باشد</p>
<p>راج۔ آتش است زمین گداز صفت آن۔</p>	<p>کہ زمانیان را ہم آرام دہد و ہم تکلیف رساند۔</p>
<p>یعنی زمین را گرم کند۔ سند این در آتش زمان</p>	<p>(جمال الدین عبدالرزاق در صفت آتش گوید</p>
<p>فعل گذشت۔ (اُردو) زمین کو گلانے والی</p>	<p>زمانہ سیرت و گردون نہیب دیا جوش نہ</p>
<p>آگ۔ زمین کو گرہانے والی آگ۔</p>	<p>زمین گداز زمان فعل و آسمان جولان نہ بہا</p>
<p>آتش زن (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>ذکر این بضم لفظ آتش کردہ است (اُردو)</p>
<p>بمیر عم و رشیدی (۱) آہن چھاق (۲) روشن</p>	<p>زمانے کی تاثیر زمانہ کی خوبو رکھنے والی آگ۔</p>
<p>کند آتش عموماً (۳) و صاحب روشنی ادا و</p>	<p>آتش زمرم (اصطلاح) باضفت راج۔</p>
<p>سلاطین خصوصاً۔ (۴) جالوریت کہ قفس نام</p>	<p>بقول صاحب ساطع برہان و بحر عم کنایہ از آفتاب</p>
<p>وارد۔ موقوف گوید اسم فاعل مصدر آتش زن دن</p>	<p>(اُردو) آفتاب۔ مذکر۔</p>
<p>و حاوی بر ہمہ معانی آن باشند و بقول بہار صبا</p>	<p>آتش زمن (اصطلاح) باضفت راج۔</p>
<p>از مجموع سنگ و چھاق و سوغیہ (لفظی) ضمیر</p>	<p>بقول صاحب برہان کنایہ از آفتاب عالم تاب</p>

نزن بلکہ آتش زن است : کہ مریم صفت بکرو آگ لینے نہ مے۔ آگ لگے اس گھر کو جس سے آبتن است : (مرزا جلال سیادت ۷۵) سرو دھوان نہیں نکلتا۔ ڈوب جائے وہ جو پانی سے قدش چون بقمری گرم درگلش شود : بطلون او دریغ کرے۔

چون شعلہ جوالہ آتش زن شود : (طاہر وحید ۷۵) آتش زنہ (اصطلاح) (۱) چھاق (۲) روشنی مالا جو آتش زن براسے خویش نیست : بقول صاحب بحر علم جو بے ویسے کہ بدان آتش گرچہ ہر کس یا چراغ از دولت ماروشن است : رامی شکمند۔ بہارین را مراد آتش زن گوید (اردو) (۱) چھاق کا لوبا۔ مذکر۔ (۲) آگ لگانے والا۔ مذکر۔ (۳) مشعلی یا داروغہ شعلخانہ۔

(۴) تھنس مذکر (صابر ۷۵) گر تو کرے نہ صید تو می کند۔ (ملا مکتبی ۷۵) آتش زنہ وار پیر دل نقص کی طرح سے : بلکہ ہوا پنی خاک میں خود ہی کاشی رباعی) آتش زنہ وسوختہ و سنگ بہم : سنگ : می کوفت قد خمیدہ بر سنگ : (فضل الدین شکار خاک :-

آتش زن در انخانہ کہ دوش کسوز بہ بندہ (نیل) کے در گیر دچو سوختہ دارد نم : نزدیک و دوریت این مثل را فارسیان براسے بخیل زنند یعنی خانہ کہ از بحالت وخت صاحب خانہ دوش بلند نشود ہم : بسیار عجب است کہ محقق رشیدی آتش زنہ یعنی آنا پخت نہ دارد۔ سوختش بہتر است۔ صاحب خزینۃ الاسال ذکر این میکند و از تعریف ساکت (اردو) دکن میں کہتے ہیں کہ بخیل کا گھر جلے تو چھاق است و چھاق۔ آہنے کہ آتش زنہ نام دارد۔

صاحب موبد الفضلا خوش مراحتے میکنند کہ آتش زہ نمنی و انم ہی دامن پد کہ آتش زیر پا دارد گل از
 آن آت پلوا دامت کہ بر سنگش زمند و بر کشش شوق گریبانش پد (غنی ۵) بسکہ در دشت
 چنماق گویند اما سندے کہ از کلام منوچہری بدست جنون داریم آتش زیر پا پد حلقہ زنجیر خواہد شد
 بہار آمدہ است طرفہ مذاقی پیدایمی کند و ہونا (۵) جو الہ شدہ (اردو) بقول صاحب طایع اللغات
 اے خداوندے کہ روز ششم تو ازیم تو پد در جہد آتش بے قرار و بے چین رہنا۔ غالب دہلوی نے آتش
 بسنگ آتش و آتش زہ پد (اردو) چنماق کا زیر پا کو اردو میں احتمال کیا ہے (۵) ہون
 لوبا۔ (۲) وہ لکڑی یا سیج جس سے آگ کو ٹوٹے اسیری میں بھی غالب بسکہ آتش زیر پا پد موسے
 اور پہیلیاتے ہین یا ہمار کرتے ہین جیسے سچے یا پینا آتش دیدہ ہے حلقہ مری زنجیر کا پد

آتش زیر پا بودن (مصدر صلاحي) آتش زیر پا سپردون (مصدر صلاحي)

مراد آتش زیر پا داشتن کہ گذشت (غنی) باضافت راس ہملہ اول۔ کنایہ از صعوبت کشیدن
 (۵) ماکردہ ایم در رہ شوق قدم زسہ پد آتش و پرواے جان خود نکردن چنانکہ جامی گوید (۵)
 بود ز داغ جنون زیر پاے ما پد (صائب ۵) گر آری رو۔ دران کہ جہد چور یگ گرم۔ زیر پا پد
 خردہ جان را بود در جسم آتش زیر پا پد این سپند سپردن بایدت صد گونہ آتش و بریا بانس پد
 شوخ در مجہزی گیر و قرار پد۔ (اردو) سختی جہیلنا۔ جان کی پروا نہ کرنا۔ آگ

آتش زیر پا داشتن (مصدر صلاحي) مین کود پڑنا۔ (بھر ۵) وہ بشر اور مین جو کرتے

بقول بہار کنایہ از بے قرار بودن۔ کہ مراد مین نافرمانی پد آگ مین کود پڑین ہم ترے
 ماضید باشند۔ (صائب ۵) عیار شوق طبل را ارشاد کے ساتھ پد

آتش سخن (اصطلاح) بقول صاحب	آتش سان (اصطلاح) بقول صاحب
بحر عم (۱) رونق بہار (۲) طغہ زندہ (۳) عتاب کنندہ و	بحر عم رونق بہار (۱) رونق بہار (۲) طغہ زندہ (۳) عتاب کنندہ و
آتش سپید و زرد (استعمال) باضافت	آتش سپید و زرد (استعمال) باضافت
او در گیر و صاحب رشیدی را با صاحب بحر عم۔	رابع آتش کہ رنگش سپید است و زرد۔ اہل
اتفاق است۔ (اُردو) (۱) طغہ زن۔ مذکر (۲)	زبان سپید و زرد و صفت آتش آورده اند۔ (۱)
غصیل غصیل۔ مذکر۔ (اصفیہ) آتش طبع بقول	الدین عبد الزاق در صفت آتش گوید (۱) سپید
امیر غصہ ور۔ (۳) آتش زبان اور آتش بان	و زرد ہم در چو زنگ سرست و سیاہ و سنج بہم
اُردو میں مستعمل ہے۔ (امید اللغات)	در چو لالہ نمان (اُردو) وہ آتش جو سپید
آتش سرازوہان در آوردن (مصدر)	و زرد ہے۔
اصطلاحی) کنایہ از آہ گرم کردن است چنانکہ	آتشان (استعمال) بقول صاحب
محتشم گوید (۱) برس از آنکہ در آرد سراز	انہ از عالم گلستان یعنی جائے کہ ہر طرف آتش
وہان من آتش و بجانب تو کشد شعلہ از زبان	بنظر آید۔ (۲) و کنایہ از لالہ زار۔ (اُردو) (۱)
من آتش و (اُردو) آہ آتشبار کھینچنا (نامخ	جیسے آگ کا دریا بقول امیر مبالغتہ۔ جہان آگ
بحر ساقی میں بطے ہو گئی جل کر کباب و	کی کثرت ہو وہاں کہا جاتا ہے۔ مولف کی رائے
جائے نقل سے صراحت آہ آتشبار کھینچ و اُردو	میں (۲) لالہ زار کو آگ کا چمن کہہ سکتے ہیں۔
میں آہ گرم کا استعمال ہے۔ امیر نے بعض لفظ	دل بیتاب میں جوش پیش عشق نہیں
آہ۔ آہ گرم کا ذکر کیا ہے پس آہ گرم کہینا بھی کہا	آیتا آگ کا و یہاں یہ سیما میں جوش و۔

جاسکتا ہے۔

آتش سرد

شدن آتش است چنانکہ مختشم گوید (۵) آتشی

سرزد و شد شمع طرب خانہ دل و مرغ جان آمد

بقول صاحب رشیدی (۱) شراب سرخ (۲) و گرد سراو پرزد و رفت ہ (اردو) آگ و شن

لب معشوق و بقول صاحب بحر عم (۳) زند ظلم ہونا۔ (۴) تیرے فروغ حسن نے کہو یا غبار

(اردو) (۱) شراب۔ موت۔ (۲) لب معشوق۔ خطا بہ روشن ہوئی جو آگ تو غائب ہوا و ہوا ہ

(۱) آتش سرکش (۲) (مصدر اصطلاحی)

نذر۔ (۳) سونا۔ نذر۔

آتش سرد ساختن (استعمال) مراد

(۱) آتش سرکشیدن (۲) (نمبر) اسم فاعل

از مصدر (نمبر ۲) مراد آتش بلند و آتش سرکشیدن

بلند شدن و شعلہ بر آوردن آن است این مراد

آتش سرد کردن (استعمال) بقول بہار

صائب از آب شود آتش سرکش مغلوب بہ جنگ

با مردم ہوار فی باید کرد (ظہوری ۵) این چہ

آتش بود و کردل سرکشید بہ سوخت در ہم جسم و

جان داد از فراق ہ (اردو) (۱) بہر کی ہوی

آگ۔ (دیکھو آتش بلند) (۲) آگ بہر کنا شعلہ

بلند ہونا۔

(اصطلاح) بدو انضاف

آتش سبک

آتش سرد کردن (سنڈین از کلام سراج الدین

راجی و لآب بر آتش زدن گذشت۔

میراندن آتش است (حافظ ۵) یارب این

آتش کہ در جان من است ہ سرد کن ز انسان

کہ کردی بر ضیل ہ (اردو) بقول امیر گل ٹھنڈا

کرنا۔ آگ بھانا۔ آتش کو ٹھنڈا کرنا بھی مستعمل ہے۔

(کیف ۵) آتش عشق کو رو رو کے کیا ہے ٹھنڈا

اب پری بھی جو جلاے تو بلا جلتی ہے ہ۔

آتش سرزدن (مصدر اصطلاحی) روشن

آتش سبک

<p>بقول صاحب برہان جامع گیا ہے است دوائی کہ آتش سنگ بست (اصطلاح) باضافت بتازی آزا بنفع الکلب گوید صاحب فرہنگ اند راج۔ بقول صاحب فرہنگ اند راج و بہار ہم ذکر این میکنند (ارو) بقول صاحب محیط کہ بذیل لفظ آتش مینویسند۔ آتشی کہ در سنگ اعظم یہ ایک قسم کی گھاس ہے جکوناری میں شاہ پریم پنہان است مراد منی اول آتش سنگ۔</p>	<p>ہی کہتے ہیں اور عربی میں ریحان الملک اور آتش سوار (اصطلاح) کنایہ از شعلہ باشد بنفع الکلب اور ہندی میں نازبو۔ گند باری تسی کہ سوار بر آتش بود چنانکہ علی خراسانی گوید (۵)</p>
<p>آتش سُم (اصطلاح) باضافت راج بقول کمین گاہ سخن عابر کند معنی بخاران را پختن این صاحب فرہنگ اند راج آتشی کہ از صدہ سُم آپ میشہ پہلومی درد آتش سواران را پختن (بیل ۵) از سنگ پیدا میشود۔ (ارو) وہ آتش جو گھوکا باتن آسانی ز ماکم فرستان نتوان گذشت پخت کاسم پتھر پر پڑنے سے جہتی ہے۔ برق ہم دارد حسابے باخس آتش سواران (ارو) آتش سنگ (اصطلاح) باضافت راج شعلہ۔ (مذکر)۔</p>	<p>(۱) بقول بہار آتشی کہ در دل سنگ پنہان است۔ (۲) و تحقیق مولف کنایہ از عمل و یا قوت ہم۔ (مرزا ضی دانش ۵) گی گداز شمع خود را در میان انجن پز زندگی چون آتش سنگ از نظر پنہان خوش است پخت (ارو) (۱) وہ آگ جو پتھر میں مغنی ہے۔ موت۔ (۲) عمل و یا قوت۔ (مذکر)۔</p>
<p>آتش سوختن (مصدر اصطلاحی) کسے از اہل لغت توہیر این نمی کند و صاحب اسفغان آصفیہ بر الفاظ لازم و متعدی قناعت میں فرماید مولف گوید کہ (۱) (آتش سوختن) بمعنی حقیقی مستعمل است و استعمالش بصلہ (در معنی لازم یافتہ شد چنانکہ حزین صفہانی گوید (ع)</p>	<p>(۱) بقول بہار آتشی کہ در دل سنگ پنہان است۔ (۲) و تحقیق مولف کنایہ از عمل و یا قوت ہم۔ (مرزا ضی دانش ۵) گی گداز شمع خود را در میان انجن پز زندگی چون آتش سنگ از نظر پنہان خوش است پخت (ارو) (۱) وہ آگ جو پتھر میں مغنی ہے۔ موت۔ (۲) عمل و یا قوت۔ (مذکر)۔</p>

ہاں از شوق پا بوس تو آتش در سرم سوزد بہ (اسیر ۷) فکر ہے انکو متلع حسن کے نیلام کی بہ
یعنی آتش در سرم روشن دیشو و سرمیشد و سیر ہو چہونے اگر بولی ہمارے نام کی بہ (ناسخ
بلند میگردد بخفی مباد کہ از آتش درین شولش ۷) بند ہار ہے کمر یا کا خیال جدا بہ نہ مثل و خج
عشق مراد باشد و ہم برین قیاس باشد صلہ بہ) ہو یہ بال بال جدا بہ۔

(۲) اتنا سوختن آتش بدون صلہ در آسمان فارسیا | آتش سوزان (استعمال) باضافت رابع
بعناست تعدی بنظر آدہ یعنی سوزانیدن آتش آتش سوزندہ چنانکہ جامی گوید (۷) آن گرم رو
چنانکہ خسرو غزنوی گوید (۷) بسوزد آتش لاله بعشق سزد کز کمال شوق بہ پروانہ و ش بآتش
بدوزد ناوک غنچہ بہ بہر دنجبر سوس گیر و خجبر عہ بہ سوزان درون رود بہ (اردو) بقول امیر
(اردو) (۱) آگ جلنا۔ آگ روشن ہونا۔ آگ سوزان صفت کا شفعہ ہے یعنی جلانے والی آگ۔
بہر کنا۔ (۲) آگ کا جلانا۔

آتش سودا | (اصطلاح) باضافت رابع | میں مستعمل ہے (آتش ۷) ہنائے کونہ جا حاتم
بقول صاحب بحر عم (۱) گرمی عشق (۲) فکر و خیال۔ صاحب رشیدی ہم ذکر این می کند۔
آتش سوزان گلشن پر بہ۔

(اردو) (۱) سوز عشق (نذر) سوزش عشق۔ آتش سوز دل | (اصطلاح) باضافت
(مونث) (۲) فکر (مونث) خیال (نذر) (ظفر شین ذرا مجمہ بقول صاحب بحر عم مراد
۷) سوزش عشق کی ہے یوں دل بیتاب ہے آتش سودا۔

آگ بہ جطیح آتش سوزان کی ہو سیاب سے آگ بہ | آتش سوزندہ (استعمال) باضافت رابع

مراد آتش سوزان بہار بذیل لفظ آتش ذکر رابع۔ آتش کہ رنگ شعلہ اش سیاہ باشد و سرخ
 این نیکند۔ سنداین در اصطلاح آئندہ می آید۔ ہم۔ جمال الدین عبدالرزاق سیاہ و سرخ را در
 آتش سوزندہ را گلستان کردن (مصدقہ) صفت آتش آورده کہ در آتش سپید و زرد گذشت۔

(اصطلاحی) باضافت رابع۔ کنایہ از سرد و بے (ارو) وہ آتش جو سیاہ و سرخ ہے۔ (مونث)
 از کردن آتش است چنانکہ صائب گوید (۵) آتش سیر (اصطلاح) بفتح سین بمعنی بقول
 ختم عالم سوز را کو تہ زبان کردن بحکم آتش سوزندہ صاحب فرہنگ اندراج بحوالہ مویہ الفضلہ۔ اس
 را بخود گلستان کردن است (۵) (ارو) آتش تند گام و تیز رو۔ (ارو) آتش قدم۔ گرم
 کو گلشن بنامہ اردو میں متعل ہے (ناسخ ۵) رو۔ تیز قدم۔ (ناسخ ۵) اس قدر آتش قدم
 آتش نرود گلشن بنگی ہی جسطح یون مجھے دیکھا اسے اس شہسوار نے کیا عجب گرغل ہو جا
 آتشکدہ ہے یا ہر گلزار ہے۔ سم تو سن میں آگ ہے۔

آتش سیال (اصطلاح) باضافت رابع۔ (اصطلاح) بقول بہار و صائب۔ (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم (۱) شراب سرخ (۲) خون
 (خواجہ جمال الدین سلمان ۵) چون شراب لعل (خواجه جمال الدین سلمان ۵) جبینش مثل آتش سرخ می باشد۔ (ارو) آتش
 ساقی ریخت در جام بلورہ آتش سیال در آب رخ۔ (ذوق ۵) باز آیا دیکھنے سے نہ آتش خون
 زلال آمد دیدہ (ارو) (۱) شراب سرخ کے دل پہ سوار آئے اسے آنکھیں دکھا چکے ہے۔
 مونث۔ (۲) خون۔ مذکر۔ آتش سیلاب (اصطلاح) باضافت رابع۔

آتش سیاہ و سرخ (استعمال) باضافت بقول صاحب فرہنگ انجمن آراے نامری لغت

آبلہ روز مینوید کنایہ از آفتاب است (اُردو) ہر ایک پہول جو سنج ہو (نذکر) (نامح ۵) ہر خریدار آفتاب۔ (نذکر)۔
کو ہتا مرتبہ موسائی پد آتش طورے گرمی ترے

آتش سیما ساز (اصطلاح) باضافت الیہ بازار کی تہی پد۔

بقول صاحب اندکنایہ از آفتاب عالم تاب آتش شدن (مصدر اصطلاحی) بقول بہا
کہ مراد ماضیہ باشد۔ (۱) کنایہ از کُرش شدن (۲) غضب کردن بمو

آتش سیما بان (اصطلاح) باضافت گوید کہ مقصود بہار از غضب کردن غضبناک
رابع۔ بقول صاحب بحر عم و رشیدی مراد فہم شدن باشد چنانکہ ناصی گوید (ع) گاہ خوش

آتش سینہ (اصطلاح) باضافت رابع خوش شود کہ ہمہ آتش شود پد (ظہوری ۵) بہر
کنایہ از سوز عشق است۔ (اُردو) آتش سینہ کہ بر باد رود خاک ظہوری پد ساقی بن آتش چہ
اُردو میں مستعمل ہے (مومن ۵) پیش دلولہ شوی عالم آب است پد (اُردو) (۱) سرکش ہونا۔

جان تک پہونچی پد آتش سینہ زبان تک پہونچی نا فرمان ہونا۔ (۲) غضبناک ہونا۔ آگ ہو جانا۔
آتش شجر (اصطلاح) باضافت الیہ بقول برافروختہ ہونا۔ بقول صاحب جامع اللغات

صاحب بحر عم (۱) شراب انگوریت۔ (۲) بقول غضب میں آنا۔ لال ہونا۔ (محر ۵) نیل کب
صاحب فرہنگ اند آتشے کہ موسیٰ علیہ السلام از بوسہ کا عارض پہ عیان ہوتا ہے پد آگ ہو جاتے
دور نمودہ ہو۔ (۳) گل انار و ہر گلے کہ سنج باشد

(اُردو) (۱) انگوری شراب (موت) (۲) آتش (۳) انار کا پہول گل انار (اصغیہ) او
آتش شرارہ زدن (مصدر اصطلاحی) بر آمدن و پیدا شدن شرار از آتش است (ظہری

(۵) باہمی تعلقہ جانے می فتہ در تابہ بہ آتش زے فروغ لب یار بیشتر گردوہ ز آب آتش
 سن درمند گر شرارے می زندہ (اُردو) چنگا یا یا قوت شعلہ و گردوہ (اُردو) آگ بھڑک
 چھوٹا۔ بقول صاحب آصفیہ آگ کے شرارے نکلا۔ اہٹنا۔ آگ دکھنا۔

(۶)

آتش شریف (استعمال) باضافت راج۔ **آتش شوخ** (اصطلاح) باضافت راج۔

آتے کہ بزرگ قدر است۔ فارسیان شریف را
 وصفت آتش آورده اند چنانکہ جمال الدین عبد
 وصفت آتش گوید (۵) عزیز انچو حیات مہیب
 بمجواصل بہ شریف بمجو عقول و لطیف بمجون جان
 (اُردو) فارسیوں نے آتش کی صفت میں
 بواو مجہول آتے کہ بے باک است جمال الدین
 عبد الرزاق و صفت آتش آورده کہ در آتش
 بے فرمان گذشت۔ (اُردو) آتش شوخ اُردو
 میں کہہ سکتے ہیں۔

آتش صبح (اصطلاح) باضافت راج۔

بقول صاحبان بحر عجم ورشیدی آفتاب۔

(۱) آتش شعلہ کشیدن (استعمال) زبانہ (اُردو) سورج۔ آفتاب۔ (نذر)۔

(۲) آتش شعلہ ور شدن۔ بر آوردن و بلند

(۳) آتش شعلہ و گردیدن۔ شدن آتش باشد

چنانکہ ظہوری گوید (۱) شعلہ کشد آتش ظلم

فراق بہ سوختم سے وصل بدادم ہرس بہ (۲) فیاضی

(۳) نذر انسان شعلہ ور شد آتش بیتاہم ازل

کہ لعل آبدار او تواند کرد خاموشم بہ (۴) اندراج۔ (۳) تیز طبع۔ (اُردو) بقول میر

<p>اُردو میں آتش طبع - تند خواہ و غصہ ور کے منقول میں ستمل ہے اور آتش مزاج بمعنی تیز مزاج (۱) طبیعت کی تیزی - موٹ - (۲) طبیعت کی فیاضی موٹ - (۳) آتش مزاج - تیز طبیعت - فہین - ازین کاروان طلب : (اُردو) آگ مانگنا - آگ طلب کرنا -</p>	<p>آتش طبیعت (اصطلاح) بدون اضافت</p>
<p>بقول بہار کنایہ از تند مزاج کہ باندک چیزے در جوش آید (محسن تاثیر ۵) کلام آتش طبیعت سیرگش در نظر دارد کہ از ہر لالہ بنشتہ در خون چشم بر رہے : (ملک مشرقی ۵) نمی گویم کہ آتش رنگ یا گل بو بگرداند البی ان بشت طبیعت خو بگرداند : (اُردو) آتش مزاج آتش طبع - بقول امیر - تند خواہ غصہ ور - (صبا ۵) معشوق سے ہے -</p>	<p>بقول بہار کنایہ از تند مزاج کہ باندک چیزے در جوش آید (محسن تاثیر ۵) کلام آتش طبیعت سیرگش در نظر دارد کہ از ہر لالہ بنشتہ در خون چشم بر رہے : (ملک مشرقی ۵) نمی گویم کہ آتش رنگ یا گل بو بگرداند البی ان بشت طبیعت خو بگرداند : (اُردو) آتش مزاج آتش طبع - بقول امیر - تند خواہ غصہ ور - (صبا ۵) معشوق سے ہے -</p>
<p>آتش طور (اصطلاح) باضافت رابع بقول بہار آتشے کہ بر موسیٰ علیہ السلام روشن شدہ بود - (مسح کاشی ۵) دل من آتش طور است افسردن نمی داند : چراغے کہ در لم روشن کنی مرون نمی داند : (اُردو) آتش طبع بقول</p>	<p>شب کو گرم رقص ہوتا ہے جو وہ آتش مزاج : شمع سان جلتے ہیں ساری انجمن کے ہاتھ پاؤں : (۱) آتش طلب کردن (استعمال خواہ) (۲) آتش طلبیدن آتش باشد بہار نمبر (۲) را ذکر می کند (بیدل ۵) یک</p>

امیر دہ آگ جو کہ طور پر حضرت موسیٰ علیہ السلام
کو نظر آئی تھی اور حقیقت تجلی تھی (ناسخ ۵) (امیر اللغات) -
پہریدار کو ہمارے موسائی آتش طوری گری
ترے بازار کی تھی -

آتش عتاب (اصطلاح) بقول صاحب
فرہنگ اندلس از اسماء مشوق است -
(اردو) وہ معشوق جو بہت غصیلہ ہو اس کو تحقیق الاصطلاحات تیز و بد تحقیق مولف
ناریون نے آتش عتاب کہا ہے اردو میں آتش
طبع اور آتش مزاج سے وہی مقصد ہے۔

آتش غدار (اصطلاح) بقول صاحب
جامع اللغات مراد آتش رخسار و یکے از صفات
مشوق - (اردو) بقول صاحب جامع اللغات
خوبصورت و بقول امیر آتش رخ -

آتش علم بیرون زدن (مصدر اصطلاحی)
بلند شدن شعلہ ہائے آتش است چنانکہ جامی
گوید (۵) نے خطا گفتم زیر خاک بعد از بدست
آتش داغ شہید آتش علم بیرون زد دست بد (۲) تند تیز -

(۱۰۵)

(۱۰۵)

(۱۵۱)

آتش عنانی

(اصطلاح) تیز روی چنانکہ

اند۔ صاحب اند سندان از بہان کلام خاقانی

صائب گوید (۵) نیست از آتش عنانی در سباط گرفته است کہ در آتش پاری گذشت۔ (اردو)

روزگار بہ آن قدر فرصت کہ دامن بر میان گل (۱) آتشک۔ ایک خاص مرض کا نام دیکھو آتشک

بشکندہ (اردو) تیز روی۔ تیز رفتاری۔ (امیر اللغات)۔ (۳) چہالے جوب اور منہ

آتش فارسی

(اصطلاح) باضافت رابع

مین پڑ جائیں۔ (نذکر) ہم زردشت کی سلاکی ہوئی آت

بقول صاحب افسر اللغات مراد آتشکدہ باشد آتش فام (اصطلاح) بقول صاحب بحر

(۲) صاحب فرہنگ اندراج گوید کہ این مراد رنگ نارنجی۔ مولف گوید کہ تخصیص رنگ نارنجی

نار فارسی است۔ در کتب طبیہ مذکور است کہ نار درست نباشد عموماً رنگ سرخ یا گلابی یا نارنجی

فارسی و حمزہ مراد ہم اند یا دمرض نزدیک وغیرہ را کہ مشابہ با آتش باشد آتش فام توان

بہم و آن بشورے چندان کہ بر بدن پدید آید۔ گفت (صائب ۵) افسر سرگرمی مہر فروغ جام

و سوزان با درد باشد و لون آن مائل بزرودی۔ اوست بہ خردہ انجم سپند روست آتش فام اوست

(۳) و بمعنی تجالہ نیز گفتہ اند (بعضی برانکہ آتش (اردو) آتش رنگ انہین معنوں میں اردو

فارسی۔ آتشی است کہ در وقت زردشت و فاسک میں متمل ہے مگر بقول امیر آتش رنگ کی تخصیص

افروختہ بودند و از آتشش میگردند و گفتہ اند کہ سرخ اور ہبہو کے سے ہے۔ دیکھو (آتش رنگ)۔

آتش فراز

(اصطلاح) بقول صاحب بحر

صائب گوید (۵) نیست از آتش عنانی در سباط گرفته است کہ در آتش پاری گذشت۔ (اردو)

روزگار بہ آن قدر فرصت کہ دامن بر میان گل (۱) آتشک۔ ایک خاص مرض کا نام دیکھو آتشک

بشکندہ (اردو) تیز روی۔ تیز رفتاری۔ (امیر اللغات)۔ (۳) چہالے جوب اور منہ

بقول صاحب افسر اللغات مراد آتشکدہ باشد آتش فام (اصطلاح) بقول صاحب بحر

(۲) صاحب فرہنگ اندراج گوید کہ این مراد رنگ نارنجی۔ مولف گوید کہ تخصیص رنگ نارنجی

نار فارسی است۔ در کتب طبیہ مذکور است کہ نار درست نباشد عموماً رنگ سرخ یا گلابی یا نارنجی

فارسی و حمزہ مراد ہم اند یا دمرض نزدیک وغیرہ را کہ مشابہ با آتش باشد آتش فام توان

بہم و آن بشورے چندان کہ بر بدن پدید آید۔ گفت (صائب ۵) افسر سرگرمی مہر فروغ جام

و سوزان با درد باشد و لون آن مائل بزرودی۔ اوست بہ خردہ انجم سپند روست آتش فام اوست

(۳) و بمعنی تجالہ نیز گفتہ اند (بعضی برانکہ آتش (اردو) آتش رنگ انہین معنوں میں اردو

فارسی۔ آتشی است کہ در وقت زردشت و فاسک میں متمل ہے مگر بقول امیر آتش رنگ کی تخصیص

افروختہ بودند و از آتشش میگردند و گفتہ اند کہ سرخ اور ہبہو کے سے ہے۔ دیکھو (آتش رنگ)۔

ہنگام و ناوت با سعادت حضرت رسالہ باب

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خاموش شد و ظاہر نماز فرمایا

و تجالہ را چہ شدت سوزش تشبیہ بان آتش دادہ

<p>آتش فروزہ (اصطلاح) بقول صاحبان همان آتش افروختن باشد که گذشت (سده ۱۰) اگر صد سال گبر آتش فروزده چو یک دم اندران آتش فرو نشاندن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>آتش فروختن (استعمال) مخفف و مراد همان آتش افروختن باشد که گذشت (سده ۱۰) اگر صد سال گبر آتش فروزده چو یک دم اندران آتش فرو نشاندن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>آتش فروختن از چینه (مصدر اصطلاحی) بر آمدن آتش از ان چیر چنانکه ارسلان گوید (۳) مولف گوید که بسنی از حقیقی هم که سرد کردن آتش باشد (ارو) آگ بجمانا - تینون منون مین متعلی ہے (امیر اللغات) آگ دبا نا اول الذکر و نون منون کا ترجمہ ہے</p>	<p>آتش فروختن از چینه (مصدر اصطلاحی) بر آمدن آتش از ان چیر چنانکه ارسلان گوید (۳) مولف گوید که بسنی از حقیقی هم که سرد کردن آتش باشد (ارو) آگ بجمانا - تینون منون مین متعلی ہے (امیر اللغات) آگ دبا نا اول الذکر و نون منون کا ترجمہ ہے</p>
<p>آتش فسدن (۱) (مصدر اصطلاحی) و نیز (۲) مفعول آن</p>	<p>آتش فسدن (۱) (مصدر اصطلاحی) و نیز (۲) مفعول آن</p>
<p>آتش فروز (اصطلاح) مخفف و مراد همان آتش افروز کہ گذشت (بحرعم) (جہانگیری) آتش فروزان شدن (استعمال) مراد آتش روشن شدن است چنانکہ صاب گوید (۳) آتش فسدن - کنایہ از زراست چنانکہ حکیم فغانی گوید (۴) ز رچیت جز آتش فسدن ہ خاک کے سیمار</p>	<p>آتش فروز (اصطلاح) مخفف و مراد همان آتش افروز کہ گذشت (بحرعم) (جہانگیری) آتش فروزان شدن (استعمال) مراد آتش روشن شدن است چنانکہ صاب گوید (۳) آتش فسدن - کنایہ از زراست چنانکہ حکیم فغانی گوید (۴) ز رچیت جز آتش فسدن ہ خاک کے سیمار</p>

(۱۰۰)

(۱۰۱)

(۱۰۲)

<p>بلکہ مردہ یا صاحب رشیدی ہم ذکر این میکنہ (اردو) تاب کے پانی بہرے ہے جلوہ آتش نشان شمع ہے۔ دیکھو آتش افسردہ۔ (۲) زر۔ سونا۔ مذکر۔ (تصحیف) آتش نشان (اصطلاحی) بقول</p>	<p>(ذوق) دل فقر کی دولت سے مرا ایسا غنی ہے صاحب اند کہ بذیل (آتش خاموش شدن) ذکر دنیا کے زر و مال پر مین تفت نہیں کرتا ہے۔</p>
<p>آتش نشان (اصطلاح) بقول بہار کنایہ فشاندن و افشاندن را بمعنی ریختن و پاشیدن۔</p>	<p>از پیرے گرم و گیر کہ زود در دل گیر و چون داستان</p>
<p>آتش نشان و دم آتش نشان چنانکہ صاحب گوید پس مولف آتش فشاندن را متعدی (آتش کہ در (آب ساختن آئینہ) گذشت (اردو) بقول خاموش شدن) بدون سند تسلیم نمیتواند کرد۔</p>	<p>امیر آتش نشان صفت مین آتا ہے (۱) شعلہ او</p>
<p>چنگاریان دینے والا جیسے کوہ آتش نشان برق آتش نشان (رند) آتش نشان ہے برق</p>	<p>است آن مرادف این و این مخفف آن است۔ وندے کہ در انجا مرقوم است فی الحقیقت سند</p>
<p>تجلی قدیم سے یہ معلوم ہے جلا پکے ہین کوہ طور پہ ہمیں است۔ آتش فعل (اصطلاح) بقول صاحبان عجیب</p>	<p>(۲) دل مین تاثیر کرنے والی چیز مثلاً دم آتش فشان یا داستان آتش فشان۔ (نامخ) چینی</p>
<p>برہان۔ اسپ جلد و تند و تیز صاحب رشیدی بضمن آب سیر ذکر این میکنہ و عجب است کہ این را با آن مرادف می گرداند مولف گوید کہ آب سیر چار پاسے خوش رفتار است کہ گذشت و</p>	<p>ہے اُس بُت کی فرقت مین دلا با و بہار باغ مین تو بھی دم آتش نشان دو چار کھینچ ہے (۳) روشن نوزانی۔ (مومن) اے سوز گریہ آگے تری آب</p>

آتش فعل اسب تند و تیز رفتار خوش رفتاری را
 با تند و تیز رفتاری فرق آب و آتش است (ع) باز فکندی ہے -

ببین تفاوت رہ از کاست تابکجا۔ (اُردو) نازک
 آتش قافلہ (اصطلاح) باضافت راجع۔

خوام۔ خوش خوام۔ سبک رفتار۔ یہ تمام صفات
 بقول صاحب اندو بہار مراد آتش کاروان۔

گہوڑے کیلئے مستعمل ہیں۔ اسب۔ نڈر۔ اُردو میں
 (صائب) آتش قافلہ مادل روشن باشد ہے

مستعمل ہے۔ پس اسب خوش رفتار و خوش خوام کہ
 گرد پاسرہ بہ بیداری رہنر باشد ہے۔

سکتے ہیں۔
 آتش قدم پیش نہادون (مصدر اصطلاحی)

آتش فکر (اصطلاح) بقول صاحب بحر عجم
 پہن شدن آتش است چنانکہ ظہوری گوید (س)

آتش خاطر بدون اضافت۔ صاحب مویہ الفضلاہم
 آتش انکم از تبسم او ہے قدسے پیش اگر نہاد چہ غم ہے

ذکر این میکند۔ (اُردو) بقول صاحب جامع اللغات
 (اُردو) آگ پھیلنا۔ (صبا) خوف کی جابجہ

خوش تقریر و شاعر فی البدیہہ۔
 نہ چھیڑ دل سوزان کو مرے ہے آگ پہیلی جو کسی نے

آتش کن (۱) آتش فکندن پھیرے و یکسے
 (اصطلاح) کہیں انحر توڑا ہے۔

ثانی مختلف (آتش افکندن) پھیرے و یکسے ہوت
 (اصطلاح) بقول صاحب بحر عجم۔

اول شتیق از ہین مصدر اصطلاحی۔ کہ امر و اسم
 (۱) سرخی لب معشوق (۲) شراب صاحب الفضلا

ہم ذکر این میکند۔ (اُردو) لب معشوق کی سرخی
 فاعل باشد (بیدل) بہر اندر دگی بیدل ہیش

از نارام غافل ہے کہ من برتے بجان عالم ہین آتش
 لب بھی اُردو میں مستعمل ہے۔ (ظفر) بوسہ جو لب کا کل اُنسے طلب کا ہے کیا کیا

ظفر وہ مجھ سے ہوے انجن میں لال پڑے۔

آتش فارسی بھی کہتے ہیں (جان صاحب ۷۷)

آتش قندیل

(اصطلاح) باضافت رابع۔

آتشک باد کے گھوڑے پر ہے ان روز و نوار پڑے۔

بقول صاحب بحر عجم (۱) رونق و رواج قندیل۔

لو نہیں چلتی ہے معلوم ہوا گرمی ہے پڑے۔

(۲) سوز دل و محبت۔ (اُردو) (۱) قندیل کی

آتش کار (اصطلاح) بقول بہار ہر کار

رونق۔ موت۔ (۲) سوز دل (نذر) محبت۔ نیش۔

و پیشہ او با آتش باشد چون گلشنی۔ حامی۔ مطبخی۔

آتشک (اصطلاح) نفتح شین معجمہ بقول

آہنگر کان گر۔ (شفیع اثر ۷) خدا کا ناز حاصل

بہار (۱) برق۔ (۲) کرم شب تاب (۳) شمع

سفر دارم پڑے پر آبلہ ہچو دست آتشکار (مرزا

معروف کہ آزا با و فرنگ و آبلہ فرنگ ہم گویند

جلال اسیر) آب و رنگ لالہ و گل می دہد

و این لفظ متحد است زیرا کہ مرض مذکور در

بہار پرورد است آتش کار سرور پڑے بقول صاحب

زمان قدیم نبود و در کتب قدیمہ طب مذکور نیست

برہان (۲) کنایہ از غفلت (۳) شباب زدہ۔

(اشرف رباعی) از آخر کار عالم اندیشہ کیند پڑے

(۴) بدکار۔ بقول صاحب بحر عجم (۵) آتش باز

سوز کنان زمانہ اندیشہ کیند پڑے با تعبہ دنیا کیند

ہم و وارستہ ہم ذکر این میکند (سیلم طہانی ۷)

آمیزش پڑے از آتشک جہنم اندیشہ کیند (اُردو)

ز عشق لالہ رخاں پڑے و لے دارم پڑے ہزار داغ

(۱) بجلی۔ موت۔ (۲) جگنو۔ نذر۔ (۳) آتشک

بران چون لباس آتشکار (اُردو) (بقول

بقول امیر (موت) ایک بیماری کا نام جو بدن

صاحب جامع اللغات (۱) آگ کا کام کرنے والا

میں آبلے یا چٹے ڈال دیتی ہے جسے با و فرنگ

جیسے نان پڑے۔ لہار۔ سنار (۲) آتش مزاج و

اور گرمی اور گرمی کی بیماری اور نار فارسی او

آتش طبع غصہ ور۔ (امیر اللغات) (۳) جلد باز

تا ولا۔ (تخفیف) (۴) بدکار۔ و بقول صاحب
جامع اللغات آتش کار کا ترجمہ ظالم۔ ستمکار۔ (۵)
آتش باز بقول امیر آتش بازی بنانے والا۔ (۶) و یکہو
جامع اللغات نے اسکا ذکر کیا ہے۔

آتش کاروان (اصطلاح) باضافت الج | آتش کاری کردن (مصدر مطلق)

بقول بہار مراد آتش قافلہ۔ (حسین بنائی ۷) کارے و پیشہ کردن کہ متعلق از آتش باشد۔
بے رہبری تو مشعل ہرہ چون آتش کاروان نہ جھنڈا چون حدادی و طباطبی وغیرہ لک چنانکہ درکی
صاحب رشیدی و ناصر ہی ہم ذکر این میکند۔

آتش کاری (اصطلاح) بقول صاحب بحر کندہ کردہ آتشکاری طوقے کہ زنجیرم کندہ
مجم (۱) آتش دادن (۲) گرم کردن (مراد) (اردو) آگ کا کام کرنا۔

آتش گری (مؤلف گوید کہ کارے کہ متعلق آتش کالا (اصطلاح) باضافت راجع۔

بآتش باشد اما بہار بزیل (آتش کار) میفرماید (۱) رونق متاع۔ (۲) دآتشے کہ در متاع افتد
کہ آتش کاری نرم کردن کمان بآتش براسے و بسوزد (ظہوری ۷) چہ سر گرمی کہ اسباب
چاق کردن و نرم کردن تیر براسے راست دکانداری کشی در ہم پند تراے و جگر کش آتش

کردن ہم و سندان از محمد سید اشرف می آورد۔ کالاے دکان شوہ بخمال مؤلف این سند

(۷) تیر خم گشتہ شود راست بآتش کاری بہ معنی دوم باشد ولیکن زبان دانان تصدیق معنی
ویر از خاصیت عشق حمان میگرد و پندار خیالان اول ہم می کنند۔ (فی البیہ بہرہ میرزا مہدی خان

<p>کوکب۔ (۵) شدز متاع دلم رونق باز عشق : ہمہ لطائف اور اق کل بزر گیر و : (اُردو) دامن عالم گرفت آتش کالائے من : (اُردو) (۱) وہ آگ جو گندک کی کان میں بھڑک اٹھو۔ مال و متاع کی رونق۔ چمک دمک۔ آتش کا و (اصطلاح) بقول صاحب بحر چراغ جلانے کی تیلی جھین گندک وغیرہ لگی ہوئی ہے۔</p>	<p>عجم چوبے کہ بدان آتش را بر ہم زند۔ صاحب شمس اللغات گوید کہ چوبے است کہ بدان آتش را بگرداند و ز نور تا فروخته شود یعنی کاوندہ آتش (اُردو) سیخچہ۔ دسپنا۔ دست پناہ کا مخفف۔ (نذر) بقول صاحب اصفیہ آگ پکڑے کا آلہ۔ یا چمٹا۔ آتش کش کا ذکر بھی اسی لفظ کے ذیل میں ہوا ہے۔ لیکن اس موقع کا اصلی لفظ سیخچہ ہے۔</p>
<p>آتشکدہ (اصطلاح) اول مخفف ثانی و آخر صرف صاحب جامع اللغات ذکر کر وہ است بقول بہار بمعنی آتشدان صاحب جامع اللغات گوید کہ آتش کدہ خا آتش است صاحب شمس اللغات می فرماید کہ جائے کہ آتش افروزند براسے پترش (صائب) (۵) ز آتش کدہ ہند شد آدم ز گند پاک بزمین بوتہ محال است کسے خام برآید : (جامی ۵) ہست بر برگ گلے بے تو مرا داغ ملے : وہ کہ باغ و چمن آتشکدہ شد اسلام : (اُردو) آتشکدہ</p>	<p>آتش کبریت (اصطلاح) باضافت رابع۔ بقول صاحب بحر عجم آتشی کہ در چشمہ گوگرد افروزد۔ (۲) فقیہہ گوگرد کہ در ہندوستان دیا سلائی گویند۔ (سلمان قطب) نمونہ است ز حرات و آتش کبریت : چراغ لالہ کہ شرب ز باد دگر دہ بدان چراغ شب تیرہ تا سحر بلبل : (۵)</p>

کاوچہ محبوب میں ہم خانہ کعبہ میں شیخ پڑ بنگدے کا سنجہ۔	
آتش کردن (استعمال) بقول بہار	مین برہمن آتشکدے میں گہرین پڑد و مین
(۱) آتش روشن کردن و بتحقیق مولف	مجازاً آتشکدہ اُس مکان کو بھی کہتے ہیں جس
(۲) گرمی پیدا کردن (۳) سوختن ہم (سوی)	مین بہت گرمی ہو۔ (امیہ اللغات)
(۵) آتش کہ تو میکنی محال است پکین دیک	آتشکدہ بہرام (اصطلاح) باضافۃ الی
فرو نشیند از جوش پڑ (سلمان ۵۷) زاب ز	وہاے اول بقول صاحبان ناصری و بھر عجم۔
در مجلس باغ آتشی کن کین زمان پڑ شاخ	برج محل بواسطہ آنکہ محل خانہ میخ است و
عریان است سر برابر نتا بدیش ازین (صاحب)	فارسیان میخ را بہرام گفتمند۔ (اردو) بقول
(۵۷) عشق است ترجمان نفس ہاے سوختہ پڑ	صاحب جامع اللغات برج محل۔ اس لحاظ
آتش کند ترخم مرغ کباب را پڑ (اردو) آگ	سے کہ محل مرغ کا گھر ہے اور بہرام مرغ کو
روشن کرنا۔ آگ جلانا۔ (۲) گرمی پیدا کرنا۔	کہتے ہیں۔
(۳) جلانا۔ (رند ۵) وہ آ یا شب کو جو سہما	آتشکدہ کاو (اصطلاح) بقول صاحبان
مین مین یہ گھبرا یا پڑ جلالی شمع تو مجھ میں اور	افسر اللغات و انند مراد آتش کاو۔ صاحب
لگن مین آگ۔	غیاث (آتشکدہ کاو) را ذکر میکند و توفیش
(مصدر اصطلاحی) آتش کسے تیز کردن	مویہ ادا مے اند۔ مولف گوید کہ در آتش کاو
باضافۃ رابع۔ بے قرار کردن کسے را۔ و تیز	و آتش کدہ کاو۔ فرق عام و خاص است
(۵) آتشکدہ کاو	کہ آن عام است و این خاص (اردو) آتشکدہ کردن شوق کسے چنانکہ جامی گوید۔ (۵)

آتش کشتن

(مصدر اصطلاحی) بضم

کاف عربی بہ تحقیق مولف (۱) سرکردن

آتش است و (۲) حدت عشق رافرو نشان

بہار این مصدر را ذکر کردہ است ولے ازنی

ساکت۔ اگرچہ صاحب ازخان می فرماید کہ

آتش کشتن میراندن آتش است ولے نند

قابل غور است (نظامی گنجوی ۵) سیمبران

کاتش زرکشتہ اندہ دشمن خود را بشکر کشتہ اندہ

مولف گوید کہ آتش زرکشتن در اصطلاح

(آتش زر) گذشتہ است کہ دیدنی دارد۔ وند

این سعدی در گلستان میفرماید (نثر ۱) آتش

کشتن و انگہ گذاشتن و افعی کشتن و بچہ اش

نگاہ داشتن کار خرد مندان نیست۔ (الوطاب

کلمہ ۵) زبس کر خون دلہا گشتہ سیراب ہ

باب تیغ آتش میتوان کشت ہ (اردو) آگ

بجھانا دولون مہنون میں مستعمل ہے۔ دیکھو

امیر اللغات -

مطرب آہنگ تر تم ہاے شوق انگیز کرد ہ وز

دم نے آتش صاحب لان را تیز کرد ہ (اردو)

آگ بہڑکانا۔ (بحر ۵) دوپٹہ وہ گلزار دکھلا گئے ہ

نئے سرے پھر آگ بہڑکا گئے ہ۔

آتش کش

(اصطلاح) بفتح کاف تازی

بقول بہار چیرے است سرہن کہ ازان آتش

منقل و بخاری می کشند و بعضے مراد آتشگیر

نوشتمہ اند و قریب بہین معنی باشد۔ صاحب

بحر عجم می فرماید کہ آتش کش چیرے باشد کہ بدن

آتش و خاکستر از تنور بر آرد و آن درایے آتشگیر

(۲) بقول مولف متاثر از آتش۔

(محسن تاثیر ۵) بے توسوزان بگذر دیگرانچنین

احوال من ہ خامہ مالی شود آتش کش آتشمال

من ہ بہ تحقیق مولف آتش کش مراد

آتش کا و باشد کہ گذشت و آتش گیر چیزیت کہ

دوربان دارد و آتش را بدن می گیرند و پھر براند

(اردو) آگ لگا ہوا۔

امیر اللغات -

(۳۷۲)

آتش کشته گردیدن

(مصدر اصطلاحی)

بہار آتش روشن کردن (امیر خسرو)

سرد شدن آتش عشق است چنانکہ بطوری گوید
(۵) کے باب پند ناصح کشتہ گرد آتشم پشعلہ
آتش خلیل کشید: (اُردو) بقول امیر آگ
داغ ندامت تیغ مصرصر بر کشید: (اُردو) آگ روشن کرنا۔

آتش کشیدن از چہینے (مصدر

سرد ہونا۔ بقول امیر شوق باقی رہنا۔ آگ بجھنا۔

آتش کشودن از چہینے

(مصدر اصطلاحی)

بقول بہار آتش بر آوردن است

بقول بہار بسنی آتش بر آوردن (مرزا رضی)
دانش (۵) شب ہائے ہجر بے اوداد از بحر گرفتہ کشیدن (گذشت دیگر کسے از اہل لغت ذکر
آتش ز دل کشودم آب از بحر گرفتہ مولف
گوید کہ (آتش از دل کشودن) آہ کردن است
کہ گذشت وہمیں سند در اینجا مذکور است۔ (اُردو) آگ جھاڑنا۔ آگ نکالنا۔

آتشکی (اصطلاح) بقول صاحب چراغ

(آتش کشودن از چہینے) را کہ دیگر کسے از اہل

لغت ذکرش نکرده است وادعائے مجرب بہار
متقاضی سند دیگر است۔ مرزا رضی دانش شاہد
نہا شد (اُردو) آگ نکالنا جیسے چھاق سے
چونفس آتشکی: (اُردو) بقول صاحب
جامع اللغات وہ شخص جسکو آتشکی کی بیماری ہو
آگ نکالنا۔ (امیر اللغات)

آتش کشیدن (مصدر اصطلاحی) بقول امیر آتش کیا۔ آتشکی دونوں اُردو میں

آتش کشیدن (مصدر اصطلاحی) بقول امیر آتش کیا۔ آتشکی دونوں اُردو میں

<p>آتشکار (اصطلاح) بکاف فارسی بقول صاحب انند مراد آتش کار که گذشت صاحب انند در همه اسناد که بعضی آتشکار گذشت همین لفظ را با کاف فارسی استعمال می کنند بر ادعای خود حواله بهار می دهد و بهار از کاف فارسی ساکت. اما لفظ کار بقول صاحبان</p>	<p>کا و نده آتش گفته اند و مصدر کا ویدن در اکثر لغات با کاف عربی یافته میشود اما کا ویدن با کاف فارسی بهمین معنی بنظر نیامده. پس مولف خیال میکند که دمه دار (آتش گاو) (بکاف فارسی) صاحب مویید و صاحب طبع لکثور برود باشند و پس.</p>
<p>لفظی است که افاده فاعلیت کند و تنه که بلفظ دیگر داخل شود همچو آموزگار و سازگار و لفظاگر مراد و مخفف این است پس آتشکار غلط نباشد</p>	<p>آتشگاه (اصطلاح) بقول بهار مراد آتشگاه معنی آتشکده - مولف گوید که این مترادف صفت در معنی عام باشد نه خاص زیرا چه استعمال آتشگاه بمعنی آتشکده زردشتان بدون اشتباه</p>
<p>آتش گاو (اصطلاح) بقول صاحب مویید الفضل هر آنچه (آتش کاو) است منحل این است که صاحب مویید بر حواله لغت دیگر یابد اعتقانی فرماید پس تحقیق این منحل است که کاف فارسی درین اصطلاح در ادعای صاحب</p>	<p>و اشاره بسوی آنها بنظر نیامده بر خلاف آتشکده (باقر کاشی) و سید مرزوه بزرگ کاتشین و لے: دے نما ند که آزارناخت آتشگاه: (ارو) دیکهو آتشکده.</p>
<p>مویید داخل است یا غلطی چاپ است. بچاره در همچو مواقع از تشریح الفاظ هم کار نمی گیرد. صاحبان لغت (آتش کاو بکاف عربی) را</p>	<p>آتش گذشتن (مصدر اصطلاحی) صاحب ارمغان آصفی گوید که تمام شدن است و حواله بهار و بدو در بهار عجم ندارد و سندے که از کلام</p>

<p>نظامی گنجوی پیش میفرماید در (آتش دور) گذشت بضمن (آتش زمانہ سیرت) گذشت۔ (اردو) مولف گوید کہ آتش روز گذشتن تمام شدن روز باشد نہ آتش گذشتن بمعنی تمام شدن قتال کہ چرخ دوار کو فارسیوں نے اپنے اسمال میں آتش گر (اصطلاح) بفتح کاف فارسی بہت خوفناک اور ظالم اسمال کیا ہے لہذا بقول بہار۔ آنکہ کار آتش کند از عالم زرگرو آہنگر آتش کو اس صفت سے موصوف کیا۔</p>	<p>مولف گوید کہ مراد آتش گار باشد۔ گر مخفف آتش گرفتن (مصدر اصطلاحی) بقول گار است و گار لفظی است کہ چون بلفظ دیگر اصل شود۔ افادہ معنی فاعلیت کند۔ سببہا تعلق از آتش گری است و ہمد را بجا بیاید۔ (۲) اما صاحب بحر عجم گوید کہ آتشگر بکسر کاف فارسی مخفف آتش گرہ چیرے کہ بدان آتش توان برودا بس۔ مولف گوید کہ</p>
<p>آتش گرفتن از چیرے (۱) آتش گرفتن از چیرے (۲) آتش گرفتن از چیرے (۳) آتش گرفتن از چیرے (۴) آتش گرفتن از چیرے (۵) آتش گرفتن از چیرے (۶)</p>	<p>(۳) انچه بدان آتش افروزند (اردو) (۱) ویکو آتش کار (۲) و سپنا۔ چٹا (نذر) (۳) ایندھن۔ نذر۔ آتش گردون نہیں (استمال) ہمان آتش کہ خوف او بچو گردون است۔ گردون سبب را فارسیان صفت آتش آورده اند و سندش</p>
<p>ہمہ مراد یکدیگر است باعتبار معنی آتش گرفتن چنانکہ طالب کلیم گوید۔</p>	<p></p>

<p>(۱۵) طبع کدورت از بے بغیش گرفته است و بجسے و آتش گرفتن کے و کسے را در کسے ہم پیرا ہم ز بوسے گل آتش گرفته است و حافظ برین قیاس است۔ (اُردو) آگ لگنا دینا</p> <p>(۱۶) لب چون آتش آب حیات است و معنویں مستمل ہے (امیر اللغات) جیسے دیاسا</p> <p>از ان آب آتش در ما گرفت است و محشم کاشی آگ لگنا۔ سینے کے اندر آگ لگنا۔ دل</p> <p>(۱۷) ز خرمن سوز آہم می جہد اے نخل نوا آتش و مین آگ لگنا۔ گھر کو آگ لگنا۔ (دفعہ)</p> <p>از ان اندیشہ کن کین آتش اندر خشک تر گیرد و یہ کس کی لوہے اے دل مضطر لگی ہوئی پاک</p> <p>مخفی مباد کہ (آتش بجان گرفتن) را فارسیان آگ سی ہے سینے کے اندر لگی ہوئی و (امیر)</p> <p>کنایہ از سوز و گذار پیدا شدن گرفته اند و بجای آکھوں سے گرم آنسو جو شمع کی طرح</p> <p>(آتش بدامن گرفتن) کہ گذشت متعلق از مین و دل رہے ہیں و لگی ہے آگ اپنے دل</p> <p>(آتش گرفتن بخیرے) است۔ (ارسلان) مین بدن سے شعلے نکل رہے ہیں و۔</p>	<p>آتش بجایم از رخ جانان من گرفت و بازاں آتش گرفته (اصطلاح) بہار ذکر این</p> <p>چہ آتش است کہ در جان من گرفت و سندھبر می کند و از معنی ساکت و صاحب فرنگ اند</p> <p>از کلام طالب کلیم بدست می آید کہ بر نمبر (۱) راج بعض (آتش دیدہ) این امر ادب آتش</p> <p>گذشت یعنی آتش گرفتن پیرا من (خضر ع) دیدہ و آتش زدہ گرداند۔ بالجملہ این از جان</p> <p>شیر بگریزد و دے کا آتش نیتان را گرفت و مصدر آتش گرفتن است کہ گذشت (ارادت</p> <p>سند نمبر (۲) در کلام ارسلان نمبر (۳) گذشت خان وضع ہے) برنگ کا غذا آتش گرفتہ روز</p> <p>مخفی مباد کہ آتش گرفتن از کسے و اندر کسے و ازل و ہواسے اور شرر بابت تمار و پود مراب</p>
--	---

<p>آتش گری (اصطلاح) بکسر کاف فارسی (دجیبیستانی) بکہ شوق می برد سرگرم بقول صاحب بحر عجم ہر چیزے کہ بدان آتش تو لعل برداشت (۲) و آنچه بدان آتش افروزند آتش گری ہے۔</p>	<p>آتش گری (اصطلاح) بفتح کاف فارسی بقول صاحب بحر عجم ہر چیزے کہ بدان آتش تو لعل برداشت (۲) و آنچه بدان آتش افروزند آتش گری ہے۔</p>
<p>آتش گل (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب بحر عجم گل کہ نچو آتش است و نیز روشن در روشنائی گل (صائب) حسن عالم سوز را مشاطہ در کار نیست ہا میزند ہر برگ گل بر آتش گل دانے (۲) آتش گل اردو اندیش میکند (ملاطفا) چراغان بہر گل انگری ہا گرفتہ بکف برگ آتشگری ہے۔</p>	<p>آتش گل (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب بحر عجم گل کہ نچو آتش است و نیز روشن در روشنائی گل (صائب) حسن عالم سوز را مشاطہ در کار نیست ہا میزند ہر برگ گل بر آتش گل دانے (۲) آتش گل اردو اندیش میکند (ملاطفا) چراغان بہر گل انگری ہا گرفتہ بکف برگ آتشگری ہے۔</p>
<p>آتش گری (اصطلاح) بفتح کاف فارسی بقول بہار مراد آتش کاری سندان صائب اندیش میکند (ملاطفا) چراغان بہر گل انگری ہا گرفتہ بکف برگ آتشگری ہے۔</p>	<p>آتش گری (اصطلاح) بفتح کاف فارسی بقول بہار مراد آتش کاری سندان صائب اندیش میکند (ملاطفا) چراغان بہر گل انگری ہا گرفتہ بکف برگ آتشگری ہے۔</p>
<p>آتش گون (اصطلاح) (۱) بقول صائب بحر عجم نام کلیت و رغایت لطافت کہ چشم را از دیدنش روشنائی افزاید (۲) و بمعناے</p>	<p>آتش گون (اصطلاح) (۱) بقول صائب بحر عجم نام کلیت و رغایت لطافت کہ چشم را از دیدنش روشنائی افزاید (۲) و بمعناے</p>
<p>آتش گون (اصطلاح) (۱) بقول صائب بحر عجم نام کلیت و رغایت لطافت کہ چشم را از دیدنش روشنائی افزاید (۲) و بمعناے</p>	<p>آتش گون (اصطلاح) (۱) بقول صائب بحر عجم نام کلیت و رغایت لطافت کہ چشم را از دیدنش روشنائی افزاید (۲) و بمعناے</p>

طغرائے) شود زین مشت خس و شعله و دیر	خوبصورت -
دو رخ : بغیر از سن کہ خواہد بود آتش گیرہ دو رخ : (اصطلاح) بقول صاحب	(۱) آتشک
(جامی ۵) شمع محفل خاست و دوش آتش زدن	(۲) آتشکاه
پروانہ را : ساخت آتشگیرہ آن شعله مشکین بال پر	یعنی جائے کہ آتش افروزند (ظہوری ۵) نذر
مولف گوید کہ بہار معنی سوم را بدون سند قلم	آتشک غمت دارم : خشک تر از آنہ آتھوئے چند
فرمودہ است چون مولف را موقع تحقیق آن	(صائب ۵) بال شاہین نظر طغرائے شاہنشاه
از زبانہ انان زمانہ حال بدست آمد معلوم شد	حسن : طاق آتش گاہ عارض یا خم ابرو این :
کہ آتش گیرہ بہ حقیق را گویند و این بلحاظ معنی	(اصطلاح) بقول صاحب کج عجم
دوم بسیار قرین قیاس است - (اردو) (۱)	مراد آتش گیرہ و آتش گرہ
چٹا (نکر) (۲) ایندھن (نکر) (۳)	آتش گیرہ
چھان کی روئی - (مونث) معنی اول میں آتشگیر	کہ گذشت و بقول بہار افزائے کہ بدان آتش گیرند
بھی اردو میں مستعمل ہے - ویکھو (آتش موسی)	و در عرف آنرا دست پناہ گویند و بدین معنی
جس میں اسکی سند موجود ہے -	فارسی ہند است (۲) و خردہ کہ بدان آتش
آتشگیر متبا کو (اصطلاح) چیزیت کہ از	برافروزند و (۳) چھان (حسن تاثیر ۵) قات
سفوف زغال و ناشتہ سبیل مدور کردی	خم کردہ در پیری ترا تخیل میں : آتش ختم ترا گرفتہ
ساختہ میشود - و چون آنرا آتش دہند و سبیل	آتشگیر میں : (بیدل ۵) حذر ز فرغ غلیب
شود بالاسے چلم تلیمان می گذارند آتش این	ما بیدل : کہ اکثرست بنقا رجو آتشگیر ہند معنی
	دوم از لفظ آتشگیر در اصطلاح آئینہ می آید - (ملا

دیر پاست و قلیان کشان را خیل مرغوب بحر عجم سرخ پوش و لباس سرخ صاحب برہان گو
 (طغراۛ) اگر کند آن گل با تشکیہ تباکو نظر بہ کہ کنایہ از سرخ پوش باشد صاحب رشیدی ہم
 بیضہ فولاد دام رغبت مرغان شود بہ اہل ہند ہمزبان برہان۔ سند این در آب اندام گذشت۔
 ہمین گلولہ زغالی را گل نامند و بدین وجہ کہ گل منہی (اُردو) بھبوکا۔ بقول صاحب فرہنگ اصفیہ
 شرارہ آتش ہم آمدہ و آتش رنگی این گلولہ با گل سرخ پوش (ناخ ۛ) دبی تھی آگ جو سینہ میں
 مشابہت ہم دارد۔ بعض سخنوران ہند ہمین گل۔ (اُردو) بھبوکا۔ بقول صاحب فرہنگ اصفیہ
 در فارسی ہم ہمین معنی استعمال کردہ اند۔ (ۛ) بھبوکا۔

حقہ باغیت چرا دل نکند سیل درو بہ گل درو **آتش لطف** (اصطلاح) بقول صاحب عجم باصفا
 غنچہ درو آب درو سیل درو بہ (اُردو) گل بقول رابع مراد آب لطف۔ صاحب مویہ الفضل
 صاحب فرہنگ اصفیہ پیسہ ہوس کو ملون کے ذکر این می کند۔

قرص یا گولے جنکو جلا کر حقہ بھرتے یا حقہ کی حلیم **آتش لطیف** (استعمال) باضافت رابع
 آتشی کہ لطیف است سند این در آتش شریف
 پر رکھ دیتے ہین۔

آتش لاخ (اصطلاح) بقول بہار مراد گذشت۔ (اُردو) وہ آگ جو شفاف و صاف ہو
 آتشکدہ۔ می فرماید کہ در کلام میر خسرو نشان ہیند **آتش مار** (اصطلاح) بقول صاحب الفضل

لیکن ذکرش نکرد۔ و مولف را بدست آمد (۱) کنایہ از آہ گرم و (۲) زبانہ آتش و (۳)
 نیز بعضی از ہوائی میشود مانند ستارہ و لیکن سجا
 (۷) قلعہ چون تنور آتش لاخ ۛ

آتش لباس (اصطلاح) بقول صاحب ستارہ مانند گان مار چکان ازان می کشانند

(۲) اصطلاح۔ آتش	(۲) آتش مَرودہ (۲) زیادہ (۲) اسیر اللغات (۲) زبائے
آتش (نذر) یعنی آگ کا شعلہ (۳) تارا منڈل - مردون - بدون اضافت رابع۔ بقول بہار کنایہ (نذر) آصفیہ - ہوائی کی ایک قسم -	آتش (نذر) یعنی آگ کا شعلہ (۳) تارا منڈل - مردون - بدون اضافت رابع۔ بقول بہار کنایہ (نذر) آصفیہ - ہوائی کی ایک قسم -
آتش مجسم (اصطلاح) باضافت رابع بقول	آتش مجسم (اصطلاح) باضافت رابع بقول
صاحب بحر عجم تلخ و شمشیر آبدار و سائر اسلحہ جنگ و آتش مَرودہ کہ مشتق از ہمین مصدر اصطلاحی است	صاحب بحر عجم تلخ و شمشیر آبدار و سائر اسلحہ جنگ و آتش مَرودہ کہ مشتق از ہمین مصدر اصطلاحی است
این کنایہ باشد۔ (اُردو) تلوار (مونث) اور	این کنایہ باشد۔ (اُردو) تلوار (مونث) اور
بقول صاحب جامع اللغات جنگ کے ہتھیار۔	بقول صاحب جامع اللغات جنگ کے ہتھیار۔
آتش محلول (اصطلاح) باضافت رابع بقول	آتش محلول (اصطلاح) باضافت رابع بقول
صاحب بحر عجم (۱) آب گرم (۲) روغن گرم (۳) سنی است۔ اندر نصورت - خاموش شد آتش	صاحب بحر عجم (۱) آب گرم (۲) روغن گرم (۳) سنی است۔ اندر نصورت - خاموش شد آتش
شراب - بہار بمعنی سوم اتفا کند۔ و صاحب	شراب - بہار بمعنی سوم اتفا کند۔ و صاحب
انفسر اللغات سنی اول و دوم را می پسند و مولف	انفسر اللغات سنی اول و دوم را می پسند و مولف
گوید کہ در معنای اول و دوم آب و روغن را	گوید کہ در معنای اول و دوم آب و روغن را
چہ تخصیص باشد و چرا مانعات گرم را۔ آتش محلول	چہ تخصیص باشد و چرا مانعات گرم را۔ آتش محلول
گفتہ نشود قتال۔ (اُردو) بقول صاحب	گفتہ نشود قتال۔ (اُردو) بقول صاحب
جامع اللغات (۱) گرم پانی۔ (۲) گرم روغن۔	جامع اللغات (۱) گرم پانی۔ (۲) گرم روغن۔
(نذر) (۳) شراب۔ (مونث)۔	(نذر) (۳) شراب۔ (مونث)۔
(۱) آتش مردون	(۱) آتش مردون
(۱) مصدر اصطلاحی۔	(۱) مصدر اصطلاحی۔

<p>عالم راہ کہ میرد آتش اردو خیمہ آب بقافتہ بسیار عجب است کہ صاحب ازخان صغی (آتش) مردن و نشان دادن را مرادت آتش کشتن میفرماید و مردن را لازم آن قتال - (اردو) دا آگ بجھنا - (ناخ ص) آڑا سے خاک کو کیونکر ہوا تیری حکومت میں نہ نہیں بچتی ہے اب اسے عدل گتہ آگ پانی میں نہ (۲) آتش مردہ یعنی بجھی ہوئی آگ اردو میں مستعمل ہے دیکھو لفظ اللغات میں صفات آتش - (مومن ص) اف کر گئی یاد گرم جوشی نہ میں آتش مردہ سے جلا ہوں نہ آتش مزاج (اصطلاح) بقول بہار کیا یہ از تند مزاج کہ باندک چیز سے درجوش آید (جلی محمد جان قدسی ص) آتش مزاج من بگذازن عقاب را نہ چین بر چین ندید کسے آفتاب اب (اردو) آتش مزاج بقول امیر تیر مزاج تند غصہ ور - (فقہ امیر) وہ بڑے آتش مزاج ہیں اُنسے کون بات کرے</p>	<p>آتش معده (اصطلاح) باضافت راج بقول صاحب فرنگ اندراج بحوالہ فرہنگ فرنگ گرنگی وجوع - (اردو) اردو میں بھوک پیاس کی شدت کو پیٹ کی آگ کہتے ہیں بقول امیر - ہے کوئی آن داتا جو پیٹ کی آگ بجھا دے (دیکھو لفظ آگ کے معنی نمبر ۶ - امیر اللغات) - آتش منہ (اصطلاح) اگرچہ صاحب شمس اللغات ذکر این کردہ است ولیکن از معنی بیان کردہ اش می کشاید کہ این همان آتش قندیل است کہ گذشت - و آتش قندیل امراد آتش منہ (اصطلاح) بقول بہار کیا یہ از تند مزاج کہ باندک چیز سے درجوش آید (جلی محمد جان قدسی ص) آتش مزاج من بگذازن عقاب را نہ چین بر چین ندید کسے آفتاب اب (اردو) آتش مزاج بقول امیر تیر مزاج تند غصہ ور - (فقہ امیر) وہ بڑے آتش مزاج ہیں اُنسے کون بات کرے</p>
<p>آتش منہ (اصطلاح) اگرچہ صاحب شمس اللغات ذکر این کردہ است ولیکن از معنی بیان کردہ اش می کشاید کہ این همان آتش قندیل است کہ گذشت - و آتش قندیل امراد آتش منہ (اصطلاح) بقول بہار کیا یہ از تند مزاج کہ باندک چیز سے درجوش آید (جلی محمد جان قدسی ص) آتش مزاج من بگذازن عقاب را نہ چین بر چین ندید کسے آفتاب اب (اردو) آتش مزاج بقول امیر تیر مزاج تند غصہ ور - (فقہ امیر) وہ بڑے آتش مزاج ہیں اُنسے کون بات کرے</p>	<p>آتش منہ (اصطلاح) اگرچہ صاحب شمس اللغات ذکر این کردہ است ولیکن از معنی بیان کردہ اش می کشاید کہ این همان آتش قندیل است کہ گذشت - و آتش قندیل امراد آتش منہ (اصطلاح) بقول بہار کیا یہ از تند مزاج کہ باندک چیز سے درجوش آید (جلی محمد جان قدسی ص) آتش مزاج من بگذازن عقاب را نہ چین بر چین ندید کسے آفتاب اب (اردو) آتش مزاج بقول امیر تیر مزاج تند غصہ ور - (فقہ امیر) وہ بڑے آتش مزاج ہیں اُنسے کون بات کرے</p>

فروغت آتش منزل شدہ پاگم نہ گرد و دریا بان
نیز راہ کاروان پے -

(۱) آتش موسیٰ (اصطلاح) باضافت ہم گذشتہ است (اُردو) شتی کی شراب (منوٹ)

(۲) آتش موسیٰ راجہ اول بقول صاحب (استعمال) باضافت الیہ

بحر عم (۱) مراد آتش طور کہ گذشت (۲) ہجو آتش شراب است و مہیب صفت آن

سے سرخ بہار صفت بر معنی اول قانع و بقول یعنی آتش مہبت ناک - سدا این در آتش شراب
صاحب شمس اللغات اول و دوم ہر دو (۱) مراد گذشت (اُردو) مہبت ناک در اولی اک (منوٹ)

آتش طور (۲) کنایہ از سہ سرخ و سہ انگوری

(۳) کنایہ از لب معشوق صاحب مویہ الفضلا

را با صاحب شمس اللغات در ہر سہ معنی اتفاق است

(اُردو) (۱) آتش موسیٰ (منوٹ) (طیل) (۲) دیکھو آتش لطیف -

تیرہ باطن سے نہیں ملتے ہیں روشن دل کبھی پے

آتش موسیٰ کو آتشگیر کی حاجت نہیں پے (۲) اگر مجبوشی ناصح باشد چنانکہ از کلام ظہیری پیداست

انگوری شراب - سرخ شراب (منوٹ) معشوق کہ در آتش فودن گذشت (اُردو) اگر مجبوشی

کابل - (نذکر) - (منوٹ) (۳) یاد آئی جو اگر مجبوشی یار

آتش مویز (اصطلاح) بقول صاحب دیدہ ترے شعلہ ماری کی پے -

بحر عم باضافت راجہ شراب کہ از مویز سازند

آتش ناک (اصطلاح) بقول بہار معنی

<p>(اُردو) گریان - غمزدہ - (اصفیہ) - آتش نسا (اصطلاح) بقول بہار کنایہ</p>	<p>آتش آلود (صائب) نہ شبنم است چمن را بروے آتشک پد عرق زردے نو کرد است گل</p>
<p>بدامن پاک پد (ولہ) سویدایے دل آتش شد از حیرت پسند اینچا پد کسے چون چشم از خسار آتشک بر دارد پد (عرفی) گر چنین سوزم بگوشت میرسد صبحے کہ دوش پد آہ آتشک (اُردو) دیکھو آتش خو و آتش طبع -</p>	<p>بدامن پاک پد (ولہ) سویدایے دل آتش شد از حیرت پسند اینچا پد کسے چون چشم از خسار آتشک بر دارد پد (عرفی) گر چنین سوزم بگوشت میرسد صبحے کہ دوش پد آہ آتشک عرفی منظر افلاک سوخت پد مولف گوید کہ</p>
<p>آتش نشاندن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم (۱) آتش فرو نشاندن کہ نشاندن روے و خسار و آہ وغیرہ کہ را چنانکہ در آہ افتنہ باشد (۲) و فرو نشاندن تہر و غضب خشم بالا گذشت - (اُردو) آتشک بقول امیر آگ سے بھرا ہوا - آگ کی طرح سُن - ز خسار معشوق کی صفت میں بیشتر آتا ہے - (ناسخ) ہے مخبر زلف اسکے روے آتشک پر پد بوسے خوش دیتا ہے دو داس شمع میں کا فور ہے پد -</p>	<p>آتش نشاندن (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب بحر عجم (۱) آتش فرو نشاندن کہ نشاندن روے و خسار و آہ وغیرہ کہ را چنانکہ در آہ افتنہ باشد (۲) و فرو نشاندن تہر و غضب خشم بالا گذشت - (اُردو) آتشک بقول امیر آگ سے بھرا ہوا - آگ کی طرح سُن - ز خسار معشوق کی صفت میں بیشتر آتا ہے - (ناسخ) ہے مخبر زلف اسکے روے آتشک پر پد بوسے خوش دیتا ہے دو داس شمع میں کا فور ہے پد -</p>
<p>مولف (۵) بے رونق کردن (۶) سوز عشق را مفقود کردن - مخفی مباد کہ در را سے مولف نشاندن آتش ضد مشتعل کردن آن باشد نہ میراندن چنانکہ بہار گوید و شستن آتش</p>	<p>آتش نشان (اصطلاح) بقول صاحب بحر عجم مردم گریان و غمزدہ کہ خون می گرید صبا بر بان میفرماید کہ کنایہ از مردم گریان و غم زدہ -</p>

<p>لازم این وسند اوعاے مولف در صد آتش چیزے مضرت رسان است باید استیصالش نشستن موجود است۔ (کلمہ ۱۵) برو بخشم چرا کرد اگر اثرش باقی ماند باز ترقی کند و نقصان آتشے برا فردی پد کہ بایش بعرق ہائے الفعال رساند۔ (اردو) اس فارسی مثل کا یہ ترجمہ نشان دہ (سلمان ساجی ۱۵) آتش رو بہ بتان ہے کہ "آگ مجھا کر چکاری رکھ چھوڑنا یا سانپ آب جمالت نشان دہ گردن اعدائے دین دولت مار کر اسکے کچھ کو پالنا حماقت ہے۔ دکن میں سلطان شکست پد (مختتم کاشی ۱۵) گفتی کہ آتش کتے ہیں کہ سانپ کچل کر انڈے نہ چھوڑو۔ بنشام آب تیغ پد تا تیغ میکشی دل من آب آتش نشستن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>	<p>میشود پد (اردو) (۱) آگ بجھانا۔ بقول امیر (۱) حقیقی معنوں میں۔ (۲) بقول امیر آگ بجھانا۔ غصہ فرو کرنا۔ (۳) شہوت کو رو کرنا۔ کم کرنا۔ (۴) کہ شعلہ کشد آتش نشسته ما پد مولف گوید کہ بقول امیر آگ بجھانا۔ جھگڑانا۔ (۵) بے رونق کرنا۔ (۶) سوز عشق کو مٹانا۔</p>
<p>بعد ان نشستن آن مردن آتش نباشد۔ بلکہ ضد بلند شدن یعنی مشتعل نبودن آن آتش نشسته را باز شعلہ کشیدن ممکن است آتش مردہ را شعلہ کشیدن محال۔ مختصر اینست کہ آتش نشستن لازم آتش نشانیدن و برہمہ معانی آن شامل باشد کہ گذشت۔ (اردو) آگ دہنا۔ (ناخ ۱۵)</p>	<p>آتش نشانیدن اخلر گذشتن (دش) این فعی کشتن و پچہ اش نگاہ داشتن کار خردمندان نیست کہ ذکرش</p>
<p>صاحب خزینۃ الامثال کردہ ولے از تعریفش ساکت است مولف گوید کہ چون متحقق شد</p>	<p>صاحب خزینۃ الامثال کردہ ولے از تعریفش ساکت است مولف گوید کہ چون متحقق شد</p>

دبی تھی آگ جو سینہ میں پھر بھڑک اٹھی ہر کل
اُس جھبکے نے دکھائی جو بھڑک ہو کوہ۔
بہ فتح نون مراد آتش نعل صاحب ہو فیضدا
گوید کہ آتش نعل اسپ تندرو و جہندہ باشد۔

آتش نشستہ (اصطلاح) باضافۃ الی | **آتش نفس** (اصطلاح) بفتح نون و فاء

اسم مفعول مصدر مضاعفہ صاحب انند بیل لفظ آتش
وصفات آتش نشستہ و آتش مردہ را ذکر کردہ
تفتہ دل و سوختہ جگر۔ صاحب سوز و گداز بہا
ذکر این میکنند و از معنی ساکت۔ (صائب ۵)

است از آتش نشستہ۔ آتش غیر مشعل مراد است
نہ مردہ۔ ازین ہم تصدیق ادعاے مولف میشود
صائب بجز شعلہ زندانالہ گرم است بہ آتش نفس
مثل تو گلزار ندارد (ولہ ۵) از سینہ آتش

کہ در مصدر مضاعفہ گذشت۔ (اردو) دکن میں بھی
ہوئی آگ کہتے ہیں اور بقول امیر آتش افسردہ
نفسان دود برآید چون خاندہ صاحب کند
انشاء قیامت: (اردو) آتش نفس نہیں

و آتش خاموش انہیں معنون میں مشعل ہے۔
مفعول میں مشعل ہے۔ (ذوق ۵) کون آتش
نفس اسے ذوق چمن سے گزرا پتہ آج جو سرد نسیم
چمنی خوب نہیں: (آتش ۵) داخل فردک

آتش نشین (اصطلاح) بقول بہار از
عالم خاک نشین است۔ (میرزا بیدل ۵) چہ

امکان است دل از حلقہ داغمت برآوردن بہ
سپند بزم مارانالہ آتش نشین باشد: (اردو)
ہو آتش نفس مجہا اگر پتہ گلشن جنت خزان ہو
حوض کوثر خشک ہو: (غالب ۵) دھونڈک

ہے اس معنی آتش نفس کو جی: جسکی صدا ہو
آگ پر بیٹھنے والا جیسے خاک پر بیٹھنے والا۔
جلوہ برق فنا مجھے: بقول امیر اردو میں
آتش نفس نہایت گرم کے معنون میں بہی ہے

آتش نعل (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم

(۷۷۷)

(آتش ۵) آتش نفس ہوا ہے گلزار کی تھارہ؛
نمود گلزار است ابراہیم را؛ (ارود) آتش
بجلی گری ہے غنچے جب سکر اے ہیں یہ۔
نمود بقول امیر دہ آگ جبین نمود بادشاہ کفا

آتش نگاہ و شستن (استعمال محفوظ کر دینا)
آتش است چنانکہ ظہوری گوید (۵) ہنوز آتش

چاہا تھا مگر اتند کی قدرت سے وہ آگ آپ
رایم نگاہ می دارندہ جنون خام بلا شد تفت
پر گلزار ہو گئی۔ (آتش ۵) مہربان ہودو
دماغ کجاست ہا سارود) آگ محفوظ رکھنا۔
کچھ دشمن کا چل سکتا نہیں ہا آتش نمود
(۱) آتش نمود (اصطلاح) باضات
گلزار ابراہیم کو یہ۔

(۲) آتش نمودی راج بقول بہار آتش
آتش نمودن (استعمال) بقول صبا

نمود آتش کے نمود خلیل علیہ السلام راوران
نشانہ بود و با مہربانی برایشان گلزار شد
اول بمعنی معروف و ظاہر کردن و شدن و ظہور
صاحب بحر عجم آتش نمودی را ذکر می کند کہ مراد
نمبر (۱) است۔ نعمت خان عالی گوید (۵) آدہ و بقول بہار بضم تین دیدن و دیدہ شدن

تر اگر باغبان می دید کہ میداشت این نخوت
پس استعمال این با آتش بہ معنی درست باشد
گلستان بے توبرن آتش نمودی گردید (حفظ
خزین صغہانی ۵) زرخ چون آتش موسی
شیراز ۵) بباغ تازہ کن آئین دین ز رشتی
نمودی سینہ سینا کن ہا لبست را چون دم عیسی
کنون کہ لالہ برا فرخت آتش نمود ہا (صائب
۵) نیت دلگیری زد دنیا بندہ تسلیم را آتش
است این دل مردہ ایجا کن ہا (ارود) آگ
و کھانا آگ ظاہر کرنا۔ اگرچہ امیر نے آگ کھانا

کے صرف دو معنی لکھے ہیں۔ (۱) آگ کے قریب
لیجاکے گرم کرنا۔ (۲) جلانا۔ فنیلے وغیرہ سے
آگ لگانا۔ اور یہ دونوں معنی محاورہ کے ہیں (ارو) صاحب جامع اللغات نے درست
لیکن کوئی وجہ نہیں ہے کہ حقیقی معنوں میں آگ
دکھانا نہ کہا جائے۔ صاحبان زبان اسکو تسلیم
آتش نوا ہے۔

کرتے ہیں (فی البیہ نظم طباطبائی ۵) معجزہ
عکس بیخ یار کا ہے آگ پانی میں دکھائی اسنے
(۱) آتش نوا (اصطلاح) بہار ذکر آتش نوا
(۵) بادہ بوسہ بے حوصلہ سوزا تھا و است

(۲) آتش نوائی می کند و براسے فہم معنی سند
آرزو دیدہ و دانستہ بنوش آتش را بہ

را پیش می کند۔ (صائب ۵) بہر واسے کہ
(۱) آتش نہاد (اصطلاح) بقول بہار
(۲) آتش نہادون نمبر ۱، کنایہ از تند مزاج

سپند از داند اش فریاد بر خیزد (میدل ۵)
و (۲) ماضی نمبر ۲) (سلمان ساوجی ۵) اگرچہ
اشکم کردہ آہنگم پیرس از غنایب من بہ درین
گلشن نفس می سوزم از آتش نوائی با پمولف

گوید کہ فارسیان صداسے خوش نیز سوز و گداز
ز تاثیر فعل شب زنگت بہ زبان لمعہ آتش بختہ
دارندہ را آتش نوا گویند۔ بہار الضمن لفظ نوا
از خارا است بہ و (۲) مرادف آتش و اشتن۔
گوید کہ فارسیان ببل نوا۔ بلند نوا۔ زنگین نوا۔
(ظہوری ۵) اگر نے بند آتش اند نہاد بہم

(۴۶۱)

آتش شعله را رقص یاد: صاحب الزمان صفی بحر عجم (۱) تنج و شمشر و امثال آن (۲) پیالہ ذکر این میکند (اُردو) (۱) و یکہو آتش مزاج۔ بلوری پر از شراب سُرخ و بقول صاحب بصری
آتش نہفتہ (اصطلاح) باضافت الج و فرہنگ اندراج (۳) حالت زفاف ہم مراد آتش بہان (حافظہ) زیر آتش چنانکہ نظامی گفتہ (۴) زرنگ آمیزی آن نہفتہ کہ در سینه من است پخو رشید شعلہ است آتش و آب پستان گشتہ پر تنگ و بجا: پ
 کہ در آسمان گرفت پ۔ و بقول صاحب جامع اللغات (۴) حلم و غضب

آتش نیستان (اصطلاح) باضافت مولف گوید کہ چرناشد کہ آب آتش بہن
 رابع (۱) بقول صاحبان اند و شمس مؤید معنی گذشتہ است و از کلام قافی می کشاید
 رونق گلہا و شکوفہ ہا۔ وقت بہار صاحب (۵) استعمال آتش و آب براسے گرم و سرد
 بحر عجم ہمین معنی را در آتش نیسان ذکر می کند زمانہ ہم باشد۔ (۶) چہ لبست است کہ
 بحیال مولف غلطی طبع باشد کہ نیستان اینسان چون کو دکانش مادر دہرہ نمودہ بریت اندر
 نوشت۔ (۲) آتشی کہ در نیستان افتد و این کنار آتش و آب پ و بقول صاحب یہ فضل
 همان آتش است کہ بذیل (آتش یختن و چیر) (۶) کنایہ از شراب و می انگوری ہم (اُردو)
 در کلام بیدل مذکور شد۔ (اُردو) (۱) وہ (۱) تنج و شمشر (مونث) (۲) بلوری جام حب
 شکوئے جو موسم بہار میں نخل آدین۔ چین کی میں انگوری شراب ہو۔ (۳) زفاف کا نتیجہ
 رونق۔ (۲) وہ آگ جو بہنوں میں لگ جا۔ اسی کو دکن میں سرخ زوی کہتے ہیں (۴) بقول
آتش و آب (اصطلاح) بقول صاحب صاحب جامع اللغات حلم و غضب (مذکر) نیکی۔

<p>آتش و اہندی (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب شمس اللغات شمشیر ہندی دیگر کے ازاہل لغت ذکر این نکرده - (اردو)</p>	<p>بدی - (مونث) گرم سرد (نکر) بقول صاحب آصفیہ حوادث زمانہ (۶) انگوری شراب (نثر) آتش و آب ہم میخیزند (مصداق اصطلاحی)</p>
<p>ہندی تلوار - (مونث) - آتش ہاے رنگازنگ (اصطلاح) کنایہ از سوز و گداز است کہ کیفیت رنگازنگ دارد - چنانکہ صاب گوید (۵) ازان عاشق بالمشہا رنگازنگ میسوزد کہ آرزوے لطیف از ہر نگہ رنگ دگر گیرد (اردو) سوز عشق میسوزد گداز</p>	<p>کنایہ از جمع اضداد است چنانکہ نخست کاشی گوید (۵) صحبت داشت کہ آیمخت ہم آتش و آب دے کہ در بزم میان من و اغیار نشست (اردو) آگ پانی کا سبجوگ ہونا - بقول امیر و مخالف چیزوں کا میل ملاپ - اجتماع ضدین -</p>
<p>آتش ہفت اژدہا (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب شمس اللغات کوکب سبعہ صاحب رشیدی ہم ذکر این ہی کند - (اردو) سات ستارے (۱) شمس (۲) قمر (۳) عطارد (۴) زحل - (۵) مشتری (۶) مریخ (۷) زہرہ</p>	<p>(۱) آتش وادی (اصطلاح) (۲) آتش وادی امین باضافت الج نمبر (۱) بقول بہار مراد آتش کاروان (سکیم (۵) در چشم من چو آتش وادی شب وصال نزدیک بی غمائی و دوری چہ فائدہ بد و ثانی بقول صاحب بحر عم نمبر (۲) مراد آتش موسیٰ کہ گذشت - مولف گوید کہ بہار بر غلط</p>
<p>آتش ہفت خانہ (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب فرہنگ انجمن آراء نامری (۱) کنایہ از ہفت کوکب (۲) و ہفت فلک است</p>	<p>است و سندش برخلاف دعویٰ آتش وادی و آتش خواہی امین ہر دو مراد آتش موسیٰ است</p>

<p>(اُردو) (۱) سات ستارے (۲) سات آسمان آتش ہفت مجمرہ (اصطلاح) باضافت</p>	<p>صاحبان رشیدی و بحر عجم و مویہ الفضل شمس اللغات و نامری و برہان جامع ہم ذکر این کردہ اند۔</p>
<p>رابع بقول صاحب بحر عجم و برہان کنایہ از ہم سیارہ است۔ صاحب مویہ الفضل ہم ذکر این بنائی گئی ہو اور بقول صاحب اصفیہ صرف (ہندی) کردہ است (مراد آتش ہفت ارڈ رہا)۔</p>	<p>(اُردو) شمشیر ہندی وہ تلواری جو ہند میں بنائی گئی ہو اور بقول صاحب اصفیہ صرف (ہندی) ہی انہیں معنون میں مستعمل ہے۔</p>
<p>آتش مہوار (اصطلاح) باضافت رابع آتش کہ مہوار باشد یعنی در سکون بود و بجعلہ دارد چنانکہ بیدل گوید (۵) نالہ مابے خبر از شعلہ پرواز ساخت و بیدل اینجا داشت از رنگ آتش مہوار گل: (اُردو) آتش خاموش۔ دیکھو امیر اللغات۔</p>	<p>آتش ہولناک (استعمال) آتش کہ بہشت در دل پیدا شود۔ فارسیان ہولناک را در صفت آتش آورده اند۔ صاحب اند لضمین لفظ آتش در صفات آتش ذکر این می کند۔ (اُردو) آتش ہولناک۔ امیر نے بذیل صفت آتش اسکا ذکر کیا ہے۔ اور فرمایا ہے کہ جب</p>
<p>آتش مہوارہ آرمیدہ (اصطلاح) مراد ماضیہ۔ صاحب فرنگ اند راج لضمین لفظ آتش در صفات آتش (مہوارہ آرمیدہ) را ذکر کردہ است۔</p>	<p>کثرت سے آگ بہر کی ہوئی ہوتی ہے تو اسکو دیکھکر ڈر معلوم ہوتا ہے اسلئے اسکی یہ صفت ہے۔ (نامرہ) جلا کر پہاڑوں کو کر دے جو خاک پے بلند اور تیز آتش ہولناک پے۔</p>
<p>آتش ہندی (اصطلاح) باضافت راج بقول صاحب برہان کنایہ از تیغ ہندیت</p>	<p>آتشی چیزے کہ منسوب با آتش است چون آبی کہ گذشت۔ سمندر کہ در آتش محیط است</p>

کند آتشی است و آئینہ کہ ازو آتش پیدا شود غصہ میں بھرا ہوا۔ افر وختہ۔ لال۔

آتشی باشد و قس علیٰ ہذا۔ (ظہوری ۵) برود آتش یا قوت (اصطلاح) باضافۃ الی

با و مرا باد۔ گشتہ خاکم خاک پہ درگلوے کہ ام آتشی همان آب یا قوت است کہ سرخیش آتش نام کرد

کہ ام آیت پہ صاحب فرہنگ اندراج گوید صائب گوید (۵) نہ فروغ لب یا بیشتر گردید

کہ (۲) آتشی۔ کنایہ از غضبناک ہم ہست (ارو) زاب آتش یا قوت شعلہ ور گردید (ارو)

آتشی بقول امیر وہ جسکی خلقت میں جزو نار آب یا قوت۔ یا قوت کی سرخی۔ یا قوت کی چمک

غالب ہو جیسے خاکی۔ لفظ آتشی پری جن کی دمک۔ (مونث)۔

صفت میں آتا ہے مثلاً کہیں کہ انسان خاکی آتشیان (اصطلاح) بقول صاحب

اور پری آتشی ہے۔ (گلزار نسیم ۵) بولی وہ شمس اللغات آنکہ آتشی زبان و تیز زبان آت۔

بشر مہو تم دلاور پہ سر بہر ہو قوم آتشی پر پہ امیر صاحب مویہ الفضلا گوید کہ (۲) دیوان و کافران۔

آتشی شیشہ کا بھی ذکر کیا ہے۔ (صبا ۵) عکس مولف گوید کہ این جمع آتشی است بمعنی اول

رخ سے جل اٹھے ہے دہوپ میں اکثر لقاب پہ صاحب مویہ درست است بمعنی دوم ہم من چہر

آتشی شیشہ مگر زحار آتشناک ہے پہ آتشی آئینہ درست باشد کہ دوزخیان را آتشیان توان گفت

بھی اردو میں مستعمل ہے۔ (ناسخ ۵) فکر میں مگر نمیدانم کہ صاحب شمس اللغات در مجموع لفظ

سوجھ یہ مضمون روے آتشناک کے پہ آتشی آئینہ کہ اصلش انہر من الشمس است معنی واحد ہلالی خا

زانو نظر آیا مجھ پہ آتشی شیشی بھی مستعمل ہے۔ مادہ آن چہ طور پیدا کرد و بدینوجہ کہ ادعاے

دیکھو (امیر اللغات) (۲) غضبناک بقول صفہ بے سند تسلیم نہیں کر دے۔ (ارو) آتشیان

آتش کی جمع اردو میں کہہ سکتے ہیں اسلئے کہ لفظ (اُردو) جگنو۔ (مذکر)۔	آتش اردو میں مستعمل ہے جو گزر چکا ہے۔
آتش شدن (مصدر اصطلاحی) بقول	(۱) آتشیزہ (اصطلاح) اول بفتح زاء بہار کنایہ از (۱) سرکش شدن۔ (۲) غضب
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	(۲) آتشیزہ عربی بقول صاحب برہان کردن۔ (اُردو) (۱) سرکش ہونا (۲) لگ جانا
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	کرم شب تاب را گویند و آن جانوریت پرندہ (عاشق) بہر کانے سے رقیب کے تم اک ہو گئے پو
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	وروشن۔ اما صاحب شمس اللغات گوید کہ آتشیزہ مراد آتش باشد سدا این
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	مراد آتشک است و صاحب موبد الفضلارا در اکثر اصطلاحات آئندہ می آید۔ (اُردو) بقول
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	با برہان اتفاق است۔ صاحب رشیدی میفرماید امیر یا و نوں نسبت کے ساتھ اک ساروشن
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	کہ لفظ صحیح آتشیزہ باز اسے فارسی است کہ مرکب آگ کی طرح گرم۔ آگ کی صورت سُرخ۔ (آتش
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	از آتش و ژہ مراد ہے کہ افادہ تصغیر کند۔ (۵) آتشین نالون کی اندر سے گرمی شب
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	چنانچہ مشکچہ را مشکیزہ گویند و معنی ترکیبی آن ہجرہ نرم تر موم سے فولا دیا کرتے ہیں پھر
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	آتشک باشد یعنی کرک شب تاب۔ و در حاشیہ آتشین اور لعل آتشین کی سند بھی امیر نے
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	رشیدی مذکور است کہ از پایزہ و دوشیزہ می کشا دی ہے بعض لفظ (آتشین) دیکھو امیر اللغات
آتشین (مصدر اصطلاحی) بقول	کہ (یزہ) برائے نسبت است چنانکہ صاحب سراج میں لفظ آتشین۔
آتشین آب (اصطلاح) بقول صاحب	گوید پس آتشیزہ ہم درست باشد۔ و صاحب برہان جامع را ہم با برہان اتفاق است حاصل
آتشین آب (اصطلاح) بقول صاحب	ایست کہ تعمیم صاحب شمس و معنی ناقابل تسلیم باشد (۱) کنایہ از مے انگوری۔ (۲) آتشک خومین و

<p>آتئین اشک (اصطلاح) بقول بہار کناہ از اشک گرم است۔ (اُردو) اشک آتئین۔ (آتش) جوش اشک آتئین کا باعث آہ سرد ہے: گرم کرتی ہے ہوا جاڑے کی پانی چاہ کا پے۔</p>	<p>اشک غزوگان و فرزانہ مولف نوید الفضل را ہم با صاحب ناصری اتفاق است۔ مولف گوید کہ آتئین آب قلب اضافت (آب آتئین) باشد و بس۔ (اُردو) دیکھو آب آتئین۔ آتئین آہ (اصطلاح) کناہ از آہ گرم باشد چنانچہ در آہ آتئین بیاید۔</p>
<p>آتئین بچہ (اصطلاح) بقول صاحب برہان جامع۔ کارگرد استاد جلد و چابک۔ (اُردو) چابکدست اور چالاک کاریگر۔</p>	<p>آتئین اژدہا (اصطلاح) بقول صاحب برہان کناہ از سبوعستارہ است و مجموع را آتئین ہفت اژدہا می گویند۔ صاحب ناصری</p>
<p>آتئین بستر (اصطلاح) (۱) بستر سرخ۔ (۲) و بسترے کہ گرم باشد۔ (۳) و کسے کہ بیقرار باشد و از گرمی بستر خوابش نبرد۔ صاحب گوید (۴) از عرق تا چہرہ گلزنگ جانان تر شد آتئین داسن گلبا بشنم آتئین بستر شد است؟ (اُردو) (۱) لال بستر۔ (۲) گرم بچھونا۔ (۳) بے قرار شخص جسکو بچھونے کی گرمی کیوجہ سے نیند نہ آئے۔ آتئین پا (اصطلاح) بقول بہار کناہ از جلد و تیز رو (صائب) مگر شد کاروان</p>	<p>گوید کہ کناہ از کوکب بود کہ وجود انہا سبب عدم موجودات شود و چنان است آن اژدہا خلق را فو برد۔ صاحبان برہان جامع و بحر عم را با برہان اتفاق است۔ (اُردو) صاحب جامع اللغات فرماتے ہیں کہ آسمانی ساتیارون میں سے کوئی ستارہ یا مدار ستارہ۔ مولف کو آخری حصہ سے اتفاق نہیں ہے اسلئے کہ فابیرون کے استعمال سے بڑا ہوا ترجمہ ہے۔</p>

سالار شوق آتشین پامیم کہ برق و باد در دہل
آتشین پیکر (اصطلاح) بقول صاحب
 عذر لنگ می گردد پد۔ (ارو) تیز رفتار بقول
 صاحب آصفیہ جلد چلنے والا۔ شباب رو۔ بقول
 امیر آتش قدم بمعنی گرم رو۔ تیز قدم۔ دیکھو آتش گرم باشد (۵) کنایہ از زبانہ آتش (۶) کنایہ
 از جنسے است از آتش بازی کہ بر مہوارود و نشق
 قدم۔

آتشین پیل (اصطلاح) بقول صاحب بنگ
 انجن آراءے ناصری۔ کنایہ از دوزخ و کرہ نار۔
 کہ آزا فلک ایشر گویند۔ چنانکہ خاقانی گفتہ (۵)
 جہانہ کہ جو اہر قدیمند در عرضکے آید و ہمیند
 زانسو پرل شدن توانند یا بر پل آتشین بمانند
 (ارو) دوزخ (مونث) کرہ نار یا کرہ آتش (مذکر)
 (۵) زبانہ شعلہ (مذکر) آصفیہ۔ (۶) تارانشد
 (ناظم) گھر ہے مجھ سوختہ جان کا کرہ نار کے
 پاس پے طائر اڑتا نہیں ہو کر مری دیوار کے پاس
آتشین پنجہ (اصطلاح) بقول صاحب
 برہان ہمان است کہ بر آتش پنجہ گذشت یعنی
 مراد فاش۔ و صاحب انڈیضیں آتش دست
 ذکر این می کند۔

آتشین پیل (اصطلاح) بقول صاحب
 شمس اللغات (۱) فلک (۲) بحر۔ (ارو) (۱)

<p>آسمان - فلک (مذکر) (۲) دریا - بحر - (مذکر) - کنایہ از جلد و تیز رو - (صائب ۵) نما دُخُن آتشین تاب (اصطلاح) معلوم میشود کہ بے عاشق کہ شمع آتشین جولان بہ چوبے پروانہ مرادف همان (آتش تاب) است کہ گذشت شد فانوس را پروانہ می سازد بہ (اردو) آگ (فیضی ۵) چون عشق رسد بہ آتشین تاب بہ کی بہرتی رکھنے والا - مجازاً تیز رو ہی کہہ سکتے صدر ہرہ آہنیں کند آب بہ - ہیں - انہیں معنوں میں آتش قدم آرد وین میں</p>	<p>آتشین جان (اصطلاح) بقول بہار ہے - (دیکھو آتش قدم) - کسی کہ از آتش متغیر نشود بلکہ ہمیں آتش سرمایہ حیات او باشد - (صائب ۵) آتشین جان چون ہمندیشو کہ دیوان مرا بہ سطر ہاد و دل و سرخ بآب آتش است بہ -</p>
<p>آتشین جنگ (اصطلاح) کنایہ از تیز جنگ باشد کہ بلا تاخیر رفتے شکار کند - (صائب ۵) آتشین جنگ است در صید دل پروانہا بگرچہ ہست از موم کافوری ید بیضائے شمع بہ (اردو) پھرتی سے شکار کرنے والا - تیز جنگل ہی کہہ سکتے ہیں - اور آتشین جنگ بھی - (فی الیہ یہ نظم طباطبائی ۵) بادل میں پر تندر کا رنگ بہ اسماے محبوب - مرادف (آتش جلوہ) (شیخ بجلی ہے عقاب آتشین جنگ بہ -</p>	<p>آتشین جبین (اصطلاح) بقول صائب فرہنگ انند مرادف آتش جبین کہ گذشت - آتشین جلوہ (اصطلاح) بقول بہار از (آتش جلوہ) (شیخ خزین ۵) ز آتشین جلوہ من شہر کیا بست خزین بہ آہ ازین برق کہ در خرم دلہا نیست بہ آتشین جولان (اصطلاح) بقول بہار</p>
<p>آتشین خو (اصطلاح) مرادف آتش خو از زبان دلائل بحم تصدیق این میشود - (اردو) آتشین خو - مرادف آتش خو یعنی تند مزاج -</p>	<p></p>

(۱۰۷)

(۱۰۷)

(۱۰۷)

<p>غصہ در (مومن ۷) آتشِ خوش آرزوے این میکنند (ارزو ۱) آفتاب (مذکر) وصال: پک گیا اب خیال خام مرا ہے - (۲) شفق - (مونث) (۳) شرابِ سرخ - (نموش) - آتشین داغ (استعمال) مراد آتش (اصطلاح) مراد آتشِ رخسار</p>	<p>داغ باشد کہ گذشت - صاحب مویہ الفضل گوید باشد کہ گذشت - (ارزو) آتشین رخ بقول کہ آتشین داغ - داغ آتشین است - آتشین دست (اصطلاح) بقول بہاؤ</p>
<p>کنایہ از کاریگر و استاد مہر در صنعت و تیر در کار مولف گوید کہ مراد آتش دست صاحب فرہنگ اندراج ہم ذکر این میکند - آتشین دم (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>فرہنگ اندراج ہم ذکر این میکند - فرہنگ اندکجواۃ المنظر العجائب بمعنی عاشق (ارزو) دیکھو آتش نفس - آتشین دواج (اصطلاح) بقول صاحب</p>
<p>دودیدہ آب سرشک: دغم یا آتشین رخسار (صائب ۷) چون چراغ کشتہ گیرم زندگانی راز مہر: آتشین رخسارہ گر بر مزارم بگذرد (ارزو) بقول امیر آتشین رخسار اردو میں مستعمل ہے بمعنی آتش رخ - (ناسخ ۷) کیون سراپا ہے پیدائے آتشین رخسار شمع: کیا ہے تیرے عشق میں میری طرح بیمار شمع ہے -</p>	<p>دودیدہ آب سرشک: دغم یا آتشین رخسار (صائب ۷) چون چراغ کشتہ گیرم زندگانی راز مہر: آتشین رخسارہ گر بر مزارم بگذرد (ارزو) بقول امیر آتشین رخسار اردو میں مستعمل ہے بمعنی آتش رخ - (ناسخ ۷) کیون سراپا ہے پیدائے آتشین رخسار شمع: کیا ہے تیرے عشق میں میری طرح بیمار شمع ہے -</p>

<p>آتشین زبان (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>آتشین رفتار (اصطلاح) بقول صاحب</p>
<p>برہان بفتح زائے نقطہ دار۔ مراد آتش زبان۔ صاحبان بحر عجم و بہار عجم و رشیدی و شمس تصدیق این میکنند۔</p>	<p>تحقیق الاصطلاحات تیز رفتار۔ (صائب ۵) دشت اربابینش را فراید رنگ بوہ بشنم از نزدیک گل آتشین رفتار شدہ (اردو) تیز رو۔ تیز رفتار۔ تیز قدم۔ آتش قدم۔ (دیکھو)</p>
<p>آتشین زمرم (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>آتش قدم۔</p>
<p>شمس اللغات آفتاب۔ صاحب بحر عجم بضمن آتش زمرم تصدیق این میکند (خاقانی ۵)</p>	<p>آتشین رو (اصطلاح) بقول</p>
<p>اے کعبہ رہبر آسمان را پدے زمرم آتشین جہان را پدے مخفی مباد کہ آتشین زمرم قلب اضافت زمرم آتشین است۔ صاحب رشیدی ہم ذکر این کردہ است۔ (اردو) آفتاب (مذکر)۔</p>	<p>آتشین روے بہار کہ بذیل آتشین خسار می نویسد مراد آتش۔ (صائب ۵) پیش ما کر آتشین رویان جدا افتادہ ایم پدے لذت آواز پاسے آشنا دار دسپند پدے (ولہ ۵) گر نصیب آتشین روے کباب میں نہو پدے۔ (مذکر)۔</p>
<p>آتشین سال (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>گریہ خوین ز رخ شالی شراب میں نہو پدے۔</p>
<p>شمس اللغات۔ شرب سرخ۔ مولف گوید کہ بہان آتش سیال باشند۔ (اردو) سرخ شراب (نوشہ)</p>	<p>آتشین زرا (اصطلاح) بقول صاحبان</p>
<p>آتشین سخن (اصطلاح) بقول بہار</p>	<p>شمس اللغات و مویذ الفضلہ (۱) شیطان۔ (۲) دجنیان۔ (اردو) (۱) شیطان (۲)</p>
<p>مراد آتشین زبان و بقول صاحب بحر عجم</p>	<p>جنات (مذکر)۔</p>

<p>تحقیق الاصطلاحات تیر انداز تیر دست (صائب) (اصطلاح) بقول بہار (۵) مرا بجا نک نشان دست آتشین شستے بہ</p>	<p>تیز زبان (مراد منی سوم آتش سخن) - آتشین سرشک</p>
<p>کہ ماہ لو کند از شرم او کمان در خاک بہ (اردو) تیر لگانے بین مشاق - آتشین صدق (اصطلاح) بقول صبا</p>	<p>اشک آتشین سندان بترکیب اضافی بدست می آید۔ (صائب ۵) بسکہ صائب ریزد از چشم سرشک آتشین بہ رشتہ شمع است گوئی رشتہ</p>
<p>برہان بفتح صاد و دال بے نقطہ کنایہ از خورشید عالم آراست صاحبان بحر عجم در شیدی و مویم ذکر این می کنند و صاحب شمس اللغات بذیل آگون صدق اشارہ این بیکند (اردو) آنتاب (نذر) -</p>	<p>نظارہ ام بہ (اردو) دیکھو آتشین اشک - آتشین سیال (اصطلاح) بقول صبا موید الفضلا مے سُرُخ فام یعنی مراد منی اول آتش سیال است مولف گوید کہ وجہ نباشد کہ مراد دیگر معانی ہم نگیریم -</p>
<p>(اصطلاح) بقول صبا برہان بفتح صاد بے نقطہ و کسر لام مراد منی مولف خیال می کند کہ این مخفف آتشین صلیب باشد کہ می آید و عجبت کہ غلطی کتابت و چاپ بود کہ صلیب را صلب نوشتہ -</p>	<p>آتشین سیما (اصطلاح) بقول بہار از اسماء محبوب (مراد آتش سیما باشد) (صائب ۵) میروم از خویش بیرون پاک کوبان چون سپندہ تا کجا آن آتشین سیما بفریادم رسدہ (اردو) بقول صاحب جامع اللغات خوبصورت آدمی -</p>
<p>آتشین صلیب (اصطلاح) بقول صاحب بحر عجم و موید الفضلا در شیدی و برہان جامع -</p>	<p>آتشین شست (اصطلاح) بقول صبا</p>

<p>مرادف ماضیہ - آتشین طلعت (اصطلاح) بقول بہار از اسمائے محبوب است (تاثر) کہ آئی آتشین طلعت چراغ غفل است امشب پد کگل افتاده است از مہر و مہ در چشم روزن ہا پد (اُردو) بقول صاحب جامع اللغات (بذیل آتش طلعت) خوبصورت آدمی - دیکھو آتش رخ -</p>	<p>مرادف ماضیہ - آتشین غدار (اصطلاح) بقول بہار مرادف ماضیہ - (صائب) سپند خال بت آتشین غدارانندہ بخون پییدہ لعل تو تا جدارانندہ -</p>
<p>بحر عجم و شمس اللغات مرادف آتشین صدف صبا مویذ الفضلا ہم ذکر این کردہ است - (اصطلاح) کنایہ از خون بر آمدن از چشم یا اشک گرم بر آمدن باشد چنانکہ ظہوری گوید (س) گردیدہ از ہوا حرم گریہ آتشین پد ذرا اشک دلغ سینہ ز فرم ہنادرہ ایم پد (اُردو) خون رونا - آنکھوں سے</p>	<p>مرادف ماضیہ - (صائب) سپند خال بت آتشین غدارانندہ بخون پییدہ لعل تو تا جدارانندہ -</p>
<p>اشک گرم نکلنا - آتشین گل (اصطلاح) همان گل آتشی باشد کہ صاحبان لغت ذکر آن کردہ اند کہ آزا گل سوری نیز نامند گویند کہ گل آتشی مرغ نیم رنگ</p>	<p>مرادف ماضیہ - (صائب) سپند خال بت آتشین غدارانندہ بخون پییدہ لعل تو تا جدارانندہ -</p>
<p>است کہ ہمیشہ بشگفتہ و بصورت گل گلاب باشد (ظہوری) طالع ابر کرم جز گلبن خرم نہا پد بود در گلزار ما گل آتشین شبنم نہا پد (اُردو) سدا گلاب - (نادر) آصفیہ -</p>	<p>مرادف ماضیہ - (صائب) سپند خال بت آتشین غدارانندہ بخون پییدہ لعل تو تا جدارانندہ -</p>
<p>آتشین لب (اصطلاح) بقول بہار از اسمائے معشوق کہ مرادف آتش غدار است -</p>	<p>مرادف ماضیہ - (صائب) سپند خال بت آتشین غدارانندہ بخون پییدہ لعل تو تا جدارانندہ -</p>

(اُردو) یا قوت لب (نذر) بقول صاحب مصنف برہان و بحر عم (۱) کنایہ از آہ گرم باشد۔ (۲) جو بذیل لعل لب فرمایا ہے۔ لال ہونٹھوں والا زبانیہ آتش را نیز گویند (۳) و معنی تیر آتش بازی مستحق۔

آتشین لباس (اصطلاح) بقول صاحبان گوید کہ جسے است از آتش بازی کہ بر مہوار دود و بحر عم و برہان کنایہ از لباس سُرخ۔ (۲) و یکیکه لباس سُرخ پوشیدہ۔ صاحب رشیدی برہنی دوم (اُردو) (۱) آہ گرم۔ (۲) زبانیہ۔ (نذر) اکثفا کند۔ (اُردو) سُرخ لباس۔ (۲) بھوکا۔ آصفیہ۔ (۳) ہوائی (مونث) یا تارامنڈل (نذر) (دیکھو آتش لباس)۔ ایک قسم کی آتش بازی۔ (آصفیہ)۔

آتشین لعل (اصطلاح) بتحقیق مولف آتشین مغفر (اصطلاح) بقول صاحب مراد آتشین لب است۔ (ظہوری ۵) گشتہ داغ و خمچیکان داغست لعل آتشین پ درزین کسے کز سایہ اش اینجا نیا سود آتشین مغفر پ کجا سینہ شد پیدا بدخشان نوی پ۔

آتشین لقا (اصطلاح) مراد آتشین آتشین ہفت اوردہا (اصطلاح) بقول روس و آتشین سیما باشد چنانکہ صائب گوید۔ (۵) سپند خال ازان دائم است در کجا پ مجموعہ سبعہ سیارہ باشد و صاحب رشیدی ہم ذکر کہ چشم زخم بآن آتشین لقا نرسد پ۔ این می کند۔ (اُردو) سبعہ سیارہ کا مجموعہ۔

آتشین مار (اصطلاح) بقول صاحبان آتشین یافتن (مصنف اصطلاحی) بقول

صاحبِ بحرِ رونق و رواج بہرِ سائیدن (اُردو) رونق پانا۔ رونق حاصل کرنا۔ رواج پانا۔ رواج پذیر ہونا۔ مروج ہونا۔

آترمہ | القح تاسے عربی و سکون راسے جملہ و فتح میم بقول صاحبِ رشیدی کی لفظ میں آدرم میفرماید مراد آدرم یعنی نڈزیئے کہ دو نیم باشد و در فرہنگ بمعنی نڈزین مطلق گفته۔ (اُردو) نڈزین (نڈکر) بقول صاحبِ آصفیہ وہ نڈا جو زین کے نیچے گھوڑے کی پشت پر ڈالتے ہیں۔

آتل | بکسرثالث بر وزن ساحل بقول صاحبِ برہان رودخانه ایست بسیار بزرگ کہ ابتدا

آن از بلاد روس و بلغار است انتہائے آن بحرِ خزر کہ دریائے گیلان، باشد گویند قریب بہشتاد نہر ازان جدا میشود کہ از بچکدام آن اسپ با سانی نتوان گذشت۔ صاحبِ فرہنگ جہانگیری گوید کہ رودیت بس بزرگ کہ از کوہ ہاسے آس و آرس و بلغار خیزد گویند ازان رودے بزرگتر در جہان نیست آورده اند کہ ہفتاد و چند نہر ازان آب برمی دارد کہ از بچکدام اسپ با سانی گذر نیابد۔ (حکیم خاقانی فرماید) گریہ گر سوے قرہ راہ نیابد قرہ راہ پر سوے گریہ کر زویت گرز بکشاید؛ گر سوے قند زمرگان زسد آتل اشک پر راہ قند ز سوے آتل بخزر بکشاید؛ صاحبِ ناصری فرماید کہ رودے است عظیم کہ پہنائیش یک فرسخست گویند از کوہ ہاسے روس و بلغار خیزد و بدریائے خزر کہ دریائے ماژندراست ریزد و در زمستان چنان بچ بندد کہ اہل و ابوس و بلغار و روس بر روسے آن قشلاق کنند و بعد از چہار ماہ ایلات حرکت نمایند و گویند کہ ہفتاد و نہر ازان رود جدا شود کہ اسپ از آہنا بدستواری گذرد۔ (اُردو) ایک بڑے دریا کا نام جس سے ستر نہرین نکلتی ہیں جو بلا و روس اور بلغار سے نکلتا ہے اور دریائے خزر میں جلتا ہے۔ جکاسیلا و دوسیل کا ہے۔

آتوربان | بقول صاحب فرہنگ اندر لاج بحوالہ فرہنگ فرنگ بضم تے ثناتہ زاب
وصاحب الدیر و قلندر و زاہد و این لفظ زبان فارسی است۔ (اُرو) بقول صاحب ضعیفہ
راہب اُرو میں کہا جاتا ہے۔ زاہد گوشہ نشین۔ ترسیلون کا پادری۔ تارک الدنیا۔ روشن
کیتھولک کلیسا کا درویش۔ قلندر۔ جوگی۔

آتون | بقول صاحب برہان بروزن خاتون (۱) زنے باشند کہ دخترانِ اعلیٰ خیمہ خوانند
و تعلیم نوشتن و نقش و خنق دہد۔ (۲) بچہ دان و زہدان۔ (از فرہنگ جہانگیری ۱۵)۔
طغان شاہ من مادر آتون او پد من برضے تمام سُنقر کنون او پد (اُرو) (۱) آتو۔
نام بادشاہ۔
آتون۔ بقول امیر آستانی یعنی جو عورت لڑکیوں کو لکھنا پڑھنا سکھائے۔ (جان صاحب ۵)
آتونے مار مار کے کین چور بڈیان پد مطلب جو میں نے پوچھا عظامِ زمیم کا پد (میر ۵) آتو
صاحب اسے بلاتی ہیں پد منتظر ہیں محل میں جاتی ہیں پد (زنگین ۵) دھلے یہ بندی کی
دنات جی سے پد الہی جہان سے گزر جائے آتون پد کہا تھا مجھے کل تجھے دون کی گھٹی پد
کروں کیا جو آب یون مکر جائے آتون پد (۲) رحم۔ بچہ دان۔ (مذکر)۔

آتین | بقول صاحب برہان بروزن لاجپن بلفٹ ژند و پاژند بمعنی موجود شدہ و پیدا
گردیدہ و ہم رسیدہ۔ (اُرو) بقول صاحب جامع اللغات ژندی زبان میں حاضر و موجود۔

الف ممدودہ باتا سے مثلثہ

آتار | بقول بہار جمع اثر بالتحریک کہ بمعنی نشان است۔ فارسیان بمعنی (۱) بنیاد و در
ہندوستان بمعنی (۲) پہنائے دیوار استعمال کنند۔ صاحب ارمغان آصفی بحوالہ بہار عجم و

چراغ ہدایت میفرماید کہ فارسیان این بمعنی بنیاد و بنائے دیوار استعمال کنند۔ قاتل۔
مولف را در چراغ ہدایت لفظ اثر یا آثار بنظر نیامد اما از استعمال فارسیان این قدر معلوم
شد کہ استعمال این در فارسی بمعنی (۳) نشان یا علامات ہم آمدہ عرفی گوید (۵) انقش
و نگار در دیوار شکستہ یا آثار پدید است صنادید عجم را بہ (سعدی در گلستان گوید) سربنگ
زادہ را دیدم بر در سرای غلمش کہ عقل و کیاستہ و فہم و فراستہ زاید الوصف داشت ہم از
عہد خردی آثار بزرگی در ناصیہ او پیدا۔ و فارسیان استعمال این با مصداق مختلفہ کردہ اند۔
یعنی ازین لفظ عربی مصداق اصطلاحی فارسی قرار دادہ اند کہ می آید صاحب غیاث گوید کہ
آثار نشانہای قدیم و سنت ہائے رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم باشد از (منتخب) و بمعنی
افعال و اثر ہائے طبیعت چنانکہ اثر آتش سوختن است و اثر آب۔ ترکردن علی القیاس
و ارستہ ہم ذکر این میکند و می فرماید کہ فارسیان بمعنی بنا و عرض دیوار استعمال کنند مولف
سند این را در مصداق اصطلاحی ذیل بیان کردہ است۔ (اردو) آثار بقول امیر (نذر) جمع
اثر۔ مہتبی الارب میں ہے۔ آثار جزو سنت و بقیہ چیزے و نشان و نشان قدم۔ اوصاح میں
نشان ہائے زخم اور غیاث میں اسقدر زیادہ ہے۔ افعال و اثر ہائے طبیعت مثلاً اثر آتش
سوختن و اثر آب۔ ترکردن۔ استعمالات جو دیکھے گئے تو مقامات مختلف میں مختلف تعبیریں
مناسب نظر آئیں جنکا محصل اسی معنی نشان و علامت کی طرف رجوع کرتا ہے اسقدر فرق
ہے کہ کہیں علامت ظاہری مراد ہوتی ہے جسکی تعبیر صورت و وضع و شکل سے مناسب نظر
آتی ہے اور کہیں علامت معنوی مراد ہوتی ہے جسکی تعبیر تاثیر و خواص و نتائج و الطوار و احوال

کے مناسب معلوم ہوتی ہے۔ الخ) حاصل یہ ہے کہ اردو میں آثار کا لفظ (۱) بمعنی بنیاد (۲) بمعنی دیوار کی چوڑائی (۳) نشانات اور علامات متعلیٰ ہے۔ یوں تو جناب امیر نے اس کے متعلق اور بھی معنوں اور ان کے نازک فرق سے بحث فرمائی ہے لیکن ہمارے مقصد کیلئے اس قدر کافی ہے۔ (فقہ امیر) دن اچھا ہے آج آثار ڈال دو کل سے دیوار اٹھانا۔ (فقہ امیر) جس دیوار کا گز بھر آثار ہو اس کی مضبوطی کی کیا بات ہے۔ (فقہ امیر) ان شہسواروں کے گھوڑوں کی ٹاپوں کے آثار اب تک اس سرزمین پر پائے جاتے ہیں۔ (بحرۃ) آشفۃ طبیعت کے آثار نہیں چھپتے یہ آزار محبت کے بیمار نہیں چھپتے (وزیر) چھپ چلے ہیں خط شہزنگ سے خسار صبح بد دن ہے کم شام کے آثار عیان سارے ہیں بد۔

آثار بودن (استعمال) وجود علامات۔	آثار داون (مصدر اصطلاحی) ظاہر کرنا
صاحب ارغمان آصفی ذکر این میفرماید ولیکن خلاف ادعایش کہ از استعمال فارسیان ذکر کردہ سند ذیل از کلام ظہیر فاریابی بہر ساندہ خود اوست (۵) بدان قدیم کہ در عہد اہل بیت او بہان نبود و نبود از جہانیان آثار (اردو) آثار پاسے جانا۔ بقول امیر علامتیں نظر آنا۔ (طلق) غش کی صورت تو یہ نہیں زہارہ پائے جاتے ہیں سکتے کے آثار	آثار یعنی علامات و نشان ہا است۔ صاحب ارغمان آصفی ذکر این کردہ است و منیش ہماں کہ در لفظ آثار بیان شد و سند پیش فرمودہ او مصدق معنی مولف این کتاب است۔ (خبرو) ہر چہ نہ آثار خدائی دہدے کے بہم وقت روئی دہدے (اردو) آثار دکھانا بقول امیر آثار (دکھائی دینا) کا شعلہ (ناخ) وصل کی شب ہو چکی اندھیر ہے یہ شام سے دکھلاتی ہے

آثار صبح :-

آثار دیدن (استعمال) دیدن علامات

باشد۔ صاحب ارمان اصفیٰ ذکر این فرمودہ است

آمانی بیان فرمودہ او کہ استعمال فارسیان است

بر خلاف سند قاسمی است (قاسمی) کہ تا

بلکیم اندرین دیر پست بہ نہنیم آثار ہشیار و

مست بہ (اردو) محاورہ آثار دیکھنا نہنیم

پایا گیا ایسے موقع پر (آثار دکھائی دینا یا نظر

آنا) سے مطلب حاصل کیا جاسکتا ہے (شک

ہ) دبایا جھکو آخر گر کے دیوار محبت نے بہ دکھائی

دیتے تھے اسکے برے آثار پہلے سے (آتش)

آنکھ پھیری تو نے جس سے دم فنا اس کا ہوا بہ

مردے کے آثار زندون میں نظر آنے لگے بہ

آثار رفتن (استعمال) باقی نہ ماندن

و محو شدن علامات و نشان ہا (خان آرزو

ہ) رفت آرزو ز عالم آثار آدمیت بہ یابی

مگر غنقا دیگر سرخ مردم بہ صاحب ارمان اصفیٰ

بند معنی بیان فرمودہ خود کہ بر لفظ آثار مذکور

شد ذکر این ہم می کند قتائل۔ (اردو) آثار

باقی نہ رہنا۔ آثار مٹ جانا۔

آثار رسیدن (مصدر صلاحي) زائل

شدن و باقی نہ ماندن علامات و نشان ہا است۔

یعنی مراوت ماضیہ (خسر و خیر) آثار رفتن و آفات

از ادانی واقاصی چون غلبہ خواب از بانگ

رعد بر مید صاحب ارمان اصفیٰ ذکر این

فرمودہ است آمانی بیان فرمودہ اش کہ بر

لفظ آثار گذشت پیش نظر باید داشت۔

آثار شکستن (مصدر صلاحي) زائل شدن

بنیاد عمارت۔ (سنائی غزنوی) گر بر غبار

دست ثبات بنا ہند بہ شاید کہ تا قیامتش

آثار نشکند بہ صاحب ارمان اصفیٰ ذکر این

کرده است و این سند موافق ادعائے اوست۔

(اردو) عمارت گرنا۔ عمارت منہدم ہونا۔

آثار کندن (استعمال) بر کندن بنیاد

عمارت و مهندم کردن عمارت باشد چنانکه تاثیر آثار رنگد اشتن (استمال) مخور کردن نگذشتن	
اصفہانی گوید (۵) ترسم اگر بیدل شوی گویند نشان و علامات. چنانکه خان آرزو گوید. (۵)	
بیجا غم مخور: تاثیر این غم خانه را یک بار آثارے نگذشتی ز رستی آثار در جهان: دیگر بگو اراده است	
بکن: صاحب ارمان اصفی ذکر این کرده است. اسے کجگاہ چیت: صاحب ارمان اصفی ذکر این کرده است. (اُردو) نشان باقی نہ رکھنا۔	

الف ممدوده با جیم عربی

آج | بروزن تلج بقول صاحب فرهنگ انند بحوالہ فرهنگ در فارسی زبان خواہش
متنا و طع - (اُردو) خواہش. متنا. طع - (مونث)۔

آجاک | بقول صاحب رشیدی و جہانگیری خاک باشد. صاحب رشیدی گوید کہ بخاطر
میرسد کہ بجائے نجمہ (آخاک) باشد چہ در اول لغات فرس گاہ ہے الف ممدوده زائد کنندہ.
چون آزنک و زنک و مانند آن - (اُردو) خاک - نئی - (مونث)۔

آجال | بقول صاحب جہانگیری کہ پابند لغت فرس است مراد فاضیہ۔

آجدن | بسکون جیم عربی و لفتح دال مہملہ بقول صاحب نوادر المصادر مبدل آژدن و
مراد ف آجیدن است کہ می آید۔ و آژدن را بروزن با ذرن می گیرد۔

آجدہ | بفتح جیم عربی بروزن آمدہ بقول صاحب بحر عجم کہ بذیل مصدر آجیدن می نویسد - (۳)
برہان (۱) بمعنی رنگ کردہ۔ باشد و (۲) بمعنی بمعنی نجمیہ و (۳) درشتی روسے سوہان کہ آژا
خلانیدہ شدہ از سوزن و غیر آن و بقول صاحب موج سوہان نیز گویند۔ بہار گوید کہ آجدہ بمعنیہ

باشد (شانی تخلص ۵) گر رشتہ شود پندہ خوشید ہو اقام یا شے (۳) بقول صاحب جامع اللغات
توان کردہ بر آجدہ جامہ جاہ تور سائی پد صاحب بخیمہ جو سوئی سے کیا جائے۔ (اسم مذکر۔ آصفیہ)
دری و پہلوی بذیل لفظ آزدہ ذکر این می کند (ذوق ۵) ناخن نہ دے خدا تجھے اسے پنجر
بر منی نمبر ۲) اکتفای فرماید۔ وارستہ آجدہ را جنون پد دے گا تمام عقل کا بحیمہ اذہیر نو پد۔
مراد آجیدہ و منی ۳ و می فرماید۔ (اردو) (۴) سوہان کے خار (مذکر) صاحب ضمیمہ نے سوہان کے
(۱) رنگین۔ (۲) سوئی یا کسی اور لوگد اپر خیر کا چوبیا نسبت لکھا ہے کرتی۔ لکڑی یا لوہا صاف کر نیکا خار دار آلہ۔

آجر بضم حیم عربی و سکون راسے مہملہ بقول صاحب چراغ ہدایت (۱) خشت پز۔ و خشت
عام است خواہ پختہ باشد خواہ خام۔ و حید در تعریف خشت پز گوید (۱) ہما آجر از کورہ چون
ترخ نمود پد چو حسن برشتہ دل از ما ربود پد صاحب شمس اللغات ہم بضم (اجر۔ بلاد) ذکر آجر
می کند بہار این را باخت پختہ مخصوص کند و صاحب انندی فرماید کہ خشتہ کہ آتش پختہ باشد۔
(تاثیر ۵) بحیرت از مہر فلک قدام و گفتم پد فدائے قصر نکاہے کہ خشت و آجر ہست این پد
صاحب بحر عم بضم آجر تراش کہ می آید در پختگی موید بہار است و صاحب غیاث بجا الہ کشف تعجب
ہم بر پختگی بہار شاہد۔ (۳) بقول صاحب اند لفتح حیم نام مادر اسمعیل علیہ السلام مراد آجر ہما بضم
گوید کہ اگر چہ این لفظ زبان عربی است و لیکن فارسیان این را ترکیب فارسی استعمال کردہ اند۔
یعنی آجر تراش کہ می آید۔ ازین جاست کہ مولف ذکر این در کتاب پسند کرد۔ اختلاف نے کہ در ہر دو معانی
واقع است فیصلہ آن بر غلبہ متعین میشود چہ خوش لعلی کہ خان آرزو تحقیق خود را بسند واضح
می نوشت صاحب محیط اعظم گوید کہ این اسم یونانی است و استعمال آن در عربی بسیار و آن

خشت است۔ (اُرو) (۱) اینٹ بنانے والا خشت گرد وین کہتے ہیں (فی البیدہ نظم طباطبائی
 (۵) کوئی خبر نہیں دیتا ہے خاک جم کی مجھے : میں خشت گرے کبھی کوڑہ گرے پوچھتا ہوں :
 (۲) اینٹ خشت (مونث) بقول صاحب آصفیہ مٹی کی ایک مستطیل یا مکعبی چیز جسے سلخے میں
 بنا کر پڑاؤ میں پکالیتے ہیں۔ مولف کہتا ہے کہ خشت ناپختہ گرد وین کچی اینٹ کہتے ہیں ماؤ
 صرف اینٹ سے پختہ ہی مراد ہے جیسا کہ صاحب آصفیہ نے فرمایا ہے۔ (۳) آجر اسمعیل علیہ السلام
 کی ماں کا نام۔ (ناسخ ۷) موا ہے حسرت زرین ہتوس کیا مناسب ہو : اگر لگوائیں اینٹیں قبر
 میں دو چار سونے کی :-

<p>آجر تراش (استعمال) بقول صاحب جبرعم تراشد از قبیل سنگ تراش۔ خشت صاف و ہموار را بکار تعمیر آوردن عموماً کار معماران است نہ آجر تراش۔ (اُرو) اینٹ تراشنے والا خشت تراش۔ داین تخت است زیرا کہ مرکب است از لفظ عربی و فارسی۔ مولف گوید کہ آجر تراش آنکہ خشت</p>	<p>بہار گوید کہ آنکہ خشت ہا را تراشیدہ در بنا ہا بکار برد و این تخت است زیرا کہ مرکب است از لفظ عربی و فارسی۔ مولف گوید کہ آجر تراش آنکہ خشت</p>
---	--

آجل | الفہم ثالث و سکون لام بقول صاحب ہرمان (۱) آروغ را گویند و آن بادے باشد
 کہ با صد از گلو برمی آید و بفتح ثالث ہم گفتہ اند و بکسر ثالث در عربی (۲) براگیندہ و آخرت باشد
 کہ قیامت است۔ صاحبان جہانگیری و سروری و رشیدی و ناصر می ہم ذکر این سیفر مایند (شیخ روز
 بہان شیرازی ۵) ناخوشی ہاے دہر را بالکل : بایدت خورو و نازون آجل : (اُرو) (۱) دکار
 (مونث) بقول صاحب آصفیہ معدہ کی وہ ہوا جو منہ کی راہ نکلے۔ (۲) قیامت (مونث) آصفیہ۔

(۱۰۰)

آجل بر آمدن (استعمال) بر آمدن آریغ آجل زردن (استعمال) مستدی ضمیمہ۔	آجل بر آمدن (استعمال) بر آمدن آریغ آجل زردن (استعمال) مستدی ضمیمہ۔
باشد یعنی بر آمدن باد از گلو۔ چنانکہ صاحب سروری گوید (۱) بستہ دامن و بان خویش آجل گفتہ کہ در لفظ آجل گذشت۔ (اردو) دکارنا۔ کز گلو بر نیایش آجل (۲) (اردو) دکارنا۔ (اردو) دکارلینا۔ (اصفیہ)۔	باشد یعنی بر آمدن باد از گلو۔ چنانکہ صاحب سروری گوید (۱) بستہ دامن و بان خویش آجل گفتہ کہ در لفظ آجل گذشت۔ (اردو) دکارنا۔ کز گلو بر نیایش آجل (۲) (اردو) دکارنا۔ (اردو) دکارلینا۔ (اصفیہ)۔

آجنگان با کاف فارسی بر وزن آدم خان بقول برہان نام قریب الیست از قرآء سرخس کہ قلعة ازخراسان باشد و سرب آن آجقانت و صاحبان رشیدی و جہانگیری ہم ذکر این می کنند۔ (اردو) صاحب جامع اللغات نے اسکو آجگان لکھا ہے اور غالباً کتابت کی غلطی سے نون حذف ہو گیا۔ آپ فرماتے ہیں کہ سرخس کے علاقہ میں ایک گاؤں کا نام۔	آجنگان با کاف فارسی بر وزن آدم خان بقول برہان نام قریب الیست از قرآء سرخس کہ قلعة ازخراسان باشد و سرب آن آجقانت و صاحبان رشیدی و جہانگیری ہم ذکر این می کنند۔ (اردو) صاحب جامع اللغات نے اسکو آجگان لکھا ہے اور غالباً کتابت کی غلطی سے نون حذف ہو گیا۔ آپ فرماتے ہیں کہ سرخس کے علاقہ میں ایک گاؤں کا نام۔
--	--

آجیدن بکسریم عربی بقول صاحب بحر عم (۱) دو خن خرقہ وغیرہ۔ (سالم التصریف) و صاحب نو اور المصا در این را مراد آجدن و مبدل آژیدن گوید و آژیدن بقولش (۲) سوزن زدن۔ (۳) استرہ زدن۔ (۴) آژیز زدن بنوعی کہ نشان آن ریزہ و نزدیک ہم واقع شود۔ بہار گوید کہ آجیدن۔ آجیدہ دو خن و آجیدہ بخیمہ باشد (سا لک یزدی) (۵) گریبان می توانم پارہ کردن گاہے از دست و چو سالو سان پرفن خرقہ آجیدن نمی دانم (۶) (اردو) (۱) سینا۔ بخیمہ کرنا۔ (۲) گودنا۔ (۳) پیچنے لگانا۔ (۴) رہا نالینی چکی کو کھردرا کرنا۔ (اصفیہ)	آجیدن بکسریم عربی بقول صاحب بحر عم (۱) دو خن خرقہ وغیرہ۔ (سالم التصریف) و صاحب نو اور المصا در این را مراد آجدن و مبدل آژیدن گوید و آژیدن بقولش (۲) سوزن زدن۔ (۳) استرہ زدن۔ (۴) آژیز زدن بنوعی کہ نشان آن ریزہ و نزدیک ہم واقع شود۔ بہار گوید کہ آجیدن۔ آجیدہ دو خن و آجیدہ بخیمہ باشد (سا لک یزدی) (۵) گریبان می توانم پارہ کردن گاہے از دست و چو سالو سان پرفن خرقہ آجیدن نمی دانم (۶) (اردو) (۱) سینا۔ بخیمہ کرنا۔ (۲) گودنا۔ (۳) پیچنے لگانا۔ (۴) رہا نالینی چکی کو کھردرا کرنا۔ (اصفیہ)
--	--

آجیدہ بکسریم عربی و فتح دال مہملہ بقول می نویسد (۱) بخیمہ۔ (۲) دشتی ہائے رکو سومان صاحب بحر عم کہ بذیل مصدر آجیدن می فرماید مراد آجیدہ و بقول بہار کہ بعض مصدر آجیدن	آجیدہ بکسریم عربی و فتح دال مہملہ بقول می نویسد (۱) بخیمہ۔ (۲) دشتی ہائے رکو سومان صاحب بحر عم کہ بذیل مصدر آجیدن می فرماید مراد آجیدہ و بقول بہار کہ بعض مصدر آجیدن
---	---

پرخون من آجیدہ شستی است (دوشی) اند (۳) نوعی از پافزار کہ چرم بہ آن در میج مدوح گوید (۲) صبار اگر بمانوند بارسیمان تافته بدوزند کذا فی الناصری محکم کاری حفظش بہ بدارد موج را بر آب (اردو) دیکھو آجیدہ (۳) وہ جوتا جیکے تلے چون آجیدہ برسو مان بہ و بقول صاحب کو بٹے ہوئے دوریے سیویں۔

الف ممدوده بابیم فارسی

آچار | بر وزن قاجار بقول صاحب برہان انواع ترشی را گویند و بمعنی ضم کردہ و ہم آمیختہ و (۲) بمعنی زمین پست و بلند و بزبان علمی اہل ہند عمل نمودن و پیروی کردن با حکام شریعت باشد عجب است کہ بہار برہمنی دوم اکتفا کند باضافہ درشت و ناہموار ہندش مصدق ہر دو معنی (ملا فیہ در ہجو اکول گوید (۱) پے آچار گرم ز قنار است بہ گام سنج زمین آچار است بہ (امیر خسرو ع) لقمہ نرود زیر گر آچار نیابی بہ و ارستہ ہمزنگ بہار حبیب ناصری گوید کہ آچار بمعنی آمیزش و آمیختہ و ترشہا را چون آمیختہ اند آچار گویند و زمین پست بلند و (۳) نمک زار (فخر گرگانی ۲) چگونہ جائے باشد صعب و شوار بہ یکے دریا و گر آچار و کہار بہ صاحب سروری این شعر را بلند زمین پست و بلند آورده است صاحب رشیدی و راے دیگر معنی ہامی فرماید کہ آچار بمعنی ترشی کہ باد و یہ گرم و سرکہ بہر و نرند و بطعام خوردند در اصل فرس نیادہ ظاہر اہندی است چنانکہ در کلام امیر خسرو مذکور شد تحقیق آنست کہ آچار ہر چیزے کہ در سرکہ و انگبین و شکر و امثال آن ترتیب دہند و این فعل را آچار یان خوانند و خصوصیت ترتیب چیزے در سرکہ ندارد کذا فی السامانی۔ اما صاحب محیط اعظم گفتہ کہ

آچار و آچار انواع ترشہا یعنی مخللات را گویند (نظامی ۵) ز آچار ہا ہر چہ باشد غریزہ تیغ و بہ و نار و ناسخ نیزہ (۴) مختصر این است کہ آچار حاصل بالمصدر و امر مصدر آچاریدن است کہ می آید (اردو) آچار (نذر) بقول امیر کھانے کی ایک چیز ہے۔ سر کے متھڑ یا تیل میں آم اور او بعض پھل۔ نمک مرچ وغیرہ کے ساتھ ڈالکر مختلف ترکیبوں سے بناتے ہیں اور ذائقہ زبان کیلئے کھانے کے ساتھ کھاتے ہیں شلجم۔ گاجر اور مولیٰ کا آچار پانی میں ڈالکر بنایا جاتا ہے (رنک ۵) اپنی شیریں ذہنی بھی وہ ترشہ و پاناہ چاشنی دار آچار اسکو کہلانا چوکاہ (۲) نامہ موازین (۳) شوزین۔ کلر (دیکھو آصفیہ) (۴) آچاریدن کے مصدر کا امر۔ حاصل بالمصدر۔ (دیکھو آچاریدن)

<p>آچاریدن بکسر اے مہملہ۔ بقول صاحب دکر بچارہ بمعیت ابدین دروغ میا چار (اردو) نوادر المصادر آمیختن چیز ہے پیچیدہ (ناظر گوید) ملانا مخلوط کرنا مرکب کرنا (آصفیہ) بقول امیر آچار (۵) دیولیت جہان کہ زہر قاتل راہ در نوش ڈالنا۔ آچار بنانا (رنک ۵) اے گل تازہ اگر ڈالے تو بکھر خوش آچار دہ (ولہ ۵) راست گرد دروغ کا ٹوٹکا آچاریشیتہ گل سو والاے آچار ہی نکتہ ہے</p>	<p>آچاک بروزن ناپاک بقول صاحب برہان بمعنی خاک باشد مراد آجاک کہ گذشت۔</p>
--	---

الف محذوۃ باخائے مجملہ

آخ | بروزن شلخ بقول صاحب برہان (۱) کلمہ تحسین است بمعنی بارک اللہ و آفرین باشد صاحبان ناصری و سردی و رشیدی و جہانگیری را با برہان اتفاق است صاحب سردی گوید کہ بقصر ہم آمدہ (۲) و بقول بہار نالہ و فریاد کردن مہولف گوید کہ بہار این معنی تازہ از کلام ملا فوقی یزدی پیدا کردہ است کہ (آخ زدن) می آید۔ اما معنیش زمینیں باشند بلکہ از

ہمان شعر پیداست کہ معنی تازہ لفظ آخ۔ آوازیت کہ چون تفور خواہند کہ بتکلف برآوردند۔ از
دہن برمی آید و سندان ہمان سنبہار است کہ در آخ زدن می آید (اُردو) (۱) بقول صاحب
اصفیہ واہ (کلمہ تحسین ج آفرین) کیا بات ہے۔ واہ کیا کہنا ہے۔ سبحان اللہ۔ واہ وا (نسخ ۵)
واہ کیا ناسخ بھی ہے شیریں بیان : شعر جو ہے لکھنؤ کا قد ہے : (نظیر ۵) تازگی جی کی او
ترے تن کی : واہ کیا بات کورے برتن کی : (نسیم دہلوی ۵) کیا جلوہ حُسن خود نما ہے :
سبحان اللہ واہ واہ : (۲) آخ اور آخ بقول امیر کھنکھار نے کی آواز۔ آخ تھو۔ ظاہر آخ
و قفسے مانوڑ ہے جو فارسی مین اسی معنی مین مستعمل ہے۔ جناب امیر فرماتے ہیں کہ بعض
کتا بون مین الف حمدودہ کے ساتھ لکھا ہے۔ لیکن انشائے الف مقصورہ ہی سے کہا ہے۔
(۵) گول پکڑی نیلی لنگی مونچھ منڈی تکر ریش : پھر وہ رومال اور وہ آخ تھو۔ ناسدانی کی کی :۔

آخ آخ | افسوس افسوس۔ چنانکہ جامی
فرماید (۵) ہر دم از عمر گرامی ہست گنجو بے
بدل : میرود گنجے چنین برباد ہر دم آخ آخ :
(اُردو) افسوس افسوس۔ ہاے ہاے۔
آہ آہ۔ (کیف ۵) عشق مژہ مین کرتے ہو
کیون کیفیت آہ آہ : ہر مار ہا ہے دل کوئی نوک
کہ در وقت تفور کردن بہ تکلف برمی آید۔ شاعر
ندانہ مضمون نے آورده است مقرر عمل لوطیان را

آخ زدن | (استعمال) بہار الضمن لفظ

وامنوده۔ اگر معنی مجازی باعتبار اتفاق صاحبان صاحبان زندان خیال نوشته اند کہ ستایش مطلوب لغت کہ بر لفظ (آخ) گذشت گرفته شود یعنی تحسین و مذاکره محاسن آن۔ رغبت افزاید۔ (اردو) آفرین کردن۔ ہم معنی شعر ادرست کند یعنی شاعر (۱) کھنکارنا۔ تھوکننا۔ (تھوک لگانا۔ بقول گوید کہ تا تو ان مفتونی با سوراخ پیدا کن کہ صاحب آصفیہ ایک قسم کی گالی) (۲) وادوا کار تو صورت بند۔ ہر خط صد ستایش چرایم کنی کرنا۔ بقول صاحب آصفیہ سر اسنا۔ تعریف کرنا و ستایش را وسیلہ کامیابی چرایم گردانی بعض شاہاشی دینا۔ آفرین و تحسین کرنا۔

آخال | بروزن پامال بقول صاحب برہان (۱) چیز ہے کہ افکنی و مسقط و بیکار باشد مانند پوست میوہ یا و تراشہ خوب و خس و خاشاک و خاک رو بہ امثال آن۔ و آنرا بعر جی شتو گویند و باین معنی بجائے حرف ثالث قاف ہم آمدہ۔ (۲) نام شہر ہے و دینہ (حکیم فرخی ۱) از بس گل جمہول کہ در باغ بچندید نزدیک ہمہ کس گل معروف شد آخال : (سنائی ۱) دہن تر دامن عقل پر آخال کن : ساعد ہودج کشان عشق در خفا کش : (ولہ ۱) در دریا معانی در تہ خرابے ساخت : از پے دعوے بروے آبہا آخال ماند : صاحب سروری گوید کہ فارسیان لے تہ آبہا را خر گویند۔ (حکیم قطران تبریزی ۱) اے مشک فشان زلفین اے غالیہ گون خال : باہر دو بود غالیہ و مشک چو آخال : (ناصر خسرو علوی ۱) آن جاہ و جلا کہ بہالت بود امر وز : آن سوے خردمند نہ جاہست نہ اجلال : جاہ ہے و جلالے کہ بھند و ق درون است : جاہ ہے و جلالے است کزان سنگ پر آخال : (اردو ۱) خس و خاشاک کوڑا۔ گہاس پھوس۔ خار و خس۔ کوڑا کرکٹ (مذکر) (۲) ایک شہر کا نام۔

آختن

بسکون خاسے معجمه دفعه تاسے عربی بقول صاحب بحر عم (۱) کشیدن و بر آوردن
 تیغ از خلف و بقول صاحب برهان (۲) یعنی بر کشیدن هم - (سعدی ۱۵) اگر بر فریدون بد
 تاختن پد امانش نداده بر تیغ آختن پد (حکیم سوری ۱۵) بوستان شرف خرمی و پیر و زلیت پد
 که سر و آخته قدی بوستان شرف پد بقول صاحب بحر عم مضارع این آزاد است - (اردو) تلوار
 سوتنا - تلوار کینچنا - (۲) نکالنا - نمبر ۲ کی سند آخته قدین بیان هوگی -

آخته

بر وزن ساخته بقول صاحب برهان - ہے موصوف - تیغ ہو یا خنجر یا چھرا یا بھالا - یا
 بیرون کشیده خواه تیغ و خواه غیر تیغ و با معنی با هم - اور کوئی چیز -

آخته دندان

مفتوحه نیز آمده - مولف گوید که بر کشیده چراند باشد (اصطلاح) بقول صاحب
 از بر کشیدن که معنی دوم آختن است - اگر چنانچه نوادر المصادر کنایه از تیز دندان مولف گوید
 مشتق از مصدر با ضمه باشد ولیکن صاحب لغت که دندان تیز کردن طبع کردن و توقع داشتن هم
 در اسے مصدر مضموم ذکر این کرده اند - صاحب آمده کذانی بحر العم پس تیز دندان متوقع و طالع
 لغت دری و پہلوی فرماید که آخته بیرون کشیده باشد - (میر خسرو ۵) قصه خورتا بسخر خوان بود
 و علم زده - و صاحب سروری هم ذکر این می کند - خلق برو آخته دندان بود - (اردو) دانت
 (افوری ۵) تابناج بد و طواؤس در کین بدو - لکھیا ہوا - بقول صاحب آصفیہ دانت لکھنا -
 تیرہاے پرزده است و تیغ ہاے آخته پد معنی میلان کرنا - رغبت کرنا خواہش کرنا -

آخته قد

تیغ ہاے علم شدہ و بر کشیدہ و بیرون از نیام شدہ (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم
 (اردو) کچھا ہوا - نکالا ہوا - کھڑا ہوا - صفت (۱) بلند قامت (۲) نام آور - صاحب یوسف

برسنی دوم الکفاکند - مؤلف گوید کہ بمعنا حقیقی مخفف ہے۔ (۳) قد نکالا ہوا۔ جس سے وہی مصدر آضق۔ آخرتہ قد۔ (۳) قد بر کشیدہ ہر دو معنائیکہ بلند و بالا مراد ہے۔ بقول صاحب آصفیہ۔ قد اول الذکر معنی مجازی باشد۔ (اردو) (۱۱) بن نکالنا اردو میں کہا جاتا ہے بمعنی درازی اختیار قامت۔ بلند بالا۔ اردو میں مستعمل ہے (۲) نامور کرنا۔ (زندہ) نکالا ہے قد میرے رشک چمن (نام آور۔ بقول آصفیہ مشہور و معروف نامور آیکانے یہ بوٹا ہے طوبے ہوا چاہتا ہے :-

آخر البغم ثالث و سکون رائے بے لفظ بقول صاحب برہان (۱) جائے علف خوردن اسپان را گویند۔ (۲) و استخوان را نیز گفته اند کہ دزیر گردن و بالائے سینہ می باشد و آنرا بعرلی ترقوہ خوانند و بہر دو معنی با و او معدولہ ہم بنویسند۔ باین صورت (آخر) بسبب آنکہ رسم الخط این زمانست چنانچہ خواهد آمد و بفتح ثالث (۳) در عربی بمعنی دیگر باشد چنانکہ گویند و جہ آخر یعنی و جہ دیگر صاحب شمس اللغات معنی دوم بیان کردہ برہان را اینقدر اضافہ کند کہ جائے علف خوردن اسپان و جائے بسن و آب خوردن ایشان را ہم آخر و آخر گوید۔ (خاقانی ۱۵) نے گاہ در نہ جوںہ بمنزہ : این آخر او چہ جائے کاشت : (جای ۱۵) گرش بالیت آخر بہر خوردن : گرفتہ خدمتش گردون گردن : (امیر خسرو در صفت شمشیر مروج گوید ۱۵) بہر آن خنک سنی دشمن : جائے ساز و باخ گردن : (حکیم نزاری کوہستانی ۱۵) بزد بر آخر گردن چنانش : کہ بگذشت از بغل آب روانش : صاحب ناصری طرفہ تفریقہ پیدا کردہ می فرماید کہ آخر با و او معدولہ بمعنی اول الذکر است و آخر بدون و او بمعنی دوم۔ صاحب رشیدی گوید کہ آخر با و او معدولہ و آخر با و او ملفوظہ تعلف چار پایاں۔ و مخفف آبخور۔ اگر چہ معنی ترکیبی این

مشرّب است لیکن بہ مجاز بر معلف اطلاق کنند چنانچہ سامانی گفتہ (مخنی سبا کہ صاحب رشیدی
 سنی اول را عام کند براسے چار پایان) و میفرماید کہ بحذف واو (آخر) نیز آمدہ و بمعنی (۲)
 استخوان گردن و چنبر گردن۔ گوید کہ این لفظ مرادف آخورک و آخرک باشد کہ بتازی ترقوہ
 خوانند و این نیز بطریق مجاز است نہ تحقیق۔ صاحب سروری آخر و آخور بہر دورا معلف
 و داب گوید کہ موید تقیم صاحب رشیدی است و معنی دوم را ہم ذکر کند۔ و صاحبان اند و
 جہانگیری در ہر دو معنی اول الذکر متفق با صاحب بریان و صاحب موید الفضلا صرت ہر
 سنی دوم اکتفا کنند و لیکن با صاحب شمس در تقیم متفق است۔ صاحب افسر غلط کردہ کہ بدون سند
 این را معلف اسپان نوشتہ بہار از آخر ساکت و می فرماید کہ آخور بوا و معدولہ و لفظ مختف
 آخور است کہ بیان کاملش بجای خود بیاید۔ بہ تحقیق مولف استعمال لفظ آخر کبسر ثالث در
 فارسی (۴) بمعنی آخر کار و انجام ہم آمدہ چنانکہ تصدیق این از بعض امثال و اصطلاحات آیندہ میشود
 (ارو) (۱) بقول صاحب جامع اللغات چار پایون کے گھانس کھانے کی جگہ جسکو کہری بوتے
 ہیں۔ (۲) نیز وہ ہڈی جو گردن کے نیچے اور سینہ کے اوپر ہوتی ہے یہ لفظ وا و معدولہ کے
 ساتھ ہی لکھا جاتا ہے یعنی آخور۔ مولف کہتا ہے کہ بلحاظ اختلافات اہل لغت کسی قدر
 صراحت کی ضرورت ہے۔ بقول صاحب آصفیہ (تھان) اور (اصطبل) مذکر۔ گھوڑے باندھنے
 کی جگہ ہے جہین وہ دانہ چار کھاتا ہے اور پانی بھی وہیں پلایا جاتا ہے۔ اور مولشی خانہ۔ بارڈا
 کھرک۔ احاطہ (مذکر) بقول صاحب آصفیہ۔ چو پایون کے لئے عام ہے لیکن صاحب برہان
 کا مقصد اُس خاص جگہ سے ہے جو کہ جذب مالکین طویلہ۔ طویلہ کے ایک گوشے میں مثلث قطع پر

رستی کا جال یا تھنوں کے ذریعے کسی قدر بلندی پر نہاتے ہیں جہن گہائیں ڈال دیا جاتی ہے۔ اور گھوڑا اُسکو آسانی کھا لیتا ہے۔ اس مقام خاص سے گھائیں چارے کی حفاظت بھی ہوتی ہے یعنی وہ گھوڑے کی لکڑ کو ب میں خراب اور ضائع ہونے نہیں پاتا۔ (۳) اس کا ترجمہ اردو میں دوسرا ہے جسکو آخرینین کہا جاتا۔ جناب امیر نے امیر اللغات میں لفظ آخر کا اردو استعمال نہایت مراحت کے ساتھ بیان فرمایا ہے۔ (۴) آخر بکسر ثالث انہیں معنون میں اردو میں مستعمل ہے بقول امیر بمبئی انجام کار۔ (آتش) کھا لیا داغ فراق یار نے آخر چبے ہو نہ غافل ملک پہ عامل کو سلطان چہوڑ کر پڑ۔

آخر آئے بجوے ماخو اہد رفت (مثل) کامیاب شویم و این مقولہ براتکار آثار و اسباب صاحب خزینۃ الامثال ذکر این کردہ و لے از ادوات است۔ یعنی چون ما جوے مہیا داریم۔ تعریف ساکت مولف گوید کہ فارسیاں این آخر وقتے بیاید کہ آب ہم درو بیاید۔ (ارو) (۱) مثل را بجائے زند کہ مقصود از اطہار الطینان چون خود آخر ہم بھی کچہ نہ کچہ لے مرین گے۔ آخر ہم بھی کچہ نہ باشد یعنی اگر گویند کہ آب بسیار باریدہ است و کچہ ہا وین گے۔ کہیں نہ کہیں ہماری ناو بھی گھاٹ خلق از و بسیار متعیش و مشغول جواب دہد کہ یہ لگے گی۔ یہ امثال دکن میں مستعمل ہیں۔

آخر بچمال میر و عجم (مثل) صاحب عیہ آخر آئے بجوے ماخو اہد رفت یعنی ماہم از حصہ خواہیم یافت۔ چون اسباب و سامان بہبودی مہیا باشد یا دولت علم حاصل باشد وغیر ذلک۔ فہرست مولف گوید کہ این مثل را برائے ظہار براتکار اسباب و ذرائع گویند کہ ماہم آخر کروز بے ثباتی دنیا و مذمت ہوس می زند مقصود است

کہ انسان در خیال چیزے عمر خود را ختم می کند۔ کہ بفتح خاء غلط ضبط کرد و سوراخ گاه است صاحب (اُردو) اہل دکن ایسے مواقع پر کہتے ہیں۔ برہان بفتح جیم فارسی نوشتہ و اعراب خارا ذکرے امید ہی امید میں کام تمام ہوا۔ خیال ہی خیال نکرده۔ (اُردو) عیش و عشرت (نکر) بقول میں خاتمہ۔ عمر گئی ہوس نہ گئی۔ صاحب آصفیہ بمعنی عیش و نشاط۔ خوشی خرمی۔

آخر پیری و دواعی عمر است (مثل حصا) چین چان۔ (۲) فراخی کے معنی خوشحالی۔ خزانۃ الامثال ذکر این میکند و محل استعماش از معنیش ظاہر کہ در مراتب عمر چون طفلی آخر شد جوانی غیر مقدم کند و چون جوانی آخر شد پیری در برگرد ہی بقول امیر مرثہ الحال۔ پس خوشحالی۔ آسودگی چون پیری ختم شد عمر را الوداع گفتن است۔ مرثہ الحالی۔ فراخی رزق کے معنوں میں مستعمل (اُردو) بڑھاپے کا انجام ساتھیوں کو سلام ہے۔ زمونٹ۔

آخر دست (اصطلاح) بفتح ثالت و بڑھاپا گزرا خدا حافظ۔ (دکن)

آخر چرپ (اصطلاح) باضافت رابع و فح جیم فارسی و سکون مابعد بقول صاحب ہان دبحر عم (۱) عیش و عشرت۔ (۲) فراخی رزق و (۳) عاقبت کار۔ معنی بسیار سی اطعمہ۔ صاحب فرہنگ سخن آراء نامہ می ہا کہ صفت لغال بکسر نون بقول صاحب غیا گوید کہ این مراد چرب اخوری است و منشا با برہان اتفاق دارد و انکہ اعتراض بر برہان کند متصل آن کفش از پا گذارند مولف گوید کہ

کفش کن مراد صفت نعال است۔ صاحبان انجام کار بہ آخر کار بھی کہتے ہیں۔ (آتش ۵)
 مویہ الفضلا و فرہنگ اند و بحر عم و رشیدی ذکر آخر کار تہ خاک ہے مسکن سب کا بہ اہل دولت
 ہر سہ معنی کنند و بقول صاحبان جہانگیری و سرری کو بلند آج مکان کرنے و وہ۔

و (دری پہلوی) صرف معنی اول و دوم۔ ہمہ آخر را ہوار (اصطلاح) بضم خائے بحر بقول
 صاحبان لغات کہ اسامی شان بالاند کو رشید صاحب فرہنگ اندراج جائے بسن اسپان
 اعراب لفظ آخر غور فرمودہ اند بحر صاحبان و جائے آب و کاہ خوردن ایشان بود۔ اعراب
 سروری و رشیدی کہ سکوت از اعراب اولین اصطلح گویند۔ صاحب شمس اللغات ہم ذکر این
 فرمودہ اند دیگران فتح خائے بحر را بصرحت نوشتہ می کند۔ (اردو) اصطلح بقول امیر (مذکر)
 اند و آخر بفتح خائے بقول بہار معنی دیگر است۔ و گھوڑوں کے باند ہونے کا مکان۔ طویلہ۔ یہ لفظ
 درین اصطلاح لفظ آخر بکسر ثالث است نہ فتح نہ بفتح الف صحیح ہے نہ بفتح بائے موحده۔

و این همان آخر است کہ مولف ذکر آن در لفظ آخر سالار (اصطلاح) بضم ثالث بقول
 صاحب برہان میر آخر و دریش سفید طویلہ را گویند
 آخرین۔ جسکے قریب جوتی اُتارتے ہیں۔ یعنی مخفی مباد کہ فارسیان مہتر را ریش سپید گویند
 لب فرش۔ (۲) تمار یعنی جوئے کا آخری داؤ صاحبان بہار عم و بحر عم و جہانگیری و فرہنگ
 یعنی آخری ماہ جس پر بازی کا خاتمہ ہو جاتا ہے اندراج را با صاحب برہان اتفاق است۔
 (۳) انجام کار بقول امیر آخر کار۔ (بخود ۵) (خاقانی ع) آخر سالار جبریل است؛ (اردو)
 سبھون نے یہ کی طاعت بیشمار بنے ناہنک میر آخر (مذکر) بقول صاحب فرہنگ اخصیہ۔

دار و نہ اصطبل -

آخر سایی کاہ فروشی است (مثل)

بضم ثاٹ باشد۔ صاحب خزینۃ الاشغال ذکر این

کرده است و از معنی و محل استعمال ساکت -

مولف گوید کہ سائس بکسر تہ زیست کنندہ

و بمعنی مطلق نگہبان و خصوصاً نگہبان اسپان

و سبب بروزن رئیس ہمارا در اسپان - کنایۃ النشا

صاحب غیاث گوید کہ سائیس کہ شہرت دارد

غلط است - بہار گوید کہ فارسیان سائس را

بمعنی بخشی استعمال کرده اند چنانکہ بدر چاچی گوید

(۱۵) سایہ پتہ ریاست نبود جز خورشید

سائس لشکر جاہت نہ سزد جز بہرام پس آخر

سایی همان آخر سالاریست کہ گذشت -

آخر سالاران در پردہ تجارت کاہ کنند - اگر

نا خدا ترس اند کاہ طویلہ را بہ بازار بفروشند

و اگر راستی را بکار برند کاہ ازد و کان خود ہم

می رسانند - اہل زبان نظر بحالت شان این

مثل میزنند و بس - (اردو) اس مثل کا ترجمہ

یہ ہے کہ "میرا خور گھاس بیچتا ہے" اردو میں اس کے

ہم معنی کوئی ضرب المثل نہیں پائی گئی -

آخر سنگین (اصطلاح) باضافت رابع -

بقول صاحب برہان (۱) کنایہ از آخریت کہ

کہ دران کاہ و عطف نباشد و (۲) کنایہ از جائے

و متاع کہ دران حاصل و نفیہ نبودہ باشد حسب

ناصری گوید کہ این ضد آخر چرپ است کنایہ از

جائے بود کہ آب و عطف و راحت و نعمت نبود

و (۳) کنایہ از فقر و فاقہ و بے سیم و زری و یقوتی

(خاقانی ۳) حق تو خاقانی کعبہ تواند خست

از آخر سنگین طلب توشہ یوم الحساب (اردو)

(۱) وہ طویلہ جسمین دانہ - چار انہو - (۲) وہ جگہ

جسمین کوئی راحت اور نعمت نہو - (۳) فقر و فاقہ

دند کر بقول صاحب صفیہ سنگدستی غیر سی مغلطی -

آخر شش بکسر ثاٹ و فتح راے پہلہ بقول

صاحب فرہنگ اندراج بحوالہ فرہنگ فرنگ

آخر کار و آخر الامر و آخراً و عاقبت الامر و الحاصل
 و حاصل کلام و القصۃ و العرض و قصۃ کوتاہ و غیر ذلک
 مولف گوید کہ چار معنی اول الذکر مراد معنی
 چہام لفظ آخر باشد (اُردو) و دیگر لفظ آخر العرض
 اور القصۃ اور الحاصل اُردو میں مستعمل ہے (لوا)
 پر جہاں سے جزا کر کی ہو وہ مارے۔

مرزا شوق (۵) الغرض مجھ کو کچھ نہ بن آئی ہے ہو کے
 مضطر سواری منگوائی ہے (مومن ۵) القصۃ تنگ
 آگیا دل ہے ہرگز نہ کسی طرح لگا دل ہے (الحاصل)
 کی نسبت دیکھو امیر اللغات (بقول امیر آخرش
 بھی اُردو میں معنی انجام کار مستعمل ہے۔ آپ
 فرماتے ہیں کہ چونکہ شین اس لفظ میں زاید ہے
 اسلئے محققین لکھنو کو اسکی صحت میں کلام ہے اور
 مستند شعراے لکھنو کے کلام میں نہیں ملا مگر اسوجہ
 سے کہ قدما و متاخرین شعراے دہلی کے کلام میں
 بکثرت پایا گیا ہے اُردو میں اسکے غلط ہونیکی
 رائے نہیں دیکھا سکتی۔ (ذوق ۵) ہوتی ہے
 جمع زرسے پریشانی آخرش ہے درہم کی شکل صورت

آخر صحبت (اصطلاح) بکسر خاے مجھ و
 ضم صا و مہملہ و اضافت راجع بقول بہا ت کام شدن
 صحبت و در محاورہ بمقام آخر سخن مستعمل مولف
 گوید کہ نتیجہ صحبت است۔ (کجی شیرازی ۵) غمہ
 بہت بد بنال نگاہ ہے آخر صحبت متان جنگست ہے
 (اُردو) حاصل صحبت۔ نتیجہ صحبت۔ (مذکر)
 آخرک بروزن ناخنک بقول صاحب
 برہان استخوان را گویند کہ در زیر گردن و بالا
 سینہ می باشد۔ و آنرا بعبری تر قوہ خوانند مولف
 گوید کہ این مراد معنی دوم (آخر) باشد صاب
 رشیدی ہم ذکر این میکند۔ (خسرو ۵) تیغ تو
 تیز ہے است کہ شد خنک سونی ہے در خورد او گردن

خضم آخرک بود :-

آخر ندادو

(مقولہ) بکسر خائے بحر بقول

آخر کار | (استعمال) بقول صاحب فرہنگ

بہار مال ہدی دارد و چنین کس اے عاقبت

مرادف آخرش - (اردو) آخر کار اردو میں

گویند - صاحب بحر عجم دواستہ ہم ذکر این میکنند

مستعمل ہے - (مومن ۷) ولے پاس طلب سی

(مخلص کاشی ۷) چوتھم از شب بے منتہائے

آخر کار :- ہوئے متفسر مطلب وہ ناچار :-

ہجر روشن شد :- کہ بر عاشق کند ہر کس ستم آخر

آخر گاہ | (استعمال) بقول بہار جائے کہ

نمیدارد :- (اردو) انجام بر ہے - بد انجام -

اسپان را دران بستانہ دانہ و گاہ دہند (میر خسرو)

آخرہ | بضم ثالث بقول صاحب سروری

(۷) ابلق ایام در آخر گہش :- زاویہ تفرغ آخر

طویلہ باشد (عز الدین شروانی ۷) تیغ تزان

گہش :- (اردو) طویلہ - مہطل نکر امیر اللغات

میر سحر و انجم ز شرق :- کا دہم شب در رسید

آخر گزیر پست بد باغان است | (نثر) زاخرہ بگہشان :- (اردو) طویلہ - (نکر) -

صاحب خزینۃ الامثال ذکر این می فرماید :-

از معنی و محل ساکت - مولف گوید کہ چون کے

کشیہ بروزن شاہ نشان بقول صاحب ہان

بگریزد و مقابل را نخواہد کہ چار شتم شود - فارسیا

(۱) اسباب و متاع - (۲) گاہ را گویند و بجزی

این مثل زنند مقصود آنست کہ از دست مانتوان

سفلہ خوانند - و بقول صاحب ناصری بانخائے

رست و آخر روزے بدست ماگیر بیاید (اردو)

موقوف و کسر لہ ہملہ متاع و کالا و قماش خوب

دکن میں کہتے ہیں کہ جاتے کہاں ہو ایک دن

گزیدہ عسجدی گوید (۷) آخریان خود سفتہ

نوا ضرور گہنہو گے -

فرستم بدوست پند بیچ ندادم دگر چون دل و جان

<p>نزد اوست ہے و بقول صاحب شمس متاع و صاحب مویذ الفضل ہم ذکر این کرده است۔ رخت و کالا۔ صاحبان رشیدی و سروری و (نظامی) با غار ملک اولین آیتہ پیاں جہانگیری و پہلوی و مویذ ہم ذکر این می کنند۔ در آخرین آیتہ (اردو) بقول صاحب (اردو) مال (نکر) متاع۔ (مونث) جامع اللغات ذات بركات خاتم النبیین (۲) گھانس (مونث)۔ صلی اللہ علیہ وسلم۔</p>	<p>آخرین بکسر ثالث و فتح آن منسوب آخر و مزید علیہ آخر باشد۔ صاحب خیانت بذیل لغت اولین می فرماید کہ در استعمال فارسی بزیادت یا د نون مزید علیہ اول است مثل نخست و نخستین و مہ و مہین و کتر و کترین (از شرح نور اللہ) سداین در استمالات آخرین بذیل می آید۔ (اردو) بقول امیر آخرین یا۔ و نون نسبت کے ساتھ آخر کی طرف منسوب۔ (نامح) اول خیل ائمہ ثانی آل عبا مقتداے اولین و آخرین پیدا ہوا ہے۔</p>
<p>آخرین تحول (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم قیامت۔ (اردو) قیامت (مونث) (امانت) خدا کے واسطے جلدی دکھاے حسن کا جلوہ ہے قیامت کو ترے دیدار کا وعدہ قیامت ہے۔</p>	<p>آخرین حرف (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم (۱) تقدیر (۲) انتہائے کار صاحب یفید ہم ذکر این کرده است (اردو) (۱) تقدیر (مونث) ہر کام کی انتہا۔ آخر کار اردو میں مستعمل ہے۔ (مومن) (۵) ولے پاس طلب سے آخر کار ہو مستفسر مطلب وہ ناچار ہے۔</p>
<p>آخرین راعی (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم اشارہ بجناب سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم</p>	<p>آخرین آیت (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم اشارہ بجناب سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم</p>

آخرین آیت ^(۲)	بحر عجم اشارہ بانحرفت	صلی اللہ علیہ وسلم مراوت آخرین آیت۔
آخ زون	(استعمال) نظریہ تعلیق لفظ آخ ذکر این بذیل (آخ) گذشت۔	
آخشمہ	بقول صاحب ناصری بضم سین بے نقطہ فتح میم بوزن صاف شدہ۔ بوزہ راگویند	
	وآن شرا بے است کہ از جو و از زن و برنج و امثال آن سازند و بعضی بتقدیم میم بر سین و نشہ اند و برنہ نشین معجر گفتہ اند۔ صاحب سروری گوید کہ اول اصح است کہ معرب آن آقما باشد۔ صاحبان شمس و رشیدی و جہانگیری ہم ذکر این میکنند۔ (ارودو) ایک قسم کی شرا جو۔ جو اور چاول وغیرہ سے بنائی جاتی ہے۔ بقول صاحب جامع اللغات جو لفظ آخشمہ پر فرمایا ہے ہند میں اسکو لوزہ کہتے ہیں۔	
آخشی ^(۱)	بقول صاحب ناصری اول بسکون ثالث و کسر رابع و ثنائی بفتح کاف	
آخسکت ^(۲)	عربی نام شہر است از فرغانہ ترکستان کہ مولد اشیر الدین شاعر است و	
	آزابلہ مدہم صحیح دانند۔ (ارودو) ترکستان کے ایک شہر کا نام جو اشیر الدین شاعر کا مولد ہے	
آخش	بقول صاحب برہان۔ بفتح ثالث بر وزن آتش (۱) قیمت و بہا ہے چیز کا	
	راگویند و (۲) بسکون ثالث نام موبدیت فارسی نژاد کہ او مایہ عناصر پروردگار	
	شناسد۔ صاحب رشیدی ذکر معنی اول کند و بس۔ (شمس فخری ص ۷۷) در سلک مدحت تو	
	بنگر چہ در کشیدم بہ درے کہ ہست آزا صد ملک نیم آخش بہ بقول صاحب رشیدی بدون	
	بفتح اول و سکون خانیز آمدہ۔ صاحبان جہانگیری و شمس ہم ذکر معنی اول می کنند۔	
	(ارودو) (۱) بقول صاحب جامع اللغات قیمت (مونٹ) نرخ (مذکر) (۲) نام ایک حکیم	

فارسی کا جسے چار عنصر کو ایک ذات قرار دیکر معبود مقرر کیا اور نیا مذہب ایجاد کیا۔

آخشمہ | بقول صاحب برہان بر وزن و معنی آخشمہ است کہ پوزہ باشد چہ در فارسی لفظ و لفظ دار ہم تبدیل می یابند۔

آخشن | بقول صاحب اندک کہ بعضی آخش گوید با لَوْن آخر۔ مراد آخش باشد میفرماید کہ بسکون غایم آمدہ۔

(۱) آخشیج | بقول صاحب برہان اول کبسر راجع و سکون تحتانی و جیم (۱) ابھنجی نقض و ضد و مخالف باشد (۲) و ہر یک از عناصر را بعد از اینر گویند باعتبار

ضدیت و بعضی کہ بپند کہ آخشیج معرب آخشیگ با کاف فارسی و دوم۔ جمع آخشیج است بہر معنی یعنی (۱) لقیضان (۲) عناصر را بعد کہ خاک و آب و ہوا و آتش است۔ صاحب ناصری گوید کہ بدون مدہم صحیح باشد۔ (ابیر الدین ۱۵) زعزم و جزم تو یابد و آخشیج اثر بہ ہوا شتاب و عجل و زمین در رنگ و صورت (ناصری ۱۵) بخوابد کجا ساز لشکر بیج بہ ہم مویہ آرد چار آخشیج بہ (حکیم سنائی ۱۵) آخشیجان و گنبد و توار بہ مردگان نذر زندگانی خوار بہ صاحب دری ذکر این می کند و سردری گوید کہ بدون مدہم و بدون یا آخشیج و آخشیجان ہم آمدہ۔ صاحبان جہانگیری در شیدی و موید ہم ذکر این می کنند اما صاحب شمس آخشیج را بمعنی (۳) ناہمتا نیز گفتہ و در بیان حلیہ لفظ این قدر می فرماید کہ یا را یا سے فارسی گوید۔ مو لفظ گوید کہ تعریف یا سے فارسی و عربی بہ ظرم نیامدہ و تعریفی کہ ہمین صاحب شمس یا سے مجہول و معروف را بعضی حرف (ی) می کند۔ بیان حلیہ را کافی بود۔ بحیال مو لفظ مقصود صاحب شمس از

یائے فارسی۔ یائے معروف باشد چرکہ در کلام فارسیان یائے مجهول یافتہ نشد اگر چه از قاعدہ فارسی وجودش پیدا است۔ زبان دانان حال ہم در کلمہ۔ یائے مجهول را معروف میخوانند و در کلام متقدمین ہم اکثر الفاظ کہ بتحقیق لغت بایائے مجهول مخصوص است بایائے معروف متعل۔ چنانکہ لفظ شیر کہ ترجمہ آسد باشد بایائے مجهول متحقق است اما در کلام صائب قافیہ شیر با عنانگیر واقع شدہ است (۵) ثبوت صبر محالست عنانگیر شود بد کہ شنید است نیستان نفس شیر شود بد و همچنان لفظ شیر کہ بقول صاحب برهان بکسر اول و سکون ثانی مجهول۔ ضد گر سنہ باشد در کلام صائب معروف واقع شدہ۔ در همان غزل کہ مطلعش مذکور شد می فرماید کہ (۵) دیدہ آینه از عکس ندارد و سیری بی چشم عاشق ز تماشاے تو چون سیر شود بد حاصل این است کہ مولف این کتاب را در کلام هیچ یکے از متقدمین و نیز در زبان معاصرین عجم استعمال یائے مجهول بنظر نیامد و گوش نخورد و همین سبب کہ یائے فارسی را کہ صاحب شمس اللغات نوشته است مولف این کتاب یائے معروف گیرد و لیکن کسانے کہ از وجود یائے مجهول در قانون فارسی استناد کنند می گویند کہ از یائے فارسی یائے مجهول مراد است کہ این مخصوص برائے فارسی است و در عربی اصلانیت و این مذہب فارسی دانان ہند است کہ یائے مجهول را بر خلاف محاورہ عجم در تلفظ نگاہ دارند و قافیہ شیر و سیر را با پنجر غلطی شمارند و درین بحث خاص از کلام نظامی سند می آرند (۵) تولی گوہر آماے چار آشنیج بد مسلسل کن گوہران در میج بد ظاہر است کہ درین شعر آشنیج قافیہ مزہج واقع شدہ است و مزہج امالہ مزاج است و امالہ میل دادن چیزے راست از جاسے او بسوسے دیگر۔ و با صطلح عربی میل دادن فتح را بسوسے کسرہ بطرزے کہ الف صورت یائے مجهول پیدا کند۔

کذا فی النیث۔ پس ہر گاہ در لفظ مزج یا سہمبول قائم است در آخیش ہم یا سہمبول قائم داشتن ضرور افتد ورنہ قافیہ درست نشود اما کیے از محاصرین عجم در ہین شعر نظامی مزج را ہم بیاسہ معروف خواند و گفت کہ قانون تابع زبان است نہ زبان تابع قانون۔ حالاً آدم بر مطلب لفظ آخیش بسند بیان اہل لغت سر معنی دارد کہ بالاند کورشد اما بتحقین مولف (آخیش) (۴) بمعنی مخالفت و ضدیت ہم بنظر آمدہ چنانکہ شمس فخری گوید (۵) عالمی از عدل و احسان گشت است انچنان کہ کر جہان برداشت رسم و گفتگو سے آخیش بہ (ارو) (۱) ضد نوشتہ نقیض۔ مخالف (اصفیہ) (۲) چار عنصر (مذکر) اصفیہ۔ (۳) بے نظیر بمعنی بے بدل۔ لاثانی۔ بے مانند۔ اصفیہ۔ (۴) مخالفت۔ دشمنی۔ (موت)۔

آخیشی سرا	(اصطلاح) بقول صاحب	(۱) آخیشک	بقول صاحب برہان بانگ
فرہنگ ابن خنجر آراء ناصری جہان عناصر و دنیا را گویند۔ (ارو) دنیا۔ موت۔	فرزند آخیشگان	(۲) آخیشگان	فارسی اول بروزن معنی آخیش است و ثانی مراد آخیشیان کہ جمع آخیشک باشد۔
آخشی سرا	(اصطلاح) بقول صاحب ناصری	صاحب شیدی ہم ذکر این میکند (الوری) تاسہ	
کنایہ از عالم طبیعت و عنصر است یعنی مراد ماضیہ۔ صاحب فرہنگ اند ہم ذکر این می کند۔ (ارو) دیکہو آخیشیان۔	فرزند آخیشگان	ابن چار مادر چنانکہ نہ پدر است بہ	

آخکند | بفتح ہر دو کاف تازی و کون نوں دال موقوف۔ مراد آخکندہ بلاد بالام بقول صاحب ناصری کہ بحوالہ شمس و فرہنگ فرنگ می نویسد بازیچہ ایست مدور یا دشتہ کہ از س یا چوب سازند و سنگریزہ یا دران کنند و بچنانکہ تا طفلان دران مشغول شوند۔ صاحب شمس اللغات

ازین لفظ ساکت و بر لفظ اخلکن ہم نشانے ازین بدست نہیں رسد۔ (اُرو) بھجننا۔ بقول صاحب آصفیہ (نذر) بچوں کے ایک کھلونے کا نام جو اکثر دورِ مجتوں ہوتا ہے اور اسکے اندر لکڑ وغیرہ بچنے کے واسطے پڑے ہوتے ہیں۔

آخمسہ | بقول صاحبان مویذ الفضلا وناصری مراد وہ وزن آخمسہ باشد۔

آخور | بقول صاحب برہان بضم ثالث و سکون واو معدولہ و رائے قرشت مراد منی اول (آخر) کہ گذشت۔ بہار گوید کہ مخفف آبخور است کہ جائے خوردن آب است و بجای بر سلف اطلاق کنند یعنی جائے کہ اسپان را دران بستہ و اند و کاہ دہند و بقول صاحب سروری (۲) منی استخوان زیر گردن ہم۔ صاحب غیاث بحوالہ رشیدی و بہار عجم و برہان گوید کہ آخور نشین ہم اگرچہ برائے انسان باشد عجب است کہ در پیچ یک لغت این معنی یافتہ نشد۔ (اُرو) دیکھو آخر۔

آخور بے آب | (اصطلاح) باضافت می آید۔ و بقول صاحب شمس آبخا کہ فراخی عیش خاص بقول صاحب شمس کہ بذیل آخور خشک می نویسد مراد آخور خشک است۔

آخور چرب | (اصطلاح) باضافت خلس مرغزاری کز ریاضت باز ماندہ آخور چرب بقول صاحب رشیدی همان آخور چرب است کہ بدون واو معدولہ گذشت۔ اما بہار گوید جہان بہت راحت و آرام اور نعمت ہو۔

آخور خشک | (اصطلاح) باضافت خاص کہ کنایہ از مکان بسیاری عیش و فراخی نعمت است۔ مقابل آخور خشک و آخور سنگین کہ بقول بہار مقابل آخور چرب کہ گذشت و مراد

<p>آنخور سنگین کہ می آید۔ و بقول صاحب بحر عم آنخور بے آب و علف صاحب شمس گوید کہ جائے کہ علف و آب و راحت و نعمت نباشد و صاحب رشیدی را با صاحب شمس اتفاق است (اردو) ده جگہ جهان دانہ چارہ اور راحت و نعمت نہ ہو۔ برگ گیانہ و خر توغبیرن چرا بہ و بقول صاحب رشیدی مرادف (آنخور خشک)۔</p>	<p>آنخور سنگین (اصطلاح) باضافت خاص آنخور بے آب و علف صاحب شمس گوید کہ جائے کہ علف و آب و راحت و نعمت نباشد و صاحب رشیدی را با صاحب شمس اتفاق است (اردو) ده جگہ جهان دانہ چارہ اور راحت و نعمت نہ ہو۔ برگ گیانہ و خر توغبیرن چرا بہ و بقول صاحب رشیدی مرادف (آنخور خشک)۔</p>
<p>آنخور (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب اندور رشیدی همان (آنخور سالار) است کہ گذشت۔</p>	<p>آنخور سالار (اصطلاح) بدون اضافت بقول صاحب اندور رشیدی همان (آنخور سالار) است کہ گذشت۔</p>

<p>(۱) آنخون (۱) بضم خائے بحمره بقول صاحب اندر بحوالہ صاحب شمس لفظ فارسی است۔</p>	<p>(۱) آنخون (۱) بضم خائے بحمره بقول صاحب اندر بحوالہ صاحب شمس لفظ فارسی است۔</p>
<p>(۲) آنخوند (۲) بمعنی معلّم و اُستاد عجب است کہ در شمس اللغات یافته نمیشود۔ صاحب افسر ذکر این می کند و (۲) بقول صاحبان اندر و غیاث بفتح خائے بحمره کہ بوسے ضمّه دارد و واو معدولہ و سکون نون مرادف (آنخون) مولّف گوید کہ اول مخفف ثنائی باشد۔ صاحبان غیاث و اندر می فرمایند کہ کسانیکہ بالف غیر محدودہ و سکون خا و فتح وا و خوانند غلط است۔ صاحبان جامع اللغات و افسر اللغات ذکر این می کنند۔ (اردو) آنخون۔ مذکر۔ بقول امیر معلّم۔ میان جی۔ آپ فرماتے ہیں کہ صحیح لفظ فارسی مین آنخوند ہے اس سے اردو مین آنخون ہو گیا۔ (جان صاحب) یہ نہیں پڑھنے کی اس آلت سے لفظ انگریزہ اسپہ آنخون مستثنیٰ کوئی جلا ذکر و نہ۔</p>	<p>(۲) آنخوند (۲) بمعنی معلّم و اُستاد عجب است کہ در شمس اللغات یافته نمیشود۔ صاحب افسر ذکر این می کند و (۲) بقول صاحبان اندر و غیاث بفتح خائے بحمره کہ بوسے ضمّه دارد و واو معدولہ و سکون نون مرادف (آنخون) مولّف گوید کہ اول مخفف ثنائی باشد۔ صاحبان غیاث و اندر می فرمایند کہ کسانیکہ بالف غیر محدودہ و سکون خا و فتح وا و خوانند غلط است۔ صاحبان جامع اللغات و افسر اللغات ذکر این می کنند۔ (اردو) آنخون۔ مذکر۔ بقول امیر معلّم۔ میان جی۔ آپ فرماتے ہیں کہ صحیح لفظ فارسی مین آنخوند ہے اس سے اردو مین آنخون ہو گیا۔ (جان صاحب) یہ نہیں پڑھنے کی اس آلت سے لفظ انگریزہ اسپہ آنخون مستثنیٰ کوئی جلا ذکر و نہ۔</p>

آخینہ | بکسر فاعل مجرور مفتوح سین مہملہ و سکون یا۔ بقول صاحب انند بکوالہ فرہنگ فرنگ
(۱) زبان فارسی گو سپندے را گویند کہ پیش ہمہ گدگو سپندان روو۔ (۲) سنگ میل۔ (اُروو)

الف محدودہ با دال مہملہ

آداب | جمع ادب۔ لفظ عربی است ولیکن فارسیان این را با تا و الف جمع کنند
سند این بذیل (آداب یا گرفتن) می آید صاحب انند ذکر این می کند۔ (اُروو) آداب بقول
امیر ادب کی جمع اُروو میں حفظ مراتب۔ دستور قاعدے۔ سلیقہ۔ تمیز۔ تہذیب۔ اخلاق تعظیم
سے سلام۔ ان سب معنوں میں مشتمل ہے۔ دیکھو امیر اللغات (رنشک ۵) بیٹھے کٹھے نہیں
دیتا، عین آداب یا رہ سجدے رکبتی ہے محبت کی شریعت کی نماز ہے۔

آدابِ استن | (استعمال) از حفظ (۵) عدالت۔ اگرچہ ہر دو لفظ عربی است ولیکن
مراتب آگاہ بودن است۔ صاحب ارغوان صافی
ذکر این می کند۔ (طالب آملی ۵) با دال بلند
اظهار در دے می کنم طالب چو ابرو سے بتان
آداب سرگوشی نمی دانم (اُروو) آداب کے
واقع ہونا۔
عدالت۔ مونث۔

آدابِ فاضلہ | (اصطلاح) باضافت (استعمال) آداب
خاص بقول صاحب بحر عم (۱) خصائل پسندیدہ
کنایہ از (۲) حکمت (۳) شجاعت (۴) عفت
لفظ آداب سند این پیش می کند۔ و بہار بر لفظ

(اُردو) ادب پکڑنا۔ بقول امیر ادب سیکھنا۔ (فقہ) اس کی ہوا لگ جانے سے ادب پکڑے۔ (مرآة العروس)۔	(آداب) ہمیں سنا آورده است (تأثیر صغہانی) (۵) تأثیر شد دل شریکین از دیدہ گسلخ مین صاحب نظر گیرد چنین از بے ادب آداب یا نہ
--	--

آداس | بقول صاحب برہان بروزن پا داس۔ دو شخص کہ یک نام داشتہ باشند دہریک مرد گیرے را آداس باشد و گویند کہ این لفظ ترکی است و در فارسی گرفته شد۔ صاحبان ہفت و سراج وانند ہم ذکر این می کنند۔ (اُردو) بقول صاحب جامع اللغات وہ دو شخص جو آپس میں ہمنام ہوں مثلاً دو شخص جگنا نام زید ہو آپس میں ہمنام ہیں۔

آداک | بقول صاحب برہان بروزن خاشاک خشکی و جزیرہ میان دریا را گویند۔ صاحب رشیدی گوید کہ بغیر ہم آمدہ و این لغت را صاحب صراح در ترجمہ جزیرہ آورده۔ صاحبان سراج و سروری و ناصری و شمس ہم ذکر این می کنند۔ صاحب جہانگیری میفرماید کہ این مراد آبخوست است۔

آفخ | بقول صاحب برہان بفتح ثالث و سکون خاے نقطہ دار (۱) خوب و نیکو و نفع را گویند و (۲) یعنی بلندی ہم آمدہ۔ صاحب ناصری گوید کہ سامانی بمعنی (۳) خجستہ و مبارک ہم گفتہ (ناصر خسرو) گربشارستان علم اندرگیری خانہ پادروز خویش امروز و فردا آفخ و پیون کنی پاد صاحب رشیدی فرماید کہ در غرنگ بمعنی بلندی کہ برہامون واقع باشد مانند تل۔ صاحب سروری گوید کہ بحدث العنایہ آمدہ۔ صاحبان انند و سراج و جہانگیری ذکر این کرده اند۔ (اُردو) (۱) خوب۔ اچھا۔ نادر۔ (۲) بلندی (مونٹ) (۳) خجستہ۔ مبارک۔ صاحب

جامع اللغات نے بھی اسکا ذکر کیا ہے۔

اَوْر | بقول صاحب برہان بفتح ثانی یعنی دال مہملہ (۱) بمعنی آذر است کہ آتش باشد۔ و بکسر ثالث (۲) نشتر فضا و رگ زن را گویند۔ صاحبان ناصری و رشیدی و جہانگیری و اند ہمزبان برہان۔ (اُرو) (۱) و یکہو آتش۔ (۲) جراح اور فضا کا نشتر۔ (مذکر)۔

اَوْرِچہ | بفتح دال مہملہ و جیم فارسی۔ بقول صاحب مویہ الفضلہ غدزین را گویند۔ (اُرو) (مذکر) بقول صاحب اصفیہ وہ اونی کپڑا جو گھوڑوں پر ڈالتے ہیں جس کو غدزین بھی کہتے ہیں۔

اَوْرخش | بقول صاحبان برہان و سروری بروزن تاج بخش (۱) سرا۔ (۲) عتقہ۔ (۳) رعد۔ (۴) برق۔ صاحبان ناصری و جہانگیری گویند کہ معنی درخش است کہ برق باشد۔ صاحب رشیدی فرماید کہ بقول اکثر (در درخش) لیتے است و بقول سامانی درخش مخفف آنست پس معنی اَوْرخش برق و صاعقہ و رعد باشد (حکیم اسدی طوسی ص ۵۶) خصوصیت بود بجنک خف و نیست اَوْرخش پڑ تو ہچو کوہ و تیر بدانیش تو صدا پڑ (اُرو) (۱) سرا۔ مذکر۔ بقول صاحب اصفیہ سرودی کا موسم۔ (۲) صاعقہ بقول صاحب اصفیہ اسم مونث برق۔ بجلی۔ لیکن مولف خیال کرتا ہے کہ صاعقہ سے وہ بجلی مراد ہے جو زمین پر گرے کسی استاد نے کہا ہے ع۔ صاعقہ کے طور سے گرتی ہے جھپ چاندنی پڑ (۳) رعد۔ آپ ہی کے قول سے اسم مذکر۔ گرج۔ گڑگڑاہٹ۔ (۴) برق۔ بجلی۔ (مونث) (اصفیہ) عجب ہو کہ صاحب جامع اللغات نے اسی لفظ کے معنوں میں برف و ذرا لکھا ہے۔

آؤرفش | بسکون دال وفتح رائے ہملہ۔ بقول صاحبان غیاث واندالتے کہ بدان در
چرم سوراخ کنند و ہندی آڑا ستالی گویند۔ (اُرو) ستاری یا ستالی بقول صاحب آصفیہ
چمارون کے ایک اوزار کا نام جس سے چمڑے میں چھید کرتے ہیں۔

(۱) **آؤرم** | اول بقول صاحب برہان بروزن چارخم (۱) نمدزین اسپ را گویند عموماً
(۲) **آؤرمہ** | و نمدزینے را گویند کہ چاک داشتہ باشد خصوصاً و (۲) بہنی اسلحہ همچو کارد

و شمشیر و خنجر و نیزہ و تیر و کمان و مانند آن و (۳) افزارے را نیز گفتند اند کہ نمدزین را بآن
دو زند و آن چنیریت مانند درفش۔ صاحب ناصری گوید کہ مبدل این آئرمہ و آؤرمہ نیز

آمدہ و بقول صاحب رشیدی بدون مدہم باشد۔ (شرع الدین شغروہ ۱۵) دو پہلوئے من
از خشکی بسودہ ۶ چوآن آسپے کہ اورا آؤرم نیست ۶ (مختاری غزنوی ۱۵) مرد را آگندہ از

گرد سواران چشم و گوش ۶ اسپ را آغشته از خون دلیران آؤرم ۶ (صاحب فرہنگ منظوم
۱۵) صیت انجام آخر کار است ۶ آؤرم اسلحہ کہ خوشخوار است ۶ (اُرو) (۱) نمدزین

بقول صاحب آصفیہ وہ نمدہ جو زین کے نیچے گھوڑے کی پیٹھ پر ڈالتے ہیں۔ مولف کہتا
کہ اسکی ساخت دو حصوں پر مبنی ہوتی ہے جب دو لون کو ملا کر صل قائم کرتے ہیں تو درمیان

میں ایک چاک باقی رہتا ہے جسکی وجہ سے نمدہ۔ پشت اسپ پر جم جاتا ہے۔ (۲) آلات
حرب۔ جیسے چھری۔ تلوار۔ خنجر۔ نیزہ۔ تیر کمان وغیرہ۔ بقول امیر اسلحہ بھی اُردو میں مستعمل ہے۔

(مصطفیٰ ۵) کا ندہ پہ ڈھال ماتمہ میں خنجر کمر میں تیغ ۶ وہ کون اسلحہ تھے جو زرب کمر تھے ۶
(۳) دیکھو آؤرفش۔

آوزنگ

بقول صاحب برہان بفتح رابع و سکون ثالث و نون و کاف فارسی۔ غم و رنج و محنت و ہلاکت را گویند و لبرجی و مار خوانند۔ صاحب رشیدی فرماید کہ بغیر مذکور آمدہ (سنائی ع) جاہ توبے عیب باداعر توبے آوزنگ بہ صاحب پہلوی گوید کہ بذال مجھے ہم آمدہ و بمعنی (۲) آتش نیز کہ در کلام اکابر یافتہ میشود۔ (مسعود سلمان ۵۵۰) چو گوگرد ز دغتم آوزنگ نہ کرد خاکم افکند چون باد رنگ بہ صاحب جہانگیری میفرماید کہ بہذت الفنمدوده ہم خوانند۔ (ارڈو) (۱) رنج و غم (مذکر) محنت و ہلاکت (مونث) (۲) آتش۔ (مونث)۔

آوخر بفتح غین مجھے بقول صاحب انند بجوالہ فرہنگ فرنگ۔ فارسیان مکان تابستانی

را گویند۔ (ارڈو) دکن میں خشنا۔ سرد محل۔ گرمیوں میں رہنے کا مکان۔ بقول صاحب آصفیہ (تہ خانہ) مذکر۔ یعنی سردابہ۔ سرد خانہ وہ مکان جو زمین کے نیچے بنایا جاسے۔

آوک بفتح وال مہملہ بقول صاحب انند بجوالہ فرہنگ فرنگ فارسیان جزیرہ را گویند۔

(ارڈو) جزیرہ۔ ٹاپو۔ بقول صاحب آصفیہ وہ زمین جو سمندر یا دریا کے بیچ میں اس طرح واقع ہو کہ پانی اس کے چاروں طرف محیط ہو۔

آدم بفتح وال مہملہ بقول بہار پیر آدمیان والو البشر کنیت اوست و آدم خاکی ہوتا

ازین است۔ و بعضے از اہل تحقیق آورده اند کہ صاحب بیضاوی در تفسیر سورہ فجر نوشتہ کہ باو لا عادی بن عوص بن ارم بن سام بن نوح علیہ السلام۔ عادی گفتمہ میشود چنانکہ مرثی ہاشم را ہاشم۔ پس اطلاق آدم براو لا و آدم کہ عبارت از انسان است نیز درست باشد۔ و این مجاز است چون آرام بمعنی آرام گاہ۔ و در اصل بنی آدم بودہ کہ بحجت تخفیف۔ لفظ بنی اخذ

کرده اند مثل لفظ ابن و اب که در فارسی مخدوف میشود چنانچه منصور و ادم و سبکتگین که در اصل حسین بن منصور و ابراهیم بن ادم و محمود بن سبکتگین است و از همین عالم است طالب کلیم مخفف ابو طالب کلیم - و بقول صاحب تحقیق هر فردی از افراد بنی آدم - آدم است صاحب ناصری میفرماید که همه اصحاب لغت گفته اند که لفظ آدم - پارسی است یا سریانی و تقدم سریانی و پارسی بر عربی ثابت است - سید علیخان شوستری - صاحب طراز اللغه نوشته که آدم در اصل سریانی - آدم مالوس نام داشته و در کتب قدیم اهالی پارس آدم و حواریش ویشا - نامیده اند و علی ای حال او بر همه زبانها دانا بود و بهنقاد لغت بر اولاد و احفاد خود معلم گردید و عالم همه صنائع و حرفت بود و از و حوا - اولاد بسیار بهم رسیده - سیاست ملک ابه (کیومرث) و ترویج شرائع را به (شیش) محفل فرمود و ملوک از اولاد او و انبیا از نسل شیش علیه السلام بوجود آمدند چنانکه حجت الاسلام محمد غزالی در سیر الملوک شرح داده است - صاحبان لغت درین لفظ بحث با کرده اند که بعضی آن خالی از دلچسپی نباشد مثلاً صاحب غیاث فرماید که آدم از ادیم الارض یعنی از روس زمین اے از خاک روس زمین مخلوق شده و بعضی گویند که گندم گون بود در صورت از ادنت ماخوذ است و ادنت بالضم بمعنی گندم گونی است و آدم بمعنی شتر سپید و آهوسه سپید که بر پشتش خطهای سیاه باشد نیز آمده - و بعضی محققین نوشته اند که لفظ آدم را که اسم ابوالبشر است از ادیم یا ادنت مشتق گفتن صحیح نباشد چرا که آدم لفظ عجمی است و هر دو لفظ مذکور عربی است - صاحب انند نوشته که آیمه خاکیان - طفل چهل روزه - پیر سرانیدب - گنج خاکی - صفی الله - ابامحمد معلم اسماء -

برج چہل سالہ۔ از مردوات آدم است و با صطلح سالکان۔ آدم خلیفہ خداست و روح عالم۔ آدم است۔ و بقول شمس اللغات آدم بمعروف۔ در دستور معنی سیاہ رنگ و در تاج و صراج بمعنی گندم گون و در حل اللغات شتر سید کہ خطما دارد بزرگ خاک مختصر اینست کہ آدم و فارسی (۱) ابو البشر است علیہ السلام و (۲) نام فلاسے کہ بقول صاحب فلاحۃ النبطیہ موجد و بانی فلاح و فن فلاحیت بود و عجب نیست کہ مقصودش از بہمان ابو البشر باشد چنانکہ از اکثر صفات مینہ اش ظاہر میشود۔ و (۳) ہر بنی نوع انسان (سالک یزدی گوید ۴) خوش بے تکلفانہ گذشت است از بہشت ۵ آدم بے نیازی آدم نبودہ است ۶ (صاحب ۷) اگر از سختی ایام شود آدم نرم ۸ روستے من تربیت سیلی اُستاد کند ۹ (اُردو) صاحب امیر اللغات نے انھیں تمام اختلافات کا ذکر کیا ہے جو اس لفظ کے اشتقاق کی نسبت اوپر بیان ہوئے ہیں۔ لیکن آپ کا خیال ہے کہ اسکی اصل آدمین ہو۔ آدم کے معنی پہلا اور من منس کا مخفف۔ جسکے معنی آدمی ہیں چونکہ حضرت آدم ابو البشر اور فرد اول من افراد الناس ہیں اسلئے انکو آدمین کہنا سبجا نہیں اور آدمین سے متغیر ہو کر آدم ہو گیا۔ مگر مولف کے نزدیک لفظ آدم کو عربی اور عجمی مادے سے چھوڑ کر سنسکرت سے ماخوذ کرنا ٹھیک نہیں نہایت کاریہ کہ عربی اور عجمی اور سنسکرت تینوں زبانوں کا توافق اتفاقی ہے۔ (۱) وہ بنی جس سے انسان کی نسل شروع ہوئی۔ (غالب ۲) نکلنا خلد سے آدم کا سنتے آئے ہیں لیکن بہت آبرو ہو کر ترے کوچے سے ہم نکلے ۳ (۲) ایک کسان کا نام جو بن فلا کا موجد تھا۔ (۳) بنی آدم۔ انسان (ذوق ۴) پرے جا کر نئی دنیا سے بھی گرد ہو ٹوڈو دنیا میں ۵ تو خالی

خاک آدم سے نہ چٹا بھڑ زمین نکلے : (میر ۷) درپے خون تیر کے نہ رہو : ہو ہی جاتا ہے جرم آدم سے :۔

آدم آبی (اصطلاح) باضافت راج۔ سے مشابہ ہے مگر دم کی علامت سے حیوانیت بقول صاحب بحر عم نوسے از حیوانات کہ بصورت آدمی می باشد۔ بہار و صاحب اندہم ذکر این می کنند۔ (مقام سہم شہدی ۷) گریز در پناہ گریہ ہر گہ خشکین گرد و : جہان گرشعلہ گیر آدم آبی نمی سوزد : (اردو) مردم آبی کے ذیل میں صاحب آصفیہ نے۔ آدم آبی۔ جل مانس۔

دریائی آدمی کا ذکر کیا ہے۔ فرمایا ہے کہ ایک آدم بآدم میرسد (مثل) بقول ارستہ قسم کے آدمی کی صورت کے حیوانات سمندر میں ہوتے ہیں۔ (عاشق ۷) دوتے دیکھو واز بے نوازی در پیش ششے رجوع آورد گوید مردم آبی : میری ان اشکبار آنکھوں میں : کہ ہاں دسم بگیر۔ آدم بآدم میرسد۔ یعنی آپ ہی کا قول ہے کہ عجائب المخلوقات میں لکھا ہے کہ اکثر اوقات ساحل دریائے شام پر مردم آبی پانی سے باہر نکلتے ہیں اور آدمیوں پر دفتہ حمل کرتے ہیں۔ انکی شکل بعینہ انسان بحال او پر دازد در آن وقت این بغلس گوید کہ

آدم بآدم میرسد۔ یعنی ممکن است کہ فردا من ہمچنان منعم شوم و تو بمن حاجت آری۔ صاحب خزینۃ الامثال ذکر این مثل باضافہ الفاظ کندہ و از تخریف محل ساکت (و ہونذا) آدم بآدم میرسد کوہ کوہ نمیرسد۔	افزودہ است و امکا نے کہ بہار ہم بذیل لفظ (یعنی) پیدا کردہ است نمیدانم کہ اینہا این حصر را از کجا پیدا کردہ اند و عجب آنست کہ سند مرد مخالف این اضافہ تخریفی است۔ شفع اثر راست گوید کہ شعر زنگین را بہر ناقابل بخوان زیر کہ
دارستہ و بہار از یک کلام شفع اثر سنہ گیرند (۵) شعر زنگین را بہر ناقابل دیگر بخوان بہشت کن در دل اثر۔ آدم بآدم میرسد بہ مولف گوید کہ محققان نازک خیال دریا بند کہ اینہا تخریف	آدم بآدم میرسد و شعر زنگین را بہر دم ناقابل نہاید رساند۔ پس اگر (ایجاد بندہ) اعنی تشریح محققان فوق الذکر را حذف نہ کنیم سند میش کردہ خودشان مطابق و مومید دعویٰ نمیشود۔
این مثل با وجود سند چہ تصرف ہا کردہ اند یعنی مثل ہمین قدر است کہ ہر کہ آدیت جوید و پیش کسے میرسد کہ انسانیت و آدمیت دارد۔ حالا	و بر اضافہ نام رغوب سند خودشان بکار نمی خورد۔ (اُردو) بقول امیر اسی مثل کا احتمال اُردو مین ہی خال خال ہے۔ وہاں جہاں یہ کہنا
بقول دارستہ محل استعمال درست سے تو اند ہود کہ چون کسے از غنا بہ عنا افتاد۔ و از مینوالی در پیش شخصے رجوع اُردو گوید کہ ہاں دستم بگیز	مقصود ہوتا ہے کہ آدمی آدمی ہی سے رجوع کرتا ہے (آدمی کا کام آدمی ہی سے نکلتا ہے) خود یہ بھی مثل ہے۔ امیر نے بھی بہار کے طرز تخریف
”آدم بآدم میرسد“ ختم شد۔ تخریف محل شمال ہر دو۔ پس عبارتے کہ دارستہ بذیل (یعنی)	کو اعتراضی نگاہ سے دیکھا ہے۔ اور سند کو تخریف دعویٰ پایا ہے۔

(۸۸)

<p>نامش ہوتا ہے معہذا مشرب شاعری میں شہرت پر مدار ہے۔</p>	<p>آدم بے سایہ (اصطلاح) کنایہ از ذات پاک سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم است در کلام متقدمین استعمال این یا نہ می شود و صاحبان لغت ہم ذکر این لغت مروده اند۔ اما معاصرین ہم استعمال این می کنند۔ جامی علیہ الرحمۃ از بے سایگی آنحضرت ذکر کرده است (۵) جہمت نہ داشت سایہ الحق چنین سرزد: زیرا کہ بود گوہر پاکت ز نور حق: (فی البدیہہ وردی صہبانی ۵) بود روشن ذات پاکش میجو خور از شش جہت: نہ عجب</p>
<p>آدم پیرا (اصطلاح) بابا بے فارسی و فتح یاسے حطی و راسے بے لفظ بقول صاحب ناصری پیرایندہ آدم و پیرایندہ۔ پاک کنندہ فرینت و ہندہ را گویند (۱) از اسمائے پارسی الہی است و بحوالہ برہان گوید کہ کنایہ کامل۔ مکمل را توان گفت۔ کہ بر سبت آدمی کند و اورا از صفات ذمیمہ پیرا</p>	<p>گر گویم اورا آدم بے سایہ: (ارڈو)۔ آدم بے سایہ۔ ارڈو میں مستعمل ہے بقول امیر کنایہ ہے ذات پاک سرور عالم جناب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سے آپ فرماتے ہیں کہ علامہ سخاوی نے مقاصد حسنہ میں لکھا ہے کہ یہ حدیث مشہور ہے مگر تحقیق کو نہیں پہنچنی شعر کے کلام میں جو اسکا استعمال ہے تو اس اعتبار سے کہ حضرت کی ذات پاک بے مثال تھی اور سایہ شخص کا</p>
<p>خفی مباد کہ بقول صاحب برہان مرشد کامل ذات الہی و بقول صاحب (مع) (۲) استاد کامل ہم۔ (ارڈو) بقول صاحب جامع اللغات۔ ذات حق جل جلالہ۔ (۲) مرشد و استاد۔</p>	<p>آدم ثانی (اصطلاح) باضافت رابع۔ بقول صاحب بحر عم کنایہ از حضرت نوح علیہ السلام (ارڈو) آدم ثانی۔ ارڈو میں بھی مستعمل ہے بقول امیر حضرت نوح علیہ السلام۔</p>
<p>آدم خاکی (اصطلاح) باضافت رابع۔</p>	<p>آدم خاکی (اصطلاح) باضافت رابع۔</p>

<p>بقول بہار کہ بضم لفظ آدم ذکر کند کنایہ از ابو البشر مولف گوید کہ (۲) بمعنای حقیقی انسان ہم۔ (اُردو) بقول امیر یہی لفظ اُردو میں بہی متسل ہے (آتش ۵) ظہور آدم خاکی سے یہ ہم کو یقین آیا نہ تماشا انجمن کا دیکھنے خلوت نشین آیا نہ (۲) آدم خاکی یعنی انسان (بحر ۵) ہام فلک پہ آدم خاکی کو لے اُڑا آیا کبھی جو ران تلے باد پلے عیش نہ۔</p>	<p>خیال کرتا ہے کہ اس قوم کے سوا جو آدم خوار ہے جنگلی بعض درندے جانور زن کو بھی آدم خوار کہتے ہیں۔ جیسے شیر آدم خوار۔ امیر نے اسکا ذکر نہیں فرمایا۔ آدم خوش سودا شریک مال مروت (مثلاً)</p>
<p>استعمال) صفت حیوان کہ انسان راحی خورد صاحبان لغت ذکر این نکرده اند ولیکن معاصرین ہم استعمال این می کنند چون شیر آدم خوار (دری) اصغمانی فی البدیہ گوید (صحبت جاہل بود ز ہر ہا مل جانمن نہ از چہ در پہلو نشانی شیر آدم خوار را) (اُردو) بقول امیر اُردو میں آدم خوار اُس جنگلی یا وحشی آدمی کی صفت ہے جو انسان کو کھا جاتا ہے مولف</p>	<p>صاحب خزینۃ الامثال ذکر این میکند و از توفیق و محل ساکت و مصنف امثال فارسی ہم ہم قدمش۔ فارسیان این مثل را بجای زند کہ مقصود اظہار خوش معاملگی کہے باشند گویند مرد خوش معاملہ سہیم اختیار است یعنی بوجہ آنکہ خوش معاملگی مرغوب عام است۔ مردمان با او معاملت بسیار کنند و امانت ہا بدو گذارند او تمتع شود۔ (اُردو) اسکا لفظی ترجمہ یوں ہو سکتا ہے کہ خوش معاملہ غیرون کا حصہ دار ہے یعنی نیک معاملگی کیو بہر سے اسکو فائدہ پہنچتا ہے لوگ ایسے شخص سے زیادہ معاملت کرتے ہیں۔ اسکو اپنے سرمایہ کا امانت دار گردانتے ہیں۔</p>

حاصل یہ ہے کہ اس صفت کی وجہ سے اسکو بہت پر زاد آپ کو پڑھے آشوب جہاں ہے حسن
نفع حاصل ہوتا ہے۔

آدم را گندم بہشت نسا زو (مثل)

مین یہ آدم زاد کرتے ہیں :-

باضافت میم گندم مثل است۔ صاحبان

خزینۃ الامثال و مصنف امثال فارسی ذکر این

می کنند ولیکن از تفریف و محل سکت موقوف

گوید کہ کہے کہ قدر نعمت نکند و نعمت از دستش رود

نارسیان این مثل را رازند۔ (ارو) بقول امیر

یہی مثل اردو میں بھی ہے۔ دکن میں کہتے ہیں

کہ کہتے کہ کہیر نہیں بچتی۔ اور مصنف امثال ہندی

نے خفیف اختلاف کے ساتھ ذکر کیا ہے۔ کہ

گتے کو گھی نہیں بچتا۔ صاحب اصفیہ نے اسکا

ذکر کیا ہے۔

آدم زاد (اصطلاح) بقول صاحب بحر عم

انسان را گویند۔ (ارو) بقول امیر آدم زاد

اردو میں مستعمل ہے۔ یعنی آدم کی اولاد۔ یعنی

انسان (ناخ) شرم سے کہتے ہیں پوشیدہ

آدم شنا خلق (استعمال) آدم شناس

آدم شناس کہے کہ قدر و کمال انسان

(دہلی)

(دہلی)

را بشناسد از مصدر آدم شناختن۔ معاصرین
 عجم در روزمرہ خود استعمال این می کنند و این
 صفت انسان است (دردی اصفہانی فی البیہ) کس
 گوید (۵) ازین آدمی صورتان خرد و رب
 یکے را نہ بنیم کہ آدم شناسد (اُردو) بقول
 امیر۔ آدم شناس۔ اچھے بُرے آدمی کا پہچانے
 والا۔ (فقرہ) مین آدمی نہیں ہوں آدم شناس
 ہوں۔ اسکا مصدر آدمی کو پہچانتا۔

آدمستان (استعمال) بفتح دال مہملہ
 و کسریم۔ بقول بہار از عالم گلستان چنانکہ والہ
 آدمی کو ہی جنون اک صحرائی :-

ہردی گوید (۵) خاک از پس رت فراوان :-
 آدم ز تو گشت و آدمستان :- مولف گوید کہ
 آدمستان جائے کہ در آن آدمیان بحیثیت کنند
 (اُردو) آدمیوں کے رہنے کی جگہ۔
 (مافوقی ۵) باوجود ہرزہ کاریہا کہ آدم

(۱) آدم صحرائی (استعمالات) (۱) کسے
 حیف نیست :- بر سر بازار دوران دکہ آدم گری :-

(۲) آدم کوہی کہ در صحرا و دشت بود و
 باش کند و (۲) آنکہ در کوہ و بیابانہا بسر برد۔
 نباشد بلکہ بمعنی آدمیت و اخلاق و مروت۔

<p>وزیدہ اند۔ مولف گوید کہ این مثل بجائے زند کہ مقصود از اظہار معذوری کے در سرا انجام کارے باشد یا بحالت سرزدن خطائے از کے۔ معاصرین عجم ہم این را بزبان ازند</p>	<p>(اُردو) بقول امیر ہی لفظ انہیں معنون میں اُردو میں مستعمل ہے۔ (بحر ۵) جو بن نکا کردہ پری بگیا تو کیا پیدامزاج میں تو نہ آدم گری ہوئی نہ -</p>
<p>آدمی بفتح دال مہملہ کسے کہ مسوب الوبالشر است یعنی انسان و بقول صاحب اند جنس آدم و انسان و نسل آدم و (۲) سہمی گندم گون و خاکی رنگ (مولوی مہنوی ۱۷) ز آدمی ابلیس صورت دید و بس نہ غافل از سنی شد آن مردود و خس نہ (اُردو) بقول امیر آدمی اُردو میں انسان کے معنون میں</p>	<p>آدمی بفتح دال مہملہ کسے کہ مسوب الوبالشر است یعنی انسان و بقول صاحب اند جنس آدم و انسان و نسل آدم و (۲) سہمی گندم گون و خاکی رنگ (مولوی مہنوی ۱۷) ز آدمی ابلیس صورت دید و بس نہ غافل از سنی شد آن مردود و خس نہ (اُردو) بقول امیر آدمی اُردو میں انسان کے معنون میں</p>
<p>آدمیان گم شدند ملک آخر گرفت مثل این مثلے است کہ در اظہار قحط الرجالی می زند مقصود آنست کہ در دنیا جہلا بسیار اند و آدم خوب و با کمال الشاذ کالمعدوم۔ صاحبان خزینۃ الامثال و امثال عجم ذکر این می کنند۔ وا از تعریف و محل ساکت۔ (اُردو) بقول امیر ہی مثل اُردو میں مستعمل ہے۔ یس محل</p>	<p>آدمی آخر شیر خام خوردہ است مثل صاحبان خزینۃ الامثال و امثال فارسی ذکر این می کنند و لیکن از تعریف و محل سکوت</p>

پر بولنے میں جب کوئی نالائق ذی اقتدار و صاحب بدتر از حیوان است (اُردو) ایسے فراتے ہیں اختیار ہو جاتا ہے۔

آدمی جائز الخطاست (مثل) چون ان استعمال سے اُردو میں بھی مثل ہو گیا ہے۔

کے خطا سرزد شود این مثل را در عذر آن میزنند یعنی آدمی کو انسانیت ضرور ہے۔ مولف کہتا چنانکہ در عرب الانسان مرکب من الخطا والنسیان ہے کہ آدمی کو آدمیت چاہئے دکن میں متعل ہے۔

صاحبان خزینۃ الامثال و امثال عجم بدون این آدمی زارو (اصطلاح) بقول صاحب و اظهار محل ذکر این می کنند۔ (اُردو) دکن میں آدمی زاروہ بجمع انسان۔ مراد

کہتے ہیں کہ بھول چوک انسان ہی کیلئے ہے۔ آدم زاد۔ (اُردو) ایسے آدم زاد کے انسان کی فطرت میں بھول چوک ہی بھول ساتھ آدمی زاد ہی لکھا ہے (زندہ) آدمی زاد چوک نہ تو انسان کیسا۔ بھول چوک انسان تو کیا چیز ہے اسے غیرت حور بد دل لکھائیں تو ہے کا خیر ہے۔

آدمی را آدمیت لازم است (مثل) آپ نے آدمی زادہ کا بھی ذکر کیا ہے فرماتے

صاحبان خزینۃ الامثال و امثال عجم این نوشته ہیں کہ شعرا نے کہا ہے مگر بول چال میں نہیں ہے اند و از محل و معنی کنارہ کردہ اند۔ مولف گوئے (ناسخ) جیسے ہی کیون نہ ہوئی و یہ میتر

کہ این مثل مراد و ماثل (عود اگر بولناشد) مجھ کو یہ آدمی زادہ وہ محبوب ہے کچھ جنہیں غ (ہیزم است) باشد مقصود اینست کہ صفات جنہ (قلق) جسے لائی ہے آدمی زادہ یہ ایسی

لوازمہ انسانی است اگر صفات جنہ باشد انسان کچھ ہو گئی ہے دلدادہ ہے۔

آدمی کہ شکم دیگران نہ پکند چھو یا شد شکم۔	آدمی کہ شکم دیگران نہ پکند چھو یا شد شکم۔
(مثل) این شے است کہ ازان نہ متن روی گیریم کہ مبنی آدمیت و اخلاق و مروت است۔	(مثل) این شے است کہ ازان نہ متن روی گیریم کہ مبنی آدمیت و اخلاق و مروت است۔
و تن آسانی پیدا میشود۔ صاحبان خزینۃ الاشغال کہ گذشت۔ (اُردو) جس طرح اُردو میں	و تن آسانی پیدا میشود۔ صاحبان خزینۃ الاشغال کہ گذشت۔ (اُردو) جس طرح اُردو میں
و امثال فارسی ذکر این می کنند۔ (اُردو) پیٹ آدم گری بمعنی اخلاق و مروت مستعمل ہے۔	و امثال فارسی ذکر این می کنند۔ (اُردو) پیٹ آدم گری بمعنی اخلاق و مروت مستعمل ہے۔
کا کتا۔ بقول صاحب اصفیہ عبد البطن۔ شکم اسی طرح آدمی گری بھی۔ دیکھو امیر اللغات۔	کا کتا۔ بقول صاحب اصفیہ عبد البطن۔ شکم اسی طرح آدمی گری بھی۔ دیکھو امیر اللغات۔
بندہ۔ مولف کہتا ہے کہ یہ وہی شخص ہے جو (میر) شب رفتہ میں اُسکے در پر گیا ہ	بندہ۔ مولف کہتا ہے کہ یہ وہی شخص ہے جو (میر) شب رفتہ میں اُسکے در پر گیا ہ
سو اپنے پیٹ پھینکے دوسرے کی فکر نہیں کرتا۔ بگ یا آدم گری کر گیا ہ (درا) شب	سو اپنے پیٹ پھینکے دوسرے کی فکر نہیں کرتا۔ بگ یا آدم گری کر گیا ہ (درا) شب
آدمی گری (اصطلاح) بفتح کاف فارسی شے شور میرا کہہ کی نہ بد دعا غی ہ اُسکی مٹی کے	آدمی گری (اصطلاح) بفتح کاف فارسی شے شور میرا کہہ کی نہ بد دعا غی ہ اُسکی مٹی کے
سگ نے کیا آدمی گری کی ہ۔	بقول بہار جان آدم گری کہ گذشت۔ یعنی
بقول صاحب تحقیق الاصطلاحات	بقول صاحب تحقیق الاصطلاحات
آدمین	بقولش ایجاد کردن آدم نیز فرمایند کہ بینہا فرستے
منسوب بآدم علیہ السلام چہ در فارسی یا	است باریک مولف گوید کہ این فرق باریک
و تون برائے نسبت می آید۔ مولف	کہ ہدیہ ناظرین نشر جزین نباشد کہ معنی سندش
گوید کہ مراد آدمی باشد کہ گذشت (اُردو)	را بہار محل نغمہ بود ہوندا (نوفی یزدی) کہ
گفتی ز رہ لطف کہ نوفی سگ ماست ہ شہرندہ دیکھو آدمی۔	آدمی گری ہائے توام ہ سند بہار خود متقاضی
آدمی گری ہائے توام ہ سند بہار خود متقاضی	آدمی گری ہائے توام ہ سند بہار خود متقاضی

آدمہ | بر وزن مادہ بقول صاحب برہان چوب بلندیت کہ بر زمین فرو برند و چوب

دیگر بعض دبر بالائے تن۔ دو چوب بندند تا کبوتران و جانوران دیگر بر آن نشانند و صاحب

ناصری گوید کہ دو چوب بلند است کہ در زمین فرو برند و چوب دیگر بعرض برابر آں
 دو چوب بندند (سنجری ۵) فلک چوب کبوتر کبوترانش نجوم بہ میان برج خط استوائ
 چون آدہ پڑھا جان سروری ورشیدی و جہانگیری و مویہ و سراج ہم ذکر این کنند۔
 مولف گوید کہ طرز بیان برہان بہتر از ناصری نیست غلطی کتابت سبب آن باشد (اردو)
 صاحب جامع اللغات فرماتے ہیں کہ وہ لمبی لکڑی جو زمین میں گاڑ کر اسپر چہتری باندھتے
 ہیں تاکہ اسپر کبوتر بیٹھیں۔ مولف کہتا ہے کہ اسکی تخصیص کبوترون کے لئے نہ ہونا چاہئے۔
 فارسیوں نے اسکو کبوترون یا اور پرندوں کے لئے کہا ہے پس آدہ کا صحیح ترجمہ آدہ ہے۔
 بقول امیر (مذکر) لکڑی کی وہ بیٹھک جو پالو چڑیوں کے بیٹھنے کے لئے بنائی جاتی ہے۔
 (مسرور ۵) جب رقم وصف گل رخسار زیبا ہو گیا پڑ خامہ میرا بلبل معنی کا آدہ ہو گیا پڑ
 میں کہتا ہوں کہ اگرچہ ولایتی بعض جانور خصوصاً کا کا تو آ۔ کے لئے جو آدہ بنایا جاتا ہے
 وہ بہ نسبت بلبل کے آدہ کے بلند ہوتا ہے لیکن محاورہ اردو میں جسکو آدہ کہتے ہیں وہ بلند
 لکڑی پر نہیں ہوتا۔ اور کبوترون کی چہتری کو آدہ نہیں کہتے۔ معلوم ایسا ہوتا ہے کہ
 اگرچہ آدہ زبان اردو میں اسی لفظ (آدہ) سے لیا گیا ہے لیکن چڑیوں کے لئے مخصوص
 ہے کبوترون کے لئے دوسرا نام ہوا۔ لفظ چہتری پر صاحب آصفیہ فرماتے ہیں کہ یہ کبوترون
 کے بیٹھنے کا ایک ٹھہر ہے جو بتی پر باندھ کر گاڑ دیتے ہیں) اگرچہ چہتری اور آدہ کا مقصد
 ایک ہے لیکن ہند کے رسم و رواج کی وجہ سے ہر ایک کا نام جدا ہوا۔

آویجا رہ | بقول صاحب مویہ الفضلا خارا و از گو نہ کہ ہندی چرچہ گویند کذا فی بعض

لغات الطّب - اگرچہ مولف فاضل این لفظ را بذیل الفاظ فارسی نوشتہ است لیکن صاحبان لغات فارسی ازین ساکت - صاحب محیط اعظم بر لفظ چرچہ می فرماید کہ اسم ہندیت کہ این را در ہندی چرچہ و آدہا جہاڑا نیز گویند پس معلوم میشود کہ فارسیان ہمین آدہا جہاڑا را آدہا جہارہ کردند و بدینوچہ کہ در اہل لفظ ہندی الف در آخر است رسے ہمہ را مفتوح باید خواند و این ہنکے است - (اردو) چرچہ - بقول صاحب آصفیہ ایک خاردار پودہ کا نام جسکی بالین اکثر چمٹ جاتی ہین - اسکا نمک ریشہ دار چیزوں کو گلا دیتا ہے - اور بچھو کے کاٹے کو بہت فائدہ بخشتا ہے - اسکی جڑ درد زہ کے وقت کمر بین باندھنے سے بچہ آسانی کے ساتھ ہو جاتا ہے - اس کے چاول بھوک کو بند کر دیتے ہین یہاں تک کہ میں میں رور تک آدمی بن خوراک رہ سکتا ہے -

آدیش | بقول صاحب برہان بکسر ثالث و سکون تحتانی و شین نقطہ دار آتش را گویند باید دانست کہ چون اکثر حروف فارسی بیکدیگر تبدیل میایند - بنا بران تاسے آتش را بادل ابجد بدل کردہ آدش گفتہ اند و انکے نفع تاسے قرشت اشتہار دار و غلط مشہور است - چہ این لغت در ہمہ فرہنگہا بکسر تاسے قرشت آدہ است و بادش قافیہ شدہ است و چون بکسر ت موضوع است بنا برین بعد از دال یا سے حطی در آورده اند تا دلالت بر کسرہ ماقبل کند و آدیش خواندہ شود و بعضے بکسر دال نقطہ دار آورده اند و این نیز غلط است چہ اگر دال صلی می بود بنا بر قاعدہ کلیۃ ایشان کہ ہر دال کہ ماقبل آن الف یا واو ساکن باشد دال مجہم است درست بود و چون این دال اصلی نیست بلکہ بدل از تاسے قرشت است پس دال نقطہ دار نباشد - صاحب ناصری با اتفاق برہان میفرماید کہ تبدیل تا و دال در لغت عجم جایز است

و آتش بفتح تا چنانکہ مشہور است غلط۔ (النوری ۵) گر کند چوب آستان تو حکم پشمنہ
چو بہا شود آدیش پشمنی فرماید کہ صاحب فرہنگ مہامانی آدیش را بمعنی چوب آستانہ
والنہ و خطاست۔ صاحب رشیدی گوید کہ انجہ صاحب فرہنگ ہا این لغت را بذال منقوط
لتصحیح نمودہ اند و ہر آن آنست کہ در زمان قدیم زیر دال۔ لقطہ می نہادند متاخرین آن را
خیال ذال منقوط کردہ اند۔ نیز فرماید کہ سامانی آدیش بکسر ذال معجمہ بمعنی چوب آستانہ گفتہ
و بہمن شعر النوری را کہ بالاند کور شد شاہد آوردہ ولیکن شعر بران تقدیر معنی محصل نہ ارد۔ صبا
جہانگیری ہم با تحقیق بالا اتفاق دارد و صاحبان سراج و اندہم ذکر این می کنند غالب
و ہلوی در قاطع برہان و رائے انہمہ اختلافاتے کہ مولف را با آن اتفاق نیست میفرماید
کہ (۲) آدیش در زبان پہلوی قدیم لفظیست بمعنی تعظیم و تکریم۔ (اردو) (۱) و یکہو لفظ
آتش (۲) تعظیم و تکریم۔ مونث۔ اردو میں مستعمل ہے۔

(۱) آوید بسکون ثالث و فتح سحتانی و سکون نون و فتح دال پہلہ صاحب

(۲) آویندہ جہانگیری مقابل ہر دومی نوید کہ قوس قزح باشد (۱) اتا درود کی

(۵) علم ابر و تند بود کوس او پد کمان آویندہ شود ژالہ تیر پد صاحب جہانگیری گوید
کہ این بہمن معنی مرادف آژ فندا کہ است و صاحب رشیدی با اتفاق معنی نسبت شاہد
می فرماید کہ درین مثال تا مل است چنانکہ در لغت آژ فندا کہ بیاید و بر لغت آژ فندا کہ
حرفے از و ہر تا مل بیان نشد صاحبان ناصری و مومید و برہان ہم ذکر این میکنند (اردو)
قوس قزح (مونث) بقول صاحب آصفیہ وہ کمان جو ابرین رنگ برنگ کے رنگون سے

بنی ہوئی دکھائی دیتی ہے آفتاب کی رنگ برنگ کی شعاعوں کے بخاراتِ آبی میں رکنے سے جو قوسی صورت پیدا ہوتی ہے اُسے قوس قزح کہتے ہیں۔ اسی کا نام کمانِ شمس بھی ہے۔
کمانِ رستم - دہنک -

آدینہ | بروزن پارینہ بقول صاحب جہانگیری روز جمعہ باشد۔ صاحب انذمی فرماید کہ در فارسی و ترکی نام روز جمعہ است و سروری کہ شج گلستان بعلی نموده است۔ آدینہ بزال معجمہ تحقیق کردہ چہ آدین بمعنی زینت و آرایش است و ہا براسے نسبت جمعہ کہ روز آرایش مسلمانان است (بکذا فی الغیاث) صاحب موید گوید کہ آدینہ معروف و بلغاری روز جمعہ۔ (کمال اسمعیل) چو کو دکان ہمہ آدینہ خواہد از یزدان پز رشوق نام تو غیر ہمیشہ در محراب ہے۔ (اردو) بقول امیر روز جمعہ کے لئے اردو میں آدینہ کہا جاتا ہے (ناخ) کرتے ہیں ہر روز مجہ و حشی کو لڑکے سنگسار دے کونسا دن ہے جو آدینہ دبستان میں نہیں ہے (مومن) بناؤن میں باز چہ اس حال کو ہے ہوشنبہ بھی آدینہ اطفال کو ہے۔

آدینہ بازار | (اصطلاح) بقول صاحب ہو۔ دکن میں ایسے بازار کو جو مخصوص دنوں میں تحقیق الاصطلاحات بازار سے کہ روز آدینہ شود قائم ہوتا ہے ہاٹ اور ہاٹ بہرنا کہتے ہیں صاحب (صائب) ندانم سنگ از دست کد این طفل آصفیہ نے ہاٹ کو سودا بیچنے کی جگہ کہا ہے۔ بستام ہے کہ دارد در جہان آدینہ بازار سے کہن اردو میں ہاٹ کھولنا اور ہاٹ کرنا کہتے دارم ہے (اردو) وہ بازار جو جمعہ کے دنے مخصوص ہیں۔

الف محدودہ با ذال معجمہ

آذار | بقول صاحب برہان باؤال نقطہ دار بر وزن بازار نام ماہ اول بہار است از سال رومیان و بودن آفتاب در برج حوت۔ صاحبان سروری و موید ہم ذکر این می کنند۔ صاحب غیاث گوید کہ نام ماہ رومی است کہ مطابق آن بہندی چیت است از منتخب و کشف و برہان و سروری و مدار عجیب است کہ در مطابقت ہندی اختلاف یافتہ میشود۔ چنانکہ صاحب جامع اللغات گوید کہ در ترجمہ اردو بیاید۔ صاحب قلم می فرماید کہ بعضی برانند کہ آذار۔ نیمہ بودن آفتاب در برج حوت و نیمہ در برج حمل است و بقول بعضی بودن آفتاب در برج حوت کہ بہندش چیت نامند و این ماہ اول بہار است از سال رومیان و بقول صاحب اندماہ ششم است از مال رومی۔ (اردو) بقول صاحب جامع اللغات۔ موسم بہار کے پہلے مہینے کا نام ہے رومیوں کے سال سے جس مہینے میں آفتاب برج حوت میں ہوتا ہے۔ ہند میں اسکو چھاگ کہتے ہیں۔

آذار افیون | (اصطلاح) بقول صاحب۔ تیسرے درجہ میں گرم و خشک ہو و اوں میں کام آتا ہے۔ برہان بفتح ہمزہ و ضم تختانی و سکون نا و نون | (اصطلاح) بقول صاحب برہان۔ نوے از زبد البحر است و آنرا کف دریا نیز بضم طاء حطی و سکون واو و سین بے نقطہ نام گویند۔ صاحب اند نیز ذکر این کردہ است بحوالہ حکیمیت کہ مادر عذارا با و زنی دادہ بود نہ صاحب ہفت قلم۔ (اردو) سمندر چھاگ۔ سمندپین۔ اند ہم ذکر این کردہ است (غرضی) پردادہ (ذکر) بقول آصفیہ وہ کف جو دریائے اعظم کے بودش کہ کوذی ذبا یا ذارطوس آن حکیم ذکی (اردو) کناروں پر جم کر خشک ہو جاتے ہیں کہ دیا ایک حکیم کا نام حکمی حورت عذرا کی مان تھی۔

آذر | بقول صاحب برهان. اگر چه این لغت بطریق مفرد و مرکب بنا بر شهر بفتح ذال نقطه دار است لیکن صاحب فرنگ جهانگیری بغنم ذال نقطه دار تصحیح کرده و شرحه بسیار طولانی بران نوشته است مجلداً (۱) بمعنی آتش است که بعربی نار خوانند و (۲) نام فرشته نیز است که موکل آفتاب است و امور و مصالحی که در روزانه ماه واقع شود با و تعلق دارد و (۳) نام ماه نهم بود از سالهای شمسی و آن مدت بودن آفتاب است در برج قوس (مولف گوید که ماه اول از سال فصلی که در دکن رائج است و بست و نه یوم دارد) و (۴) نام روز نهم باشد از هر ماه شمسی و بموجب رسمه که میان فارسیان مقرر است که چون نام روز با نام ماه موافق آید آنروز عید گیرند و جشن سازند و درین روز ازین ماه عید کنند و آتش خاها را بربوند و مزین گردانند و درین روز نیک است ناخن چیدن و مو سزدن و به آتش خانه رفتن و (۵) کنایه از عشق هم است. صاحب جهانگیری فرماید که آذر میان عوام بفتح ذال منقوطه اشتہار دارد و آنچه ارباب رصد و تبخیم مرقوم کلک تحقیق گردانیده اند بغنم ذال منقوطه است. چنانچه در مجالس العشاق از احوال شیخ آذری نوشته که شیخ آذری بزرگ بود و اشعار خوب دارد و با اتفاق شیخ صدرالدین رداص در مشهد مقدس رضویہ علی ساکنان الصلوٰۃ و التحمید بدین مرزا الخ بیگ رفته. و مرزا اول از شیخ صدرالدین پرسید که شمار داس بسین یا رواث بنائید شیخ عرض نموده که ما رواص بصاد ایم میز گرفته که شما آنهم نبوده اید چه رواص بصاد در کلام عرب نیامده بعد از آن از شیخ آذری سوال کرد که آذری چه نوع تخلص است شیخ در جواب گفت که بنده در آذر ماه متولد شده آذری بجهت آن تخلص کرده ام مرزا فرمود شما شاعر سبیش

بنوده اید چه آذر بضم ذال است و بفتح نیامده - آذری در بدیه گفته که ذال آذرمه سالها در مقام
 ذل و خواری گذرانیده چنانچه پشتش ووتا گردیده و نزدیک بدان شده که لیت و کسرش واقع
 شود و بمقام شعور و ادراک رسیده قائم گشته و پشت راست کرده - مرزا از بدیهه و خوش آمده
 و بایشان صحبت داشته - و فقیر حقیر که راقم این حروفم پیوسته از پارسیان بلکه درین زرش
 بود و دیدم که جزو چند از کتاب ژند و وستا داشت چون مرا رغبت و شفقت تمام بحیج لغات
 فرس بود و در فرس از ژند و وستا تقریر کتابی معتبر نیست بجهت تحقیق لغات با او صحبت میداشتم
 و اکثر لغات که در خاتمه این کتاب از ژند و وستا نقل شده از تقریر آن زردشت است
 و او هرگاه قرائت ژندی نمود و باین لغت که میرسد آذر بضم ذال غیر منقوطه میخواند و می گفت
 که در کتاب ژند و پازند و وستا این لغت بذال منقوطه نیامده و هر لغتی که در آن لفظ آذر بود چون
 آذر آباد و آذر آبادگان و آذر افروز و آذر برزین و آذر خش و آذرگون و امثالها همه را بضم
 ذال مبدل می خوانند پس معلوم که این لغت بضم ذال یا ذال منقوطه آمده و یا میتواند بود که هر دو
 صحیح باشد و بفتح ذال منقوطه خود بهیچ وجه درست نیست لیکن اکثر شعرا مثل حکیم انوری و حکیم خاقانی
 و کمال اسماعیل و غیرهم آذر بفتح ذال منقوطه را قافیه ساخته اند بهر حال این لغت چارمضی دارد
 (همان که بقول برهان گذشت مؤلف) صاحب ناصری هم ذکر این می کند و صاحب رشیدی
 برضمة ذال منقوطه اصرار دارد و فتح را غلط شمارد - صاحب سروری اگر چه صراحت اعراب نکرده
 ولیکن طرز بیانش فتح ذال را ظاهراً کند و بذیل معنی سوم گوید که بضم ذال نیز نظر رسیده و تحقیق
 صاحب جهانگیری را هم ذکر کند که بضم است - بهار گوید که آذر بفتح ذال - آتش و بالفظ بر کردن

بمعنی روشن کردن مستعمل و بقول صاحب مویدا الفضل الجوالہ شرف نامہ (۶) آتشکدہ۔ (۷) نام عم
ابراہیم علیہ السلام۔ (۸) کثر طبع۔ مولف گوید کہ معنی ہشتم قابل غور است۔ و جزین نہایت کہ مقتضی
از گفتگی طبع باشد کثر طبع چہ چیز است متحقق نشد اگر کثر را بہ شین مثلثہ کثر خواندہ شود۔ آن زمر
خندیدن و تبسم کردن مرد و دندان آشکار کردن است و بس۔ (الوری ۱۵) ساغر شربادہ
رنگین چنان آید چشم پیکر میان آب روشن بر فردری آذرے پ (مسعود سعد سلمان ۳۵)
اسے ماہ رسید ماہ آذر پ بر خیز و بدے چو آذر پ (ولد ۳۵) اسے خردمند سر و تابان ماہ پ
روز آذرے چو آذر خواہ پ (اردو) (۱) آگ۔ آتش (مونث) بقول امیر اردو دین آذر بھی
مستعمل ہے بمعنی آتش (غالب ۵) ہے نگ سینہ دل اگر آتش کدہ نہو پ ہے عار دل نفس
اگر آذر نشان نہیں پ (۲) ایک فرشتہ کا نام جو آفتاب کا موکل ہے۔ (۳) سال شمسی سے
نویں ہینہ کا نام۔ (۴) ہر ماہ شمسی سے نویں دن کا نام۔ (۵) عشق (مذکر) (۶) آتشکدہ مذکر۔
(۷) ابراہیم علیہ السلام کے چچا کا نام۔ (۸) طبیعت کی گفتگی۔ (مونث)۔

آذر آباد (اصطلاح) بقول صاحب ہان تبریز (۲) شہر تبریز (مذکر)۔

آتشکدہ تبریز است و معنی ترکیبی آن مسمومہ آتش آذر آبادگان (اصطلاح) بقول صاحب
باشد چہ آذر۔ آتش است و آباد مسمومہ را گویند برہان باکات فارسی بالف کشیدہ و بنویں زدہ
(۲) نام مسمومہ شہر تبریز است و بقول صاحب (۱) نام شہر تبریز و (۲) نام آتشکدہ تبریز است۔
بحر عم این را آذر باگان نیز گویند۔ صاحب گویند چون در تبریز آتشکدہ بسیار بودہ است
جہاگیری ہم ذکر این می کند۔ (اردو) آتشکدہ بنابران بدین نام موسوم شدہ است صاحبان

<p>(۲) تمام کاچولها - مذکر - (۳) بقول صاحب اند صاحب سروری فرماید که آذر آتش باشد و (مع) لبارون کی بهتبی اور تنور -</p>	<p>بحر و ناصری و جهانگیری و رشیدی ذکر این کرده اند صاحب سروری فرماید که آذر آتش باشد و (مع) لبارون کی بهتبی اور تنور -</p>
<p>(اصطلاح) باضافت رابع آذر آبتین</p>	<p>بادگان و بایگان خازن و حافظ پس معنی آن</p>
<p>صاحب رشیدی بضم ن لفظ آذر گوید که فارسیان را هفت آتشکده بود که هر کدام بیکه از کواکب</p>	<p>بیت النار باشد چون در آذر بایجان آتش کده بسیار بوده آنرا نیز آذر بادگان گویند - (نظامی)</p>
<p>سبعه منسوب میداشتند و بخور سے که متعلق بدان</p>	<p>(۵) در اینجا بتدبیر آزادگان به بیامد سوسه</p>
<p>کواکب بود در آن می سوختند - (۱) آذر مهر -</p>	<p>آذر بادگان به صاحب جهانگیری راست که</p>
<p>(۲) آذر نوش که نوش آذر نیز گویند (۳) آذر</p>	<p>آذر آباو و آذر آبادگان و آذر بادگان و آذر</p>
<p>بهرام (۴) آذر آبتین (۵) آذر خزین که آذر</p>	<p>بایگان - این هر چهار لغت مترادف اند (فردوسی)</p>
<p>خورداد و آذر خرداد نیز گویند (۶) آذر زروشت</p>	<p>(۷) بیک ماه در آذر آبادگان به بوزند شاپان</p>
<p>(۷) آذر برزین - پس ازین هفت آذر این</p>	<p>آزادگان به -</p>
<p>چارجی آذر است مولف گوید که آبتین پدر</p>	<p>(اصطلاح) بقول صاحب آذر آبادگون</p>
<p>فریدون است که گذشت و معلوم میشود که این</p>	<p>برهان بسکون و او و نون (۱) آتشگاه (۲)</p>
<p>آتشکده بنام او موسوم - شاج رشیدی گوید</p>	<p>گلخن حمام و به قولش گلخن آتشگاه حمام است -</p>
<p>که آذر آبتین در جهانگیری و برهان قاطع و</p>	<p>(۳) کوره آهنگری و امثال آن را گویند که آذر آبتین در جهانگیری و برهان قاطع و</p>
<p>برهان جلیع (آذر آبتین بدو تختانی و نون)</p>	<p>صاحبان بحر و موید ذکر این می کنند (أرو) (۱) آتشکده (مذکر) دیکهو آتشکده و آتشگاه</p>
<p>است و صاحب سراج گوید که در نیصورت آنچه</p>	<p>است و صاحب سراج گوید که در نیصورت آنچه</p>

<p>نوشتہ کہ منسوب بہ آبتین پدر فریدون است تصحیف گوید کہ آتشکدہ پنجم باشد و آذر آخرین نیز باشد بای حال در بعض اسماء این ہفت آتشکدہ نامند پس متحقق ہند کہ آذر خورداد باختلاف اختلاف صاحبان لغت کہ پیدا است تفصیلش نام دیگرش آتشکدہ پنجم است و در جہت بجای خود بیاید۔ (اردو) وہ آتشکدہ جو کہ این را (آذر آخرین) گفتہ شود زیراکہ (آذر فریدون کے باپ (آبتین) کے نام سے منسوب تھا۔ جسکا درجہ چوتھا ہے۔</p>	<p>آذرِ آخرین (اصطلاح) باضافت الی بقول صاحب شمس اللغات کہ بذیل آذر خورداد ذکر کند مراد آذر خورداد است مخفی مباد کہ ہفت آتشکدہ را ذکر سے کہ در (آذر آبتین) بقول صاحب رشیدی گذشتہ است در سلسلہ آن آذر خورداد بعضی آذر خزین بر نمبر (۵) است و سلسلہ کہ صاحب جہانگیری بذیل لفظ (آذر) بیان فرمودہ است حسب ذیل است۔</p>
<p>آما ہیچک از صاحبان لغت آذر بنزین و آذر زردشت لمرادف (آذر آخرین) نہ نوشت و بجز شمس اللغات ذکر این در لغات دیگر ہم یافتہ نشد۔ بخیاں مولف میرسد کہ همان آذر خزین یا خزین باشد کہ از غلطی کتابت شمس اللغات (آذر آخرین) شد و اللہ اعلم۔ (اردو) ایک آتشکدہ کا نام جسکو فارسیوں نے آذر خورداد بھی کہا ہے۔ پانچواں آتشکدہ۔</p>	<p>آذرِ آفر (اصطلاح) باضافت رابع (۱) آذر بہر۔ (۲) آذر نوش۔ (۳) آذر بہر۔ (۴) آذر آیین۔ (۵) آذر خزین۔ (۶) آذر برزین۔ (۷) آذر زردشت و اوہر (آذر خورداد) کہ بعضی آذر افروزی نوید مرادف آذر افروز</p>

و آذر افزاست که می آید - گوید که بذیل لفظ (آذر) نوشته است - و صاحب

آذر آیین (اصطلاح) صاحب برهان ناصری با اتفاق بر دومی فرماید که بعضی همین را

گوید که بکسر یاء حلی و سکون نختانی و نون - آذر آبتین نوشته اند و صاحبان بحر و مویده و

نام آتشکده چهارم است گویند که عجیبان را شمس متفق از برهان - حاصل اینست که این

هفت آتشکده بود بعد هفت کوكب (۱) آذر آبتین یکی است و در ترتبه چارمی همه را

مهر - (۲) آذر بهرام - (۳) آذر نوش - (۴) اتفاق است - (آردو) دیکهو آذر آبتین -

آذر آیین - (۵) آذر خزین - (۶) آذر برزین - **آذر افروز ختن** (استعمال) مراد معنی

(۷) آذر زردشت - مولف این هفت آتشکده حقیقی آتش افروز ختن است که بجای خود بر بنبر

را بجا الیه بیان صاحبان لغت هر سه مقام ذکر (۱) گذشت - اگر چه این را مراد دیگر معانی

کرده است یعنی بر لفظ (آذر آبتین) سلسله آتش افروز ختن توان گرفت و لیکن بند استعمال

بیان شده است که صاحب رشیدش ذکر کرد بنظر مولف نیامد - دخاتانی (۲) بنم آن

و بر لفظ (آذر آخین) سلسله بیان صاحب مرغ کا ذرا فروز و پاختویشتن - آذر آذر اندازد و

جهاگیری رقم پذیرفته و حالا درین مقام سلسله (آردو) دیکهو آتش افروز ختن -

بیان فرموده صاحب برهان مذکور شد و ظاهر است **آذر افروز** (اصطلاح) بقول صاحب

که نصرت در مراتب اختلاف است بلکه در الفاظ برهان مراد معنی اول و چهارم آتش افروز است

هم - که از تحقیق آن بر مقام هر یکی مشخص میشود پس که گذشت یعنی ظروف خاص و نام مرغی و بقول

آذر آیین را صاحب جهاگیری هم آتشکده چهارم صاحب بحر معجم مراد هر چهار معنی - آتش افروز -

صاحب جهانگیری گوید که مرادف معنی اول و سوم و چهارم - آتش افروز راست و او بر لفظ آتش افروز هم همین سه معنی را بیان کرده بود - صاحب نامری بر لفظ (آذر افروز) ذکر این هم فرماید که بقولش مرادف هر چهار معنی آتش افروز کرده و معنای برهان متفق و از کلام خاقانی سند گیرد (۵) منم آن مرغ کا در افروز بنده خوشین را در آذر اندازد به صاحب رشیدی هم زبان برهان و صاحب شمس متفق با جهانگیری - مولف گوید که سند نامری (مرغ آذر افروز) راست نه (آذر افروز) را که کنایه از مرغ مذکور باشد و مولف همین سند را بر مصدر (آذر افروز خن) نشان داده است و بطحا فامصدر مذکور آذر افروز هم صیغه امر است و هم اسم فاعل آن - (آردو) دیکه آتش افروز او آتش افروز خن -	مولف گوید که طز بیان صاحب برهان از برای این لفظ - انحصار معنی اول آتش افروزی کند - و صاحب بحر عجم این را مرادف (آذر افروز) می فرماید که بقولش مرادف هر چهار معنی آتش افروز باشد - صاحب رشیدی آذر افرا و آذر فزار را بمعنی اول و چهارم مرادف آتش افروز گیرد و صاحبان جهانگیری و شمس این را مرادف آذر افروز دانند - مولف گوید که هند بیان فر هنگ نگار کار سه کرده اند که بدون سند استعمال اهل زبان منزه پیدائی کند - مولف ادرین خصوص با صاحب برهان اتفاق است پس آذر باو (اصطلاح) بقول صاحب برهان بابا به ابجد بالف کشیده و بدال زده نام یکی از موبدان و دانشمندان بوده است - صاحب رشیدی این را مرادف آذر آباوگان و آذر باوگان و آذر با یگان نویسد و صاحبان ایندو بحر عجم را با صاحب برهان اتفاق است (آردو)
---	--

ایک دانشمند کا نام ہے۔

(الف) آذربادگان

(ب) آذربایجان

(ج) آذربایگان

(اصطلاح) (الف)

بقول صاحبستان

باکات فارسی بالف

شہر تبریز را نیز گویند و در خاتمہ کتاب ابن جلیلی

نقل کرده کہ چون اغور از حد و دشروان حرکت

کرد و بہ آران و موغان درآمد فصل تابستان

بود و مواد رغایت گرمی۔ ہودن آنجا متغیر

بودہ بکوئاسے سیلاق انجا رفتند لغزیمت آنکہ

چون زمستان آید باز گردند و آن ولایت گیرند

و در مدت سیلاق تمام ولایت آذربایجان

گرفتند و اسپان در مرغزار آدجان بستند۔ اغور

فرمود کہ ہمہ جمع شوند و ہر یک دامن خاک بیارد

و آنجا پشٹہ سازند و خود یک دامن خاک بیارد

و بر خشت و چون خود خاک آورد از لشکریان

ہر یک دامن خاک بیارد و بر خشت پشٹہ بزرگ

شد نام آن آذربایگان کرد چو آذربتری

بلند و با یگان جلسے تو نگران و مختشان۔ صبا

برہان بر لفظ (ج) ہمیں تفصیل را بیان میکند

و (الف و ج) را مرادف یکدیگر دانند و ذکر (ب)

نکرده است۔ صاحب جہانگیری ہم آذرباد۔ و

(۱) نام آتشکدہ بود کہ بہ تبریز

بناکردہ بودند و معنی ترکیبی آن نگاہ دارندہ و

محافظ و خازن آتش بود چہ آذر بمعنی آتش و

بادگان بمعنی نگہ دارندہ و خزانہ دار و حفظ کنندہ

باشد و معنی مجازی آن آتشخانہ است و عبرتی

بیت النار خوانند۔ و (۲) نام شہر تبریز نیز ہست

صاحب رشیدی آذربادگان و آذرآباد و آذر

بادگان و آذر با یگان را مرادف یکدیگر دانند۔ و

می فرماید کہ ولایت مشہور کہ پاسے تخت آن تبریز

است و آذربایجان بروزن حد لیبان مغرب

آن و معنی ترکیبی آن آتش آباد و چون دران

آتشکدہ ہا بسیار بود بدین نام موسوم شد۔ و نام

آتشکدہ ایست کہ در شہر تبریز بنا کردہ بودند بنابرین

<p>آذر آبادگان و آذر بادگان و آذر بایگان را مترادفی گوید۔ (اثیر الدین خسیکی ۵) اذغان فتح آذر بایگان شعرین است بگرچه شعری را بجا اذغان نتوان گرفت ب (اردو) (۱) ایک آتشکدہ کا نام جو تبریز میں بنایا گیا تھا۔ (۲) شہر تبریز کا بھی یہی نام ہے۔</p> <p>آذر باس (اصطلاح) بقول صاحب عظم لفظ عبرانی است نام دوائے شیخ گفتم کہ این صمغ سداب بری است و گویند جبلی و گویند غیر آنت۔ صاحب محیط ہمین لفظ را بذیل تافیا ہم ذکر کردہ گوید کہ بر بری است (الخ) اطباء فارس استعمال این لفظ می کنند یعنی در فارسی گرفته شدہ۔ (اردو) پہاڑی سداب کا گویند سداب فارسی زبان کا لفظ ہے دکن میں اسی نام سے بولا جاتا ہے۔</p> <p>آذر برزین (اصطلاح) باضافت راج بقول صاحب برہان نام آتشکدہ ششم است۔</p>	<p>کہ در فارس برزین نام شخصے از خلفائے ابراہیم زردشت ساختہ بود و بعضے گویند زردے کخسرو سوار بود و میرفت ناگاہ صدائے رعد ہم رسید۔ چنان ہیب کہ کخسرو خود را از اسب انداخت۔ و در ان اثنا صاعقہ افتاد و برزین اسب او خورد و برزین فروختہ گردید و دیگر نگذاشتند کہ آن آتش فرو نشیند و ہما بجا آتشکدہ ساختند و آذر برزین نام کرودند۔ صاحب رشیدی ذکر این بعضین لفظ آذرمی کند و فرماید کہ برین تقدیر لفتح با بود و مشہور بعنم با ست (شرق شفرہ گوید ۵) تمنگا را بیا سوز دل من بے بین گر آذر برزین ندیدی بے آما از بعضے اشعار ظاہر میشود کہ بحد لفظ آذر (برزین) نیز آمدہ و شاید بکثرت استعمال جزو اسم انداختہ باشند و در حاشیہ رشیدی مرقوم است کہ سروری و بہار نیز آذر برزین بعنم با گفتمہ اند و فتح را بحسین دفائی نسبت کردہ با توجیہ ثانی و در برہان جامع لفتح</p>
---	--

<p>را ساخت - سروری بجو الحسین دفائی اشاره بهمان واقعه صاعقه هم می کند که گذشت ولیکن آن را معتبر نه پندارد - و از کلام فردوسی سند گیرد که مویذ قول اول اوست - (س) یک آذرے ساخت برزین بنام که با قرهی بود و بار اے و کام به مولف گوید که در وجه تسمیه (آذر برزین) دو قول است که مذکور شد و در حرکت با هم دو قول است - صاحب برهان که فتح گفته در لفظ (برزین) هم بر فتح قائم است و گوید که نام یک از آنکه دین ابراهیم زردشت است که آتشکده ساخت و صاحب سروری لفظ (برزین) بهین معنی ضمه با را پیش کند صاحب ناصری در حرکت اول لفظ (برزین) با برهان اتفاق دارد - و صاحب درمی و پهلوی ذکر آذر برزین کند و از حلیه لفظ ساکت - اما صاحب برهان جامع که هم صاحب زبان است در فتح اول لفظ برزین - هم صغیر صاحب برهان است -</p>	<p>نوشته ظاهر او به ضم آنکه برزین مأخوذ از برز بالضم معنی شکوه و بلند می و بلند باشد با ضاؤه یا و تون و یحتمل که از برز با لفتح باشد که معنی زیبائی و بلند است پس مفتوح بود بهر تقدیر در شهر گفتن ضم با - نظر است - کما قال صاحب السراج چه برزین را رشیدی خودش دو گران لفتح با آورده اند و اشعار نیز ثبت فتح اند - یوسفی عروضی گوید (س) بکه رفتن آن ترک من اندر زین شد به دل من زان زین آتشکده برزین شد به مولف گوید که صاحب شرح رشیدی خیال نموده است که درین شعر برزین بضم با خواندن هم قافیه را نقصان نمی بخشد پس این شعر سند ضمه با چگونه شد - فتاقل - صاحب جهانگیری ذکر این کرده است (مسعود سعد سلمان) در دل در دیده من روز و شب به آذر برزین بود و در دو گنگ صاحب سروری گوید که یک از آنکه دین ابراهیم زردشت برزین بضم با نام داشت - و این آنگاه</p>
---	---

<p>پس فیصلہ این بر غلبہ شد و فتح برہان قائم ماند بہار ہفتم با ذکر این کردہ و بنیادش معلوم صاحب گوید (۵) تا سپند شنب بسوزاند بدفع چشم بدین شمس از علیہ ساکت و سہ معنی تازہ را بدون سند ضمیمہ زمین مجمر فیروزہ بر کرد آذر سے با بہار ذکر کردہ است یعنی گوید کہ (۲) نام مردے پہلوان بذیل لفظ آذر فرماید کہ بالفظ بر کردن مستعمل بمعنی سچو آتش بر زمین یعنی در سواری گرم بالجلد و صاحب ارمغان اصفی ہم ذکر این کردہ است تبریزین از ہفت آتشکدہ ما۔ با تفاق برہان و (ارو) آگ روشن کرنا۔ (امیر اللغات)</p>	<p>جہانگیری ششم است و بقول صاحب رشیدی ہفتم۔ (ارو) ایک آتشکدہ کا نام یہ سات آتشکدوں سے چھٹا ہے۔ (۲) ایک پہلوان کا نام جو سواری میں بہت تیز اور چالاک اور مشاق تھا۔</p>
<p>(۱) آذر بو (اصطلاح) بقول صاحب (۲) آذر بویہ برہان نمبر (۱) ہر وزن نازک نحو۔ گل اشانت و زرد رنگ می باشد و بو تہ آن پر خارا است و بیخ آنرا یکم شویے گویند و بعر بی فلار خوانند و بعضے گویند کہ آذر بو بیخ خاریست و گل زرد سے دارد و شیرازیان چو بک اشناش گویند۔ صاحب سروری ذکر این کردہ است و گوید کہ این مرادف آذر بویہ باشد۔ صاحب رشیدی فرماید کہ آذر بو و آذر بویہ را بعر بی قلام خوانند و مرادف یکدیگر است و صاحب جہانگیری را در مترادف باہر دو اتفاق</p>	<p>آتش بر فروختن باشد۔ صاحب ارمغان اصفی بذیل لفظ آذر و مصدر بر افروختن سند سے از کلام النوری آورده است۔ (۵) سانش پر بادہ رنگین چنان آید چشم پکر میان آب روشن بر فروزی آذر سے بد۔</p>
<p>آذر بر کردن (استعمال) یعنی آتش</p>	<p>آذر بر کردن (استعمال) یعنی آتش</p>

داومی فرماید کہ تباریش قنار نامند اما صاحب
 برہان بر نمبر (۲) می نویسد کہ بفتح یا سے خطی
 کھل اشنانت و بعضے گویند پنج زعفرانست و
 بعضے دیگر گفته اند کہ پنج خاریست کہ شیرازیان
 چوبک اشنان خوانند و بخور مریم نوعی از انست
 گویند اگر زن آہستن نہ شود قدرے از ان
 بخور برگرد آہستن گردد صاحب محیط اعظم بر لفظ
 آذر بو ذکر قنار و قنار ہم می کند و بیانش بسیار
 مفصل - (اُردو) بقول صاحب جامع اللغات
 ایک پہول ہے جسکو اشنان کہتے ہیں اور نام
 زعفران کی جڑ کا اور نام ایک خاردار گھاس
 کی جڑ کا جو سوجھ ہوتی ہے اور اہل فارس اسکو
 چوبک اشنان بھی کہتے ہیں صاحب محیط اعظم
 نے لفظ (ماہتا جوڑی) پر ذکر کیا ہے کہ یہ لفظ
 زبان ہندی کا ہے۔ بخور مریم کا ترجمہ اور صاحب
 آصفیہ (ماہتا جوڑی) کی نسبت فرماتے ہیں
 کہ ایک مشہور پودے کا نام ہے۔

آذر بہرام (اصطلاح) با ضافت رابع۔
 بقول صاحب برہان نام آتشکدہ سوم است از
 جلد ہفت آتشکدہ فارسیان۔ و مجموع در آذر
 آیین گفته شد و عجب است کہ خود صاحب برہان
 بر لفظ آذر آیین این را بر مرتبہ دوم نوشتہ۔
 صاحبان جہانگیری و شمس رشیدی و ناصری و
 اند بال اتفاق ذکر این می کنند و بہرامتینوں
 کہ این آتشکدہ سوم است۔ مولف خیال میکند
 کہ از شاہ بہرام یا بہرام فلک نسویش کردہ اند۔
 چنانکہ صاحب رشیدی بذیل آذر آبتین اشارہ
 بدان کردہ است۔ (اُردو) فاریسون کے ست
 آتشکدون سے تیسرے آتشکدہ کا نام ہے۔
آذر پرست (اصطلاح) بابا سے فارسی
 مفتوح۔ بقول صاحب بحر عم مراد آتش پرست
 باشد بمعنی اول آن۔ صاحب مویذ الفضل گوید
 کہ این مراد آتش پرست است کذا فی الاذات
 و آتش پرستان قوم موسیٰ پیغمبر اند علیہ السلام و ائمہ

<p>و این مخلط ایشان ازالت که موسی علیه السلام آئی ابائمه از آتش شنید ایشان پنداشتند شرح لکبی تھی۔</p>	<p>کی فرمایش سے ابراہیم زردشت کی کتاب پر</p>
<p>کہ ہمیں آتش خداست و وہی معقول نیز یافتند ایشان بزعم خویش و آن آنت کہ از طبلع اربع است و اعطی عناصر ہمیں آتش است۔ پس آتش خدا سے باشد و ہر گاہ کہ از موسیٰ علیہ السلام آچنان شنیدند آن گمان ایشان را یقین شد۔ لیصل بہ کثیرا و یدہی بہ کثیرا۔ شمس ہم این را مراد آتش پرست گوید۔</p>	<p>(اصطلاح) بقول صاحب ہان (اصطلاح) بقول صاحب ناصری (۱) آتش کثیدہ (۲) خادم و خدمت گار آتشکدہ (۳) را گویند۔ صاحبان اند و بحر ہم ذکر این میکنند (۴) بقول صاحب ناصری (۵) محافظ آتشکدہ ہم۔ (۶) (ارو) (۱) آتشکدہ کا نوکر۔ خدمتی۔ (۲) آتش کدہ کا محافظ۔</p>
<p>آذر پرورہ (اصطلاح) بقول صاحب ناصری نام حکمی فزانہ بودہ در عهد انوشیروان از شاگردان بلے واسطہ بزرگ ہر کہ بوزجہر معرب آنت و او بخوانش انوشیروان ہر سالہ زورہ ابراہیم زردشت کہ بزبان پہلوی بود شرحی نوشتہ۔ صاحب ناصری گوید کہ آن رسالہ اینک در تب من حاضر است۔ صاحب اند ہم ذکر این کردہ است (ارو) ایک حکیم کا نام جس نے انوشیروان</p>	<p>آذر خرداد (اصطلاح) باضافت رابع۔ بقول صاحب رشیدی کہ بضم لفظ آذر گوید مرادون و مخفف آذر خرداد است کہ می آید۔ آذر خرداد (اصطلاح) باضافت رابع بقول صاحب برہان بضم خائے نقطہ دار نام آتشکدہ شیراز و بعضی آتشکدہ پنجم می دانند۔ و بواو معدولہ ہم نوشتہ۔ و (۲) نام یکے از موبدان و دانشمندان ہم ہست کہ این آتشکدہ اوساختہ</p>

<p>فارسیوں کے عقیدہ میں آتشکد و نکاحا لفظ ہے آذر خزین (اصطلاح) باضافت الج</p>	<p>بود (۳) نام نکلے است باعتبار فارسیان کجای فطرت ہے آتشکد یا مامور است صاحب</p>
<p>صاحب رشیدی بذیل لفظ آذری فرماید کہ ہماں آتش خرداد است کہ گذشت دیگر کے از اہل لغت ذکر این نہ کردہ است مولف گوید کہ خزین را اگر از قبیل برزین خیال کنند امر آخر است بخیا لم می رسد کہ غلطی کتابت خزین را خزین کردہ باشد واللہ اعلم</p>	<p>برہان ہمیں آتشکد پنجم را بضم لفظ آذر آیین بنام آذر خزین ذکر کردہ است و صاحب ہانگری ہم بضم لفظ (آذر) و صاحب نامری ہم ذکر این کردہ است و برد و معنی اول الذکر متفق (فرخی ۷) پدر و مادر سخاوت و جود پدر و داند شاہ را داماد پیش دو دست او جود</p>
<p>آذر خزین (اصطلاح) باضافت الج بضم خاے شخہ بقول صاحب برہان نام آتشکد پنجم است از جملہ ہفت آتشکد فارسیان و آن مفصل در تحت لغت (آذر آیین) نوشتہ شدہ و باتفاق اکثر مراد آذر خرداد کہ گذشت صاحب نامری فرماید کہ این آتشکد ششم است و صاحب اند بانامری متفق صاحب ہانگری ہم آتشکد ششم گوید و لیکن خود او بذیل لفظ آذر این را بر نمبر (۵) بیان کردہ و بر آذر خرداد</p>	<p>کند پدر چون مغان پیش آذر خرداد صاحب اند و بحر جم ہم ذکر این کردہ اند صاحب شمس باتفاق ہر سہ معانی گوید کہ این را آذر آخرین نیز نامند (فرخی ۷) ہمہ بیابان ازان روشنائی آگہ شد پدر چو جان آذر خرداد و آذر خرداد پدرتہ پنجم این بالاتفاق متحقق است (اردو) (۱) زرشنیوں کے سات آتشکد سے پانچویں آتشکد کا نام (۲) ایک زاہد اور دانشمند کا نام (۳) ایک فرشتہ کا نام جو</p>

نویسد که این آتشکده پنجم است و آنرا (آذر
خزین) نیز نامند مختصر اینست که اکثر اهل لغت
بالاتفاق (آذر خور داد) را آتشکده پنجمین گفته
اند و همه را باین اتفاق است که (آذر خزین)
مراد (آذر خور داد) است پس رتبه این پنجم
است نه ششم.

(۱) آذر خش (اصطلاح) اول راصا. (الف) بمعنی صاعقه و رعد و برق و سراما گویا

(۲) آذر خش برهان فرماید که بضم خا

تخذ و سکون شین قرشت (۱) نام روز نهم است

از ماه آذر و فارسیان این روز را مانند

نوروز مهرگان مبارک دانند و درین روز

جشن کنند و عید سازند و جمیع آتشکده ها را صفا

دهند و زینت کنند و درین روز موسی و نوح

گرفت رانیک میدانند - صاحب ناصری بحواله بجلی - (مونث)

شرف نامه آذر خش را آذر خش نویسد و میفرماید (اصطلاح) همان آذر خور داد

که بضم ذال و خا و سکون را و شین است. است که گذشت. صاحب جهانگیری ذکر این

صاحب اند نقل آن میکند ولیکن حلیه بیان کرده است -

<p>جام کھسرو کتابے است در نظم و نثر و اسلوب و سیر خود را در بیان کرده برائے پسرخونخیز و نام نگاشته۔ (اردو) ایک حکیم فاضل کا نام ہے جو اہل پارس سے تھا۔</p>	<p>(۱) نام آتشکدہ گشتاسب کہ در بلخ ساخته بود و تمام گنج ہائے خود را در انجا گذاشته و ذوالقرنین اور اخاب کرد و گنج ہا را برداشت و مطلق آتشکدہ را نیز گویند و (۲) بمعنی برق ہم آمدہ و (۳) آتش و (۴) آتش پرست را نیز گفتہ</p>
<p>آذرگان (اصطلاح) بقول صاحب موبد الفضلا نام شہریت۔ (اردو) ایک شہر کا نام۔</p>	<p>اند۔ (۵) نام فرشتہ ایت موکل بر آتش و پیوستہ در آتش مقام دارد و معنی ترکیبی آن</p>
<p>آذر گرشپ (اصطلاح) صاحب رشیدی بضم آذر گرشپ فرماید مراد آذر گشب آ گوید کہ آذر گشب مخفف آذر گرشپ است</p>	<p>آتش جہندہ چہ آذر بمعنی آتش است و گشب بمعنی جہندہ و خیز کنندہ آمدہ است و این معنی مناسبت تمامی برق دارد و صاحب شمس</p>
<p>(الف) آذر گشتاسب (اصطلاح)</p>	<p>بذیل (ب) ذکر معنی نمبر (۱) و (۴) کند و فریاد</p>
<p>(ب) آذر گشب صاحب برہان</p>	<p>کہ (۶) نام واضح رسم آتش پرستی ہم و بجا لہ</p>
<p>(ج) آذر گشب بر (ب) فرماید</p>	<p>حل اللغات گوید کہ (الف) و (ج) با معنی</p>
<p>(د) آذر گشب کہ بفتح کاف (۴) مخصوص و (د) را مرادف (ب)</p>	<p>قرار دہد و صاحب رشیدی با (آذر گشب)</p>
<p>فارسی و سکون شین نقطہ دار و باے فارسی نام فرشتہ ایت موکل بر آتش و پیوستہ در آتش میباشد و مخفف (ج) و (ج) بقولش</p>	<p>ذکر (آذر گشب) کردہ ہر دو را مرادف یکدیگر گوید و مخصوص با معانی نمبر ۱ و ۲ و ۵ کردہ</p>

<p>فرماید که در فرہنگ بدین معنی (آذر گشپ) آذرگون (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>و (آذر گشپ) نیز آورده و بقول صاحب نگری برہان بضم کاف فارسی و سکون واو و نون</p>
<p>(آذر گشپ) و (آذر گشپ) و (آذر گشپ) (۱) نوعی از شقائق است کہ کنار ہائے آن</p>	<p>و (آذر گشپ) ہر چہار بمعنی (۱) و (۲) و (۵) سرخ و میانش سیاہ می باشد و بعضی گویند</p>
<p>بہم مرادف - مولف گوید کہ طرزیان این</p>	<p>نعت پریشان است و حقیقت آنست کہ</p>
<p>الف تا (د) بہر پنج معنی مرادف یکدیگر است</p>	<p>می رود و بعضی دیگر گفتہ اند (۳) کہ نوعی از</p>
<p>(نظامی ۱۵) زردہ موبدش فعل زردین برآید</p>	<p>با بوز است و (۴) گل ہمیشہ بہار را نیز گفتہ</p>
<p>شدہ نام آن خانہ آذر گشپ بہ (فردوسی</p>	<p>اند و معنی ترکیبی آن آتش مانند است چہ آذر</p>
<p>(۱۵) سوارے کردار آذر گشپ بہ زکابل</p>	<p>بہنی آتش و گون بمعنی مانند باشد و (۵)</p>
<p>سورے سام شد بر سر اسب بہ (۱۵) ہان آب</p>	<p>نام اسپے ہم ہست و (۶) سمندر را ہم گویند</p>
<p>تو شاہ اسپ من است بہ کلاہ تو آذر گشپ من</p>	<p>صاحب شمس صرف معنی آول و چہارم را ذکر کند</p>
<p>است بہ (اردو) (۱) ایک آتشکدہ کا نام</p>	<p>و بقول صاحب ناصری مرادف آذر یون بمعنی</p>
<p>جو گشتا سپنے بلخ میں بنا یا تھا۔ (۲) بجلی۔</p>	<p>اول (قطران تبریزی گفتہ ۱۵) زخون و قن</p>
<p>(موث) (۳) آتش راگ - موث۔ (۴) آتش پرست</p>	<p>ہمہ روزہ دو دیدہ و دل من بہ یکے بہ آذر ماند</p>
<p>(دیکھو آتش پرست) (۵) ایک فرشتہ کا نام جو آگ پرست</p>	<p>یکے بہ آذر گون بہ صاحب سروری بذیل آذر یون</p>
<p>کہا جاتا ہے۔ (۶) آتش پرستی کے بانی کا نام۔</p>	<p>ذکر این کردہ و گوید کہ مرادف یکدیگر است۔</p>
	<p>معنی گل زرد رنگ کہ در خراسان ہمیشہ بہار ش</p>

<p>خوانند و شیرازیان خیری و گا و چشم - صاحب جہانگیری ہم بر معنی اول اکتفا کند و حلیہ لفظ را با واد مجہول گوید۔ (حکیم سنائی ۵) کہ پنہاں</p>	<p>ہمیشہ بہار بھی کہتے ہیں۔ (۵) گھوڑے کی ایک قسم جس کا رنگ سرخ ہوتا ہے اقسام کیت سے۔ (۶) سند جو آگ میں پیدا ہوتا ہے۔</p>
<p>آذر م بقول صاحب برہان بفتح رابع و سکون میم زین اسپے را گویند کہ غذا آن دینم باشد و بمعنی نذرین ہم آمدہ (مراد ف معنی اول آذر م) کہ گذشت۔ صاحب سروری ہم ذکر این فرمودہ است۔ (شمس فخری ۵) زین اسپ کتبگی مشہور را پ از مہر بستہ آذر م ست پ (آردو) خوگیر۔ نذرین۔</p>	<p>کرد جز ایرز بسنگ خارہ آذر را پ کہ رویا ندھے جزوے ز خاک نیرہ آذرگون پ (حکیم ازرقی ۵) ہوئے خلقش از خواہی کنی آذر چو آذر گون پ نبات خشمش از خواہی ز آذرگون کنی آذر پ صاحبان رشیدی و پہلوی و موید و بحر ہم ذکر این می کنند بمعنی اول۔ (آردو) (۱) لالہ کی ایک قسم۔ (۲) ایک قسم کی سرخ گہانس جو پانی میں اُگتی ہے۔ (۳) بقول صاحب جطاعظم سونہل و سونا موتی۔ مرہی۔ صاحب آصفیہ</p>
<p>آذر ماہ (اصطلاح) بقول صاحب آذر مہ برہان نام ماہ نہم است از سال شمسی و آن بودن آفتاب بود در برج قوس۔ مؤلف گوید کہ در حیدر آباد دکن اولین ماہ است از آغاز سال فصلی کہ بر لبست و نہ یوم ختم شود۔ صاحبان شمس ناصری و جہانگیری و موید ذکر این می کنند۔ (حکیم ازرقی ہندی ۵)</p>	<p>فرماتے ہیں کہ بابونہ اسم نذر ایک قسم کی بوٹی نباتات میں سے ہے جسکے پہولون کا پروردہ روغن اکثر درد وغیرہ کے کام میں آتا ہے (۴) سدا بہار بقول صاحب آصفیہ ایک نبات کا نام جو ہمیشہ سرسبز اور تازہ رہتی ہے جسے گل</p>

دست آذرہ از کمان ہو یا پیر یازد چو ناوک
 معنی دوم ساکت۔ صاحب شمس فرماید کہ آذرنگ
 دل و وزب (ارُو) سال شمسی کے نویں
 بافتح و بالمد (۱) درخصیت و ہمد و کاف فارسی
 بہینہ کا نام۔ دکن میں سال فصلی کا پہلا مہینہ (۲) دمار و ہلاک دریغ و در شر فنامہ ابراہیمی
 (۳) بمعنی روشن و بروزن با و رنگ بمعنی نمبر (۱)۔
 ۲۶ دن کا۔

آذر مہر (اصطلاح) بفتح میم و سکون مابعد
 بقول صاحب رشیدی کہ بعض لفظ آذر نوشتہ
 (۴) نیز بمعنی آتش آمدہ۔ صاحب رشیدی
 فرماید کہ بذال موقوف و رائے مفتوح روشن و
 نورانی و بمعنی آتش ہم دریغ و ہلاک نیز۔ صاحب
 سروری فتح ذال معجم را التلمیح کند و فرماید کہ در رنگ
 بادل مہلہ نوشتہ بمعنی رنج و محنت اما در لسیہ
 میزرا بادل مہلہ بمعنی دمار و ہلاک آمدہ و بذال معجم
 بمعنی روشن و در کلام اکابر بمعنی آتش ہم یافت
 (ارُو) فارسیوں کے سات آتشکدوں سے
 پہلے آتشکدہ کا نام۔

آذرنگ بقول صاحب برہان بفتح نون
 بروزن لاالہ رنگ بمعنی روشن و لوزانی باشد
 و بمعنی رنج و محنت صعب و غم سخت و ہلاکت
 نیز گفتہ اند۔ صاحب نامری گوید کہ در اصل آذر
 رنگ بود یعنی برنگ آتش بقا نوئے کہ در (۵)
 (شمس فخری ۵) در ترکیب تنج شہ
 و دست او پہ فلک کرد و نفع غم و آذرنگ بہ (۶) در
 (۷) فروغ پدید است از ہر دو رنگ بہ دل
 سنگ گشت از فروغ آذرنگ بہ مخفی مباد کہ در

<p>صريح ثانی صاحب شمس آذرنگ را بذال مجر نوشته و صاحب سروری بذال مہملہ (حکیم قطران ۳۵) غایبی از دوستان و حاضری از دشمنان بدوستان را آذری دوستان را آذرنگ بدوستان (محمود محمد ۳۵) سے نویں دن کا نام۔</p>	<p>نہم از ہر ماہ شمس۔ (ارو ۱) فارسیوں کے سات آتشکد دن سے دوسرے آتشکد کا نام۔ (۲) سال شمس کا توان مہینہ۔ (۳) ہر ماہ شمس سے نویں دن کا نام۔</p>
<p>چو گوگرد ز مختشم آذرنگ بدوستان (حکیم قطران ۳۵) باد رنگ بدوستان (ارو ۱) ایک درخت کا نام (۲) ہلاکت (سونٹ) رنج (نور) محنت (سونٹ) (۳) روشن (۴) آتش۔ آگ (سونٹ)۔</p>	<p>برہان نام ساحرہ بود از نسل سام و خدمت آتشکد صفایان می کرد و ذوالقرنین اورا بر بلیناس حکیم داد و بدین سبب بلیناس را جادوگری گفتند و صاحب سروری نوشته کہ این</p>
<p>آذر یون (اصطلاح) بقول صاحب سبب بلیناس جادو لقب او شد (نظامی فرماید در د دختر جادو از نسل سام بدوستان (۱) بخشی آذر یون نام بدوستان صاحب رشیدی فرماید کہ دخترے از نسل سام کہ در آتشکد صفایان می بود چون سکندر بنحو است خراب کند خود را از سحر بصورت مار مہیب نمود اورا کرد بلیناس سحر او باطل ساخت سکندر بدو بنحید و بلیناس بسا جادو و بہا از او آموخت و بعد ازان اورا بلیناس جادو گفتند</p>	<p>آذر نوشت (اصطلاح) بقول صاحب برہان بضم نون و سکون واو و شین۔ (۱) بخشی نوش آذر است و آن آتشکد دوم باشد از جملہ آتشکدہ فارسین۔ صاحب رشیدی و جہانگیری بعضی فقط آذر و صاحب ناصری ہم ذکر این کرده است۔ صاحب شمس اللغات باتفاق برہان نیز فرماید کہ (۲) ماہ نہم بود از سال شمس و آن بت ماندن نیز اعظم است در برج کمان و (۳) نام نور</p>

<p>(۷) اسے چہرہ زیبا سے تو رشک بتان آذری :- ہر چند وصفیت میکنم لیکن ازان بالا تری :- (اُردو) (۱) وہ جو منسوب ہو شہر یا بجان</p>	<p>صاحبان جهانگیری دشمن و بحر و مویذ ذکر این کرده اند۔ (اُردو) ایک ساحرہ (لکی کا نام) جونس سام سے تھی۔</p>
<p>کیجاں۔ (۲) اور وہ جو منسوب ہو لفظ آذری کے تمام معنوں کیجاں۔ اُردو میں لفظ آذری استعمل ہے۔ بقول امیر آذری آذری کی طیف نسبت ہے۔ (موس ۷) نالے سے میرے گرم جنگ زہرہ و ماہ کا فراج پڑ گرمی سے میری سرد تر طبع بروج آذری :- (دولہ ۷) خندہ برق تج میں گرمی ہر تیر ماہ پڑ گریہ زخم ترین جوش سحاب آذری :-</p>	<p>آذری ہوشنگ (اصطلاح) بقول صاحب برہان نام اولین پیغمبریت کہ ہمچو سبوت شد داورامہ آباد نیز گویند و امتان اور آذری ہوشنگ خواند۔ صاحب نامری فرماید کہ او پیش از ہوشنگ شاہ بن تمہورس دیوبند بود و این طائفہ را آذریان نیز گویند۔ صاحبان بحر عجم و اندہم ذکر این کرده اند۔ (اُردو) ایک پیغمبر کا نام جو پہلے پہل عجم میں سبوت ہوا۔</p>
<p>آذریاس (اصطلاح) بقول صاحب برہان بایا سے تختانی بالف کشیدہ و بہ سین بلے لفظ زدہ صنع درخت سداب کو ہی است و در استقا بکار بر بند و بفتح ہمزہ ہم آمدہ۔ (اُردو) بقول صاحب جامع اللغات نبات سداب جو استغالی بیماری کو دفع کرتی ہے۔</p>	<p>آذری بقول صاحب شمس (۱) آنکہ منسوب باشد از آذر یا بجان و نام شہریت شہور۔ صاحب اند در عبارت بالا و او عطف را با کاف بیانہ مبدل کرده است فی الحقیقت آذری نام شہر ہے نسبت بلکہ نام کسے باشد کہ منسوب بشہر یا بجان است (۲) منسوب بر آذر بحج معالی آن (خرو</p>

<p>سروری و موید صرف منی اول را ذکر کنند صاحب تحقیق الاصطلاحات فرماید که ارباب لغت، در تفسیر این اختلاف بسیار دارند و موافق تفسیر صاحب قاموس و تحقیق صاحب فتنه المنین گل آفتاب پرست است چنانکه آزاد بلگرامی گوید (ص ۵) رخ هم چشم لیلیدین از مجنون نمی آید پد تماشای همه تابان ز آذریون نمی آید به محقق بلگرامی یعنی صاحب تحقیق میفرماید که بعد گذرا نیدن سند از کتاب معتبره یا بیت استاد دے یا بزبان لغت اگر مصنف بیت خود یا بیت بعضی از موزونان هند آورد مضائقه ندارد و گاهی در لفظی که مسلم است و حاجت سند ندارد بیت خود یا بیت بعضی از شعراے هند آورده می شود براسے زیادت توضیح صاحب در پی و پهلوی در منی اول همربان صاحب برهان است (اردو) (۱) دیکو آذریون مجمر و سکون نون و ضم با گفته اند صاحبان</p>	<p>مولف گهتا ہے کہ بقول صاحب برهان خست سدا ب کو ہی کا گوند ہے۔</p>
<p>آذریان بقول صاحب برهان بکسر راج بر وزن آدمیان امتان آذر ہونگ را گویند (اردو) آذر ہونگ کے اتیون کو فارسی میں آذریان کہتے ہیں۔</p>	<p>آذریان بقول صاحب برهان بکسر راج بر وزن آدمیان امتان آذر ہونگ را گویند (اردو) آذر ہونگ کے اتیون کو فارسی میں آذریان کہتے ہیں۔</p>
<p>آذری دخت (اصطلاح) بقول صاحب شمس نام دختر پرویز شاہ کہ لشکر بد و بیعت کردہ ششاہ ملک راند۔ صاحب موید ہم بحوالہ ادات ذکر این فرمودہ است۔ (اردو) پرویز کی لڑکی کا نام۔</p>	<p>آذری دخت (اصطلاح) بقول صاحب شمس نام دختر پرویز شاہ کہ لشکر بد و بیعت کردہ ششاہ ملک راند۔ صاحب موید ہم بحوالہ ادات ذکر این فرمودہ است۔ (اردو) پرویز کی لڑکی کا نام۔</p>
<p>آذریون (اصطلاح) بقول صاحب برهان (۱) بر وزن و منی آذریون است کہ گذشت۔ (۲) و بقول صاحبان شمس رشیدی دختر شاہ مغرب کہ بہرام نام داشت و بعضی از زبنون لفتح الف و سکون راسے ہملہ و فتح زاء مجمر و سکون نون و ضم با گفته اند۔ صاحبان</p>	<p>آذریون (اصطلاح) بقول صاحب برهان (۱) بر وزن و منی آذریون است کہ گذشت۔ (۲) و بقول صاحبان شمس رشیدی دختر شاہ مغرب کہ بہرام نام داشت و بعضی از زبنون لفتح الف و سکون راسے ہملہ و فتح زاء مجمر و سکون نون و ضم با گفته اند۔ صاحبان</p>

صاحب جامع اللغات فرماتے ہیں کہ یہ ایک	ہامون (۱) بمعنی آنچنان باشد چنانکہ ایدون
عجیب و غریب بوٹی ہنایت سُرخ ہوتی ہے۔	بمعنی ابن جبین است۔ صاحب نامری گوید کہ
اسکا شگونہ اگر بیمار کی پشت اور کمر پر باندھیں	آذون تصحیف می نماید۔ برہان آذون را
تو در پشت و کمر جاتا رہتا ہے۔	کہ آنچنان معنی کردہ غلط خواندہ قرخی گوید (۵)
آذریونہ (اصطلاح) صاحب محیط اعظم	بخشش اور او فائدہ اند کردن بہ ماندہ اسکندر و
فرماید کہ این دو اور قانون مسطور است شاع	ہنوادہ قارون بہ خواستہ چون نان دیدہ گوئی
کا ذرونی نوشتہ کہ این غیر از آذریون است	باشرم بہ روستہ کہ ایدون کند ز شرم و کہ آذون
کہ آنرا بفارسی آذرگون ہم گویند و او آفت کہ	صاحب رشیدی فرماید کہ آذون بضم ذال
رنگ شبیہ بزرگ آتش است و صاحب صید نہ	بمعنی چنان۔ صاحب سروری ہم این را بمعنی
گفتہ کہ آذریونہ طالون است کہ بفارسی کلیم شہ	چنان نوشتہ۔ (سنائی ۵) نظر کن یکے در
گویند و کلیم شہ بقول صاحب برہان پنج خارے	خلقت شاہین و مرغابی بہ کہ دانی کر چہ معنی
کہ گل آنرا آذرگون خوانند و آن را پنج چوبک	راست این ایدون و آن آذون بہ مؤلف
اشنان گویند و بعضے گویند کہ پنج زعفران است	گوید کہ از کلام قرخی واضح میشود کہ آذون بمعنی
و شیخ الرئیس در آذریونہ نوشتہ کہ طبع آن گرم	(۲) آنجا ہم آمدہ یعنی شاعر گوید کہ چون محدود
و خشک در سوم است و ضاد آن بسر کہ سودہ	من بخوابد کہ نان و دہر روستہ خود را از شرم این
نافع دار الثلب (اردو) دیکھو آذرگون۔	طرف و آن طرف کند و نمی خوابد کہ روی مسطی را
آذون بقول صاحب برہان بر وزن	بہ بیند و این عادت کریم النضان است کہ در

وقت بخشش از شرم بر روسته مطی له نمی بیند و	فرموده اند- (ارو و) (۱) و یا- (۲) اُدیر-
این اشاره بدانت که هر چه بخش میکنم هیچ است	آذیش بقول صاحب برهان بکثرالت
وازمی آن شرمسارم- عجب است که صاحب	وسکون تختانی و شین قرشت (۱) چوبله را
ناصری برین معنی خیال خود رجوع کرد- ولیکن	گویند که بر آستانه در خانه استوار کنند- و (۲)
غلط کرد که بر برهان اعتراض وارد فرمود و پیچید	بمعنی ریزه چوب و خس و خاشاک- صاحب
خود پیدا نکرد برهان که آن دون را بمعنی آبخنان	ناصری فرماید که در برهان بمعنی چوب آستانه
نوشته غلط نکرد و سندان از کلام سنائی بهم رسید	نوشته و سهو کرده سامانی نیز چنین نوشته و این
که بالا نذر کور شد و شک نیست که صاحب برهان	بیت النوری را شاید آورده (۳) گر کند
معنی دوم را بیان نکرد و صاحب ناصری هم	چوب آستان تو حکم پشخته چو بهاشود آذیش
با وجودی که سند قرخی بدست آمد از معنی دوم	موقوف ناصری گوید که رشیدی بر خطای
سکوت فرمود- تحقیق پندان در یابند که ایدون	آنان واقف و آذیش را بدین معنی می آورد
بدال مهمل داندون بذال مجمر هر دو یک است	که آتش در اصل آذیش بوده بقاعده که در
و صاحب برهان بر لفظ ایندون نوشته است	مقدمه اظهار شده یا سه اشباع فروده تا دلالت
که بمعنی این چنین دایجا آمده پس وجه نیست که	بر کسر ما قبل کند و آتش بفتح تا غلط مشهور است
آن دون بمعنی آبخنان و آنجا نیاید حالا تحقق	دادیش صحیح و در قدیم بر روسته دال فقط
شد که در کلام قرخی استعمال این بمعنی دوم است	می بنادند متاخرین خیال دال منقوطة کرده اند
نه اول و آنرا که معنی دوم را گذاشته اند- تسلیح	حاصل معنی آنکه آتش که سوزانده چو بهاست

بکلم چوب آستانه تو شخنه و حافظ چوبها خواهد شد	لفظ را بجای خود ذکر نکرد - (ارو) بقول صاحب
صاحب سردری همزمان برهان و از همان شعر	جامع اللغات (۱) و لکڑی جو دروازے کے
انوری که گذشت سزگرفته است و می فرماید که	ساته لگی ہو - (۲) خس و خاشاک در بزه چوب
در سوید و شرفنامه آذیش (۳) بمعنی آتش نیز	(نذر) و بقول مولف (۳) آگ - آتش - (نشو)
آده - مولف گوید که سند انوری بر معنی دوم	آذین بقول صاحب برهان بر وزن و
صادق می آید - صاحب دری و پهلوی فرماید	معنی آیین است که (۱) زیب و زینت آرایش -
که آذیش بهر معنی متذکره بنظر رسیده حالاً مولف	و (۲) رسم و قاعده و قانون باشد - و (۳)
حقیر عرض میکند که صاحب برهان در معنی اول غلط	بمعنی آتشی که روغن را از دوغ جدای کند هم -
نه کرد و کلام انوری را شاید معنی اول نداشت	صاحب ناصری صرف معنی اول را ذکر کرده فرماید
البتة معنی سوم را گذاشت و به تحقیق خودش بنا	که آذین آرایش شهر و بازار در اعیاد و ایام
صاحبان دری و پهلوی و سردری و ناصری را	سور و عیش و زیب و زینت خانه باشد صاحبان
بر معنی سوم اتفاق است و بر معنی اول - صاحب	رشیدی و سردری گویند که آذین مراد آیین
پهلوی و برهان که هر دو صاحب زبانند متفق	بندی است یعنی آرایش که در شهرها هنگام قدم
پس ناصری که منکر است بمقابلتش بهار را	سلاطین کنند و در فرنگ مطلق آرایش و
شهادت صاحب دری و پهلوی کافی است	زینت آورده - صاحب جهانگیری با معنی اول
صاحب رشیدی بضم (آذیش - بدل مملک)	برهان متفق و بر معنی دوم مطمئن نیست گوید که
ذکر این هم کرده است و باذال مجله این	در بعض فرنگها بمعنی رسم و عادت هم مرقوم است

دعنی سوم را ذکرے نکرد بہار لفظ آذین را نوشت	صاحب برہان باشد۔ و اللہ اعلم بالصواب۔
و بر سنی آیین اکتفا فرمود۔ مولف را با تحقیق	(اُردو) (۱) زیب وزینت۔ آرایش۔
بہار اتفاق است بر عمومیت منہ سند موجود	(مونث) (۲) ہم۔ (مونث) قاعدہ۔ قانون۔
است (حکیم خاقانی ۱۵) بہر آذین عروس	(ذکر) (۳) بقول صاحب آصفیہ۔ رہی مہینی۔
خاطرش پد چرخ اطلس ابدی بای فرست بد	مدہانی (مونث) دودہ بلونے کا اوزار۔
معنی دوم سندے گیر نیاید و معنی سوم قابل غور	آذین بستن (استعمال) بمعنی زیب
است۔ صاحب رشیدی بذیل (شیرزنہ) کہ	وزینت دادن است و بلحاظ بحث کہ در لفظ
مراد معنی سوم است می فرماید کہ آنرا آئین	آذین گذشت این را تخصیص از ظرف مکانی
بدونون و نیز (بستو) گویند و صاحب سروری	بنشد۔ (حکیم سنائی ۱۵) از پے قدر خویش
بعض لفظ (آیین) معنی سوم را ذکر کردہ گوید	صدرش را پد بستہ روح القدس زخدا آذین پد
کہ بعض این را بنون سوم آیین گفتہ اند و صاحب	(سوزنی ۱۵) بر گل و نسرن ز عنبر بند و
برہان شیرزنہ و بستو را بجائے خود بہمین معنی	آذین اسے عجب پد وانگیے نظارہ گرداند
نوشتہ است و از لفظ آذین در اینجا ذکرے	بران آذین مرا پد (اُردو) آراستہ کرنا۔
نکردہ و نیز لفظ صحیح و چمن در فارسی بہمین معنی	(نسیم ۱۵) آرزوے گو بہر مضمون کی لڑیان
آمدہ و صاحبان لغت ذکر آن کردہ اند۔ و	گو نہ ہکر پد کیجئے آراستہ بازار سنی میں دکان پد
بر ہیچ یک لفظ اشارہ ہوسے آذین نافرودہ	آراستہ کرنا۔ بقول امیر بنا نا۔ سنوارنا۔
اند۔ مولف خیال می کند کہ دعنی سوم تسامح	سجنا سجانا۔

الف ممدوده بر اسم مملو

آرا | بقول صاحب برهان بر وزن خارا (۱) آرایش و (۲) آرایش کننده و آراینده را گویند همچو سخن آراء و بزم آراء و (۳) امر بدین معنی هم هست یعنی آرایش کن و بیا را غالب و پهلوی در قاطع برهان گوید که لفظ آراء معنی آرایش ندارد و بدون افزایش اسم و راول او افاده معنی فاعلیت نمی کند و صاحب قاطع القاطع می فرماید که هرگاه امر با اسم ترکیب میابد گاهی افاده مصدریت می کند و زمانه فاعلیت را باشد و وقتی معنی مفعول می دهد پس بموجب این قاعده (آرا) بمعنی آرایش هم خواهد بود و گوید ترکیب باشد و الف بمعنی فاعل می آید چنانکه الف در (دانا و بینا) مولف گوید که فارسیان لفظ (آرا) را بمعنی آرایش استعمال کرده اند و صاحب سروری که کاشانی است ذکر این فرموده است و در کلام شیخ آذری هم یافته میشود.

(۴) گر بود خوب روے و خوش معنی پد خوب رُورا چه حاجت آرا پد پس از بر اسم این معنی ضرورت ترکیب با اسم هم باقی نماند و نسبت بمنی دوم مولف را با صاحب قاطع القاطع اتفاق است. (غزالدین شروانی ۲۳۲) روے بنما و بزم را آرا بنا چون تویی آفتاب بزم آرا پد صاحب رشیدی را هم با هر سه معنی اتفاق است اگر چه شاید او غیر مطابق صاحب سی پهلوی گوید که امر از آرایش و آراینده و بمنی دوم با فاعل مستعمل شود و صاحب نامری فرماید که امر است از آرایش دهنده و بمنی مرکب استعمال نمایند مانند بزم آرا تحقیق پسندان دریابند که هر دو زباندانان آخر الذکر در تعریف و معنی لفظ چه قدر بے التفاتی با کرده اند رحمت بر اول است و بقول صاحب مانند بمعنی آراینده و امر از آراییدن یعنی آرایش کن بسیار استعمالش

مرتب می آید (قاتل) موثقت گوید کہ امر از مصدر آراستن ہم و ترکیب در استعمال از برای امر ضرورتی ندارد البتہ برائے افادہ معنی فاعلیت اسم در اول حصہ امر می آرد و بدون آن ہم معنی اسم فاعل کند چنانکہ گذشت۔ (ارُو) (۱) آرایش بقول امیر (آراستن سے حاصل مصدر) بناو سنگار۔ سجاوٹ۔ (کیف ۱۵) آرایشون سے یار کو فرصت کہاں ملی ۛ رکھا جو آئینہ کبھی شانہ اٹھا لیا ۛ (بجر ۱۵) مزارون میں نہیں ہے خانہ دنیا کی آرایش ۛ مرسے پر فیصلہ جیتے جی سارا بکھیرا ہے ۛ (۲) آرایش کرنے والا۔ آرایش دینے والا۔ امیر نے (آرایش) دینا آرایش کرنا کا ذکر فرمایا ہے اور انہیں مخون میں لفظ آرا کا استعمال اسم کے ساتھ اُردو میں پایا جاتا ہے (ناسخ ۵) باغبان اپنے گل و سیوہ سے رکھ خاطر جمع ۛ میں تو مشتاق چمن میں ہوں چمن آرا کا ۛ (۳) آرایش کر۔ آرایش دے۔ آراستہ کر۔ سنوار۔

آراج | بقول صاحب جامع اللغات مراوث آراج (۱) نام بانوریت (۲) و مصدر دست از پنچہ تابہ آرنجہ دیگر کے از اہل لغت ذکر این نکرده است۔ (ارُو) آپ ہی کے قول سے (۱) ایک بانور کا نام (۲) اور یا تھ پنچہ سے کہنی تک۔

آراد | بقول صاحب برہان بروزن آباد (۱) نام روز بست و پنجم است از ماہ شمس (۲) و نام فرشتہ باشد کہ موکل است ہر روز آراد و امور و مصالح این روز تلقین با و دارد و گویند درین روز جامہ پوشیدن بسیار خوب است و سفر کردن بسیار بد۔ صاحب نامری گوید کہ نام بست و پنجم است از ماہ شمس و در معنی دوم ہمزبان برہان و صاحب رشیدی باتفاق برہان گوید کہ بدون الف دوم (آرد) ہم آمدہ۔ صاحب جہانگیری ہم صغیر نامری۔ (ارُو) (۱) ہر ماہ

شمسی کی پچیسویں تاریخ کا نام۔ ۲۰) ایک فرشتہ کا نام جو اس مہینہ کے آیام کا موکل ہے۔

آرازش | بقول صاحب برہان بکترائے ہوز بردن آسایش یعنی خیر و خیرات و در راہ خدا چیزے کہے دادن باشد۔ صاحب ناصری فرماید کہ لفظ غالب اینست کہ درین لغت آرازش بوجہ باشد۔ (اردو) خیر خیرات انھیں معنون میں کہتے ہیں یعنی وہ بخشش جو راہ خدا میں دیجائے صاحب جامع اللغات نے اسکا ترجمہ (خیرات کرنا اور سخاوت) فرمایا ہے۔

آراستک | بفتح تاء ثناتہ و سکون کات تازی بقول صاحب اندھجوالہ فرہنگ نام طائریت کہ فارسیان آرا پرستو و پرستک ہم خوانند۔ صاحب برہان بلفظ پرستک گوید کہ نام پرندہ ایت کہ پشت و دم اوسیاہ و سینہ اش سفید و منقارش سرخ می باشد و در صف خانہ آشیان می کند۔ اور ابرہی خطاف می گویند و بلفظ پرستو فرماید کہ مراد پرستک است و بعضے گویند پرستو خطاف کو ہی است و صاحب غیاث ابن را ابابیل گوید۔ (اردو) امیر نے لفظ ابابیل پر فرمایا ہے کہ پرستو کہ خطاف کو کہتے ہیں ایک چھوٹا سا پرندہ رنگ جکے سینے کے پر سفید ہوتے ہیں۔ (تفسیر) ہین باہر سے یعنی شہج کے یون نخر نیون سے کہ جیسے آشیان سے سر نکالے ہین ابابیلین یہ آپ فرماتے ہین کہ عربی میں ابابیل کے معنی گروہ گروہ ہین جکا ذکر قرآن میں ہے لیکن چونکہ وہ جانور ان غیبی خطاف سے مشابہ تھے اس لئے عرف میں خطاف کو ابابیل کہنے لگے۔ (تفسیر فتح الغریز)۔

آراستن | بقول صاحب بحر عم باسین موقوف زب و زینت دادن مطلقاً و تزئین چیزے بافزایش زیور وغیرہ نقیض پیراستن کہ آن تزئین کلم کردن باشد از چیزے۔ چنانکہ

(ع) آراستن سرور پیراستن است : و مضارع این (آراید) (سالم التقریف) میفرماید
 که فارسیان کلمہ بر را کہ زاید است بر این مصدر برائے حسن کلام و رعایت وزن شعری آرنده
 و صاحب نوا در المصادر گوید کہ بالمد والقصر زیب گرفتن در نیت دادن صاحب نامری
 فرماید کہ آراستن و آراستن بمعنی توانستن آمده و آراست و نیارست یعنی توانست نتوانست
 و ہم چنین است یارد و نیارد چه الف بیابدل شود چون حرفے براہ در آید صاحبانند
 همزمان ناصری و بقول صاحب غیاث خوشنما گردانیدن حیرے را بر زیادت کردن حیرے
 بران چنانچہ آرایش دامن لبخاف و آرایش دست بر یور صاحب سروری راست گوید
 کہ آراستن بمعنی توانستن باشد و مخفف آراستن نیز صاحب نامری غلط کرده است کہ
 آراستن و آراستن را یکجا نوشته بمقابلہ آن معنی اصلی آراستن را ذکر کرد چون استن بمعنی
 توانستن مصدرے متقل است و مخفف آراستن ہم پس صاحب ناصری را صراحت آن
 ضرور بود بالجملہ بالفاق اہل لغت قول صاحب بحر عم قابل و ثوق است مخفی مباد کہ شہل
 این مصدر عام است و فارسیان آراستن بساط و آراستن حوان و آراستن عشر نگہ گفتہ
 اند۔ (بیدل ۵) عشرت رنگست ہر جا گل بساط آراشود : مفت جام ما کہ می گردد
 بدوران شما : (نہجوری ۵) آراستہ خوان غمش بصد رنگ : صد مہر بگرد یک شکر نیت :
 (جامی ۵) قدسیان بہر تو آراستہ عشرت کہ انس : تو درین نمکدہ چون غمزدگان ماندہ
 اسیر : (اردو) آراستہ کرنا بقول امیر بنانا سنوارنا۔ سجا سجانا۔ (آتش ۵) اب
 زمین پر پاؤں ہی رکھ کر نہیں چلتا ہے یار : کہ چکا آراستہ اسکو مقرر آیند : آپ ہی نے

لفظ آراستہ پیراستہ پر فرمایا ہے کہ نظر دقیق نگاہ کرتی ہے کہ آرایش کی چیزیں بڑھانے سے جو تزیین ہو اسکو آراستگی کہتے ہیں جیسے زیور اور لباس۔ مٹی۔ سرے وغیرہ سے مشق کی سجاوٹ اور ناخوش آئند چیزیں دور کرنے سے جو زینت ہو اسکو پیراستگی کہتے ہیں۔
جیسے خط بنوانا بڑھے ہوئے ناخن ترشوانا۔ درخت سے کاواک شاخوں کا چھٹوانا۔

<p>آراستہ بقول صاحب بحر عجم کہ بذیل مصدر (۱) کل تلک آراستہ دیکھی ہے جس جائزہ قص آراستن ذکر کند (۱) بمعنی بتخانہ نیز مولف گوید کہ (۲) مفعول از مصدر آراستن و بقاعدہ (۳) ندی۔ (مونث)۔</p>	<p>آراستہ بقول صاحب بحر عجم کہ بذیل مصدر (۱) کل تلک آراستہ دیکھی ہے جس جائزہ قص آراستن ذکر کند (۱) بمعنی بتخانہ نیز مولف گوید کہ (۲) مفعول از مصدر آراستن و بقاعدہ (۳) ندی۔ (مونث)۔</p>
<p>آراستہ ساختن (استعمال) متعدی مراد آراستن است۔ (صائب) (۱) نیز کز جان سیر کند همان را پدید ضرورت است کہ آراستہ سازد خوان را پدید</p>	<p>فارسیان ماضی مطلق بزیادت ہائے زائدہ صاحب نوادر ہم ذکر این ہر دو معنی کند صاحب مؤید فرماید کہ معروف و بمعنی (۳) رود خانہ آمدہ۔ صاحب شمس ہم ذکر معنی اول و دوم کند شاہد در مصدر ماضیہ۔ (اردو) (۱) بتخانہ</p>
<p>آراستہ لعبت (اصطلاح) صاحب فرنگ اندر لاج بجاوہ فرنگ نظر العجائب فرماید کہ از اسماء معشوق است۔ (اردو) فارسی میں آراستہ لعبت مشق کو کہتے ہیں۔</p>	<p>شاید در مصدر ماضیہ۔ (اردو) (۱) بتخانہ (مذکر) (۲) آراستہ بقول امیر سنوارا ہوا۔ سجایا ہوا۔ (منظر) ہر طریق حسن سورہ نور پڑ آراستہ مثل گیسوے حور پدید (نسخ)</p>

<p>آرام بقول صاحب برہان بروزن با دوام (۱) بمعنی سکوت و قرار و طاق و اطاعت د (۲) امر ساکن شدن و قرار گرفتن ہم۔ (از مصدر آرا میدن۔ مولف) و (۳) بمعنی جاے</p>	<p>آرام بقول صاحب برہان بروزن با دوام (۱) بمعنی سکوت و قرار و طاق و اطاعت د (۲) امر ساکن شدن و قرار گرفتن ہم۔ (از مصدر آرا میدن۔ مولف) و (۳) بمعنی جاے</p>
--	--

و مقام ہم آید است (۴) باشد رانیز گویند کہ در میان شہر و دہ و قصبہ باشد صاحب نامی
فرماید کہ معنی چہارم مراد آرام بن است (۵) صاحب رشیدی فرماید کہ معنی آرامندہ ہم۔ و
(مولف گوید کہ بقاعدہ فارسیان بجائے کہ اسم در اولش آید چنانکہ خلد آرام بہ نسبت معنی سوم
فرماید کہ اصلش آرامگاہ بود بکثرت استعمال آرام شدہ صاحبان سروری و سراج ہم ذکر این کردہ
اند اما صاحب شش اللغات نوشتہ کہ آرام بالفتح جمع ریم یعنی بزرگوہی و بفتح و بعد الف آہوان
سپید و خالص در حل اللغات جمع ریم بمعنی آہوسے سفید چنانکہ سلمان گوید (۶) ویداز بگ
در آیام تو شاہین شاہین بزرگد با شیر بدوران تو آرام آرام بہ و در فارسی بفتح و المہ قرار و
لشکین و امر بآرام و آرامندہ و جاسے و مکان و باشد کہ در میان شہر و قصبہ و دہ سازند غلب
کہ این لفظ ہندی بودہ باشد۔ صاحب سخندان پارس گوید کہ آرام در شکرت عیش باغ را
گویند و از ہمین است باغ آرام۔ مولف گوید کہ عجیب نیست کہ فارسیان بمعنی چہارم را از شکرت
گرفتہ باشند (سبع الدین زبیری ^{۱۱۵۵}) اسے بردہ زمیں قرار د آرام بہ نزد من بقرار و آرام بہ
(فردوسی ^{۱۱۵۶}) ہمدی نشیند بآرام تو بہ ز تاج و کمر بستہ و نام تو بہ بہار و صاحب اند نسبت
معنی چہارم می فرماید کہ ائمہ لغت بدین معنی آرام بن آوردہ اند تا سندے بہم نرسد۔ جزم
کلی بر صحت آن نمیتوان کرد بہر تقدیر بمعنی اول باللفظ رفتن۔ بردن۔ گرفتن۔ کردن۔ دادن
و داشتن مستعمل۔ مولف حقیر گوید کہ انحصار استعمال این با مصادر خاص نقص تلاش است۔
اگرچہ استعمال این با مصادر تازہ ہم بنظر آید چنانکہ می آید و لیکن منحصر برین نیست ہرچہ بنظر
آمد ہمین قدر است (ظہوری ^{۱۱۵۷}) این چنین گر میشود آرام صرف بہ وام باید کرد آراے ذکر

(صائب ۷) طاعت کجاست رُوسے عرفناک دیدہ را پڑ آرام نیت کشتی طوفان رسیدہ را پڑ
 (بیدل ۷) سوج دریا را با حل ہنشین منحل است بے قراران نذر منزل کردہ اند آرام را پڑ
 (اُردو) آرام بقول امیر اسکا مادہ رم معلوم ہوتا ہے۔ سنکرت میں جکے معنی دم لینا ہیں۔
 (نذکر) (۱) قرار۔ سکون۔ چین۔ راحت۔ (ناسخ ۷) روح کو آرام دم بھر باغ رضوان میں
 نہیں پڑ خاک اپنی بعد مردن کو سے جانان میں نہیں پڑ (۲) آرام پا۔ اسکا مصدر آرام پانا۔
 (۳) جاسے۔ جگہ۔ (مونث) مقام۔ (نذکر)۔ (۴) وہ باغ جو آبادی میں واقع ہو۔ (۵) آرام
 پانے والا۔

(۷۳) آرام از دل بر شستن | (استمال) بقرار
 کردن است چنانکہ ظہوری گوید (۷) و شستن
 دلارامان تواند کوفت بیستہ پڑ کہ ہم آرام
 از دل ہم دل از آرام بردارد پڑ (اُردو)
 بے آرام کرنا۔ بے قرار کرنا۔ بقول امیر رام لچانا
 یعنی بے چین و بے قرار کر دینا۔ (اسیر ۷)
 گل چہرہ بتان نازک آرام پڑ لے جاتے ہیں
 کہ سندے کہ بدش آملگر چہ شاہد صلہ (بہ) باشد
 دل سے کیا آرام پڑ۔
 و لیکن انحصار را نشاید۔ آرام بخشیدن دل را
 دیکے را ہم درست باشد اگر چہ سند این آلاں

(۷۴) آرام از دل شستن | (اصطلاح) مراد
 ماضیہ چنانکہ ظہوری گوید (۷) نفسہا دستہ
 بدست نیت معاصرین عجم بامولف اتفاق دارند

<p>(آرزو) بہارم بے خزان ز روشن زرد عجب دارم نہ بدل آرام می بخشد ہمدرد عجب دارم نہ دہلوری می فرماید بدون صلہ (۵) بر آساید فلک از بے قراری نہ اگر بے طاقان آرام بخشند (۵) (آردو) آرام بخشنا۔</p>	<p>طفل بازی کوش آرام از معلم می برد تلخ دارد زندگی بر مادل خود کام ماہ (۵) (دلہ) بردار سر بر چنان گوشہ چشت آرام نہ کہ نفس سوخته از خاک سفایان برخاست نہ دندے از کلام سیف الدین زبیری در لفظ آرام گذشتہ است</p>
<p>آرام بردن (۵) (استمال) مراد آرام از دل برداشتن است مخصوص لعل از دل اضانی چنانکہ آرام از دل بردن آرام بردن دل (۱) صاحب ایمان صغی ذکر این تخصیص صلہ از می فرماید ازینکہ شاید بدست دارد۔</p>	<p>آرام بن (۵) (اصطلاح) بقول صاحب بر مان الفتح باے ابجد سکون نون آخر آرام است کہ باغ میان شہر و قصبہ و دہ باشد۔ (مراد منی چہارم لفظ آرام موقوف) صاحب شمس گوید کہ اغلب کہ این لفظ ہندی باشد صاحب رشیدی بذیل لفظ آرام ذکر این فرمودہ است و صاحب جہانگیری و بحر راہم بابران</p>
<p>آرام بن (۵) (اصطلاح) بقول صاحب بر مان الفتح باے ابجد سکون نون آخر آرام است کہ باغ میان شہر و قصبہ و دہ باشد۔ (مراد منی چہارم لفظ آرام موقوف) صاحب شمس گوید کہ اغلب کہ این لفظ ہندی باشد صاحب رشیدی بذیل لفظ آرام ذکر این فرمودہ است و صاحب جہانگیری و بحر راہم بابران</p>	<p>از دل کوہ نہ گر چہ داد است خدا ہم بجا بیدل آرام را بردن نظم فرمودہ است (۵) چون عبار شیشہ ساعت تسلی و ششم نہ از مزاج خاک ماہم بردہ اند آرام را نہ (جامی ۵) یکے پوست در خلط و در خون کشیدہ نہ بر دست از جان و آرامت از دل نہ (صائب ۵)</p>

اتفاق۔ صاحب سخن دان پارس بر لفظ بن فرماید کہ
 بزبان سنسکرت بن صحراے پراز درخت را گویند کہ
 درختانش خود رو باشند و فارسیان بن را مہمی
 باغ استعمال کرده اند و صاحب برہان لفظ بن را
 خرمن و باغ و زراعت گفتہ است و گاہیان را
 و باغبان و محافظ خرمن بہ انہو ان۔
 (موسن ۷) خو ہو گئی، ہجران میں ترپنے کی
 شب وصل پہ گوجین ہو دکو مجھے آرام نہو گا۔
 آرام پذیر شدن (استمال) مراد
 آرام یافتن و آرام پذیرفتن است چنانکہ نظیری
 نیشا پوری میفرماید (۷) مجنون نشد آرام
 پذیر از رخ لیلے بہ دروایت جدائی کہ بدرمان

آرام بودن (استمال) حاصل بودن
 نرسیدہ ہے۔

سکون و راحت است صاحب دُرُغان آصفی ذکر
 این کردہ است و باصلہ (در) باعتبار شخص
 کردہ۔ (نظامی ۷) بحر نے سبیل کتم نام ہے
 کہ باشد درین جنبش آرام وے بہ مولف گوید کہ
 آرام بودن کہے کسرا و آرام بودن از چیزے
 وار کسے ہم درست باشد۔ توان گفت کہ برابر
 بالا خانہ آرام می باشد۔ (بیدل ۷) درین
 وادی چنان آرام باشد کار و انہارا کہ مہوشی
 را بدست آمدہ۔ (صائب ۷) ہجر از پنجہر جان
 نہ پذیرد آرام بہ چند برسینہ نہی دست ہے تسکین
 (بیدل ۷) تاحو فنا نیست نفس ناہ نشان
 باش بہ تا قافلہ آرام پذیرد جرسے کن ہے۔

آرام پیدا کردن (استمال) حاصل
 کردن آرام است۔ چنانکہ بیدل گوید (۷)
 آرام ہونا بقول امیر آسایش ہونا۔ چین آجانا۔

<p>کدم آسایش بصد ابرام پیدا کردہ ایم پسیہ باشد خاک تا آرام پیدا کردہ ایم پ (اردو) آرام گوید (۵) نہ من شہرت متنا دارم دے نام پانا یا آرام حاصل کرنا۔ آرام لینا۔ (ذوق ۵) میخوام پ فلک گروا گذارد یک نفس آرام بخوام پ لحدین بھی ترے مضطر نے آرام پ خدا جانے کہ (اردو) آرام چاہنا۔</p>	<p>پایا یا نہ پایا پ۔ (مومن ۵) سحر تک شام بجہ بن ہی حالت رکھی دل نے پ نہ بجو چین دیتا ہتا نہ آپ آرام لیتا تھا پ۔</p>
<p>آرام دادن (استعمال) عطا کردن آرام و آرام رساندن باشد۔ صاحب مکنا اصفی ذکر این فرمودہ است و باصلہ (بہ)</p>	<p>آرام خاک (اصطلاح) باضاعت بقول صاحب بحر عم (۱) سکون زمین (۲) حلم آدمی۔ صاحب شمس فرماید کہ حلم بشر و ثبات و (۳) ثبات زمین است۔ صاحب مویہ الفضل</p>
<p>ترا رنگ گل نسرین داد پ صبر و آرام تواند بن مسکین داد پ مولف گوید کہ آرام داون کسے را ہم درست باشد و آرام</p>	<p>گوید کہ ثبات زمین و سکونت او و حلم و تحریک بشر باشد۔ مولف خیال می کند کہ معنی سوم از صاحب شمس تسامع واقع شدہ اگرچہ صاحب</p>
<p>چیزے کسے داون ہم معنی آرام دادن بچرے و یکے آدہ چنانکہ الفری گوید (۵) ناموس جو رفته بخجرتوی شکست پ آرام</p>	<p>انند ہر بان شمس است۔ (اردو) (۱) زمین کا سکون۔ (۲) انسان کا حلم۔</p>
<p>ملک و دین بیاست تمام داد پ (اردو) آرام دینا۔ (سوز ۵) کیون ساکنان دینا آرام دو گے اک شب پ بچھا ہون دو ستون</p>	<p>آرام خواستن (استعمال) خواہش آرام</p>

<p>از اسمائے معشوق است۔ (اُردو) بقول امیر یہی لفظ اُردو میں بمعنی معشوق مستعمل ہے۔ (مومن ۷) نہیں ڈر جذبہ طاقت گسل کا ہے دل آسودہ ہے اس آرام دل کا ہے۔</p>	<p>سے گم کردہ کاروان ہوں ہے۔ آرام داشتن (استعمال) بمعنی تسکین داشتن و در آرام بودن است۔ صاحب ارخان آصفی این را بصلہ (با) و (از) و (ہ) و (در) مخصوص فرماید (قدسی شہدی ع)</p>
<p>آرامدن بقول صاحب اندجوالہ فرہنگ فرنگ مراد و مخفف آرامیدن۔ آرام دوست (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>شب کہ دلغ شکرین آرام باخبر نداشت ہے (نائب) (ع) سنبل ز سر زلف تو آرام ندارد ہے (سلیم) طہرانی ع) بے زلف تو آرام بغیر دین آرام ہے</p>
<p>اندجوالہ فرہنگ فرنگ۔ کابل و سست۔ (اُردو) آرام پسند۔ آرام طلب بقول امیر سست و کابل۔ (کیف ۷) دل مرا ضبط فغان تک بھی نہیں کر سکتا ہے کوئی اتنا ہی نہو عشق میں آرام پسند ہے (ولہ ۷) اوصاف سراپا میں وہ آرام طلب تھے ہے تعریف دین چھوڑ دی دقت کے سبب سے ہے۔</p>	<p>(سالک بزدی ۷) منم آن مرغ کہ در بقیہ ندارم آرام ہے بے قراری کشم و قفس سیما ہے مولف گوید کہ بدون صلہ ہم آید (بیدل ۷) سادگی دل را اسیر فکر ہائے خام داشت ہے تا تجربہ بود در آئینہ فکر آرام داشت ہے (ظہوری) (۷) ہمہ بسیار با از ہر کہ خواہد ہے من آرام کی در یوزہ دارم ہے۔</p>
<p>آرام دیدن (اصطلاح) بمعنی مراد آرام یافتن است چنانکہ فغانی شیرازی گوید (۷) شہا گدشت و چشم من یک لحظہ آرامے</p>	<p>آرام دل (اصطلاح) باضافہ محس بقول صاحب اندجوالہ فرہنگ طہر العجائب</p>

<p>نذید ۛ بے گریہ صبح دم نزد بے خون دل شاہ نذید ۛ صاحب ارمان اصفی ذکر این میکند در کلام بیدل ہم استعمال این یافته شد (۵) انچہ از نقش قدم آرام امکان دیدہ ۛ خاک کلفت بردہ ما خون حسرت بسلت ۛ صاحب ارمان این استعمال را بصلہ (بر) ہم ذکر کردہ وسند از کلام شیخ شیراز گرفتہ (ع) بعہد تو می بینم آرام خلق ۛ مولف گوید کہ از کلام بیدل کہ گذشت بصلہ (از) ہم آمدہ۔ آرام ربودن (استمال) مراد آمد بردن است چنانکہ صاحب ارمان اصفی ذکر این کردہ بمعنی بے آرام کردن استعمال بصلہ (از) (سجایی شوتری ۵) یک جلوہ نمود دلبر جانی گئی ہے تاب گئی بے چین گیا آرام گیا ۛ۔ ما ۛ آرام ربود از دل جانی ما ۛ مولف گوید کہ بدون صلہ (از) ہم آمدہ۔ چنانکہ یکے از معاصرین عجم سنجہ تخلص گوید (ع) آرام دلم ربود آرام دلم ۛ</p>	<p>آرام رفتن (استمال) لازم مصدر ضمیہ بے آرام شدن و مانندن آرام است۔ صاحب ارمان اصفی شاہد این از کلام کلیم محمدانی آوردہ (۵) رود آرام ز عمر یکہ بہجان گذرڈ کاروان از رہ نا امن شتابان گذرڈ بہتعال این بقولش بصلہ (از) مخصوص است شیخ علی حزین ہم گفتہ۔ (ع) ز خال کنج بے رنت صبر و آرام ۛ مخفی مباد کہ آرام از چیزے واز کسے رفتن و آرام کسے و چیزے رفتن درست باشد۔ (اردو) آرام جانا۔ بقول امیر چین جاتا رہنا۔ (میر ۵) کس کس اپنی کل کو رووے ہجر نین بے کل اسکا ۛ خوب گئی ہے تاب گئی ہے چین گیا آرام گیا ۛ۔ آرام رسیدن (اصطلاحی) بقول صاحب بمحرعجم رسیدن بمعنی گریختن ہم آمدہ۔ پس آرام رسیدن بمعنی مانندن آرام مراد است ہم رفتن باشد چنانکہ صاحب ارمان گوید (حزین ۵)</p>
--	---

مانند گرد کز رم آہو شود بلند : آرام حی رم	و معنی آسایش است کہ فراغت و راحت باشد
ز دل بے قرار ما : احتمال این بصلہ (از محض)	صاحبان ناصری و سراج ہم ذکر این می کنند
آرام سختن (اصطلاحی) ساختن بقول	(صائب ۵) حاشا کہ زرق دیدہ قربانان
صاحب بحر عم بمعنی کارے را تمام کردن درست	بود : آرامشے کہ در دل بے مدعاے ماست : بد
کردن کارے را و موافق شدن و موافقت	(ارو ۱) آسایش بقول امیر (مونث) چنین
کردن باکے و آمادہ و ہیا نمودن کارے را	آرام - (ناخ ۵) تم جو یان شب باش ہو
و نوشتن و نقش کردن آمدہ این اصطلاح	پہر تا ہے کیا نالان رقیب : خواب آسایش
بمعنی آرام دادن است چنانکہ خزین صفہانی	مین ہم تم پاسبان گردش مین ہے : بد
گوید (۵) سوز بدیدہ خواب و بدل آہ	آرامش داد (اصطلاح) بکسر میم و شین
حسرتم : آرام ساز جان شکیبایے کیستی : صاحب	بقول صاحب ناصری بمعنی اعتدال در مقام
ارمغان ہم ذکر این کردہ است - (ارو ۱) کہو	کہ بتازی آزا نظام کل خوانند و این لغت
آرام دادن -	از فرہنگ و سایر نقل شد و در فرہنگ نیست
آرام سختن (اصطلاحی) مرادف آرام	(ارو ۱) اعتدال انتظام (مذکر) خوش
بردن باشد چنانکہ صاحب ارمغان صغی آوردہ	انتظامی (مونث) -
(حزین ۵) آرام سوز حوصلہ کن نصیب : بد	آرام شدن (احتمال) تسکین چل
یا بحر بے قراری مارا کن بخش : بد	شدن است چنانکہ ملا جامی فرماید (۵)
آرامش بقول صاحب بدیان بوزن	دل پر دم بہتے تا شود آرام دلم نہ کہ تسکین

<p>و قرار از دل مسکین بر پرده صاحب ارمان صغی ذکر این کرده است۔ (آردو) آرام ملنا (فیر) (۵) قسمت میں ہے جلانہ وہاں بھی ملے آرام (طالب آملی ع) گئے آرام در آتش گئے</p>	<p>استمال این بصلہ (با) و (در) آمدہ (سلمان) دیدہ از لگبک در ایام تو شاین شاین پڑ کردہ باشیر بدوران تو آرام۔ آرام پڑ در آب می کردم پڑ مولف گوید کہ صلا (برہم)</p>
<p>فرہنگ فرنگ مراد آرام دوست باشد۔ آرام فرودن (استمال) تسکین قرار</p>	<p>آرام طلب (اصطلاح) بقول اندجوالہ فرہنگ فرنگ مراد آرام دوست باشد۔ آرام فرودن (استمال) تسکین قرار</p>
<p>افرودن است چنانکہ فیضی گوید (۵) آرام فرست لبکہ جہدش پڑ آہستہ فرو صبا جہدش پڑ</p>	<p>افرودن است چنانکہ فیضی گوید (۵) آرام فرست لبکہ جہدش پڑ آہستہ فرو صبا جہدش پڑ</p>
<p>صاحب ارمان اصفی ہم ذکر این کرده (آردو) آرام بڑمانا۔</p>	<p>صاحب ارمان اصفی ہم ذکر این کرده (آردو) آرام بڑمانا۔</p>
<p>آرام کار (اصطلاح) بقول صاحب کرد پڑ (آردو) (۱) آرام کرنا۔ بقول امیر</p>	<p>آرام کار (اصطلاح) بقول صاحب کرد پڑ (آردو) (۱) آرام کرنا۔ بقول امیر</p>
<p>سونا۔ استراحت کرنا۔ (رندہ) نہایت نیند میں ہیں قصد ہے آرام کرنا پڑ پڑ پڑ پڑ</p>	<p>سونا۔ استراحت کرنا۔ (رندہ) نہایت نیند میں ہیں قصد ہے آرام کرنا پڑ پڑ پڑ پڑ</p>
<p>ہیں چھڑون کو بجلیان بالے اترتے ہیں پڑ (۲) آرام پانا۔</p>	<p>ہیں چھڑون کو بجلیان بالے اترتے ہیں پڑ (۲) آرام پانا۔</p>
<p>آرام گاہ (اصطلاح) بقول بہار و صا</p>	<p>آرام گاہ (اصطلاح) بقول بہار و صا</p>

انند از عالم خوابگاه (۵) اُنس میگیرم ارمان آتشی بدون بیان مننی ذکر این فرموده
 بمرودم بر بیابانی نیم بهیم و نایق شعله ام آرامگاه است وحی فرماید که بصله (بر) و (از) و (در)
 کلخن است به مولف گوید که آرامگاه بدون و (بر) آید- مولف گوید که بدون صلہ ہم
 الف ثالث مخفف آرامگاه است چنانکہ جامی چنانکہ کیخسرو گوید (۵) تا دل نشود داغ نگردد
 فرماید (۵) من و دیوانہ محنت کہ شبہای آرام پان سوخته را سوخته می باید (۵) ابر
 جدائی به دل خورده فہم را شدہ آرامگاہ است (۵) نیست رحمہ گرترا در کشتنم تاخیر حبیت به
 آرام گرفتن (استعمال) بقول صاحب صید وحشی کے گرفت آرام تا بسمل نشد به
 انند کہ سجوالہ بہار نوید (۱) آسایش کردن (ظہوری ع) نگہر دطائرش بر صفحہ آرام به (صا)
 و آرمیدن و آسودگی یافتن و آسودن (۲ ع) سر و قد تو را آغوش من آرام گرفت به (صا)
 استراحت نمودن و (۳) خوش کردن دل و (۵) چو بیتابست در گردانن جا خاتم دست
 (۴) آب خوش خوردن و دل خوش کردن بروے دست اٹکر بیش ازین آرام می گردید
 و دل شاد کردن و زہمت خاطر کردن و فرح (ظہوری ع) با وجود آنکہ دل برسد تمکین
 نمودن و (۵) کمر سیج کردن و کمر راست کردن نشست به یک نفس آرام نہ گرفت آرام
 و (۶) نفس راست کردن و نفس درست کردن- ہنوز به (صا تب ع) جز بہ ہنگامہ طفلانہ نگردد
 و دم گرفتن از مترادفات آنست- و بہار آرام به- مولف گوید کہ از امثال متعدده
 آرام گرفتن را بیان نکرده و صرف بر لفظ کہ مذکور شد معنی آرام گرفتن سکون و قرار یافتن
 آرام نوشتہ کہ بالفظ (گرفتن) ہم آوہ صاحب پیدا است- دیگر معانی متعدہ مرا کہ صاحب انند

<p>بعض بیان ترادف بے شاہد ذکر کردہ است۔ خود ذمہ دار است۔ بہار۔ آرام گرفتہ را ذکر کند کہ اسم مفعول از زمین مصدر است (اُردو) (۱) آرام پانا۔ اگر بقول صاحب اند آرام گرفتن کے چھوٹا منی تسلیم کئے جائیں تو (۲) آرام کرنا۔ (۳) دل خوش کرنا۔ (۴) پانی پینا۔ (۵) ہن سب اشجار کے تلے پڑے۔</p>	<p>مولف گوید کہ بدون صلہ ہم آمدہ۔ (ظہوی مشتہدی) (۶) طفل یک ماہہ رزیک نفس آرام نیافت نہ تا نگردد بگہوارہ مینا در خواب پڑ (اُردو) آرام پانا۔ (ناخ) (۷) آرام خوش قدون سے کوئی پاسے۔ بے محال پڑ خرمز و میٹھو ہن سب اشجار کے تلے پڑے۔</p>
<p>آرام میدن بقول صاحب بحر عم آرام گرفتن و ساکن شدن و قرار گرفتن و خنیدن (کامل التصریف) مضارع این آرامد۔ بقول صاحب نوادر المصادر آرامیدن و خفتن آن آرمیدن قرار گرفتن۔ حاصل مصدر این آرام و آرامش کہ گذشت۔ صاحب مویہ الفضلا گوید کہ بار بار موقوف آرام گرفتن و آرام دادن و ساکن و ناجبان شدن و گردانیدن۔ لازم و متعدی ہر دو علی الرغم صاحبان بحر نوادر۔ کہ صرف لازم دانند و صاحبان کشف و انند را باموید اتفاق است۔ (سیف الدین بخاری ع)</p>	<p>کمر سید ہی کرنا۔ (۶) دم لینا۔ استانا۔ آرام لینا۔ آرام ہر ہر (اصطلاح) بقول صاحب صری کہ بعض لفظ آرام ذکر کند نام شہریت از بنا ہائے ہر مزبدا شاہ۔ اکنون رام ہر ہر گوید (اُردو) ایک شہر کا نام جسکو ہر مزبدا شاہ نے آباد کیا تھا۔ جسکو آج کل رام ہر ہر کہتے ہیں۔ آرام یافتن (استمال) سکون و قرار یافتن و آرامیدن است بقول صاحب ارمغان آصفی بصلہ (از) و (بہ) متعل (نظامی ع) فلک جنبش زمین آرام از ویافت (یعنی) ایتمانی ع) نایافتہ جز بیک وجود آرامے پڑے</p>

نزد من بے قرار آرام پ: (اُردو) آرام پانا۔ (۱) آرام پایا ہوا۔ (۲) ساکن ہموار جیسے
آرامیدہ | از مصدر راضیہ (۱) اتم مفعول ہموار ترک جبین نشیب فراز نہو۔ اور دریائین
 بقول صاحب انند (۲) ساکن و ہموار مانند تلاطم نہو۔ (۳) متحمل شخص۔
 دریائے آرمیدہ و آتش آرمیدہ و (۳) کنایہ **آرامیدہ داشتن** | (استعمال) قائم و
 از متحمل۔ عجب است کہ صاحب شمس بذیل محفوظ و برقرار داشتن چنانکہ بیدل گوید
 آرمیدہ نوید کہ آمیختہ و مختصر آموختہ باشد (۵) زین محیط آخر ہجر م عافیت خواہیم
 فتاقل۔ مخفی مباد کہ آرمیدہ مخفی این است رفت پ: موج آرمیدہ دار چین مان گہر: (اُردو)
 دہار ذکر این کردہ کہ بجائے خود بیاید (اُردو) قائم رکھنا۔ محفوظ رکھنا۔ برقرار رکھنا۔

آران | بروزن باران بقول صاحب برہان (۱) نام ولایتی است۔ صاحب انند
 گوید کہ ملکہ است از ولایت آذر باجان و (۲) آرنج رائیہ گفتہ اند کہ مرفق باشد صاحب
 سراج ہم ذکر این کردہ۔ (اُردو) (۱) ایک ولایت کا نام۔ (۲) گہنی۔ (مونث)۔
آراہ | بقول صاحب مویہ الفضلا مصطلکی است فارسیان این را از لغت رومی گرفتہ
 اند۔ (اُردو) بقول صاحب آصفیہ مصطلکی۔ کاف عربی کے ساتھ ایک قسم کا زرو گوئد۔
 ملک الروم فرجا۔ دوسرے درجہ میں حار و یا بس۔ مفید ہاضمہ و جاذب رطوبات و غایہ
 بعض نے گرم بھی لکھا ہے مشہور کاف فارسی کے ساتھ ہے۔

آراسے | بروزن یاراسے بقول صاحب برہان (۱) آرایش (۲) آرایش کنندہ و
 آرایندہ را گویند و (۳) امر باراستن ہم ہست یعنی پیاراسے د آرایش کن مولف گوید

کہ مرادف آرا۔ بلکہ همان (آرا) را کہ گذشت بایا نے راہ (آرا سے) کر دند۔

آرایش | بقول صاحب برہان ہر وزن آسایش (۱) بمعنی زیب و زینت باشد و (۲)

رسم و عادت و آیین را نیز گویند و (۳) نام نوئے است از موسیقی کہ بقول صاحب نامری

آرا (آرایش خوشید) ہم گویند۔ صاحبان شمس و رشیدی و جہانگیری و مؤید ذکر این می کنند۔

(ظہوری ۵) بردیدہ خوچکان ز رویت پد آرایش تمل ارخوان فرض پد (فردوسی ۵)

سوی او یکے نام نہ نوشتہ پد ز آرایش بندگی گشتہ پد بہار صفت منی اول را نوید و فریاد

کہ بالفظ کردن و دادن متعل موقوف گوید کہ انحصار برین دو مصدر نقص تماش است۔

و استعمال این با مصدر متعدده و اسے این ہر دو مصدر بنظر آمدہ کہ بذیل مذکور است ممکن است

کہ استمالے تازہ ہم بنظر آید۔ (اردو) آرایش بقول امیر مصدر آراستن سے حاصل مصدر

بنا وینگار۔ سجاوٹ (بجر ۵) مزارون میں نہیں ہے خانہ دنیا کی آرایش پد مے فیصلہ

ہے جیتے ہی سارا بکھیرا ہے پد (قلق ۵) پہلے کھر پیاں مرتع کار پد شغل آرایش میں

ہر بار پد (۲) رسم (مونٹ) رواج (مذکر) آیین (مذکر) رسم و رواج کے اسناد لفظ (آب)

کے چوتھے معنی پر گذر چکے ہیں۔ آیین کی سند کے لئے دیکھو لفظ آیین۔ (۳) علم موسیقی سے

ایک راگ کا نام۔

آرایش بردن | (استمال) بے رونق (از) و (را) آمدہ۔ (عرفی شیرازی ۵) ندیکند

کردن و زیب و زینت را دور کردن است۔ اسباب ہرم نخت تو رسم پد کوز لغت بت من

صاحب ارمان صغی گوید کہ استعمال این بصلہ برد آرایش خم را پد (اردو) رونق مٹانا۔

بے رونق کرنا۔

آرایش خوبستن

(استعمال) فکر آرایش

دوید تصدین معنی دوم سم می کنند۔ (اُردو)

(۱) علم موسیقی کے ۳۰ راگون سے جنگا موجب

کردن و ارادہ آرایش کردن چنانکہ طہوری گوید

بارد ہے پہلے راگ کا نام۔ (۲) عارض خوبان

(۳) شاہد آرا سے شہ آرایش خود گر خواہد

کا خط۔ (۴) آفتاب کی چمک دمک۔

ہر طرف چون سحر آمینہ گرسے بر خیزد: (اُردو)

آرایش داون

(استعمال) معنی آراستہ

کردن باشند چنانکہ صاب گوید (۳) ریشیا

دماغے دادم آرایش کہ درستی پدہان تلخت

از خمیازہ آن نشہ افیون را پدہ صاحب

آصفی فرماید کہ این بصلہ (از) و (ہر) مستعمل

سند ماضیہ صلہ از۔ راست و باصلہ (ہر)۔ ملا

کاتبی گوید (ع) و دہ بطاس زر آرایش دکان

برنگس پد نظیری نیشا پوری گوید (ع) تو ہم

فراک را آرایش دہ از شکار خود پد مولف

گوید کہ ازین ہر دو مصرع آرایش داون

چیرے را پیداست و آرایش چیرے

داون ہم۔ (اُردو) بقول امیر آرایش

کرنا۔ (ظفر) ہمیشہ کرتا ہوں داغوں کے

آرایش کا ارادہ کرنا۔ آرایش چاہتا۔

آرایش خورشید

(اصطلاح) بقول صاحب

برہان (۱) نام لحن اول ازسی لحن باربد و

(۲) خطے کہ بر عارض خوبان بر آید۔ مولف گوید

کہ (۳) بمعنای حقیقی آب و تاب خورشید باشند

(نظامی) چوزد آرایش خورشید راست پد

در آرایش بدے خورشید مابے پد سند نمبر (۳) بر

لغت آرایش نخت می آید۔ صاحبان سروری و

ریشی ذکر معنی اول کنند و صاحب جہانگیری

گوید کہ نام قولے است از تصنیفات باربد مطر

صاحب دری و پہلوی گوید کہ مراد آئین

جمشید است بمعنی اول آما صاحبان شمس و بحر

دل کی آرایش ۛ مرا تو پیسہ ظفر اس مکان
آرایش ریختن بمعنی رونق بردن و بے آبی
نے کھایا ۛ۔
تاب کردن باشد نہ پریشان کردن و قاتل

آرایش دیدن (استعمال) تماشا دیکھ
کردن۔ صاحب ارمغان ذکر این می کند اگر چه
از معنی ساکت و فرماید کہ بصل (بہ) متصل۔
(نظامی ۛ) بہر کشورے دیدن آرایشے ۛ آب و تاب ۛ۔
بہر منزله کردن آرایشے ۛ (اردو) تماشا

دیکھنا۔ سیر کرنا۔
سغنی است کہ خوش تقریری باشد چنانکہ
آرایش زبان (اصطلاح) بمعنی خوش

آرایش ریختن (استعمال) صاحب
ارمغان آصفی بحوالہ بہار فرماید کہ پریشان کردن
است و از کلام علی خراسانی سند آرد (ۛ)
عکس گل رویش کہ برد آب رخ خور ۛ آرایش
خورشید بآن جیب قبا ریخت ۛ مولف را خوش کلامی۔

آرایش ساختن (استعمال) مراد
عجب نیست کہ صاحب ارمغان آصفی بہ ضمن
لفظ دیگر در بہار عجم یافتہ باشد۔ مولف گوید (ۛ)
کہ از بہمن سند کہ پیش شدہ است پیدا است کہ
آرایش کردن است چنانکہ عرفی شیرازی گوید
اے داشتہ در سایہ ہم تیغ و قلم را ۛ
وے ساختہ آرایش ہم فضل و کرم را ۛ صاحب

<p>ع) بدرود و حسرت آرایش کنند آرا نگاہ من بہ (اُردو) آرایش کرنا۔ آرایش دینا۔ دونوں متراوت ہیں۔ (بحرہ) بے فائدہ آرایش تن کرتے ہیں انسان بہ اس خاک کے انبا شدن و آرایش شدن چیز سے را۔ سے ہاتھ آئیگا کیا خاک بہ۔</p>	<p>ارمغان آصفی ذکر این فرمودہ است۔ آرایش شدن (استعمال) باعث زیب وزینت شدن صاحب ارمغان آصفی فکر این کردہ است۔ مولف گوید کہ آرایش چیز سے شدن و آرایش شدن چیز سے را۔ سے ہاتھ آئیگا کیا خاک بہ۔</p>
<p>بمعنی زیب و زینت دادن آن چیز باشد چنانکہ آرایش ماندن (استعمال) حاصل شدن آرایش است چنانکہ ذرہ صفہائی گوید (س) آرایشے بہر خس و خوار از بہار ماند بہ نخل حیات ماست کہ بے برگ و بار ماند بہ صاحب ارمغان آصفی فرماید کہ استعمال این بصلہ (بہ) و (از)</p>	<p>بمعنی زیب و زینت دادن آن چیز باشد چنانکہ آرایش آفاق (س) آرایش آفاق شد رخسار بزم آرا سے لو بہ آرایش عشاق شد ویدار روح افزا سے او بہ (اُردو) آرایش ہونا (دیکھو امیر اللغات)۔</p>
<p>آرایش کردن (استعمال) آراستن یا فتنہ شد۔ (اُردو) آرایش ہونا۔ (ظفر سہ) ہو گئی کچھ صفو گردون پہ آرایش ہی اور بہ جدولین جو میری آہ آتشین کی کچ گئیں بہ آرایش حاصل ہونا ہی کہہ سکتے ہیں۔</p>	<p>آرایش کردن (استعمال) آراستن وزیب و زینت دادن است۔ (ظہوی سہ) سخن گنج ظہوی زردہ تابر گوئیم بہ صد خرابی دم آرایش ویرانہ کم بہ بقول صاحب ارمغان آصفی بصلہ (از) و (بہ) استعمال۔ (ظفر سہ مشہدی)</p>
<p>آرائی (۱) فارسیان بمعنی آرایش استعمال کردہ اند۔ چنانکہ ظہوری گوید (س) آندہ خوش گرم آیین بندی دل گشتہ است بہ</p>	<p>(۲) زمر و اربید ششم تا کہا سے بہر پیراہن بہ کنند آرایش دختر جہا سے خود چو مادر ما بہ (عرفی)</p>

جذبہ خ حسرت در سینه آرائی مبادیہ (حکیم نزاری)	اطعمہ (چرا کرانی بشکف عفران رخسار
تہستانی (مینا بد برافروزدن اگر شاطہ فطرت	فالودہ بہ باب درنگ و خال و خطا چہ حاجت
جمالے را بزبانی نخرے کرد آرائی (۲) صنیئہ	روے زیباراہ (اردو) (۱) دیکھو آرائش (۲)
واحد حاضر از مصدر آراستن و آراییدن (الو)	آراستہ کرنے اور نوارنے کے مصدر سے صنیئہ واحد حاضر

آراییدن | بقول صاحب بحر عم آرائش دادن و زینت کردن (کامل التعلیف) مضاعف
 این آراید صاحب فرہنگ اند بذیل آرائش کردن این را مراد آراستن نوشتہ۔
 موافقت گوید کہ مینہا فرستے است یعنی آراستن را صاحبان لغت بمعنی زیب و زینت دادن
 مطلقاً و تزئین چہرے با آرایش زیور آورده اند۔ پس این مراد معنی اول باشد چرا کہ
 در تعریف این معنی عام بیان شدہ نہ خاص۔ صاحب نوادر المصادیر ہم ذکر این فرمودہ
 است و مراد آراستن گوید۔ (میر معری) تن از شکر تو آراید چنان چون دیدہ
 از لببت بہ دل از ہر تو افروزد چنان چون جامہ از صابون بہ (اردو) دیکھو آراستن۔

آرایندہ گوہر (اصطلاح) صاحب اند	(اردو) حق تعالیٰ کے صفات سے ایک
بحوالہ منظر العجائب گوید کہ از صفات حق تعالیٰ	صفت ہے جس کا ترجمہ (ذات عالم کو آراستہ کرنے
است دیگر کے ازال لغت ذکر این نکرده است۔ والا) ہو سکتا ہے۔	

آرت | بقول صاحب برہان لفتح ثالث و سکون فوقانی آریخ را گویند کہ بند گاہ ساعہ
 و بازوست و عبری مرفق خوانند و بقول صاحب ناصری مراد آرت آج بہمن معنی صاحبان
 جہاگیری و اند و سراج ہم ذکر این می کنند۔ (اردو) بقول صاحب جامع اللغات کہنی (نوش)

آرج بقول صاحب برهان بفتح ثالث و سکون جیم - (۱) مخفف آریج - (۲) نام پرندہ است صاحب ناصری بر معنی اول قناعت کند و گوید که مراد از ماضیه صاحب جهانگیری متفق با برهان و صاحب رشیدی گوید که (۳) نیز معرب اریج پسر فریدون باشد صاحب سروری بذیل لفظ آریج ذکر این کرده در سراج اللغات و موبد الفضلا هم بنظر آمده - (اُردو) (۱) کہنی (منوش) (۲) ایک پرندہ کا نام - (۳) اریج پسر فریدون کا معرب -

آر حقیقہ بقول صاحب موبد الفضلا اسپرک است و اسپرک بقول صاحب برهان با کا فارسی بر وزن بہترک گیا ہے است زرد کہ بدان چیز پازنگ کنند و بعضے گویند اسپرک برگ زرد چوبہ و درخت خرپزہ را گویند - (اُردو) ہلدی کا پتہ - خرلوزہ کا درخت و بقول صاحب عیا پازنگ -

آرد بقول صاحب برهان بفتح ثالث و سکون دال ابجد (۱) مخفف آراد است کہ نام روز بست و پنجم از ہر ماہ شمسی باشد و بسکون ثالث (۲) معروفست کہ غلہ آسیا کردہ باشد و (۳) بمعنی تفصیر ہم آمدہ است - صاحب رشیدی را با معنی دوم و سوم اتفاق است - صاحب سروری صرف معنی دوم را ذکر کند یعنی غلہ آس کردہ شدہ و بجائے دیگر آرد را بفتح را زہملہ (۴) بمعنی تواند و (۵) مختصر آرد - نوشتہ - صاحب جهانگیری را با برهان اتفاق است - صاحب موبد فرماید کہ غلہ آس کردہ کہ آزا آرد مقشّر نیز گویند کذا فی شرفنامہ و در قنیہ بمعنی اول باراسے متوقوف مسطور است و بفتح را بمعنی تواند است و این مضارع یاریدن بمعنی توانستن و در فارسی ابدال ہمزه بیا و بعکس بسیار آمدہ چنانچہ آید - بیاید - نیاید نیز آرد - ضد بردارد - (مولف گوید کہ مقابل برد باشد) و (۶) کنج خیکالی است کہ بارطب و

دو شاب خوردند۔ (جمال سپاہی ۵۲) دایم از نعمت تو ہر چیز بہ کنون بہستم بار و محتاج بہ
(فیضی فیاضی ۵۲) چون دید کہ آرد گشت اجساد بہ آن آرد دہد چو خاک بر باد پنی مخفی مباد
کہ از مصدر یاریدن صاحبان لغت ساکت اند و مولف تحقیق آن بجائے خود خواہد کرد
انشاء اللہ۔ انجہ صاحب سروری بر منی چہارم ذکر کند تا بہ آن بقول صاحب مویدی شود۔
و بس۔ (ارو) (۱) ہر ماہ شمس کے پچیسویں دن کا نام۔ (۲) بقول امیر آتما۔ سپاہوا
غلہ۔ آرد (مذکر) (۳) تقصیر بقول صاحب آصفیہ اسم مونث۔ کوتاہی۔ کمی یہو۔ چوک۔
خطا۔ قصور۔ گناہ۔ جرم۔ (۴) سکتا ہے اسکا مصدر (سکتا) بقول صاحب صفیہ تواسن
کا ترجمہ۔ لائق ہونا۔ قابل ہونا۔ ممکن ہونا۔ (۵) لاوے۔ آرد کا ترجمہ۔ (۶) تل (مذکر)

آرد اورا	بقول صاحب جامع اللغات	آرد و تولہ	(اصطلاح) بقول صاحب ہا
(۱) نام لحنے از علم موسیقی (۲) نام دہے	بضم فوقانی و سکون واو و فتح لام آتھے	از نواح انھرائن۔ (ارو) آپ ہی کے	قول سے (۱) موسیقی میں ایک راگ کا
نام۔ (۲) نیز ایک گانوں کا نام انھرائن میں	آرد و نیز (۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)	لوت خوار گفت بہ چون ماست باب خورد	زمن عذر ہا بخواست بہ صاحبان بحر و نامری
و اند بکسر بے موحہ ذراے ہوز در آخر	غربال کہ بدان آرد نیزند۔ (ارو) بقول	ہم ذکر این می کنند۔ (ارو) آش بقول	صاحب آصفیہ جہلنی اسم مونث۔ چھانے کا آلہ۔

<p>اسلئے کہ سنکرت میں کھانے کو آتش کہتے ہیں محیط اعظم خوشکار است و خوشکار بقول صاحب رقیب غذا۔ (کیف ۷) غم ملے جاے روز برہان (۱) اردے باشد کہ کُتالہ آزا جدا کردہ کہانے کو پڑہی گرم تر آتش ہنوبہ دکن میں باشد۔ (۲) خاکینہ رانیر گویند۔ مولف خیال می کند کہ آتش ہوس دار مراد ف معنی اول خوشکار باشد اسی کو کُنجی کہتے ہیں۔</p>	<p>ارد جو نہ (اصطلاح) بضم جیم عربی بقول صاحب مویذ الفضلا مراد ف ماضیہ۔</p>
<p>اردو (ہوس دار) ناما۔ بے ہمتا ناما (۲) خاکینہ۔ ناکر۔ آرو شیر (استمال) بقول صاحب انجیلو</p>	<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>
<p>برہان مراد ف ارد تولہ صاحبان بحر نامی ورشیدی و سراج و مویذ ہم ذکر این کرده اند۔ صاحب آصفیہ ایک قسم کی کھیر۔</p>	<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>
<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>	<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>
<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>	<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>
<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>	<p>اردو (اصطلاح) بقول صاحب فرہنگ فرنگ نوے از آتشے است کہ از ارد</p>

از کجھ درست می کنند و بار طب و دوشاب
می خورند۔ کذا فی القنیہ۔ (اردو) تلون
وال کف گیرے کہ بدان شکر صاف کنند و بغیر
مدنیز آمدہ و بقول صاحب جہانگیری ظرفی
باشد مانند طبقہ کہ دران سوراخ بسیار باشد
کاستو۔

آردم | بقول صاحب برہان لفتح وال مہمل
و سکون میثم نام گل آذریون است۔ صاحبان
رشیدی و جہانگیری و ناصری و سراج ذکر این
می کنند۔ (اردو) و یکہو آذریون۔
بقول صاحب آصفیہ (۱) جہرنا۔ (اہم ذکر)۔

آردمیدہ | استعمال | بقول صاحب محیط اعظم
سمید است و در مرق معرب در یک۔ (اردو) ہین۔
میدہ بقول صاحب آصفیہ دوبارہ چھنا ہو آٹا
نہایت باریک آٹا۔
کافہ۔ ایک آکا نام جسکے وسیلہ سے ہانڈی
کے اندر سے کف نکالتے ہیں۔ (۳) ایک
کافہ۔ ایک آکا نام جسکے وسیلہ سے ہانڈی

آردن | صاحب برہان گوید کہ لفتح وال
و سکون لون ترشی بالارا گویند و ان ظرفی
است کہ مانند کف گیر سوراخ ہا دارد۔ و بدان
چیز یا صاف کنند و (۲) کف گیر را نیز گویند و (۳)
نام ولایتی نیز۔ صاحب ناصری و مہربان برہان
و صاحب رشیدی فرماید کہ بسکون را و فتح
ترکی باشد و فارسیان این را ادرس یا برس

آردوج | بقول صاحب محیط اعظم احم خت
اہل راست و بقولش کہ بر لفظ اہل نوشتہ
ترکی باشد و فارسیان این را ادرس یا برس

دبر غنچہ نیز گویند۔ (اُردو) ہو بیر۔ اوبیر۔ (اُردو) پہاڑی بادام۔	
(محیط اعظم بضم لفظ اہل)۔	آردی بقول صاحب انند بال مہملہ
آردو روغن (اصطلاح) بقول صاحب	مکسور۔ قسمی از شفتا لو است۔ صاحب غیاث
بحر جم مراد آردو روغن کہ گذشت۔	ہم ذکر این می کند۔ (اُردو) شفتا لو کی
آردہ بقول صاحب انند بحوالہ فرہنگ	ایک قسم۔
فرنگ بسکون را دفتح دال آسیا را گویند۔	آردی روغن (اصطلاح) بقول صاحب
(اُردو) بقول صاحب اصفیہ چکی (مونث)۔	بحر جم مراد آردو روغن باشد صاحب شیدی
آتا پینے کا آلہ۔	دوسری ہم ذکر این فرمودہ (بسحاق) آردی
آردہ آلہ (اصطلاح) بقول صاحبان	روغن برہم لال آمدست پد نام من از غیب
برہمان و بحر ورشیدی و جہانگیری مراد	چنگال آمدست پد۔
(آرد قول) کہ گذشت۔	آردو زروغان (اصطلاح) بقول صاحب
آردہ تحریک (اصطلاح) بقول صاحب	انند بحوالہ فرہنگ بکسر دال و ضم زائے ہوز مطا
مویدا الفضلا۔ ممدودہ و قلیل مقصورہ بالفتح	و شیرینی ہا (مراد آردو روغن)۔
و ضم تائینی چنگال تحریک نام میوہ ایست	آردین بقول صاحب سراج ہمان
بسنی بالیدہ کہ اورا بادام کو ہی نیز گویند۔	آردی است کہ گذشت۔
آرزوم بقول صاحب انند بتقدیم رائے مہملہ مفتوح بر زائے مجملہ ساکن بمعنی جنگ کارزار	
است۔ صاحب غیاث ہم ذکر این کردہ است۔ (اُردو) لڑائی۔ (مونث)۔	

آرزو | بقول صاحب ناصری معروف و می فرماید که آرزوینده بمعنی آرزو کننده آمد و آرزو نیز گذشته موقوف گوید که اندرین صورت آرزو دیدن بمعنی آرزو کردن باشد و بحث آن بجای خود خواهد آمد. خان آرزو در چراغ هدایت فرماید که این لفظ با کردن ستمل و آندو کشیدن نیز در کلام سالک فروزینی دیده شد. بهار گوید که (۱) بمعنی تننا و خواهش از صفات او نشسته. لاغر. فربه. مرده. جوان. کشته. خام و لیوه آمده. صاحب میفرماید که محدود بآراء موقوف. (۲) کشش خاطر که عرب شهوت نامند کذا فی الادوات (جامی ۱۵) مرهم راحت و جراحت در گران را پنهان من و داغ آرزو می محمد (۱۵) شعله پرور گشته آهم بے تفت تاثیر مادی آرزو ما را گذار کوره تاخیر باد پنهان (آرزو) آرزو بقول میر لفظ (آر) اور (زو) سے مشتق معلوم ہوتا ہے۔ زو مخفف ہے زود کا۔ چونکہ خواہش او تننا کا جلد برآنا مقصود ہوتا ہے اسلئے اسکو آرزو کہتے ہیں۔ مونث۔ (۱) بمعنی حسرت۔ تننا۔ (آتش ۱۵) خوشا وہ دل کہ ہو جس دل میں آرزو تیری پنهان خوشا داغ جسے تازہ رکھے بو تیری پنهان (۲) شهوت۔ مونث۔

آرزو آب شدن	(مصادر صلاحي)	کلام بیدل کہ بذیل می آید حاصل شدن و
آرزو آب گردیدن	باقی نماندن و	بر آمدن آرزو نوشته کہ گذشت (بیدل ۱۵)
زائل شدن آرزوست۔	مخفی مباد کہ در سلسلہ	تا پھرہ تو در عرق شرم غوطہ زد پنهان آرزو کہ
الفن مدوده باباے عربی۔ آبشن آرزو	در دل من بود آب شد پنهان	حالا برین مقام
گذشته است و موقوف معنی آن را بر شهادت	ہم از ہمین شعر بیدل سنگر فتنہ میشود و ظاہر است	

کہ باقی نماندن و زائل شدن آرزو و عکس و
ضد حاصل شدن آن است و لیکن معنی شعر کہ
دو پہلو وارد برائے ہر دو۔ سند واقع میشود (۱)
شاعر گوید کہ چون از چہرہ معشوق آثار شرم نمایان
شد آرزو سے من برآمد و دانستم کہ او بر مقصد
من ناراض نیست زیرا کہ علامت ناراضی۔ انکھا
و چشم نہایت و علامت رضامندی۔ سکوت
و شرم است۔ (۲) یا معنی شعر این است کہ ہر گاہ
معشوق پیش من شرمگین شد آرزویم آب
شد یعنی زائل شد زیرا کہ شرم از برائے بیگانگان
است او مرا بیگانہ تصور نمود و خون آرزویم کرد
عرض میشود کہ ہمیں مطالب اضرور بود کہ در مصدر
(آب شدن آرزو) بیان کنم۔ اما چون موقع
آن از دست رفت ناگزیر بر بنموق تلافی یافت
شد۔ و حالاً سند سے کہ برائے (آرزو آب
گردیدن) بدست آمدہ است۔ دو پہلو ندارد۔
رے مولف این است کہ (آب شدن آرزو)
ہم مرادف (آرزو آب گردیدن) باشد بمعنی
زائل شدن و باقی نماندن آرزو (بیدل ۵)
از سیل کاری اشک ندانم دریاب نہ کہ آرزو
چند رہے تو آب می گرد نہ (اُردو) آرزو مٹ جانا۔
آرزو خاک میں بل جانا۔ (مومن ۵) ہے یقین
یہ کہ خاک ہی میں ملے نہ آرزوئے وصال
سیمین بر نہ (ناصر ۵) دل اڑا لے گئی جو تیر
ستم نہ آرزو مٹ گئی ہماری آج نہ
آرزو آخر شدن (مصدر اصطلاحی) (۵)
مرادف آرزو بر آمدن است چنانکہ طہوی
گوید (۵) دید بردشت شقائق مغرب بر باغ
سمن نہ شد خزان و آرزو سے رنگ و بو آخر
نشہ نہ (اُردو) آرزو پوری ہونا۔ بقول امیر
آرزو بر آنا۔ (مسعود ۵) سنگھا کر مجھے کاکل
مشک بو نہ کہا اب تو پوری ہوئی آرزو نہ۔
آرزو آمدن (مصدر اصطلاحی) پیدا شدن
آرزو است چنانکہ مغربی نیشاپوری گوید (۵)

(۱۰۰) دل برا	آرزو ناید ہی بغدادیان را با تو شاہ بدروزگار
از آرزو خالی کردن و نداشتن آرزو در دل	مستقیم یار و زگار مستعین بہ صاحب دماغ صغی
باشد۔ (ظہوری ۱۵) از سر ہوس از دل	بدون مراحت معنی ذکر این فرمودہ است۔ (اردو)
آرزویت بہ کریم بدر نندارد اعراض بہ (جای)	آرزو کرے کا لازم ہے۔ لیکن اردو میں آرزو
(۱۵) آرزو سے جنت المادے برون کر دم ز	ہونا نہیں سنا گیا۔ بلکہ یوں کہتے ہیں کہ تیرے
دل بہ جنت میں بس کہ برخاک درت ما و انتم بہ	عہد معدلت میں سبکو عہد نوشیر وان کی آرزو
(اردو) آرزو دل سے نکال دینا۔ آرزو نہ کرنا۔	نہیں ہے یا ہم عہد نوشیر وان کی آرزو نہیں
در نسیم ۵) آرزو جنت کی میں کرنا نہیں اس	کرتے۔
واسطے بہ نام سکر حور کا وہ بد گمان ہو جائیگا بہ	آرزو آوردن (مصدر اصطلاحی) مراد
(۱۰۰) آرزو از سینہ رفتن (مصدر اصطلاحی)	آرزو داشتن است چنانکہ صاحب دماغ صغی
لازم مصدر ماضیہ یعنی زائل شدن آرزوست	ذکر این فرمودہ است لصلہ (از) (خرم دہلوی
(ظہوری ۱۵) آرزو رفتہ ام از سینہ بحسرت	۵) مرا گفتی کہ اے خرمو چہ آرسے آرزو از من
سو گند بہ دل فراغت زدہ گردید بحسرت سو گند بہ	بستر نیست ورنہ از تو بسیار آرزو دارم بہ (اردو)
(اردو) آرزو مٹ جانا۔ دیکھو آرزو آب	آرزو رکھنا۔ بقول امیر آرزو مند ہونا۔ (ساک
شدن جس میں اسکی سنگریزی ہے۔	۵) (مرا حصول لذت الفت کی رکھے آرزو بہ
آرزو افتادن در دل (مصدر اصطلاحی)	پہول تربت پر مری اگر چٹائے عنلیب بہ
پیدا شدن آرزو در دل باشد صاحب دماغ	۱) آرزو از دل بدر کردن (مصدر اصطلاحی)

آصفی (آرزو افتادن) را ذکر کرده است۔ پیدا شدن آرزو در دل است (ظہوی ۵) و فرماید کہ بصلہ (در) متعل و مولف گوید کہ خورشید را کہ در بغل ذرہ دیدہ است ہا این آرزو بصلہ (بہ) ہم چرا نباشد۔ (خرین ۵) ازان بخاطر من از کجا رسیدہ (اُردو) دل میں سرم بہو اسے تو مائل افتاد است ہ کہ آرزو سے آرزو پیدا ہونا۔

تو چون شعلہ در دل افتاد است ہ (اُردو) آرزو بخاک برون (مصدر اصطلاحی) دل میں آرزو پیدا ہونا۔

آرزو نہ | بقول صاحب شمس اللغات اپنے معنی ساکت۔ مولف گوید کہ بے حصول تمنا آرزو کنند۔ صاحب سروری بحوالہ تحفۃ السعادت مویہ شمس است۔ (اُردو) وہ چیز جس کی آرزو کیجائے۔

آرزو بالیدن (مصدر اصطلاحی) ترقی درت کرم آرزو ہ آخر بہین کہ می برم این آرزو پذیر شدن آرزو دست چنانکہ بید گوید (۵) بخاک ہ (اُردو) بقول امیر آرزو گور میں یاس مطلب نیست اینجا مانع ابرام خلق ہ آرزو لیجانا۔ اور آرزو ساتھ لیجانا۔ آرزو لے جانا۔ در سایہ بال گس بالیدہ است ہ (اُردو) مرے دم تک حسرت نہ ٹھکانا۔ (فقہ) ایسا جانتا آرزو بڑھنا۔ اسکے متعدی (آرزو بڑھانا) کہ آرزو گور میں لیجاؤ لگاؤ آرزو نکرتا۔ (عنودی) کا تذکرہ امیر نے فرمایا ہے۔

آرزو بخاطر رسیدن (مصدر اصطلاحی) گے ہ ایک ترک آرزو کی آرزو لیجاؤ دینگے ہ۔

آرزو بخشیدن (مصدر صطلحی) عطا
آرزو بدر نہاد (مصدر صطلحی)

کردن آرزو و آرزو دادن است صاحب بیان
آصفی ذکر این فرمودہ است (شانی شہدی)
(۵) چنان باخندہ عادت کرد لعل آرزو
بخشت کہ گرد شنام از بیرون تراود خندہ
آمین است بہ مولف راسدے از کلام
ظہوری ہم بدست آمدہ (۵) شور بخنان
کا ذکر فرمایاہے۔

آرزو بر آوردن (مصدر صطلحی)
آرزو بخشنا (مصدر صطلحی)

برآوردن دل کامیاب کردن باشد۔ صاحب
ارمغان آصفی بصلہ (۵) ذکر این کردہ است
(دار فی اردبیلی) (۵) بزند گیم کام آرزو
بر آوردی کہ روز باز پسین نخل ماتم باشی
یا آرزو دل میں پیدا کر دینا کہہ سکتے ہیں۔

آرزو خواب افتادن (مصدر صطلحی)
آرزو بخواب (مصدر صطلحی)

بر آمدن آرزو در خواب است چنانکہ ظہوری
گوید (۵) آرزوے ہمیش تا افتد بخواب
در شب غم گوش بر آواز باش (۵) (اردو)
خواب میں آرزو بر آنا۔

(۵)

(۵)

<p>امیر مراد پوری کرنا۔ (بحرے) مشتاق دید سیکڑوں آئے چلے گئے پیر لائے تم نہ ایک بھی مائل کی آرزو؟ اسی کا لازم آرزو برآنا۔ آرڈو میں ستمل ہے۔</p> <p>آرزو بر بستن (مصدر اصطلاحی)</p>	<p>ذکر این می کند و بر لفظ (معروف) قانع ہو گوید کہ (۲) آرزو بردن بمعنی آرزو بگور بردن ہم باشد چنانکہ شانی نکلو گوید (۳) من از کجا و متناسے دل ہمیںم بس پ کہ میرم بخیل تو آرزوے چند پ (آرڈو) (۱) آرزو کرنا۔</p>
<p>بقول صاحب اند آرزو حاصل کردن است و بہار ہمز بانث و ہر دو از کلام خسرو شاہ آرند (۳) کہے کہ دست بفقراک دولت توزند پ ہزار آرزو از روزگار بر بستند (آرڈو) آرزو نکالنا۔ (مومن ۳) ڈوب پر اپنی اسے لگا لوں گا پ حسرت و آرزو نکالوں گا آرزو بردن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>	<p>(۲) آرزو لیجانا۔ امیر نے نمبر ۲ کا ذکر ضمن (آرزو ساتھ لیجانا) کیا ہے جسکی سند (آرزو بخاک بردن) کے لفظ پر پیش ہو چکی ہے۔ آرزو برون آمدن (مصدر اصطلاحی)</p>
<p>صاحب اند (۱) بمعنی آرزو کردن باشد (تائیر ۳) یک صبحدم ز رفت کہ آئی بخانہ ام پ تا چند عند آری و من آرزو برم پ (کمال خند ۳) آرزو بردہ ام کہ چشم تو باز پ کشم کہ بشوہ گاہ بناز پ بہار ہم</p> <p>آرزو پودن (استعمال) لازم آرزو</p>	<p>مراد آرزو بر آمدن است چنانکہ ظہوی (۳) بردن می آید آخر آرزوے تلخ کا میہا پ ازین چشمے کہ حسرت و خست بر عمل شکر خایش پ۔ آرزو بستن (مصدر اصطلاحی) مراد آرزو بر بستن است۔ صاحب اند ضمن آرزو بر بستن ذکر این فرمودہ است و از سند است۔ (استعمال) لازم آرزو</p>

(۵۰۰)

داشتن است۔ صاحب ایمان اصفیٰ بصلہ (صائب ۵) **آرزو پیمیدن** (مصدر اصطلاحی) مراد از ذکر این کرده است (صائب ۵) **آرزو پیمیدن** (مصدر اصطلاحی) مراد از خوششید از دوا عالم آرزو دارم نہ از بالین آرزو داشتن است و بصلہ (در) بنظر آمده۔ پرستانم کہ جفتم آرزو باشند (آردو) آرزو (ظہوری ۵) عبت در پردہ دل آرزو ہونا۔ آرزو رہنا۔ نامہ می پیچم نہ زبان خامہ خوبان نمی گردد

آرزو پختن (مصدر اصطلاحی) از قبل بنام کس نہ بیدل آرزو بر بال ہما پیمیدن ہم خیال پختن است یعنی تختیات آرزو را در دل آورده است کہ مقصود از اظہار بلند پروازی جادادن و پختہ کردن۔ صاحب ایمان اصفیٰ آرزوست (۵) استخوان بندی او ہام ذکر این کرده است بصلہ (در) مولف گوید کہ ز بس بے مغزیت نہ آرزو ہا ہمہ بر بال ہما بدون صلہ ہم آید۔ صاحب انند گوید کہ حسرت می پیچد نہ۔

آرزو تاختن (مصدر اصطلاحی) ظاہر (۵۹) کہ دل در دیگ فکرت می پزد نہ چون نباشد خام شیر خام مادر خورده است (ظہوری ۵) چشم فتان تو پرداشتہ دستا نے چند نہ آرزو باید پخت اگر آرزو نہ دیگر بر شعلہ خاشاک از نگہش تاختہ میدا نے چند (آردو) آرزو نہیم (آردو) آرزو کو پختہ کرنا بقول مہر (دیکھو امیر اللغات) آرزو ٹپکے پڑنا۔ آرزو خام۔ خیال خام کا مراد ہے۔ (داع ۵) ہر سخن میں گرچہ سو پہلو بجا تا ہوں (آتش ۵) وہی تحصیل محبت کا ہے عالم

آرزو تراویدن (مصدر مطلق) مراد: نیک پڑنا۔ (دیکھو آرزو تاخشن بین داغ کا کلام۔)

ماضیہ صاحب ارخان آصفی ذکر این فرمودہ است (مصدر مطلق) مراد: (۱۱۵)

بصلہ (ب) و (از) (ظہوری ۵) بانگ حرم

از دیدہ آرزو تراود و ز بیم رفتن از بس باضطر (۵) گریہ حسرت اسے ظہوری چند پناہ آرزو پناہ

بگریہ صاحبان ارخان و انداین شعر رمال ز دیدہ چکید پناہ۔

قاسم شہدی گنہ اند و مولف راد دیوان آرزو حاصل شدن (استعمال بقول)

ظہوری بنظر آمدہ۔ صاحب انند مراد آرزو بر آمدن است لکن

آرزو حبستن (مصدر مطلق) در فکر (استعمال متعدي)

آن بودن کہ آرزو بر آید۔ صاحب ارخان آصفی ماضیہ یعنی بہ تنہاے دل کامیاب شدن چنانکہ

ذکر این فرمودہ است (ابن عیینہ فریونی ۵) ظہوری گوید (۵) آرزوے خویش حاصل

آزادہ باش و فارغ و قل ز بہر آنکہ دل در خدا کردہ از زہرم شکر پناہ نسخہ از در من می بایش

بند جو آرزو ہے (۵) (اردو) آرزو بر آنکی فکر کرنا در مان کجاست (۵) (دولہ ۵) آرزوے گرم

آرزو جوشیدن (مصدر مطلق) جوش خولی زود حاصل میکنم پناہ حسرتے بر شغلہ داغ

زود و ظاہر شدن آرزو باشد۔ ظہوری بصلہ جگر تا بیم هست (۵) (اردو) آرزو تھان۔

(از) آردہ (۵) آرزوے داغہاے تازہ ارمان پورا کرنا۔ (مونس ۵) ڈھب پر پنی

جوش از جگر پناہ ظہوری راست برال ظہوری آسے لگا لوگ پناہ حسرت و آرزو نکالو لگانہ۔

جیتے (۵) (اردو) آرزو جوش مارنا۔ آرزو آرزو خوشن (مصدر مطلق) بقول

صاحب اند معروف صاحب ارضان اصفی تم ہر قدر خون گشت میں صاغر دم : (اُردو)
 بصلہ (از) ذکر این کردہ - مولف گریہ کہ خوش آرزو کا خون ہونا بقول امیر ایوں ہونا صغی
 برآمدن آرزو کردن است چنانکہ خاقانی شروانی (۱) دل غم جبر سے لہو ہوگا : مفت میں خون
 گوید (۲) آرزو یکہ از جهان خوام بیدد آرزو ہوگا :-

زانکہ مست و بے خبر است : (نظامی ۳) غروب آرزو دادن (مصدر صطلای) مراد

چہ باید بر آرستن : نہ بر جلسے خود آرزو خواہش آرزو بخشیدن باشد یعنی آرزو مدول پیدا
 و آرزو خواہ از ہمین مصدر است - اسم فاعل - کردن و (۲) بر آوردن آرزو ہم - صاحب
 بہار ذکر آرزو خواہ فرمودہ است و بر (معرف) ارضان اصفی ذکر این مصدر فرمودہ و بصر
 قانع (نظامی ۴) دل نہ جو زان نکتہ آگاہ معنی کلام قاسمی گونا بادی پیش کردہ (۵)
 شد : ازان آرزو آرزو خواہ شد : (اُردو) بدہ آرزو سے دساغرم : بہرستی این و
 آرزو بر آئے کی خواہش کرنا - صاحب جامع اللغات آن از سرم : ازین سند ہر دو معنی پیدا
 نے آرزو خواہ کا ترجمہ امید و ارتمنا کی کیا ہے - مگر در اسے مولف معنی نمبر ۲ چپان ترا

آرزو خون گشتن (مصدر صطلای) یا (اُردو) آرزو بر لانا بقول امیر اوری

شدن است چنانکہ بید گوید (۶) آرزو کرنا - (جبر ۷) مشتاق دید سیکرون آئے
 خون گشتہ نیز نگ وضع نازکیت : غمرہ گوید چلے گئے : بر لائے تم نہ ایک ہی مائل کی
 و در باش و جلوه می گوید بیا : (ولہ ۸) پا آرزو : آرزو پوری کرنا ہی کہتے ہیں -

تاسر نشہ ام از فیض ناگاہی مہر : آرزو (اشتعال) صاحبان

(۱۱۱)

<p>انند و ارغمان آصفی دوبار ذکر این می کنند۔ برمان اختلاط :-</p>	<p>معنی این آرزو مند بودن است و بقول صاحب آرزو در جگر شکستن (مصدر صطلای)</p>
<p>ارغمان آصفی بصله (در) و (از) مستعمل (مظهر) (۱) بقول صاحب انند و بهار کنایه از حاصل</p>	<p>کاشی (۵) آنکه دیرانه سرد دارد جوانی آرزو :- نه شدن آرزوست (صائب گوید) هر آرزو</p>
<p>باده پیرش ز ساقی جوان باید کشید :- (خرین) اصفهانی (ع) از رحمت سهل من زخم دیگر آرزو</p>	<p>دارد :- (ظهوری ۵) آرزو از یار دارم یاری :- نیز آمده (نما مفید ۵) بزگش نظر کرم</p>
<p>کاش می آمد ز من اعیان یار :- مولف گوید و خموش نشستم :- بنگ سرمه او آرزو سے خوش</p>	<p>که بدون صله هم آمده (ظهوری ۵) بے پرواگی پر و انگلی می خواهم از شمع :- بر شوت می دم جان</p>
<p>آرزو سے منجبه دارم :- (آرو) آرزو در کنیا۔ بقول امیر آرزو مند هونا۔ (صبا ۵) سفر کے</p>	<p>جائے کی کیونکر تمہیں اجازت دین :- کہو یہ اُس سے جو کہتا ہو آرزو سے فراق :-</p>
<p>آرزو در آمدن (مصدر صطلای) مراد معنی اول الذکر ہم کلام است مخفی مباد کہ مصدر</p>	<p>آرزو آمدن است کہ گذشت چنانکہ ظهوری گوید (۵) تا بکہ ہر دم در آیم آرزو سے :- دغی گرد</p>
<p>شکستن ہم لازم است و ہم متعدی پس اگر درین مصدر صطلای لازم گیریم معنی اول حاصل</p>	<p>است و تحقیق معنائش بجائے خود در آید و در (۱۱۵)</p>

<p>من است ۛ (خوابہ اصفی ۱۷) در دل زلف و ترک آرزو باشد و سند صاحب گذشت شاہد بہین منی آخر است۔ (اردو) (۱۰) آرزو نہ بر آنا۔ (۲) ضبط آرزو یا ترک آرزو کرنا۔ اے آرزوے دل تاکے ۛ در دل این آرزو فرو شکست ۛ مولف گوید کہ درین مصدر ہم</p>	<p>میشود و اگر متعدی گیریم معنی (۲) ضبط آرزو و ترک آرزو باشد و سند صاحب گذشت شاہد بہین منی آخر است۔ (اردو) (۱۰) آرزو نہ بر آنا۔ (۲) ضبط آرزو یا ترک آرزو کرنا۔ آرزو در خواب فتن (مصدر مطلق)</p>
<p>باقی مانند آرزو۔ یعنی آرزوے کہ بود حالا آرزو خواب و خیال دانستن کہ وجود ان باتی تھا کہ ہر دو محققین بر آن توجہ فرمودہ اند۔ یعنی چنانکہ ظہوی گوید (۱۷) رفتہ در خواب آرزو سرفرازی فارغ ۛ گوش ما افسانہ قمر فریدون بر نتافت ۛ (اردو) آرزوٹ جانا خواب و خیال ہو جانا۔</p>	<p>باقی مانند آرزو۔ یعنی آرزوے کہ بود حالا آرزو خواب و خیال دانستن کہ وجود ان باتی تھا کہ ہر دو محققین بر آن توجہ فرمودہ اند۔ یعنی چنانکہ ظہوی گوید (۱۷) رفتہ در خواب آرزو سرفرازی فارغ ۛ گوش ما افسانہ قمر فریدون بر نتافت ۛ (اردو) آرزوٹ جانا خواب و خیال ہو جانا۔</p>
<p>آرزو را در دل شکستم یعنی ضبط کنم و ناکام بہانم۔ (اردو) (۱۰) دل کی آرزو دل میں رہنا۔ (بجر ۷) دم نہ نکلا کسی کے زانو پر ۛ رہ گئی</p>	<p>(۱) آرزو در دل شکستن (مصادر) (۲) آرزو در دل فرو شکستن (اصطلاحی) بقول صاحب اند و بہار (۱) کنایہ از حاصل نہ شدن آرزوست مولف گوید کہ مقصودش</p>
<p>از ناکامی باشد۔ (ظہوی ۱۷) در دل ساغر من آرزو بادہ شکست ۛ سپر سنگ بلا بیہیبتا آرزو در سینہ شکستن (مصدر مطلق)</p>	<p>از ناکامی باشد۔ (ظہوی ۱۷) در دل ساغر من آرزو بادہ شکست ۛ سپر سنگ بلا بیہیبتا آرزو در سینہ شکستن (مصدر مطلق)</p>

مراد (آرزو در دل شکستن) (ظہوری) کو قانچہ رکھنا کامیابی میں خلل نہ ڈالنا۔

(۵۱۶) در سینه شکست آرزو وضعی کلارہ پرست | (مصدر صطلای) آب

طیلم شکستہ فنی چند ہے۔

آرزو در کنار کشیدن | (مصدر صطلای) آن چنانکہ ظہوری گوید (س) بابتہ سے کہ شاید

بقول صاحب اندو بہار کنایہ از حاصل کردن

آرزو است بمقصود رسیدن و کامیاب شدن

(غنی) ہر کس کشید آرزو خویش در کنارہ جانہ کلجا جا۔ (آزاد) کیا گداغم سے کلک آرزو

من دست خویش در بغل خود کشیدہ ام؟ (آردو) پانی ہوی؟ آنکھ سے آنکھتے ہی تماٹ گئی ہے۔

(۵۱۷) آرزو حاصل کرنا۔ آرزو پوری ہونا۔ | (استعمال) متاع و سرمایہ

آرزو در کنار گذشتن | (مصدر صطلای) کہ در قبض و تصرف کسے باشد۔ دستگاہ است

صاحبان اندو اوخان آصفی بحوالہ بہار این

مراد ماضیہ گویند و مولف گوید کہ نہ چنین باشد

بلکہ آرزوئے کہ برآمدہ و حاصل شدہ است

آزما بجال خود گذشتن است۔ سندہر محققین

بالا سند مولف خیر باشد (صائب) تو آرزو ہو۔

کہ مراہت از فلک این است کہ آرزو سے | (مصدر صطلای) آرزو در پودن او سرا

مراد کنار گذاردہ؟ (آردو) برائی ہوئی آرزو

محو کردن و باقی نہداشتن و نگذاشتن آرزو

<p>و مالوس کردن است صاحب ارمغان یعنی ذکر و زولش آرزوے قامت دل جوے توفیق پ:</p> <p>این کرده است بصله (از) (قاسمی گونا بادی) (اُردو) آرزو باقی نہ رہنا - آرزو مٹانا -</p>	<p>و مالوس کردن است صاحب ارمغان یعنی ذکر و زولش آرزوے قامت دل جوے توفیق پ:</p> <p>این کرده است بصله (از) (قاسمی گونا بادی) (اُردو) آرزو باقی نہ رہنا - آرزو مٹانا -</p>
<p>(۵۱۱) (مصدر صطلحی) آرزو</p> <p>فراخ پ (اُردو) آرزو مٹانا - آرزو خاک بین طانا</p>	<p>خیال جهان گیریم در دماغ پ ر بود از سرم آرزوے</p> <p>فراخ پ (اُردو) آرزو مٹانا - آرزو خاک بین طانا</p>
<p>(۵۱۲) (مصدر صطلحی) آرزو</p> <p>آرزو و رخت بیرون کشیدن (۵) حسرت نہ تراود از ظہوری پ ہر چند کہ آرزو</p>	<p>(۵۱۲) (مصدر صطلحی) آرزو</p> <p>آرزو و رخت بیرون کشیدن (۵) حسرت نہ تراود از ظہوری پ ہر چند کہ آرزو</p>
<p>آرزو از دل رفتن و معدوم شدن آرزو است (اُردو) آرزو کو تہ و بالا کرنا - الٹ</p> <p>(ظہوری) (۵) حسرت نہ در دل ظہوری وادہ جا پ</p>	<p>آرزو از دل رفتن و معدوم شدن آرزو است (اُردو) آرزو کو تہ و بالا کرنا - الٹ</p> <p>(ظہوری) (۵) حسرت نہ در دل ظہوری وادہ جا پ</p>
<p>(۱) آرزو و سنج (۱) (مصدر صطلحی) سنج</p> <p>(۲) آرزو و سنجیدن اسم فاعل نمبر (۲)</p>	<p>آرزو یا رخت بیرون می کشند (اُردو) آرزو</p> <p>مٹ جانا - آرزو خاک بین مٹانا -</p>
<p>آرزو و رساندن (مصدر صطلحی) باشد کہ مراد آرزو مند است یعنی آرزو دارندہ</p> <p>مراد آرزو و رساندن باشد چنانکہ ظہوری گوید</p>	<p>(۵) آرزوے شام بہوشان پ بہو دار</p> <p>صبا برسان پ -</p>
<p>آرزو و رفتن از دل (مصدر صطلحی) ارمغان تصغی آرزو و سنجیدن را (میر خرو) (۵)</p> <p>محو شدن آرزو است صاحب ارمغان تصغی</p>	<p>آرزو و رفتن از دل (مصدر صطلحی) ارمغان تصغی آرزو و سنجیدن را (میر خرو) (۵)</p> <p>محو شدن آرزو است صاحب ارمغان تصغی</p>
<p>بصله (از) ذکر این کردہ - (حشی یا قتی) (۵) حریص از فکر ت گنج پ (اُردو) (۱) آرزو مند</p> <p>گرچہ از خاطر خوشی ہوس روے توفیق پ (۲) آرزو رکبنا - بقول امیر آرزو مند ہونا -</p>	<p>بصله (از) ذکر این کردہ - (حشی یا قتی) (۵) حریص از فکر ت گنج پ (اُردو) (۱) آرزو مند</p> <p>گرچہ از خاطر خوشی ہوس روے توفیق پ (۲) آرزو رکبنا - بقول امیر آرزو مند ہونا -</p>

<p>صاف پاک کردن (صائب ۵) بخون دل یسترنیت ازلد آرزو شستن ۵ باب تیغ نتوان محو کرد از تیغ جوہر را ۵ (آردو) آرزو سے ہاتھ دھونا۔</p>	<p>(آتش ۵) آرزو مند شہادت مرگے حسرت سے یار ۵ بیگنہ جب تیغ سے تیری ہمارا خون ہوا ۵ بقول صاحب جامع اللغات آرزو تیغ کا ترجمہ۔ امیدوار التجائی۔ صاحب تمنا۔</p>
<p>آرزو شستن (مصدر صطلحی) (مصدر صطلحی) بقول</p>	<p>آرزو سوختن در دل (مصدر صطلحی) (مصدر صطلحی)</p>
<p>صاحب بحر عم (۱) حاصل شدن و (۲) حاصل شدن آن (کمال اسمعیل ۵) بر آتش شتم مور سیال است نواند ز خاکستر گذشت ۵ صاحب انند و بہار عم و ارمان اصفی ذکر این می کنند۔ آرزو شدن (استعمال) در دل پیدا شدن آرزو است چنانکہ ملک قمی گوید (۵) آرزوے گفتن حرفے شد و خفت نداد ۵ یار می پنداشت ما را طاقت گفتار نیست ۵ صاحب ارمان اصفی ذکر این کرده است۔ (آردو) تمنا ہونا۔</p>	<p>مراد آرزو در دل شستن است (صائب ۵) آرزو چون سوخت در دل حرص را عاجز کند مور سیال است نواند ز خاکستر گذشت ۵ صاحب انند و بہار عم و ارمان اصفی ذکر این می کنند۔ آرزو شدن (استعمال) در دل پیدا شدن آرزو است چنانکہ ملک قمی گوید (۵) آرزوے گفتن حرفے شد و خفت نداد ۵ یار می پنداشت ما را طاقت گفتار نیست ۵ صاحب ارمان اصفی ذکر این کرده است۔ (آردو) تمنا ہونا۔</p>
<p>معنی اتفاق است و بر معنی اول همان سند کمال اسمعیل پیش کرده است کہ گذشت معنی دوم را سندے تازہ پیش می کند و ہونا (ظہور) از دل برون کردن است و دل را از آرزو ۵ در دل ساغر من آرزو بادہ شکست ۵ پسر</p>	<p>آرزو شستن (مصدر صطلحی) آرزو از دل برون کردن است و دل را از آرزو ۵ در دل ساغر من آرزو بادہ شکست ۵ پسر</p>

سنگ بلا پنبہ میناے منت بہ مولف گوید کہ واو سندے کہ از کلام مفید بلخی آورده است
 این شعرم شاید (آرزو در دل شکستن) است چنانکہ کور شد (آرزو حاصل کردن) است
 نہ (آرزو شکستن) حال اعراض میکنم کہ مثال معنی حاصل شدن را۔ پس نتیجہ تحقیق این باشد
 دوم همان کلام کمال سہیل است کہ محققین کہ آرزو شکستن بمعنی (۱) حاصل کردن آرزو
 اولی از برائے معنی اول آورده اند۔ یعنی است و (۲) حاصل نشدن آرزو و این مختصراً
 شاعر گوید کہ معشوق من بگر عاشق را بر آتش ستم بلحاظ شواہد است و اگر بر معنی حقیقی مصدر
 از برائے این کباب کرده است کہ آرزوے شکستن غور کرده شود لازم و متعدي ہر دو
 عاشق کہ برائے زنگس ہمایر معشوق بود با جگر آمدہ۔ یعنی بقول صاحب بحر عم شکستن شمشیر
 بسوزد۔ مخفی مباد کہ برائے این معنی زنگس را و ہر چیز نازک و دل بصد مدہ و آسیب است
 مفعول باید گرفت نہ فاعل۔ حالا ضرورت بمعنی لازم و فرماید کہ متعدي ہم آمدہ۔ مخفی
 سند معنی اول باقی میماند و آنرا صاحب مغان مباد کہ شکستن بمعنی خوردن ہم آمدہ۔ و
 اصفی آورده است۔ (مفید بلخی ۵) بزرگس خوردن بمعنی ملاقی شدن کذا فی بحر العجم۔
 تو نظر کردم و غموش نشستم بہ بنگ سرمہ او پس معنی اول کہ در بادوی النظر غیر تناسب
 آرزوے خویش شکستم بمعنی حاصل کردم۔ معلوم می نمود ازین معنی تناسب شد یعنی
 اما بسیار عجب است کہ صاحب ازغان بر ملاقات آرزو۔ حصول آن باشد۔ (آرزو)
 (آرزو شکستن) صرف معنی حاصل شدن (۱) آرزو پوری کرنا۔ (۲) آرزو نہ برآنا۔
 آرزو بحوالہ بہار نوشہ و بہار ازین مصداک است | آرزو شکافتن (مصدر مطلق) آرزو

<p>ازدول دور کردن است۔ (ظہوری ۷) فیرت و لم تداخت کبر حیرت تو بود و ہر چند آرزو متنہا شکافتم : (اردو) آرزو خاک میں ملا اپنی حیثیت سے بڑھ چلنا تو عیب ہے مگر اس چیز کی آرزو کرنا جو اپنے رتبے سے زیادہ</p>	<p>دینا بقول امیر مایوس کرنا۔ آرزو شکفتن (مصدر اصطلاحی) بقول</p>
<p>صاحب اند بر آمدن آرزوست۔ سندے پیش نشد و بر حوالہ بہار اکتفا شد اما بہار این صد ساکت۔ (اردو) آرزو بر آنا۔ ساتھ نسبت کا پیام دے تو یہ اپنی حد سے باہر قدم رکھا اور معیوب ہے مگر شہزادی کے ساتھ شادی کی آرزو کرنا کچھ عیب نہیں ہے۔</p>	<p>آرزو و کاشتن (مصدر اصطلاحی) مراد</p>
<p>آرزو کردن است (ظہوری ۷) آرزو ویکام و انبار حسرت می ہنم پد منتش بر من اگر برقم بنجر من دشمنست پد۔</p>	<p>آرزو و کاشتن (مصدر اصطلاحی) مراد آرزو کردن است (ظہوری ۷) آرزو ویکام و انبار حسرت می ہنم پد منتش بر من اگر برقم بنجر من دشمنست پد۔</p>
<p>آرزو و کدہ (اصطلاح) بقول صاحب و بہار مراد آرزو گاہ مولف گوید کہ دل باشد یا جگر یا سینہ (ظہوری ۷) سوراخ گشتہ سینہ ام از داغ حسرت پد میخو است آرزو کدہ ام روز نے چنین : (اردو) آرزو</p>	<p>آرزو و کدہ (اصطلاح) بقول صاحب و بہار مراد آرزو گاہ مولف گوید کہ دل باشد یا جگر یا سینہ (ظہوری ۷) سوراخ گشتہ سینہ ام از داغ حسرت پد میخو است آرزو کدہ ام روز نے چنین : (اردو) آرزو</p>

کا گھر۔ آرزو کی جگہ جس سے دل یا جگر یا سینہ خدا آرزو کریں :-

مراد ہے۔ آرزو کشتن (مصدر مطلق) تننا

آرزو کردن (استعمال) بقول صاحب از دل دور کردن است۔ صاحب ازمان آصفی

اند و بہار متنا کردن است (صائب) دست بصلہ (در) ذکر این کردہ است۔ (ظہوی ۵)

اگر کوتاہ باشد آرزو یہی کم :- زلف مشکین آرزو ہائے خصم کشتہ بین :- ہیچ کس تیغ

از دور بویہی کم :- (امیر) گریزم از جانتا کین نراندہ چنین :- (اردو) آرزو خاک

تا خجالت چون کم :- یار در دل بودہ ومن میں ملا دینا۔ (صبا) اے فلک تہہ پرین

آرزو ہا کردہ ام :- (ظہوری ۵) تنائے تجہہ بر غضب تو نے کیا :- خاک میں کیسی مادی

ندارد غیر از راحت اندوزی :- چرداغے کوہن کی آرزو :-

میشم گرد و دواغے آرزو کردے :- صاحب آرزو کشیدن (مصدر مطلق) مراد

ارمغان آصفی ذکر این فرمودہ و متمالش بصلہ ازمان آصفی از دل دور کردن است۔ صاحب ارمغان آصفی

(بہ) و (از) آوردہ۔ (فغانی شیرازی ۵) ذکر این فرمودہ است (سالمک فردوسی ۵)

قسمت نگر کہ کشتہ شمشیر عشق یافت :- عرگے اے مردہ فریب لب آب زندگی :- خطر آرزو :-

کہ زندگان بدعاش آرزو کنند :- (قاسمی) موج شراب تو می کشد :- (خان آرزو) در

گو نابادی ع) زدر یا مکن آرزو لعل ناب :- چراغ ہدایت بھمن لفظ آرزو بذیل بھمن سند

(اردو) آرزو کرنا۔ (آتش ۵) دیدار فرماید کہ چون غرابت دارد ظاہر اسہو القلم

عام کیجے پردہ اٹھائے :- تا چند بندہ ہائے است کہ بجائے انتظار آرزو گفتہ موافق گوید

<p>مقام آرزو باشد و (۲) کنایہ از دل و جگر است کہ آتش من الموت نباشد از لفظ آرزو دین و سبب ہم۔ (نظامی ۱۵) دران آرزو گاہ فرخا و بس نہ نکرد آرزو با مقابل مکیس (آردو) بقول صاحب جامع اللغات (۱) امید کامقا و بقول مولف (۲) دل۔ جگر۔ سبب۔</p>	<p>کہ چنین باشد آرزو کشیدن ہم انتظار لطیف است کہ آتش من الموت نباشد از لفظ آرزو دین و سبب ہم۔ (نظامی ۱۵) دران آرزو گاہ فرخا و بس نہ نکرد آرزو با مقابل مکیس (آردو) بقول صاحب جامع اللغات (۱) امید کامقا و بقول مولف (۲) دل۔ جگر۔ سبب۔</p>
<p>آرزو گذشتن (مصدر صطلحی) آرزو از دل دور کردن باشد صاحب ارمغان معنی ہم ذکر این کرده۔ سندے کہ از کلام صاحب پیش میکند بر (آرزو در کنار گذشتن) گذشت و خیال مولف ازین مصدر تعلق ندارد آ شاید از کلام ظہوری بنظر آمدہ (۵) بخت دیگر متننا بعلہ طالع بہ بحسرت از تولد آرزو گذار گذشت بہ (آردو) آرزو دل سے</p>	<p>آرزو کشیدن بنظرش غریب بینا سیر نشوند کہ مولف ذکر بر قدر مصداق کرده است انحصار را نشاید۔ (مصدر صطلحی) آرزو کهنہ شدن آرزوے کہ تادیر نیراید کهنہ باشد چنانکہ ظہوری گوید (۵) آرزوے آستان بوسیم دل کهنہ شد بہ میکند خون در پیم ہر روز در مان نوی بہ (آردو) آرزو کهنہ ہونا۔ (اصطلاح) بقول صاحب کمال دینا۔</p>
<p>آرزو گرفتن (مصدر صطلحی) مراد آرزو کردن است چنانکہ کمال خجند گوید (۵) از بوسہ ہائے سر و لہم پوست باز کرد بہ</p>	<p>آرزو گاہ اند مراد آرزو کردہ باشد کہ گذشت بہار ہم ذکر این می کند و این ہر دو محققین از معنی ہر دو ساکت اند۔ مولف گوید کہ (۱)</p>

ہر گہ کہ پاسے بوس توام آرزو گرفت : صاحب باخر آمد نظرم ندید سیرش : بجز این نمائند ما را
ارمغان آصفی بجوالہ چرخ ہدایت پیدا شدن ہوئے و آرزو سے : (اُردو) آرزو رہنا -
خواہش نوشتہ و مولف را بنظر نیاند - آرزو مردن (مصداق اصطلاحی) زائل

آرزو گل کردن (مصداق اصطلاحی) پیدا شدن و باقی نمائند آرزو ست چنانکہ بطوسی
شدن آرزو است چنانکہ بطوری گوید (س) گوید (س) آرزو مرد و گرفتہ بطوسی تاش :
گل کرد آرزو سے حرم را نازک است : با عشوہ بہانہ دگر جانفش چہ در تن می کند :
از سمن کثم بمفیضان فرو برم : (اُردو) آرزو بقول امیر آرزو مت جاننا - آرزو
پیدا ہونا - خاک میں ملجانا - مایوس ہو جاننا - (ناصر

آرزوم بقول صاحب شمس نام نہریت (س) دل اڑا لیکے جو تیر ستم : آرزو مت گئی
(اُردو) ایک شہر کا نام - ہماری آج : (مومن) ہے یقین یہ کہ

آرزو ماندن (استمال) آرزو باقی خاک ہی میں ملے : آرزو سے دل سہیں بہ
ماندن است صاحب ارمغان آصفی ہم ذکر آرزو مند (اصطلاح) بقول صاحب

کرده است - (ظہوی) فرو شدہ رفت اندر مراد آرزو خواہ - مولف گوید کہ
داغ شعلہ انگیز است : نمائندہ آرزو سے آہ کہے کہ آرزو دارد و بقول بہار مراد آرزو
حسرت آلود است : (دولہ) صبر و آرام تاک (جامی) برب افتادہ زبان گرین
و دل و دین ہمہ یکیک رفتند : آرزو بیکس گئے ام تشنہ جان : آرزو مند نے ابجر اح
بلے کو بھیسے تو ماند : (حافظ) نفسم توام : (اُردو) آرزو مند بقول امیر ترستا

کھنکھانہ (آتش) آرزو مند بیکان بشکنند :-	
(مصداق) آرزو نہادون لطیف	شہادت مرگے حسرت سے یارہ بگینہ جب تیغ
آفریدن آرزو ست صاحب ارمان	سے تیری ہمار خون ہوا :-
آرزو نہادون رابصلہ (ب) ذکر کردہ (وحشی	آرزو مندی (استعمال) بقول صاحب
وافقی) بہر طبع نہادہ آرزویہ بنگ	اند بخوالہ فرہنگ فرنگ خواہش و غبت لطف
پودادہ ہر یک را بسویہ (آرزو) طبیعت	گوید کہ این حاصل بالمصدر آرزو مند بودن باشد
میں آرزو پیدا کرنا -	(آرزو) آرزو مندی -
آرزو وانہ (اصطلاح) بقول بہار پنخہ	آرزو ناک (استعمال) بقول صاحب
بدان آرزو کنند مولف گوید کہ یہاں (آرزو)	انند مراد آرزو خواہ و آرزو مند و بقول
کہ گذشت بہار ذکر این بخوالہ صاحب ہروری	بہار مراد آرزو مند (حکیم زلالی) پے
می کند و در سروری بخوالہ تحفۃ السعادت	اطہار عشق آرزو ناک پے چو لعل از کان تہمت
(آرزو وانہ) نوشتہ نہ (آرزو وانہ) -	دانش پاک :-
آرزو جوان (استعمال) فارسیان	آرزو نمودن (استعمال) مراد
لفظ (جوان) بہ صفت آرزو استعمال کردہ	آرزو کردن باشد صاحب ارمان آصفی
اند پس از آرزوے جوان - آرزوے قوی مراد	ہم ذکر این بصلہ (از) فرمودہ است (عربی
است چنانکہ ظہوری گوید (س) کردہ از	اصغہانی) نتوان نمودن آرزو یک تیر
حسرتے چہ خوش پریم پے آرزو ہا سے بس	بیش از غمہ اش پے رحم است بر جانم اگر برینہ

<p>جوان دارم : (اُردو) آرزو سے جوان اُردو سرد شدہ باشد از مایوسی چنانکہ ظہوی گوید مین کہہ سکتے ہیں۔ (س) دشمتم صد آرزو سے مردہ میش : از</p>	<p>جو (اُردو) آرزو سے جوان اُردو سرد شدہ باشد از مایوسی چنانکہ ظہوی گوید مین کہہ سکتے ہیں۔ (س) دشمتم صد آرزو سے مردہ میش : از</p>
<p>آرزو سے خام (استمال) آرزو سے نکاہے جلد را جان در تن است : (اُردو) کہ پختہ نباشد از قیل خیال خام چنانکہ ظہوی گوید (س) ز برق حسرت دم سے نزد برزخ</p>	<p>آرزو سے خام (استمال) آرزو سے نکاہے جلد را جان در تن است : (اُردو) کہ پختہ نباشد از قیل خیال خام چنانکہ ظہوی گوید (س) ز برق حسرت دم سے نزد برزخ</p>
<p>ہرگز : شہناہر آرزو سے خام تاکہ از اثر کہ بر آمدن آن دشوار باشد (بیدل س) جو شتم : (اُردو) بقول امیر آرزو سے خام اُردو میں مستعمل ہے بمعنی خیال خام۔ (اتش) آئینہ راقص آرزو سے مثل است : (اُردو) (س) وہی تحصیل محبت کا ہے عالم تاحال : وہ آرزو جسکا بر آنا مشکل اور دشوار ہو۔</p>	<p>ہرگز : شہناہر آرزو سے خام تاکہ از اثر کہ بر آمدن آن دشوار باشد (بیدل س) جو شتم : (اُردو) بقول امیر آرزو سے خام اُردو میں مستعمل ہے بمعنی خیال خام۔ (اتش) آئینہ راقص آرزو سے مثل است : (اُردو) (س) وہی تحصیل محبت کا ہے عالم تاحال : وہ آرزو جسکا بر آنا مشکل اور دشوار ہو۔</p>
<p>پختہ کرتے ہیں ہنوز آرزو سے خام کو ہم :۔ (مصدر لیت کہ اہل لغت آرزو و پیدن ازین ساکت اند مہولف گوید کہ مراد</p>	<p>پختہ کرتے ہیں ہنوز آرزو سے خام کو ہم :۔ (مصدر لیت کہ اہل لغت آرزو و پیدن ازین ساکت اند مہولف گوید کہ مراد</p>
<p>زدن آرزو سے و جوش آرزو غلبہ آندوست (ظہوی گوید س) ز تاب چہرہ ساقی بستی جام می جوشد : ز گرمیہاںش بردل آرزو سے خام می جوشد : (اُردو) آرزو سے خام کا جوش مارنا۔</p>	<p>زدن آرزو سے و جوش آرزو غلبہ آندوست (ظہوی گوید س) ز تاب چہرہ ساقی بستی جام می جوشد : ز گرمیہاںش بردل آرزو سے خام می جوشد : (اُردو) آرزو سے خام کا جوش مارنا۔</p>
<p>آرزو سے مردہ (استمال) تمنایے کہ دارو۔ ہر گاہ بعض از متقدمین مدین بن</p>	<p>آرزو سے مردہ (استمال) تمنایے کہ دارو۔ ہر گاہ بعض از متقدمین مدین بن</p>

<p>سفر میں نہ کردن و یکیدن بمعنی بیکہ رفتن و طوفیدن بمعنی طواف کردن و عمریدن و ابابکرین بمعنی زیارت مقابر عمر و ابابکر رضی اللہ تعالیٰ عنہما کردن و میریدن بمعنی سیر کردن و مکریدن بمعنی مکر کردن گرفته اند آرزویدن غلط باشد (ملا طری (۵) مدینیم پس از یکیدن، نہ یکس حلیہ و نے مکریدن : مرقہ پاک بنی طوفیدیم : عمریم</p>	<p>و ابابکر مدینیم : (عنی ۵) بیکہ رفتن نظر کے زیادہ از طعم : در ویر و میندیش کین لطیف ہنہادہ نہ گوہر است و نے بہت زادہ دریا : نہ جوہر است و نے بہت قابل العبادہ صاحب ناصی ہم بر آرزو و آرزویندہ را بمعنی آرزو کنندہ نوشتہ ۔</p>
<p>آرزوہ بقول صاحب برہان بفتح زائے ہوز گاہ گل را گویند و آن خاکیت کہ باکاہ آمیزند و گل بسازند و بردیو اور و بام خانہ مالند۔ صاحبان جہانگیری در شیدی ہم ذکر این می کنند۔ (آردو) بقول صاحب آصفیہ کہیں (دھونٹ) گہانس اور پٹی کی پہائی۔</p>	<p>آرزوہ کن (۱) (استعمال) بقول فرماید کہ بفتح کاف فارسی و سکون رائے قرشت صاحب جہانگیری کہے شخصیکہ گاہ گل بسازد۔ صاحبان بحر و رشیدی ہم ذکر گویند کہ گاہ گل کند۔ صاحب برہان بر نمبر (۲) این می کنند۔ (آردو) کہیں کرنے والا۔</p>
<p>(الف) آراست (ب) آراستن (ج) آراستہ</p>	<p>صاحب برہان نسبت (الف) فرماید کہ بروزن و ارست بمعنی (۱) توانست باشد کہ ماضی توانستن است و (۲) مخفف آراست ہم بہت کہ از آراستن باشد۔ صاحبان سروری و جہانگیری و شمس ہنر بان برہان مولف گوید کہ معلوم نمی شود کہ بعض اہل لغت چرا اہل را می گذارند و ذکر</p>

فرع می کند آرت ماضی مطلق است از مصدر (ب) و بقول صاحب بحر عجم آستن لغت
 راے قرشت مخفف آراستن بمعنی آرایش کردن و (۲) بمعنی توانستن نیز آمده و آرد بمعنی
 تواند۔ لا غیر یعنی دیگر صیغہ ہاے غیر سالم نیامدہ۔ صاحب انند ذکر ہر دو معنی بالا کردہ و از
 انحصار اشتقاق ساکت۔ صاحب رشیدی گوید کہ آرت و آرتہ مشتق از ہمین مصدر است
 و این لغتہ است در یارستن ماخوذ از یاریدن صاحب شمس ہم صرف از دو معنی مذکور مصدر
 ذکر کند و آرت و آرتہ را ہم لغتہ خاص قرار می دہد۔ و (ج) آرتہ بقول صاحب
 برہان بمعنی وارستہ مخفف آراستہ باشد۔ مؤلف گوید کہ قسام باشد کہ آرتہ بمعنی وارستہ
 ہرگز نیامدہ بلکہ مفعول از ہمان مصدر آستن است کہ بر (ب) گذشت بہر دو معنی متذکرہ
 (سراج راجی ۱۵) کہ آرتہ زنیان حرب کردن ۶ مگر آن کش بود از حفظ جوشن ۶
 (قرنی ۱۵) آیا بہرگز آرتہ ترز صد حاتم ۶ و یا بمعبرکہ مردانہ ترز صد سہراب ۶ خلاصہ
 اینست کہ آستن مصدر است و آرت ماضی مطلق و آرتہ مفعول مشتق از ہمین مصدر
 انچہ صاحب بحر عجم انحصار کند قابل غور است و بس۔ (اُردو) (۱) و یکہو آستن
 (۲) بقول صاحب آصفیہ سکنا۔ فعل لازم توانستن کا ترجمہ۔ لائق ہونا۔ قابل ہونا۔
 ممکن ہونا۔

آستن | بقول صاحب موبد الفضل بمعنی جمع و مجلس و انجمن و محفل باشد۔ دیگر کہ
 از اہل لغت ذکر این نہ فرمودہ۔ بتحقیق علیہ لفظ مؤلف مفرد مانہ (اُردو) جمع۔
 (مذکر) مجلس۔ انجمن۔ محفل۔ (مونث) صاحب آصفیہ نے لفظ محفل پر جمع مجلس۔ انجمن کا

ذکر فرمایا ہے یہ چاروں لفظ ایک دوسرے کے مراد ہیں (ناسخ ۵) جتنا ہے عیش بقدر
اسکو نہیں ثبات ۴ برہم شباب کیونکہ ہونے شرب کی ۴ (نیم ۵) شعلے سے زیادہ پاکدہ اپنا
اگر ہوئی انجمن میں رقصان ۴۔

آرش | بقول صاحب برہان بفتح ثالث و سکون شین لفظ دار (۱) نام پہلوانے بود
ایرانی از لشکر منوچہر و صفت تیر اندازی عدیل و نظیر نداشتہ چنانچہ تیرے از آمل بہر و انداختہ
کہ قریب پہل روزه راہ است گویند آن تیر مخوف بودہ است و آنرا از ششم پر کردہ بود و قوت
طلوع آفتاب بجانب مشرق انداختہ و (۲) نام سپردوم کی قباد ہم ہست کہ اورا کی آرش
گفتندے و بکسر ثالث (۳) بمعنی معنی باشد کہ مقابل لفظ است (ہر وی ۵) سلطان
سلاطین فاش حبشہ کمان آرش ۴ بہرام زحل ترکش لشکر کش ایرانزا ۴ صاحب نامری
گوید کہ بفتح و کسر ثالث ہر دو آمدہ۔ (فخر الدین گرگانی ۵) از ان خوانند آرش اکمانگیر ۴
کہ از آمل بہر و انداختہ تیر ۴ صاحب سروری ہمین شعر را مال نظامی گوید۔ صاحبان دری
و پہلوی در شیدی و جہانگیری ہم ذکر این فرمودہ اند۔ (اُردو) (۱) ایک ایرانی پہلوان
کا نام جو لشکر منوچہر میں تیر اندازی میں طاق تھا۔ (۲) شاہ کی قباد کے دوسرے فرزند
کا نام۔ (۳) معنی (مونث)

آرشی | بقول صاحب برہان بکسر ثالث و رال | بضم آرش ذکر این فرمودہ۔ (اُردو) بقول صاحب
و سکون تختانی بمعنی معنوی باشد کہ و مقابل لفظ جامع اللغات اندرونی۔ باطنی۔ معنوی۔ بقول
است از آرش کہ بمعنی معنی است صاحب نامری ہم صاحب آصفیہ منسوب بمعنی -

آرغ

بقول صاحب برہان بضم ثا ث و سکون غین فقط دار مخفف آروغ است و آن بادے باشد کہ با صد از گلو بیرون آید۔ صاحب در ی فرماید کہ بادے است بد لو کہ در وقت ادخال از دہن آید از آبل در جبک ہم گویند و صاحبان سروری و موید و سراج و اند ہم ذکر این می فرمایند۔ (کمال سپاہانی ۵) گیر چو صبح آرخ از صبح آفتابہ : آزا کہ تو بخوان کرم میہان کنی : (اردو) ذکر۔ بقول صاحب آصفیہ اسم مونث۔ آروغ ممدے کی وہ ہوا جو سنے کی راہ نکلے۔

آرخادہ

بقول صاحب برہان بر وزن ناستادہ نام رو و خانہ ایت صاحبان موید و اند ہم ذکر این فرمودہ (اردو) ایک ندی کا نام۔

آرخدہ | بقول صاحب برہان بضم ثالث بر وزن آزدہ بمعنی (۱) غضبناک و خشکین

و قہر آلود و جنگ آور باشد و (۲) بفتح ثالث حریص در چیز ہا را گویند۔ صاحب ناصری ہم ذکر کنند۔ و صاحب رشیدی فرماید کہ ہمیں معنی آرخدہ نیز آردہ و صاحب سروری حضرت ذکر معنی دوم فرمودہ (منوچہری ۵) آرخدہ بر ثنائے توجان هست از انکہ پیر درودہ مکارم اخلاق تو منم : صاحبان موید و پہلوی و جہانگیری و سراج ہمزبان برہان۔ (اردو) (۱) غصیلہ۔ جنگجو۔ (۲) حریص۔

آرخیش

بقول صاحب ناصری پوست پنج درخت زر شک است کہ براسے دو آے چشم بکار آید۔ صاحب برہان ہم ذکر این فرمودہ است اما در حلیہ لفظ تسامح واقع۔ می فرماید کہ بفتح اول و ثانی است بر وزن صنم کش۔ پس اندرین صورت آرخیش باشد

نہ آرفیش و لیکن شک نیست کہ بالمد است۔ فارسیان از یونانی و بربری گرفته اند و صلتش
 با آرمیس بود۔ صاحب محیط اعظم ذکر آرمیس فرمودہ است۔ صاحب برہان ہم بذیل باب
 الف حمدودہ این را نگاشته است و در الف مقصورہ ازین بحثی نکرده۔ (اُردو) درخت
 زر شک کی بڑ کی چھال۔

آرم | بقول صاحب ناصری بروزن دارم نام جائے بود در مازندران بر بالے
 و رہند کوہ طاقے بزرگ موسوم بکرکیلی ڈر داشته و دران طاق از یک پارہ سنگ بودہ کہ
 آنرا پانصد کس برہاندے و باز پانصد کس برگرفتے و چون در بستہ بود برجگاہ راہ آن طاق و در معلوم
 نمی گشت چون اسپہبد خورشید حاکم مازندران از ابوالمنصور غلیفہ عباسی قطع خدمت کروعیال خود را بدیبا فرستاد
 و بعد از دو مکن ہزدان شد۔ (اُردو) مازندران میں ایک خاص جگہ کا نام۔

آرمان | بروزن آسمان بقول صاحب برہان بمعنی (۱) حسرت و آرزو۔ و (۲)
 رنج بردن باشند و (۳) پشیمانی و افسوس را نیز گویند۔ صاحب ناصری صرت معنی اول
 را ذکر می کند و فرماید کہ بے الف حمدودہ نیز آمدہ۔ مولف گوید کہ مقصودش از الف
 مقصورہ بیش نیست نہ حذف الف۔ صاحبان رشیدی و جہانگیری ہم بمعنی اول قانع
 (مولوی معنوی ۵) ہر حوائج را کہ بودیش آرمان ہر راست کہ دے میر شہری را لگان ہ
 (خواجہ سہروردی ۵) از فراق تو روز و شب عشاق را ہست الامان ہ ہر کہ دیدار تو
 بیند نیستش ہیچ آرمان ہ صاحب لؤا در این را بذیل مصداق را میند آورده کہ
 بمعنی حسرت بردن و اندوہ خوردن است و پشیمانی کشیدن۔ و مراد فانیں آرمانین

بالف محدوده نیامده پس ارمان بدون مدحاصل بالمصدر ارمانیدن توان داشت ولیکن ارمان را از ارمانیدن تعلقه نباشد صاحب دری و پهلوی هم این را لفظ متقل دانسته است - و متعلق بمصدر سے نکرده - (اُردو) (۱) حسرت و آرزو - مونث - (۲) ریخ (نذکر) - (۳) پیشانی - مونث - افسوس - (نذکر) -

(الف) آرمدن (الف) بقول صاحب اند بخواه فرنگ فرنگ مخفف آرمیدن است

(ب) آرمم (ب) و (ب) مرادت و مخفف آرمیده که مفعول از آرمدن باشد صاحب

بر مان نسبت (ب) فرماید که (۱) آنچه مخفف آرمیده است بکسریم باشد یعنی قرار گرفته و ساکن شده و بسکون میم بر وزن دارنده (۲) بمعنی افسوس و پیشانی هم صاحب رشیدی صرف (ب) را ذکر کند بمعنی اول و از حکیم اسدی سند آرد (۳) گران ساخت سنگ و سبک باد پاک پد روان کرد گردون و آرمده خاک پد اما صاحب سروری همین آرمده را بر وزن ناکرده گوید و بر معنی اول قانع و سند سے از کلام عنصری پیش می کند (۴) بود مرد آرمده در بند سخت پد چو جبنده گردد شود نیکخت پد و صاحب دری در حلیه لفظ و معنی همزمانش - خلاصه این است که چون آرمدن یا آرمده را مخفف آرمیدن گیریم و چنانچه باشد که راس ممل را کسور بخوانیم آنچه صاحب بر مان معنی اول را بکسریم فرماید از کلام قدما که گذشت خلاف آن ثابت میشود هر گاه آرمدن مصدر قرار یافت هیچ وجه نیست که معنی دوم بیان کرده - صاحب بر مان هم متعلق بدو نباشد یعنی افسوس کردن و پیشانی کشیدن - (اُردو) (الف) آرام پانا (۱) افسوس کرنا - پشیمان ہونا - (ب) اسی کا مفعول -

آرمش

بقول صاحب برہان مخفف آرامش است کہ گذشت (حکیم آوری ۵)
تازخو رشید پرورش یابد ۵ در دل خلق آرمش یابد ۵ صاحب نوادر بذیل مصدر آرمیدن
این کرده و درست است کہ آرامش حاصل بالمصدر آرمیدن باشد و آرمش حاصل مصدر
آرمیدن صاحبان سروری و جہانگیری و اند و شمس ہم ذکر این فرمودہ اند۔

آرمگاہ

بقول صاحب اندجوالہ فرہنگ فرنگ مخفف و مراد آرمگاہ کہ گذشت۔

آرمون

بقول صاحب برہان بر وزن و ازگون زرسے راگویند صاحب سروری
بافت مقصورہ فرماید کہ زرسے باشد کہ قبل از کار ہمزہ دوران دہند و از البعرب عربون و اربون
نیز گویند۔ صاحب سراج ہم ذکر این فرمودہ است۔ (آردو) بقول صاحب جامع اللغات
پیشگی مزدوری جو مزدور کو دیکھا ہے۔

آرمیدگی

بقول صاحب اندجوالہ فرہنگ فرنگ طاینت و آرام۔ (صائب ۵)
نہ بستہ لب ز سخن آرمیدگی مطلب ۵ نکرده رختہ دیوار استوار خنپ ۵ (بیدل ۵) بآرمیدگی
شمع رفته ایم ز خویش ۵ دلیل مقصد از سر گذشتگان پانیت ۵ (آردو) آرام۔ (مذکر)۔

آرمیدن

بقول صاحب بحر عم مخفف آرمیدن و آرمہ مضارع آن صیغہ امر و ہنہ
ازین مصدر نیامدہ مکامل التصریف صاحبان نوادر و رشیدی ہم این را مراد آرمیدن
گویند۔ صاحب اند صراحت کند کہ قرار گرفتن و ساکن شدن است۔ (صائب ۵) مرگ
سبک روان طلب آرمیدن است ۵ چون بغض نہ کافی ماد طہیدن است ۵ (ظہوی ۵)
برتابہ دلا طہیدی آخر ۵ در یخودی آرمیدی آخر ۵ مولف گوید کہ فارسبان جمع این

(آرمیدن) آورده اند (بیدل) چو اشک آنکس که می چند گل از عیش طپیدنها شود
دل تنگ اگر گوید بود از آرمیدن با مخفی مباد که آرمیدن را اکثر صاحبان لغت لازم گفته
اند و بعضی شان متعدی هم چنانکه گذشت. و آرمیدن را هم بران قیاس باید کرد و صاحب
موید الفضلا این را بصرحت ذکر کرده است که آرمیدن و آرمیدن هر دو متعدی هم
آمده موافق را سند از کلام جامی بدست آمد (س) رسیده بود دل از هوش و صبر
شکر خدا به که آن رسیده بدیدارت آرمید مرا به ظهوری آرمیدن را بمعنی آرام استعمال کرده
است (س) بردست آرمیدنم از دست غمره به کارم تمام شد ز طپیدن بر آدم به

آرمیدن آتش (استعمال) باضافا چنانکه بیدل گوید (س) درین چمن لفسه یکیشم
نون زبان نه کشیدن آن باشد. چنانکه در
آتش آرمیده گذشت -
ومی گذریم به مبرگمان بجا سخانه آرمیدن تیر به
(ارو) تیر کا چسبه مین قائم رهنما -

آرمیدن بزم (استعمال) سکوت
اهل بزم باشد. چنانکه صائب گوید (س)
آمد شد نگاه بود ترجمان ما به در بزم آرمیده
ما قیل وقال نیست به (ارو) مصل کی
ملاطم نه مونا. جوشن مونا. دریا کا سکون -
خاموشی -

آرمیدن تیر (استعمال) باضافت
نون. قائم بودن تیر در خانه گمان است
آرمیدن دل (استعمال) باضافت
نون. سکون و قرار دل است چنانکه بیدل

گوید (۵) بطع قطرہ دلش آرمید گوید (۵) کشیدن شد آرمیدن موج (۵) (اُردو) موج
پہ فیض پاک ندارد طریقت آداب (۵) (اُردو) بلند نہ ہونا۔ تلاطم نہ رہنا۔

کا آرام پانا۔ آرمیدن ہوس (استعمال) باضانت

آرمیدن شدن (استعمال) بمعنی بکون نون۔ کم شدن آن باشد چنانکہ ظہوی گوید

اختیار کردن (ظہوری ۵) آرمیدن میشود (۵) نگین عشوہ بہ شور آورد بہ ہوس

آخر میدہناسے دل (۵) طبع الفت اداں گفت آرمیدہ مارا بہ (اُردو) ہوس کم ہونا ہوس

دشت گوئد (۵) (اُردو) تسکین پانا۔ و بنا۔

آرام حاصل کرنا۔ آرمیدہ اسم مفعول باشد از مصدر آرمیدن

آرمیدن شور (استعمال) باضانت اما بہار گوید کہ کنایہ از متحمل و مزاج گرفتہ باشد

نون باقی نماندن شور و غوغا و فرو نشستن و از کلام صائب سند آرد۔ (۵) صائب

آنت چنانکہ بیدل گوید (۵) دل شکستم ہمین بود دل بے آرزوے ما بہ امروزیہ

شور طوفان ہوسہا آرمیدہ شیشہ ناخوردہ بچرخ اگر آرمیدہ است (۵) وراے این سند ہا

برنگ انجمن رانگ داشت (۵) (اُردو) دیگر ہم مذکور است۔ همان کہ در آرمیدن

شور و بنا۔ شور فرو ہونا۔ شور باقی نہ رہنا۔ آتش و بزم و دریا۔ گذشت و لیکن چپک

آرمیدن موج (استعمال) باضانت ازان بکار بہار نمی خورد و دیگر کسے از اہل

نون۔ بلند نہ شدن آنت (بیدل ۵) لغت ذکر این معنی خاص نکرده۔ (اُردو)

فساد ما بہ تحمل صلاح می گردد بہ سرے زنج متحمل۔

آرمیدہ شدن | استعمال | آرام یافتن یا تسکین یاب ہونا نہیں سنا گیا۔
 چنانکہ ظہوری گوید (۱) خاطر عاشق آرمیدہ | بقول صاحب شمس نام پہر
 شود بہ اگر آسودگی رسیدہ شود بہ (اُردو) آرام | چارمین کیقبا و شاہ است برادر خورد کیکاوش شاہ
 پانامہ فیضیاب ہونا کامیاب ہونا۔ شفا یاب (اُردو) کیقبا و کے چوتھے (۱) کے کا نام جو
 ہونا کہتے ہیں لیکن آرام یاب یا راحت یاب | کیکاوش سے چہوٹا تھا۔

(۱) ارن | بقول صاحب برہان (۱) ہر وزن قارن مخفف (۲) آرنج است کہ بند گاہ سدا
 (۲) آرنج | و بازو باشد و بعبری مرفق خوانند و نسبت (۲) فرماید کہ بمعنی بازو ہم نظر
 رسیدہ از مرفق تادوش۔ (آغاچی گوید ۱) زمانے دست کرد سے جفت رخسارہ زمانے
 جفت رانوں کرد سے ارن بہ (امیر خسرو ۱) زہر سنگ طبع ہر کایت در دست بہ بساکن
 کہ شکستی بنگشان آرنج بہ (اُردو) (۱) کہنی (مونث) (۲) بازو۔ کہنے سے کند ہے تک۔
آرند | بقول صاحب شمس بعد و فتح (۱) معین و (۲) مراد پیکار و پر خاش نیز (اُردو)
 (۱) معین۔ مددگار۔ (۲) لڑائی۔ (مونث)۔

آرندوہ | بقول صاحب شمس بمعنی رود و دجلہ (اُردو) ندی (مونث)۔
آرندہ | بقول صاحب ناصری بحوالہ فرہنگ فرنگ مزدور و بار بردار و بار گیر و حامل
 مولف گوید کہ این معنی مجازی از معنی حقیقی اش پیدا شدہ باشد کہ اسم فاعل مصدر
 آوردن است۔ (اُردو) حامل۔ بقول صاحب آصفیہ اُردو میں مستقل ہے۔ بوجہ اٹھانے
 والا۔ بار بردار۔ مزدور۔

رسیده بمورے آزارے بہ (عضایری رازی ۱۵) گشتہ ترا ستم شوق و نشاط و اقبال بہ
 بودہ نصیب دشمن لڑنگ و زنگ ادبار بہ (شرف شفرہ ۱۵) بر بلبل قرعے زندایت بہ
 کاسے شاہد پیشہ اینچہ آرنک است بہ اگر چہ شواہد معانی ۶ و ۷ و ۸ و ۹ گیر نیامدہ ولیکن این
 نقص تلاش ماست۔ متاخرین معاصرین تصدیق تحقیق زبان دانان میکنند و بس۔ صاحب
 رشیدی قول سامانی را ذکر کردہ است۔ فرماید کہ آرنک لغتے است در رنگ بمعنی لون یا آنکہ
 رنگ مخفف اوست و لغتے است در رنگ مراد رنج یا آنکہ رنج مخفف است و توجیب رنگ در بیت
 عضایری از باب تفتن است کہ در کلام قدما شائع است و در بیت طہیر بمعنی لون و
 بمعنی ہرگز نیز آوردہ و بیت رودکی شاہد این معنی می تواند شد۔ اگر چہ در فرہنگ بمعنی همانا
 آوردہ است۔ (اُردو) (۱) و دیکھو آرنج۔ (۲) رنگ (مذکر) (۳) بے شک۔ بہ تحقیق۔
 (۴) رنج (مذکر) محنت۔ مونث۔ (۵) مکر۔ حیلہ۔ فریب (مذکر) (۶) روش (مونث) طرز
 (مذکر) (۷) ایک میوہ کا نام۔ (۸) حاکم۔ پادشاہ۔ (مذکر)۔ (۹) ہرگز۔

اُرو | بضم را۔ بقول صاحب رشیدی بمعنی امروز و ظاہر این لغت صفایانست (اُردو)

آج۔

اُروانہ | بقول صاحب موبد گلے است صحرائی۔ صاحب سروری فرماید کہ اروانہ بلاست
 و گل خیری صحرائی را گویند چون آنرا بخور کنند بے گندہ کہ باشد زائل گردانہ۔ (اُردو)
 گل خیر و بقول صاحب آصفیہ خطمی کا پھول جو نیلے رنگ کا ہوتا ہے اور زاجا اول در جہین
 گرم و خشک۔

آروت وس | (اصطلاح) بقول صاحب رشیدی بلغت صفایان بمعنی امر وزت بس
 است چنانچہ مرویت کہ حضرت امیر علیہ السلام بصفا ہائے کہ استفادہ حدیث از آنحضرت
 کرد بعد از حدیث (ما احببنی المصفاہانی قط) گفت آروت وس یعنی امر وزت
 بس است۔ (آرود) آج کا دن تجہ کو کافی ہے۔

آروغ | بقول صاحب برہان باغین نقطہ دار بروزن فاروق ہاوس را گویند کہ از گلو
 با صد بر آید و بجای غین۔ قاف نیز گفتہ اند و با عیوق قافیہ کردہ اند۔ صاحبان سروری و
 شمس و رشیدی و سراج ذکر این فرمودہ اند۔ (نظامی) ہمیشہ لب مرده بسیار خوار و در
 آروغ بد باشد از ناگوار و (آرود) دکار (مونث)۔

آروغ زردن | (استعمال) مصدقہ بقول صاحب ارغمان آصفی بصلہ (از) مراد
 است بمعنی گرفتن آروغ است۔ صاحب
 ارغمان آصفی ذکر این کند بصلہ (از) چنانکہ
 باقر کاشی گوید (س) تا چند زنی از دین کون
 آروغ ہاے مشک تو چون ہمت مردان
 پردوغ ہا (حکیم انوری در ہجو بدون صلہ گوید
 مراد ما ضیہ۔ سندے پیش نشد و زباندانان
 (س) ز امتلا ہضم نیابد و صد کوزہ فقلع ہا
 معاصر تصدیق این نمی کنند۔

آروق | بہار گوید کہ مثل آروغ است
 چون قاف در فارسی نیاید پس بقاف ترکی ہا
 بقول صاحب آصفیہ دکارنا۔ دکار لینا۔

و یا از تفریح بود چنانچه عراقیان حال غین کے بری رخت خویش بر عتیق به صاحبان راقاقت می خوانند۔ صاحب جام هم گوید رشیدی و سروری هم ذکر این می کنند که (س) با چنین خوردن و چنان آروق به مرادف آردوغ است۔

آرون | بقول صاحب برهان بروزن قارون صفت باسه خوب و نیک را گویند و صاحبان ناصری و رشیدی و جهانگیری و شمس و سراج و موید هم ذکر این فرموده اند (غضری س) آرون او نیست در لوم درست به جهان را آرون و آذین بخت به (آرو) نیک صفت۔ عده صفت۔

آروند | بقول صاحب برهان بفتح رابع و سکون نون و وال اجد شان و شکوت و شکوه را گویند۔ غالب دلبوی در قاطع برهان اعتراض میفرماید و سندی طلبد که بهرگاه (آروند) بالف مقصوره معانی متعدده دارد۔ صاحب برهان آروند را چار بر یک معنی قناعت کرد و قاطع القاطع جواب شافی داده است۔ مولف گوید که مترض بخت به کاره بیان آورده۔ اعتبار زبان برهان را همین قدر کافی است که معاصرین عجم هم با او هم زبانند و مولف با اکثر از آنها گفتگو کرد و تصدیق قول برهان شد صاحبان ناصری و هفت قلم هم هم زبان برهان اند۔ (آرو) شان (مونث) شکوت (مونث) شکوه۔ (نذکر)۔

آروین | بقول صاحب برهان بروزن پاکدین تجربه و امتحان و آزمایش را گویند۔ صاحبان رشیدی و جهانگیری و ناصری و اند هم زبان برهان۔ سند این در

استعمال ذیل می آید۔ (اُردو) تجربہ۔ امتحان (نڈکر) آزمائش (مونث) (وزیر) ہر رگ و پے میں سمائے ہوئے ہیں کھینچو نہ تیغ : امتحان میرا تمہارا امتحان ہو جائے گا : (غالب) حضور شاہ میں اہل سخن کی آزمائش ہے : چمن میں خوش لڑیاں چمن کی آزمائش ہے :

آروین گردن | (استعمال) بمعنی تجربہ کرنا۔ آزمائش کرنا۔ جانچنا۔ آزمانا۔ (داغ) امتحان کردن باشد چنانکہ صاحب ناصری امتحان کر کے ترا صاف پشیمان ہوئے : ہمنے در کلام خود آورده و بر لفظ (آروین) ذکرش جانا تا کہ خیزد و سے ہی کیسا ہو گا : (رشک فرمودہ) ہرگز نکتہ زرمش آرمان : (کس کس طرح فلک نے نہ کیں آزمائشیں پس بہر کو کندش یکہ آروین : (اُردو) امتحان امتحان کے ہیں دل ممتحن میں داغ :۔

آرہ | بقول صاحب برہان بروزن چارہ بیچ و بن دنا ہمارا گویند۔ صاحبان مویہ و اند ہم ذکر این می کنند۔ (اُردو) دانتوں کی جڑ۔ (مونث)۔

آرے | بقول خان آرزو کہ در چراغ ہدایت نوشتہ۔ اسم فعل است بمعنی قبول و ارم کمال اسمعیل این را آورده (سے) از پے وصل چنان ہجر چنین : آرے بیخار نباشد و ردے : فارسیان برے تاکید استعمال این تکرار می کنند۔ (ظہوری) رفتہ در طوفان غم برباد اسباب نفس : آرے آرے ظاہر است از آہ بے پایان ما : صاحب شمس آرے را مرادف بے گوید (اُردو) ہاں۔ بقول صاحب آصفیہ کلمہ ایجاب۔ ایسے موقع پر بے شک یہی کہتے ہیں۔

آرے۔ بے | (استعمال) فارسیان آسے کہ صاحبان لغت این را فرو گذاشته اند ظہوری
 را مراد بے گرفته اند و آسے بے ہر دو را در کلام خود آسے و بے را بامصدر راندن استعمال کردن
 بالفظ کردن استعمال می کنند محاصرین باندان است (۵) غیر آسے و بے راندہ ظہوری از
 حالا بر زبان دارند می گویند کہ چرا آسے بے لب یا نیست در کام و زبان جلسے چرا و چہاں
 می کنی یعنی بدل نمی خواہی کہ این کار کنی یعنی را (۶) (آردو) بقول امیر آسے بے کرنا ماننا
 دفع الوقتی و لیت و لعل می کنی پس آسے بے حیلہ حوالہ کرنا. (نکبت ۵) و آسے قسمت جن یہ
 مراد دفع الوقتی باشد. بسیار عجیب است. ہم مرتے رہے نہ کی کھل۔ آسے بے کرتے رہے نہ۔

آرید برید | بقول صاحب بہمان بکسر ثالث و سکون ثنائی و دال ابدال این لغت از
 انباعت یعنی دوائے باشد مانند پیاز شکافندہ و آنرا از سیستان آورند و بر بوا سیر طلا
 کنند نافع باشد و خوردن آن زنان را خون حیض آورد و بکسر ہمزہ نیز گفته اند کہ آرید برید
 باشد۔ صاحب رشیہی بحوالہ قانون فرماید کہ دوائے است مانند بصل مشقوق (آردو)
 بقول صاحب جامع اللغات ایک دوا کا نام جو سیستان میں پیٹی ہوئی پیاز کی طرح پیدا
 ہوتی ہے۔ اسکے طلا سے بوا سیر جاتی رہتی ہے۔ اور کھانے سے عورت کا بند حیض کھل
 جاتا ہے۔ اور بقول صاحب محیط سوسن بری سرخ یا بیج سوسن سفید جبکو فارسی میں سوسن
 آزاد بھی کہتے ہیں۔

آریدن | بقول صاحب مویلا فضلا بارے میں تہاں آرستن یعنی توانستن کذا فی
 زفا گویا و صاحب بحر عم یعنی آرایش کردن نوشته سالم التقریف کہ غیر ماضی و مستقبل ہم مفعول

نیاید۔ وصاحب فوائد المصادر را در معنی با صاحب بحر اتفاق است۔ (آر دو) دیکھو آرستن
 آرے طریق دولت چالاکی است چستی | (دش) صاحبان خزینۃ الامثال و
 امثال فارسی نوکرین کردہ اند و از تعریف سبک مولا ف گوید کہ این مثلے است کہ فارسیان
 بطریقین پند نصیحت می زنند یا از براسے کہ از چالاکی و چستی خود دولت مند شدہ باشند۔
 (آر دو) بقول امیر ہی صبح آر دو میں بھی مستمل ہے بستی چھوڑنے اور چالاکی اختیار
 کرنے کے لئے نصیحت کیا جاتا ہے۔

آرینغ | بقول صاحب برہان بکسر ثالث و سکون تختانی وغین فقط دار کینہ و عداوت
 باشد و سردی و نفرت رانیز گویند کہ از شخصے در دل کسے جاکند و باین معنی باز فقط دا
 ہم آمدہ۔ صاحب نامری این را ذکر کند و فرماید کہ بزاسے مجملہ صحت است۔ و صاحب شیدی
 برہمنی اول قانع و سردری را با صاحب برہان اتفاق است۔ (خروانی ۵) آہ از ہم
 آن نگار بد مہرب کارینغ زمین بدل گرفته ۵ (شمس فخری ۵) از جھاسے زمانہ چند سیدہ
 بدل غتہ محنت و آریغ ۵ (آر دو) کینہ۔ (مذکر) عداوت۔ (مونث) نفرت (مونث) (عاب
 ۵) ذکر میراج سے بہتر ہے کہ اُس محفل میں ہے ۵ رتبہ کینے کا مرے دیکھو کہ اُن کے
 دل میں ہے ۵۔

الف محدودہ بازاسے معجمہ

آر | بقول صاحب برہان سکون زاسے فقط دار کینہ (۱) آرزو و خواہش (۲) و
 ابرام و حرص باشد در جمیع امور و (۳) نام جاسے و مقاسے و نام شہرے و مدینہ ہم بہت

صاحب ناصری بر معنی دوم قانع و بقول سروری حرص و خواہش و نام شہرے صاحبان
 دری و پہلوی و رشیدی و جہانگیری ہم ذکر معنی دوم کنند صاحب اند و بہار گویند کہ خواہش
 بابر ام است کہ ترجمہ حرص باشد و بالفاظ نشانند متعل موقوف گوید کہ بیچ تخصیص از
 مصدر نشانند ندارد تا بعد سے کہ احتمال این با مصداق مختلف یافتہ شد انحصار را شاید (ادب
 صابر) سہرگشت از سخاش گشت امید بہ سہرگشت از عطاش معہ آرز بہ (حکیم خانقانی
 ۵) افسر عقل بایت بر سر بہ از سر آرز خون دل چہ خوری بہ (اردو) (۱) دیکھو آرزو (۲)
 بقول امیر آرزو دین متعل ہے بمعنی اعتدال سے زیادہ ہوس۔ حرص و آرز۔ دونوں
 متعل ہیں (موس) ۵ خاکستر کے نسخہ اکسیر اثر کی ہے بہ کل الجواہر رید چشم حرص و
 آرز بہ (کیف) ۵ جان دینے ہیں حرص نعمت میں بہ گلس شہد آرز ہیں ہم لوگ بہ (۳)
 ایک جگہ اور مقام اور شہر کا نام۔

آز شکستن	(استعمال) زائل شدن	وراء ندادن۔ صاحب ارغمان اصفی ذکر این کردہ
زائل کردن و کم کردن حرص باشد صاحب	است ۱۰ سعدی) ۵ آرز بگذار و بادشاہی کن بہ	
ارغمان اصفی ہم ذکر این فرمودہ (طہیر ریائی	کردن بے طمع بلند شود بہ (اردو) حرص چھوٹا۔	
۵ حاضر بخوان مکرمت کے شود طبع بہ کا بجا	آز نشانند (استعمال) مراد معنی	
آز معہ نامہار بشکند بہ (اردو) حرص مٹانا۔	متعدی (آز شکستن) صاحب ارغمان اصفی	
حرص مٹانا۔ ہوس بچھانا۔	ذکر این کردہ۔ (اودھی مراغی) ۵ از سر	
آز گزشتن	(استعمال) حرص راول کردن	عربہ بر خیز و بر من نشین بہ تا زمانے بنشانم

ہو آزاد دل خویش : (اُردو) ہوں بچانا۔ حرص مٹانا۔

آزاد | بقول صاحب برہان بروزن آباد (۱) نام شہریت در توابع پنجوان۔ مردم آنجا سفید پوست می باشند۔ و شراب آن ملک شہرت عظیم دارد۔ صاحبان نامری و سرری و ہندی ہم ذکر کنند۔ (اُردو) توابع پنجوان میں ایک شہر کا نام جہان کے باشندے گورے ہوتے ہیں اور وہاں کی شراب مشہور ہے۔

(۲) مطلق بے عیب انیز گویند یعنی ہر چیز کہ آن عیب نداشتہ باشد و بقول فرہنگ۔ و سایر نجات یافتہ و بیضا مد رنگ و صاحب سروری ہم ذکر این می کند (سعدی ۵) بخصمان بندی فرستاد کس : کہ اے نیک مردان آزاد کس : (اُردو) بے عیب۔

(۳) بے قید و مجرد و خلاص شدہ و نجات یافتہ را نیز گویند چنانکہ کہے گوید کہ فلان را آزاد کردم یعنی از قید بندگی فارغش ساختم و خلاصش کردم۔ صاحبان سروری و ہندی ہم ذکر کنند۔ (سعدی ۵) رسے است کہ مالکان تحریر : آزاد کنند بندہ پر : صاحب شمس گوید کہ بعضی علمیدہ و جد اہم باشند مقصودش ہمیں بے قید و مجرد باشند کہ اکثر اہل لغت برین متفق اند۔ آما صاحب مویذ الفضل لفظاً با صاحب شمس اتفاق دارد مبولف گوید کہ سندے کہ از کلام سعدی پیش شدہ است (آزاد کردن) راست البتہ در کلام جامی سند

این یافتہ شد (۵) عید شد یکدل نمی بنیم کہ اکنون شاد نیست : بجز دل من کین زمان ہم از منت آزاد نیست : (اُردو) بقول امیر لفظ آزاد اُردو میں انہیں معنوں میں متصل ہے (نامخ ۵) آزاد ہیں قیود سے افتادگان خاک : اُڑتا پہر شجر سے جو برگ خزان گرا :۔

(۴) سوس سفید را نیز آزاد گویند چه او از علت کبی و تکیه بشاخ دیگر کردن فارغست. صاحب ناصری گوید که بوجه آنکه میوه نهد آواد است. صاحبان سروری و رشیدی هم ذکر کرده اند. (ابو عاصم) ز بس جود او خلق را بنده کرده بجز سر و سوس کس آزاد نیست. مولف گوید که این سند معنی نمبر ۳ باشد. استعمال سوس آزاد و سر و آزاد و بنظر آمده و مجر و لفظ آزاد بمعنی سوس بنظم نیامد. صاحب برهان ذمه دار تحقیق خود است. (ارو) سوس اسم مؤنث بقول صاحب آصفیه ایک قسم کے آسمانی رنگ کے پھول کا نام جسکی چہرہ میں (سوس سفید بھی ایک قسم ہے. مولف)۔

(۵) درختے ہم هست که آزاد در ہندوستان بکاین می گویند و نیز درخت آردن باشد و درخت گادرس را نیز گویند. صاحب ناصری گوید کہ درختے است در دارالفرماندہ داران راست و صاف بلندیش بھفتاد دوج میرسد و شاخهایش ہمہ برابر بالا است و تنہ اش اصلاً شاخ ندارد. (شرف الدین شفر وہ اصفہانی گوید) من بنده آن قد جو آزاد در ختم من ہندو آن صورت چون لعبت چینم صاحب سروری و رشیدی ہم ذکر این کرده فرماید کہ خوب این جو ہر دار باشد و صاحب جہانگیری گوید کہ این درختے است کہ اگر جانوران بر گہایش خورد میزند. صاحب سروری این را آژن گوید کہ بادم کوی است. صاحب رشیدی گوید کہ این را آزاد درخت گویند نہ صرف آزاد. و صاحب موید فرماید کہ درخت نیم باشد و در بعض لغات طلب درخت بکاین. (ارو) ایک درخت کا نام جسکی بلندی ستر گز کی کہی گئی ہے اور اسکی شاخیں ہی اوپر کج جانب رخ کرتی ہیں بعض

نے درخت (بکاین) کہا ہے۔ اور بعض نے (درخت باجرہ) اور بقول بعض جنگلی باوم اؤ نیم کا درخت۔ اُردو میں بقول امیر لفظ آزاد راست اور مستقیم کے معنوں میں مستعمل ہے۔

(۶) ہر درخت کہ میوہ نہد۔ ہمانا کہ سوسن و سرورابا بن اعتبار آزاد خواہند۔ (اُردو) جو درخت کہ بارور نہ ہو۔ اُردو میں مجرّد آدمی کو آزاد کہتے ہیں۔ دیکھو امیر اللغات۔

(۷) نام درخت سرو ہم ہست گویند از حکیمے پرسیدند کہ چندین درخت نامور و بر و مند آ چرا، چھیک را آزاد منی گویند مگر سروراکہ بیچ ٹمرہ و میوہ ندارد۔ گفت کہ ہر یک را فصلے و دقتے معلوم است کہ گاہے تازہ باشد و گاہے پژمرده و سرورازینہا فارغ است و پیوستہ تازہ و نیکو باشد پس صفت آزاد دکان این است۔ صاحب ناصری آورده (۷) گرت ز دست بر آید چو نخل باش کریم و درت ز دست نیاید چو سرو باش آزاد و صاحبان بہرہی و رشیدی ہم ذکر کنند۔ مولف گوید کہ سند ناصری ہم متعلق بمعنی سوم است نہ سند آزاد بمعنی سرو۔ (اُردو) اُردو میں سرو آزاد تو کہتے ہیں لیکن مجرّد لفظ آزاد سرو کے معنوں میں مستعمل نہیں ہے۔ امیر فرماتے ہیں کہ سرو و شمشاد و سوسن و قد کی صفت میں جو آزاد آتا ہے اسکے وجوہ مختلف ہیں بعض کی رائے ہے کہ سرو آزاد سرو راست کے معنی میں بعض کہتے ہیں کہ یہ قید خزان سے آزاد ہے۔

(۸) نزد تحقیق کسے است کہ از تعلقات ظاہری و باطنی خلاص یابد۔ و بقول صاحب ناصری کلے کہ قطع تعلق از ماسوا کردہ۔ (اُردو) اُردو میں لفظ آزاد بے غم بے پروا دینا کے بکھڑون سے الگ (غالب ۷) غم نہیں ہوتا ہے آزادون کو بیش از یک نفس و

برق سے کرتے ہیں روشن شمع ماتم خانہ ہم : اردو میں آزادان فقیروں کو بھی کہتے ہیں جو
ملت اور مقام وغیرہ کے مقتد نہیں ہوتے۔ (صبا) قید مذہب و اتمی اک روگ ہے
آدمی کو چاہئے آزاد ہو : (امیر اللغات)۔

(۹) بقول صاحب نامری نام ماہی ہے است کہ گوشت آن بغایت لذیذ و آزا آزاد ماہی
گویند صاحب سردی ہم ذکر این می کند و گوید کہ این را از گیان آرند۔ صاحب رشیدی گوید
کہ این را آزاد ماہی گویند نہ صرت آزاد۔ (اردو) ایک پھلی کا نام۔

(۱۰) بقول صاحب سردی نام قسے از فرما ہم۔ (لاسی جرجانی) گاہ از عنب از قی اندر
کف ماہی : گاہ از رطب معقلی و برنی و آزاد : (اردو) کھجور کی ایک قسم کا نام جسکے متعلق
خود مولف نے اپنی تالیف فلاحۃ النخل میں لکھا ہے کہ عربی زبان میں ازاد بفتح اول
خرما کی ایک قسم کا نام ہے مصنف صراح نے اسکی تصدیق کی ہے بعضوں نے لکھا ہے کہ
اسکا اصل لفظ آزاد ہے تو اربع فارس کے ایک قسم خرما کے لئے یہ نام تجویز ہوا جسکی شادابی
تنبہائی سے مخصوص تھی۔

(۱۱) بقول صاحب شمس معنی سخی ہم۔ (اردو) سخی۔

(۱۲) بقول بہار و صاحب اند معنی کامل و تمام ہم متعل چنانکہ والد ہری در احوال سکا
گفتہ (۵) بووند ہزار سال آزاد : از دولت خانہ زادیت شاد : (اردو) کامل۔
بالآخر صاحب اند فرماید کہ بالفظ کردن و شدن متعل است خصوصاً بالفظ بندہ و اشال آن
مولف گوید کہ استمالش تا بعد سے کہ بنظر گذشت بذیل می آید و محققین استمال را اختصار نشاید۔

<p>آزاد آمدن (استعمال) بمعنی آزاد نکلنا پر آزاد بننا شد بہتر: (خروج) آزاد بود تن و بے فکر بودن است۔ صاحب امتحان بصلہ چوسوس زبندیال: (آردو) آزاد رہنا۔ (از) نوکراین فرمودہ است۔ (حافظ ثیری) آزاد ہمین (اصطلاح) بقول صاحب زیر بارند درختان و قلع دارند: اسے خوش نامری بمعنی عقل اول است چنانکہ دفر سنگ کاہن آن سرو کہ از بارغم آزاد آمد: (آردو) آزاد است۔ صاحب انندیم نوکراین ہیکن: (آردو) رہنا۔ بے فکر رہنا۔ (واغ) پابند یونے عقل اول بقول صاحب اصفیہ وہ پہلا فرشتہ جو عشق کی بکس کہانچے: مین سوا سیر یون باقی نو فرشتوں سے اول پیدا ہوا جو ہر اول مین بھی آزاد رہ گیا۔ جبریل۔ لور محمد۔ (مذکر)۔</p>	<p>آزاد آمدن (استعمال) پابندیا نداشتن و بے فکر یون۔ (ظہوری) دیران تو گردیم و آباد برایم: در بند تو افتادم و آزاد برایم: (آردو) بے فکر بسر کرنا۔ مطلق النان رہنا۔</p>
<p>آزاد وار (اصطلاح) بقول صاحبان برہان و بحر و موید نوے از چقدر صحرائیت و بیج اورا حلیمو گویند۔ ضما دآن نفرین فصل رانافع است۔ (آردو) صحرائی چقدر کی ایک قسم کا نام۔ چقدر بقول صاحب اصفیہ اسم مذکر۔ ایک جڑ کا نام جو نہایت سخی اور غم کی قسم مین سے ہے۔</p>	<p>آزاد بودن (استعمال) مطلق النان بے فکر بودن است بقول صاحب امتحان اصفی بصلہ (از) مستعمل (حالی طہرانی) دل کہ عاشق شد اگر شاد بننا شد بہتر مرغ بے بال و</p>

(۱۱۵)

آزاد داشتن

(استعمال) رها داشتن بمیزند و اگر سر بدان شنوید موسی سر را دراز کنند باشد چنانکه نظیری نیشاپوری گوید (۵) و بعضی گویند آزاد درخت - درخت طاق است مرغ دل دار از قفس آزاد و بر در خانه آب و دانه منه و صاحب او مخان آصفی (بصله از) آتش آن دست بماند و ارسته هم ذکر این فرماید ذکر این فرموده - موقوف گوید که بر دیگر معانی و گوید که در جرجان روید (والله روی) آزاد لفظ آزاد هم - چنانکه بیدل گوید (۵) یا درخت چمن عشقم و دهبان و پیر این بلبل کند مطلب ناله را نفس فرسائی نکرد و بے بری از برگ خزانم و صاحب شمس اللغات فرماید این سرور بے ریشه هم آزاد داشت و یعنی که در (سامی) مذکور است که این را در هند بکاین بیکرداشت - (ار و و) آزادور که یعنی بے قیدی کجالت من رکبنا - (دلغ ۵) اسکے پہندے میں پھنسے دیکھئے کیونکر نکلیں و جو بڑی شبیه بکنار بطبرستان تا خاک گویند برگ آن تم بهائیم است - مراد (آزاد دار)

آزاد درخت

(مطلاح) بقول صاحب صاحبان سراج و بهار و انند و سروری و موبد برهان درختی است که آزاد در کرکان زمین و در فارس درخت طاق و طنک می گویند (آزاد) هم ذکر این شده است و در رای و لعلی علقم و شجره جره خوانند و حنظل سیوه و آن درخت است اگر برگ آن را بهائیم بخورند (۳) سرور هم گویند چنانکه شریف شرفه گفته (۴)

من بندہ آن قد جو آزاد درختم پدین صرح بہ آزادی بسر کردن و آزادرو از ہمین مصدر کہ شاعر آزاد درخت را با قد مشوق تشبیه داده است کہے کہ مقتبہ ہیچ چیز نباشد بہار (آزاد است مقصودش غیر از سرو نباشد چرا کہ از روستی درخت طاق و طغک فارسیان ذکر ہے) خاک بادا سرمن در رہ آن سرو روان پد نہ کردہ اند بلکہ سرو و شمشاد را ہمیشہ بہ تشبہ کہ گرفتاری من بیند و آزادرو پد صاحب مشوق نی گیرند صاحب بحر عم فرمودہ کہ درخت ارغوان آصفی نمبر (۱) را ذکر کند و سند ہے کہ آزاد سرو یک شاخہ راست رستہ باشد و غیر پیش می کند نمبر (۲) راست (صائب ۵) نام درختی ہر گاہ درخت آزاد سرو را گویند نیست آزادرو ان را غم اسباب سفر پد توشہ و آزاد درخت ہم کہ مقلوب آن است سرو و راحلہ ما کہ بستہ بود پد (اردو) (۱) آزادانہ باشد (اردو) (۲) بکاین یا بکان بقول بسر کرنا (دیکھو امیر اللغات بعض منی (۸) لفظ صاحب فرہنگ آصفی اسم نہ کر ایک درخت آزادانہ (آزاد جیہنا (۲) آزاد طبع آزاد نش کا نام جسکے پتے نیم کے مشابہ ہوتے ہین اور آزاد زبان (استمال) زبان دراز باشد انین بکونون کے کچے کے کچے گئے ہین (۲) (ملا نمبر ۵) دلم رالن زمینی زہت آباد پد ایک قسم کا گوند جس سے سونا حل ہوتا ہے (۳) زبانم را چوس ساز آزاد پد (اردو) زبان دراز منہ بھٹ (ابرہہ) گلشن میں کیا درخت سرو۔

(۱) آزاد فتن

(۲) آزادرو

(مصدر صطلای) ہیچ

کرون میں زبان نغان دراز پد غنچہ میں ہریدہ

چیز مقتبہ نمودن و سہ سوسن زبان دراز پد -

آزاد ریتن

(استعمال) مراد ہے کہ نئے بندگی پر آزاد داغ دیکھ کر خریدار نے کیا ہے
آزاد ریتن باشد۔ صاحب (ارخان اصفیٰ) ذکر (ناسخ ۵) غم سے کر کے مثل سرو آزاد خط بہ
این فرمودہ است۔ (خسر و دہوی ۵) درہ جلد پہنچ او غیرت شمشاد خط بہ۔

عشق از بلا آزاد نتوان ریتن پتاغش در آزاد شدن (استعمال) لازم صدر ضمیمہ
سینہ نمود شاد نتوان زینین پتا۔

آزاد ساختن

(استعمال) از قید چربے شد مسیحا بجز و ز علایق آزاد پتا چہ کند رشتہ آبان
آزاد کردن باشد۔ صاحب (ارخان اصفیٰ) ذکر تیغ کہ سوزن برداشت پتا (ظہوری ۵) قید
کرده است (زالای خوانساری ۵) خریدار ان شدم آزاد مبتلا کہ منم پتا غلام غیر تو بجانہ آشنا
کہ در بازار نازند پتا غلام ناقبول آزاد سازند پتا کہ منم پتا (آردو) آزاد ہونا۔ آزادی ملنا۔
(خرین اصفانی ع) نمی سازی چرا آزاد از نجات ملنا۔ چہ بکارا ہونا۔ (ناسخ ۵) کیا
قید خودی مارا پتا (صائب ۵) چون بشکارانہ فقط مجھ کو غم دینا سے آزادی ملی پتا چہت گیا
سازم دو جہان را آزاد پتا چشم دامن شدہ تخلیف دی سے ہی جو دیوانہ ہے پتا۔

آزاد طبع

(استعمال) بقول بہا مراد روشن بشکار کہ میرس پتا (آردو) آزاد کرنا۔ بقول امیر قید غلامی سے نجات دینا۔ کسی قید
سے رہا کرنا۔ خلاصی دینا۔ (قلن ۵) مثل (صائب ۵) بر سر آزاد طبعان سایہ بال
سرد و صبور و شمشاد پتا سیکڑوں کر کے غلام ہما پتا در گرانی سچ کم از تیشہ فرما دیرت پتا
آزاد پتا (آتش ۵) عاشق کبطح مین جو لگا (آردو) بقول امیر آزاد طبع وہ جسکی طبیعت

<p>اور حضرت بن آزادی ہو اور تکلفات سے بری۔ (ناصر ۷) آزاد طبع لوگ ہیں اللہ کے فقیر: منصب سے کچھ غرض ہے نہ مطلب ہے مال سے ۶۔</p>	<p>آزادگان (اصطلاح) بقول صاحب شمس جمع آزاد است یعنی احرار و جو انفراد و اولیا و حلال نژادگان (صائب ۷) از گرفتاران این گلشن چہ می پرسی کہ من ۶ پنجو</p>
<p>آزاد کردن (استعمال) (۱) از قید رہا کردن و (۲) عموماً بے قید کردن باشند صاحب ارغمان اصفی ذکر این کرده است (سلمان سادجی ۷) بسان سوس اگر بندہ را کنی آزاد ۶ بصد زبان کنم از بندگیست آزادی ۶ (شرف ماژند رانی ع) مخلصی کرد ز زندان وطن آزاد م ۶ (سعدی ۷) رسم است کہ مالکان تحریر ۶ آزاد کنند بندہ بر ۶ (صائب ۷) تا مباد آگاہ از ذوق ہو گیا۔</p>	<p>سر و آزاد گانرا پاسے در گل یافتیم ۶ (سعدی) بسر و گفت کیے میوہ چراناری ۶ جواب داد کہ آزادگان تہی دست ۶ (ارو) بقول امیر آزاد لوگ بے پروا۔ بے تعلق لوگ آزاد فقیر وں کا گروہ۔ (انشاء ۷) ہوئی من جو کن ایسی بنی وہ کہ جسکو دیکھ ۶ آزاد لوگ بھول گئے اپنی چال ڈھال ۶ (فقیر امیر) ہم آزاد لوگ ہیں جہاں شام ہوئی وہیں ڈیرا</p>
<p>آزادگان تہی دستند (مثل) صاحبان خزانہ الامثال و امثال فارسی ذکر این کردہ اند و از تعریف سالت مقصود یہیں است کہ آزاد مردان از علایق دنیوی رستہ اند و از لوازم</p>	<p>گرفتاری شوند ۶ میکنم آزاد طفلان از تب خاہنہ ۶ (ظہوری ۷) اے زرویت بہشت منزل ما ۶ عیش آزاد کردہ دل ۶ (ارو) آزاد کرنا۔ دیکھو آزاد ساختن۔</p>

<p>عقل از پریشانی نشست :- آزاد گشتن (استعمال) آزاد نام نہاد آزاد لوگ لنگوٹ کے بھی پابند نہیں۔ آزاد صاحب ارغمان آصفی از عبارت صاحب جہانگیری چہ خوش سندے آوردہ کہ درخت آرزن را آزاد گویند (اردو) سے باہر ہیں۔</p>	<p>دنیا چیزے در دست ندارند سند این مصطلح ماضیہ گذشت (اردو) دکن میں کہتے ہیں کہ آزاد لوگ لنگوٹ کے بھی پابند نہیں۔ آزاد صاحب جہانگیری چہ خوش سندے آوردہ کہ درخت آرزن را آزاد گویند (اردو) سے باہر ہیں۔</p>
<p>آزاد گاہ جامہ (اصطلاح) باضافہ آزاد دکنہ۔ آزادگی (استعمال) مراد آزادی باشد جامی فرماید (۵) جو حکم عقل نافذ نیست نے آزادگی باشد کہ داری چون غلامان غل گردن طوق فرمائش (اردو) آزاد شدن باشد۔ چنانکہ صاحب گوید (۵) اردو میں بھی آزادگی ستمل ہے۔ امیر نے مرا نیز ار کرد از اہل دولت دیدن دربان :- بیک دیدن ز صد نادیدنی آزاد گردیدم :- (۵) یہ قید محبت اک آزادگی ہے مگر کوئی جاسے بھی محسوس رہنا :- (رنگ ۵) کیفیتیں</p>	<p>آزاد گاہ جامہ (اصطلاح) باضافہ آزاد دکنہ۔ آزادگی (استعمال) مراد آزادی باشد جامی فرماید (۵) جو حکم عقل نافذ نیست نے آزادگی باشد کہ داری چون غلامان غل گردن طوق فرمائش (اردو) آزاد شدن باشد۔ چنانکہ صاحب گوید (۵) اردو میں بھی آزادگی ستمل ہے۔ امیر نے مرا نیز ار کرد از اہل دولت دیدن دربان :- بیک دیدن ز صد نادیدنی آزاد گردیدم :- (۵) یہ قید محبت اک آزادگی ہے مگر کوئی جاسے بھی محسوس رہنا :- (رنگ ۵) کیفیتیں</p>
<p>آزاد گشتن (استعمال) مراد ماضیہ صاحب ارغمان آصفی ذکر این کردہ است (نظیری نیشاپوری ۵) خندہ زرد بر طرز مجلس دل زغم آزاد گشت نہ مکتہ را ندازد ب لب آزاد ماہی (اصطلاح) بقول صاحب</p>	<p>آزاد گشتن (استعمال) مراد ماضیہ صاحب ارغمان آصفی ذکر این کردہ است (نظیری نیشاپوری ۵) خندہ زرد بر طرز مجلس دل زغم آزاد گشت نہ مکتہ را ندازد ب لب آزاد ماہی (اصطلاح) بقول صاحب</p>

<p>رشدی کہ بذیل لفظ آزاد ذکر کند مائے است کہ ذکر آن بذیل آزاد گذشت کسانے کہ یک قسم مای یا (آزاد) نام بناده اند غلط کرده اند۔ ہمیں مای یا آزاد مای گویند نہ (آزاد)۔</p>	<p>(۵) بہ نقش بے کفن آسختہ جان کی ہے حق منفرت کرے عجب آزاد مرد ہوتا ہے۔ (آزاد) نام بناده اند غلط کرده اند۔ ہمیں مای یا آزاد مای گویند نہ (آزاد)۔</p>
<p>(استعمال) بقول صاحب اند و بہار مراد است آزاد طبع و آزاد رو۔ باشد (ص)۔ (۵) مغرچون کامل شود از پوست گرد و بے نیاز از دو عالم خاطر آزاد مردان فارغ است۔ سے ہیں۔</p>	<p>آزاد مرد (استعمال) بقول صاحب اند و بہار مراد است آزاد طبع و آزاد رو۔ باشد (ص)۔ (۵) مغرچون کامل شود از پوست گرد و بے نیاز از دو عالم خاطر آزاد مردان فارغ است۔ سے ہیں۔</p>
<p>(نظامی) بخندید صراف آزاد مرد و ذرا میتر زرد و قصہ کرد و خان آرزو بشیخ این بیت فرماید کہ صفت صراف بہ آزاد مردی بچیت است کہ این قوم از بس گرفتار تحصیل فوائد خویش اند و بندہ غرض خود یک حرف ہم کہ دران غرض ایشانرا دغلی نباشد نمی گویند و آن صراف کہ این ہمہ گفتگو بان درویش کرو۔ خالی از زردہ دلی نبود۔ (آر دو) آزاد مرد بقول امیر بے قید۔ یکرنگ۔ لوث سے پاک۔ (غالب)</p>	<p>آزاد مرد (استعمال) مردن در عالم آزادی باشد چنانکہ عیسی لاہجی گوید (۵) عاشق آنست کہ غمگین زید و شاد بھیر و بھمہ عمر بھویندہ و آزاد بھیر و (ارخان مثنوی) (آر دو) آزادی کے عالم میں مرنا۔ آزاد مرنا۔</p>
<p>آزاد مردی کردن (مصدر اصطلاحی) خان آرزو فرماید کہ باید دانست کہ ہر چند کہ مردانہ باشد تا ہمان وقت جنگ کردن را راضی خواہد بود کہ احتمال فتح یافتن ہم داشتہ</p>	<p>آزاد مردی کردن (مصدر اصطلاحی) خان آرزو فرماید کہ باید دانست کہ ہر چند کہ مردانہ باشد تا ہمان وقت جنگ کردن را راضی خواہد بود کہ احتمال فتح یافتن ہم داشتہ</p>

باشد اما شخصی که در جنگ است با کسی که بریقین بر مانند - (اُردو) ایک قسم کے حلوے کا نام
می داند که از عہدہ و سے نمیتوان برآمد و بجان جو قند اور مغز بادام اور پستہ اور نخود و غیرہ سے
دادن خود کمر بندو - این مردی نیست بلکه زیادہ بناتے ہیں -

ازان است و آزاد مردی عبارت از ہمین آزاد نامہ (اصطلاح) بقول صاحب
باشد چنانکہ نظامی گفتہ (۵) اگر با من او ہم بحر عم دستا و نیز آزادی باشد و ارستہ غم ذکر
نبردی کند نہ مردی کہ آزاد مردی کند پس این می کند - (میر الہی ہمدانی ۵) میں بادہ و لکھ
موقوف گوید کہ آزاد مردی کردن - انتہای و طرفہ کہ از قید و زخم پہ آزاد نامہ جز خطا سحر
مردانگی را بکار بردن باشد و بس - (اُردو) نمی شود پہ (اُردو) آزادی کا خط - بقول امیر
بڑی مرو انگلی کرنا - بے حد دلیری کرنا - آزاد نامہ رہائی کی سند - (مومن ۵)

آزاد میوہ (اصطلاح) بقول صاحب بیان کیوں لگے دینے خط آزادی پہ کچھ گنہ بھی
بکسریم حلوا نیست کہ از قند و مغز بادام و پستہ و غلام کا صاحب پہ (غافل ۵) نشہ سے
نخود و مقشّر سازند و بعضے نخود قندی و بادام قندی نے کیا بند و عالم سے رہا پہ خط آزادی ہمیں
و پستہ قندیرا گویند کہ برنگہاے مختلف ساختہ باشند تو خط پیمانہ ہوا پہ امیر فرماتے ہیں کہ آزادی
صاحب سروری ہم ذکر کنند - (بسحق الطعمہ ۵) کا نوشتہ اور سند یہی کہتے ہیں اور ذوق نے
کعب الغزال دارد از بوسے مشک سہمے پہ آزاد آزادی کا کاغذ بھی کہا ہے - (۵) مردہ
میوہ دارد از قند سودہ گردے صاحبان قتل سے اس عہد شکن کا کاغذ پہ ہے مری
رشیدی و جہانگیری و موید و شمس و بحریم و ہزاران روح کو آزادی تن کا کاغذ پہ

آزاد نشتن

(استعمال) بے فکر نشتن (۱) نام صوتی است از موسیقی و (۲) نام و از هیچ سر و کارنداشتن (رسمی یزدی ۵) موضعیت از قرایے اسفراین - گویند مصیبت دیدہ ہجر تو از دل شاد بنشیند بہ بند در اینجا انگور بسیار خوب نمی شود - (منوچہری) وصل ہم از بند غم آزاد بنشیند صاحب این خان (۵) صلصل باغی بباغ اندر ہمی نالیدہ بدو آصفی ہم ذکر این فرمودہ است - (اردو) بلبل راغی براغ اندر ہمی نالیدہ بزارہ این آزاد رہنا - آزاد بیٹھنا - زندہ بر چنگہاے سعدیان پالیزبان بہ وان زندہ بر نایہاے لوریان آزاد وارہ صاحبان

آزاد نمودن

(استعمال) مراد از آزاد کردن است صاحب ارمان آصفی سندے از عالی شیرازی آورده (نثر) ابو الحسن ہر دو رابمقتضای (خلو سیلیم) آزاد نموده - برہان اند - (اردو) (۱) ایک راگ کا نام آزاد وار (اصطلاح) بقول صاحب (۲) ایک موضع کا نام جس میں عمدہ قسم کے برہان باواو بالٹ کشیدہ و بہ راستہ و شبت انگور پیدا ہوتے ہیں -

آزادہ

(اصطلاح) بقول صاحب برہان ہر وزن آمادہ - (۱) سوسن و سرور گویند و (۲) مردمان ولی شعار و مردمان پیر و صلحا و حلال زادہ و حیل را ہم گفتہ اند و اصطلاح محققین نفسی باشد کہ از تعلقات بشری رستہ و قیدش بمرتبہ اطلاق پیوستہ قطرہ وجود عین محیط ہستی گشتہ - (سروری ۵) مرد آزادہ گیتی نکل میل دو کار بہ تا وجودش ہم سالہ سلامت باشد بہ زن نخواہد اگرش دختر قیصر بدہند و ام نسا ند اگر عدہ قیمت باشد

صاحب سروری گوید که بمعنی (۳) خرنیز آمده که ضد عبد است چنانکه حافظ گوید (۴) بشنو
 این نکته که خود را زخم آزاده کنی یا خون خوری گر طلب روزی نهاده کنی یا مولف گوید که
 ازین سند معنی حریت خصوصاً پیدانیت بلکه معنی عام است صاحب سروری درست
 می فرماید که صفت است سر و دوسن را. و بقول صاحب اند (۵) نام درختی که چلغوزه
 میوه اوست صاحبان شمس و مویدهم ذکر این فرموده اند بهار گوید که جناب خیر المعتقدین
 میفرماید که لفظ آزاد اکثر استعمال می یابد در حق کسی که رتق ظاهری و قید عیان نداشته
 باشد مثلاً شخصی در زنجیر و زندان اسیر بود و از آن خلاص شود و آزاد گردد و ازین قبیل
 می توان گفت قید غلامی چه آنهم گویا زنجیر نیست برپای بنده و آزاده مستعمل میشود
 در حق کسی که دلش از قید رسته باشد پس مرتبه آزاده از آزاد فائق باشد و تفرقه
 دیگر آنکه آزاد کسی را گویند که اختیار دادن خلاص و ندادن آن بدست دیگر باشد
 اما چیزی که اختیار خلاص شدن از آن بدست انیکس باشد پس بانی یافته از چنین
 بند را آزاده گویند و صیح است که هر که آزاد نبود ملامت راستحق نبود و اما هر که آزاده نبود
 مستوجب ملامت باشد و با در آزاده بحیث بیان حرکت چنانچه در جام و جامه که بحیث
 تفرقه معنی این قدر فرق پسند کرده اند است. (صائب ۶) دل شود شاد از شکست
 آرزو آزاده را به این سبب از خود برآورد و شکستن باوه را به سرو از فکر لباس عاریت
 آسوده است یا جامه از پیکر بر وید مردم آزاده را به (جامی ۷) حجه الاسرار گرم
 ضم کنم با آن رواست یا زانکه بر مطلوب هر آزاده حجت گراست یا (اردو ۸) سخن

سر۔ (۲) بقول امیر آزادہ قید سے فارغ۔ بے پروا۔ بے تعلق۔ ہائے مخفی انہما حرکت
ما قبل کے لئے ہے اصل آزادہ ہے۔ (۳) آزاد۔ دیکھو لفظ آزاد۔ امیر فرماتے ہیں کہ بعض
اہل تدقیق آزاد اور آزادہ میں یہ فرق تجویز کرتے ہیں کہ آزاد وہ ہے جسکی رہائی دوسرے
کے اختیار میں ہو جیسے لونڈی غلام۔ اور آزادہ اُسے کہتے ہیں جسکی رہائی خود اُسی کے
ہاتھ ہے جیسے خواہش نفس سے آزادہ۔ (غالب ۳۳) بندگی میں بھی وہ آزادہ خود میں
ہیں کہ ہم بے اُسے پھر آئے در کعبہ اگر وانہوا پ (۴) چلوڑہ کا درخت۔

آزادہ افتادون | (استمال) آزادہ | انندجوالہ فرنگ فرنگ خوش خرام۔ (اردو)
واقع شدن۔ چنانکہ سعدی گوید (۵) سودا خوش خرام اردو میں مستعمل ہے۔ صاحب اصفیہ
افتادہ است آزادہ پد کس نیاید بکنگ نے لفظ خوش رفتار پر اسکا ذکر کیا ہے بمعنی
افتادہ پد صاحب ایمنان اصفی ذکر این سبک رفتار۔ نازک خرام۔
فرمودہ است۔ (اردو) آزاد واقع ہونا۔ آزادہ خوا | (اصطلاح) بقول صاحب انند
آزاد منس ہونا۔ بجوالہ فرنگ فرنگ نام زن نوز۔ (اردو)

آزادہ بودون | (استمال) مراون | تو ایک بادشاہ گزرا ہے اسکی عورت کا نام
آزاد بودون است کہ گذشت (ابن یمن) آزادہ خوتھا۔
فرپونڈی (۶) آزادہ باش و فارغ و قانع آزادہ دار | (اصطلاح) بقول صاحب
زہرا نکہ پد دل در خدا سے بند و مجوار زد ہے پد انندجوالہ فرنگ فرنگ بدال ابجد۔ لان
آزادہ خرام | (اصطلاح) بقول صاحب زن۔ خود فردش۔ خود ستا۔ (اردو) بقول

صاحب آصفیہ لاف زن اردو میں مستعمل ہے۔ بقول صاحب آصفیہ - آلودہ دل - آلودہ
 معنی شخی باز۔ اسی کے ذیل میں خود ستا معنی حال مطمئن بے فکر۔ آزاد۔ (۲) نیک بخت
 خود سراہی لکھا ہے۔
 حلال زادہ۔

(۵۶۲)

آزادہ دل (اصطلاح) بقول صاحبان آزادہ رفتن (استعمال) مرادف آزاد
 بحر و برہان بکسر وال اجماع تفسیر فارغ البال است رفتن باشد کہ گذشت۔ (صائب ۵) فرض
 و (۲) مردم صالح و حلال زادہ را نیز گویند۔ (اردو) عین است بر آزادہ روان عزت خار بہ قطعہ
 (۱) فارغ البال - اردو میں مستعمل ہے۔ با چشم درین مرحلہ می باید زد بہ۔

آزادی بقول صاحب برہان بردن آبادی معروفست کہ (۱) نقیض بندگی باشد
 و (۲) شکر و شکرگزاری را نیز گویند۔ صاحبان رشیدی و ناصری و شمس متفق با برہان
 مولف گوید کہ از معنی اول مقصود صاحب برہان حریت است ولیکن حریت معنی خاص
 است و استعمال ابن در فارسی معنی عام ہم آمدہ یعنی آزادی از قیود۔ (ظہوری ۱۵) در گم
 کنند کہ خوردہ پیمپا آزادی از اسیری من آرزو کنند (خاقانی ۱۵) نعمتے بہتر از
 آزادی نیست (۲) بر چنین مائدہ کفران چہ کنم (فردوسی ۱۵) ہم آزادی تو بہ نزدان
 کنم (۲) در پیش آزا و مردان کنم (اردو) آزادی بقول امیر (۱) غلامی سے نجات۔
 رہائی۔ رستگاری۔ (۲) شکر اور شکرگزاری اردو میں مستعمل ہے۔ لیکن ان معنوں میں آزادی
 نہیں کہا جاتا۔ (آتش ۱۵) استادہ و کیتا ہوں گلستان میں سرو کو (۲) آزادی پر بھی
 بونہیں جاتی غلام کی (۲) ناسخ ۱۵) مرگ عیسیٰ ہے تری چشم کے بیماروں کو (۲) گور آزادی

بے زلفون کے گرفتاروں کو پڑے۔

آزادی کردن (مصدر اصطلاحی) بمعنی مصدري یعنی اسیری است و فارسیان

(۱) شکر کردن۔ (۲) بے قیدی اختیار کردن استعمال این کرده اند (آردو) (۱) شکر کرنا۔
سند نمبر (۱) بر لفظ آزادی در کلام فردوسی گذشت

سند نمبر (۲) از کلام ظہوری بدست آمده۔ **آزادی گفتن** (مصدر اصطلاحی) بقول صاحب

دستہ کرد آزادی ظہوری براسیر پڑے گرفتاری اند بخوالہ فرہنگ فرنگ تعصیف کردن مع نمودن شکر
کے ہرگز زرت پد محفی مباد کہ لفظ اسیر در شمع و پاس نمودن (آردو) قولین کرنا را بر اسیر شکر کرنا۔

آزار | بقول صاحب ناصری (۱) نام ماہ ششم از ماہ پاسے رومی۔ (۲) ریج و محن

صاحب رشیدی بر لفظ معروف قانع و بقول صاحب لؤادر (۳) امر از مصدر آزر دن

صاحب اند بخوالہ فرہنگ فرنگ فرماید کہ آزار ریج و بیماری است بالفظ کردن و گرفتن

و دادن و دیدن و برداشتن و کشیدن و میافتن و رسیدن مستعمل۔ فرماید کہ این لفظ مرکب

است از لفظ (آز) بمعنی حرص و شتر و (آر) کہ کلہ نسبت است و چون شرہ از بیماریا

جسمانی است پس استعمال این مرکب بمعنی بیماری برسبیل تجوز بود و بمعنی (۴) آزار دادن

نیز آمده۔ (ظہوری دستہ) گزارشیں رسد صد گونہ آزار بہ ہمہ بردار و بے آزار بنشین ہمولف

گوید کہ آزاریدن و آزار آئیدن مراد یکدیگر بمعنی دیگر سے را آزار دادن و بخندہ خشت

و آزار دن لازم و متعدی ہر دو و آزر دن صرف لازم بمعنی خود آزر دہ شدن آمده۔ و

بحث این مصادر بجائے خود می آید و لیکن ہم برین مقام این امر متقابل غور است

کہ آزار حاصل بالمصدر آزاردن و آزاریدن و آزار اندن باشد بمعنی رنج رسانی و بہمن است
 حقیقت بمعنی چہا ہم کہ صاحب انند فرمودہ (چنانکہ امیر لاجپی گوید ۷۷) کا شکے رحے بدے آن
 فقہ گر عیار را پتا تا کردے پیشہ خود آہنمہ آزار را پ (جای ۷۷) شرع را آزار اہل دل تصور
 کردہ است ہ زان گرفتہ پیشہ خود شیوہ آزار را پ ہم برین قیاس معلوم میشود کہ حاصل بالمصدر
 آزاردن کہ بمعنی لازم ہم آمدہ (آزار) بمعنی آزدگی و رنج است چنانکہ برہان بہنوی (۲)
 ذکر کند ظہوری گوید (۷۷) چو شکرش بر زبان خواہم کہ بیدارش فزون باشد پ خوشا
 راحت کہ آزار کسے اور اسکون باشد پ انچہ صاحب نوادر بمعنی سوم - آزار را امر از مصدر
 آزدن گفتہ - درین تامل است زیرا کہ امر از مصدر آزدن (آزر) آمدہ - چنانکہ حکیم
 سوزنی گوید (۷۷) نگار آزد و مانی غلام صورت دوست پ ز من بدین کہ بگفتم گز آزاری
 آزد پ پس متحقق شد کہ آزار صیغہ امر از مصدر آزدن بنا شد چنانکہ صاحب نوادر گفتہ
 بلکہ امر از مصادر آزاردن و آزاریدن و آزار اندن بمعنی متعدی است و نہی آن میا زار
 چنانکہ سعدی فرماید (۷۷) میا زار مورے کہ داز کش است پ کہ جان وارد و جان شیرین
 خوش است پ اختلاف معانی این ہر مصدر برین مقام ضرورتاً بحدے بیان شد و
 تفصیلش بجائے خود بیاید انشاء اللہ - (ار و و) (۱۵) ردی چٹے ہینہ کا نام (۲) رنج -
 غم - (مذکر) (۳) استما - ایذا دے - صیغہ امر ستانے کے مصدر سے - (۴) ایذا رسانی -
 تکلیف دہی - آزاری کا لفظ مرکب ہو کر انہیں بخون میں مشتمل ہے جیسے دل آزاری -
 مردم آزاری - امیر فرماتے ہیں کہ آزار - آزاریدن سے حاصل ایذا اور رنج کے

مسنون میں اُردو میں کبھی مستعمل ہے (ناسخ ۵) وصل میں حاضر قو غائب ہجر میں ۛ
 دیتی ہے ہر شب نیا آزار صبح ۛ پہر آپ ہی فرماتے ہیں کہ کبھی ایذا دینے ستانے کے معنی پر
 بھی آتا ہے۔ (غالب ۵) مہربانی ہاسے دشمن کی شکایت کیجئے ۛ یا بیان کیجے سپاس
 لذت آزار دوست ۛ (بحر ۵) ہمارے درپے آزار ذرہ ذرہ ہے ۛ زمین کا بھی طبع ہمو
 آسمان ہوا ۛ آپ ہی کا قول ہے کہ آزاریدن مصدر سے صیغہ امر حاضر (آزار) اسم کے ساتھ
 مکر اسم فاعل کے معنی دیتا ہے (آتش ۵) طرہ اسے جو حسن دل آزارنے کیا ۛ اندھیر گیسو
 سیہ یارنے کیا ۛ موقوف کہتا ہے کہ امیر نے (آزار) کو (آزاریدن) کا حاصل بالمصدر
 فرمایا ہے۔ اور آزاریدن صرف متعدی ہے۔ پس اسکے حاصل مصدر کے معنی رنج رسانی۔
 ایذا رسانی تو ہو سکتے ہیں۔ لیکن بقول امیر آزار کے معنی ایذا اور رنج کے درست نہیں ہو سکتے
 میری راسے اور تحقیق میں جبکا ذکر میں نے فارسی میں کیا ہے (آزار) کو آزاردن کا حاصل
 مصدر بھی ماننا چاہئے۔ اسلئے کہ آزاردن لازم اور متعدی دونوں ہے جبکہ بعد لفظ آزار
 کے دونوں معنی تذکرہ بالا درست ہونگے۔

ایذا رسانی کی فکر کرنا۔	(مصدر مطلقاً) آزار آیین کردن
بمعنی اہتمام آزار کردن باشد چنانکہ جامی فرماید آزار افرو دون (استعمال زیادہ شد)	
(۵) آہنگ ناز و کین مکن تاراج عقل و دین و زیادہ کردن آزار باشد۔ صاحب خان آصفی	
مکن ۛ بہر خدا آیین مکن آزار یاران بیش معنی لازمی راسدے از کلام وحشی یافتنی آمد و	
(۵) جان سوخت ز داغ دوری یا مر مرا ۛ	ازین ۛ (اردو) ستانے کا سامان کرنا۔

<p>آزار است چنانکہ سلیم طہرائی گوید (ص) ہر فرد از جہان در عہدش آزار پہ چو سچہ پائے شام</p>	<p>افزودہ آزار بر آزار مراد (اردو) تکلیف در بخ بڑھنا۔ زیادہ ہونا۔ بڑھانا۔</p>
<p>ہرہ شد مراد (اردو) رنج و تکلیف و در ہونا۔ دفع ہونا۔ باقی نہ رہنا۔</p>	<p>آزارانیدن بقول صاحب بحر عم آزار دادن۔ رنجیدہ ساختن متعدی آزدن</p>
<p>آزار برداشتن (استعمال) برداشت رنج و مصیبت کردن باشد صاحب لہجہ صنفی</p>	<p>مضارع این آزاراند۔ بقولش کامل التصریف می فرماید کہ حذف بائے حطی از مصدر یک بعد</p>
<p>از کلام ظہوری سنا آرد۔ (ص) گرازدشتن رسد ہر دم صد آزار پہ ہمہ بردار و بے آزار</p>	<p>از الف تعدیہ نون و یاے حطی و دال و نون باشد۔ چہ در نظم و چہ در نثر صحیح الاستعمال است</p>
<p>بنشین (اردو) اذیت سہنا بقول امیر تکلیف برداشت کرنا۔ ایذا جھیلنا یعنی تکلیف</p>	<p>و ہمین قاعدہ در تمامہ این قسم مصادر جاریست چنانکہ از آزارانیدن آزار اندن۔ گفتہ شود۔</p>
<p>اٹھانا۔ ایذا سہنا۔ (سحر) زنجیر پنی پاؤں مین کیا کیا کر ہی سہی : ابکے اذیت شب</p>	<p>(اردو) اذیت پہونچانا۔ ایذا دینا۔ رنجیدہ کرنا۔ (بحر) کس کس طرح کے داغ انگھین</p>
<p>فرقت بڑی سہی : (کیف) آرام کی طلب ہے تو ایذا کو جھیل لے : راحت بھی سایہ سار</p>	<p>دکھا ینگنی : کیا کیا اذیتیں مجھے پہونچا ینگ یہ دل : (نقرہ امیر) غریب کو ایذا پہونچانا</p>
<p>ہے نادان قفا سے رنج : (سالک) سبکے ایذا سب آن پہونچے وہ : ہر ستر مطلب آن</p>	<p>اچھا نہیں ہے۔ آزار برافقاندن (مصدر مطلق) دور شدن و باقی نہ ماندن و نابود شدن</p>

آزاریندین (استعمال) پسند کردن عیسیٰ نفس کی چھڑکی ۛ باغبان زرگس سبیل

پنج ہستی و آزار۔ (صائب) گرچہ آزار کا یرقان نہ گیا ہے۔

بمورے پسند صائب پھر کرامی نگر دم دیر پے | آزار حبستن (استعمال) ارادہ رنج

آزار من است به (آردو) آزار پسند کرنا۔ آؤت رسانی کردن۔ صاحب ارمان آصفی از کلام

رسائی۔ ایذا رسائی۔ ریج رسائی کو پسند کرنا۔ حمیدی ناگوری سند آورده (ص) بات کہ

اُردو میں افیت دینا۔ ایذا دینا مستقل ہے۔ نہ جہتہ ام گے آزارت پوز تیغ جفانہ کردہ ام

اذیت رسائی۔ ایذا رسائی اسی کا حاصل بالمصد۔ افکار و دہم آلوری آزار حقیق را بمعنی خواش

ہو سکتا ہے۔ اگر تہ مولف کو اسکی سندھین آزار آوردہ۔ (ع) آزار حفاے توکمان

ملی۔ تکلیف دہی بھی کہتے ہیں۔ جوید دل؛ (اُردو) (۱) ایذا رسانی۔

آزار تلخه | (اصطلاح) بقول صاحبہند بیچ رسانی کا ارادہ کرنا۔ (۲) ایذا رسانی۔

بھولا فرہنگ فرنگ مرض یرقان باشد رنج و غم کی خواہش کرنا۔

(اردو) یرقان اسم نکر ایک بیماری کا آزارچین (مصدر طلای) از صمد

نام حسین خون میں صفرا شامل ہو کر تمام

بسم کی رنگت زرد کردیتا ہے خصوصاً انہوں استعمال کردہ اندمبغی برداشت کنندہ ریج

کی زردی سے اس مرض کی کیفیت اول و تکلیف۔ (ظہوری ص ۵) صلائے صحبت

معلوم ہو جاتی ہے۔ اسی کو پسندوں بھی ازادگان را بہ لہ مارا خاطر از ارجین پ

ہے بن (اس سے) عال پائے اس (اردو) ایساہا۔ ادیت ہا۔ بستی

سند آزار برداشت پر گزری ہے۔ آزار چین کا قصاب شکن گردن چانی داردہ (۲) بجی تکلیف ترجمہ تکلیف پہنے والا اور کسی کی ایذا رسانی کی برداشت کرنوالا۔ غم پینے والا۔

آزار خواستن (استعمال) ارادہ رنج چون لالہ لیل در قفس داردہ بدل آزار ہا با (جامی ۵) داشتہ بسیار درد و حسرت و آزار از کلام حامدی شومتری سند آرو (۵) فلک بر جان من میخواست آزار جہانے را باہ در آخر (آرو ۱) مرض من مبتلا ہونا۔ بیمار مبتلا سے عشق آن نامہر با ہم کر دہ (آرو ۱) ہونا۔ مرض رکھنا۔ (۲) از تیت پانا ایذا سبنا ایذا اور رنج رسانی کا ارادہ کرنا۔

آزار دادن (استعمال) مراد آزار دادن بالمد و فتح دوم یعنی (۱) آزار آزار رسانیدن است۔ صاحب مرغان آصفی از کلام عرفی شیرازی سند آوردہ۔ (۵) ہمارے برہمہ مرغان ازان شرف اردہ حسن ناز و عشوہ خواہد مردی شرم و ادب پ کہ استخوان خورد و طارے نیا زار دہ (۱) حسن و اہلیت دہد آزار محبوب مراد (۵) از خلق ارچہ آزار نیم بے پ سخوام **آزار داشتن** (استعمال) (۱) یعنی کہ آزار دازمن کسے پ مولف گوید کہ لفظ بیماری و مرض داشتن آمدہ (نجات غفائی) آزار حاصل بالمصدر این باشد کہ استعماش (۵) مدعی گرچہ خود آزار مرآت دار دہ باب ہم بہر دو معنی منظر آمدہ چنانکہ بجائے اولد

<p>کشدن است۔ صاحب آزار دیدہ ارمان آصفی از کلام قیدی شیرازی سند بمعنی آزار دادن و آزرده ساختن و زیان آوردہ۔ (۵) گویند کہ بخت عاشقان در نمودن است ندے بیتی آخرین پیش نشد خواست پ از خفته کس این قدر نہ بیند و ہر حوالہ فرہنگ فرہنگ اکتافرمود (آردو) آزار پ سندے از کلام نظامی ہر آزار دن (۱) ایذا دینا۔ (۲) ایذا پانا۔ (رند ۱۵) گذشت۔ صاحب اند آزار دیدہ را ذکر کند دشمن جانی کو اپنے دی نہ ایذا رند نے پ دنت کہ مفعول ہمین مصدر است۔ (آردو) ایذا ہی توڑنا نہ چھالا اسنے پھوڑا سانپ کا پ (قلق) پانا۔ دیکھو آزار دن۔</p>	<p>صاحب بحر عم کہ خصوصاً لکھن مصادراست این را فرود گذار شته و صاحب اند فرماید کہ (۵) جتنے گذرے ہین انیا اگلے پ پالی ایذا ہر اک نے امت سے پ۔</p>
<p>آزار رسانیدن (استعمال) مراد آزار دادن است کہ گذشت (فغانی شیرازی) چون دست بران تازہ چمن یافت فغانی پ آزار بہ گلبرگ ترا و نرسانید پ۔ صاحب ارمان آصفی ذکر این کردہ (آردو) ایذا پھو پچانا۔ بقول امیر تکلیف دینا۔ صدہ پھو پچانا۔ (فقہ) غریب کو صدہ پھو پچانا اچھا نہیں ہے۔ آزار پھو پچانا ہی کہتے ہیں (دیکھو امیر اللغات)۔</p>	<p>آزار دہ (استعمال) بقول صاحب اند ہر اسے موقوف و کسر دال مہلہ و سکون آزار دہندہ و آزار رسان است چنانکہ صاحب فرہنگ فرہنگ آوردہ۔ مولف گوید کہ از مصدر آزار دادن کہ گذشت اسم فاعل است و بس۔ آزار دیدن (استعمال) مراد آزار</p>

<p>ایذا گزنا۔ بقول امیر تحلیف ہونا۔ (زندہ) یعنی عائد شدن تکلیف و رنج باشد۔ صاحب صدے گزے ایذا گزی ۛ ہجرین تیرے ارغمان آصفی از کلام نظیری سداورد (۵) نظیری بس کن این آہ و فغان لغزش آخرت بقول صاحب انند بحوالہ</p>	<p>آزار رسیدن (استعمال) لازم مضارع نظیری بس کن این آہ و فغان لغزش آخرت بقول صاحب انند بحوالہ</p>
<p>بمردم تا بکے آزار دل خواہد رسید از من ۛ (طہور) گراز دشمن رسد ہر دم صد آزار ۛ ہمہ دارد بے آزار بشین ۛ (اردو) ایذا پہونچنا۔ آزار۔ (حکیم خاقانی ۵) چون بلبل اگر بہ (نظیر ۵) اے دل آزار اے سگر جس نے نغز گویم ۛ آزارش کر کمی بخویم ۛ</p>	<p>بمردم تا بکے آزار دل خواہد رسید از من ۛ (طہور) گراز دشمن رسد ہر دم صد آزار ۛ ہمہ دارد بے آزار بشین ۛ (اردو) ایذا پہونچنا۔ آزار۔ (حکیم خاقانی ۵) چون بلبل اگر بہ (نظیر ۵) اے دل آزار اے سگر جس نے نغز گویم ۛ آزارش کر کمی بخویم ۛ</p>
<p>تجھ کو دل دیا ۛ تجھ سے ایذا اسکو بے تقصیر پہ پہنچی تو ہے ۛ (عرش ۵) دست قاتل و ایذا رسیدن چنانکہ نظامی گوید۔ (۵) چنان دشتم ملک اپیش و پس ۛ کہ آزارش ناید از کس بہ کس ۛ (اردو) دیکھو آزار رسیدن۔</p>	<p>تجھ کو دل دیا ۛ تجھ سے ایذا اسکو بے تقصیر پہ پہنچی تو ہے ۛ (عرش ۵) دست قاتل و ایذا رسیدن چنانکہ نظامی گوید۔ (۵) چنان دشتم ملک اپیش و پس ۛ کہ آزارش ناید از کس بہ کس ۛ (اردو) دیکھو آزار رسیدن۔</p>
<p>آزار رفتن (استعمال) یعنی واقع شدن صدمہ و رنج و تکلیف باشد۔ صاحب ارغمان آصفی ذکر این کردہ است (الواحسن فرادانی ۵) آزار رسانیدن باشد۔ سندش بر لفظ آزارش افسوس کہ از کنار من یارے رفت ۛ ہر چشم گذشت۔</p>	<p>آزار رفتن (استعمال) یعنی واقع شدن صدمہ و رنج و تکلیف باشد۔ صاحب ارغمان آصفی ذکر این کردہ است (الواحسن فرادانی ۵) آزار رسانیدن باشد۔ سندش بر لفظ آزارش افسوس کہ از کنار من یارے رفت ۛ ہر چشم گذشت۔</p>
<p>من از چشم دے آزارے رفت ۛ (اردو) آزارش دشمن (استعمال) رنج دشمن</p>	<p>من از چشم دے آزارے رفت ۛ (اردو) آزارش دشمن (استعمال) رنج دشمن</p>

<p>چنانکه جامی فرماید که در آزار داشتن گذشته (اردو) رنج رکبنا - می کشی صائب : تو نیز بر در عرفان زدن کرم</p>	<p>چنانکه صائب گوید (ع) ز شرم مت که آزار می کشی صائب : تو نیز بر در عرفان زدن کرم</p>
<p>باش : (شوکت بخاری ع) آینه ام از نور نظر میکشد آزار : صاحب ارمغان آصفی هم ذکر این فرموده - (ظهوری ع) ز اختران همه آزار دگان کنند آزار : فلک بر حمت تحقیق حاصل افتاد است :-</p>	<p>آزار فرمودن (استعمال) مراد آزار کردن باشد که می آید صاحب ارمغان صنفی شد این از کلام حافظ شیرازی آورده (ع) رقیب آزار ما فرموده جاس آشتی نگذاشت :- مگر آه سحر خیزان سوسه گردون نخواهد شد :-</p>
<p>آزار گرفتن (استعمال) حاصل کردن و اذیت رسانی کردن باشد مراد از آزار که گذشته صاحب ارمغان آصفی ذکر این فرموده است - (ظفری نیشاپوری ع) بجای آنکه گوییم که آزار : (جلی ع) فرز چو گان مباد افکار گردد آن کف نازک :- مران تو سن مباد آزار گیرد آن تن سیمین :- (اردو) ایذا پانا بقول امیر دکه پانا - مصیبت جھیلنا - آزار پانا بهی مستعمل ہے - (بحر ع) عاشق خشک استخوان مہوں - وندا</p>	<p>آزار کردن (استعمال) تکلیف دادن و اذیت رسانی کردن باشد مراد از آزار که گذشته صاحب ارمغان آصفی ذکر این فرموده است - (ظفری نیشاپوری ع) بجای آنکه گوییم که آزار : (جلی ع) فرز چو گان مباد افکار گردد آن کف نازک :- مران تو سن مباد آزار گیرد آن تن سیمین :- (اردو) ایذا پانا بقول امیر دکه پانا - مصیبت جھیلنا - آزار پانا بهی مستعمل ہے - (بحر ع) عاشق خشک استخوان مہوں - وندا</p>

ہے کیون مجھے پائیگا ایذا سنگر پاؤں
دل خویش دلا رام مرا پے (اُردو) ریخ غم کھانا
رکھ کر خار پر پے۔

(۵۵۵) **آزار گنجین** (استعمال) بمعنی زاد و آردن آزار است صاحب ایمان آصفی ذکر

آزار است صاحب بحر عجم فرماید کہ گنجین این فرمودہ است (وحشی بافقی ۵) اگر
دور آردن و راست آمدن چیزے در چیزے باشد ز خنجر خاران راہ پے نیم برخویش آزار

دور آمدن در جائے تنگ است (ظہوی ۵) آن راہ پے (اُردو) ایذا سہنا (دیکھو لیلۃ اللہ)
بہر زخمے کہ تیغ رشک بر جان ظہوری زد پے اگر آزار و (اصطلاح) بکون راس ہمد

گویم کہی گنج ہزار آزار می گنج پے (اُردو) و فتح داو۔ بقول صاحب رشیدی ماوراء النہر
ریخ و غم سمانا۔ مثلاً کہہ سکتے کہ ریخ اسقدر زیادہ (ردو کی ۵) اگر پہلوانی بدانی زبان پے از
ہے کہ دل میں نہیں سما سکتا۔ آزار و ماوراء النہر دان پے (اُردو) لکھنؤ

آزار سندر (استعمال) بقول صاحب انند کو ایرانیان ماوراء النہر کہتے ہیں۔ اور اسی کا
بحوالہ فرہنگ فرنگ بمعنی بیمار و مقیم (اُردو) خف ماوراء النہر ہے اور ان دونوں ملکوں

بیمار۔ (مقیم بقول صاحب آصفیہ علیل مریض کہ در میان ایک نہر واقع ہے۔
بیمار)۔

(۵۵۶) **آزار نمودن** (استعمال) مراد آزار فرہنگ فرنگ مراد آزار و صاحب بحر

رسانیدن است چنانکہ ظہوری گوید (۵) فرماید کہ آزاریدن بمعنی آزارانیدن است کہ
بظہوری عجب آزار نماید آیام پے خواندہ آرام دیگرے را آزار دادن باشد برخلاف آزار و

کہ لازم و متعدی ہر داؤ آمدہ۔ (اُردو) ایذا رشک تجویز طیب خلق ہے : آپ دے آزار دینا۔ آزار دینا۔ (رشک) دل بھی اے عشق آپہی دوا پیدا کرے ۛ۔

آنراغ | بقول صاحب انند بجوالہ فرنگ فرنگ ہر چیز کہ اندرون آن سیاہ و تارک باشد۔ (اُردو) وہ چیز جسکے اندر سیاہی ہو۔

آزاک | بقول صاحب موید الفضلا بروزن ناپاک خشکی میان دریا باشد کہ بتا زیش جزیرہ خوانند۔ (اُردو) ٹاپلو۔ جزیرہ۔ (نذر)۔

آزائے | بقول صاحب موید الفضلا برابر چنانچہ گویند آزاے فلان اے برابر فلان۔ (اُردو) مقابل۔

آنرخ | بقول صاحب برہان بفتح ثالث و سکون خائے فقطہ دار۔ داہنایے سختے را گویند بقدر نخود کہ از اندام آدمی برمی آید و درد نمی کند و عبری ثولول خوانند۔ و بقول صاحب سروری جوشیدگی کہ بر روی و انام مردم پدید آید و آن رازخ نیز گویند بجذن الف (شمس فخری) ہر آن بصر کہ بجاک درت نشد روشن : بجائے مقلہ ہند اندران فلک آنرخ : صاحب رشیدی این را گوشت پاره گوید کہ بر روی و اعضا پدید آید صاحبان موید و پہلوی و انند ہم۔ (اُردو) مسامتا۔ (ذوق) اس نزاکت پر نظر کرنا کہ وہ رشک پری : بال بھی باند ہے جو مسے پر تو زلف حور کا :۔

(الف) آزون | بفتح زائے ہوز (الف) بقول صاحب بحر عم (۱) خلائیدن سوزن و (ب) آزوہ | امثال آن و (۲) بمعنی رنگ کردن ہم (سالم التقرین) و بقول صاحب

لواذر صرف معنی دوم صاحبان سراج و شمس و مویده و مانند هم ذکر فرموده اند و نسبت (ب) صاحب شمس گوید که (۱) تخلایده شده و رنگ کرده - و بقول صاحب ناصری صرف معنی دوم صاحبان برهان و سروری و مویده و سراج و دری همزمان شمس - صاحب رشیدی گوید که بفتح زائمه منقطه معنی زده باشد از زدن و این زدن بمعنی ضرب نیست بلکه از باب است که گویند جامه بیل زد کذا فی السامانی - و درجه انگیزی بمعنی رنگ کرده آورده و این معنی بقرینه از خود بر بسته و اصل معنی ندانسته - (فردوسی ۱۷) بلاغی جگرشان کنی آزرده به که بخشایش آرد بر ایشان و ده به (دوله ۱۷) سوسه خانه شد دختر دل زده به رخاں مصنف بخون آزرده به (آردو) (الف) (۱) چبونا - دیکهو آجیدن - (۲) رنگنا - (ب) (۱) چبویا هوا - (۲) رنگا هوا -

آزرده پشت	(اصطلاح) بقول بهار	آزرده کردن	(استعمال) مراد
(۱) کوز پشت (۲) چار و اسه که پشت اویش	آزون باشد - سند این از کلام فردوسی	بر مصدر آزون گذشت -	شده باشد از بس بارگران -

آزر | بقول صاحب برهان بر وزن مادر (۱) مخفف آزار است و (۲) امر بآزون و آزار دادن هم و (۳) بمعنی کج طبع نیز آمده و (۴) در عربی نام پدرا ابراهیم علیه السلام بعضی گویند که عم ابراهیم است چه پدر آن تاریخ نام داشت لیکن بعد از فوت تاریخ آزر او را پرورده است صاحب اندک همزمان برهان و صاحب ناصری بر معنی چهارم قانع و صاحب سروری گوید که آزر نام پدرا ابراهیم و امر بآزرده شدن - (سوزنی ۱۷) نگار آزر و مانی غلام صورت اوست به زمن بدین که بگفتم گر آزری - آزر به (سوزنی ۱۷)

نگار و صورت آن بت بہند و چین ندہم پاشکت خامہ مانی و زندہ آزر ہ مولف گوید کہ صاحب برہان در سنی دوم تسلیم فرمودہ آزر را امر آزار دادن گرفتہ و ہمچنین صاحب سروری کہ امر باززدہ شدن گیرد۔ مخفی مباد کہ امر آزار دادن و آزرزدہ شدن۔ آزرزدہ و آندہ شو۔ باشد و بس۔ (ارو) (۱) آزار کا مخفف و یکہو لفظ آزار۔ (۲) ستانے ایذا دینے کا امر (ستا۔ ایذا دے) (۳) کج طبع بقول صاحب آصفیہ بمعنی بد خو۔ بد اخلاق۔ بد طبیعت کج سرشت۔ اردو میں مستعمل ہے۔ (۴) آزر بقول امیر ایک بت تراش کا نام (غالب ۵) نقش پاکی صورتیں وہ دلفریب پتو کہے بخانہ آزر کھلا پتہ۔

آزر باد (اصطلاح) بقول صاحب برہان بردزن مادر زاد نام پسر مارا پسند است و او مویدے بود از اولاد زرزشت معاصر اردشیر یا کبان و در آن زمان حکیمے لاثانی بود۔ (ارو) بقول صاحب جامع اللغات اسفندار کے بیٹے کا نام۔

آزرخش بقول صاحب برہان بردزن تاج بخش۔ شورش و صاعقہ را گویند یعنی سر ماورعد و برتے کہ مردم را بیم ہلاک باشد۔ صاحب پہلوی ہم ذکر این فرمودہ۔ (ارو) بجلی کی کرک جس سے ہلاکت کا اندیشہ ہو۔ یا شدت کی سردی جس سے جان کا اندیشہ ہو۔ **آزرد** بقول صاحب برہان۔ بفتح ثالث و سکون رابع و دال اسجد بمعنی (۱) رنگ و لون باشد۔ صاحب ناصری گوید کہ بقول جہانگیری رنگ را گویند و بمعنی (۲) زرد ہم نوشتہ اند (حکیم قطران ۳) ابر پرور دین بہاران در چین پرورد و رد پگشت خیری با فراق ترکش آزد و زد پچنانکہ رنگ را آرنک گویند اما در بیت ثانی (۴) بولن

از بانگ مرغان پر خروش زیر گشت و گشتان آرد گوہر چون سیر میر گشت بہ بعض صاحبان
 لغت (از زر و گوہر) را (آرد گوہر) دانستہ اند۔ شاعر سیر میر را طلاقاً قیاس کردہ۔ اصل آنست کہ
 گشتان از زر و گوہر چون سیر میر گشت۔ یعنی مرصع و مطلقاً شد از گہا سے زرد و سپید و سرخ
 و نیز نہ تخت میر گردید کہ مرصع بجاہر گوناگون است۔ صاحب رشیدی فرماید کہ سامانی بر معنی
 لون معروف گفتہ کہ زرد و خفیف آرد و بقول جہانگیری مطلق رنگ۔ می فرماید کہ بسند
 کلام حکیم قمران کہ گذشت معنی بیان کردہ سامانی مناسب تر و چہان تراست۔ صاحب
 شمس متفق بر رشیدی۔ مولف گوید کہ در شعر اول الذکر (آرد و زرد) بمعنی زرد رنگ است
 و اتفاق زبان دانان ہم بر معنی اول است و سند ہم ہمین معنی متقاضی۔ عجب است کہ
 صاحبان رشیدی و شمس با سامانی چگونه اتفاق کردند و طرفہ ماجراست کہ اینہا معنی شعر
 را بحسب ادعای سامانی درست خیال می کنند حالانکہ آرد در این شعر بمعنی زرد گرفتن
 درست نباشد کہ متصل آن لفظ آرد و موجود است مہذا ہر گاہ آرد در فارسی بمعنی
 رنگ کردن ہم آمدہ چنانکہ بخش بجای خود می آید پس وجہ نباشد کہ آرد را حاصل المصدر
 آن نگیریم۔ (آرد و) رنگ۔ مذکر۔ (ناخ سے) جو سرخی آتی ہے عکس شفق سے ہی ہے
 منہ پر ہر حد سے رنگ ہوتا ہے مبدل چرخ گردون کا ہے۔

آرد و گان جمع آردہ باشد کہ مفعول مصدر آردون است۔ (جامی سے) از نوار آردہ

شیرین و زلفیت ہا سے نرم و خشک را مرہم و آرد و گان را سو میا ہے (آرد و) آرد و گان
 آرد وین کہہ سکتے ہیں اسلئے کہ آردہ اور آردگی آرد وین متعل ہے۔

آزردگی

بقول صاحب رشیدی مراد فرماندہی کردہ نہ مرے بلکہ مورے را نیازدہ
 آزارش و آزار است۔ مؤلف گوید کہ آزردگی (ظہوری ^۱) زبان عکر گو آرزو نم را زرض
 حاصل بالمصدر آزر دن است کہ می آید۔ صاحب می داند کہ میدا نم بمنم راحت آزار میداند
 شمس ہم ذکر این کرده است۔ و صاحب ^۲ (آر و و) (۱) ایذا دیندستانا۔ آزرده کرنا۔
 راست آزر دگی از زخم زبان می گردد و تیر کج (۲) ایذا پانا سستیا جاننا۔ آزرده ہونا۔ (۳)
 باعث آرام نشان می گردد و (آر و و) آزر دگی تنگنا۔ عاجز ہونا۔ (۴) زخمی ہونا۔ گھائل
 بقول صاحب آصفیہ جنگلی۔ ناخوشی۔ ناراضگی ہونا۔ (دوغ ^۵) کرین گے خوب ہی آزرده
 رنجیدگی۔ ملان۔ افسردگی۔ خاطر احباب پڑے گا صبر کیسے کا تو جان مضطر
 پرہ (آتش ^۶) باغبان آگنے دے صیاد

آزر دن

بمعنی زائے بمعنی بقول صاحب بھر عجم (۱) مخفقت آزاریدن و آزار آیدن و
 (۲) بمعنی خود آزرده شدن و (۳) ماندہ گردیدن کی شکل ہے۔
 (۴) مجروح شدن۔ مضارع این آزرده۔

آزر دن دل و دستان جہل است

(کامل التعلیفات) و بقول صاحب شمس اللغات (مثل) صاحبان امثال فارسی و خزینۃ الامثال
 ذکر این می کنند این مثلے است کہ فارسیان
 فرماید کہ این مخفقت آزر دن است پس بضم می زنند و تعریفش از معنی حقیقی پیدا (آر و و)
 زائے بمعنی خواندن خطاست۔ صاحب مؤید ہم (ساکن کہنی ^۷) دل اجباب کو آزرده نکر
 ہمزائش۔ (نظامی ^۸) دوران یک سال کو اسے ظالم کہہی اچھا نہ ہوا زخم زبان ہم سے

آزروہ (میرع) آزروہ دل کو حزن پہ لایکا لطف کیا	آزروہ بقول صاحب شمس (۱) گل و (۲)
نام و دختہ کہ چلوخوڑہ میوہ اوستہ صاحب لفظ	آزروہ پشت (اصطلاح) بقول صاحب
فرماید کہ بقسم ثالث (۳) تنگ آمدہ و ماندہ شدہ بحر عجم (۱) کوز پشت و (۲) مرکبہ کہ پشت او	در بنجیدہ (مفعول صدر آزدون) (جانی ۵)
مخروج باشد بقول صاحبان برہان شمس و ناصری	آزار جوے را کن آسودہ ز اینی بہ کازدہ مرثیہ
کنایہ از پیر کوز پشت و چار و اے کہ پشتش	بہ از آسودہ زیستن بہ صاحب لفظ آزدوہ خاطر
ریش و انگار باشد (آروو) (۱) وہ بڑھا	را ذکر کند یعنی دل تنگ و دلگیر (آروو) (۱)
جو کبڑا ہو۔ (۲) وہ چار پایہ جسکی پیٹھ چھلی	گلاب کا پھول (۲) دخت چلوخوڑہ (۳) بقول امیر
جیسے پیٹھ لگا ہوا یا ہو۔	آزروہ۔ خفا۔ ناخوش۔ افسردہ (آتش ۵)
آزروہ دل آزروہ کندا بنجنے را۔	یار آزروہ ہے آتش آسمان ہے بر خفا
(مثل) صاحبان امثال فارسی و خزینۃ الامثال	کون سنتا ہے ہماری آہ و زاری اندون
ذکر این کردہ اند و تعریفش از معنی حقیقی	آزروہ خاطر اور آزروہ دل اردو میں مستعمل ہے روشن۔ (آروو) (درد ۵) نہ عیش
نیک عیش	(نامخ ۵) ہوا آزروہ خاطر اس قدر جو اسکے
تمہارا بھی منقص ہووے بہ دوست و درد کو محض	سنتے ہی بہ ہمارا شعر بھی کیا اے لیم آواز سائل
میں نہ تم یاد کرو۔	آزرم بقول صاحب برہان لفظ ثالث و سکون رابع و میم چند معنی دارد۔

(۱) حیا و شرم۔ صاحبان ناصری و جہانگیری و سروری و رشیدی و شمس و پہلوی و دین
سنی بران اتفاق۔ (امیر خسرو ۵) دلم ز اندیشہ بے آرم ترکشت بہ چو بازار متنا گرم ترکشت بہ

مولف گوید کہ ہمیں شعر اسد معنی سوم ہم میتوان گرفت۔ (اُرو) شرم۔ حیا۔ (مونث)
(مومن) کیونکہ حیرت سے فلک کو دیکھوں پشیم آتی ہے حیا سے تیری پ۔

(۲) بزرگی و عزت و حرمت۔ صاحبان ناصری و جہانگیری و سروری و رشیدی و پہلوی
درین معنی ہمزبان صاحب برہان۔ (الوری) اسے بزرگی کہ از بلندی و قدر پ آسمان ا
نداشتے آندم پ (محمد ہکر) آرم دارش ارچہ پشش بود حقیر پ از ان شمارش ارچہ بزرش
بود گران پ (اُرو) بزرگی۔ عزت۔ حرمت (مونث)۔

(۳) تاب و طاقت۔ صاحبان جہانگیری و رشیدی و درین معنی با صاحب برہان اتفاق
دارند۔ (فردوسی) سر پہلو انان بد و گرم گشت پ دل طوس و نورانی آرم گشت پ
گوید کہ درین شعر کہ صاحب جہانگیری بسد معنی تاب و طاقت آورده است معنی بے طاقت
پیدا است کہ نتیجہ آن خوف زدہ و خوفناک است ہر گاہ معنی تاب و طاقت با اتفاق ستا
لغت محقق است بنا بران چارہ جزین نیست کہ این سندر اکشان کشان بسوے معنی سبر
بریم کہ مطیع باشد۔ اما مشکل اینست کہ لفظ (نورانی) کہ در شعر مستعمل است بپای تحقیق
نمیرسد کہ چہ چیز است و صاحبان لغت از وساکت مولف را این شعر در شاہنامہ فردوسی
گیرند کہ نقص تلاش باشد اما بخیا لم میرسد کہ نوذر نام پسر منوچہر بود کہ بدست افراسیاب
گرفتار و کشتہ شد (کذافی الرشیدی) و طوس بقول صاحب غیاث نام مردے۔ پس اگر مصرع
ثانی را چنان گیریم (دل طوس و نوذر بے آرم گشت) معنی شعر درست میشود و ہمیں شعر
بسد معنی تاب و طاقت میتوان گرفت۔ (اُرو) تاب و طاقت۔ (مونث)۔

(۴) رحم و شفقت و مہر و محبت و نرمی و آدمیت و مردمی۔ صاحبان ناصری و سروری و رشیدی و شمس پہلوی ہنر بان برہان و بہار صرت بر یک معنی رفیق و مدار قناعت فرمودہ شاہدے برائے این معنی بدست نیامدہ۔ اما اتفاق اکثر اہل لغت و خصوصاً صاحبان پہلوی و سروری و برہان اعتبار را شاید۔ (اردو) رحم۔ (نذر) شفقت۔ مہر۔ محبت۔ نرمی۔ آدمیت۔ (مونث) یسب الفاظ اردو میں مستقل ہیں۔ (دیکھو فرہنگ آصفیہ)۔

(۵) غم و اندوہ و تنگی و سختی و الم۔ صاحب جہانگیری با صاحب برہان اتفاق دارد۔ (فردوسی) کہ اندر زمانہ مرا کو دگیت پکڑ آرم او بردلم خواب نیت پ: (اردو) غم۔ اندوہ۔ الم۔ (نذر) تنگی۔ سختی۔ (مونث) آتش پ: طفلی سے سامنا غم و اندوہ کا رہا پ: کیا کیا نہ حادثے ہوئے ہم پر قدیم سے پ: (برق پ) جاتے رہے ملال و الم کام ہو گیا پ: مرکز فراق یارین آرام ہو گیا پ۔

(۶) عدل و انصاف و یکدلی۔ صاحبان ناصری و جہانگیری و سروری و رشیدی و شمس درین معنی با صاحب برہان اتفاق است۔ در عدل و انصاف۔ نمیدانم کہ صاحب برہان یکدلی را درین مقام کچھ معنی و مناسبت و مترادف آورده است۔ (نظامی پ) اے ملک آرم تو کم دیدہ ام پ: ورتو ہمہ سالہ ستم دیدہ ام پ: (اردو) عدل۔ انصاف۔ (نذر) (زندہ) روند ا قتل جرم محبت کی لاش کو پ: انصاف ترک شوخ کے رہوار نے کیا پ۔

(۷) ظاہر و آشکار۔ اگرچہ کسے از اہل لغت درین معنی با صاحب برہان اتفاق ندارد۔ اما مولف را سندے از کلام امیر خسرو بدست آمد۔ (پ) باز دو گنجینہ گرہ کرد باز بگنجین

آزم شد و گاہ زار بہ عجب است کہ بعض اہل لغت ہمین شعر را بسند معنی اول آورده اند۔
 فتاویٰ (ارو) ظاہر۔ آشکارا۔ اور آشکار۔ تینوں لفظ اردو میں مستعمل ہیں (مومن ۷)
 غم میں جہین سے آشکارا بہ اک دم بھی فراق ناگوارا بہ۔

(۸) سلامتی و راحت۔ صاحبان ناصری و جہانگیری و سروری و رشیدی درین معنی متفق
 باصائب برہان۔ (نظامی ۷) دو کس ارورگار آزم داد است پکیے کو مرد و دیگر کو زار
 است بہ (ارو) سلامتی۔ راحت۔ دونوں اردو میں مستعمل ہیں۔ (آصفیہ)۔

(۹) نگاہداشت و پاس خاطر و تحمل۔ صاحبان جہانگیری و سروری و رشیدی و شمس
 مہربان صاحب برہان۔ (نظامی ۷) صواب انچنان شد کہ ارم شتاب بہ کہ آرم دشمن
 بود و اوصواب بہ (ارو) پاس خاطر۔ لحاظ۔ تحمل اردو میں مستعمل ہے۔

(۱۰) غضب و قہر و خشم۔ صاحبان ناصری و جہانگیری و رشیدی درین معنی باصائب برہان
 اتفاق دارند۔ (نظامی ۷) دباغت چنان دادم این چرم را بہ کہ بر تابد آسیب آرم را بہ
 صاحب رشیدی فرماید کہ درین شعر آسیب آرم یعنی آفت آرم بمعنی خشم است نکہ آرم
 مطلق بمعنی خشم۔ مولف را بار رشیدی اتفاق نیست کہ معنی شعر درست و شاید مطابق ادعاست
 معنی این شعر حل میشود بلاحظہ معنی مصدر بر تافتن و لفظ آسیب۔ (ارو) غضب۔ قہر۔
 خشم۔ (ذکر) اردو میں مستعمل ہے۔

(۱۱) بخواری و زاری گذشتن۔ صاحب جہانگیری با برہان متفق است اما مولف گوید
 کہ معنی حدی درین لفظ قابل غور است و عجب است صاحب جہانگیری سنا این پیش نکرد۔

(اُردو) ذلت و خواری سے بے کرنا۔ روتے دہرتے گزارنا۔

(۱۲) تقصیر و گناہ۔ صاحبان جہانگیری و شمس ابا صاحب برہان اتفاق است (اُردو)
تقصیر (مونث) گناہ (مذکر)۔

(۱۳) مسلمان شدن۔ صاحب جہانگیری ہم ذکر کند موقوف گوید کہ از مسلمان شدن با طاعت
کردن با طاعت نہادن مہ باشد چنانکہ نظامی گوید (۵) یکایک ہمہ لشکر از شرم شاہ پناگشتند
یک ذرہ از آرم شاہ پ (اُردو) اطاعت۔ (کیف ۵) طاعت سے عجب کیا ہے جو
خوشنود خدا ہو پ ہوسنے بین یت رام اطاعت کے سبب سے پ۔

(۱۴) نام دختر پرویز کہ چار ماہ بادشاہی کرد۔ صاحبان جہانگیری و سروری ہم ذکر این
می کنند۔ (فردوسی ۵) یکے دخترے بود آرم نام پ ز تاج بزرگان شد اوشا دکام پ
(اُردو) پردیز کی لڑکی کا نام جس نے چار مہینہ تک بادشاہی کی۔

آرم دادن	(مصدر اصطلاحی) حرمت	ہم ذکر این کرده است و سندان بر نمبر (۲)
و آرام رسانیدن باشد۔ صاحب ارغوان صنفی		لفظ آرم گذشت۔ (اُردو) عزت کرنا۔
ذکر این فرمودہ است سندان بر معنی نمبر (۸)		ادب کرنا۔ تعظیم و تکریم سے پیش آنا۔ (تفسیر)
لفظ آرم گذشت۔ (اُردو) راحت پہنچانا۔	آرم دیدن	(مصدر اصطلاحی) دیدن
آرام دینا۔	و یافتن عدل و انصاف است۔ سندان	

آرم داشتن	(مصدر اصطلاحی) حرمت	بر معنی نمبر (۶) لفظ آرم گذشت۔ صاحب
و عزت کردن است۔ صاحب ارغوان صنفی		ارغوان آصفی ہم ذکر این کرده است (اُردو)

انصاف دیکھنا۔ عدل و داد کا مشاہدہ کرنا۔ شکوہ دل لب پہ نہ آیا ہرگز بہ بند مرنے کے

بھی افشا نہ مرار از ہوا ۛ۔ (مصدر اصطلاحی) **آزرم ساختن**

آشتی صلح کردن باشد (خسر و ہوی ۛ) **آزرم گشتن** (مصدر اصطلاحی) بمعنی

آمد و آورد پذیرا سے راز بہ قصہ آرم بہ آرم (۱) طاقت حاصل کردن کہ نفی آن بے طاقت

ساز بہ بہار و صاحب ارغمان آصفی آرم شدن باشد (۲) شرمناک شدن کہ نفی آن

ساز را صاحب رفق و مدارا نوشتہ و از ہمین بے شرم شدن است۔ صاحب ہنمان آصفی

شمرند آوردہ۔ (اُردو) صلح کرنا۔ بقول ذکر نمبر (۲) کند۔ (فردوسی ۛ) سہیلوایان

صاحب آصفیہ آشتی کرنا۔ ملاپ کرنا (داغ بد و گرم گشت ۛ دل طوس و نوذر بے آرم

ۛ) صلح دشمن سے بھی کر لین گے تری گشت ۛ (امیر خسرو ۛ) دلم زانڈیشہ بے آرم

خاطر سے ۛ جھٹھ سے ہو غرض رفع مال چھا ۛ تر گشت ۛ چو بازار تہتا گرم تر گشت ۛ (اُردو)

آزرم شدن (مصدر اصطلاحی) بمعنی (۱) طاقت ور ہونا۔ (۲) بے شرم ہونا۔

آشکارا و افشا شدن است چنانکہ خسرو گوید (اصطلاح) **آزماہ** (بقول صاحب موبد

ۛ) باز دو گنجینہ گرہ کرد باز ۛ کہ سخن آرم مدت ماندن آفتاب در برج حوت است۔

شد و گاہ رازہ ارغمان آصفی (اُردو) آشکار ہونا۔ (کذافی الادات) دہم ا و در آدماہ بذال

افشا ہونا۔ (ناسخ ۛ) یاد آگین شباب حجہ نوشتہ کہ ماہ نہم از سال شمسی است۔ دیگر

کی رنگین مزاجیان ۛ جب شام کو شفق کا کسے این را براے ہوزنہ نوشت (اُردو) وہ

ہوا آشکار رنگ ۛ (برق ۛ) خواب بین زمانہ ہمیں آفتاب برج حوت میں رہتا ہے۔

(الف) آرزیدخت	(اصطلاح)	و وصال ملکه کرده. ملکه جواب داد که پادشاهان
(ب) آرزین دخت	(الف) بقول	را شوهر داشتن ننگی بزرگ است اگر سپید
		صاحب برهان بکسریم و ضم وال (۱) نام دختر در دوستی ما صداقت باید به تنهایی فلان
		خسر و پرویز است و او چار ماه و بعضی گویند شب بقصر ما و آید تا کام دل حاصل کند.
		شش ماه پادشاهی کرد و (۲) نام شهر هم سپید امیدوار گردیده بگرما به رفته تن و لباس
		هرت که بن کرده است. صاحب ناصری را پاک و صفا کرده مقدار سه مفرج یا قوتی که
		فرماید که معنی ترکیبی این دختر با حیا و شرم است مقوی قوت باه بوده تناول فرموده شب بخود
		و اصل آن آرزین دخت بوده و از عقیقه بقصر ملکه درآمد چون عرض کردند که او حاضر است
		نسوان و جمیلهای جهان محسوب می شد. و حکم کرد که تا سر او را از تن جدا کردند و تنش را
		استند بر آس خود و مستعد بعقل و تدبیر بوده. و بر در قصر افکندند علی الصبح خلق تخرشند و
		در زمان خود وزارت و دخالت احدی را آخردر یافتند چون این خبر برستم پسر فرخ میر
		در کار ملک خویش قبول نموده و با وجود حسن رسید لشکر خراسان را بهداین کشیده و بر آرزین دخت
		جمال کمال غیرت جلال داشته چنانکه فرخ زاد طفر یافته و س را هلاک کرد چنانکه فردوسی گفته
		شهریار خراسان که از عهد خسرو پرویز تا اینوقت (س) همی بود بر تخت بر چار ماه به پیچیم
		و خراسان استقلال داشت پسر خود رستم اندر آمد بگاه پشدا و نیز و آن تخت به شاه
		نام را نائب خود کرده بدرگاه آمد و بر چهره ملکه ماند به حکام دل مرد بدخواه ماند به صاحب
		عاشق گردید و بواسطه محرمی است تا خواستگاری شمس هم ذکر این کند و صاحب رشیدی گوید

کہ بعد الف و بغیر مہر و آمدہ و صاحب سروری **آزرمیدن** | بقول صاحب انبجوالہ
 راہ صاحب رشیدی اتفاق است۔ ذکر این فرنگ فرنگ بزرگ داشتن و تعظیم کردن
 بر لفظ آازرم ہم گشت (اُردو) (۱) خسرو پڑا مہربان نمودن دیگر کے از اہل لغت ذکر این
 کی لڑکی کا نام جس نے چار مہینہ تک اوبقول نکرده و شگفتہ نیت کہ از جهان آازرم مصدر باشد
 بعض چہ مہینہ تک بادشاہت کی۔ (۲) ایک کہ گشت۔ (اُردو) تعظیم کرنا۔ دیکھ
 شہر کا نام جو اسی کا آباد کیا ہوا تھا۔ آازرم داشتن۔

آازرنک | بفتح رابع بروزن بادرنک بقول صاحب برہان (۱) غم سخت و محنت
 صعب و رنج و ہلاکت و (۲) مہینی خیار سبز ہم۔ صاحبان سروری و پہلوی صرف منی دوم را
 ذکر کنند۔ کذا فی المویذ۔ و صاحب شمس بر منی اول قانع و صاحب جہانگیری را با برہان اتفاق
 (حکیم سوزنی ص) الصاف و عدل شاہ بتدبیر اسے تو برداشت از جهان تم وجود آازرنک
 صاحب مویذ بجوالہ ادات ذکر منی دوم کند۔ مولف گوید کہ بتفہیم منی اول مراد (آازرنک
 بذال معجم) باشد کہ گشت۔ (اُردو) (۱) سخت غم۔ شدید رنج (ندر) ہلاکت (مونث)۔

آازروان | بقول صاحب ناصری بفتح ثالث نام فرشتہ ایت کہ بعقیدہ پارسیان
 رب النوع درخت سرو است و از لغات دساتیر است کذا فی المویذ۔ (اُردو) ایک فرشتہ
 کا نام ہے جو پارسیوں کے عقیدہ میں درخت سرو کی پرورش اور حفاظت پر تعین ہے۔
آازشکستن | (مصدر اصطلاحی) بذیل استعمالات لفظ (آز) ذکر این شدہ است۔

آازغ | بقول صاحب برہان بضم ثالث و سکون غین نقطہ دار۔ اچھ از شاہجہاے درخت خربا

و تاک انگور و درختان دیگر بربند و آنرا بعرلی جملہ خوانند۔ صاحب سراج ہم ذکر این کرده۔
(اُردو) درختوں کو چھانٹے سے کٹی ہوئی ڈالیاں اور پتے۔

آزغنداک | بقول صاحب جامع اللغات آسمانی کمان۔ یعنی قوس قزح۔ صاحب

برہان بہین لفظ را آزنداک بفا نوید و صاحب سروری و رشیدی را با صاحب
برہان اتفاق است معلوم میشود کہ صاحب جامع اللغات تسامح فرمودہ است یا غلطی
کتابت و طبع قا را غین کرد و او سندے پیش نمی کند۔ (اُردو) دیکھو آزنداک۔

آزفت | بقول صاحب انند بجوالہ فرنگ فرنگ بضم زائے مجمر و سکون فا و تائیناً

نوعی از سنگ است کہ آب را منجذب میسازد۔ (اُردو) ایک قسم کا پتھر جو پانی کو
جذب کر لیتا ہے۔

آزنداک | بقول صاحبان برہان و سروری و رشیدی بفتح فا و سکون نون و وال

بالت کشیدہ و بجاف زده قوس قزح (حکیم اسدی) کمان آزنداک شدالہ تیرہ
گل غنچہ پیکان زرہ آبگیرہ (اُردو) قوس قزح۔ (مونٹ) جسکو کمان شیطان۔ کمان
رستم۔ و ہنک بھی کہتے ہیں۔

آزگدشتن | (استمال) بذیل استعمالات لفظ (آز) گذشت۔

آزما | صاحب سروری ذکر این کرده است بمعنی آزمایندہ و امتحان کنندہ و

آزمائے | امر این سننی نیز مولف گوید کہ اصل این مصدر آزمودن است کہ می آید

(بیدل) ہر کجا ذوق تماشایت براندازد نقاب پاکست گرد دیک قرہ بر ہنر

صبر آزما : (سعدی) من این گفتم اکنون ملک راست را سے پیش از مودم تو نیز
آزما سے : اکثر از صاحبان لغت مصدر را می گذارند و از مشتق آن ذکر کنند۔ صاحب
شمس فرماید کہ آزما امتحان کننده و امر باز نمودن طریقیانش مینماید کہ فارسیان آزما را
بمعنی اول لفظ مستقل دانند و اصلش همان کہ مذکور شد۔ (اردو) آزما۔ آزمائے کام۔

آزمایش | بقول بہار تجربہ و امتحان فرماتا | سند لفظ آزمائش پر گزر چکی ہے۔

کہ باللفظ افگندن مستعمل مولف گوید کہ **آزمائی ہا** | آزمائی مراد از آزمائش
حاصل بالمصدر آزمودن و آزمائش کردن ہم و فارسیان باللفظ ہا ہم استعمال کردہ اند۔
برزبانست۔ (اردو) آزمائش بقول امیر چنانکہ بیدل گوید (س) کے یارب سہاد
تجربہ و امتحان آزمودن سے حاصل بالمصدر افسردہ نیز نگ خود را : شترام سنگ شد
(رنگ س) کس کس طرح فلک نے دیکھن از کلفت صبر آزمائی ہا : (اردو) اردو
آزمائشیں : سب امتحان کے ہیں دل متھن میں بھی آزمائی بمعنی آزمائش مستعمل ہے۔
جیسا کہ کہا جاتا ہے کہ آپ ناحق زور آزمائی میں دلغ ہے۔

آزمائش افگندن | (مصدر اصطلاحی) کرتے ہیں۔ یا قسمت آزمائی کا موقع امیر نے
بمعنی آزمائش کردن باشد۔ صاحب ارغوان اس لفظ کو ترک فرمایا ہے صاحب ہنگ آصفیہ
آصفی ذکر این کردہ است (نظامی) افگندن نے قسمت آزمائی کے ذیل میں تقدیر آزمائی
آزمائش بدان چار چیز : چنان بود کہ گفت کاہی ذکر کیا ہے بمعنی طالع کی آزمائش۔ نیز
بل بیش نیز : (اردو) آزمائش کرنا۔ اکی قسمت آزمائی کرنا بھی لکھا ہے بطرح طبع آزمائی بھی

کہتے ہیں یعنی جو دت طبیعت اور رسائی کا امتحان۔	
آزمودہ (اصطلاح) بقول صاحب اند بھوالہ فرہنگ فرہنگ حریص و کابل (اردو) حریص۔ کابل۔	
آزمند بقول صاحب سروری بروزن باز بند یعنی حریص و صاحب آہ باشد مراد آرد (سوزنی ۵) عاصد و بدخواہ جاہ او بمرگست آزمند: گردین حسرت بید و پاک نبود گویمیر	
آزمودن بقول صاحب بحر عم بازائے موقوف آزمایش نمودن۔ کمال التعلیف مضارع این آزماید و بقول صاحب نوادر امتحان و تجربہ کردن۔ (ارسلان ۵) مجوسے لطف سخن ارسلان زہر شاعر: کہ آزمودہ ام و دیدہ ام ہزاران را: (اردو) بقول امیر آزمانا۔ تجربہ کرنا۔ امتحان کرنا۔ (امیر ۵) غنی بین ہم فقیری سے ہمیں کیا کام تھا لیکن: فقط اچھے ہرون کو آزماتے ہیں گدائی میں:۔	
الف) آزمودہ آزمون جہلست	این بقول امیر الف) اردو میں یہی مستعمل ہے جبکو
ب) آزمودہ را چہ آزمائی	ہر سہ ایک مرتبہ آزمائے پہر اسکو بار بار آزمائے
ج) آزمودہ را نباید آزمود	مثل جہالت ہے۔
بالمقصد مراد دت یکدیگر است۔ صاحبان	آزمودہ کار (اصطلاح) بقول صاحب خزینۃ الامثال و امثال فارسی بالاتفاق اند تجربہ کار۔ جہان دیدہ۔ گرم و سرد زمانہ اول و دوم را ذکر کردہ اند و سوم صرف در دم چشیدہ۔ (اردو) آزمودہ کار بقول امیر محل استیمائش از منہی حقیقی پیداست (اردو) تجربہ کار۔ ہوشیار۔ جہان دیدہ۔ (قلق ۵) تا

کچھ آزمودہ کار کریں پتا وہ آگاہ کارزار | آزمون نمودن ہم نظر آمدہ (اُردو) دیکھو آزمائش کریں :-

آزمون نمودن | بقول صاحب برہان بروزن | یکدیگر است بمعنی تجربہ و آزمائش و امتحان را گویند کہ و امتحان کردن۔ (جامی ۵) دل مراد است مراد آزمون باشد۔ صاحبان ناصری میازما کہ کہے :- ہینگ خارہ نکر است آزمون ورشیدی و سروری و ٹمس و پہلوی ذکر این شیشہ :- (زالای خوانساری ۵) طراز آستین کردہ اند (حکیم ازرقی در تعریف اسپ گوید :- را آزمون کردہ نمودارید بیضابرون کردہ :- (۵) از کمین بیرون جہد چون باد و ہور کہ (خسرو ۵) چون نمود آزمون بکر دہ خویش :- کر کہے گوید ز بہر آزمون اورا کہ مان :- ہا خواست بیرون فتنہ پردہ خویش :- (اُردو) گوید کہ بالفاظ کردن مستعمل و مولف گوید کہ دیکھو آزمون آنگندن۔

آزندان | (استعمال) ذکر این بذیل استعمالات (آز) گذشت۔

آزندن | بفتح زاء بقول صاحب اندجوالہ فرہنگ فرنگ بروزن آگندن بمعنی آجیدہ کردن۔ می فرماید کہ صاحب برہان این را بزائے فارسی ذکر کردہ (مراد آژندن کہ می آید)۔

آزود | بقول صاحب اندجوالہ فرہنگ فرنگ بضم زاء و سکون واو و وال تیز نظر۔ چالاک و تیز فہم۔ (اُردو) تیز نظر۔ تیز فہم۔ چالاک اُردو میں مستعمل ہے۔

آزود | بقول صاحب برہان بروزن سا طور صاحب حرص و آژ کہ حریص باشد این

لفظ مرکب است همچو گنجور و رنجور و معنی ہوسناک ہم گفته اند و بر وزن دار گر ہم آید کہ صاحب
 خداوند حرص باشد چہ از معنی حرص است و و معنی صاحب صاحبان سرور یعنی جہانگیری
 و مؤید و دری شمس کر این فرمودہ اند۔ (خلاق المعانی کمال اسمعیل ۵) وہاں تیر چنان با
 ماندہ از پے چیست : اگر نشد بگلر گوشہ عدوت آرزو : (حکیم سعدی ۵) بچیزے فریب
 آرزو : کہ باشد نیازش بدان بیشتر : بہا شعر اول الذکر مال انوری گوید (ارو) حرص ۔ لالچی
 (۱۵۹) **آرزوی** بمعنی ہوسناکی آمدہ چنانکہ عمید لویکی گوید (۵) چرمغ و نفس محنت فرو
 ماندہ : کہ طوطیانہ نوائے زوم ز آرزوی : (ارو) ہوسناکی ۔ مونت ۔

آزوغ بقول صاحب بران آزوغ بمعنی پیراستن باشد یعنی بریدن شاخہا
 زیادتی و بعضے شاخہا را گویند کہ از درخت خرما و تاک وغیرہ بریدہ باشند۔ (ارو)
 شاخون کی کاٹ چہانٹ یا وہ شاخین جو درخت سے چہانٹی گئے ہوں ۔
آزیانہ بقول صاحب جامع اللغات فرش سطح زمین کہ از خشت و سنگ سازند
 (ارو) سطح زمین کا فرش جو اینٹ یا پتھر سے بنایا جاوے ۔

آزیدن بقول صاحب بحر عجیم خلا نیدن سوزن و امثال آن (۲) رنگ کردن
 و (۳) آزار دادن (سالم التصریف) صاحب اند ہم ذکر این فرمودہ است و صاحب نو
 گوید کہ مراد از آزدیدن ست کذا فی البرہان ۔ اما ظاہر آن ست کہ آزدیدن لغتی ست از
 آختن برقیاس بازیدن و باختن و سازیدن و ساختن و برین تقدیر صحیح بمعنی اول
 نہ بمعنی دوم ۔ صاحب بران نسبت معنی سوم لازم و متعدی ہر دو گفته مؤلف گوید کہ

معنی اول مرادف آجیدن است که گذشت (ارو) (۱) و یکپو آجیدن (۲) رنگ کرنا (۳) ایذا و نیازیت پانا -

آزید | بقول صاحب بن بر وزن بگیر معنی آزار و سنج و سخت باشد صاحب اند گوید که اما آزار است بشیر و زیر قافیه کرده اند (الوری ۵) در جهان چند نکته خواهی بشمار: نیتی و سخت آزیست: مؤلف گوید که حاصل بالمصد آزییدن باشد (ارو) و دیگر آزار **آزیراک** | بقول صاحب راج مرادف آزیراک بزای فارسی که می آید -

آزیریدن | بقول صاحب بزعم بر وزن بازی چیدن - آزار دادن و مرادف آزدن و کشیدن کامل التصریف مضاع این آزیرو و بقلش بر کشیدن و سنجیدن و وزن کردن و بر آوردن چیز از چیزی چون تنبغ از غلاف و دست از بغل و جیب و دراز کردن - و کسی را ترقی دادن و قدر او افزودن - صاحب نوادر بدل مصدر آزیدن فرماید که آزیردن تحریف آزیرو است بدون تحتانی دوم اما آزار دادن بود مؤلف گوید که آزیرو که گذشت حاصل بالمصدین است و بس - اما صاحب مؤید نوشته که آزیردن همان آزدن است -

آزینغ | بقول صاحب برهان بکسر زای هوز و سکون یا عطفی و غین نقطه و از تنفرو نفرتی را گویند که از اقوال و افعال کسی در ظاهر و باطن بهم رسد - صاحبان ناصری و جاکیری شمس و رشید نمی که این فرموده اند (خسروانی ۸) کازینغ زمین بدل گرفتند: (شمس فخری ۵) از جفای زان چند رسد: بدل خسته نفرت و آزیغ: (ارو) تنفر (نکر) نفرت **آزین** | بقول صاحبان شمس اند معنی چیدن (سلمان ۵) گرد خیمه زبازو

جید کشادہ بسکہ آئین قلعه را سایه حق در کشادہ (ارو) ایسا بقول میراید رش سر بگو کر بنای جو
سفرکرت مین این مین مین ہر اس قسم کا۔ اس شکل کا۔ اقل۔ اتنا مثل۔ مانند۔ سیلج۔

الف محدودہ بازارے فارسی

آثر | بقول صاحب برہان لبکون زائے فارسی معنی آسودن باشد و امر آسودن ہم
ہست یعنی بیاسا و آسودہ شو (ناصر خسرو) اگر وسفاہت بلب جوے سخندان و جان را
کف عقل نمی شوی و می آثر و صاحبان ناصر و رشیدی ہم ذکر این فرمودہ اند (ارو)
آرام پانا۔ آسودہ ہونا۔ اسی کا امر آرام پا۔ آسودہ ہو۔

آشخ | بقول صاحبان برہان و رشیدی بفتح ثالث و سکون خاے نقطہ دار مراد
آزخ کہ بزائے عربی گذشت (حکیم سوزنی) بگر و عارض آن ماہ روے چاہ زنج
سیاہ رنگ بر آمد بسان مور و بلخ و گکے ز خالش مشک سیاہ خالے داشت و چہ جرم
کرد کہ گل خار گشت و خال آشخ و (از جہانگیری)

آژدن | بقول صاحب بحر معجم بفتح زائے فارسی (۱) خلائیدن سوزن و امثال آن
(۲) آسترہ زدن (۳) آژینہ برنگ آسیا زدن (سالم التصریف) و لبکون زائے
فارسی (۴) آسودن مضارع این آژد۔ سند معنی دوم بر آژ گذشت صاحب رشیدی گوید کہ
مراد آجیدن (ارو) (۱) گودنا (۲) پچینہ لگانا (۳) رمانا (۴) آسودہ ہونا۔

آژوہ | بقول صاحب جہانگیری باز (۳) آسترہ زدن (۴) آژینہ برنگ آسیا زدن
بحجم مفتوح و ال و احتیاط (۱) سوزن زدن باشد نزدیک یکہ گیر نوعی کہ نشاء آن پریم

وزن و یک ہم واقع شود و ہر چہ مثل اینہا باشد
 کثر آژوہ خوانند (طہیر فارابی ۵) رخ عدوت
 چو نازک زرواژوہ بادہ بسوزنیکہ نہ آتش گدازد
 و نہ رنگ بہ صاحب جہانگیری سندے دیگر
 حکیم اسدی آوردہ کہ بر لفظ (آژوہ بزائے عربی)
 گذشتہ است و ہمین شعر بقدروسی غسوب باخلاق
 لفظی (۵) باغ جگرشان کنی آژوہ بکہ بخشاش
 آنکہ برایشان زوہ بہ صاحب لغت پہلوی کہ از اہل
 زبان ست ایضمن تعریف لفظ آژوہ ذکر لفظ آژوہ
 ہم فرمودہ و صاحب برہان مین را مراد آژوہ
 گوید یعنی خلانیدہ شدہ و آجیدہ کردہ شدہ ہم
 از نیکہ باسوزن یا چیز دیگر کنندہ موقوف را با صاحب
 برہان اتفاق ست و نسبت معنی بیان کردہ صاحب
 جہانگیری میتوان گفت کہ یا تسامح مصنف است
 یا اہل مطبع غلطی کتابت آژون را آژوہ نوشتہ
 والا وجہ نیست کہ بر صیغہ اسم مفعول معنی مصد
 بیان کردہ شود (ارو) انہین معانی مصد
 کا مفعول جو لفظ آژون پر بیان ہوی۔

آژوہ | بقول صاحب ناصری (۱) مار بزرگ (۲) لقب فتحاک گویند کہ فتحاک بابل
 پرورش یافتہ و جادوئی آموختہ روے خود را بر صورت آژوہ لے بر پدینمود۔ پدرا و را از علم
 جادوئی ممانعت کردہ۔ دیوے کہ معلم او بود گفت اگر خواہی ترا جادوئی بیاموزم پدرا بخش
 وے پدرا خود کشتہ و بسیار خونہا بناحق ریختہ و او را ژوہا میخواندند۔ آژوہ از ترکیب
 دہان کشادہ۔ بخاطر صاحبان ذوق میرسد کہ شاید مخفف آژوہان بودہ و در اصل مار آژوہان
 یعنی مار دہان کشادہ۔ در فرہنگ گفتہ بجہت عظم جنبہ آنرا بصیغہ جمع آوردہ صح آن ست کہ
 آژوہ لک لغتی ست و آژوہ مخفف آن ست (ارو) بقول میر (۱) آژوہا بہت بڑا اور موٹا سانپ
 اکثر ہاڑون اور بڑے بڑے خارون مین رہتا ہے۔ کہتے ہین کہ اپنی سانس کی کٹش سے

ہرن وغیرہ کو کہنچکھکھاتا ہے (ناخ ۵) زلف کا سودا جو ہے جھکن کی یوں کرتا ہوں سیرہ
اڑد ہے کی ہے سواری اور کوڑا سانپ کا: (۲) اردو میں ضخی کا کوڑا دہا نہیں کہتے۔

اثر ۱ | بقول صاحب جامع اللغات۔ پرخوری۔ اندرین صورت آژردن معنی پرخوردن باشد
مگر دیگر کسے از اہل لغت ذکر این نکرده (ارو) پرخوری پیٹے پہر کے کہا نا (جامع اللغات)
آثر ۲ | بقول صاحب برہان مراد آزع کہ (۱) شاخباے درخت بریدہ باشد۔

(۲) لیف خرمائیز گوند۔ صاحب ناصری معنی اول را بادخت تاک مخصوص کند
صاحب رشیدی وجہ انگیزی را با ناصری اتفاق (ارو) (۱) درخت انکور کی کاٹ
ہوئی شاخین (مونث) (۳) درخت خرماک چہال (مونث)

اثر فداک | بفتح فاء سکون نون و وال ایجد بالف کشیدہ بکاف زردہ۔ بقول صاحب
مراد آف فداک باشد۔ صاحب درسی و پہلوی ہم ذکر این کردہ و سند از ہمان شعر استاد
اسدی طوسی آورده کہ بر آف فداک گذشت۔

اثر کہان و آثر کہن | بقول صاحب آند و ناصری کاہل (منوچہری و صفت اسب گوید
(ع) و رد با وارجل و کچوم بادے آثر کہن: صاحب ناصری ہم ہمین لغت را بالف و
وہمین مصرع را بسند آورده۔ اگر در لفظ کہن ہا ساکن گیریم سند مودہ باشد۔ و اگر ہا متحرک

گیریم سند مقصورہ۔ حالا ضرورت تحقیق لفظ کہن افتاد کہ بالائے مضموم ست یا ساکن عجب است
کہ صاحبان لغت لفظ کہنہ و کہن ہر دو آگذاشتہ اند اما از کلام حکیم زلالی یافتہ میشود کہ فارسیا
ہاے ہوز را مضموم گرفتہ اند نہ ساکن (۵) از غیرت نافہ و واتم: خون و شکم ختن کہن شد

از دیدن چشم زخم دہرم در نظر دوزن کہن شدہ اگر چہ کہن مخفف کہنہ معلوم میشود و لفظ
کہنہ بے ہوز ساکن است۔ و برین قیاس در لفظ کہن ہم ہا ساکن گرفتار مکن است و لیکن قطع
لفظ از سکوت اہل لغت در استعمال خاص عام تنقید میں لفظ کہن بفہم ہا است۔ پس بخیاں مولف
تساج صاحب ناصری دانند باشند کہ آثر کہان و آثر کہن را بالف ممدودہ نوشتہ اند و در سند
سنوچہری در لفظ کہن ہاے ہوز را ساکن خواندہ۔ صاحب سروری برہین دو لفظ صراحت میکند
کہ آثر کہن بر وزن آہرین است۔ و آثر کہان بر وزن زعفران۔ و سندش ہم الف مقصورہ را تا
میکند (شاکر بخاری ۵) بدل بر وزن سروری و شاطری از مہ: جو سہ وادن جان پدیس آثر کہنی
(بہرام ۵) اشوگفت آنکہ می بینی روانش: بدے اندر جہان کارا آثر کہانش: مختصر این است
کہ دعوائے صاحب اند بے دلیل است (ارو ۱) کابل۔ است۔ بھول (ظفر ۵)
ادھبا سکتے ہیں وہ رنج و مصیبت کب محبت میں: جو کابل میں دم اپنا راحت و آرام پر دیتے
(۲) بقول صاحب فرہنگ آصفیہ بر لفظ کابل۔ الکسیا۔ آلسی۔ امیر نے لفظ الکسی کو
مقصودہ کے ساتھ بمعنی کابل وستی لکھا ہے۔

آثر کن | بقول صاحب برہان بازائے فارسی ساکن و کسکاف فارسی بنون زدہ در ہے
کہ از مانند خجہ را ختہ باشند و از عقب آن تیوان نگاہ کرد۔ و بقول صاحب سروری در مشک
(ارو ۱) جالدار و۔ وازہ۔ تیلی دار و وازہ۔ دکن میں۔ جلدار و وازہ۔

اثران | بقول صاحب سروری بزائے فارسی بر وزن دادن (۱) خلانندہ تیر و سوزن و غیرہ
طلقاً چنانکہ سید ذوالفقار شیروانی گوید (ع) (۱) بسان خارش پیش کردشت چرخ تیران

(۲) بمعنی امر نیز آئندہ۔ صاحب نوادر گوید کہ امر از مصدر آجید کن ست (استاد فرضی ۵) چشم

مخالفان بیاثرن بہ تیرہ پنچون کف ولی بزر آذری ۱۰ (ارو) دیکھو اثر نندن و اثر ون۔

اثر ند | بقول صاحب بران بازارے فارسی بروزن پابند۔ گلے باشد کہ بر روخت

پہن کنند وخت دیگر بالائے آن گذارند (۲) گل و لا بہ تہہ حوض (۳) جو را نیز

گویند (۴) گلابہ را ہم گفته اند۔ صاحب جہانگیری صرف معنی اول و چہارم را ذکر کند۔

صاحب سروری یہ بیان معنی اول و دوم میفرماید کہ بالف مقصورہ ہم آئندہ۔ صاحبان لاج

و مؤید ہم ذکر این کرده اند۔ و صاحب نوادر بمعنی اول قانع (ارو) (۱) گار۔ مذکر (۲) تہہ

حوض کی مٹی (۳) ندی۔ مؤنث (۴) گلابہ بذیل لفظ گار۔ مذکر۔ فرہنگ آصفیہ۔

اثر نندن | بفتح زائے فارسی بقول صاحب بحر عم (۱) آجیدہ کردن (۲) سوزن دن

(سالم التصریف) و بقول صاحب نوادر سوزن زدن آثرینہ کردن (فرضی ۵) (۱) چشم

مخالفان بیاثرن پنچون کف ولی بزر آذری ۱۰ صاحب شمس گوید کہ مراد آثر دن باشد۔

(ارو) (۱) سینا۔ بخیہ کرنا۔ (۲) گودنا۔ (آصفیہ)

اثر ندہ | بقول صاحبان صرعی سروری مراد معنی اول لفظ آثر ند و صاحب شمس مراد آثر ند گوید

اثر ندیدن | بروزن واخذیدن بقول صاحب بحر عم (۱) گل آگندن در میان دوخت۔

(سالم التصریف) پس آثر ند کہ گذشت حاصل ہمین مصدر باشد۔ و بقول صاحب شمس (۲) بازار

فارسی معنی ہوشیار و بانگ زدن۔ صاحب رشیدی را بمعنی اول اتفاق ست و گوید کہ بالف

مقصورہ ہم آئندہ (ارو) (۱) دوائنٹ کے درمیان گار کہنا۔ ڈالنا۔

آژنگ | بقول صاحب برهان بفتح ثالث و سکون رابع و کاف فارسی (۱) چین و شکنجرا

گویند که بر روی و اندام مردم افتد خواه از پیری خواه از قهر و غضب - صاحب رشیدی گوید که بے بد
نیر آمده - صاحبان جهانگیری و ناصری بابر بان شفق (حکیم ارزخی ۵) اکنون که شدم پیر و بخ
صد آژنگ : از من زن و فرزند همیدار و ننگ : صاحب شمس گوید که بازائے عجی و کاف عجی
(۲) بمعنی میوه هم - و بجوالة مؤید فرماید که (۳) آب است (سیف اسفرک ۵) راست شد از
اثر عدل تو ایام چنانکه : در جبین ثمر از باد نیفتد آژنگ : بخیاں مولف این شعر هم سند معنی اول است
صاحب مؤید گوید که شکنج روم و اندام است و در ادوات است (۴) جبین دو کوبه و (۵) پیکان
و (۶) پاباشد و بغیر مدیم آمده - عجب است که آنچه صاحب شمس اللغات بجوالة مؤید نوشته بدست
نیامد - صاحبان سروری و درسی و پهلوی را بابر بان اتفاق است (فرخی ۵) بزرگواری و کردار
او و بخشش او و پزیر و پیران بیرون همی برد آژنگ : (ار و و) (۱) چین - مونث - شکن - بل
مذکر - جُهری - مونث - (۲) میوه - مذکر - (۳) پانی - مذکر - (۴) شکن دار پیشانی (۵) پیمان
مذکر - فرنگ آصفیه (۶) پانئون - مذکر -

آزوغ | بقول صاحب برهان بر وزن معنی آذوغ است که شاخه بے بریده درخت خرواک

و غیره باشد و لیف خرواک نیز گویند (مراد آذوغ)

آژه | بقول صاحبان سروری و رشیدی بمعنی آگه - هر دو بجوالة فرنگ می نویسند و صاحب

شمس بجوالة فرنگ بمعنی آهنگ نوشته - و بر حاشیه رشیدی نوشته که در جهانگیری و سراج غیره
بقصر بوزن مره باشد - صاحبان شمس جهانگیری در بیان معنی غلطی کرده اند -

ہم۔ اماں صراحت بیانش کے کشید کہ ترجمہ تازی آن نژدہ و کلیل است پس معنی آژدہ یا آژہ
 آہک است نہ آہنگ (اردو) چونا۔ مذکر۔

آژیانہ | بقول صاحب برہان بروزن تازیانہ فرشتے را گویند کہ از خشت پختہ و سنگ
 کردہ باشند و صاحبان جہانگیری و سراج و رشیدی و شمس ہم ذکر این کردہ (عمید لکھی ۵)
 برائے زینت و رگاہِ عالیت بہ زمبر و ماہ گردید آژیانہ بہ صاحب رشیدی گوید کہ آژیانہ
 بسکون نژاد و یاسے حطی پیش از الف و نون باشد (اردو) پختہ فرش۔ مذکر۔ جو اینست
 اور پتھر سے بنایا گیا ہو۔

آژیخ | بقول صاحب برہان بازارے فارسی و یاسے حطی بروزن تازیخ (۱) مطلق چرک
 را گویند عموماً و (۲) چرک گوشہ چشم را خصوصاً۔ و بعربی مص۔ صاحب جہانگیری بن
 آژیخ نوشتہ۔ بخیا لم میرسد کہ غلطی کتابت است۔ صاحب سروری فرماید کہ آژیخ آبی کہ در کج
 چشم جمع شود و خشک گردد چنانکہ (طیان گوید ۵) شدہ کہ دماغ از بخار دلان بہ خشک
 آژیخ چشمش نہان بہ صاحب رشیدی بصراحت گوید کہ آژیخ بخائے عجمہ و آخر و مابقی از وی
 حطی و آژیخ بخذ یا ہم آمدہ چنانکہ کسائی گوید (ع) برہام و چشم سخت باشد آژیخ بہ (اردو)
 (۱) چرک۔ مذکر۔ (۲) چمپڑ۔ مذکر۔ بقول صاحب آصفیہ چرک چشم۔ آنکہ کامیل۔

آژیدن | بقول صاحب بحر عجم خلا نیدن سوزن و امثال آن۔ و آجیدہ کردن (سالم التصغیر)
 و بقول صاحب نواد سوزن زدن۔ آستہ زدن و آژینہ کردن و ہر چہ مثل این (مراد آجیدہ کہ
 گذشت۔ صاحبان جہانگیری و رشیدی ہم ذکر این کردہ اند۔

آثر پیده | بقول صاحب نوار المصا در از مصدر آثریدن مفعول است - صاحب رشیدی غیر نا
که آثر پیده (در لغت آجیدین گذشت) یعنی سوزن و آستره زدن و آثریند بر آسای زدن نزدیک
یکدیگر بنوعی که نشان زریزه بازو و یک هم واقع شود - بخیال مؤلف میرسد که مقصود صاحب
رشیدی هم غیر از صاحب نوار نباشد اگر چه از الفاظ امینعی نمی خیزد صاحب درسی و پہلو
انصاف لفظ آثره ذکر این میکنند (افوری ۵) از ملاقات صبار و عید پیر به راست چون
آثره سولمان است به (ار و و) مصدر آثریدن کا مفعول یعنی را یا بهوا - گو یا بهوا - پیکچین
اگیا بهوا - دیکهوا آجده و آجیده و آثره -

آثریمه | بقول صاحب برهان بازای فارسی بر وزن جاگیر (۱) یعنی آماده و مهیا
کرون باشد مطلقاً (۲) تالاب و آبگیر و استخر را نیز گویند (۳) یعنی غلبه و زیارتی (۴)
بانگ و فریاد (۵) ازیرک و هشیار و هوشمند (۶) پرهنرگار - مؤلف گوید که خصوصاً صاحب
برهان از معنی اولی برای این باشد که آثریمه از مصدر آثریدن که می آید یعنی تالاب و استخر باشد - و
صاحبان ناصری و رشیدی و شمس و جهانگیری هم مؤلف مولف را و سند فراموشی هم (سند)
زبان در سخن گفتن آثریمه کن به خرد و کمان و سخن تیر کن به و معنی دوم ناصری و سروری و شمس
جهانگیری با برهان شفق (منوچهری و صفت بهار و درختان گوید (۷) شیر و درختان تلخ
تا در آثریمه که کودک دیدی کجا پیای خور و شیر به اما صاحبان ناصری و رشیدی درین شعر
تا در را مادر خوانده اند و این شعر را بنده معنی نهم ۳ میابن نه میدانند - و در آن شعر بجای لفظ
شیر لفظ آب نوشته اند مؤلف گوید که مادر آثریمه را بمعنی مادر و هشیار یا آماده گرفتار بین شعر را

درست نمی کند۔ مقصود شاعر این است کہ موسم بہار درختان را در کشید یعنی در معامیکہ آب جمع
 میشود۔ آبپاری بیایے شان نمی کند۔ صاحب جہانگیری ہم این شعر را سند معنی دوم گیرد۔
 صاحبان سروری و شمس و رشیدی ذکر معنی سوم کرده اند۔ و نسبت معنی چہام ہم صاحبان
 سروری و رشیدی و شمس و جہانگیری را اتفاق است و علی ہذا معنی پنجم ناصری ہم ہم زبان
 ایشان۔ (فردوسی ۵۰) سپہ را نگہدار و آتشیر باش پد شب و روز تا ترکش و تیوہاش
 بعض اہل لغت گویند کہ این شعر را سند معنی اول ہم میتوان گرفت۔ و معنی ششم صاحبان
 ناصری و سروری و شمس ابا برمان اتفاق است ولیکن صاحبان جہانگیری و رشیدی و آتشیر
 بمعنی پرہیزگاری گویند نہ پرہیزگار۔ اسدی در صفت برہمنان کہ در کوہے و دراز آبادی بجا
 مشغول بودند گوید (۵۱) سہرا سہرہ دشت پنچیر بود پد گیا خوردن و پوشش آتشیر بود۔
 مخفی صاحب کہ صاحب زری و پہلوی بر لفظ آتشیر (بزائے عربی) معنی پنجم را ذکر کنند۔ و در کلام فردوسی
 کہ بر نمبر (۵) آتشیر کہ بر بزرائے عربی نویسد (ار و ۹) (۱) آماوہ ۳۱۔ صاحبان غلبہ
 (۴) بانگ و فریاد (۵) زیر کہ۔ ہوشیار (۶) پرہیزگاری و یکہو تر سنگ صفتیہ
 (ناسخ ۱) دوست جب سے اک برہمن زادہ ہے۔ دل ہمارا کھڑا ناوہ ہے۔ (۵۲)
 نام منظور ہے توفیض کے اسباب بنا پد پیل ناچاہ بنا مسجد و تالاب بنا۔

آتشیر اک بقول صاحب برمان بارائے بے نقطہ بالفکشدیدہ و کاف زوہ بنی (۱) زیر کہ
 ہوشیار و ہوشمند (۲) پرہیزگار۔ صاحب جہانگیری گوید (۳) بازارے عجیبی کسورہ یا کسورہ
 بانگ و فریاد کردن۔ و بقول صاحب سروری بانگ ستوران۔ کذائی المودید۔ و معنی مطلق بانگ۔

زدن۔ و فریاد نیز (ار باؤ) دیکھو آثر یہ۔

(۱) آثر پر لبون | (استعمال) اول معنی ہوشیار و آمادہ بودن۔ و دوم معنی آمادہ کردن۔

(۲) آثر پر کردن | سنداین ہر دو بر لفظ آثر پر گزشت (ار دو) آمادہ بیٹھنا۔

آمادہ کرنا۔ (دیکھو امیر اللغات)

آثر پریدن | بر وزن بازی چیدن بقول صاحب بحر (۱) بانگ زدن۔ ہوشیار نمودن

آمادہ ساختن (سالم التصریف) و بقول صاحب نوادر (۲) ہوشیار شدن۔ ہوشیار کردن

صاحب ناصری با سحر متفق است (ار دو) خبردار کرنا۔ ہوشیار کرنا۔ آمادہ کرنا۔

آثرینغ | بقول صاحب مؤید۔ ممدودہ بازارے فارسی۔ سردی کہ از کسی ذرا افتد

مؤلف گوید کہ مراد آثرینغ است کہ گزشت۔

آثرینہ | بقول صاحب برہان بازارے فارسی بر وزن آئینہ آلتے باشد از فولاد کہ

سنگ آسیا را بدان تیز کنند۔ صاحب جہانگیری گوید کہ این را آسیا ز نہ نیز گویند و سنگ

آسیا بدان درست شود تا دانہ بزودی آرد شود۔ صاحب رشیدی فرماید کہ آلتے است کہ

بدان چیز را بیاثرند۔ تخصیص صاحب جہانگیری با سنگ آسیا ناموجہ است۔ صاحب مؤید

گوید کہ منقار آسیا کہ بدان دندانہ آسیا تیز کنند۔ صاحب نوادر را بارشیدی اتفاق است

(ار دو) بقول صاحب فرہنگ آصفیہ۔ ٹانگی۔ ٹونٹ۔ سنگ تراشون کے ایک اوزا

کانام۔ خانی۔ چینی۔ و بقول جامع اللغات۔ چلّی را با۔ مذکر۔ صاحب فرہنگ آصفیہ

چکل را ہننے والے یعنی آسیا بان کو چکلّی را کہا ہے۔

جز ۱

آخری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا

بکشتی

۱- در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب

۲- در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب

۳- در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب

۴- در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب
باز در این کتاب که در این کتاب

